

SAHABE'DEN
GÜNÜMÜZE

ALLAH DOSTLARI

HILYETÜ'L-EVLIYA
SIFATÜ'S-SAFVE

ZAMAN

Süle

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**ZAMAN
ALLAH DOSTLARI KAMPANYASI
KİTAP SERİSİ**

Şule Yayınları : 19
Kaynak Eserler Dizisi 1

**Genel Yayın Yönetmeni
A. Ali Ural**

Yayın Danışmanları
Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz
Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Doç. Dr. Ahmed Nedim Serinsu

Redaksiyon-Tashih
Doç. Dr. Sedat Cereci

Dizgi-Sayfa Düzeni
Şule Yayınları

Kapak
Ramazan Erkut

Baskı ve Montaj
EBNER&SPIEGEL
Eberhard-Finckh-Str. 61
D-89075 Ulm-Germany

ISBN
9757796-16-6

Adres : Zaman Media GmbH
Sprendlinger Landstr. 107-109
D-63069 Offenbach-Germany
(+49) 69 300 34 160
Faks: (+49) 69 300 34 250

SAHABE'DEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI

1

Hilyetü'l-Evliyâ

Ebu Nuaym el-Isfahânî

Sıfatü's-Safve

İbnü'l-Cevzî

Çevirenler

Said Aykut

Enver Günenç - Yahya Atak

Abdülhamid Birişik - Fuat Aydın

ŞÜLE YAYINLARI

2003

© Bu eserin bütün hakları mahfuzdur.

- Bu cildin 43-136 ve 229-463 sayfaları Said Aykut, 136-229 sayfaları Abdülhamid Bırık ve Said Aykut (Hilyetü'l-Evliyâ'dan yapılan tercümeler Abdülhamid Bırık diğer ekleme ve zenginleştirmeler Said Aykut) tarafından tercüme edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 19

“SAHABE'DEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI” NASIL
HAZIRLANDI ? / 23

EBU NUAYM EL-ISFAHÂNÎ (R.H) / 29

Hayatı / 29

İlmi Şahsiyeti / 31

Hocaları / 32

Öğrencileri / 35

Hadis İlmindeki Yeri / 34

Eserleri / 37

İBNÜ'L-CEVZÎ (R.H) / 43

Hayatı / 43

İlmi Şahsiyeti / 44

Âlimlerin İbnü'l-Cevzî'ye Dair Görüşleri / 46

Eserleri / 47

ÖNSÖZ / 56

Tasavvuf Kelimesinin Ashı / 66

Dilbilimcilere Göre Tasavvuf / 67

Câfer-i Sâdık'ın Sâfi İçin Söylediği Söz / 69

Akl ve İbadet / 70

Önder Mutasavvıfların Tasavvufun Sınırları, Temelleri ve Anlamı
Hakkındaki Sözleri / 71

HZ. MUHAMMED (S.A) / 81

Peygamberimiz (s.a)'in Nesebi / 91

Peygamberimiz (s.a)'in Ataları Temiz ve Şerefliydi / 82

Abdullah b. Abdülmüttalib'in Vehb Kızı Âmine ile Evlenmesi / 82

Âmine'nin Rasûlullah (s.a)'a Hamile Kalışı / 83

Abdullah'ın Ölümü / 84

Rasûlullah (s.a)'ın Doğumu / 84

Rasûlullah (s.a)'ın İsimleri / 85

Peygamber (s.a)'in Sütanneye Verilmesi / 86

Annesi Âmine'nin Vefatı / 88

Annesi Vefat Ettikten Sonra Rasûlullah (s.a)'ın Durumu / 86

Keşiş Bahîra'nın Sözleri / 89

Rasûlullah (s.a)'ın Çobanlık Yapması / 91

Rasûlullah (s.a)'ın Şam'a İkinci Gidişi / 92

Rasûlullah (s.a)'ın Hatice ile Evlenmesi / 93

Vahiy'den Önce Rasûlullah (s.a)'daki Peygamberlik Alâmetleri / 94

Rasûlullah (s.a)'ın Hakemliği / 94

Vahyin Başlaması / 95

Vahyin Geliş Biçimi / 97

Peygamberimizin Gönderilmesiyle Beraber Şeytanların Ateş Topla-
rıyla Vurulması / 100

Kitab Ehli'nin, Muhammed (s.a)'in Elçiliğini İtiraf Etmeleri / 101

İslâm Dâveti Başlıyor / 102

Peygamber (s.a)'in Bazı Mucizeleri / 101

Peygamber (s.a)'in Gaybla İlgili Haberleri / 102

Müçriklerin Eziyetleri / 104

Peygamber (s.a)'in İsrâ ve Mirâc / 105

Habeşistan'a Hicret / 106

Akabe Biatları / 107

Rasûlullah (s.a)'ın Medine'ye Hicreti / 110

Rasûlullah (s.a)'ın Amcaları / 115

Rasûlullah (s.a)'ın Halaları / 115

Peygamberimiz (s.a)'in Hanımları / 116

Peygamberimiz (s.a)'in Cariyeleri / 116

- Peygamberimiz (s.a)'in Çocukları / 116
 Peygamberimiz (s.a)'in Azat Ettiği Köleleri / 116
 Peygamberimiz (s.a)'in Azatlı Cariyeleri / 117
 Peygamberimiz (s.a)'in Binekleri / 117
 Peygamberimiz (s.a)'in Siması ve Şekli / 117
 Peygamberimiz (s.a)'in Huy Güzelliği / 118
 Peygamberimiz (s.a)'in Alçak Göñüllülüğü / 118
 Peygamberimiz (s.a)'in Edebi ve Hayası / 119
 Peygamberimiz (s.a)'in Şefkati ve Merhameti / 120
 Peygamberimiz (s.a)'in Kibarlığı ve Olgunluğu / 120
 Peygamberimiz (s.a)'in Şakacılığı / 121
 Peygamberimiz (s.a)'in Cömertliği / 121
 Peygamberimiz (s.a)'in Cesareti / 122
 Peygamberimiz (s.a)'in Diğer Peygamberlere Üstünlüğü / 122
 Peygamberimiz (s.a)'le Önceki Peygamberler Arasındaki Fark / 124
 Meleklerin Peygamber Efendimiz(s.a)'in Arkasında Yürütmesi / 124
 Sahabenin Peygamberimiz (s.a)'e Gösterdiği Sevgi, Saygı ve Bağlılık / 124
 Peygamberimiz (s.a)'in İbadeti / 125
 Peygamberimiz (s.a)'in Kanaatkârlığı / 126
 Peygamberimiz (s.a)'in Çıktığı Savaş ve Akınları / 127
 Peygamberimiz (s.a) Güzeli Konuşurdu / 127
 Peygamberimiz (s.a)'in Veciz Sözleri, İnce Benzetmeleri / 128
 Peygamberimiz (s.a)'in Sevgili Rabbine Göçüşü / 132
 Hz. Ebu Bekir (r.a)'in Hz. Peygamber (s.a)'in Ölüm Haberini Duyurması / 134
 Fâtıma (r.a)'nın Üzüntüsü / 135
 Peygamberimiz (s.a)'in Pak Bedeninin Yıkınması / 135
 Peygamberimiz (s.a)'in Kabrinin Yeri / 135
 Peygamberimiz (s.a)'e Salâtüselam Getirmek / 136
 Ümmetin Getirdiği Salâtüselâmın Hz. Peygamber (s.a)'e Ulaşması ve Cevap Verilmesi / 136

SAHABİLER / 139

HZ. EBU BEKİR ES-SİDDİK (R.A.) / 138

- Hz. Ebu Bekir (r.a)'in İlk Müslümanlardan Oluşu / 138
 Hz. Ebu Bekir (r.a)'in Doğumu / 138
 Rasûlullah (s.a)'ın Vefatında Hz. Ebu Bekir (r.a)'in Gösterdiği Metanet / 140

Gerçek Hâmi Kim ? / 140

Hız. Ebu Bekir (r.a)'in Tefsir Ettiğı Bir Âyet / 141

Hız. Ebu Bekir (r.a)'in Zühdi ve Takvası / 142

Hız. Ebu Bekir (r.a)'in Hız. Peygamber (s.a)'e Olan Sevgisi / 143

Onlara Allah ve Rasûlü'nü Bıraktım / 144

Hız. Ebu Bekir (r.a)'in Vefası / 144

Hız. Ebu Bekir (r.a)'den Hikmetli Sözler / 145

Fâni Dünya / 146

Allah Sana Bakmıyor ki ! / 149

Hız. Ebu Bekir (r.a)'in Vefatı / 151

Hız. ÖMER B. EL-HATTAB (R.A) / 151

Bizim Dostumuz Allah / 152

Hız. Ömer (r.a)'in Dirâyeti / 153

Hız. Ömer (r.a)'e Niçin "Fâruk" Denildi ? / 154

Hız. Ömer (r.a) Cesur Konuşur, Hikmetli Söz Söyledi / 156

Hız. Ömer (r.a)'in Doğru İctihadlarda Bulunması / 157

Hız. Ömer (r.a)'in Hilafetindeki İlk Hutbe / 159

Başkanlık Babadan Oğula Geçmez / 160

Hız. Ömer (r.a)'in Dış Görünümüne Önem Vermeyişi / 160

Hız. Ömer (r.a)'in Alçakgönüllülüğü / 161

Hız. Ömer (r.a)'in Dünyayı Çöplüğe Benzetişi / 162

Hız. Ömer (r.a)'in Zühdi ve Verâ Hakkındaki Diğer Sözleri / 165

Üç Önemli Şey ve Diğer Öğütleri / 166

Hız. Ömer (r.a)'in Vefatı / 171

Hız. OSMAN B. AFFAN (R.A) / 173

Hız. Osman (r.a)'ın Âyetle Övülmesi / 174

Hız. Osman (r.a) İbadet Zevki Olan Biriydi / 175

Hız. Osman (r.a)'ın Cennetle Müjdelenmesi / 176

Rasûlullah (s.a)'ın Dert Ortağı Olarak Osman (r.a)'ı Seçmesi / 176

Hız. Osman (r.a)'ın İki Önemli Hasleti / 177

Hız. Osman (r.a)'ın Cömertliği / 177

Örnek Lider / 178

Hız. Osman (r.a)'ın Hikmetli Sözleri ve Halleri / 179

Hız. Osman (r.a)'ın Hilafeti / 180

Hız. Osman (r.a)'ın Şehit Edilişi / 180

Hız. Osman (r.a)'ın Şehit Edilişı / 180

Hız. ALİ B. EBİ TÂLİB (R.A) / 184

Hız. Ali (r.a)'nin Şahsiyeti / 184

Sancağın Hız. Ali (r.a)'ye Verilişı ve Gözüntün İyileşmesi / 185

Rasûlullah (s.a)'ın Ali (r.a)'yi Övmesi / 186

Hız. Ali (r.a) ilim Deniziydi / 187

Hız. Ali (r.a)'nin Ferâseti / 189

El Emeği, Güzel Giyinme, Dünya ve Âhiret Sevgisi / 191

Hız. Ali (r.a) Marifetullah'a Sahipti / 192

Rabbi Dünya İmtihanında Tanımak / 194

Dört Temel / 194

Hız. Ali (r.a)'nin Bazı Sözleri / 195

Hız. Ali (r.a)'nin Kurneyl b. Ziyad'a Vasiyetinde İlim İle Mal Arasındaki İlişki / 199

Hız. Ali (r.a)'nin Zühdü ve İbâdeti / 200

Muaviye'nin Meclisinde Ali (r.a)'nin Methedilmesi / 203

Hız. Ali (r.a)'nin Hilâfeti / 206

Hız. Ali (r.a)'nin Şehadeti / 206

Hız. Ali (r.a)'nin Şehadetine Yol Açan Olaylar / 207

TALHA B. UBEYDULLAH (R.A) / 210

Âyetle Övülen Talha / 211

Talha (r.a) Cömertti / 212

Talha (r.a)'nin Ölümü / 213

ZÜBEYR B. AVVAM (R.A) / 214

Şahsiyeti / 214

Vücudu Yara İzleriyle Dolu Sahabî / 215

Zübeyr (r.a) de Cömertti / 215

Zübeyr (r.a)'in Ölümü / 216

SA'D B. EBİ VAKKAS (R.A) / 217

Şahsiyeti ve Zühdü / 218

Fitne ve Savaş / 220

Sa'd (r.a)'ın Ölümü / 221

SAİD B. ZEYD (R.A) / 221

Şahsiyeti ve Zühdü / 222

Said (r.a)'in Ölümü / 224

ABDURRAHMAN B. AVF (R.A) / 225

Şahsiyeti ve Zühdü / 225

Abdurrahman (r.a)'ın Cömertliği / 226

Peygamber ve Biz / 227

Abdurrahman'ın Ölümü / 228

EBU UBEYDE B. EL-CERRAH / 229

Şahsiyeti ve Zühdü / 229

Hiz. Ömer (r.a)'ın Kardeşi Olmak / 230

Mal ve Paradan Önce Seviyeli İnsan / 231

Ebu Ubeyde (r.a)'nin Ölümü / 232

OSMAN B. MAZ'ÛN (R.A) / 232

Şahsiyeti ve Zühdü / 232

Osman (r.a) Nasıl Gözlerini Kaybetti ? / 233

Rasûlullah (s.a)'ın Defalarca Övgüsünü Kazanmış Bir Sahabî / 236

Osman b. Maz'ûn'un Vefatı / 235

MUS'AB B. UMEYR ED-DÂRÎ (R.A) / 237

ABDULLAH B. CAHŞ (R.A) / 239

Şehâdeti / 240

Şahsiyeti ve Takvası / 240

ÂMİR B. FÜHEYRE (R.A) / 241

Şahsiyeti ve Takvası / 241

ÂSİM B. SÂBÎT (R.A) / 242

HABÎB B. ADÎY EL-MASLUB (R.A) / 244

Habîb'in Şehid Olurken Okuduğu Beyitler / 246

HAMZA B. ABDÛLMUTTALÎB (R.A) / 246

Hamza, Üç Cengaverden Biri idi / 247

Hiz. Hamza'nın Ölümü ve Vahşi'nin Yalancı Peygamber Müseyle-me'yi Öldürerek Kendini Affedici / 248

UMEYR B. EBÎ VAKKÂS (R.A.) / 250

EL-ERKAM B. EBÎ'L-ERKAM B. ESED (R.A.) / 251

ABDULLAH B. SÜHEYL B. AMR (R.A.) / 251

SA'D B. MU'AZ (R.A.) / 252

Sa'd'ın Duasının Kabul Edilişi ve Rasûlullah (s.a) Tarafından
Övülmesi / 252

EBU'L-HEYSEM B. ET-TEYHAN (R.A.) / 254

KATÂDE B. NUMAN B. ZEYD (R.A.) / 254

ABDULLAH B. TÂRIK B. AMR B. MÂLİK (R.A.) / 255

MA'N B. ADİYY (R.A.) / 256

EBU UKAYL ABDURRAHMAN B. ABDULLAH B. SA'LEBE
(R.A.) / 256

SA'D B. HAYSEME B. EL-HÂRİS (R.A.) / 257

CAFER B. EBÎ TÂLİB (R.A.) / 258

İslâm'ın ve Mazlumların Sözcüsü Cafer / 258

Cafer'in Cömertliği, Cesareti ve Şehâdeti / 262

ABDULLAH B. REVÂHA EL-ENSÂRÎ (R.A.) / 263

Sayı Çokluğu İle Değil İmanla / 264

Abdullah (r.a)'ın Şehadetten Önceki Sözleri / 264

ENES B. NADR (R.A.) / 265

Öylesine Parçalandı ki Sadece Parmaklarından Tanındı / 266

Hayatın Anlamı Kaldı mı Şimdi ? / 266

ABDULLAH ZÎ'L-BİCÂDEYN (R.A.) / 267

"Keşke Çukurda Ben Olsaydım." / 267

Her Şeyini Bıraktı İslâm İçin / 268

"Hummadan da Ölsen Şehitsin" / 268

ABDULLAH B. MES'UD (R.A.) / 269

- İbn Mes'ud (r.a)'un Rasûlullah (s.a)'a Olan Yakınlığı / 270
 İbn Mes'ud'un Rasûlullah (s.a)'a Olan Benzerliği / 270
 Rasûlullah (s.a)'ın İbni Mes'ud'u Övmesi / 270
 Uhud Dağından da Ağır / 271
 İbni Mes'ud'un Duası ve İlmi / 272
 İlim Nedir ? / 273
 Ölüm ve Fakirlik / 274
 Abdullah Soyunun Ölümünü Serçenin Ölümüne Tercih Ederim / 275
 İbni Mes'ud'un Hikmetli Sözleri / 275
 İlim ve İbadette Samimi Olmak / 276
- MUAZ B. AFRÂ (R.A.) / 279**
- EBU TALHA ZEYD B. SEHL B. ESVED (R.A.) / 279**
- EBU EYYÛB EL-ENSÂRÎ (R.A.) / 281**
- İbni Abbas (r.a)'a Konuk Oluşu / 282
 Açlık Günlerindeki Cömertliği / 283
 Ebu Eyyûb'un İlme Verdiği Önem / 284
 Ebu Eyyûb'un Rivayet Ettiği Hadisler / 285
 Ebu Eyyûb Gerçek Bir Mücahiddi / 286
 Evliya Çelebi'nin Dilinden Eyyûb Sultan'ın Vefatı / 287
 Eyyûb Sultan'ın Mezarına Dair Diğer Bilgiler ve Akşemseddin Tarafından Yeniden Bulunuşu / 289
- SA'D B. RABÎ B. AMR B. EBÎ ZÜHEYR (R.A.) / 290**
- EBU DÛCÂNE SÎMÂK B. HAREŞE (R.A.) / 291**
- UMEYR B. EL-HUMAM (R.A.) / 291**
- KATÎBE B. ÂMİR B. HADÎDE (R.A.) / 293**
- ESYED B. HUDAYR B. SÎMAK (R.A.) / 293**
- SA'D B. UBÂDE (R.A.) / 294**
- BERA B. MA'RÛR B. SAHR B. HANSA (R.A.) / 294**
- AMMAR B. YÂSİR (R.A.) / 295**

AMMAR B. YÂSİR (R.A.) / 295

Şahsiyeti ve Takvası / 295

Peki Kalbin Nasıldı ? / 296

Üç Prensi / 297

Ammar'la İlgili Diğer Güzel Haller / 297

HABBAB EL-İRS (R.A.) / 298

Habbab'ın Çektiği Korkunç İşkenceler / 298

Cömertlik ve Dünyaya Taviz Vermemeye Dair / 300

Allah (c.c) Peygamberini Uyarıyor / 300

Hz. Ali (r.a)'nin Habbab (r.a)'a Dua Edışı / 301

BİLAL B. RABAH (R.A.) / 302

Şahsiyeti ve Takvası / 302

Çektiği İşkenceler ve Kurtuluşu / 302

Peygamberimiz (s.a)'in Bilal'e Öğüt Verişi ve Onu Övmesi / 305

SUHAYB B. SİNAN B. MÂLİK (R.A.) / 306

Şahsiyeti ve Takvası / 306

"Ey Yahya'nın Babası ! Ahşverişin Ne Kadar Kârhydı.." / 307

Suhayb (r.a)'ın Soyu / 307

Suhayb (r.a)'ın Bereketlenen Yemeği / 308

Suhayb'ın Peygamber (s.a)'imizden Yaptığı Hikmet Dolu Nakiller / 308

EBU ZER EL-GİFÂRÎ (R.A.) / 311

Şahsiyeti ve Takvası / 311

Ebu Zer (r.a)'in İslâm'dan Önceki Hâli / 311

Ebu Zer (r.a)'in Cesareti / 313

İslâm'ın Selamını İlk Veren Kişi / 313

Ebu Zer (r.a)'in İnzivayı tercih Edışı ve Helal Konusundaki Titizliği / 314

Ebu Zer (r.a)'in Âhireti Dünyaya Tercih Edışı / 315

"Uzun Yolculuk İçin Azığınızı Hatırlayınız..." / 316

Ebu Zer (r.a) ile Peygamberimiz (s.a) arasında Geçen Uzun Diyalog / 318

İssız Çölde Ölen Adam / 322

UTBE B. GAZVAN (R.A) / 323

Utbe (r.a)'nin Verdiği Meşhur Hutbe / 324

MİKDAD B. ESVED (R.A) / 325

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi / 325

"Ey Rasûl! Biz Döneklerden Değiliz..." / 325

Rasûlullah (s.a)'ın Mikdad (s.a)'a Karşı Gösterdiği İncelik / 326

Başkan Olmanın Mesuliyeti / 327

Said Kişi Kimdir ? / 328

Rasûlullah (s.a)'ın Dönemi Nasıldı ? / 328

Cihad Sevgisi / 329

SÂLİM MEVLÂ EBÎ HUZEYE (R.A) / 330

Kalbinin Derinliklerinden Allah'ı Seven Sâlim'den Kur'an Dinlemek / 328

Dağ Gibi Sevap Gözükse de Ateşe Girmek / 330

Sâlim (r.a)'ın Şehadeti / 331

ÂMİR B. RABÎA (R.A) / 331

Şahsiyeti ve Fitneden Uzak Duruşu / 331

Âmir'den Gelen Hadisler / 332

SEVBAN (R.A) / 333

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi / 333

Selin Götürdüğü Çer-Çöp Haline Gelen Ümmet / 334

En Hayırlı Nimetler / 334

RÂFÎ MEVLÂ EN-NEBÎYY (R.A) / 335**ESLEM EBU RÂFÎ (R.A) / 336****SELMÂN-I FÂRİSÎ (R.A) / 337**

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi / 337

Evliliği ve Densizlere Cevabı / 338

H.z. Ali (r.a)'nin Selman (r.a)'ı Övmesi / 340

Selman (r.a)'ın Ebu Derda (r.a)'yı Uyarması / 341

İlim Dicle Gibidir / 341

- İnanç Özgürlüğü / 342
 Yatsıdan Sonraki Haller / 343
 Dört Güzel İnsan / 343
 Dünya Mülkü Ne Kadar Olmalı ? / 346
 Kalp Kalbi Çeker / 348
 Hangi Hediye Selamdan Daha Büyük Olabilir ! / 348
 Siz de Daha Dün Kötü Bir Kavim Değil miydiniz ? / 349
 Huzeyfe Sanki Kanıma Giriyorsun / 350
 Kıyamete, Zulme ve Cennetin Dünyaya Benzemezliğine Dair / 350
 Nefse Hizmet ve Övgü Dolu Yıldızlı Sözler İstemek / 351
 Hiçbir Amel Küçük ve Önemsiz Değildir / 351
 Hayasızlıktan Hainliğe / 352
 Azrail Müminin Dostudur / 352
 Üç Güzel Amel / 353
 Meleklerle İmam Olmak / 353
 Toprak ve Muhit İnsanı Yüceltmez, Adil Hüküm Ver ! / 353
 Kalp ve Vücut Neye Benzer ? / 354
 Allah'a Güvenmenin Fazileti / 354
 Allah'ın İyi Kullarına İhsanı / 355
 Temiz Kalp / 355
 Musibetten Ders Almayan Kişi Deveye Benzer / 355
 Müminin Dünyadaki Hali Neye Benzer ? / 356
 Güldüren ve Ağlatan Üç Şey / 356
 Nefis Yiyeceğe Kavuşunca Sükûnete Erer / 356
 Selman (r.a)'ın Ölüm Âmı / 357
 ABBAS B. ABDÜLMUTTALİB (R.A.) / 357
 USÂME B. ZEYD B. HÂRİSE (R.A.) / 359
 YÂSİR B. ÂMİR B. MÂLİK (R.A.) / 360
 TUFEYL B. AMR B. TARÎF ED-DÛSÎ (R.A.) / 360
 DAMÂD EL-EZDÎ (R.A.) / 362
 EBU RUHM KÛLSÛM (R.A.) / 363
 VEHB B. KÂBUS EL-MÛZENÎ (R.A.) / 364

EBU'D-DAHDÂH SÂBÎT B. DAHDÂH / 364

SÂBÎT B. KAYS (R.A.) / 365

EBU KATÂDE EL-HÂRÎS (R.A.) / 366

EBU DERDÂ (R.A.) / 366

Tefekkür / 367

Ticaret ve İbadet / 367

Ebu Derdâ'nın Güzel Sözlerinden / 369

Allah Müminlerin Kalbinde Kime Karşı Buğz Yerleştirir / 372

Ölüme Dair / 373

Ben Sandığın Şeyden Ötürü Ağlamıyorum / 374

Ümmü Derdâ (r.a.)'nın Sadakati / 380

Neye Kızmalı ? / 380

Ebu Derdâ (r.a.)'dan Birkaç Beyit / 380

Ebu Derdâ (r.a.)'dan Gelen Hadisler / 331

MUAZ B. CEBEL (R.A.) / 382

Şahsiyeti / 382

Muaz (r.a.) Âlim Bir Sahabî İdi / 383

Muaz (r.a.) Cömertti / 383

Bidat ve Hikmete Dair / 385

Muaz (r.a.)'ın Öğütleri ve Duası / 386

İlim, İman, Zikir ve Sohbet Dair / 386

Bilgi ve Amel / 386

Zor İmtihan / 387

Rızayı Kaybettiren Üç Şey / 387

Cömertlik ve Verirken Aileyi de Düşünmek / 387

Muaz (r.a.)'ın Hz. Ömer (r.a.)'e Nasihatleri / 388

İlim Arayanın Derecesi / 389

Merhaba Ey Ölüm / 389

Muaz (r.a.)'ın Peygamberimiz (s.a.)'den Naklettiği Güzel Öğütler / 390

SAİD B. ÂMİR (R.A.) / 392

Dört Şikayet, Dört Cevap / 392

UMEYR B. SAİD (R.A.) / 394

UBEYY B. KA'B (R.A.) / 398

Şahsiyeti / 398

Ubeyy (R.A.)'den Öğütler / 399

EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (R.A.) / 401

Kur'an'a Uymak, Kur'an'ı, Kendine Uydurmak / 401

Kur'an Okuyuşu ile Rasûlullah (s.a)'ın Övgüsünü Kazanmış Sahabî / 402

Ebu Musa'nın Duası ve Dünya ile İlgili Açıklaması / 402

Zaman Zaman Gelen Sıkıntılar, İmtihanın Özelliğidir, Herkesin Başına Gelir / 403

Kalbe, Gözyaşına, Göze Yapılan Zulme ve Kıyamete Dâir / 404

Müminin Ruhu Misk Gibi, İnkarcının Ruhu Leşten de Kötü / 405

Ebu Musa'nın Berzah Âlemini Tasvir Edişi / 405

Ebu Musa'nın Vefatından Önce Anlattığı Kıssa / 406

CÂBİR B. ABDULLAH B. ÂMİR (R.A.) / 407

ZEYD B. DESİNE B. MUAVİYE (R.A.) / 408

HÂLİD B. VELİD (R.A.) / 408

EBU CENDEL B. SÜHEYL B. AMR (R.A.) / 412

ŞEDDAD B. EVS (R.A.) / 412

Hayırlı İş Cennete Şerli İş Cehenneme Sevkedir / 413

Şeddad'ın Duası / 413

Akıllı Kim, Âciz Kim ? / 414

Gizli Şirke Dâir / 414

HUZEYFE B. EL-YEMAN (R.A.) / 415

Fitneye Bulaşan Kalbe Dâir / 415

Zalim Hükümdarlar Devri Yaşayan Ölüler ve Kalplere Dâir / 416

Huzeyfe (r.a)'nin Kâfe Camii'ndeki Vaazı / 416

Aileye Nazik Davranmak, Tevazu ve Doğru Sözlülüğe Dâir / 419

Ölüm, Sapkınlık, Dünya-Âhiret Dengesi ve Kıyamet Duasına Dâir / 420

İyiliği Tavsiye Etmiyor, Kötülükten Ahkoymuyorsak / 421
 Kıyamet, İlim, Helal Rızık, Namaz ve Nifak / 422

ABDULLAH B. AMR B. ÂS (R.A.) / 424

Abdullah (r.a)'ın İbadete Düşkünlüğü ve Peygamberimiz (s.a)'in Uyarısı / 424
 Kur'an-ı Düşünerek Okumak / 426
 Aile Hayatı ve Denge / 426
 Güzel Amellere Dair Uyarılar / 427

ABDULLAH B. ÖMER B. EL-HATTAB (R.A.) / 430

İbni Ömer (r.a)'ın Fitneden ve Halife Olmaktan Uzak kalma İsteği / 431
 İbni Ömer (r.a)'ın Cömertliği ve Dünyaya Yüz Vermeyişi / 432
 Yemek ve Giysi / 437
 Namaz ve İbni Ömer / 438
 İlim, Dirhem, Dil ve İyilere Dair / 441
 İbni Ömer (r.a)'ın Tevâzuu ve Duası / 442
 Her Şeyin Bir Yeri Var / 443
 Fitne / 443
 İbni Ömer (r.a)'ın Diğer Güzel Halleri ve Öğütleri / 444
 İbni Ömer (r.a)'den Gelen Bazı Hadisler / 446

İBNİ ABBAS (R.A.) / 447

Rasûlullah (s.a)'ın İbni Abbas (r.a)'a Verdiği Öğütler / 447
 İbni Abbas (r.a) ve İlim / 448
 İbni Abbas İle Bir Hâricî Arasında Geçen Diyalog / 450
 İbni Abbas (r.a)'ın Yaptığı Güzel Tefsir / 452
 İbni Abbas (r.a)'ın İlim Meclisleri / 453
 İbni Abbas (r.a)'dan Öğütler ve Bazı Âyet Yorumları / 453

ABDULLAH B. ZÜBEYR (R.A.) / 457

İbni Zübeyr (r.a)'ın Siyasî Tavrı / 458
 İbni Zübeyr (r.a)'i Övenler ve Yerenler / 460
 İbni Zübeyr Nasıl Namaz Kılar, Nasıl Oruç Tutardı / 461
 İbni Zübeyr (r.a)'ın Rasûlullah (s.a)'dan Aldığı Bazı Yorumlar ve Öğütler / 463

SUNUŞ

Bir tarafta dünya hayatının çekiciliği ve insanı aldanışa iten binbir etken... Diğer tarafta doğan batan güneşler... Geceler ve gündüzler... Gelip geçen mevsimler... İnsanı düşünmeye çağıran daha milyonlarca, milyarlarca hikmetli görüntüyle evrende hükmeden, seyreden büyük gerçek...

İlk insanın bir Peygamber olarak yaratılışı düşündürücüdür. Yüce Allah, insanı "*kâinat*" ve "*varoluş*" hikmeti karşısında tavır almaya çağırmakta, onun "*büyük emaneti*" yüklenişini görmek istemekte, bu nedenle de Peygamberi açıklayıcı, yol gösterici, uyarıcı olarak daha başlangıçta onun yanbaşında bulundurmaktadır. İnsanın kuşkusuz bir biçimde "*kendi öz gerçeği*" ile karşılaşabilmesi ve sorumlu tutulabilmesi için yaşayan bir örnek, Peygamber gereklidir...

* * *

Aldanış ve uyanıklık... İki ayrı tablo... İki ayrı tavır... İki ayrı yol... Asırlar geldi geçti... Bir tarafta insanlar, anlaşılma biçiminde yolunu kaybederken, diğer tarafta bu yol birçok insanın önünde aydınlandı. Onların içinde, tefekkürün sığınağına çekilip, en ince noktalarıyla gerçeği yakalayan seçkin kimseler vardı. Onlar velilerdi... Tek kelime ile Allah dostlarıydı...

* * *

Burada bir hususu önemle, özenle belirtmek gerekiyor:

En büyük Allah dostu Hz. Muhammed (s.a), iki cihan güneşi sevgili Peygamberdi... Işık ve kaynak oydu. Çünkü o ışığı mülkün gerçek sahibi, her şeye gücü yeten Allah'tan alıyordu.

Hız. Peygamber... Işık hep oradan yansıyordu. Sevgili ashâbının durumu çok özeldi. Onlar ışığı canlı bir biçimde Peygamberden alarak gerçeği görmüşlerdi. Sonradan gelenler ise değerinde hemen peşinden onları izliyordu. Peygamber güneşe, sahabiler onun ışığını yansıtan ay, velilerse karanlıkta yine aynı ışıkla parlayan yıldızlardı...

* * *

İslâm, insanları temel inanç ilkeleri dışında tek bir kalıba sokmaz. Bu nedenle İslâm'ın ruhuna uygun olmak kaydıyla, bazı farklılıklarla İslâm yaşanabilir. İmam Mâlik zengin bir insandı. İyi yemekler yer, güzel giyinirdi. Öte yandan İbrahim b. Edhem, tacını tahtını terkederek hayatını mahrumiyet içinde geçirmiş, rençperlik yapmış, sırtında ekin taşımıştı. Onun yaşama tarzı da buydu.

Bu eserde, sürekli ağlayan, cehennem korkusundan yüzü gülmeyen zâhidler, İbni Sîrîn gibi şakacı ve güleryüzlü zatlar birlikte görülecek; Allah için öfkelenen sert mizaçlı insanlarla, son derece yumuşak, hilim sahibi olanlar yine yanyana anılacaktır.

Bu velilerden kimi, insanlardan uzak, ibadetle geçen yalnız bir hayatı tercih etmiş ve yalnızlığı övmüştür. Öte yandan birçok Allah dostu da insanlara karışmış, onlara yardımcı olmuş, cefalarına katlanmıştır.

Yine bu eserde karşımıza öyle şahsiyetler de çıkacak ki, bir bardak soğuk suyu bile kendilerine çok görecektir ve içmek istemeyeceklerdir.

Bu örneklerden bazıları ilk anda insanı şaşırtabilir. Fakat nedenlerine, köklerine inilip o insanın kendine özgü ruh yapısı dikkate alındığında, orada derin bir hikmetin gizlendiği görülecektir. Doğrusu, dünya hayatının genelde aldatıcı ve sonuçta gelip geçici oluşunun hatırlanışı, bu insanların yaşayışlarını anlamayı sanırsanız kolaylaştıracaktır.

İster yalnız yaşasın, isterse insanların arasına karışsın, Allah Dostları; saf, berrak, giz dolu bir hayat sürmüş, Allahla birlikte olmanın sonsuz hazzını duymuşlardır. Onlardan bazılarının toplumdan kopmuş gibi görünen hayatları, sadece kendileri için değil, tüm insanlık için hıçkırılan dualardır...

Züh'd, insanın derin bir sezgiyle evrendeki yalnızlığını hissetmesi, dünyaya tutsak olmaması, ona ihtirasla bağlanmamasıdır. Allah Dostları'nın kaçındığı *"dünya"* Mevlâna'nın deyişiyle insana Allah'ı unutturan dünyadır. İnsan evlendiği, mal sahibi olduğu, ticaret yaptığı zamanlarda da zâhidâne bir hayat sürebilir. Ebu Yezîd el-Bestâmî, *"zâhid, bir şeye sahip olmayan değildir. Asıl zâhid, malın-mülkün kendisine sahip olmadığı kimsedir"* demiştir. Her zerrede varlığını görerek Allah'ı unutmıyış, titizlikle O'nun yasalarına uyuş; dünyanın fâni olduğu bilinciyle, iyilikle, yardımla, sevgiyle kanatlanış, kul hakkından sakınış, züh'dün ve takvânın ta kendisidir.

* * *

İnsan bugün boğucu arzuların, kör eden ihtirasın elinde esirdir. Fâniliğin acıtan darbesini hissedip, *"kalıcı"* olanı aramaya yönelmek; hırsın sonuçlarını görüp ürpererek, en azından bir bakış açısıyla dünyadan uzaklaşmak aklın da gereğidir.

Uyduların, dünyadan uzaklaştıkça yerçekiminden kurtulması gibi; insan da mânen yüceldikçe maddenin tutsak eden çekiminden kurtulur.

Bu kitap, gerçek özgürlüğe eren insanların hayat kesitleriyle dolu bir mânâ bahçesidir. Bu mânâ bahçesine düşünsel bir biçimde girmek bile büyük bir mutluluktur. Hayal bu bahçede sevinçle kanat çırpıp, düşünce çiçeklenir.

Bu kitapta yer alan sözler, cennetten bir esintidir sanki... Karanlık ne kadar yoğun olursa olsun, bu sözler Allah'ın izniyle bir hidâyet saati eşliğinde, insanı elinden tutup gerçeğe götürecektir; bilinmez bir kapıyı sihirle aralayıp, kimbilir kaç canı yeniden diriltecek; insan kalbinin karanlıkta kalmış bir köşesini aydınlatıp, hayatın sıkıntılarla dolu sisini dağıtacak. Onların davranışlarında, susmalarında, tebessümlerinde, hatıra öfkelerinde bile, gerçeğin çeşitli yönlerine ışık tutacak işaretleri bulacağız.

Sarp kayalıklarla düz ovalar; dipsiz denizlerle sonsuz semalar bu eserde içiçe...

Temennimiz odur ki,

İyinin, güzelin, doğrunun farklı, fakat birbirini tamamlayan ölçülerini veren bu emsalsiz örnekler, kalpleri sonsuz bir yüceliğe doğru coşkuyla yönlendirsin.

Hiç kuşku duymuyoruz, gerçeği arayanlar, eserin bir yerine gelmiş oldukları zaman "İşte aradığım!", "İşte görmek, duymak istediğim şey buydu!" diye sevinçle haykıracak !

* * *

Allah Dostları'nın bu eserde adı geçenlerden ibaret olduğu düşünülmemelidir. İsmi veli olarak anılmamış, kendilerini "dava adamı", "âlim", "şehid" ya da "mücahid" olarak nitelediğimiz kimselerin de bu kapsama girebileceği, hatta hiç önemsemediğimiz, tahmin etmediğimiz bir insanın da Allah Dostu olabileceği unutulmamalıdır.

Böyle bir çalışmayı gün ışığına çıkarmayı nasip eden yüce Rabbi-mize hamdediyoruz.

Bu esere başta çevirmenlerimiz, ilim adamlarımız, yazarlarımız olmak üzere pek çok kişinin emeği geçti. Burada hepsinin adlarını tek tek zikredemiyoruz. İlgili bölümlerde isimleri yer alacaktır. Kendilerine minnettarız. Fakat burada mütercim kardeşlerimizden Said Aykut'u büyük katkısı nedeniyle anmadan geçemiyoruz.

* * *

Sevgili okuyucu,

İşte *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları* !

Her sayfasında bir başka zevki, heyecanı tatmaya hazır mısın ?

Kemal Ural

“SAHABEDEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI” NASIL HAZIRLANDI ?

Neden Ebu Nuaym ve İbnü'l-Cevzî ?

Ebu Nuaym hayatı ve ortaya koyduğu dev eseri “*Hilyetü'l-Evliyâ*” ile İslâm kültür atlasımızın en önemli simalarından biridir. Kendisinden sonra kaleme alınan pek çok kitabın ana kaynağı olan bu eseri Türkçe'ye kazandırmak için yola çıktığımızda bu çalışmanın giderek büyüyeceğini ve ansiklopedik bir hüviyet kazanacağını tahmin etmemiştik. Zira “*Hilyetü'l-Evliyâ*”nın tercümeleri sürerken, İbnü'l-Cevzî'nin “*Sıfatü's-Safve*” isimli eserinden haberdar olduk. İbnü'l-Cevzî'nin eserini *Hilyetü'l-Evliyâ*'nın eksiklerini gidermek için yazdığını öğrenince heyecanla “*Sıfatü's-Safve*”yi incelemeye başladık. İbnü'l-Cevzî kitabının önsözünde *Hilye*'nin mânevi hastalıklara şifa verici önemli bir eser olduğundan övgüyle bahsetmiş, ardından *Hilye*'de görmüş olduğu eksik ve hatalı yönleri vurgulamıştır. Bunların başlıcaları şunlardır.

a) Kitapta yer alan bazı şahsiyetlerin hayatları anlatılmaksızın rivayet etmiş oldukları hadislerin zikredilmesiyle yetinilmiştir.

b) Müellif birçok olayı farklı başlıklar altında tekrarlamıştır.

c) İsimler ne kronolojik sıra ile ne de beldelere göre sıralanmıştır.

d) Çoğunluğu sahih olmakla birlikte kitapta bazı problemlili hadisler de yer almıştır.

e) Zâhidlerin ve âbidlerin efendisi olan Hz. Peygamber (s.a)'in hayatı kitabın başında zikredilmemiştir.

f) Kimi zatların hayatı anlatılırken, İslâm'ın özüne aykırı bazı davranışları eleştirilmeksizin zikredilmiştir (Esbaba tevesstül etmeden tevekkül etmek gibi. İbnü'l-Cevzî örnek olarak Ebu Hamza isimli sâfiyi veriyor. Kuyuya düşen Ebu Hamza, kuyunun üstünü kapatan kimselere seslenip yardım istemiyor. Halbuki böyle bir durumda susmak helal değildir.)

g) Zühdü ve üstün ahlâkına dâir haklarında pek çok menkıbe bulunan birçok önemli şahsiyet eserde yer almamıştır.

h) Kadın âbid ve zâhidlerden çok azını anlatmıştır. Oysa kadınların birçoğu zühd ve takvada erkekleri geçmiştir. (Süfyân-ı Sevri bile Râbia'yı dinlemiş onun öğütlerinden faydalanmıştır.) ⁽¹⁾

İbnü'l-Cevzî'nin bu uyarıları üzerinde dikkatle durmak gerekiyordu. Bu yüzden *Sıfatü's-Safve* isimli eseri de tercüme etmeye başladık. Tercümeler tamamlandığında şunu tespit ettik. İbnü'l-Cevzî, *Hilyetü'l-Evliyâ*'ya birçok eklemelerde bulunmuş, tasnif yönünden *Hilye*'den daha başarılı bir yol takip etmiş, mutasavvıfları şehirlere göre ayırmıştı. Zira tasavvufta Bağdat Ekolü'yle Horasan Ekolü'nün yöntem ve Hikmet-i İlâhi tecrübeleri aynı değildi. Dolayısıyla İbnü'l-Cevzî'nin şehirlere göre tasnifi isabetli bir yaklaşımdı. Ayrıca tek tek ölüm tarihlerinin yazılması, yer yer zayıf rivâyetlerin belirtilmesi, çok uzun rivâyetlerin kısaltılması en başta ana hatlarıyla Hz. Peygamber (s.a)'in anlatılması *Sıfatü's-Safve*'nin müspet taraflarıydı.

Bununla birlikte *Sıfatü's-Safve*'yi okurken, *Hilyetü'l-Evliyâ*'daki zevki alamadığımızı farkettik. Zira *Hilyetü'l-Evliyâ*, *Sıfatü's-Safve*'den daha renkli, daha yönlü ve daha doyurucuydu. Üstelik Ebu Nuaym tasavvufi düşünceyi ifade etmede İbnü'l-Cevzî'den daha başarılıydı.

Doğrusu her ikisinin de birbirlerine ihtiyacı vardı. Bu iki eserin bir araya gelmesinden daha güzel bir eser ortaya çıkacağını düşünerek ayrı zamanlarda yaşayan bu iki büyük insanı bir başka çağda bir araya getirdik.

Kitabın Telif Bölümü

Ancak bu iki müellifin de eserlerinde yer almayan daha birçok Hak Dostu vardı. Onlardan sonra yaşayanlar ya da onların kitaplarına almadıkları... Mesela, getirdiği sistem, takvası, zekası, hayatı ve şehadetiyle mertebe sırasında birçoklarından önce gelen İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe (r.h), bu iki eserde de yer almıyordu.

İşte Ebu Hanîfe maddesini biz hazırlayarak, şehir tasnifine uygun olarak Kûfeliler kısmına koyduk. O ve (bu iki kitapta yer almayan) benzerlerinin hayatını, tarihi kaynaklara uygun olarak ve

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.1, s. 6-10.

Eserin hazırlanışında bütün bu eksiklikler göz önüne alınarak gereken tamamlama ve düzeltmeler yapılmıştır. (Editör)

menkulde makulü arayarak anlattık. Temelde *Hilyetü'l-Evliyâ* ve *Sıfatü's-Safve*'den doğan bu eser daha başka yüzlerce kaynağın taranmasıyla büyük bir zenginlik kazanmış, neredeyse telif eser hüviyetine bürünmüştür.

Öte yandan bu kapsamlı çalışma belli bir çağda bitmemeli günümüze kadar ulaşmalıydı. İslâm'ın her çağda en güzeliyle yaşanabileceği ancak böyle anlaşılabilirdi. Yoksa geçmişte yaşanan güzel örneklerle tarihi eser gözüyle bakılarak, büyük bir yanlışlığa düşülebilirdi.

İmam Gazâlî'den, İmam Rabbânî'ye, Yunus Emre'den, Mevlana'ya, Aziz Mahmud Hüdâfî'den, Hacı Bayram Velî'ye, Şeyh Şamil'den Hasen el-Benna'ya kadar dokuzyüz âbide şahsiyet elbette bu eserde yer alacaktı.

Kitabın son cildi ise günümüzdeki cemaatlerin manevi önderlerine ayrılmalıydı. Onların hayatlarından kesitler ve sözlerinden örnekler verilmeliydi. Kişilik ayırdetmeksizin bu büyük zatlar en güzeliyle anlatılsın istedik. Bediüzzaman Said Nursi, Mehmet Zahit Kotku, Süleyman Hilmi Tunahan, Ahıskalı Ali Haydar Efendi, Ramazanoğlu Mahmud Sami Efendi, Hüsrev Efendi, Muhammed Râşid Erol, Mustafa Hayri Öğüt, Gönenli Mehmed Efendi, Muhammed İhsan Oğuz gibi pek çok din büyüğüyle eserimiz son bulmalıydı.

Bu çalışmalara pek çok ilim adamı iştirak etti. Bunların isimleri telif ettikleri bölümde yer alacaktır. Allah hepsinden razı olsun.

Biz en iyisini yaptığımızı söylemiyoruz. Mutlak kemal ancak Allah'a özgüdür. Ama yine de güzel bir eser ortaya koyduğumuzu umuyoruz. Amacımız dinin yaşanabilir bir olgu olduğunu, her mü'minin özünde "velilik"i potansiyel olarak taşıdığını, evliyânın da bizim gibi çalışan-çalalayan, seven-sevilen, gerektiğinde nükte ve mizah yapabilen güzel insanlar olduğunu ama temel gayelerinin ilâhî rızayı kazanmak olduğunu ortaya koymaktır.

Her biri ayrı renk ve kokuda yüzlerce çiçeğin bir araya gelmesiyle oluşan bu bahçede inşaallah birbirimizi daha çok seveceğiz. Gün kucaklaşma, yardımlaşma ve ortak hedeflere birlikte yürüme gündür.

BU ÇALIŞMA YAPILIRKEN NASIL BİR YÖNTEM İZLENDİ ?

1- "*Sahabeden Günümüze Allah Dostları*" ismini verdiğimiz 10 ciltlik bu külliyyatın ana iskeletini Ebu Nuaym'ın *Hilyetü'l-Evliyâ'sı* ile İbnü'l-Cevzî'nin *Sıfatü's-Safve'si* oluşturmaktadır.

2- Öncelikle bu iki eserin tam tercümesi yapılmış, tekrarlar çıkarıldıktan sonra, bir sistem dahilinde tercümeler meczedilmiş, dipnotlarda alıntının hangi eserden olduğu cilt ve sayfa no'su verilerek belirtilmiştir.

3- Eser, çevirmenlerimizden Said Aykut tarafından belirlenen konu başlıklarıyla zenginleştirilmiş, böylece klasik eserlerin birçoğunda görülen okuma zorluğu giderilerek, okuyucunun aradığı konuları rahatça bulması sağlanmıştır.

4- Ebu Nuaym'ın muhaddis olması, *Hilyetü'l-Evliyâ'nın* da bir zühd ve terâcim kitabı olmasından dolayı, zorunluluk olmadıkça hadislerin tahriri yapılmamış, Ebu Nuaym'ın hadis hakkında verdiği bilgilerle yetinilmiştir.

5- Anlam bakımından Kur'an'a ve Sahih hadislerle muvafakat etmeyen haberler araştırılıp ayıklanmış, bazı haberlerin *el-Mu'cemü'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevi* aracılığıyla kaynağı bulunarak gereken şerhler yapılmıştır.

6- Her iki müellifin de ele almadığı (ya da kendilerinden sonraki çağları düşünürsek ele alamadığı) büyük zatlar tespit edilmiş, araştırma ve telif yoluyla bunların hayatları, hikmetli sözleri ve menkıbeleri esere eklenmiştir.

7- Eserin başında, *Sıfatü's-Safve'nin* başlangıcında bulunan Hz. Peygamber (s.a) ile ilgili bölüm yer almakta, O'nu Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn'in önde gelen simaları izlemektedir.

8- Tâbiîn'den itibaren sıralamada *Sıfatü's-Safve* esas alınarak, isimler beldelerine göre tasnif edilmiş, bölüm başlarına o bölgelerin ve oradaki Allah Dostları'nın özellikleri ile ilgili bilgiler eklenmiştir.

9- Her iki kitapta da, hayatlarına pek az yer verilen Peygamberimizin hanımları, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi birçok mübarek zâtın anlatıldığı bölümlere muteber kaynaklardan yararlanılarak eklemeler yapılmıştır.

10- *Hilyetü'l-Evliyâ* ve *Sıfatü's-Safve*'nin tercümesinden sonra esere eklenen telif kısmında kronolojik sıra esas alınmıştır.

11- Metinde kapahlık arzeden bazı hikmetli sözler ve deyişler anlaşılır bir üslupla şerhedilmiş, özellikle, şiirlerin Türkçe'ye en mükemmel bir şekilde çevrilebilmesi için büyük çaba sarfedilmiştir.

12- Son ciltte ayrıntılı indeksler hazırlanarak eserden azami ölçüde istifade edilmesi sağlanmıştır.

13- Kitabımızın gerek tercüme gerekse telif kısımlarında pek çok kaynak eserden yararlanılmıştır. Bu eserlerin isimlerini dipnotlarda belirttiğimiz için, burada tamamını zikretmiyoruz. Ancak kitabın hazırlanışı hakkında bir fikir verebilmek için bu eserlerden bazılarını zikretmek istiyoruz. *Sahih-i Buhârî* ve *Sahih-i Müslim* başta olmak üzere muteber hadis kitapları. **İbni Hallikân**, *Vefeyâtü'l-A'yân*, **İbni Hacer el-Askalânî**, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, **el-Hâfız ez-Zehabî**, *el-İber fi Haberi Men Gaber*, **eş-Şevkânî**, *el-Fevâid el-Mecmûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevdûa*, **Ahmed b. Hanbel**, *Kitâbü'z-Zühûd*, **Acûnî**, *Keşfü'l-Hafâ*, **es-Subkî**, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, **İbni Hişam**, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, **İmam Şa'rânî**, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, **İbni Kesir**, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, **İbnü'l-Esir**, *el-Kâmil fi't-Târih*, **ez-Zehabî**, *Tezkiretü'l-Huffâz*, **İmam Nevevî**, *Riyâdû's-Sâlihîn*, **İmam Taberânî**, *Kenzu'l-Ummâl*, **Hâfız el-Münzirî**, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, **İbnü'l-İmâd**, *Şezerâtü'z-Zehab*, **Ahmed b. Muhammed b. Abdirrabbih el-Endelusi**, *el-Ikdû'l-Ferîd*, **Sirâcüddîn el-Misrî**, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, **es-Sulemî**, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, **en-Nebhânî**, *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ*, **Muhammed Ebu Zehra**, *Ebu Hanîfe*, **Dr. Âişe bt. Şâtî**, *Ezvâcü'n-Nebî*, **Ebu'l-Hasen en-Nedevî**, *Aliyyu'l-Murtada*, **el-Curcânî**, *et-Ta'rîfât*, **Râgıb el-İsfahânî**, *el-Mufredât*, **Fuad Sezgin**, *Târihu't-Türâsi'l-Arabî*, **el-Hucvîrî**, *Keşfü'l-Mahcûb*, **Zeynüddîn Abdurraûf el-Munâvî**, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, **Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyrî**, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, **Serrâc**, *Kitabu'l-Lum'a*, **Ebu Tâlib el-Mekki**, *Kütü'l-Kulûb*, **Abdül-Mün'im el-Hıfni**, *el-Mevsûatü's-Sâfiyye*, **İbni Haldun**, *es-Sâfiye ve'l-Mutasavvıfa*, *el-Mukaddime*, **İbni Ferhun**, *ed-Dibâc*, **İbni Cerîr et-Taberî**, *Târihu't-Taberî*, **Veliyyullah Diblevi**, *Huccetullâhi'l-Bâliğa*, **Şâtıbî**, *el-İ'tisâm*, **Gazalî**, *İhya*, **İmam Rabbânî**, *Mektubat*, **Mahmut Abdülhalim**, *et-Tasavvufu'l-İslâmî* ve yazdığı *mutasavvıf Terceme-i Halleri*, **Muhammed Ahmed b. Abdullah el-**

Mehdî, *Mecmû'ul-Menâşir*, Celâleddin er-Rûmî, *el-Mesnevî*, Ahmed b. Ali el-Makrizî, *el-Mevâiz ve'l-İtibar bizikri'l-Hutat ve'l-Asâr*, Zeki b. Abdüsselam b. Mûbarek, *Kitâbu't-Tasavvuf*, Ebu Hafs Şihâbuddin Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, Ebu Abdullah es-Sünûsî, *el-Menhelü'r-Ravî*, *es-Selsebilü'l-Maîn*, Ebu'l-Abbas Ahmed ez-Zebîdî el-Hanefî, *Tabakâtü'l-Havas*, Hocaîzâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ*, Ebu'l-Ferec Zeynüddin b. Ahmed b. Receb, *Câmiu'l-Ülûmî ve'l-Hikem*, Molla Abdurrahman Câmî, *Silsiletü'z-Zehab*, *Nefehâtü'l-Üns*, Mes'ud b. Ömer et-Taftâzânî usul ve akâide dâir şerh ve tasnifleri, Akşemseddin Muhammed, *Risâletün fi Devrânî's-Sûfiyye*.

Kitapta Geçen Bazı Terimler

Sahîh : Kabul edilen hadislerin başında gelir. Adalet ve zapt (temiz ahlaklılık, dine bağlılık ve iyi akıldaki tutuş) vasıflarına sahip râvilerin, peygambere dek kesintisiz ulaştırdığı söz ve muallâk olmayan güvenilir hadis (Ayrıntı için bkz; Talat Koçyigit, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay. Ankara 1992, s.413)

Hasen : Hadisçiler arasında "zayıf" (delil olamayan) ile Sahîh arasında bulunan, fakat sahîhe daha yakın olan hadistir (Bkz; a.g.e, s.156)

Teferrüd, İnfirâd : Ravinin rivayet ettiği hadiste tek kalıdır. Böyle raviye Münferid, Mütfefferid denir. (Bkz; a.g.e, s.206.)

Garîb : Metin ya da aktarıcı râviler bakımından tek kalmış ya da bir benzeri başka râviler tarafından rivayet edilmemiş hadistir. Garîb hadisler genellikle sahîh olmamakla birlikte "garîblik" vasfının sıhhati yokettiği söylenemez. (Bkz; a.g.e, s.138)

Muttefakun aleyh : Buharî ve Müslim'in üzerinde ittifak ettiği hadise denir.

İnkıtâ' : Aktarıcılar zincirinde bir veya birkaç râvinin düşmesiyle isnadda oluşan kopukluktur. Hadisin zayıflığına yolaçan bir işrettir. Bu tür hadise **Munkatî'** denir (Bkz; a.g.e, s.206)

EBU NUAYM EL-ISFAHÂNÎ (R.H)

Hayatı

İsmi ve nesebi **Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihrân** olan **Ebû Nuaym el-İsfahânî**, Hicrî 336 yılının Receb ayında (M. Ocak/ 948) İsfahan'da doğdu. Atalarından İslâm'ı ilk kabul eden **Mihrân**, **Abdullah b. Muaviye b. Abdillâh b. Cafer b. Ebi Tâlib**'in azadlı kölesi idi. Anne tarafından dedesi olan **Muhammed b. Yusuf el-Bennâ** ise zamanının tanınmış tasavvuf şeyhlerindendi.

Terâcim kitaplarında özel hayatından çok ilmi şahsiyeti üzerinde durulan **Ebû Nuaym**, mezhep taassubunun zaman zaman kavga ve ölümlere yol açtığı bir dönem ve coğrafyada yaşadı. Kendisi ameli olarak Şâfiî, itikadî olarak Eş'arî mezhebine bağlı idi⁽¹⁾.

(1) Ebû Nuaym'ın *Ma'rifetü's-Sahabe* isimli eserini tahkik eden Muhammed Râzî, Ebû Nuaym'ın görüşlerinden hareketle onun, birçok kaynakta iddia edildiği gibi Eş'arî olmadığını ve Selefi akideyi benimsediğini belirtmektedir (Bkz. a.g.a., I. baskı, Riyad 1988, c.1, s.19).

O devirde özellikle Hanbelî ve Eş'arî mezhebine mensup olanlar arasında, Kur'an lafzının yaratılmış olup olmaması gibi konularda şiddetli münakaşalar oluyordu. Zehebî'nin, Ebû Nuaym'a ait *Kitâbu'l-İtikad* isimli eserden nakline göre o, itikâdî konularda tamamen selefler gibi düşünmekte yani, Allah'ın sıfatlarını hiçbir temsil, teşbih ve te'vile girmeden olduğu gibi kabul etmektedir.⁽¹⁾ Ona göre *Kur'ân-ı Kerîm* Allah kelâmı olmakla beraber, lafzı yaratılmıştır. Bu yüzden, "*Kur'ân lafzı yaratılmış değildir*" diyen çağdaşı ünlü hadis âlimi Ebû Abdillâh İbn Mende (ö. 395) ile sert tartışmaları olmuştur. Ebû Nuaym, İbn Mende'ye reddiye olarak, *er-Redd ale'l-Hurûfiyye el-Hulûliyye* kitabını yazarken, İbn Mende de ona karşı *er-Redd ale'l-Lafziyye* isimli bir reddiye yazmıştır⁽²⁾. İki âlim arasındaki bu soğukluk, İbn Mende'nin, Ebû Nuaym'ın meclisine devam edenleri kendi meclisinden kovmasına kadar varmıştır⁽³⁾. Buna karşılık Ebû Nuaym, İbn Mende'nin ilmî otoritesine hürmet etmiş ve ona karşı nisbeten saygılı ifadeler kullanmıştır⁽⁴⁾.

Zehebî, aynı dönemde yaşamış âlimlerin, özellikle düşmanlık, mezhep asabiyeti ve haset yüzünden birbirleri aleyhinde söylemiş oldukları sözlerin bir kıymeti olmadığını, hiçbir asırda, peygamberler ve siddiklar dışında bundan kurtulan kimse bulunmadığını belirterek⁽⁵⁾ her iki âlimin birbirleri aleyhindeki sözlerine itibar edilemeyeceğini ifade eder.

İbn Mende, İsfahan'da büyük bir şöhrete sahip olduğu için Ebû Nuaym o ölene kadar pek ortahğa çıkamamış, zaman zaman gizlenmek zorunda kalmıştır⁽⁶⁾. Ebu Tahir es-Silefi (ö. 576)'nin naklettiği şu haber bunu açıkça göstermektedir:

Ebu'l-A'lâ Muhammed b. Abdülcebbar el-Fürsânî'nin şöyle dediğini duydum: "*Küçüklüğümde babamla beraber Ebu Bekr b. Ali ez-Zekvânî el-Muaddel* (ö. 419)'in meclisine gittik. İmlâ (yazdırma) işi bitince, bir adam şöyle dedi: '*Kim Ebû Nuaym'ın meclisinde bulunmak istiyorsa kalksın*'. *Ebû Nuaym o zaman mezhep sebebiyle sürgünde idi. Hanbelîler ve Eş'arîler arasın-*

(1) Zehebî'nin *el-Uluw* isimli eserinden naklen, a.g.e., c.1, s.18.

(2) İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, (Kahire 1404 h.), c.2, s.209.

(3) Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, (I. baskı, Beyrut 1983), c.17, s.40-41.

(4) Bkz. Zehebî, *Siyer*, c.17, s.32, 33-34.

(5) Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, (I. baskı, Kahire 1963), c.3, s.3.

(6) Zehebî, *Siyer*, c.17, s.41.

da fitneye yol açan bir taassub ve dedikodu vardı. Ashabu'l-Hadis, kalem açtıkları bıçaklarıyla ayağa kalktılar. Az kalsın adamı öldüreceklerdi"⁽¹⁾.

Bu haberi kitabında nakleden Zehebt; *"Bunlar, hadis ashabi değil bilâkis cahil ve facir kimselerdir. Allah şerlerinden uzak eylesin"* demektedir.

O dönemdeki mezhep taassubuna ve siyasi karmaşaya örnek teşkil eden diğer bir olay da şu şekilde nakledilir:

"Hanefti mezhebine mensup olan Gazne Sultanı Mahmud b. Sebüktekin (ö. 421) İsfahan'ı istila edince oraya kendi adamlarından birini vali tayin etti ve oradan ayrıldı. İsfahan halkı valiye saldırarak onu öldürdüler. Bunun üzerine Sultan geri döndü. Halk sakinleştikten sonra bir cuma günü onlar camide iken üzerlerine yürüdü ve onların pek çoğunu katletti. Bu olaydan önce, camiye oturup ders vermekten menedildiği için orada bulunmayan Ebû Nuaym ölümünden kurtuldu ve bu, onun kerametinden sayıldı"⁽²⁾.

Böylesine karmaşık bir ortamda, ilim dolu uzun bir hayat geçiren Ebû Nuaym 20 Muharrem 430/23 Ekim 1038'de 94 yaşındayken İsfahan'da vefat etti ve aynı gün öğle namazından sonra defnedildi.

İlmî Şahsiyeti

Ebû Nuaym, zamanında bir ilim merkezi olan İsfahan'da doğup büyümenin ve bir çok ilim seyahatlarında bulunmuş hadis âlimi bir babaya sahip olmanın avantajına sahipti. Babasının özel itinasıyla çok küçük yaşlarda ilim hayatına başladı. Henüz altı yaşındayken babası aracılığıyla bazı âlimlerin icazetine (rivayet iznine) nail oldu. Şam'da Hayseme b. Süleyman b. Haydere, Naysâbur'da Ebu'l-Abbas el-Esamm, Vâsıt'ta Abdullah b. Ömer b. Şevzeb, Bağdad'da Ebu Sehl b. Ziyad el-Kattan ve Cafer b. Muhammed b. Nusayr el-Huldî, Dînever'de Ebû Bekir b. es-Sünnî, babasının talebiyle ona icazet veren âlimlerdir.

(1) Zehebt, *Tezkiretü'l-Huffâz*, (3. baskı, Haydarabad, 1956), c.3, s.1095.

(2) A.y.

344 senesinde, henüz 8 yaşındayken hadis dinlemeye (semâ) başladı. İlk hadis dinlediği hocası Ebu Muhammed Abdullah b. Cafer b. Ahmed b. Fâris'tir. Bu tarihten itibaren yüzlerce âlimden ilim tahsil etti ve yüzlerce öğrenciye hocalık yaptı. Öğrencileri arasında kendisinden büyükler de bulunuyordu. Mesela meşhur sûfî Ebu Abdurrahman es-Sülemî (ö. 412), yaşça büyük olmasına rağmen *Tabakâtü's-Sâfiyye* kitabında ondan hadis rivayet etti⁽¹⁾. Babasının vefatında 29 yaşında olan Ebû Nuaym, şöhretli bir âlim olma yolunda epey mesafe almıştı. Ancak önünde, ilminin meyvelerini devşireceği daha uzun bir ömür vardı. Nitekim bunu telif ettiği yüzü aşkın eseriyle ortaya koydu.

İsfahanlı hadisçilerden Ebu Tahir es-Silefi, Ebû Nuaym'la ilgili haberleri ve ondan hadis rivayet edenlerden 80 kadarını bir kitapta toplamıştır. Çeşitli beldelerde kendilerinden hadis dinleyip rivayette bulunduğu âlimlerle⁽²⁾ kendisinden hadis alan öğrencilerinden başlıcaları Zehabî'nin sıralamasına göre şunlardır:

Hocaları

İsfahan'da: Kâdî Ebu Ahmed el-Assâl, Ahmed b. Bündâr eş-Şa'âr, Ahmed b. Muhammed el-Kassâr, Abdulah b. el-Hasen b. Bündâr el-Medîni, Ahmed b. İbrahim b. Yusuf et-Teymî, el-Hasen b. Said b. Cafer el-Abbâdânî el-Mutavvî, Ebu İshak b. Hamze, Ebu'l-Kasım et-Taberânî, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim el-Ukaylî, Ebu Müslim Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Siyâh, Muhammed b. Ma'mer b. Nâsîh ez-Zühîlî, el-Hâfız Muhammed b. Ömer el-Ciâbî, Ebu Şeyh b. Hayyân ve İbnü'l-Mukrî.

Bağdad'da: Ebu Bekr el-Heysem el-Enbârî, Ahmed b. Yusuf b. Hallâd en-Nasîbî, Ebu Ali b. es-Savvâf, Ebu Bekr b. Kevser el-Berbehârî, Abdurrahman b. el-Abbâs, İsâ b. Muhammed et-Tomârî, Mahled b. Ca'fer ed-Dakikî, Ebu Bekr el-Katfî.

(1) Zehabî, *Siyer*, c.17, s.459.

(2) Hocalarının daha geniş bir listesi için bkz. Ebû Nuaym, *Marifetü's-Sahabe*, c.1, s.30-34 (Muhakkık'ın girişi).

Basra'da: Habîb b. el-Hasen el-Kazzâz, Faruk b. Abdulkebir el-Hattâbî, Abdullah b. Cafer b. İshak el-Câbirî, Ahmed b. el-Hasen b. el-Kâsım b. er-Reyyân el-Lükkî, Muhammed b. Ali b. Müslim el-Âmirî.

Kûfe'de: İbrahim b. Abdillâh b. Ebî'l-Azâim, Ebu Bekr Abdillâh b. Yahyâ et-Talhi.

Neysâbûr'da: Ebu Amr b. Hamdân, Ebu Ahmed el-Hâkim, Huseyneke et-Temîmî.

Mekke'de: Ahmed b. İbrahim el-Kindî, Ebu Bekr el-Acurrî.

Öğrencileri

Küsyâr b. Leyâlîzûr el-Cilî (kendisinden 30 yaş büyüktü), Ebu Said el-Mâlinî (kendisinden 18 yaş büyüktü), Ebu Bekr b. Ali el-Hemdânî, Ebu Bekr el-Hatîb (el-Bağdâdî), Ebu Ali el-Vahşî, Ebu Salih el-Müezzin, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el-Müstemlî, Süleyman b. İbrahim el-Hafız, Hîbetullah b. Muhammed eş-Şirâzî, Yusuf b. el-Hasen et-Tefekkürî, Abdüsselam b. Ahmed el-Kâdî, Muhammed b. Abdulcebbâr b. Yahyâ, Ebû Sa'd Muhammed b. Muhammed el-Mutarrız, Muhammed b. Abdulvâhid b. Muhammed es-Sahhâf, Muhammed b. Abdillâh el-Edemî el-Fakîh, Ebu Galib Muhammed b. Abdillâh b. Ebî'r-Recâ el-Kâdî, Ebu'l-Fedâil Muhammed b. Ahmed b. Yunus, Muhammed b. Sa'd b. Memlûk el-Attâr, Ebu Sa'd Muhammed b. Serfertec, Ebu Mansur Muhammed b. Abdillâh b. Mendûye eş-Şurâtî, el-Edîb Muhammed b. Mahmud es-Sakaffî, Muhammed b. el-Fadl b. Kendûc, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Merzubân, Muhammed b. Huseyn b. Muhammed b. Zeyle, Ebu Talib Ahmed b. Fadl eş-Şairî, Ahmed b. Mansur el-Kâss, Ebu'l-Feth Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Reşîd el-Edemî, Ebu Bekr Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed et-Teymî el-Lelbân, İsmail b. el-Hasen el-Alevî, Ebu Nasr İsmail b. el-Muhsin b. Tarrâk, Bûndâr b. Muhammed el-Hulkânî, Hamd b. Ali el-Bâhilî ed-Dellâl, Ebu'l-Alâ Hamd b. Ömer eş-Şerâbî, Hamd b. Muhammed et-Tâcir, Hamd b. Mahmud el-Bakkâl, Ebu'l-Alâ Huseyn b. Ubeydullah es-Saffâr, Hayder b. el-Hasen es-Sülemî, Ha-

İd b. Abdulvâhid et-Tâcir, Ebu Bekr Zünnûn b. Sehl el-Üsnânî, Zekerîyya b. Muhammed el-Kâtib, Said b. Muhammed b. Abdillâh et-Temîmî, Ebu Zeyd Sad b. Abdirrahman es-Sabhâf, Sehl b. Muhammed el-Megâzîlî, Salih b. Abdulvâhid el-Bakkâl, Ebu Ali Salih b. Muhammed el-Fâbicânî, Abdullâh b. Abdurrezzâk b. Berâ, Ebu Zeyd Ubeydullâh b. Abdullâh el-Harakî, Ebu Muhammed Ubeydullâh b. el-Hasib el-Hallâvî, Ebu'r-Recâ Ubeydullâh b. Ahmed, Ebu Tâhir Ali b. Abdulvâhid b. Fâzşâh, Ali b. Ahmed el-Burcî, Gânîm b. Muhammed b. Ubeydullâh el-Burcî, Abbâd b. Mansur el-Muaddel, el-Fadl b. Ömer b. Sehlûye, el-Fadl b. Abdulvâhid, Ebu Tâhir el-Muhassed b. Muhammed, Mübeşşir b. Muhammed el-Cürcânî el-Vâız, Ebu Ali el-Haddad, Ebu'l-Fadl Hamd, Ebu Tâhir Abdulvâhid b. Muhammed ed-Deştac ez-Zehbî⁽¹⁾.

Hadis İlimindeki Yeri

Ebû Nuaym daha çok hadisciliğiyle şöhret bulmuş bir âlimdir. Yirmi yaşına kadar İsfahan'da kalıp oranın ulemâsından ve oraya gelen diğer âlimlerden hadis dinlemiş, 356 yılında Bağdad'a giderek oradan da belli başlı ilim merkezlerine seyahatta bulunmuştur. Hadis hafızı olmasının yanı sıra dünyada âlî isnâd⁽²⁾ en fazla olan hadisci olarak tanınmıştır. Öğrencilerinden meşhur *Târîhu Bağdâd* müellifi **Hatîb Bağdâdî** (ö. 463) onun hakkında şöyle der: "*Hafız sıfatının mutlak olarak verildiği iki kimse gördüm. Biri Ebû Nuaym el-İsfahânî, diğeri Ebu Hâzim el-Abdûyt (ö. 417)'dir*"⁽³⁾.

İlmî şöhreti, bir çok âlimin ayağına kadar gelip ondan hadis almasını sağladı. **Ahmed b. Muhammed b. Merdeveyh** şöyle diyor: "*Ebû Nuaym, zamanında, ilim için kendisine seyahat edilen bir kimseydi. Hiçbir beldede, isnadı ondan daha sağlam ve hafızı kuvvetli kimse yoktu. Dünyanın hafızları onun yanında toplanırlardı. Her gün nöbetleşe olarak birisi ögle vaktine kadar arz etmek istediği eseri ona okurdu. Evine giderken de yolda kendisine bir*

(1) Zehbî, *Siyer*, s.17, s.454-45.

(2) Âlî isnad: Hadisi nakleden son râvî ile Hz. Peygamber arasında râvî sayısı en az olan isnat. Böyle isnatlarla rivayet alınan hadisler daha muteber sayılmıştır.

(3) Zehbî, *Siyer*, c.17, s.458.

hadis cüzütlü okunur fakat o bunlardan hiç sıkılmazdı. Onun, tasnif (eser yazımı) ve tesmi' (hadis dinlemek)'den başka gıdası yoktu'⁽¹⁾.

İlminin zirveye ulaştığı dönemde 14 yıl süreyle doğuda ve batıda, isnad ve hıfz yönünden benzeri bulunmayan bir âlim olarak kaldı. Zehebî onu, *"kendinde âli rivayeti ve ilmi dirayeti birleştiren zamanının tartışmasız hafızı"* olarak niteler⁽²⁾. İbn Neccâr'a göre o, muhaddislerin tâcı ve dinin alemlerinden biridir⁽³⁾. İbn Kesîr ise şöyle der: *"O bir çok faydalı eser sahibi büyük bir hafızdır. Eserlerinden Hilyetü'l-Evliyâ, hocalarının ve rivayetlerinin çokluğuna, hadis tahriri ve tariklerini bilmedeki maharetine delâlet eder"*⁽⁴⁾.

Büyük bir ilim adamı ve sûfî olan Ebû Nuaym, bu ilmi şöhretine rağmen, özellikle hadisçiliği yönünden bazı tenkitlere de maruz kalmıştır. Bu tenkitleri yöneltenlerin başında, daha önce onun hakkında övgü dolu bir ifadesine yer verdiğimiz öğrencisi Hatîb Bağdâdî yer alır. Ona göre Ebû Nuaym, hadis rivayetinde mütesâhil (yumuşak ve genel) davranmakta, meselâ icâzetle aldığı haberleri hiçbir açıklama yapmadan ("sema" veya "arz" tabiri olan) "ahberanâ" (bize haber verdi) terimiyle rivayet etmektedir⁽⁵⁾.

Zehebî, fazla olmamakla beraber, Ebû Nuaym'ın bu nevi teşahhül bulundugunu ve bazı şeyhlerine arz edilen hadisleri, âdetâ şeyhinden bizzat dinlemiş gibi "ahberanâ" tabiriyle rivayet ettiğini, halbuki bunun ancak bir icâzet olabileceğini belirtir. Zehebî'nin ifadesine göre, "icâzet" yoluyla alınan rivayetlere "ihbar" tabirinin ıtlakı, genellikle Endülüslü hadisçilerin kullandığı bir usuldür. Bu yüzden Ebû Nuaym'ın, kendilerinden bizzat ııııtmeyerek sadece "icâzet"le hadis naklettiğı hocalarından aldığı rivayetleri aktarıırken "ahberanâ" tabirini kullanması caiz olmakla beraber bundan sakınması daha uygun olurdu.

Zehebî, Hatîb Bağdâdî'nin zannettiğı gibi, Ebû Nuaym'ın itham edilmiş biri olmadığını, bilâkis, bu ilmi bilen doğru sözlü (sadûk) bir âlim olduğunu, eserlerinde zikrettiğı bazı mevzû hadislerin uydurma olduklarını belirtmemesinin dışında bir kusuru bu-

(1) Zehebî, *Tezkiretül-Huffâz*, c.3, s.1094.

(2) Zehebî'nin *el-Uluw* isimli eserinden naklen Marifetü's-Sahâbe, c.1, s.16. (Muhakkık'ın girişı).

(3) İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü's-Zehab*, c.3, s.245.

(4) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.12, s.45. (2. baskı, Beyrut 1977).

(5) Zehebî, *Tezkire*, c.3, s.1095-1096.

lunmadığını kaydeder⁽¹⁾.

Şafii Tabakâtı sahibi Sübki, Ebû Nuaym'ı müdafaa ederken daha sert bir üslup kullanarak şöyle der: Hatib'in sözleri sabit değildir. Sabit olsa bile bu bir suçlama olamaz. Çünkü "icazet"te "ahberanâ" tabirinin kullanılması tartışmalıdır. Eğer bu büyük âlim (Ebû Nuaym) böyle bir tabiri kullanmayı uygun görmüşse bu nasıl tesahül sayılır?.. Ulemayı, üzerinde ittifak edilmiş tabirlerle rivayette bulunmadılar diye suçlarsak, sünnetin büyük bir bölümünü kaybetmiş oluruz⁽²⁾.

Ebû Nuaym'ın hadiscilik yönünden eleştirildiği diğer bir yönü ise, eserlerinde bazen zayıf rivayetlere yer vermiş olmasıdır. İbn Teymiye onu hafız, sika (güvenilir), hadîsi çok, rivayeti bol birisi olarak tanımlamakta, ancak rivayet ettiği bazı hadisler ve çok hadîs rivayeti sebebiyle hadis ulemasınca tenkit edildiğini söylemektedir. İbn-i Teymiye'ye göre bu, muhaddislerin âdetidir. Onlar bir kısmı delil olmasa bile, sadece bilinmesi amacıyla bir konudaki bütün hadisleri rivayet etmişlerdir⁽³⁾.

İbn Teymiye, kendisine *Hilyetü'l-Evliyâ* kitabıyla ilgili olarak yöneltilen bir soruya verdiği cevapta Ebû Nuaym'ı överek, onun mevkiinin sika derecesinden bile yüksek olduğunu belirtir. Ona göre, *Hilyetü'l-Evliyâ* kitabı, Ahmed b. Hanbel ve Abdullah b. Mübarek'in *Kitâbu'z-Zühâ*'leri hariç bu konuda yazılan kitapların en iyisidir. Çünkü Ebû Nuaym, bu konuda eser yazan müteahhürin uleması içinde hadis bakımından en bilgili olanıdır⁽⁴⁾.

Hilyetü'l-Evliyâ'sı yüzünden Ebû Nuaym'ı bazı yönlerden eleştiren âlimlerden biri de İbnü'l-Cevzî (ö. 597)'dir.

Kanaatımızca geçmiş ulemanın birbirlerine yönelttikleri bu tür eleştiriler, onların ilmi otoritelerini sarsmak ve eserlerini gözden düşürmek gibi bir amaca matuf değildir. Bunu, "emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i anî'l-münker" cümlesinden saymak daha doğru olur. Nitekim bu eleştirilerden dolayı ne Ebû Nuaym unutulmuş, ne de mesela Ebû Nuaym ve diğer muhaddislerin hadiscilik yönünden

(1) Zehebi, *Siyer*, c.17, s.461.

(2) Sübki, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, c.4, s.24. (Kahire 1389 h.).

(3) İbn Teymiyye, *Minhâcü's-Sünne*, c.7 s.52. (Riyad, 1986).

(4) İbn Teymiyye, *Mecmûa Fetâvâ*, c.18, s.71-72.

eleştirdikleri Ebu Hanîfe'nin⁽¹⁾ şöhretine bir hâlel gelmiştir⁽²⁾. Ebû Nuaym'ın en meşhur eseri kabul edilen ve bazı âlimlere, "şimdiye kadar henüz böyle bir eser tasnif edilmemiştir" dedirten⁽³⁾ *Hilyetü'l-Evliya*⁽⁴⁾ daha o hayatta iken Neysâbur'a götürülmüş ve orada 400 dinara alıcı bulmuştur. Bu, her âlime nasip olmayacak bir mazhariyettir. İmam Şa'rânî'nin *et-Tabakâtu'l Kübra*'sında belirttiğine göre bu muhteşem eser seksen yılda tamamlanmıştır.

Eserleri

Ebû Nuaym'ın eserlerinin tamamına yakın bir listesi, onun *Ma'rifetü's-Sahâbe* isimli eserini tahkik eden Dr. Muhammed Râzî b. Hâc Osman tarafından kitabın mukaddimesinde verilmiştir⁽⁵⁾. Zikredilmeyen bir eserin ilâvesiyle bu listeyi ve eserlerin isimlerinin yer aldığı kaynakları nakletmeyi, ilgilenecekler için faydalı buluyoruz.

1. *el-Eczâü'l-Vahşiyât* (Zehebî, *Tezkiretül-Huffâz*, c.4, s.1171).

2. *Ehâdisü Muhammed b. Abdillâh b. Cafer el-Câbirî* (Nâsıruddin el-Elbânî, *Fihristü Mahtûtât'z-Zâhiriyye*, s. 210).

3. *Ehâdisü Meşâyihî Ebi'l-Kâsım Abdurrahman b. el-Abbâs el-Bezzâr el-Esamm* (Elbânî, *Fihris*, s.211).

4. *Ehâdisü Yânus b. Ubeyd* (Fuad Sezgin, *GAS*, c.1, s.88).

5. *el-Uhuve* (Zehebî, *Siyer*, c.1, s.19/30).

6. *Erbaûne Hadîsen Müntekât* (el-Kettânî, *er-Risâletü'l-Müstatafe*, s.76).

7. *el-Erbatn alâ Mezhebi'l-Muhakkıkîn mine'l-Mutasavvife* (Elbânî, *Fihris*, s.211).

8. *el-İstiskâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

(1) Bkz. Ebû Nuaym, *Kitâbu'd-Duaft*, s.154 (1. baskı, Mağrib 1984).

(2) *Hilyetü'l-Evliya*'da yer almayan İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe, yayınevimiz tarafından hazırlanarak esere dahil edilmiştir. (Editör)

(3) Zehebî, *Siyer*, c.17, s.458-459.

(4) Ebû Nuaym ve *Hilyetü'l-Evliya* hakkında, Muhammed Lâtî es-Sabbağ tarafından Suudi Arabistan'da Ebû Nuaym, *Hayâtuhû ve Kitâbuhi el-Hilye* adında müstakil bir eser hazırlanmıştır.

(5) Bkz. a.g.e., c.1, s.37-55.

9. *Etrâfu's-Sahihayn* (Kettânî, *Müstatrete*, s.25).
10. *el-İ'tikâd* (İbn Teymiye, *Mecmûu Fetâvâ*, c.5 s.190).
11. *el-Emâli* (Elbânî, *Fihris*, s.216).
12. *Emâlihi* (Elbânî, *Fihris*, s.216).
13. *el-Emvâl* [Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî* (GAL), c.6, s.227].
14. *el-Evâil* (İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, c.7, s.322).
15. *el-İcâz ve Cevâmiu'l-Kelim* (Zehebî, *Siyer*, c.9, s.306).
16. *Tesbitü'l-İmâme* (veya el-İmâme ve'r-Redd ale'r-Râfida) (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
17. *Tesbitü'r-Rü'yallah* (İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, c.6, s.486).
18. *Tesmiyetü Ashâb-ı Ali ve İbn Mesûd Radyallahu Anhumâ* (İbn Hacer, *Ta'cîlû'l-Menfaa*, s.332).
19. *Tesmiyetü Mâ İntehâ İleynâ Mine'r-Ruvât An Said b. Mansûr Âliyen* (Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, c.4, s.101).
20. *Tesmiyetü Mâ İntehâ İleynâ Mine'r-Ruvât An Ebt Nuaym el-Fadl Dükeyn* (Elbânî, *Fihris*, s.211).
21. *et-Teşehhüd* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
22. *et-Ta'bîr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
23. *Ta'zîmu'l-Evliyâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
24. *et-Teheccüd* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
25. *et-Teube ve'l-İ'tizâr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
26. *es-Sükâlâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
27. *el-Câr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
28. *Cüz'ün Cemaâ fîhi Turuku Hadîsi "es-Salâtu alâ Abdillâh b. Übeyy el-Münafik"* (İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, c.8, s.339).
29. *Cüz'ü Sanemin Câhiliyyin Yukâlu lehu Kurâs* (Elbânî, *Fihris*, s. 211).
30. *Cüz'ün fî Fadlî'd-Dik* (Keşfu'z-Zunûn, c.2, s.2005).

31. *Cüz'ün fimen Yüknâ bi Ebt Rebîa* (İbn Hacer, *Lisanu'l-Mizân*, c.7, s.48).

32. *Hadîsü "İnne lillâhi tis'aten ve tis'ine ismen"* (Kettânî, *Müstatrefe*, s.83).

33. *Hadîsü't-Tayr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.30).

34. *Hadîsü'n-Nüzûl* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.30).

35. *Hadîsü Vefâti'n-Nebîyyi Sallallahu Aleyhi Ve Sellem* (Ebu Abdillâh Muhammed b. Câbir el-Kaysî, *Bernâmecü'l-Vâdî Âşî*, s.226).

36. *Hurmetü'l-Mesâcid* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

37. *Husnü'z-Zann* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

38. *Hıfzu'l-Lisân* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

39. *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ* (Matbû: 1932 ve 1974 Mısır). Bu eserde yer alan hadisler, Nureddin el-Heysemî (ö. 807) tarafından *Takribü'l-Buğye fi Tertîbi Ehâdîsi'l-Hilye* ismiyle bablara göre tertib edilmiştir (Bkz. Kettânî, *Müstatrefe*, 140). Yine aynı müellif *Hilye* hadislerinin Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerine olan fazlalığını, *Zevâidü'l-Hilye* ismiyle ayrı bir kitapta toplamıştır (Bkz. Kettânî, *Müstatrefe*, s.172). *Hilye* hadisleri ayrıca Muhammed b. es-Seyyid Sıddık el-Gımârî "*el-Buğye fi Tertîbi Ehâdîsi'l-Hilye*" ismiyle alfabetik olarak düzenlenmiştir. (Neş. el-Hancı, Dâru't-Te'lif, Kahire)

40. *el-Hasf* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

41. *el-Hutabu'n-Nebeviyye* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

42. *Delâilü'n-Nübüvve* (Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c.4, s.1097, Matbû.).

43. *Zikru Ahbârı Isbahân* (Zehebî, *Tezkire*, c.4, s.1097, Matbû).

44. *Zikru Men İsmuhu Şu'be* (Elbânî, *Fihris*, s. 213).

45. *Zemmu'r-Riyâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

46. *er-Redd ale'l-Lafziyye el-Hulûliyye* (İbn Teymiye, *el-Fetâvâ*, c.12, s.209).

47. *Refu'l-Yedeyn* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
48. *Riyâdatu'l-Ebdân* (Elbânî, *Fihris*, s.213).
49. *er-Riyâda ve'l-Edeb* (İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifin*, c.1, s.74).
50. *Riyâdiyyetü'l-Müteallimîn* (İbn Câbir el-Kaysî, *Bernâmec*, s.230).
51. *es-Suhûr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
52. *es-Seâde* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
53. *Simâu'l-Kelîm* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
54. *Şerefu's-Sabr* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
55. *eş-Şuarâ* (Elbânî, *Fihris*, s. 213).
56. *eş-Şühedâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
57. *es-Sifât* (Suyûtî, *el-İklîl fî İstinbâtı't-Tenzîl*, s. 231).
58. *Sıfatu'l-Cenne* (Zehebî, *Tezkire*, c.4, s.1097).
59. *Sıfatu'n-Nifâk ve Na'tu'l-Münâfıkîn* (Zehebî, *Siyer*, c.17, s.456).
60. *es-Sıyâm ve'l-Kıyâm* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
61. *ed-Duafâ* (Matbû: Tah. Faruk Hammâde, I. baskı, Mağrib 1984).
62. *et-Tıbbu'n-Nebevi* (Zehebî, *Tezkire*, c.4, s.1097, Matbû: Kahire 1344 h.).
63. *Tabakâtu'l-Muhaddisîn* (Ziriklî, *el-A'lâm*, c.1, s.150).
64. *Turuku Hadîsi "zur gıbben tezd ed hubben"* (İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c.10, s.498).
65. *el-Ukalâ* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
66. *Ulûmu'l-Hadis* (Zehebî, *Siyer*, c.17, s.456).
67. *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle* (Kettânî, *Müstatrefe*, s.44).
68. *Fedâilü'l-Hulefâi'l-Erbea* (es-Sehâvî, *Fethu'l-Muğîs*, c.3, s.120).

69. *Fedâilü's-Sahabe* (İbn Teymiye, *Minhâcü's-Sünne*, c.4, s.53).
70. *Fadlu-s-Sivâk* (Kettânî, *Müstatrefe*, s.35).
71. *Fadlu Süreti'l-İhlâs* (Kettânî, *Müstatrefe*, s.68).
72. *Fadlu'l-Âlimi'l-Afîf* (İsmail Paşa, *Hediyye*, c.1, s.75).
73. *Fadlu'l-İlm* (Kettânî, *Müstatrefe*, s.42).
74. *Fadlu Ali* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
75. *Fadiletü'l-Âdilîn mine'r-Ruvât* (Elbânî, *Fihris*, s.215).
76. *el-Fevâid* (Elbânî, *Fihris*, s.215).
77. *Fi Enne'l-Felek Ğayru Müdebbir* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
78. *Fi'l-İsneyni ve Seb'ine Fırka* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
79. *Kırâatü'n-Nebiyy* (sav) (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
80. *el-Kırâatü Verâe'l-İmâm* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
81. *Kurbânü'l-Müttekîn fi Enne's-Salâte Kurretü Ayni'l-Âbidîn* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
82. *el-Kader* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
83. *Kesbü'l-Helâl* (Siyer, c.19, s.306).
84. *Lübsü's-Sevâd* (Siyer, c.19, s.306).
85. *Lübsü's-Sûf* (Siyer, c.19, s.306).
86. *Mâ İntekâ Ebu Bekr b. Merdûye ale't-Taberânî* (Elbânî, *Fihris*, s. 215).
87. *el-Muâhât* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
88. *el-Mütevâdîûn* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
89. *el-Muhîbbîn meâ'l-Mahbûbîn* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
90. *Medhu'l-Kirâm* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
91. *el-Müzâh* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).
92. *Mes'eletü "Sümme Evresne'l-Kitab* (Zehebî, *Siyer*, c.19, s.306).

93. *el-Müstahrec ale'l-Buhârî* (Zehebî, Tezkire, c.4, s.1097).

94. *el-Müstahrec alâ Müslim* (Zehebî, Tezkire, c.4, s.1097).

95. *el-Müstahrec alâ Kitâbî Ulûmî'l-Hadis li'l-Hâkim* (İbn Hacer, Nüzhetü'n-Nazar, s. 16).

96. *Müstahrecü Ebi Nuaym ale't-Tevhîd li İbni Huzeyme* (Kettânî, s.24).

97. *el-Müstedrek Alâ Sahîhi Müslim* (Zehebî, Siyer, c.17, s.462).

98. *el-Müselselât* (Kettânî, Müstatrefe, s.62).

99. *Müsnedü'l-İmâm Ebi Hanîfe* (Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türâsi'l-Arabî* (GAS), c.2, s.41).

100. *Müsnedü Abdillâh b. Dînar* (İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c.1, s.34).

101. *Müsned* (Brockelmann, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî* (GAL), c.6, s.227).

102. *Mesânidü Ebi Yahyâ Firâs b. Yahyâ el-Mekteb el-Küfî* (Medine İslâm Üniversitesi Kütüphanesi, 493m, 15 no. da kayıtlı, 13 vr.).

103. *Mu'cemü'ş-Şüyûh* (Zehebî, Siyer, c.17, s.455).

104. *el-Mu'tekad* (10 numarada zikredilen *el-İ'tikâd*'la aynı olabilir.) (Zehebî, Tezkire, c.4, s.1097).

105. *el-Mi'râc* (Zehebî, Siyer, c.19, s.306).

106. *Ma'rifetü's-Sahâbe* (Dr. Muhammed Râzî b. Hâc Osmân'ın tahkiki ile üç cildi matbû: I. baskı, Riyad 1988).

107. *Men İsmühü Atâ Min Nakaleti'l-Ahbâr ve Rûvâti'l-Âsâr* (Sem'ânî, *et-Tahbîr fi'l-Mu'cemi'l-Kebîr*, c.2, s.13).

108. *Müntehab min Kitâbi'ş-Şuarâ* (Matbû: 1981).

109. *el-Mehdî* (Zehebî, Siyer, c.19, s.306).

110. *el-Hediyye* (Zehebî, Siyer, c.19, s.306).

111. *Valdû'z-Zinâ* (Zehebî, Siyer, c.19, s.306).

İBNÜ'L-CEVZÎ (R.H)

Hayatı

Künyesi, Ebu'l-Ferec'dir. Zehebi'nin *Tezkiretül'l-Huffâz*⁽¹⁾ adlı eserinde ondan şöyle bahsediliyor:

Nesebi; Cemalüddin b. el-Ferec Abdurrahman b. Ebi'l-Huseyn Ali b. Muhammed b. Ubeydullah b. Abdullah b. Hammadi b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer b. Abdullah el-Kasım b. en-Nadr b. el-Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. el-Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Sıddık'tır. Soyca Hz. Ebu Bekir'e dayanmaktadır. Bağdat'ta otur-

(1) *Tezkiretül'l-Huffâz*, c.4, s.1432..

İbni Tagrıberdi, *en-Nucumu's-Zâhire*, c.6, s.160.

Tubakatu'l-Müfessirin, s. 17.

İbni Kâfir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.13, s.27-30.

Mir'âtu'l-Cinân, c.3, s.489-492.

İbnü'l-İmâd, *Şezerât es-Zehab*, c.4, s.329-331.

İbnü'l-Esir *el-Kâmil*, c.11, s.67.

Zehebi, *el-Iber*, c.3, s.118.

duğu için Bağdadı diye anılmıştır. Hanbeli mezhebine müstesip olan müellifin hakkında eser yazmadığı ilim yok gibidir. O, iyi bir öğüt verici, güçlü bir hatip ve nüktedan bir zat idi. Onun bulunduğu yer talebelerle ve ilim aşıklarıyla dolup taşıdığı için hemen farkedilirdi. Yaklaşık olarak, Hicri 510 yılında doğduğu sanılmaktadır. Hadis ve nakli bilimlerle ilk tanışması ise 16 yaşında başlar.

İlmi Şahsiyeti

Cemaleddin birçok üstaddan hadis dinlemiştir. Ebu'l-Kasım b. el-Husayn, Ali b. Abdül-Vahid ed-Dineverî, Ebu Abdullah el-Hüseyn b. Muhammed el-Bârî, Ebu's-Saadat Ahmed b. Ahmed el-Mütevekkilî, İsmail b. Ebî Salih, Fıkıh bilgini olan Ebu'l-Hasen b. ez-Zağvânî, Hibetullah b. et-Taber, Ebu Galib b. el-Benna, Ebu Bekir Muhammed b. el-Hüseyn el-Mezrîfî, Ebu Galib Muhammed el-Hasen el-Mâveridî, İsfahan hatibi meşhur Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed, İbnü's-Semerkandî, Ebu'l-Vakt es-Secezî, İbni Nasır ve daha bir çoklarını onun hocaları arasında sayabiliriz. Hepsî 87 kişiye yakındır.

Yazdığı kitaplar ve işlediği konular bir deryayı andırıyordu. Hicri 520 yılında başladığı irşad ve öğüt çalışmaları ölüncüye kadar devam etmiştir.

Ondan hadis ilmini alanlar arasında oğlu Sahib Muhyiddin'i, torunu meşhur vaiz Şemseddin Yusuf b. Fergâlî'yi, Hafız Abdülgâfî'yi, İbnü'd-Dübey'î'yi, İbnü'n-Neccar'ı, İbni Halil'i, et-Takıy el-Büldânî'yi, İbni Abdüddâim'i, Necib Abdüllatîfî ve daha bir çoklarını sayabiliriz. Ondan icazet alanlar ise şunlardır: Şeyh Şemsüddin İbni Ebî Amr, el-Fahr Ali, Ahmed b. Selâme el-Haddad, el-Kutb Ahmed b. Abdüsselam el-Asrûnî, Hıdır b. Hamaveyh el-Cüveynî...

İbnü'l-Cevzî, ed-Dineverî ve Mütevekkilî'den en son hadis alandır.

Hafız İbni Nâsır'a gitti. Genç İbnü'l-Cevzî onu dikkatle dinledi ve ondan çok şey aldı. Artık vaaz konusunda kimsenin elde edemeyeceği yüksek bir mertebeye ulaşmıştı. Onun sohbet meclislerine, hutbe verdiği camilere vezirler, devlet başkanları geliyor, hatta halifeler bile perde arkasından onu dinliyorlardı. Bazıları onun yüzbinlere hitabettiğini söyler. Fakat kesin olan şuydu ki,

onbinlerce mümin onun vaazlarından etkilenmiş, feyz almışlardır.

Torunu, İbnü'l-Cevzî'den naklediyor:

"İşte şu parmaklarımla bin cilt yazdım". O, her hafta bir hatim yapar, evinden de sadece sohbet, vaaz toplantıları ve cuma için çıkardı.

İbnü'l-Cevzî'nin cesurca söylediği iğneleyici sözleri ve nükte dolu konuşmaları pek meşhur idi. Bir keresinde, bir yöneticiye şöyle demişti:

"Güçlü olduğun zaman, Allah'ın sana verdiği nimetleri düşün ve adil ol! Bir ceza vereceğin zaman da Allah'ın (her an ensende olduğunu ve) sana gücünün yettiğini düşün! Sakın ha dinini sakatlayarak kızgınlığını giderme, zulmederek hıncını çıkarma!"

O, bazen şöyle derdi:

"Tutkular iğneliyor akrepçesine beni,
Ama, ihtiras dolu beden sarhoş,
duymuyor, hissetmiyor!
Oysa hayat suyu,
Damla damla sızıyor ömür kadehine
Nefeslerle kuruyor
Hayat bitiyor".

İbnü'l-Cevzî bir sohbette şöyle demişti:

"Kim kanaatkâr olursa, güzel ve mutlu yaşar. Kim de, tamahkâr ve hırslı olursa aklı gider ve azar!"

Halifenin de kendisini dinlediği bir vaazında İbnü'l-Cevzî'nin şöyle dediği rivayet olunur:

"Ey müminlerin emîri! Bir şeyler söylesem senden korkacağın. Sussam seni uyarmadığım için sorumluluk hissedeceğim. Sana karşı duyduğum sorumluluk hissini sana olan korkuma tercih ediyor ve diyorum ki; bir öğüt vericinin sana 'Allah'tan kork!' demesi, bir gevezenin; 'siz Ehl-i Beyt'siniz, her günahattan masumsunuz' demesinden elbet daha hayırlıdır!"

İbnü'l-Cevzi ömrünün sonuna doğru yönetim tarafından taciz edildi, birçok eziyete maruz kaldı. Aşlı farklı olan bir hadiseyi onun ağzından naklederek halifeye şikâyet ettiler. Halife ona kızdı, perişan etti, evine mühür vurdu. Ailesini dağıtarak, onu bir gemiye bindirip Vâsıt taraflarına gönderdi. Orada bir eve hapsetti.

Muvaffık Abdüllatif'in anlattığına göre **İbnü'l Cevzi**, yakışıklı, sempatik, yumuşak sesli, hareketleri ölçülü, zarif bir insandı. Sesi güzel, nükteli ve şakacı bir zat idi. Onun meclisine yüzbinden daha fazla insanın katıldığı olurdu. Zamanına dâir ne varsa yazmıştır. Günde dört fasikül yazardı⁽¹⁾.

Onun tüm ilimlere aşına olduğunu görüyoruz. Bununla beraber tefsirde seçkin bir yere sahipti. Hadis ilminde hafız sayılırdı. Tarih ilminde ise uzman idi. Aynı zamanda yeterli miktarda fıkıh bilgisine sahip olan **İbnü'l-Cevzi**, ahenkli söz söyleyerek öğüt verme konusunda müthiş bir kabiliyete sahipti.

İbnü'l-Cevzi, oğlu Ebu'l-Kasım'a nasihat için kaleme aldığı "*Liftat el-Kebid fi Nasihati'l-Veled*" adlı eserinde, hayatını kazanmak için şu veya bu emrin gözüne girmeye çalışmadığını söylemektedir.

Hanbeli mezhebine çok sıkı bir biçimde bağlı olan **İbnü'l-Cevzi**, hadis kritiğinde de pek acımasız idi. Hatta Gazzâlî'nin *İhyâ'sındaki* zayıf hadisleri ayıklayarak yeni bir nüsha ortaya koymuştur. O kendi mezhebinden olanları da gerektiğinde şiddetle tenkit etmiştir.

Âlimlerin İbnü'l-Cevzi'ye Dâir Görüşleri

İbni Receb onun hayatını anlatırken şöyle der:

"Hafız, müfessir, fakih, öğüt verici, konuşmasını bilen, zamanın imamı"⁽²⁾. Zehebi şöyle der:

"İmam, allâme, (hadiste) hafız, şöhreti ufku tutmuş vaiz, Irak'ın âlimi... Ben onun kadar kitap yazmış başka bir bilgin görmedim"⁽³⁾.

(1) Fasikül; o zamanki adıyla Kürrâse. Bir kürrâse 24 tabaka kâğıt demektir ki, 48 sayfa eder.

(2) Zeynuddin Abdurrahman İbni Receb, *Zeyl Tabakât el-Hanâbile*, c.1, s.399.

(3) ee-Zehebi, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c.4, s.1342-1344.

İbnü'n-Neccar şöyle der⁽¹⁾:

"Onun yazdığı eserleri gözden geçiren kimse ne kadar zeki, âlim ve güçlü bir hafızaya sahip olduğunu hemen anlar. Allah rahmet eylesin, bunca üstün niteliklerine rağmen, zikirden, fikir-den nasibini almış, Allah'a yalvarmanın erişilmez tadına ermiş, zevki selim sahibi bir zat idi. Şüphesiz öğütlerinin bu kadar etkili oluşu boşuna değildi. O bildiğiyle amel eden ve tâ içinden konuşan biriydi. Sözü, lezzetten uzak, kalpten irak yabancı ve yavan sözlerden değildi"⁽²⁾.

Hocası İbni Nasır da ondan övgüyle söz etmektedir. Otuz yaşlarındayken yazdığı "Telkîh" adlı eseri hocasına sunan İbnü'l-Cevzî, kitabın başına hocasının şöyle bir yazı ilâştirdiğini görür:

"Bu kitabı bana okuyan ve biraraya getiren şeyh, âlim, zahid Ebu'l-Ferec'dir. Kitabın düzenleniş biçimini çok beğendim. Henüz bu denli güzel hazırlanmış bir kitapla karşılaşmamıştım. Kitabı hazırlarken bir çok eseri gözden geçirmiş, en iyileri toplamış, yakut ve incilerden müteşekkil bir kolye haline getirmiştir. Tarih, sahabe bilgisi ve diğer konularda yazdığı özlü eserlerinde de bu titizliğin izi görülür. Allah onu ilmiyle hayra erıştirsın. Ömrünün sonuna kadar müslümanlara fayda dağıtan, sünneti ve ehlini koruyan, bid'atî ve bidatçileri yenilgiye uğratan bir önder eylesin"⁽³⁾.

Eserleri

A) Kur'ân ilimlerine dâir

- 1) el-Muğnt fi't-Tefstr.
- 2) Zâd el-Mesir fi'lmi't-Tefstr.
- 3) Teystru'l-Beyân fi Tefstri'l-Kur'ân.
- 4) Tezkiretü'l-Erîb fi Tefstri'l-Garîb.
- 5) Garîb el-Garîb.
- 6) Nüzhet el-Uyûn en-Nevâzir fi'l-Vucûhi Ve'n-Nazâir.

(1) Muhammed b. Mahmud el-Hasan Ebu Abdullah -Muhibbiddin İbni'n- Neccar (ö. 643 H.) Bkz. A'âm, 7/307.

(2) İbni Receb, Zeyl Tabakât el-Hanâbile, c.1, s.413.

(3) İbni Receb, a.g.e, c.1, s.415.

- 7) *el-Vucûh en-Nevâdır fî'l-Vucûhi ve'n-Nezâir.*
- 8) *el-İşâretü ile'l-Kırâati'l-Muhtâra.*
- 9) *Tezkiretü'l-Müntebih fî Uyûni'l-Mütebih.*
- 10) *Funûn el-Efnân fî Uyûni Ulûmi'l-Kur'ân.*
- 11) *Verdû'l-Ağsân fî Funûni'l-Efnân.*
- 12) *Umdetü'r-Râsîh fî Ma'rifeti'l-Mensûhi ve'n-Nâsîh.*
- 13) *el-Musaffî bi Eküffî Ehli'r-Rusûh fî İlmi'n-Nâsîh ve'l-Mensûh.*

B) Akaide ve sapık fırkaları redde dâir eserleri

- 14) *Müntekid el-Mu'tekid.*
- 15) *Minhâcü'l-Vusûl ila İlmi'l-Usûl.*
- 16) *Beyânu Gafleti'l-Kâil bi Kîdemi Efsâli'l-İbâd.*
- 17) *Gavâmud el-Îlâhiyyât.*
- 18) *Meslekü'l-Akl.*
- 19) *Minhâcü Ehli'l-İsâbe.*
- 20) *es-Sirrü'l-Masûn.*
- 21) *Defü Şübehi't-Teşbih.*
- 22) *er-Reddû ale'l-Mutaassib el-And.*

C) Hadis ve zühde dâir eserleri

- 23) *Camîu'l-Mesânid bi Elhası'l-Esânid.*
- 24) *el-Hadâik.*
- 25) *Nefyü'n-Nakl.*
- 26) *el-Muctabâ.*
- 27) *en-Nüzhe.*
- 28) *Uyûnu'l-Hikâyât.*
- 29) *Mültekut el-Hikâyât.*

- 30) *İrşâdü'l-Mürîdîn fî Hikâyâtî's-Selef es-Sâlihîn.*
- 31) *Ravzattü'n-Nâkil.*
- 32) *Gurerü'l Eser.*
- 33) *et-Tahkîk fî Ehâdisi't-Ta'lik.*
- 34) *el-Medih.*
- 35) *el-Mevzuât fî Ehâdisi'l-Merfuât.*
- 36) *el-İlel el-Mütenâhiye fî'l-Ehâdis el-Vâhiye.*
- 37) *el-Keşfü li Müşkili's-Sahihayn.*
- 38) *ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn.*
- 39) *İ'lâmü'l-Altın ba'de Rusûhi bi Hakâiki Nâsihi'l-Hadis ve Mensûhihi.*
- 40) *Ahbâru Ehli'r-Rusûh fî'l-Fıkhi ve't-Tahdis bi Mikdâri'l-Mensûh mine'l-Hadis.*
- 41) *es-Sehmü'l-Musib.*
- 42) *Ehâyirü'z-Zahâir.*
- 43) *el-Fevâid âni's-Şuyûh.*
- 44) *Menâkıbi Ashâbi'l-Hadis.*
- 45) *Mevtu'l-Hızır.*
- 46) *el-Meştha.*
- 47) *el-Müselselât.*
- 48) *el-Muhtesib fi'n-Neseb.*
- 49) *Tuhfetü't-Tullâb.*
- 50) *el-Elkâb.*
- 51) *Fadâil Ömer b. Hattab.*
- 52) *Fadâil Ömer b. Abdülaziz.*
- 53) *Fadâil Said b. el-Müseyyeb.*
- 54) *Fadâil el-Hasan el-Basri.*
- 55) *Menâkıb el-Fudayl b. İyâd.*

- 56) *Menâkıb Bişr el-Hâfi*.
- 57) *Menâkıb İbrahim b. Edhem*.
- 58) *Menâkıb Süfyan es-Sevri*.
- 59) *Menâkıb Ahmed b. Hanbel*.
- 60) *Menâkıb Marûf el-Kerhi*.
- 61) *Menâkıb Râbia el-Adeviyye*.
- 62) *Mustrû'l-Azm es-Sâkin il'a Eşrefi'l-Emâkin*.
- 63) *Sıfatü's-Safve*.
- 64) *Minhâcü'l Kâsıdîn*.
- 65) *el-Muhtâr min Ahbâri'l-Ahyâr*.
- 66) *el-Kâtı li Mahalli'l-Lücec bi Mahalli'l Haccâc*.
- 67) *Aceletü'l-Müntazır Lişerhi Halil-Hızır*.
- 68) *en-Nisâ vemâ Yeteallaku bi Âdâbihinne*.
- 69) *el-Cevher*.
- 70) *el-Muğlak*.

D) Tarih ilmine dâir eserleri

- 71) *Telkîhu Fuhûmi Ehli'l-Eser fi Uyûni't-Tevârih ve's-Siyer*.
- 72) *el-Müntezam fi Târihi'l-Mülâki ve'l-Ümem*.
- 73) *Şuzûrû'l-Ukûd fi Târihi'l-Ma'hûd*.
- 74) *Tarâifu'z-Zarâif fi Tarih es-Sevâlif*.
- 75) *Menâkıbü Bağdâd*.

E) Fıkıh ilmine dâir eserleri

- 76) *el-İnsaf fi Mesâili'l-Hilâf*.
- 77) *Cünnetü'n-Nazar ve Cennetü'n-Nazar*.
- 78) *Mu'tasar el-Muhtasar fi Mesâili'n-Nazar*.
- 79) *Umedü'd-Delâil fi Müşteheri'l-Mesâil*.

- 80) *el-Müzehheb fi'l-Mezheb.*
 81) *Mesbûku'z-Zeheb.*
 82) *en-Nebze.*
 83) *el-İbâdât el-Hams.*
 84) *Esbâhü'l-Hidâye li Erbâbi'l-Bidâye.*
 85) *Keşfü'z-Zulumâti an ed-Diyâ fi Reddi Da'vâ.*
 86) *Reddü'l-Levmi ve'd-Daymi fi Saumi Yevmi'l-Gaym.*

F) Vaaza dâir eserleri

- 87) *el-Yevâkit fi'l-Hutab.*
 88) *el-Müntehab fi'n-Nevb.*
 89) *Müntehab el-Müntehab.*
 90) *Nesimü'r-Riyâd.*
 91) *el-Lü'lü.*
 92) *Kenzü'l-Müzekkir.*
 93) *el-Ezc.*
 94) *el-Letâif.*
 95) *Künûzu'r-Rumûz.*
 96) *el-Muktebes.*
 97) *Mevâfık el-Merâfık.*
 98) *Şâhidun ve Meşhûd.*
 99) *Vasûtât el-Ukûd min Şâhidin ve Meşhûd.*
 100) *el-Leheb.*
 101) *el-Müdhiş.*
 102) *Sâbâ Necd.*
 103) *Muhâdesetü'l-Akl.*
 104) *Lukatü'l-Cümân.*
 105) *Meâni'l-Meâni.*

106) *Fütûhu'l-Fütûh.*

107) *et-Teazî el-Müdrikiyye.*

108) *el-Ikdûl-Mukîm.*

109) *İkâzü'l-Vesnân mine'r-Rekadât bi Ahvâli'l Hayevânî ve'n-Nebât.*

110) *Nüketü'l Mecâlis el-Bedriyye.*

111) *Nüzhetü'l Edîb.*

112) *Münteha'l Münteha.*

113) *Tabsîratü'l-Mübtedi.*

114) *el-Yâkûte.*

115) *Tuhfetü'l-Vu'âz.*

116) *Telbîsü'l-İblîs*

G) Diğer konular

117) *Zemmâ'l-Hevâ.*

118) *Saydû'l-Hâtır.*

119) *Ahkâm bi İhkâm el-Eş'âr.*

120) *el-Kussâs ve'l-Muzekkirîn.*

121) *Takvîmü'l-Lisân.*

122) *el-Ezkiyâ.*

123) *el-Humekâ.*

124) *Lukate'l-Menâfi fi't-Tıbb.*

125) *eş-Şeybu ve'l-Hadab.*

126) *A'mârü'l-A'yân.*

127) *es-Sebât inde'l-Memât.*

128) *Tenvîrü'l-Gabş fi Fadli's-Sûdi ve'l-Habeş.*

129) *el-Hassû ala Hıfzî'l-İlmi ve Zikri Kibârî'l-Huffâz.*

130) *Eşrâfû'l-Mevâlî.*

- 131) *İ'lâmü'l-Ahyâ bi Aglâti'l-İhya.*
- 132) *Tahrîmu'l-Mahalli'l-Mekrûh.*
- 133) *el-Mesâbih li Dâveti'l-İmam el-Müstadi.*
- 134) *Atfû'l-Ulema ale'l-Ümera ve'l-Ümera ale'l-Ulemâ.*
- 135) *en-Nasru âlâ Mısır.*
- 136) *el-Mecd el-Adudi.*
- 137) *el-Fecrü'n-Nûr.*
- 138) *Menâkıbü's-Setri'r-Refi.*
- 139) *Ma Kultuhû mine'l-Eş'âr.*
- 140) *el-Makâmât.*
- 141) *Min Resâili.*
- 142) *et-Tıbbu'r-Ruhânî.*
- 143) *Beyânü'l-Hata ve's-Sevâb an Ehâdis eş-Şihâb.*
- 144) *el-Bâz el-Eşheb el-Münkâd ala men Hâlese'l-Mezheb.*
- 145) *el-Vefa bi Fedâili'l-Mustafa.*
- 146) *en-Nûr fi Fadâili'l-Eyyâm ve's-Şuhûr.*
- 147) *Takrîbu't-Tarîk el-Eb'ad fi Fadâili Makbarati Ahmed.*
- 148) *Menâkibu'l-İmam eş-Şâfi.*
- 149) *el-Uzle.*
- 150) *er-Riyâda.*
- 151) *Minhâcü'l-İsâbe fi Mahabbeti's-Sahâbe.*
- 152) *Fünûnü'l-Elbâb.*
- 153) *ez-Zurafâ ve'l-Mütehabbîn.*
- 154) *Menâkib Ebt Bekir.*
- 155) *Menâkib Ali.*
- 156) *Fedâilü'l-Arab.*
- 157) *Dürretü'l-İklîl fi't-Târih.*
- 158) *el-Emsâl.*
- 159) *el-Menfua fi'l-Mezâhib el-Erbaa.*

- 160) *el-Muhtar mine'l-Eş'âr.*
- 161) *Ruûsü'l-Kavânin.*
- 162) *el-Müntecel fi'l-Va'z.*
- 163) *Zâhiretü'l-Vâiz.*
- 164) *ez-Zecrû'l-Muhavvef.*
- 165) *el-İns ve'l-Mehâbbe.*
- 166) *el-Mutrib el-Mülehhheb.*
- 167) *ez-Zendü'l-Veriy fi'l-Va'z en-Nâsır.*
- 168) *el-Fâhir ft Eyyâmi'l-İmâmin-Nâsır.*
- 169) *el-Mecdü's-Salâhi.*
- 170) *Lugatü'l-Fıkh.*
- 171) *Garibü'l-Hadıs.*
- 172) *Melihu'l-Ehâdis.*
- 173) *el-Fusûl el-Va'ziyye ala Hurufi'l-Mucem.*
- 174) *Sülvetü'l-Ahzân.*
- 175) *el-Ma'sûk fi'l-Va'z.*
- 176) *el-Mecâlis el-Yusufiyye fi'l-Va'z.*
- 177) *el-Va'z el-Makbert.*
- 178) *Kıyâmü'l-Leyl.*
- 179) *el-Muhâdese.*
- 180) *el-Münacaat.*
- 181) *Zâhirü'l-Cevâhir fi'l-Va'z.*
- 182) *en-Nuhâtü'l Havâtim.*
- 183) *el-Mürteka limen İtteka.*
- 184) *Zeynü'l-Kasas.*
- 185) *Nesimü'r-Riyâd*

İbnü'l-Cevzi ile ilgili bu bilgiyi Abdusselam Muhammed Harun'un gözden geçirdiği Sıfatü's-Safve baskısından aldık. ⁽¹⁾

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, Tahkik ve fihris düzenleyicisi : Abdusselam Muhammed Harun, 1991 Beyrut, Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye.

ÖNSÖZ ⁽¹⁾

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Hadis hafızı, Şeyh Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. İshak b. Musa b. Mihran el-İsfahânî der ki;

"Tüm kâinatı, özleri, asılları, zamanı, kalpleri ve bedenleri yaratan, sevgili dostlarının ruhlarını irfan ışıyla aydınlatıp, basiret ve samimi inançtan mahrum olmuş kötülerini kendi karanlıklarında bırakan zatının bilinmesinde aracı olsun diye (dili ve aklı) insanlara bahşeden Allah'a hamdolsun.

Rab Teâlâ, peygamberlerini mucizelerle destekledi. Derin bilgiye sahip, düşünen kulları için aydınlık bir yol çizdi. Yüce Allah, işte bunları elçilerinin gerçek vekilleri saymıştır. Bunlar kendini bilen, saf bilgiye ermiş, Allah nezdinde yüksek rütbelere sahip, öz bilgisi (marifet) ve sağlam inanç (tahkik)'la takviye edilmiş seçkin kullardır.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 1, s. 3.

Salât ve selam, Yüce Allah (c.c)'tan aldığını tebliğ ederek bir şeriat getiren, kendisine uyanlar için sevgi fideleri diken, Muhammed Mustafa (s.a)'ya, bütün peygamberlere, onun ailesine ve ashâbına olsun.

Allah (c.c)'tan yardım dileyip, senin talebini de dikkate alarak, salih insanların isim ve sözlerini, ayrıca rivayet ettikleri bazı hadisleri içeren bir kitap yazmayı düşündüm.⁽¹⁾ Allah seni de başarırlı kılsın.

Bu kitapta, sahabe, tabiin, tebe-i tâbiin ve daha sonra gelen tasavvuf önderlerinden bahsedilmekte, zâhidlerin halleri ve örnek teşkil eden davranışları derlenmektedir. Ayrıca, işlerini geciktiren tembellerden, kıyafet ve söz itibarıyla gerçek mutasavvıflara benzedikleri halde inanç ve amelde onlara uymayan kimselerden de söz edilmektedir.

Bizlerin ve diğer birçok fakih ve hadisçinin, günâha dalıp her şeyi mübah sayan, Allah'ın insana hulûl ettiğini savunan sapıklara karşı yazdığı reddiyeler bir hayli fazladır. Yalancılardan yapmış olduğu saldırı ve inkâr, hayırlı insanların hasletlerini bozacak ve sağlam kimselerin derecelerini düşürecek değildir. Ama bir kısım güzel insanlar da bazı iftiralara maruz kalmaktadır. Biz bu iftiralara kulak asmadan işin hakikatını araştırmalı, veli ile şeytam birbirinden ayırmalıyız.

Allah dostlarına eziyet eden, Allah'a harp ilân etmiş demektir. Ebu Hureyre (r.a)'den gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah (c.c) şöyle buyurdu: Kim benim bir dostuma eziyet ederse, ben ona mutlaka harp ilân ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldığım ibadeti yapmaktan daha iyi bir hasletle yaklaşamaz. Kulum, bana yaklaşmasını nafilelerle sürdürür. Öyle bir safhaya gelir ki, onu çok severim. Onu sevdiğim zaman da, işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Kulum benden bir istekte bulunursa, hemen veririm. Bir şeyin şerrinden bana sığınır-sa, onu korurum. Ben yaptığım hiçbir şeyde, ölümünden hoşlanmayan müslümanın canını aldığım andaki tereddüdüm kadar tereddüt etmedim. Halbuki onun kötülüğünü de istemem"⁽²⁾.

(1) Önceki âlimler eserlerini ihtiyaç ve talep üzerine yazarlarmış. Ebu Nuaym da böyle bir talepten bahsetmekte ve eserini bu talep üzerine hazırladığını söylemektedir. (Çev.)

(2) Bu tereddüt mecâzidir. Tereddüt eden burada ölüm meleğidir. Nitekim Musa (a.s) da Azrail'e hoşnudsuzluğunu izhar etmişti. Hadisi yorumlayanlar böyle diyor. (Bkz. Buhârî, M. Sofuçlu tercemesi, Ötüken Yay., c.14, s.6424). (Çev.)

H. Âîşe (r.a)'den rivayet edilmiştir:

Rasûlullah (s.a) Allah (c.c)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Kim benim bir dostuma eziyet ederse, onunla savaşmam caiz olur".

İbni Ömer (r.a) anlatıyor:

Ömer b. el-Hattâb (r.a), Muaz b. Cebel (r.a)'i, H. Peygamber (s.a)'in kabri başında ağlar bir halde buldu ve ona;

"Niçin ağlıyorsun?" diye seslendi.

Muaz (r.a) şöyle cevap verdi:

"Beni Rasûlullah (s.a)'dan işittiğim şu söz ağlatmaktadır: 'İbadette az bir gösteriş (riyâ) bile şirktir. Kim Allah (c.c) dostlarına düşmanlık beslerse, şüphesiz Allah (c.c)'a harp ilân etmiştir".

Rasûlullah (s.a) efendimiz şöyle buyurdular:

"Yüce Allah (c.c) dedi ki: Kullarım içindeki dostlarım ve yarattıklarım arasından sevdiğim kimseler var ya, işte onlar, beni gereği gibi anarlar, ben de onları anarım".

Said (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'a, evliyâullahın (Allah dostları) nasıl kimseler olduğu soruldu. Efendimiz şöyle buyurdular:

"Onlar, görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir".

Esmâ bt. Yezid (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu anlatıyor:

"Ne dersiniz, size en iyilerinizi bildireyim mi?". Ashab:

"Evet" dediler. Rasûlullah (s.a):

"Görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimselerdir", buyurdular.

Allah dostlarının hususiyetlerinden biri de şudur: Onlar fitneye düşmekten ve uhrevî sıkıntılardan korunmuştur.

İbni Ömer (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Allah'ın çok has ve sevgili kulları vardır. Rahmetiyle onları rızıklandırır, afiyet içerisinde yaşatır, canlarını aldığı anda da c.n-

netine koyar. Onlar öyle kimselerdir ki, karanlık gece parçası gibi fütne içerisinde dahi Allah'a sınıksı yapışır, dinlerini korurlar".

Allah dostları yiyecek ve giyecek sıkıntısı çekseler de, afet anlarında duaları makbuldür.

Enes b. Mâlik (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular:

"Giyeceği eski ve vücudu zayıf nice kimseler vardır ki, eğer Allah'a yemin etseler, Allah (c.c) yeminlerinin gereğini yerine getirir. Berâ b. Mâlik de bunlardandır".

Bir defasında Berâ (r.a) müşrik bir grupla karşılaştı. Müşrikler müslümanlara eziyet etmekteydi. Arkadaşları Berâ'ya:

"Ey Berâ! Hz. Peygamber (s.a) senin için, Allah (c.c)'a yemin ettiğin takdirde yemininin gereğinin yerine getirileceğini söyledi. Öyleyse ne duruyorsun Allah (c.c)'a yemin ederek dilekte bulun!" dediler.

Berâ şöyle niyaz etti:

"Ey Rabbim! Şu kâfirlerin boyunlarını teslim almak için, adını anarak sana niyazda bulunuyorum".

Müslümanlar müşriklerin işini bitirdi. Fakat Berâ (r.a) şehit edildi.

Ebu Hureyre (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ey Rabbim! İnsanların hayretle baktığı, saçı başı dağınık ve eski elbiseler giyen bir takım kimseler vardır ki, gayet bunlar herhangi bir hususta Allah (c.c)'tan istekte bulunsalar, şüphesiz Allah (c.c) onların isteklerini yerine getirir".

Kuvvetli inançlarının tesiriyle kayaların parçalanması ve bir el işaretleriyle denizlerin yarılması, Allah dostlarının özelliklerindendir.

Abdullah b. Mes'ud (r.a), ruhî bir hastalığa yakalanan birinin kulağına bir şeyler okudu ve adam kendine geldi. Rasûlullah (s.a) İbni Mes'ud'a:

"Onun kulağına ne okudun?" diye sorunca, İbni Mes'ud:

*"Adam hasta, ben de onun kulağına, 'sizi boş yere yarattığımı-
zı mı zannettiniz...' âyetlerini okudum" deyip Mü'minûn suresini
sonuna kadar okudu⁽¹⁾.*

Bu açıklama üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular:

*"Bir kişi, hakkıyla inanarak bu âyetleri bir dağa okusa, dağ
paramparça olur".*

Sehm b. Müncab (r.a) anlatıyor: **Alâ b. el-Hadramî** ile bir-
likte savaşıyorduk. Düşmanla aramızı deniz (veya büyük ırmak)
kesinceye kadar ilerledik. **Alâ b. el-Hadramî** (r.a) şöylece dua etti:

*"Ey Altın, Hattın, Altı ve Azım olan Allah! Biz senin kulların
ve yolunda düşmanlarınla savaşıyoruz. Ey Allah'ım! Bize onlara
ulaşacak bir yol aç".*

Deniz yarıldı, biz de elbiselerimiz suya değmeden geçtik ve
düşmana vardık.

Ebu Hureyre (r.a) der ki:

*"Alâ b. el-Hadramî (r.a)'de üç haslet müşahade ettim. Bun-
lardan biri var ki, o kimde olursa beğenilir: Bir defasında birlikte
Bahreyn'e kadar gitmiştik... Deniz kenarına ulaşıncaya kadar yo-
lumuzu devam ettik. Alâ bize; "Yürüyün" dedi. Kendisi de denize
geldi ve atını mahmuzladı, ilerledi. Biz de onunla birlikte ilerledik.
Deniz atlarımızın dizini aşmıyordu. Kisra'nın valisi Muka'ber
bizi böylece görünce şöyle dedi:*

'Allah'a andolsun ki, biz bunlarla savaşamayız'.

Sonra gemiye bindi ve İran'a hareket etti".

Allah dostları, milletlerin ve çağların önde gelenleridir. Sami-
mi hareketleri ve dilekleriyle Allah'ın lutfuna mazhar olarak yağ-
mur yağdırırlar ve zafer elde ederler.

Abdullah b. Amr (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurdu-
ğunu nakleder:

"Ümmetimden, her yüz yılın öncüleri vardır".

Huzeyfe b. el-Yeman (r.a) der ki: Rasûlullah (s.a) bana şöyle
dedi:

(1) Mü'minûn, 115-118.

"Ey Huzeyfe! Ümmetimin her bir topluluğu içinde saçı başı dağınık, üstü başı toz toprak içerisinde olan kimseler vardır. Onlar sadece beni arzular, sadece bana uyarlar ve Allah'ın kitabını tatbik ederler. Beni görmeseler bile onlar benden, ben de onlardanım".

H. Âişe (r.a), Rasûlullah (s.a) efendimizin şöyle buyurduğunu nakleder:

"Kim benden bir şey isterse -veya bana bakması ona neşe verirse- benim yerime saçı başı dağınık, rengi soluk, elbisesi yıpranmış, kerpiç üzerine kerpiç, kiriş üzerine kiriş komamış birine bak-sın. Bugün koşu meydanı, yarınsa kazanma günüdür. Varılacak yer cennet veya cehennemdir".

Allah (c.c)'ın veli kulları, dünya hayatının gerçek yüzünü görüp onu ellerinin tersiyle itmişler, zahiri güzelliğe ve süsüne bakmayıp ondan yüz çevirmişlerdir.

Onlar gaflete dalarak dünyanın cazibesine kapılmazlar. Tek sevgili olan Allah'ın yarattıklarına ibret gözüyle bakar ve Yarada-na teşekkür ederler.

İbni Abbas (r.a) anlatıyor: Allah (c.c) Musa ve Harun (a.s)'u Firavun'a gönderdiğinde onlara şöyle buyurdu:

"Giydiği elbiseler sizi aldatmasın. Onun gücü benim elimdedir. Ancak benim iznimle konuşup, hareket edebilir. Dünyanın güzelliği ve şımarıp sapanların süslerinden Firavun'a verilen şeyler de sizleri aldatmasın. Eğer ben, dünya zinetlerinden, Firavun'un asla elde edemeyeceğini bildiğim bir şeyle sizi süslemeyi isteseydim hiç şüphesiz yapardım. Bunu yapmamam, sizi değersiz gördüğüm için değildir. Fakat ben size, dünyadaki hiçbir şeyle kıyaslanmayacak bir fazilet verdim. Andolsun ki ben, çobanın, develerini uyuz bulaşacak mahallerden koruduğu gibi veli kullarımı, dünyanın çirkin yanlarından koruyorum. Çobanın develerini, helâk olacakları tehlikeli otlaklardan uzak tuttuğu gibi ben de dostlarımı, dünyanın aldatıcı süslerinden uzak tutuyorum. İşte bu şekilde onların mertebelerini yükseltmek ve kalplerini dünyevi pisliklerden temizlemek istiyorum. Onların simalarında kendilerini tanıttacak işaretleri vardır, yaptıkları işlerle de iftihar edilir. Biliniz ki, benim bir dostumu korkutan bana savaş ilân etmiş olur. Ben ise kıyamet günü, veli kullarımın intikamını alırım".

Abdulgâri der ki: **Zünnûn el-Mısrî** (r.h)'ye: "Bana abdalların nasıl insanlar olduğunu anlat" dedim. **Zünnûn** şöyle dedi:

"Sen bana karanlıklardan -bilinmesi zor şeylerden- soruyorsun. Fakat Ey **Abdulgâri**! Ben sana istediğin şeyi açıklayacağım. Onlar, yüceliğini yakinen idrak ettikleri Rablerine ta'zim için, O'nu kalben anarlar. Onlar Allah'ın rehber kullarıdır. Allah (c.c), kendisine vuslat için onlara hidayet nişaneleri vermiştir. Onları, ilâhi iradesi doğrultusunda kahramanlar kıldı. Kendisine karşı gelmemeleri için onlara geniş sabır verdi. Vücutlarını, kendisini düşünmeleri için temizledi ve güzelleştirdi. Onlara, sevgi düğünleriyle örülmüş hüller giydirdi. Başlarına sevgi taçları koydu. Sonra kalplerine gayb hazinelerini koydu. Onların kalpleri Allah (c.c)'a kavuşmak için çarpar. Abdalların arzuları Allah (c.c)'ın rızasına bağlıdır. Allah (c.c), onların kendisine yakınlaşmaları için bütün kapıları açmış ve şöyle buyurmuştur:

Eğer size, bana susamış bir dertli gelirse onu tedavi ediniz, benden uzaklığın hasta ettiği biri gelirse, onun gönlüne manevi ilaçlar tatbik ediniz. Benden korkan biri gelirse, ona emniyet telkin ediniz, kendisini gazabımdan emin hissedenden biri gelirse, onu da bu yanlış itikadından dolayı uyarınız. Bana vuslatı arzulayanı, tebrik ediniz. Bana doğru gelene, azık veriniz. Benimle ünsiyet etmekten korkanı cesaretlendiriniz. Lutfumdan ümit kesene, lutfumu vaadediniz. Benden hayır bekleyeni müjdeleyiniz. Bana hısn-ü zan besleyenin gönlüne genişlik veriniz. Beni sevene, benim de kendisini sevdiğimi söyleyiniz. Şanımlı yüceltenin siz de şanını yüceltiniz. Bana nasıl erişeceğini sorana, haber veriniz. Kendisine iyilik yapıldıktan sonra kötü haline devam edenı kınayınız. Benim için size yaklaşıp, siz de yaklaşınız. Sizinle görüşmek istemeyeni bırakınız. Benim hakkımı yerine getirmeyeni terkediniz. Hata yapan kimseye nasihat ediniz. Veli kullarımdan hastalanan olduğunda, ziyaret ediniz, üzüntü içerisinde bulunanı da (cennete kavuşma sevinciyle) müjdeleyiniz. Ümitsizliğe kapılan biri size sığındığında, onu koruyunuz.

Ey veli kullarım! Sizin için azarlar, sizin için severim. Sizden vefa bekler, sizin beğenmenize göre ayırıp seçerim. Çünkü ben, birbirilerin ve kendini ilâh görenlerin yönetimi ele almasından, onlarla yakınlık kurulmasından, hakla batılı birbirine karıştıranların seçilmesinden, hilebazlara iyilikle karşılık verilmesinden, ken-

dini beğenenlere yaklaşılmasından, batıl iş ve söz sahipleriyle sohbet edilmesinden ve kötü kimselere dostluk gösterilmesinden asla hoşlanmam.

Ey veli kullarım! Benim size mükâfatım en iyisindendir, bağışım en bolundandır, nimetim en fazlasındandır, lutuf ve keremim en çoğundandır, muamelem en iyisindendir. Ben kalpleri devşiririm. Kalplerde olanı bilen yalnızca benim. Davranışları kontrol altında tutar, düşünceleri okurum. Akıldan geçenleri denetleyen ve düşüncelerin seyrini bilen de benim. Benden istekte bulunanlardan olun. Benim dışındaki güç sahipleri sizi korkutmasın. Kim size düşmanlık beslerse, onun düşmanı ben olurum. Kim size dost olursa, ben de ona dost olurum. Size eziyet edeni helâk ederim. Size iyilikte bulunanı, en iyi şekilde mükâfatlandırırım ve sizden uzaklaşanı yüzüstü bırakırım”.

Onlar Rablerine ve Rablerinin dostluğuna düşkün, O'nun emri ve yüklediği kulluk göreviyle mükelleftirler.

Hız. Âişe (r.a), Peygamberimiz (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

Musa (a.s) Allah (c.c)'a: “Ey Rabbim! Bana halk içindeki en sevgili kulunu haber ver” diye niyaz etti.

Yüce Allah (c.c)'ın cevabı şu oldu: “Benim emirlerime uymada, akbabanın avına karşı gösterdiği çabukluğu gösteren kulumdur. Yaşlı kimseler genç insanların sorumluluğu altında olduğu gibi, salih kullar da bu büyük insanların, sevgili kullarımın sorumluluğu altındadır. (Onları koruma zorunluluğunu kendi benliklerinde hissederler) Bu kullarım, benim yasaklarım çiğnendiğinde, kaplanın gösterdiği kızgınlığı gösterir. (Kapan ise kızdığında, insanların azlığına çokluğuna aldırış etmez”.

Ebu'l-Feyz Zünnûn b. İbrahim el-Mısıri (r.h) der ki: “Allah (c.c)'ın insanlar içerisinde seçtiği has kulları vardır. Şüphe yok ki, Allah (c.c)'ın iyi ve hayırlı kulları vardır”.

Ebu'l-Feyz'e, bunların ayırt edici özelliklerinin neler olduğu sorulunca Zünnûn şöyle dedi:

“Kişi rahat etme sevdasından uzaklaşıp bütün gücünü Allah (c.c)'a itaata verirse ve insanlar içindeki mertebesinin (şöhretinin)

düğmesini isterse, bu kimselerden olur”.

Meclisinde hazır bulunanlardan biri Zünnûn'a:

“Ey Ebu'l-Feyz! kimdir bu kimseler?” dedi. Zünnûn şu cevabı verdi:

“Bunlar dizlerini yüzlerine yastık, toprağı da sırtlarına döşek edenlerdir. Bunların etlerine ve kanlarına Kur'an işlemiştir. Onunla gamları dağıldı gayrete geldiler. Kur'an'ı mânevi karanlıkları için aydınlatıcı, uykuları için bezik, yollarına rehber, delillerine kaynak yaptılar. İnsanlar sevinirken onlar hüznünlüdür, başkaları uyurken onlar ayaktadır, başkaları yeyip içerken onlar oruçludur, başkaları kendi hayatlarından emin görünürken onlar âkibetlerinden korkarlar. Onlar korku, endişe, ürperti, titreme ve telaş içindedirler, ölüme hazırlanırlar. Azaptan çok korkmaları ve kendilerine va'dedilen mükâfaatları kaçırabilmenin endişesiyle hiçbir ameli ve davranışı küçük görmezler. Kur'an'ın getirdiği ilâhî düsturlara göre kurtuluş merdivenlerinden çıkarlar. Kendilerini, Allah'a en güzel yollarla yaklaştırarak kurtuluşa ererler. Benliklerini Rablerinin nuruyla aydınlatırlar. Onlar, Kur'an'ın kendileri için va'dettiği şeyleri yerine getirmesi, sözünün gereğini yapması, günlerini uğurlu kılması ve gazap haberlerini gerçekleştirmemesi için durup beklemesler. İsteklerine Kur'an'la ulaşırlar, göğüsleri tomurcuklanmış cennet kızlarını onunla kucaklarlar⁽¹⁾, hüsrandan onunla emin olurlar ve kötü sondan onunla sakınırlar. Çünkü onlar, dünyanın süslerinden umursamaz bir gözle vazgeçmişler ve ahiretin mükâfatına memnun bir gözle bakmışlardır. Fani olan dünyaya karşı ebedî olanı satın almışlardır. Yaptıkları ticaret ne güzeldir. İki dünyayı da kazandılar, iki hayrı bir arada elde ettiler ve iki üstünlüğü yakaladılar. Sayılı günlere sabredip yurtların en değerlisine vardılar. Şiddetli bir günün korkusuyla dünyadaki günlerini kolay geçirdiler (Vücutları sıkıntı çekti ama ruhları, elde edeceği mükâfat sebebiyle hiç daralmadı). Ağır ağır ilerlediler ve kıyamet günündeki dehşetin korkusunu içlerinde duydular. Günlerini boş işlerle ve dünya lezzetleriyle geçirmediler. Aksine ebedî ve güzel şeyler için sıkıntılara girdiler. Yorgunluk kuvvetlerini aldı götürdü, bitkinlik renklerini değiştirdi. Onlar, alevli cehennem ateşini; güzelliklerde

(1) Nebe sûresi âyet 33'de, muttakiler için cennette, göğüsleri tomurcuklanmış gencecik kızların hazır edileceği söyleniyor. Yukarıda, “bu kızları Kur'an'la kucaklarlar” denilirken âyete işaret ediliyor. (Çev.)

yarışarak ve boş işlerden uzaklaşarak hatırda tutarlar. Şek ve şüpheden uzaktırlar. Onlar, kötü sözler için dilsiz, haram işler için kördürler.. Sıfatlar onları tanıtmada yetersiz kalır. kötülükler onların bereketiyle giderilir. Rahmet üzerlerine iner. En tatlı ve hoş sohbet, onlardadır. İnsanlar arasında sözlerine en çok bağlı olan onlardır. İnsanların lambası, ülkelerin (yolları aydınlatan) feneri ve karanlıkların ışığıdır. Onlar, rahmet pınarları, hikmet menbaları ve ümmetin ayakta durmasını sağlayan direklerdir. Sırtları yataklardan âdeta kaçır. Halkın, özü en çok affedeni, en fazla bağışlayıcı ve en çok iyilikte bulunanı onlardır. Allah'ın mükâfatını arzularak, gözleri dikilerek ve rızasına uygun ameller yaparak beklerler. Dünyadan heves iplerini koparıp, uzak dururlar. Rablerinden korkmaları onlarda, öz mallarına bile düşkünlük bırakmamıştır. Onların, hazineleri, ipekli giyecekleri, salkım salkım kaliteli hurmaları ve süslenip bezenmiş sarayları arzulamadıklarını görürsün. Evet işte böyle! Onlar, Allah'ın kendilerini muvaffak kılmasını ve kendilerine ilham vermesini beklerler. Böylece kendilerini haramlardan korurlar, çeşit çeşit yiyeceklerden el çekerler, günahlardan kaçır, en güzel ve doğru yola girerler, iyinin ve doğrunun temelini atarlar, insanlarla, âhiretlerini mamur etmek için işbirliği yaparlar. Mustbetlere ve ölümün sıkıntılarına tahammül ederler. Ölümden, ölüm sarhoşluğundan, ölümün verdiği iç darlığından, ölümün fecaatinden, kabrin darlığından, Münker ve Nekir meleklerinin çıkışmasından, azarlamasından, sorgusundan ve Yüce Allah'ın huzurunda bulunmaktan çok korkarlar”.

Allah dostları karanlık gecelerin ışığı, doğruluğun ve kemâlin kaynaklarıdır. Onlar kendilerini manevî değerlerle değerli kıldılar ve iki yüzlülüktен ihlasla temizlendiler.

Abdullah b. Ömer (r.a) anlatıyor: Bir gün Hz. Ömer (r.a) **Muaz b. Cebel (r.a)**'e uğramış. Muaz ağılyormuş. Ömer (r.a):

“Ey Muaz! Niçin ağılyorsun?” demiş. Muaz (r.a) şu cevabı vermiş:

“Peygamberimiz (s.a)’i şöyle buyururken iştmiştiim: Kulların Allah’a en sevimlisi, günahıtan sakınarak kendini gizleyenlerdir. Onlar gözden ırak dursalar da –dünyanın debdebesi içinde– kaybolmazlar ve ortalarda görünseler de tanınmazlar. Onlar hidâyet yolunun imamları ve ilmin ışıklarıdır”.

H. Peygamber (s.a)'in azatlı kölesi Sevban (r.a)'dan nakle- iyor:

Peygamberimizle bir soh**bette bulunmuştum. O şöyle buyurdu:**

"İhlas sahibi mü'minlere ne mutlu! Onlar, fitne ve karanlıkları açıklığa ve aydınlığa kavuşturan hidâyet fenerleridir".

Onlar hedeflerine Allah'ın ipine sarılarak varırlar, faziletleri ve güzellikleri ortaya çıkarmak için gayret sarfederler ve adaletle hükmederler.

H. Âişe (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah'ın gölgesine varma yarışında öndekilerin kimler olduğunu biliyor musunuz?" Mecliste bulunanlar:

"Allah ve Rasûlü en iyisini bilir" dediler. Bunun üzerine H. Peygamber:

"Onlar, kendilerine bir şey verildiğinde kabul eden, bir şey sorulduğunda cevabını en geniş şekliyle veren ve başkalarına kendi nefislerine hükmettikleri gibi (âdil) hükmedenlerdir" buyurdu.

Allah dostlarının yüzü güler ama içleri hüzün doludur. Onları Rableriyle beraber olma duygusu sevindirir, Rablerinden kopma ve ayrı kalma korkusu daraltır.

İyad b. Ganem, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu işiti**miş:**

"Yüce makamdan bana bildirildiğine göre ümmetimin en hayırlıları, Rablerinin rahmetinin genişliği karşısında açıktan gülen ve azabının şiddetinin korkusuyla gizliden gizliye ağlayanlardır. Onlar güzel evlerinde sabah akşam Allah (c.c)'ı anarlar, korku ve ümit ile duada bulunurlar, göğe kalkan elleriyle O'ndan isterler ve kalpleriyle O'nu arzularlar. İnsanlara verdikleri zahmet hafif, kendilerine verdikleri ise pek ağırdır. Yeryüzünde kibirlenmeden, bilyüklenmeden karıncalar gibi yalın ayak dolaşırlar. Vakarla yürür, Allah (c.c)'a vesilelerle yaklaşırlar. İslâm'ın açık emirlerine uyar, Kur'an okur ve Rablerine iyice yaklaşılmaya çalışırlar. Üzerlerinde Allah (c.c) gözetleyicileri hazır bekler ve onları tehlikelerden korurlar. Allah (c.c)'ın onlar üzerindeki nimetleri açıktır. Kulları, gözlerinin içinden tanırırlar ve ülkelerin durumu üzerinde fikir yürütürler. Vücutları dünyada, gözleri semadadır. Ayakları yerde, kalpleri

göktedir. Nefisleri dünyada, canları arşın yanındadır. Onların âhiretten başka bir endişeleri yoktur". Rasûlullah sonra şu âyeti okudu: "Ve onlardan sonra sizi o yere yerleştireceğiz. Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınanlar için verdiğim sözdür⁽¹⁾".

Onlar geciktirmeksizin, herkesin hakkını verirler ve kusursuz bir biçimde Allah (c.c)'a itaat ederler.

Câbir (r.a)'den naklediliyor: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın farz kıldığı şeylerden üçü de şunlardır: İbadetini ileri bir vakte ertelemekten eda etmesi, iyi ve güzel işleri gizli yaptığı kadar açıktan da yapması ve yapmayı arzuladığı salih işleri, yapmakta olduklarıyla beraber düşünmesi, böylece yaptıklarını da güzel yapması. İşte böyledir Allah'ın dostu". Sonra da parmağıyla üçe kadar saydı.

Berâ b. Âzib (r.a), Peygamber (a.s) efendimizin şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Allah (c.c)'ın çok has kulları vardır. Onları cennetinin en yüksek yerinde barındırır. Çünkü onlar, insanların en akıllıları idiler".

Biz: "Onlar insanların nasıl en akıllıları oluyor ey Allah'ın elçisi?" diye sorunca Rasûlullah (s.a) şu cevabı verdi:

"Onların gayeleri, Rablerine koşmak ve O'nu razı edecek işleri yapmaktır. Dünyanın geçici nimetlerinden ve makam hevesinden uzak durdular ve dünya onlara değersiz görüldü. Kısa bir zaman sabrettiler, uzunca dinlenmeyi hakettiler".

Tasavvuf Kelimesinin Aşlı

Evliyaullahdan bazılarının menkıbe ve derecelerini sizlere anlattık. Şimdi söz tasavvufun ne olduğuna geldi...

Tasavvuf kelimesi işaret ve mânâ ehline göre safa ve vefa kelimelerinin birleşmesinden türemiştir. Safa; beden ve ruh temizliğidir, özlük ve seçkinlik demektir. Vefa; sözünü tutmak, güvenilir

(1) İbrahim, 14.

olmak, sevgiyi ve dostluğu tüm zaman ve zeminlerde ebedi kılmaktır. (1)

Dilbilimcilere Göre Tasavvuf

Dilbiliminin gerektirdiği ölçülere baktığımızda tasavvuf kelimesinin "tefe'ul" babından geldiğini ve şu dört ayrı kökten türemiş olabileceğini müşâhede ediyoruz.

1) Sûfâne: Kendiliğinden yetişen bitki, taze, canlı yeşillik, asma, sarmaşık.

2) Sûfe: İlk zamanlarda Kâbe hizmeti yapan önder kabilenin adıdır.

3) Sûfetu'l-Kafâ: Ense ve boyundaki kıllar.

4) Sûf: Yün.

Biz bu dört ayrı kökten gelme ihtimali bulunan tasavvuf kelimesinin, herbiriyle de ilişkisi olduğuna inanıyoruz:

Niçin "Sûfâne" kelimesinden türemiştir? Çünkü İslâm tarihinin ilk zahidleri olan mübarek ashab, kendi kendine yetişen bu tür bitkilerden yemiştir.

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a) anlatıyor:

"Vallahi ben, Araplar arasında Allah yolunda ilk ok atan kimseyim. Rasûlullah ile gazaya çıkardık ama yanımda asma yaprağından başka yiyecek olmazdı. Sürekli yaprak yemekten avurtlarımız yaralanmıştı. Hatta bazılarımız koyun gibi dışkıliyordu".

Tasavvuf eğer Kâbe hizmetini ve önderliğini yapmış olan Sûfe kabilesinin isminden türemişse, bunun sebebi şudur: Mutasavvıf insanlar âhiret azığına büyük önem vermekte, günahattan uzak durmaktadırlar. Onlar vakitlerini zayi etmezler. Kanaatkâr olan bu salih kullar insanları yüce Rabbin yoluna iletmekle bir çeşit

(1) O halde tasavvuf, özü sözü bir, temiz ve ruhen seçkin kulların yaradana duydukları sarsılmaz bağlılık ve sevgidir. Bu sevgi, yansımasını yaradılarda da bulacaktır. Mutasavvıf, bir yerde seven, sevdirten, hoş gören ve zulme uğrayanı koruyan, zalime de başkaldırandır. Zira mutasavvıf Rab Teâlâ'ya bağlıdır. O'na sözü vardır. Zalim ise insanları ezerek Allah'ın omirlerine karşı gelmektedir. O halde mutasavvıf zalim arasında tam bir karşıtlık olmalıdır. Safa ve vefa; zulüm ve cefanın karşıtıdır çünkü. (Çev.)

lider konumundadırlar.

Hiz. Ali (r.a), Peygamberimizden şu sözleri dinlemişti:

"Ey Ali! İnsanlar Yaradana, yaptıkları iyiliklerle yakınlaşmaya çalışıyorlarsa sen de aklını kullanarak yaklaş Rabbine! Böylece merteye bakımından insanları geçtiğin gibi, dünyada onlar nezdinde âhirette ise Allah nezdinde saygın bir yerin olur".

Ebu Zer el-Gıfârî (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah'ın yanına oturdum ve;

"Ya Rasûlullah! İbrahim (a.s)'in sahifeleri neydi, neden bahsederdi?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Tümüyle hikmet, öğüt ve benzetmelerle doluydu. Meselâ; 'salih amel işleyenler akıllarını kaybetmedikçe tüm hayatlarını belli bir düzen içinde geçirirler. Rab Teâlâ'ya yalvaracağı vakit, kendini hesaba çekeceği vakit, Allah'ın yaratıklarına bakarak ibret alacağı vakit, yeme içmeyle geçen vakit' ... İşte bunlardan bahsedilmektedir o sahifelerde..." buyurdu.

Bir de tasavvuf kelimesinin ense ve boyundaki kıllar anlamına gelen "Sûfetü'l-Kafâ" tamlamasından türetilmiş olduğunu farzedelim. O zaman şu yorumu yapabiliriz:

Mutasavvıf sadece Hakk'a eğilir, ona boyun bükür. Yaratıklardan bir menfaat beklemez. O, Rabbine alternatif olarak bir fani kulu ya da eşyayı istemez. O, gücünü Rabbinden alır.

Burada bir nebze İbrahim (a.s)'in ateşe atılışı kıssasına bir göz atalım da imanımız güçlensin, gerçek dostun yalnız Allah olduğunun bir kez daha farkına varalım.

Enes b. Mâlik, Mukâtil, Said ve Bekir b. Abdullah el-Miyenî'den gelen rivayetleri derlediğimizde şöyle denmektedir:

İbrahim (a.s) zalim hükümdar tarafından ateşin karşısına getirildiğinde, önce elbisesi çıkarıldı, sonra eli kolu sıkıca bağlanarak tostoparlak bir vaziyette mancının kepçesine kondu. O anda dağlar, gökler, bulutlar, melekler, güneş, ay, arş ve Kürsî şöyle niyaz ediyorlardı:

"Ey Yaradanımız! Kulun İbrahim ateşe atılacak, ona yardım

etmek için izin ver bize!"

Ateş de şöyle diyordu:

"Rabbim, beni insanoğullarının hizmetine verdin! Ama baksana İbrahim'i benimle yakıyorlar!.."

İbrahim ise o sırada şöyle diyordu:

"İlâhî! Sen gökte teksin. Ben de yerde sana kulluk eden tek insanım".

İbrahim (a.s)'in yanına Cebail (a.s) geldi ve;

"Selam olsun sana ey İbrahim! Ben Cebail'im. Bana ihtiyacın var mı?" diye sordu.

İbrahim;

"Sana ihtiyacım yok! Benim Rabbime ihtiyacım var!" dedi.

Ateşe düşeceği vakit İsrail (a.s) onun önüne geçti. Ama İbrahim'i saran bağlar ateşle tutuşmuştu bile... O sırada Yüce Allah (c.c); *"Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve hoş ol!"*⁽¹⁾ diye buyurdu. Ateş birden serinledi, bir bahçe oldu İbrahim'e.

Eğer Rab Teâlâ "selamen" (hoş ve ılık, zarar vermeyen ol) demeseydi, İbrahim (a.s) üşüyecekti. O denli soğumuştur ateş.

Tasavvuf kelimesi yün mânâsına gelen "sûf" kelimesinden türemişse, bunu şöyle yorumlayabiliriz. İnsanlar fazla külfete katlanmadan koyundan yün üretilip, ondan elbise dikiyorlar. Mutasavvıflar da bu yüzden yünü tercih etmişlerdir. Yün, diğer kumaş türlerine göre basit ve kolay elde edilebilir olduğu için onunla caka satılmaz, kibir ve gurura vesile değildir. O, tevazuya alıştıran insanı.

Cafer-i Sâdık'ın Sûfî İçin Söylediği Söz

Cafer b. Muhammed es-Sâdık, şöyle buyuruyor:

Rasûlullah (s.a)'nın zahiri yönünü örnek alan yücelir. Batını (iç) yaşamını örnek alan ise sufi olur.

(1) Enbiya, 69. Burada Hz. İbrahim (a.s)'in Cebail (a.s)'e verdiği cevap iyi düşünülmelidir. *"Benim Rabbime ihtiyacım vardır"* diyor. Demek ki ihtiyaç duyulacak, yalvarıp yakarılacak, adına adak adanacak, tek kurtarıcı ve tek verici sadece Allah'tır. (Çev.)

Cafer-i Sâdık, Allah Rasûlü'nün batınıyla neyi kastediyor? **Cafer-i Sâdık** bu sözünü, Peygamberimizin âhireti dünyaya tercih edişini kastediyor. Rasûlullah'ın ahlâkını kendine örnek alan onun kaçındığı şeylerden kaçınan kimse, bulanık bir hayattan tertemiz bir hayata çıkar. Tüm kötü huylardan ve kıskançlıktan kurtulur.

Ama kim Rasûlullah'ı kendine örnek almaz, onun yolundan yürütmezse, şehvetini kendine ilâh edinir, dünyaya niçin geldiğini bilmez. Böyle bir kişide tasavvuftan eser yoktur. O tamamen cehalete dalar, tehlikeleri göremez, karnını ve iki bacağının arasındakini düşündür sadece!

Akl ve İbadet

Süveyd b. Gaffle anlatıyor:

H. Ebu Bekir bir gün Rasûlullah'a;

"Ey Allah elçisi! Ne ile gönderildin?" diye sordu.

"Akılla!" diye cevap verdi Rasûlullah. **Ebu Bekir**;

"Peki, bizim akılla olan ilişkimiz nedir?" diye sordu. Rasûlullah da şu cevabı verdi:

"Aslında aklın bir sonu ve amacı yoktur. Kim Allah'ın helâl kıldığını helâl, haram kıldığını da haram sayarsa, gerçek akıllı odur. Bu mertebeden sonra güzel amellere devam edene âbid denir. Daha da ileri gider, daha çok ibadet ederse Cevvad (cömert, iyi, cengâver) adını alır. Ama bazıları da var ki, ibadete dalarlar, ama Allah'ın emirlerini tanıma ve yasaklarından kaçınma hususunda akıllarını kullanmazlar. İşte bunlar, güzelim işleri felakete çeviren, iyi bir şey yaptığını sanıp, çabaları boşa giden talihsiz insanlardır".

Ebu Said el-Hudri (r.a)'den naklediliyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah (c.c) akli üçe bölmüştür. Kim bu üç bölüme birden sahipse, onun akli kâmil'dir. Bu üç kısımdan hiçbirisine sahip olmayan ise akılsızdır. Bunlar; Allah'ı hakkıyla tanımaya çalışmak; O'na tapmak, onun kulu olduğunu anlamak; Rab Teâlâ'nın emret-

tiklerini yerine getirmede azimli ve sabırlı olmaktır."

Kendisine Allah'ı tanıma yolu açılıp da sabredemeyen, Allah'a itaatın gerekleri istendiğinde, cahilliğinden dolayı tökezleyen, sabretmesi gereken bir imtihanda dert yanarak acziyet gösteren kimse nasıl olur da tasavvuf ehlinden sayılabilir? Onu tasavvuf dairesine alabilir miyiz?

Önder Mutasavvıfların, Tasavvufun Sınırları, Temelleri ve Anlamı Hakkındaki Sözleri

Cüneyd'e tasavvufun ne olduğunu sorulunca şu cevabı verdi:

"Tasavvuf, şu on mânâyı içeren bir kelimedir:

1) Azlık... Dünyevî şeylerde çokluktan kaçınmak, azla yetinmek; az yemek, az uyumak, az konuşmak;

2) Tüm araç ve sebeplerden kopup, kalbin sadece Allah'a yaslanması;

3) Henüz sağlıklıyken, sevap getiren ibadet ve güzel davranışlarla Allah'a yönelmek;

4) Dünyayı aşırı önemsememek, dünyevî istek ve dertlerden uzak kalmada azimli olmak;

5) Ne olursa olsun, alırken seçici davranarak güzel huyları almak, insanı azdırmayacak nimetleri tercih etmek;

6) Tüm uğraşlardan sıyrılıp, sadece Allah ile dolmak;

7) Allah'ı içten anmak;

8) Tereddüd ve şeytanın vesveselerine karşı kalbin sağlamlığını muhafaza etmek;

9) Kalbe girmesi muhtemel kuşkuşların yollarını tıkayarak, yakîn derecesine varmaya çalışmak;

10) Kuşku, yalnızlık, gurbet ve yabancılaşmadan kaçarak Allah'a varmak. Böylece huzura kavuşmak. ⁽¹⁾

(1) İnsanoğlu dünya içinde bir gariptir. Zira o, özünden alınmış ve tanınmadığı bir beldeye bırakılmıştır. İşte iradesiyle verdiği savaş, özünü koruma savaşıdır. O, Allah'ın bir nefhasıdır aslında. Şu dünya denilen gurbet diyarında aslına yabancı kalmamak, Allah'ı unutmamalıdır. Asıl yurt, asıl yuva olan âhirete gidinceye kadar hep uyanık olmalıdır. Peygamberler bu yabancılaşmayı önlemek için gönderildi. Onlar bize aslımızı anlatırlar.

Bu özellikler bir kişide bulunursa, mutasavvıf adını hak etmiş olur. Aksi takdirde o bir yalancıdır.

Abdullah b. Muhammed anlatıyor:

Zünnûn'a sôfinin kim olduğunu sordum. O da şöyle dedi:

"Kim, konuştuğu zaman doğru konuşur, sustuğunda da davranışları en güzeli, en doğruyu gösterirse, sufi odur".

Ebu'l-Hasen el-Müzeyyen diyor ki:

"Tasavvuf, Allah'ın nicelerine giydirdiği bir gömlektir. Şükrederlerse ne âlâ! Şükretmez ve nimetin değerini anlamazlarsa karşılarında Allah'ı bulacaklar".

Büyük mutasavvıf Havvas'a tasavvufun ne olduğu soruldu. O da şu cevabı verdi:

"Ancak derin anlayışa sahip olanların yaşadığı, sıradan insanlara gizli kalan bir hâldir".

Cüneyd'e tasavvufun ne olduğu soruldu. O da şu cevabı verdi:

"Sıradan insanlar arasından sıyrılıp, Allah'ın övgüsünü kazanmış seçkin kullar arasına girmektir".

Ebu'l-Hasen el-Fergâni anlatıyor:

Ebu Bekir Şiblî'ye; "ârifin alâmeti nedir?" diye sordum.

"Onun göğsü açıktır. Kalbi yaralıdır. Bedeni ise bir kenara atılmıştır" cevabını verdi.

Ben; "bunlar ârifin özellikleridir. Peki ârif kimdir?" diye sordum.

"Ârif, Allah'ı tanıyan, Allah'ın ne istediğini bilen, O'nun emirlerine uyan, yasaklarından uzak duran ve Allah'ın kullarını Allah'a çağırان kişidir" dedi.

Allah'ı, âhireti hatırlatırlar. Ama insan kendi isteğiyle sapabilir... Allah'ını inkâr edebilir, özünü unutabilir. Amaçsız kalmış insan, kendini araçlara vererek huzura kavuşmak ister. Oysa derinliklerinde hep bir kaynayıp, hep bir kumuldama vardır. Bu ıstırapı görmezden gelmek ister, araçlara sarılır. Para, şehvet, iktidar hırsı, güç... İşte bunlar yabancılaştırmış insanın tanrı diye taptığı peynirden putlardır. Oysa hiçbir ebedi sükûnu ve huzuru ona veremeyecektir. Zira bunlar fânî, kandıncı ve kabuk şeylerdir. Onlara verilmesi gereken değer sınırlı olmalıdır. Kendimizi öze, Allah'a hedeflemeliyiz. Yalancı hedefler bir serap gibi ufkumuzu kapladığı sürece huzura kavuşamayız. (Çev.)

"Tamam, bu ârif. Şimdi de sūfiyi açıkla" dedim.

"Kalbini arındırıp safaya erişen, yolu Mustafa'dan geçen, dünyayı kafasından atan ve cefâyı nimet sayıp katlanandır" dedi.

"Şimdi de tasavvufu tarif et" dedim.

"Tasavvuf; uçta yaşamaktır, dostluktur, sevgidir, boş ve anlamsız derterden yüz çevirmektir" dedi.

"Tasavvufu daha özlü açıklar mısın?" dedim.

"Kalplerin günahattan arınarak tüm bilinmeyenleri bilen Allah'a teslim olması" dedi.

"Daha özlü, daha güzel açıklasan?" dedim.

"Allah'ın emirlerine bağlılık ve saygı, kullarına da merhamet ve sevgi duymaktır" dedi.

"Peki, sūfiyi deminkinden daha güzel tarif eder misin?" dedim.

"Kim bulanık inançtan çıkarak dupduru bir zihne sahip olur ve altını çamura denk görürse, sufidir" dedi.

Seriyy es-Sekatî tasavvufu şöyle tarif etti:

"Tasavvuf, güzel ahlaktır. Güzel insanlar, güzel huylarla salihler kervanında yer alırlar".

Ebu Hemmam Abdurrahman b. Mucib, "sūfi"yi şöyle tanımlıyor:

"Nefsine boyun eğmez, gizli düşmanlarına göz açtırmaz, onlarla savaş eder, halka da öğüt verir. Sufi kişi, ibadetini bilinçli yapar. Sonu gelmez ihtiraslarına gem vurur. Günaha açık yolları tıkar. Tövbesi azıgıdır, hüznü sanatıdır. O, kanaatkâr yaşar. Hak Teâlâ'yı tanır. O'nun kölesidir. Masiva'dan el etek çeker. O, sevginin ağacı ve sözünün çobanıdır".

Hikmet ehlinin sözleri üç kısımdır: 1) Allah'ın birliğiyle ilgili sözler; 2) Allah'ın kullardan istediği şeyler; 3) Mürid (Allah aşkıyla yanan)'in kim olduğu, davranışlarının nasıl olduğuyla ilgili sözler.

Bu üç kısımdan bir çok mesele çıkar. Ama hikmet ehlinin temel düsturu irfandır. Ardından hayırlı hizmetleri içten ve sağ-

lam yapmak, onun ardından da süreklilik gelir. İbni Abbas (r.a.)'tan naklediliyor: Rasûlullah (s.a) Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken şöyle dedi:

"Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Kendilerini davet edeceğin ilk şey Allah'a iman ve kulluk olsun. Eğer Allah'ı kabul edip tanırırlarsa onlara, Allah'ın gece ve gündüz kılınmak üzere beş vakit namazı emrettiğini söyle. Bunu da kabul ederlerse Allah'ın, zenginlerin mallarından alınıp fakirlere verilecek olan zekâtı farz kıldığını söyle".

Abdullah b. Misver anlatıyor: Adamın biri Hz. Peygamber (s.a)'e geldi ve:

"Ey Allah'ın Elçisi! Bana ilmin bilinmeyen yanlarını öğret" dedi. Rasûlullah (s.a) da ona:

"İlmin başında ne yaptın ki bilinmeyen, esrarlı yanlarını soruyorsun?" diye sordu. Adam:

"Peki ilmin başı nedir?" dedi. Rasûlullah:

"Rabbini tanıdın mı?" diye sorunca adam; *"Evet"* diye cevapladı. Hz. Peygamber:

"Peki O'nun için ne yaptın?" dedi. Adam; *"Allah'ın istediği şeyleri yaptım"* diye cevapladı.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) adama: *"Ölümü bilir misin?"* diye sordu. Adam;

"Evet" deyince Peygamber (s.a);

"Neler hazırladın ölüm için?" diye sordu. Adam da;

"Eh, Allah ne dilemişse onu" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama şöyle dedi:

"Git! Bu konularda bilgini ve kendini sağlamlaştı. Sonra gel de sana ilmin inceliklerini öğreteyim!"

Gerçek mutasavvıfların hakikat binaları şu dört temel üzerine kurulmuştur.

- 1) Allah (c.c)'ı, isimlerini bilmek,
- 2) Nefisleri, nefislerin şerlerini ve çağrılarını bilmek,

3) Düşmanın, hilelerini bilmek,

4) Dünyayı, dünyanın aldatıcı yüzünü ve ondan nasıl uzak durulacağını bilmek. Onlar bu binayı kurunca fedakârlık göstermeyi, vaktin kıymetini bilmeyi, rahattan uzak durmayı, kendilerine şart koştular. Ne fıkıh bir tarafa ittiler ne de tevillere gittiler. Kişiyi dünyaya bağlayan bağlardan yüz çevirdiler, faydasız işleri bıraktılar ve tüm gayelerini tek bir gayeye bağladılar. Muhacirler'e ve Ensâr'a uydular, ticaret metâı ve araziden kalben koparak bol bol vermeyi ve başkasını kendi nefislerine tercih etmeyi seçtiler. Onlar gözlerin kendilerine dikilmesinden, parmaklarla kendilerine işaret edilmesinden ve sahip oldukları güzellikler ve nur sebebiyle gösterişten sakınmak için dağlara ve çöllere kaçmışlardır. Onlar, mutakı, kendini gizleyen, garip, seçkin, inançları sağlam, manevî mevkileri iyi kimselerdir.

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a)'tan naklediliyor: Peygamberimizi şöyle derken işittim:

"Şüphesiz Allah, günahattan sakınan, mânen zengin ve kendini gizleyen kulunu sever".

Abdullah b. Amr (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu anlatır:

"Allah'ın en sevimli kulları gariplerdir".

Bu söz üzerine Rasûlullah'a *"Kimdir garipler?"* denildi. Rasûlullah (s.a):

"Dinleri için insanlardan ayrılıp uzaklaşanlardır. Kıyâmet günü Allah (c.c) onları, İsa b. Meryem (ikisine de selam olsun) ile haşredecektir" buyurdu.

Rasûlullah (s.a) efendimiz şöyle buyuruyor:

"Ümmetim öyle günler görecektir ki, o vakit dini için köyden köye, tepeden tepeye ve taştan taşla kaçmayandan başka kimse dininden emin olmayacaktır".

Ebu Ümâme'den naklediliyor: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"En çok gıpta ettiğim dostlarım; malı ve iyâli az, namazı ve orucu çok olan, Rabbine en güzel bir şekilde ibadet eden, gizli yer-

lerde bile ona itaat eden, halk arasında kendisini gizlediği için parmakla gösterilmeyen olduğu halde buna sabreden, öldüğünde de ağütçısı az olan kimselerdir”.

Onların çok üstün halleri vardır. Ahlâkları güzel, makamları yüksek ve Rablerinden dilekleri zariftir.

Allah dostları, halka giden elçiler ve Hak'kın esirleridir. Onları, Rablerinden ayrı olma korkusu üzer.

Muaz b. Cebel (r.a), Hz. Peygamber (s.a)'in kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ey Muaz! Kur'an, mü'mini hevâsına karşı bağlar ve kendisiyle, kendisini tehlikeye düşürecek şey arasına -Allah'ın izniyle- girer.

Ey Muaz! Ben kendim için istediğimi senin için de istiyorum, Cebrâil (a.s)'in bana yasakladığını ben de sana yasaklıyorum”.

Allah dostları, Allah (c.c) için sevmeye şuurıyla yaşar, yine bu şuurla ölürler.

Enes b. Mâlik (r.a)'den naklediliyor: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

“Üç husus var ki, bunlar kimde olursa imanın tadını alır. Allah (c.c) ve Rasûlü'nün herkesten daha sevimli olması, kişinin sadece Allah rızası için birini sevmesi ve Allah (c.c) kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, bir ateşin içine atılmak kadar ürkütücü görmesidir”.

Muaz b. Cebel ve diğerlerinden rivayet ettiğimiz hadislerden çıkan sonuca göre tasavvuf; kişiyi nefsine karşı üstün kılan davranışlar ve güzel ahlâktır. Onlar, ahlâkî davranışları tamı tamına uygularlar, böylece ahlâkları, onları diğer kimselerden üstün kılar. Hizmetin en iyi ve samimisini yaparak, iç dünyalarını süslerler. Bu suretle Allah (c.c) onları şaşkınlık ve tereddüt felâketinden korur. Onlar, Hak'tan kopma ve ayrı düşmeden korunmuşlardır. Ancak Allah (c.c)'la ülfet edebilir, ancak O'nda istirahatata ererler. Onlar kalp ehli dirler ve Allah'ın yardımı ile gaybî bilgilere erişirler. Sevgiliyi gözetir, savaşılabilecek olanla savaşır. Onlar sahabe ve tâbînin yoluna ve bunlara uyan bağı yanık hakikat ehlinin yöntemlerine göre hareket ederler. Allah dostları, ebedî olanla sonlu

olanı bilirler, ihlasla riyâyı ayırt ederler, sürekli tefekkür ve teşekkür halinde olduklarından, işleri ağırdan almayı kendilerine yasaklarlar. Hak'ka yaklaşmak ve vurdumduymazlıktan kaçmak isterler. Onların değerini ancak dinsiz kimse küçümser, taşıdıkları özelliklerin önemsiz olduğunu ancak ahmaklar iddia eder, onların inancını üstün ve değerli kimseler taşır ve onların dostluğunu güçlü bir imana sahip, kıymetli kimseler arzular. Onlar ufukların ışıklarıdır. Onlara uyar, kıyamete kadar onlarla dostluk kurarız.

HZ. PEYGAMBER (S.A.V)

HZ. MUHAMMED (S.A)

Peygamberimiz (s.a)'in Nesebi

Ömer b. Hafs es-Sudûsî'den naklediliyor:

Allah Rasûlü'nün nesebi şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdi Menaf b. Kusayy b. Kilab b. Mürre b. Kâb b. Lüey b. Galib b. Fihr b. Malik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudırr b. Nizar.

Annesinin soyu şöyledir: Âmine bt. Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre b. Kilab b. Mürre⁽¹⁾.

Nizar'ın nesebi ise şöyledir: Nizar b. Mu'dal b. Edd b. Üded b. el-Hümeysa b. Haml b. Nebt b. Kaydar b. İsmail b. İbrahim Halilullah (a.s)...

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.1, s. 21-120.

(2) "b." kelimesi "oğlu" demektir. "bt." kelimesi ise "kızı" anlamına gelir. Mesela Muhammed b. Abdullah; Abdullah'ın oğlu Muhammed demektir. Âmine bt. Vehb; Vehb kızı Âmine demektir.

Peygamber'imizin Ataları Temiz ve Şerefliydi

Vâsile b. el-Eska'nın rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Allah (c.c) İbrahim'in evlatları arasında İsmail'i seçmiştir. İsmail'in soyu içinde Kinâne'yi, Kinaneoğulları arasında Kureys'i, Kureys'ten Haşimoğulları'nı, Haşimoğulları'ndan da beni seçmiştir".

Abdullah b. Abdülmuttalib'in Vehb Kızı Âmine ile Evlenmesi

Abdülmuttalib; Âmine'yi, oğlu Abdullah için istedi ve onunla evlendirdi. Âmine'nin Rasûlullah (s.a)'ya hamile kalmasından az önce şöyle bir olay meydana gelmiştir:

Ebu Feyyaz el-Has'amf anlatıyor:

Abdullah b. Abdülmuttalib Has'am kabilesinden bir kadının yanından geçiyordu. Mürr kızı **Fâtıma** adındaki bu kadın akranları içinde en güzel ve en iffetli olanıydı. Eski kitapları okumuş, bilgili bir kadındı. Kureys'in delikanlıları onunla konuşmak için can atarlardı. **Fâtıma**, **Abdullah**'ın yüzünde peygamberlik ışığını gördü ve ona şöyle dedi:

"Ey yiğit! Sen kimsin?" **Abdullah** da ona kim olduğunu açıkladı. Bunun üzerine kadın şu teklifi yaptı:

"Sana yüz deve versem benim olur musun?"

Abdullah kadına baktı ve şunları söyledi:

*"Haram olana gelince, ölüm inan ki,
Harama meyletmekten daha iyidir.
Helâle gelince, karşı çıktığım bir helâl yoktur.
Senin ima ettiğin şeye ben,
Söyle nasıl yaşayabilirim?"*

Bu beyitlerle kadına cevap veren **Abdullah**, oradan ayrılarak hanımı **Âmine**'nin yanına gitti. Ancak bir süre sonra **Abdullah**, Has'am'lı bu güzel kadını hatırladı ve yanına gitti. Ama kadın bu

kez, Abdullah'a ilkinde olduğu gibi davranmadı. Abdullah;

"Daha önce bana bir teklif yapmıştın" dedi. Kadın;

"O bir kereydi. Şimdi hayır!" dedi ve şöyle ekledi:

"Benimle konuştuktan sonra ne yaptın?" Abdullah;

"Hanımım Âmine bt. Vehb'in yanına gittim" dedi.

Kadın;

"Allah'a andolsun ki, ben güzel ve zengin bir kadın değilim. Ama senin yüzünde nübüvvet ışığını gördüm ve onun bana geçmesini istedim. Allah ise onu dilediği yere verdi" dedi.

Ebu Salih'in İbni Abbas'tan rivayet ettiğine göre bu kadın, Esed b. Abdüluzzağulları'ndan Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi idi. İbni İshak da böyle der ve lakâbının "Ümmü Kıtâl" olduğunu söyler. Urve ise bu kadının; Varaka'nın kız kardeşi Katile bt. Nevfel olduğunu söyler.

Âmine'nin Rasûlullah (s.a)'a Hamile Kalışı

Yezid b. Abdullah b. Vehb b. Zum'a, yengesinden naklediyor:

Biz, Âmine'nin Rasûlullah'a hamile kaldığı sıralarda şöyle dediğini duyardık;

"Hamile olduğumu hiç hissetmedim. Diğer kadınlar gibi bir ağırlık ve dert de çekmedim. Uyku ile uyanıklık arasında bir haldeyken biri geldi ve şu soruyu sordu:

'Hamile kaldığını hissediyor musun?'

'Hayır, bilmiyorum' dedim.

'Sen bu ümmetin efendisine, bu ümmetin peygamberine hamile kaldın!' dedi. O gün salı günüydü. İşte beni hamile olduğuma inandıran bu olaydı. Doğumun yaklaştığı sıralarda o kişi tekrar geldi ve bana şu duâyı okumamı söyledi:

'Tüm kıskançların şerrinden Allah'a havale ederim o (yavrucağı)'".

Abdullah'ın Ölümü

Muhammed b. Ka'b anlatıyor:

Abdülmuttalib oğlu Abdullah, Kureysli bir grupla birlikte Şam'a doğru ticarete çıktı. Şam'dan dönüp Medine'ye geldiklerinde **Abdullah** hasta olmuştu. **Adiy b. Neccaroğulları'nın** yanında kalmaya başladı. Arkadaşları Mekke'ye varmış, **Abdullah'ın** durumunu babasına haber vermişlerdi. **Abdülmuttalib** hemen oğlu **Hâris'i** **Abdullah'ın** yanına gönderdi. **Hâris** kardeşinin yanına geldiğinde o çoktan vefat etmiş, **Nabiğa'nın** avlusuna gömülmüştü.

Hâris Mekke'ye dönüp babasına haber vermeye geldiğinde, onu coşkun bir ruh hâli içinde buldu. **Rasûlullah (s.a)** o gün doğmuştu. **Abdullah**, öldüğünde yirmibeş yaşındaydı.

Avâne b. el-Hâkim'den rivayet edildiğine göre **Abdullah**, **Rasûlullah (s.a)**'ın üzerinden 28 ay geçtikten sonra vefat etmiştir. **Abdullah** vefat ettiğinde, **Ümmü Eymen** adlı bir cariye, beş deve, bir parça ganimet bırakmıştı. **Rasûlullah (s.a)** bunları miras olarak aldı. **Ümmü Eymen** ise artık onun dadısıydı.

Rasûlullah (s.a)'ın Doğumu

Rasûlullah (s.a)'ın; **Fil Yılı** **Rabitülevvel** ayında, pazartesi günü dünyaya geldiğine dair tam bir görüş birliği vardır. Ama ayın kaçında doğduğu hakkında ihtilaf sözkonusudur. Dört görüşten birincisine göre ayın 2. gecesinde, ikinci görüşe göre 8. gecesinde, üçüncü görüşe göre 10. gecesinde, dördüncü görüşe göre 12. gecesinde dünyaya gelmiştir⁽¹⁾.

Muhammed b. Sa'd, ilim ehli olan bir cemaatten **Âmine'nin** doğumla ilgili görüşlerini naklediyor:

"Ona (Muhammed'e) hamile kaldığımda hiçbir acı hissetmedim. Benden ayrılıp doğduğunda, doğuyu ve batıyı ışığa boğan bir nur kapladı her yanı. Muhammed dünyaya geldiğinde, iki eli üzere yere dayanmıştı".

Abbas b. Abdülmuttalib de şöyle anlatıyor:

(1) Beyhaki'de, İbni İshak'a dayanarak, **Rasûlullah (s.a)**'ın **Fil yılı** **Rabitülevvel** ayının 12. gecesi geçtikten sonra pazartesi günü doğduğu yazılıdır. (el-Beyhaki, Delâilü'n-Nübüvve, c. 1, s. 74)

"Rasûlullah (s.a) sünnetli bir biçimde, gülümseyerek doğdu. Abdülmuttalib buna çok sevindi ve kendini bahtiyar görerek;

"Bu oğulcuğum mutlaka çok önemli biri olacak!" dedi".

Yezid b. Abdullah b. Vehb yengesinden naklediyor:

Âmine Rasûlullah (s.a)'ı doğurduğunda Abdülmuttalib'e haber gönderildi. Kâbe yakınlarında bulunan Abdülmuttalib aldığı müjdeyle ayağa kalktı. Etrafındakilerle beraber Âmine'nin yanına gitti. Çocuğu aldı, Kâbe'ye getirdi, Allah'a duâ etti ve şükranlarını sunarak şu beyitleri okudu:

"Örtülere sarılı

Şu tertemiz bebeği veren Allah'a hamdolsun.

Daha beşikteyken tüm akranlarını gölgede bıraktı

Kâbe'nin Rabbine havale ediyorum onu.

Onu olgun ve sapasağlam görmek için

Tüm kötülerin

Ve gözleri

Fıldır fıldır oynayan hasetçilerin

Şerrinden korusun diye

Kâbe'nin Rabbına emanet ediyorum".

Rasûlullah (s.a)'ın İsimleri

Muhammed b. Cübeyr babasından Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Benim beş ismim var. Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Allah'ın küfrü mahvetmede vesile kıldığı Mâhi'yim (mahvedici), insanların önümde haşrolacağı Hâşir'im ve Âkib'im (en son gelen)⁽¹⁾.

Ebu'l-Huseyn b. Fâris el-Luğavî, Rasûlullah (s.a)'ın yirmi-üç ismi olduğunu söyler.

(1) el-Âkib; kendisinden sonra peygamber olmayan anlamındadır. Buhârî, Kitâbü'l-Fedâil, c.4, s. 162; Müslim, Kitâbü'l-Fedâil, c. 7, s. 89.

Peygamber (s.a)'in Sütanneye Verilmesi

Berâ bt. Ebf Tecria şöyle der:

"Rasûlullah (s.a)'ı ilk emziren, Suveybe adlı bir kadındır. Halime'ye verilmeden önce onu, birkaç gün bu kadın emzirmiştir. Bu kadın daha önce Hz. Hamza'yı, ondan sonra da Seleme b. Abdüleşed'i emzirmiştir".

Rasûlullah (s.a)'ı emziren Halime bt. Sa'diye anlatıyor:

Sa'doğulları kabilesinden bir grup kadınla yola çıktık. Süt anneliği yapmak amacıyla Mekke'ye gidiyorduk. Boz bir merkebin sırtındaydım. O sene kuraklık vardı. Ne ben ne de kocam Hâris, geçinebilecek bir şey bulamıyorduk. Yaşlı bir devemiz vardı ama hiç süt vermiyordu. Ayrıca geceleri devamlı ağlayan, bizi uyutmayan bir yavrumuz vardı ki, memelerimden ona yetecek kadar süt çıkmıyordu. Ama eşim ve ben umudumuzu kesmemiştik. Ferahlığa kavuşacaktık bir gün... Arkadaşlarla beraber Mekke'ye vardığımızda, Rasûlullah (s.a) emzirilmek üzere hepimize teklif edilmiş, ama hiçbirimiz ona sütannelik yapma teklifini kabul etmemiştik. Biz sütanneleri, emzirdiğimiz çocukların anne babasından cömertlik beklerdik. Oysa Rasûlullah (s.a) yetimdi. *"Onun annesi bize ne ikram edebilir ki?"* deyip Rasûlullah'ı reddediorduk. Sonunda bütün arkadaşlarım oradan buradan, emzirecek çocuk buldular. Sadece ben kalmıştım... Hiçbir çocuk bulamadan dönmek hoşuma gitmiyordu. Kocam Hâriş'e;

"Vallahi şu yetimi alıp öyle döneceğim!" dedim.

Yetim Muhammed'i aldım, evime döndüm. Bebeği kucağıma koyar koymaz emmeye başladı. Kana kana içiyordu. Sonra (süt kardeşi geldi, o da dilediği kadar emdi. Geceleyin kocam yaşlı devenin yanına gitmişti. Bir de ne görsün! Bize bol bol süt verecek hale gelmişti bu sütsüz deve! Sütünü sağdık, kocam ve ben kana kana içtik. Karnımız doymuş olarak, mesut bir halde sabahladık.

Kocam seviniyor, şöyle diyordu:

"Vallahi ey Halime, sen kutsanmış bir bebeği almışsın! Hem doydu, hem doyurdu bizi!"

Sonra dışarı çıktık. Benim boz merkep, hızlılıkta tüm binekleri geçmişti. Hiçbiri ona yetişemiyordu. Arkadaşlar söylenmeye

başladılar: *"Ne oluyor sana ey Binti Hâris! Biraz bizi bekle! Şu binek, seninle beraber gittiğimiz, her zamanki merkep değil mi?"* diye.

Nihayet Sadoğulları'nın evleri görüldü. Allah'ın en susuz ve yeşilsiz arazisiydi burası. Allah'a andolsun ki, herkesin koyunları akşam aç, cansız ve bitap adımlarla dönerken, benim birkaç koyunum gayet şişkin, süt dolu olarak döntüyordu. Oradakilerden hiçbiri, kendi sürüsünden bir damla dahi süt elde edemezken, biz kana kana içiyorduk. Bu sefer diğer koyun sahipleri kalkıp zavallı çobanlara kızıyorlardı: *"Halime'nin çobanı koyunları nasıl salıyorsa, siz de öyle salsaydınız ya sürülerimizi!"* diye. Oysa zavallı çobanlar, ellerindeki sürüleri aynı benim koyunlarımla otladığı vadiye salıyorlardı... Ama beninkiler süt yüklü geliyor, onların sürüleri ise aç ve bezgin döntüyorlardı.

Küçük bebek çabuk serpiliyor, kısa bir zamanda akranlarını geride bırakıyordu. Bir iki sene içinde güçlü kuvvetli bir çocuk olmuştu. Onu annesinin yanına götürdük. Ama geri vermek de istemiyorduk. Ben ya da kocam şöyle dedik annesine:

"Oğulcuğumuzu bize bırakın da, köye geri götürelim. Çünkü Mekke'deki salgın hastalıklar ona da bulaşabilir".

Bu çocuğa pek düşkün olmuştuk. Onun bereketli biri olduğunu biliyorduk. Orada fazlaca beklemeden annesi;

"Tamam köye geri götürün" dedi. Bundan sonra çocuk iki ay daha yanımızda kaldı⁽¹⁾.

Hız. Peygamber (s.a)'in süt annesi Halime; Ebu Züeyb'in kızıdır. Ebu Züeyb, Sadiye kabilesindendir ve esas ismi Abdullah b. el-Hâris'dir. Nesebi; Abdullah b. el-Hâris b. Şahne b. Câbir'dir.

Peygamberimizi ilk emziren kadın olma sıfatını taşıyan Suveybe ise, Ebu Leheb'in azatlı cariyesiydi. Onun müslüman olup olmadığını bilmiyoruz. Yalnız Ebu Nuaym el-İsfahânî; *"Bazı âlimler, onun müslüman olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir"* diyor.

(1) Bu nakilde, Rasûlullah (s.a)'in göğsünün yarılması olayından bahsediliyor. Bu konuda, olayın ayrı ayrı zamanlarda olduğuna dair ihtilaflar olduğu için buraya almıyoruz. (Çev.)

Vâkidî'nin ilim ehlinde yaptığı bir rivayete göre, Peygamber (s.a), Mekke'deyken Suveybe'ye ikramlarda bulunur, ziyaretlerini kesmezdi. Medine'ye hicret ettiğinde de Suveybe'ye giyecek gönderir, hâlini hatırlarını sordururdu. Rasûlullah (s.a) Hayber dönüşünde, (Hicret'in 7. yılıdır) Suveybe'nin vefat haberini aldı.

Annesi Âmine'nin Vefatı

Halime Muhammed (s.a)'i annesinin yanına gönderdikten sonra, **Muhammed** (s.a) altı yaşına kadar orada kaldı. Sonra annesi tarafından Medine'ye, dayıları olan **Adiy b. Neccaroğulları'nın** yanına gönderildi. Burada da **Ümmü Eymen** ona dadılık ediyordu. Medine'de bir ay kalan **Âmine**, çocuğunu alıp Mekke'ye dönerken Ebva köyünde vefat etti. Kabri de oradadır. Rasûlullah (s.a) Hudeybiye umresinde Ebvâ'ya uğradığında, annesinin kabrini ziyaret etmiş ve ağlamıştır.

Müslim'in Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

"Anneme mağfiret etsin diye Rabbinizden izin istedim. Fakat Rabbin bana izin vermedi. Ben de kabrini ziyaret için izin istedim. Buna izin verdi"(1).

Annesi Vefat Ettikten Sonra Rasûlullah (s.a)'ın Durumu

Muhammed b. Sa'd'in, aralarında **Mücahid** ve **Zühri'nin** de bulunduğu ilim ehli bir cemaatten naklettiğine göre, **Âmine** vefat ettiğinde Rasûlullah (s.a)'ı dedesi **Abdûlmuttalib** himayesine aldı ve başka hiç kimseye göstermediği bir ihtimamla onu büyüttü. Mudlecoğulları'ndan bir grup **Abdûlmuttalib'e** şöyle dedi:

"Bu çocuğa iyi bak! Biz onun kadar hürmete şayan birini görmedik".

Abdûlmuttalib vefat ettiğinde, oğlu **Ebu Tâlib'e** çocuğa bakması için vasiyet etmişti. Mekke yakınlarında **Hacun** mevkiine defnedilen **Abdûlmuttalib** vefat ettiğinde 82 yaşındaydı.

Rasûlullah (s.a)'a **Abdûlmuttalib'in** vefatını hatırlayıp hatırl-

(1) Müslim, *Kitabul-Cenâz*, c. 1, s. 102.

lamadığı sorulunca şöyle dedi:

"Evet! O zamanlar sekiz yaşlarındaydım".

Ümmü Eymen anlatıyor:

"O gün Rasûlullah (s.a) Abdülmuttalib'in kabri başında ağlıyordu".

Keşiş Bahîra'nın Sözleri

Davud b. el-Huseyn'den naklediliyor:

Ebu Tâlib Şam taraflarına doğru yola çıktığında, o yörelerde Bahîra adlı bir rahip yaşıyordu. Hristiyan bilginler onu ziyaret eder, ondan ders alırlardı. Zaman zaman o çevreden ticaret kervanları geçer, bu yaşlı rahibi ziyaret ederlerdi. Rahip çoğunlukla konuşmazdı.

O yıl da ticaret kervanındakiler rahibi ziyaret ettiler. Rahip onlar için yemek çıkardı, duâlar etti. Onun bu davranışının özel bir nedeni vardı. Kervan oraya yaklaştığında rahip, bir bulutun Rasûlullah (s.a)'ın tepesinde onu güneşten koruduğunu görmüştü. Sonra Rasûlullah, yanındakilerle beraber bir ağacın altına geldi. Bulut da o ağacı gölgelemeye başladı. Ağaç, Muhammed için dallarını eğdi ve yaydı. Tüm bunlara şahit olan Bahîra mabedinden çıktı ve yolculara yemek ikram edilmesini söyledi. Sonra da;

"Ey Kureyş ehli! Sizin için yemek yaptım. Hepinizin katılmasını istiyorum. Küçük, büyük, yaşlı, genç, köle, hür hepinizi istiyorum" dedi.

Adamın biri merakla:

"Senin yerin ayırıdır ey Bahîra! Sen bambaşkasın. Hiç böyle yapmazdın! Bugün neden böylesin?" diye sordu. Bahîra;

"Evet, bu sefer hakettiniz! Size ikram etmek istiyorum" dedi.

Herkes yemeğin başına gelmeye başladı. Rasûlullah (s.a) yaşı küçük olduğu için ağacın altında kaldı, yemeğe gelmedi. Bahîra, Rasûlullah'ı gölgeleyen bulutun yemeğe katılanlarla birlikte gelmediğini, hâlâ ağacın üstünde durduğunu farketti. Bunun üzerine; *"Ey Kureyş ahalisi! Aranızda hiç kimse verdiğim ziyafete gelmezlik etmesin!"* dedi.

Oradakiler;

"Hayır, hayır, yüklerin yanında kalan küçük bir çocuktan başka herkes burada!" dediler.

Bahîra;

"Çağırın onu! Sizden biri olduğu halde yemeğime katılmaması ne kötü. Gelsin ziyafetime!" dedi. Orada bulunanlar;

"O çocuk soyumuzun göbeğinden, tam merkezinden gelmektedir. Şu adamın kardeşinin oğludur. Yani Abdülmuttalib'in oğlu Ebu Tâlib'in yeğenidir" dediler. Sonra Abdülmuttalib'in oğlu Hâris, Muhammed'i getirdi ve yemeğe oturttu. Bulut da Rasûlullah (s.a)'la birlikte başı üzerinde geldi. Bahîra hayret ve dehşetle olayı izliyordu. Muhammed'in bedenine bakıyor, bazı ââmetleri bulmak istiyordu. Herkes yemekten kalkınca Bahîra Muhammed'e soru sormaya başladı:

"Ey çocuk! Lat ve Uzza hakkı için soruyorum sana! Sorduklarıma doğru cevap vereceksin" dedi. Muhammed;

"Lat ve Uzza'ya yemin ederek bana soru sorma! Hiçbir şeye bu ikisine kızdığım kadar kızmam" dedi. Bahîra;

"Allah için sorduklarıma cevap ver öyleyse" dedi. Sonra da Rasûlullah'a, neredeyse uykusuna kadar tüm hallerinden sordu. Rasûlullah (s.a) sorulara cevap veriyor, Bahîra da onu tasdik ediyordu. Bahîra onun iki kaşı arasına baktı, sonra sırtını açtı ve iki kürek kemiği arasında nübüvvet mührünü gördü. Bu, tıpkı okuduğu kitaplardan öğrendiği gibiydi. Kureyşliler şöyle diyorlardı: *"Muhammed'in bu rahip nezdinde büyük bir yeri var"*. Ebu Tâlib de Muhammed hakkında endişeye kapılmaya başlamıştı. Rahip Ebu Tâlib'e şöyle dedi:

"Bu çocuk senin neyin olur?". Ebu Tâlib;

"Oğlum" dedi. Bahîra;

"Nasıl oğlun oluyor?! Oysa bu çocuğun babasının diri olması gerekir" dedi. Ebu Tâlib;

"Evet... Bu çocuk kardeşimin oğludur" dedi. Bahîra;

"Peki babası ne yapıyor?" diye sordu. Ebu Tâlib;

"Annesi hamileyken babası vefat etti" dedi. Bahîra;

"Annesine ne oldu?" diye sordu. Ebu Tâlib;

"Kısa bir süre önce vefat etti" dedi. Bahîra;

"Doğru söyledin! Şimdi kardeşinin oğlunu geriye götür ve onu yahudilerden koru. Allah'a yemin ederim ki, o çocuğu gördükleri yerde tanırırlarsa, hemen canına kıyarlar. Zira kardeşinin oğlu, kitaplarımızda tarif edildiği gibi büyük bir insan. Babalarımızdan gelen rivayetlere de tıpatıp uyuyor. Bil ki sana gereken öğüdü yaptım (sorumluluk benden gitti)" dedi.

Ebu Tâlib ticari işlerini halleder halletmez çarçabuk hazırlandı ve geriye dönmek için yola koyuldu. Yahudilerden bazıları Rasûlullah'ı görmüşler ve kim olduğunu anlamışlardı. Ona baskın yapmak için Bahîra'nın yanına gittiler. Ancak Bahîra'nın tavrını beğenmediler. Bahira onları sert bir şekilde uyardı ve şöyle dedi:

"Onun niteliklerini biliyor musunuz?". Yahudiler;

"Evet!" dediler. Bahîra;

"Ona hiçbir şekilde ulaşamazsınız" dedi. Yahudiler onun bu sözünü doğruladılar ve oradan gittiler.

Ebu Tâlib Mekke'ye döndüğünde, Muhammed'in başına geleceklerden endişe duyarak onu bir daha yanında götürmedi.

Rasûlullah (s.a), çocukken de yüce bir ahlâka sahip, doğru sözlü ve cesurdu. Zulümden ve fuhuştan uzak dururdu. Kavmi ona; "emin" (emniyetli, güvenilir) lakâbını takmıştı.

Rasûlullah (s.a)'ın Çobanlık Yapması

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah (c.c)'ın gönderdiği tüm peygamberler çobanlık yapmıştır". Bunun üzerine ashâbı;

"Sen de yaptın mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a);

"Evet! Mekke ehli için birkaç kuruşa ben de koyun çobanlığı yaptım" dedi (Buhârî).

Rasûlullah (s.a)'ın Şam'a İkinci Gidişi

Rasûlullah (s.a) yirmibeş yaşına geldiğinde Ebu Tâlib ona şöyle dedi:

"Ben artık malı olmayan ihtiyar biriyim. Bunlar da senin kavminin kervan sürüsüdür. Şam'a çıkmak için hazırlıkları yapılmıştır. Hatice senin kavminden bazılarını gönderecek. Ona gitsen, kendini tanıtsan, muhakkak seni de gönderecektir". Bunun üzerine Muhammed (s.a) Ebu Tâlib'in söylediklerini Hatice'ye iletti. Hatice;

"Sana, kavminden herhangi birine verdiğimin iki katını vereceğimi!" dedi. Ebu Tâlib bu haberi alınca;

"Bu, Allah'ın sana gönderdiği bir nimettir!" dedi.

Rasûlullah (s.a) Hatice'nin hizmetçisi Meysere ile yola çıktı. Şam yakınlarında Havarin kasabasında konakladılar. Bir ağacın gölgesindeydiler. O civardaki meşhur rahip Nastûra onları görünce şöyle dedi:

"Bu ağacın altında konaklayan ancak bir peygamber olsa gerek!" Peygamber (s.a) oradan kalkınca Nastûra Meysere'ye şu soruyu sordu:

"Onun gözlerinde biraz kırmızılık var mı?" Meysere;

"Evet! Ama ayırdedemezsın (farkedemezsın) dedi. Bunun üzerine Nastûra;

"Tamam! O son peygamber!" dedi.

Öğlenleyin sıcak iyice bastırdığında, Meysere; iki meleğin Rasûlullah'ı gölgelendirdiğini görüyordu.

Rasûlullah (s.a) ve Meysere, işlerini tamamladıktan sonra geri döndüler.

Rasûlullah (s.a) öğle vaktinde Mekke'ye vardı. Hatice, odasından onu seyrediyordu. Rasûlullah (s.a)'ı bineği üzerinde, iki melek tarafından gölgelendirilirken gördü. Yanındaki kadınlara onu gösterdi. Onlar da hayret içinde kaldılar. Rasûlullah (s.a) eve girdi ve Hatice'ye kazancını gösterdi. Bu, Hatice'yi çok sevindiren bir kârı.

Daha sonra içeri giren Meysere yolda olanları Hatice'ye anlattı, rahibin söylediklerini nakletti.

Rasûlullah (s.a)'ın Hatice ile Evlenmesi

Nefise bt. Minye anlatıyor:

Huveylid kızı Hatice'nin nesebi şöyledir: Huveylid b. Esed, b. Uzza b. Kusayy.

Hatice şerefli, cömert ve zengin bir kadındı. Kendisi Ku-reyş'in en üstün boyuna mensuptu. Kavmi içinden ona birçok nikâh teklifi gelmiş, ama o hiçbirini kabul etmemişti. Önüne bir sürü mal yığdılar, çalıştılar, çabaladılar, fakat o hiçbiriyile evlenmedi.

Muhammed'in Şam dönüşünde Hatice ağız yoklamak amacıyla beni ona gönderdi.

"Ey Muhammed! Evlenmene mâni olan nedir?" diye sordum.

"Elimde evlenecek mal yok ki!" dedi.

"Elindekiler sana yetse ve ayrıca güzelliğe, mülke, eşitliğe ve şerefe çağrılсан... Razi olur musun?" dedim.

"Böyle bir kadın kim olabilir ki?" dedi.

"Hatice!" dedim.

"Peki nasıl olacak?" dedi.

"Sen işi bana bırak!" dedim.

"Tamam! Ben de buna razıyım" dedi.

Hatice'ye bu haberi ilettim. O da Muhammed'e haber gönderdi. Daha sonra Hatice'nin amcası Amr b. Esed vasıtasıyla Rasûlullah (s.a) Hatice ile evlendi. Bu sırada o yirmibeş, Hatice ise kırk yaşlarındaydı.

Bazı bilginler, nikâh akdine Ebu Talib'in de geldiğini söylerler.

Vahiy'den Önce Rasûlullah (s.a)'daki Peygamberlik Alâmetleri

Amr b. Said, Ebu Tâlib'den naklediyor:

Zilmecaz denilen yerdeydim. Yanımda kardeşimin oğlu (Muhammed) vardı. Birden dehşetli bir susuzluğa kapıldım;

"Ey kardeşimin oğlu, bak nasıl da susadım!" diye söylenmeye başladım. Bunu söylerken onun yanında biraz su olduğunu düşünüyordum. Oysa onun yanında da su yokmuş. Bunun üzerine kalktı, topuğunu yere vurdu. Birden oradan su çıkmaya başladı. Muhammed;

"İç ey amcacığım!" dedi. Ben de o sudan kana kana içtim.

İbni Abbas anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'ın nübüvvetine dair ilk alâmet şuydu: Ona daha çocukken *"örtün"* denmişti. Ben o günden beri onun avretini açık görmedim.

Berâ bt. Ebi Tecria anlatıyor:

Nübüvvet'in Allah tarafından ilk haber verildiği sıralarda Muhammed şehri terkeder, dağlara çıkardı. Nerede bir taşın ya da bir ağacın yanından geçse şöyle bir ses duyardı:

"Selam olsun sana ey Allah'ın elçisi!"

Muhammed etrafına bakınır, sağa sola döner, ama kimseyi bulamazdı.

Câbir b. Semra'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Peygamberlik gelmeden önce bile, dağlarda gezinirken bazı taşların bana; 'es-Selâmu aleyke ey Allah'ın Rasûlü' dediğini hatırlıyorum. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum"⁽¹⁾.

Rasûlullah (s.a)'ın Hakemliği

Rasûlullah (s.a) otuzbeş yaşlarındayken Kâbe'nin yeniden inşasına şahit oldu. Kureyş halkı da onun hakemliğini bu sıralarda

(1) Müslim, Bâbu Te'limi'l-Haceri aleyhi Kâbe'n-Nübüvve.

kabul etmiştir.

Kureyşliler aralarında çekişmişler, Hacerü'l-Esved'i hangi kabilenin Kâbe'deki yerine yerleştireceği konusunda anlaşamamışlardı. En sonunda mescide ilk girenin bu konuda kendilerine hakemlik etmesini kararlaştırdılar. O sırada Rasûlullah (s.a) içeri girdi. Onlar da;

"Tamam işte! Bu adamdan daha güvenilir ve adil biri mi var? O bizim hakemimizdir!" dediler.

Rasûlullah (s.a) hakemliği kabul etti ve;

"Bana bir örtü getirin!" dedi. Oradakiler bir örtü getirdiler. Rasûlullah (s.a) taşı aldı, örtünün ortasına koydu ve şu emri verdi:

"Her kabile (temsilcisi) bu örtünün bir kenarından tutsun, sonra topluca kaldırı!" dedi. Her kabilenin bir kenarından tutup Kâbe'nin köşesine kadar getirdikleri taşı aldı ve kendi eliyle asıl yerine yerleştirdi.

Vahyin Başlaması

Peygamberimiz kırk yaşındayken, bir pazartesi günü ilk vahiyini aldı.

Müslim'in Sahih'de anlattığına göre, Rasûlullah (s.a)'a Pazartesi orucunun hükmü sorulunca, o şu cevabı verdi:

"Ben o günde doğdum ve vahiy, o gün inmeye başladı"⁽¹⁾.

Hiz. Âişe'den naklediliyor:

"Rasûlullah (s.a)'a inen ilk vahiy, rüyayı sâdıka (gerçek rüya) olarak gelmiştir. O, güneşin doğuş vakti gibi açık seçik rüya götürdü. Zamanla yalnız kalmaktan hoşlanmaya başladı. Hira dağına çıkıyor, devamlı ibadet ediyordu.

Hira Mağarası'ndayken ansızın melek geldi, şöyle diyordu:

"Oku!". Rasûlullah (s.a);

"Ben okuma bilmem!" dedi. Rasûlullah (s.a), olanları kendi dilinden şöyle anlatıyor: "Beni aldı, silkeledi, kan ter içinde bıraktı.

(1) Müslim, Kitâbü's-Sıyâm, c. 3, s. 168.

Sonra tekrar; 'Oku!' dedi.

'Ben okuma bilmem!' dedim. Beni yine sıktı, sonra yine; 'oku!' dedi. Ben de tekrar;

'Okuma bilmem' deyince şöyle dedi:

'Yaratan Rabbinin adıyla oku!'⁽¹⁾.

Rasûlullah kendisine vahyolunan âyetlerle şehre döndü. Tır tır titriyordu. Hatice'ye:

"Beni örtün, beni örtün!" dedi. Onu örttüler. Korkusu geçti. Sonra Hatice'ye dönerek:

"Ey Hatice! Bana neler oldu! Bak neler söyleyeceğim. Kendimden endişeliyim!" dedi.

Hatice;

"İçini ferah tut! Allah'a yemin ederim ki, O seni küçük düşürmeyecek, seni çaresiz bırakmayacaktır. Çünkü sen akrabayı ziyaret eder, doğru söz söyler, eziyete katlanır, misafire ikram eder ve haklı olanlara yardım edersin" dedi.

Daha sonra Hatice, Rasûlullah'ı yanına alarak Varaka b. Nevfel'e gitti. Varaka, Hatice'nin amcaoğluydu. Cahiliye döneminde hristiyan olmuştu. İncil'i Arapça yazar ve öğretirdi. Artık gözleri görmeyen, yaşlı bir zattı. Hatice;

"Ey amcaoğlu! Kardeşinin çocuğunu dinle!" dedi.

"Ne diyorsun ey kardeşimin çocuğu?" dedi Varaka.

Rasûlullah (s.a) orada başından geçenleri anlattı. Varaka;

"İşte o melek Namusu Ekber'dir! Musa'ya da inen odur. Keşke genç olsam da, kavmin seni sürgün ettiğinde sana yardım etsem!" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Beni onlar mı yurdumdan çıkaracak?" dedi. Varaka;

"Evet! Senin gibi kendisine vahiy gönderilen her peygamber, kavmi tarafından kin ve nefretle karşılanmıştır. Eğer o günlere ulaşırsam sana yardım edeceğim" dedi.

Varaka daha fazla yaşamadı, vefat etti. Sonra vahiy kesildi. Rasûlullah (s.a) üzülmeye başladı. Dağların zirvelerinde dolaşıyor,

(1) Alak, 1.

vahiy bekliyordu. Bazen Cebrail (a.s) ona görünüyor:

"Ey Muhammed! Sen Allah'ın hak elçisisin!" diyordu. Rasûlullah (s.a) da bu söz üzerine biraz sakinleşiyordu. Sonra ertesi sabaha kadar gene vahiy bekliyor, fakat Cebrail'in tesellisinden başka bir şey bulamıyordu⁽¹⁾.

Câbir b. Abdullah Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Yürürken, gökten gelen bir ses duydum. Başımı kaldırıp baktığımda Hira'da benimle konuşan meleği gördüm. Yerle gök arasında bir kürsüde oturuyordu. Çok korktum. Eve geldim; 'Beni örtün, beni örtün' demeye başladım. Beni örttüler. O sırada Allah (c.c) şu âyetleri vahyetmeye başladı⁽²⁾: 'Ey bürünüp sarınan Rasûlüm. Kalk, artık insanları uyar. Sadece Rabbini büyük tanı...' (3)"

Vahyin Geliş Biçimi

Hiz. Âişe'den rivayet ediliyor⁽⁴⁾:

Hâris b. Hişam Rasûlullah'a:

"Ya Rasûlallah! Vahiy sana nasıl gelirdi?" diye sordu.

Rasûlullah (s.a);

"Geldiği zaman beni çokertecek kadar zorlardı. Rab Teâlâ'nın buyruğuyla tamamen dolar, ağırlaşırdım. Bazen de melek bir insan sûretine bürünür, benimle konuşurdu. Böylece onun dediklerini alır, hıfzederdim" buyurdu.

Hiz. Âişe diyor ki:

"Bazen çok soğuk bir günde, ona vahiy geldiğini görürdüm. Çatlayacakmış gibi eğilir, alnı ter kabarcıklarıyla dolardı".

Zeyd b. Sâbit'ten naklediliyor:

Bir gün Rasûlullah'a dayanmış bir vaziyette oturuyordum. Ansızın vahiy geldi, Rasûlullah birden sakinleşti. Dizi dizimin üzerindeydi. Vallahi bu esnada öylesine ağırlaştı ki, ayağımı

(1) Müslim, *Bâbu Bed'ül-Vahy*, c. 1, s. 97. Buhârî, *Bâbu Keyfe Kâne Bed'ül-Vahy*, c. 1, s. 2.

(2) Müslim, c. 1, s. 97. Buhârî, c. 1, s. 2.

(3) Müddeşsir, 1, 2, 3.

(4) Buhârî, *Bâbu Bed'ül-Vahy*, c. 1. Müslim, *Bed'ül-Vahy*, c. 1.

kaldıramıyordum. Sonra rahatladı ve;

"Ey Zeyd! Yaz bakalım!" dedi.

Ubâde b. Sâmî anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a)'a vahiy indiğinde ağırlaşır, yüzünde hareket ve duygudan eser kalmazdı".

Peygamberimizin Gönderilmesiyle Beraber Şeytanların Ateş Toplarıyla Vurulması

Siyer âlimlerinin bildirdiğine göre, Rasûlullah (s.a)'ın elçilik vazifesini almasından yirmi gün sonra Kureys, yıldızların (şeytanlara) atıldığını gördü⁽¹⁾.

İbni Abbas'tan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) ashabıyla Ukaz panayırına doğru gidiyordu. Artık cinler ile gökte olup bitenler arasına engel konulmuştu. Gökten haber çalmak isteyen cinlerin üzerine ateş topları (meteorlar) gönderiliyordu. Şeytanlar kavimlerine döndüler. Kavimleri merakla sordu:

"Ne oldu size? (Neden gayb haberleriyle dönmediniz?)". Şeytanlar;

"Bizimle göğün haberi arasına set çekildi. Üstümüze ateş topları yağdırıldı" dediler. Kavimleri;

"Sizinle göğün haberleri arasına bir engel konulmuşsa, mutlaka önemli bir olay vukû bulmuştur. Şimdi yeryüzünün doğusundan batısına her yanını gezin ve bu engelin hangi nedenden ötürü konulduğunu keşfedin!" dediler.

Araştırmaya çıkan cinlerden bir grup Tihâme tarafına yöneldi. Rasûlullah da bu yönde, Ukaz panayırına doğru giderken Nahle'de konaklamış, ashabı ile sabah namazı kılıyordu. Oraya ulaşan cinler, Rasûlullah'ın okuduğu yüce Kur'an'a kulak kabarttı. Sonra da şöyle dediler:

(1) Yıldız yağmuru kastediliyor. Gaybdan haber çalmak isteyen cinler, meteorlar vasıtasıyla vurulup kül edilerek cezalandırılıyordu. (Çev.)

"İşte arkadaşlar! Sizinle göğün haberi arasına engel koyan bu adamdır".

Bu tabloyu gören cinler kavimlerine döndüler ve şunları söylediler⁽¹⁾:

"...Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik. Biz de ona iman ettik. Artık kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız"⁽²⁾.

Ve Rab Teâlâ elçisine şu âyeti indirdi:

"Rasûlüm! De ki; Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur..."⁽³⁾.

Yine İbni Abbâs'tan naklediliyor:

Cinler vahyi dinlerler ve dinlediklerine on söz de kendileri katarlardı. Böylece dinledikleri hak, kattıkları batıl olurdu. Bundan önce cinlere yıldız atılmazdı. Nihayet Rasûlullah (s.a) gönderildi ve cinlerden hiçbiri oturduğu yerde kalamadı, mutlak surette, dokunduğu yeri yakan bir ateş topunun saldırısına uğradı⁽⁴⁾. Şeytanlar, kendilerine yapılan saldırıları baş şeytana, İblis'e bildirdiler. İblis; *"Bu, artık kesin ve kaçınılmaz bir gerçektir!"* deyip ordularını her yana gönderdi. Şeytanlar Rasûlullah (s.a)'ı, Nâle'nin iki tepesi arasında namaz kılarken buldular. Durumu İblis'e haber verdiler.

İblis;

"İşte yeryüzündeki hadise budur (bundan dolayı engelleniyorsunuz)" dedi.

Bu hadis, Peygamberimiz gönderilmeden önce şeytanların yıldızlarla vurulmadıklarına işaret ediyor: Zühri'den yaptığımız bir nakilde de şöyle deniyor: *"Evet, bundan önce de şeytanlar yıldız yağmurlarıyla cezalandırılıyordu. Fakat Peygamberimiz gönderildikten sonra bu hücum daha da yoğunlaşmıştır".*

(1) Buhârî, Cin sûresinin ilk âyetlerinin açıklaması, c. 6, s. 73.

(2) Cin, 1, 2.

(3) Cin, 1.

(4) Oturduğu yerde kalamadı; yani göğün haberini öğrenmek amacıyla mevzilendiği yerde duramaz oldu. (Çev.)

Kitab Ehli'nin, Muhammed (s.a)'in Elçiliğini İtiraf Etmeleri

Ka'b el-Ahbâr⁽¹⁾ şöyle diyor:

"Allah elçisinin Tevrat'ta şöyle anlatıldığını görüyoruz: Abdullah'ın oğlu Muhammed. Seçkin biri... Mekke doğumlu... Medine'ye göç edecek... Sert ve kırıcı değil... Çarşıda, sokakta hır çıkaran biri hiç değil..."

Ebu Hureyre (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) yahudilerin ibadet ettikleri bir mabede geldi:

"En bilgili olanınızı yanıma getirin!" dedi.

"Abdullah b. Sorya en bilgin olanımızdır!" dediler. Rasûlullah (s.a) onunla başbaşa kaldı. Ona dininden bahsetti. Allah'ın İsrailoğulları'nı nice nimetlere boğduğunu, bıldırcın ve kudret helvası gönderip onları bulutla gölgelendirdiğini anlattı. Sonra şöyle dedi:

"Biliyor musun, ben Allah'ın elçisiyim". Yahudi;

"Evet, biliyorum. Kavmimdeki herkes de benim bildiğimi bilir. Senin niteliklerin ve şeklin Tevrat'ta açıklanmıştır... Ama onlar (yahudiler) seni çok kışkırtıyorlar" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Peki seni (müslüman olmaktan) alıkoyan nedir?" diye sordu. Yahudi;

"Kavmime aykırı olmak istemiyorum. Ama onların sana uyması da mümkün. Böylece onlar müslüman olduğunda ben de müslüman olacağım" dedi.

İbni Abbas anlatıyor:

Kurayza, Nadîr ve Fedek yahudileri Rasûlullah'ın özelliklerini, daha ona peygamberlik gelmeden önce kendi kitaplarında görüyorlardı. Ayrıca Peygamber (s.a)'in hicret edeceği yurdun Medine olduğunu da biliyorlardı. Rasûlullah (s.a) doğduğunda yahudi bilgileri;

"Bu gece Ahmed doğdu!" dediler. Ona risâlet görevi yüklenil-

(1) Ka'b el-Ahbâr, İncil'i ve Tevrat'ı bilen biriydi. Aslen yahudidir. Hz. Ebu Bekir (r.a) zamanında müslüman olduğunu bildirmiştir. Hicret'in 35. yılında öldü. Bkz.: İbnü'l-İmâd, *Şezerât ez-Zehab*, c. 1, s. 40.

diğinde de; *"Ahmed peygamber olmuştur"* dediler. Her şeyi biliyor ve inanıyorlardı. Ancak kıskançlık ve fesatçılıklarından dolayı onu kabullenmeye yanaşmadılar.

İslâm Dâveti Başlıyor

Abdurrahman b. el-Kâsım'ın babasından rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a) nübüvvet geldikten üç sene sonra açıkça davete başlamıştı. Daha önce davetini gizli tutuyordu.

Yakub b. Utbe diyor ki:

"Ebu Bekir, Osman, Said b. Zeyd ve Ebu Ubeyde b. Cerah, gizli olarak İslâm'a davet edilmişti. Ömer ve Hamza açıkça davet edildiler. Bu olay Kureyş'i çok kızdırmıştı."

Peygamber (s.a)'in Bazı Mucizeleri

Rasûlullah (s.a)'ın mucizeleri pek çoktur. Onun hak olduğuna dair en büyük mucize; tüm insanların ve cinlerin bir araya gelse benzerini getiremeyecekleri, o yüce ve eşsiz kitap, *Kur'an*'dır.

İbni Mes'ud'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) daha hayattayken, ay (ortasından) ikiye ayrıldı. Herkes buna şahit oldu. Rasûlullah (s.a) da;

"Bakın, şahid olun!" dedi (Buhâri, Müslim).

Enes b. Mâlik'ten naklediliyor:

"Rasûlullah (s.a) Zevra'daydı. Elinde ise, parmaklarını dahi ıslatmayacak kadar az bir suyla dolu küçük bir kap vardı. Ashabına, abdest almalarını emretti. Ama herkese yetecek kadar su yoktu. Hz. Peygamber elini suya bıraktı. Birden tüm parmaklarından, parmak aralarından sular akmaya başladı. Herkes abdest aldı". Enes o gün orada üçyüz kişi olduklarını söyler (Buhari-Müslim)⁽¹⁾.

Enes b. Mâlik'ten naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) zamanında çok kurak bir sene geçirdik. Peygamber (s.a) cuma günü minberde hutbe okuyordu. Ansızın bir

(1) Buhâri, *Alâmâtü'n-Nübüvve*, c. 4, s. 169.

bedevi kalktı, şöyle dedi:

"Ya Rasûlallah! Mal gitti, çoluk çocuk aç! Allah'a duâ et de bize su göndersin".

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) ellerini açtı, duâ etti. Gök ateş gibi ve bulutsuzken birden hava karardı, dağlar gibi bulutlar birikti. Rasûlullah (s.a) daha minberinden inmeden patır patır yağmur dökülmeye başladı. Rasûlullah'ın sakalından damlaların aktığını görüyorduk. Böylece o gün, ertesi gün, daha ertesi gün, öbür cumaya kadar yağmur yağdı. Bunun üzerine yine o bedevi (ya da başka biri) kalktı;

"Ey Allah'ın elçisi! Evlerimiz yıkıldı, malımız suya karışıp gitti. Allah'a duâ et de kurtulalım!" dedi.

Rasûlullah (s.a) ellerini kaldırdı ve şöyle dedi:

"Allah'ım, (artık) çevremize (yağdır), bizim tam üzerimize değil".

Bu duâdan sonra elini göğün hangi tarafına doğru işaret ediyorsa, orası açılıyor, oradaki bulutlar dağılıyordu. Sonunda Medine'nin üstü tabak gibi berrak ve bulutsuz oldu, etrafında ise hâlâ koyu bulutlar vardı. Bir ay boyunca vadi su kanalı gibi dolup taşı. Karşı taraftan gelen herkes bolluk ve bereketten bahsediyordu⁽¹⁾.

Câbir b. Abdullah'tan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a)'ın (eliyle) dayanarak (hutbe okuduğu) bir ağaç kütüğü vardı. Daha sonra minber yapınca Rasûlullah (s.a) minberde hutbe okumaya başladı. Bu esnada ağaç kütüğünün hamile deve gibi ağladığını işitiyorduk. Nihayet Rasûlullah (s.a) minberden inip elini bu kütüğün üzerine koyunca, sızlaması kesiliyordu⁽²⁾.

Peygamber (s.a)'ın Gaybla İlgili Haberleri

Ebu Hureyre Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kisra mahvolduğunda, bir daha Kisra gelmeyecek. Kayzer gittiğinde de, bir daha Kayzer gelmeyecek. Canımı elinde tutan

(1) Buhârî, *Kitabü'l-İstisaka*, c. 2, s. 16. Müslim, *Kitabü'l-İstisaka*.

(2) Müslim, *Alâmetü'n-Nübüvve*, c. 4, s. 173.

Allah'a andolsun ki, o ikisinin hazinelerini Allah yolunda harca-yacaksınız⁽¹⁾.

Yine Ebu Hureyre (r.a)'den naklediliyor:

Hayber'de Rasûlullah ile beraberdik. Müslüman olduğunu iddia eden bir adam için;

"Bu, cehennem ehliindendir!" dedi.

Savaş başladığında adam canla başla savaştı, ağır bir yara aldı. Bazıları;

"Ya Rasûlallah! Cehennemlik dediğin adam cesurca savaştı ve öldü!" dediler. Rasûlullah (s.a);

"Evet, ama cehenneme gitti!" dedi.

Oradakiler şüphe içindeydiler. Bu sırada o adamın ölmediği, ama ağır bir yara aldığı haberi geldi. Gece olunca adam, çektiği eziyete dayanamayıp kendini öldürdü. Olay Rasûlullah'a haber verildi. Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Allahu ekber! Şehâdet ederim ki, ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm".

Daha sonra Bilal'e, şu sözleri herkese duyurması için emretti:

"Ancak müslüman bir can cennete girecektir. Ve Allah bu dini günahkâr insanlarla da yüceltir"⁽²⁾.

Enes (r.a) Ömer (r.a)'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a), Bedir Savaşı'ndan bir önceki gün kimin neredede savaşacağını ve şehit düşeceğini gösteriyor ve şöyle diyordu:

"İnşallah burası yarın falancanın düştüğü yer olacak. Şurası da ötekinin şehit düştüğü yerdir".

Hakikaten de, söylediği kişiler savaş esnasında oralarda şehit düştüler. Sonra Rasûlullah (s.a)'ın emriyle tüm cesetler bir çukura toplandı ve Peygamber (s.a) şöyle seslendi:

"Ey falanca! Ey şuradaki!.. Rabbinizin size vaadettiği hakikatleri buldunuz mu? Zira ben, Rabbimin bana vaadettiği kesin

(1) Müslim, *Kitabu'l-Fiten*, c. 3, s. 186. Buhârî, *Alâmâtü'n-Nabuvve*, c. 4, s. 182.

(2) Buhârî, *Kitabu'l-Megâzi*, Hayber Gazvesi bâbı. c.5, s.72.

(zafere) eriştim".

Ömer (r.a);

"Ya Rasûlallah! Artık ruhu gitmiş, cansız bedenlere mi hitap ediyorsun?" diye sordu. Rasûlullah (s.a);

"Onlar ne dediğimi duyarlar, fakat cevap veremezler"⁽¹⁾ buyurdu.

Müşriklerin Eziyetleri

Peygamberimiz (s.a)'ın doğumundan 49 yıl 8 ay 11 gün sonra amcası Ebu Tâlib vefat etti. Risâlet geleli 10 sene olmuştu. Ebu Tâlib vefat ettiğinde 80'ini aşmıştı. Bir ay 5 gün sonra da Hz. Hatice vefat etti. Hz. Hatice vefat ettiğinde 65 yaşındaydı. Ebu Tâlib ölünceye kadar Kureyşliler Rasûlullah'a baskı yapmaktan ve eziyet etmekten çekiniyorlardı. Çünkü Ebu Tâlib Peygamber (s.a)'e arka çıkıyor, onu himaye ediyordu. O ölünce müşrikler işi iyice azıttılar. Baskılar arttı. Hz. Hatice'nin de ölümüyle Rasûlullah (s.a) bu eziyetlere katlanamaz hale geldi ve üç ay sonra Zeyd b. Hârise ile beraber Tâife gitti. Orada bir ay kaldı. Sonra Mekke'ye dönüp Mut'ım b. Adiy'in komşusu oldu. Ama baskılar devam ediyordu.

Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan naklediliyor:

Bir kere hariç, Rasûlullah (s.a)'ın Kureyş'e bedduâ ettiğini görmedim. O da şöyle olmuştu: Rasûlullah (s.a) namaz kılıyordu. Kureyş'ten bir grup orada oturuyordu. Etrafta-kesilmiş develerin iç organları ve pislikleri vardı. Kureyşliler bir şer düşünmüşlerdi:

Birisi;

"Şu pislikleri Muhammed'in sırtına kim fırlatabilir?" dedi. Ukbe b. Ebi Muayt ayağa fırlayarak:

"Ben fırlatacağım!" dedi. Pislikleri yerden aldı ve Rasûlullah (s.a)'ın sırtına attı. Peygamber (s.a) henüz secdeden kalkmamışken Fâtıma (r.a) geldi pislikleri temizledi. Rasûlullah (s.a) o zaman şöyle bedduâ etmiştir:

"Allah'ım! Kureyş'in ileri gelenlerini sana havale ediyorum!

(1) Buhârî, c. 4, s. 239.

Allah'ım! Utbe b. Rabia'nın cezasını sen ver! Allah'ım! Şeybe b. Rabia'yı sana havale ediyorum, onu sen cezalandır! Allah'ım! Ebu Cehil b. Hişam'ı sana havale ediyorum! Allah'ım! Ukbe b. Ebi Muayt'ı sana havale ediyorum! Allah'ım! Umeyye b. Halefi de sen cezalandır!"

Abdullah b. Mes'ud şöyle devam ediyor:

Rasûlullah (s.a)'ın bu beddûasından sonra ismi geçen o azgınlara hepsinin de Bedir'de öldürüldüklerini gördüm. Hepsi dar, kör bir kuyuya dolduruldu. Umeyye iri cüsseli olduğu için kuyuya sığmadı. Parçalanarak atıldı⁽¹⁾.

Urve b. Zübeyr'den naklediliyor:

Peygamber (s.a)'ın eşi Âişe (r.a) Rasûlullah'a;

"Uhud gününden daha zor geçirdiğin başka bir gün oldu mu?" diye sordu. Rasûlullah (s.a);

"Evet! Senin kavminden öyle ağır muamelelerle karşılaştım ki... Akabe günüydü. İbni Abd Vâil b. Abdi Kûlal'la görüştim (ona tebliğimi sundum). İstediğim hiçbir şeye cevap vermedi. Beni geri çevirdi. Ben de kalktım, yürüdüm. Yüzümde keder vardı. Birden başımı kaldırıp baktığımda, beni gölgeleyen haşmetli bir bulut gördüm. Cibril (a.s) buluttan bana sesleniyordu:

'Allah, kavminin sana verdiği cevabı duymuştur! Ve emrine dağları yöneten meleği gönderiyor. Bu meleğe, kavmin hakkında dilediğin emri verebilirsin!' dedi.

Öte yandan ansızın dağların meleği seslendi bana. Önce selam verdi, sonra şöyle sordu: 'Ey Muhammed! İstersen iki dağ⁽²⁾ onların üzerine yıkarak hepsini mahvedeyim?'

'Hayır! Yapma... Umarım onların soyundan, sadece Allah'a tapan ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan nesiller gelir⁽³⁾ dedim".

Peygamber (s.a)'ın İsrâ ve Mîracı

Peygamber (s.a) 51 yaşındayken 9. ayda İsrâ ve Mîrac olayı vukû bulmuştur. İsrâ, gece yürüyüşü demektir.

(1) Buhârî, *Kitâbu'l-Cenâiz*, c.2, s.69.

(2) Ebu Kubeys dağı ile karşındaki tepe.

(3) Buhârî, *Kitâbu'l-Vahy*, c. 4, s. 83.

"Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, Muhammed kulumu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, noksanlıklardan uzaktır. O, gerçekten işitendir, görendir"⁽¹⁾.

Âlimler âyetteki bu gecenin hangi gece olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Mukâtil, o gecenin, Hicret'ten bir yıl önceki bir gece olduğunu söylemiştir.

Peygamber (s.a)'ın İsrâ hadisesinde nereden alındığı konusunda da ihtilaf vardır. Bazıları buranın bizzat Mescid-i Haram olduğunu söylemiş, bazıları ise Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî'nin evi olduğu görüşüne varmıştır. Bu görüşe göre Mescid-i Haram kelimesi, mescidin tüm çevresini de içine almaktadır.

İsrâ olayının nasıl gerçekleştiği hususunda da iki görüş vardır. Müslüman bilginlerin çoğu, Peygamber (s.a)'ın bizzat bedenin götürüldüğü görüşüne sahipken, bazıları bu olayın sadece ruhen gerçekleştiği görüşünü savunmaktadır.

Rasûlullah (s.a)'ın Hak Teâlâ tarafından hem ruhu hem bedeni ile Mekke'den Mescid-i Aksa'ya götürüldüğüne hem Kur'an hem de sahih hadisler kanıttır.

Rasûlullah (s.a)'ın göklere ve arşa yükselmesine (mırac) gelince, âyette buna işaret eden herhangi bir kayıt yoktur. Âlimlerin bir kısmı, mırac olayına delil olarak Necm sûresinin ilk âyetlerini getirmişlerdir.

Bu konudaki hadislerin içerdiği asıl anlamı ise en iyi Allah bilir⁽²⁾.

Habeşistan'a Hicret

Rasûlullah (s.a) İslâm'ı açıktan yaymaya başlayınca, müşrikler de kinlerini ortaya dökmeye başladılar. Allah (c.c) Ebu Talib ile elçisini korudu. Ancak baskılar ve eziyetler iyice artınca, Peygamberimiz ahabına Habeşistan'a hicret emrini verdi ve şöyle de-

(1) İsrâ, 1.

(2) Fahreddin Râzi, *Tefsîr-i Kebîr*, İsrâ sûresi, ilk âyetin tefsiri. İsrâ hakkındaki bu kısa bölüm terceme değil, mütercimim beyanıdır. (Çev.)

di:

"Orada ülkesindeki insanlara zulmetmeyen adil bir kral vardır. Allah (c.c) size kolaylık ve ferahlık gönderinceye kadar ona sığının".

Peygamberimizin bu tavsiyesinden sonra bir grup müslüman Habeşistan'a hicret etti. Geride kalanlar da kendilerini gizlemeye başladılar.

Habeşistan'a gidenlerin tümü Kureyşli 83 erkek, 11 kadın ve Kureyşli olmayan 7 yabancı müslümandı.

Daha sonra Peygamberimizin Medine'ye hicret ettiğini duyunca, bunlardan 33 erkek, 8 kadın mümin, gruplar halinde geri döndü. Onlardan iki tanesi Mekke'de öldü, yedi tanesi hapsedildi, yirmi dört tanesi de Bedir'e katıldı.

Hicret'in yedinci senesinde Rasûlullah (s.a) Habeş kralı Necâşi'ye İslâm çağrısı yaptı. Bu davet üzerine Necâşi müslüman oldu. Peygamber (s.a) bu mümin hükümdardan Ümmü Habîbe ile evlenme hususunda kendisinin vekili olmasını rica etti ⁽¹⁾ ve ashabından geriye kalanları da Medine'ye göndermesini salık verdi. Necâşi de tavsiyelere uydu. Böylece Ümmü Habîbe de kendine vekil olarak Hâlid b. Velid'i buldu. Sonunda Ümmü Habîbe Habeşistandayken Rasûlullah (s.a)'ın eşi olmuştu. Daha sonra Necâşi Habeşistan'daki müminlere yol hazırlığında yardım edip, onları yurtlarına gönderdi. Habeşistan muhacirlerinin son kafilesi Medine'ye vardığında, Rasûlullah (s.a) Hayber'i fethetmişti.

Akabe Bfatları

İbni İshak anlatıyor:

Allah (c.c) dininin yücelmesini, elçisinin zafere ulaşmasını ve verdiği sözün gerçekleşmesini dilediği için, Rasûlullah (s.a) hac mevsiminde Ensar'dan bir grupla görüşüyor, ayrıca her sene yaptı-

(1) Ümmü Habîbe, Ebu Süfyan'ın kızıdır. Daha önce Ubeydullah b. Cahş'ın karısı idi. Onunla Habeşistan'a ikinci defa hicret etti. Ubeydullah orada hristiyan olarak İslâm'dan çıktı ve orada öldü. Ümmü Habîbe ise müslüman kaldı, dininden dönmedi. Rasûlullah (s.a) Amr b. Ümeyye ed-Damerfi'ye Necâşi'ye, Ümmü Habîbe'yle evlenmesini salık vermek üzere haberci olarak gönderdi. Necâşi, Ümmü Habîbe'yi Rasûlullah (s.a)'ya istedi. Böylece Ümmü Habîbe, Habeşistan'da iken Rasûlullah (s.a)'ın hanımı oluyordu. Bkz: Nebhânî, *el-Envârü'l-Muhammediyye*, s. 152. Ayrıca bkz: İbn Hacer, *el-İsabe*, c.4, s.299.

ğı gibi tebliğini Arap kabilelerine duyuruyordu. Akabe mevkiinde, yine bir tebliğ zamanı Hazrec kabilesinin ileri gelenleriyle karşılaştı. Onlara;

"Kimlerdensiniz?" diye sordu.

"Hazrec'ten" dediler.

Peygamberimiz onları Allah'a çağırdı, İslâm'ı anlattı. Kur'an okudu. Hazreciler daha önce yahudilerden, Allah elçisinin gelme vaktinin yaklaştığını duymuşlardı. Aralarında şöyle dediler:

"Vallahi ey millet! Bu elçi, yahudilerin bahsettiği Allah elçisi olmalı! Sakın kaçırmayın!"

Hazreciler Rasûlullah (s.a)'ın davetini kabul ettiler. Onlardan gelen nakillere göre, toplam altı kişiydiler: Esad b. Zü'râre, Avf b. Mâlik, Rafi b. Mâlik, Katibe b. Âmir, Ukbe b. Âmir, Câbir b. Abdullah.

Yurtlarına, Medine'ye dönünce kabilelerine İslâm'ı anlattılar. İslâm hızla yayılmaya başladı. Rasûlullah (s.a)'ın adının anılmadığı hiçbir ev kalmamıştı. Bir sonraki sene hac mevsiminde Ensar'dan oniki kişi gelip Rasûlullah ile yine Akabe mevkiinde buluştular. Orada Peygamberimize biat ettiler. İşte ilk Akabe Biatı budur.

Biat edenler arasında bulunan Ubâde b. Sâmit olayı şöyle anlatıyor:

"İlk Akabe gecesinde Rasûlullah'a; hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacağımıza, çalmayacağımıza, zina etmeyeceğimize, evlatlarımızı öldürmeyeceğimize, iftira atmayacağımıza, iyi ve doğru olan hiçbir şeyde ona isyan etmeyeceğimize dair söz verdik".

Bu olay savaş emrinden önceydi. Rasûlullah (s.a) şöyle diyor-du:

"Eğer sözünüzde durursanız, cenneti kazanırsınız. Eğer bir şeyleri karıştırır, döndürürseniz, işiniz Allah'a kalmıştır. O, dilerse affeder, dilerse azabeder".

Bu biattan sonra Rasûlullah (s.a) Musab b. Umeyr'i Kur'an öğreticisi olarak onlarla beraber Medine'ye gönderdi. Mus'ab, Esad b. Zü'râre'nin evinde konakladı. İslâm iyice güçlenip yayılmacaya kadar tebliğ vazifesini yürüttü. İkinci Akabe Biatı gerçekleş-

meden önce de Mekke'ye döndü.

KA'b b. Mâlik anlatıyor:

Akabe'de Rasûlullah'a bîat ettiğimiz hac mevsiminde kavmimizin müşrikleriyle beraber gelmiştik. Teşrik günlerinin ortalarıydı. 70 kişiydik. Yanımızda iki de kadın vardı. Sözleştiğimiz gecenin başını uykuyla geçirdik. Kavmimizin yaptıklarımızdan haberi olmaması gerekiyordu. Herkes derin bir uykudayken yataklarımızdan kalktık ve Akabe'de toplandık. Rasûlullah bize doğru gelirken yanında amcası Abbas da vardı. Başka hiç kimse yoktu. Abbas şöyle dedi:

"Hazrecliler! Bildiğiniz gibi, Muhammed bizim kabiledendir. O, kavmi arasında ve yurdunda emniyet içinde yaşamaktadır. Fakat şimdi (bizden) kopup size geçmek istiyor. Eğer kendinize bir zarar geleceğinden korkuyorsanız onu yine kavmine bırakın, yanınıza almayın! Zira o, kendi aşireti ve milleti arasında gayet emniyetli bir haldedir".

Bundan sonra Rasûlullah (s.a) söze girdi. İnsanları Allah'a çağırdı. İslâm'ı anlattı, Kur'an okudu. Biz de Rasûlullah'a iman ettik, onun getirdiklerini doğruladık ve şöyle dedik:

"Ya Rasûlallah! Kendin ve Rabbin için bizden gerekli yemini al!". Rasûlullah (s.a);

"Çocuklarınızı ve hanımlarınızı koruduğunuz gibi, beni de korumanız üzere sizden söz istiyorum!" dedi.

Berâ b. Ma'rûr öne çıktı ve şöyle dedi:

"Evet! Seni hak için gönderen Allah'a yemin ederiz ki, seni koruyacağız! Sana bîat ettik, söz veriyoruz ey Allah elçisi. Biz ki, nesilden nesile atalarımızdan savaş etmeyi, birbirimizi yemeyi öğrendik."

Kureyşliler, Rasûlullah (s.a)'ın bîat aldığını ve ashabına Medine'ye gitmeleri emrini verdiğini duyunca aralarında anlaştılar ve Peygamberimizi öldürmek üzere tuzak kurdular. Ancak Cibrîl (a.s) onların plânlarını Rasûlullah (s.a)'a anlattı. Ona, her zaman yattığı yerde yatmamasını salık verdi. Rasûlullah (s.a) o gün başka bir yerde geceledi. Sabah olunca da Medine'ye gitmesi için Hak

Teâlâ'dan izin geldi.

İbni Abbas; *"Kâfirler sana tuzak kurduğunda..."*⁽¹⁾ âyetini tefsir ederken şöyle diyor;

Kureyşliler bir gece anlaştılar. Bir kısmı; *"Sabah olunca onu sımsıkı bağlayın!"* dedi. Bazıları ise; *"Onu hemen öldürün!"* diyordu. Diğer bir grup; *"Onu Mekke'den çıkarın, atın!"* dedi. Rab Teâlâ elçisini bu tuzaklardan haberdar etti. Hz. Ali (r.a) o gece Peygamberimizin yatağında gecenin karanlığında. Peygamberimiz ise yola çıkmış mağaraya ulaşmıştı. Mekke'li müşrikler Rasûlullah sanarak sabaha kadar Hz. Ali'yi beklediler. Sabah olunca üzerine hücum ettiler. Ancak karşılarında Hz. Ali'yi buldular. Allah (c.c) tarafından tuzakları boşa çıkarken azgınlar hınçla;

"Arkadaşın nerede?" diye sordular.

Hiz. Ali metanetle;

"Bilmiyorum!" diye cevap verdi. Müşrikler hemen Rasûlullah'ın izine düştüler.

Rasûlullah (s.a)'ın Medine'ye Hicreti

Yezid b. Ebî Habîb der ki:

Rasûlullah (s.a) safer ayında Mekke'den çıktı. Medine'ye de Rebîülevvel'de ulaştı.

Peygamberimizin eşi Hz. Âişe'den naklediliyor:

Müslümanlar çeşitli baskılara maruz kalınca, babam Ebu Bekir Habeşistan'a hicret etmeyi kararlaştıranlardandı. Bürk ül-Gamad mevkiine geldiğinde İbnü'd-Dağine ile karşılaştı. Bu adam oranın efendisiydi.

"Nereye gidiyorsun Ey Ebu Bekir?" diye sordu. Ebu Bekir;

"Kavmim beni mecbur etti. Yeryüzünde dolaşmak ve Rabbime ibadet etmek istiyorum" dedi. Adam;

"Senin gibi biri, ne çıkıp gidecek, ne de çıkarılıp sürülecek bir adamdır. Sen kimseyi boş çevirmez, akrabayı ziyaret eder, zorluğa

(1) Enfül, 30.

sabreder ve misafire ikram edersin. Haklı olanları da korursun. Ben senin koruyucun olurum. Haydi dön, kendi yurdunda Allah'a ibadet et!" dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir İbnü'd-Dağine ile Mekke'ye döndü.

İbnü'd-Dağine akşamleyin Kureyşliler'le görüşerek şöyle dedi:

"Ebu Bekir gibi birini mi yurdundan çıkartıyorsunuz? O iyi bir insandır. Yoksula yardım eder, akrabasını ziyaret eder".

Kureyşliler, İbnü'd-Dağine'nin Ebu Bekir'e arka çıkmasına bir şey diyemediler ama şunu da söylemekten geri durmadılar:

"Ebu Bekir'e söyle, evinde kimseye duyurmadan kendi başına Rabbine tapınsın, okusun, namazını kulsun! İnancını açıkça bildirerek bizi rahatsız etmesin! Biz, evlatlarımız ve kadınlarımızın ona kulak vererek fitneye kapılıp sapıtmalarından endişe ediyoruz".

İbnü'd-Dağine bu tavsiyeleri Ebu Bekir'e bildirdi. Ebu Bekir onun evinde Rabbine ibadet etmeye devam etti. Evin dışında Kur'an okumuyor, duâ ve niyazını sesli yapmıyordu. Bu arada Ebu Bekir'in aklına bir mescit yapma fikri geldi. Evin avlusuna yaptığı mescitte namaz kılıyor, Kur'an okuyordu. Müşriklerin çocukları ve hanımları onu ilgiyle izliyor, dinliyorlardı. Hz. Ebu Bekir Kur'an okurken, gözlerine hakim olamaz ağlamaya başladı.

Ebu Bekir'in bu hareketleri Kureyş'in kalbine korku düşürdü. İbnü'd-Dağine'ye haber gönderdiler. İbnü'd-Dağine gelince de şikâyetlerini sıraladılar:

"Ebu Bekir'in senin himayende olmasını, sadece evinde Rabbine ibadet etmesi şartıyla kabul ettik. Ama o sınırı aştı, evin avlusunda bir mescit yaptı. Duâsını ve Kur'an'ını orada sesli okuyor. Biz kadınlarımızın ve çocuklarımızın bu fitneye kapılmasından korkuyoruz. Onu alıkoy! Eğer evinin içinde Allah'ına tapınacaksa sözümüz yok. Yapsın! Yok ille de sesli yaparak herkese duyurmaya niyeti varsa, ondan himayeni al! Çünkü biz sana verdiğimiz sözü bozmak istemiyoruz. Ama Ebu Bekir'in de sesli okumasını ve davasını insanlara duyurmasını hoş görmüyoruz" dediler.

İbnü'd-Dağine, Ebu Bekir'e gelerek;

"Senin için neye dair söz verdiğimi biliyorsun. Ya sadece buna

(evin içine) razı olursun, ya da sana olan emniyet ve himaye iznini geri alırım. Zira Araplar'ın, benim sözümünden caydığını duymalarını istemiyorum!" dedi. Bunun üzerine **Ebu Bekir** (r.a);

"Himayeni geri veriyorum ve Allah'ın himayesine razı oluyorum" dedi.

Peygamber (s.a) o esnada Mekke'deydi ve müslümanlara şöyle diyordu:

"Sizin göçedeceğiniz yurdu görüyorum. Kara taşlarla dolu, hurmalık bir şehir".

Daha sonra Medine'ye doğru hicret başladı. Habeşistan'a gidenlerin büyük bir bölümü de Medine'ye döndü. Rasûlullah (s.a) **Ebu Bekir**'in de Hicret'e hazırlandığını görünce ona şöyle dedi:

"Biraz bekle! Rab Teâlâ'dan bana hicret izninin çıkmasını umuyorum". **Ebu Bekir**;

"Anam, babam sana feda olsun! Sen de hicreti mi bekliyorsun?" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Evet!" diye cevap verdi.

Ebu Bekir (r.a) Peygamber (s.a)'e yol arkadaşı olmak için beklemeyi göze aldı ve iki binek hazırladı. Daha sonra Hicret için çıkış izni alan Allah Rasûlü Hz. **Ebu Bekir**'in yanına geldi. Hz. **Aişe** anlatıyor:

İkisi için en gerekli olan ihtiyaçlarını hazırladık. Bir çıkın içine yiyeceklerini koyduk. **Ebu Bekir**'in kızı **Esmâ** kendi elbisesinden kestiği bir parça bezle bu çıkını bağladı.

Hz. Rasûlullah ile **Ebu Bekir** yola düştüler. Sevr dağında bir mağaraya ulaştılar. **Abdullah b. Ebi Bekir** adlı zekî bir delikanlı Rasûlullah'a Mekke'den haber getiriyor, müşriklerin planlarını haber veriyordu. **Ebu Bekir**'in azatlı kölesi olan **Âmir b. Führeyre**'nin güttüğü sürüden de süt alıyorlardı.

İbni Şihab'ın anlattığına göre **Sürâka b. Casam** şu olayı naklediyor:

Kureyş kâfirlerinin ileri gelenleri bize geldiler. Hz. Rasûlullah ve Hz. **Ebu Bekir**'i öldürene ya da esir edene mükâfat vereceklerini söylüyorlardı. Ben de kabilem olan Müdlecoğulları'nın arasında

sohbet ederken, biri geldi ve şöyle dedi:

"Ey Sürâka! Az önce sahilde ayak izleri gördüm. Bu olsa olsa Muhammed ve arkadaşlarına aittir". Bu izlerin onlara ait olduğunu anladım ama şöyle dedim:

Hayır, hayır... onlar değildir. Sen başkalarının ayak izlerini görmüşsündür. Zaten o ayak izleride kaybettiği bir eşyayı arayan falan adama aittir.

Bu sözleri söyledikten sonra biraz daha sohbete devam ettim. Sonra kalktım eve gelip cariyeme atımı hazırlaması emrini verdim. Mızrağımı aldım, evin arka kapısından çıktım. Mızrağın ucu yeri çiziyordu. Onlara yaklaştım. Birden atımdan kayıp yere düştüm, hemen ayağa kalktım ve ok sadağıma elimi uzatıp kurra çektim. Acaba onlara zarar verebilecekmiyim; yoksa hiç zararım dokunamayacak mı? diye böyle yapıyordum. İstemediğim bir kısmet çıktı oklardan⁽¹⁾. Tekrar atıma bindim. Fal oklarına da isyan ettim. İyi-ce yaklaştım. Rasûlullah (s.a)'ın Kur'ân okuyuşunu duydum. O başını çevirip bakmıyordu bile. Ebu Bekir ise başı eğik bir vaziyette (onu dinliyordu).

Birden atımın ön ayakları yere gömülmeye başladı diz kapaklarına kadar gömüldü. Attan aşağı düştüm tekrar. Atı biraz zorladım, ama dizkapaklarımı kumdan çekemiyordu. Uğraştıkça duman gibi toz fışkıırıyordu havaya. Yeniden fal oklarına sığındım. Ve bir talih daha çektim. Yine istemediğim bir ok çıktı. Artık dayanamıyordum. Onlardan güvence istedim. Durdular. Onların yanına vardım. Bunca karşılaştığım engelden ötürü Rasûlullah (s.a)'ın hak yolda olduğu kalbime doğdu. Ona şöyle dedim:

"Kavmin, senin başın için mükâfaat koydu."

Ayrıca onlara neler söylendiğini, milletin onlar hakkında neler hissettiğini bir bir anlattım. Bir miktar azık ve eşyayı onlara verdimse de almadılar. Ancak şöyle dedi Rasûlullah:

"Bizden kork!" (Bize yaklaşma).

Ben de Rasûlullah'tan bir güvence belgesi istedim. O da Âmir b. Fuheyre'ye emretti. Eski bir deri parçası üzerine yazılmış olan

(1) Araplar eskiden cahiliye döneminde bir işe karar verirken ok çeker, böylece bir çeşit fal yoluyla karara varırlardı. (Çev.)

eman belgemi aldım.

Rasûlullah (s.a) ve arkadaşları tekrar yola koyuldular.

Hz. Peygamber (s.a) ve Ebu Bekir (r.a), bir süre mağarada kaldıktan sonra tekrar Medine'ye doğru yola koyuldular.

İbni Şihab, Urve b. Zübeyr'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) yolda müslüman bir kabileyi yönetmekte olan Zübeyr'le karşılaştı. Kafilâ Şam'dan geliyordu. Zübeyr, Rasûlullah'a ve Ebu Bekir'e beyaz elbiseler verdi. Medine'deki müslümanlar Rasûlullah'ın Mekke'den çıktığını ve kendilerine doğru gelmekte olduğunu duymuşlardı. Her sabah Medine'nin dışına, kara taşlıklar Harra'ya çıkıyorlar, onu gözlüyorlardı. Öğlen vaktinin dayanılmaz ısıcağı bastırınca geri dönüyorlardı. Bir gün yine onu beklediler ve geri döndüler. Evlerine dönerken, yahudi bir Medinelî ufku gözlemeye devam etti. Bu adam Rasûlullah ve ashabının beyazlara bürülü bir halde Medine'ye doğru yaklaştığını görünce hemen bağırdı:

"Ey Arab milleti! İşte beklediğiniz talih, işte gözbebeğiniz!"

Müslümanlar hemen kalktılar, silahlarını kuşandılar. Rasûlullah'a koştular, kara taşların sırtında onunla kucaklaştılar. Peygamberimiz Amr b. Avfoğulları'nda konakladığında Rebîülevvel ayının sah günüydü. İnsanlar Rasûlullah (s.a)'ı suskun ve baş eğik gördüler. Hz. Ebu Bekir ise ayakta idi. Ensar'dan Rasûlullah'ı tanımayanlar Ebu Bekir'e selam veriyorlar, onu peygamber sanıyorlardı. Oysa Rasûlullah'ı güneş çarpmıştı ve Ebu Bekir de ridasıyla onu korumaya çalışıyordu. Halk bir süre sonra Rasûlullah'ı tanıyabildi. Rasûlullah (s.a) Amr b. Avfoğulları'nın evinde on günden fazla konakladı. Orada takvâ mescidini inşâ etti, namazını da orada kılmaya başladı.

Daha sonra tekrar bineğine binen Rasûlullah (s.a) şehrin içinde dolaşmaya başladı. Çevresini insanlar kuşatmıştı. Bu şekilde Mescid-i Rasûl mevkiine geldi. Devesi oracığa çıktı. O sırada orası, hurma kurutmak için kullanılan bir düzlüktü ve birkaç müslüman orada namaz kılıyordu. Rasûlullah (s.a) devesi oraya çıkünce şöyle buyurdu:

"İnşâallah burası ev olacak!". Daha sonra, o toprağın sahibi

olan iki yetim çocuğu çağırđı. Onlarla anlaşıp haklarını vermek istiyordu. Fakat çocuklar;

"Hayır ya Rasûlallah! Biz burayı sana hediye etmek istiyoruz, sende hiçbir şey almayız!" dediyse de, Rasûlullah (s.a) burayı çocuklardan hediye olarak almayı kabul etmedi ve bedelini ödedi.

Rasûlullah (s.a) orada bir mescit inşa etmiş ve bizzat inşaata tuğla taşımıştır. Peygamberimiz (s.a) çalışırken şu beyitleri okurdu:

*"Allah'ım, gerçek mükâfat, âhiret ecri!
Sen rahmetinle kuşat Ensar'la Muhacir'i".*

Hız. Peygamber ve can dostu Ebu Bekir, yolculukları esnasında birçok tehlikelerle karşılaşmış, bazen tam yakalanmak üzereyken kurtulmuşlardır.

Enes (r.a), Ebu Bekir (r.a)'den naklediyor:

Mağarada gizlenirken Rasûlullah'a şöyle dedim:

"Dışarıdakilerden biri ayak hizasına kadar eğilip baksa bizi görür!". Bunun üzerine Hız. Peygamber şu cevabı verdi:

"Ey Ebu Bekir! Üçüncü (görünmeyen) dostları Allah olan şu iki kişi hakkında ne düşünüyorsun sen?"⁽¹⁾.

Rasûlullah (s.a) mağaradan çıkıp Medine yoluna koyulduğunda üç kişiyle beraberdi: Hız. Ebu Bekir, Ebu Bekir'in azath kölesi Âmir b. Führeyre ve rehberleri Abdullah b. Uraykız.

Rasûlullah (s.a)'ın Amcaları

İbnü's-Sâib, Rasûlullah (s.a)'ın 11 amcası olduğunu söylüyor: Hâris, Zübeyr, Ebu Tâlib, Hamza, Ebu Leheb, Gaydak, Mukavvim, Dırar, Abbas, Katem, Mugfre.

Rasûlullah (s.a)'ın Halaları

Peygamber (s.a)'ın halaları altı tanedir: Beyda Ümmüha-

(1) Müslim; Peygamberimizin hicreti, c. 8, s. 236.

kim, Burre, Atike, Safiyye, Erva, Ümeyme. Bunlardan Safiyye'nin müslüman olduğu kesindir. **Atike** ve **Erva**'ya gelince; **Muhammed b. Sa'd**, bu ikisinin de müslüman olup Medine'ye hicret ettiğini söylüyor.

Peygamberimiz (s.a)'in Hanımları

Rasûlullah (s.a)'ın hanımları; Hatice bt. Huveylid, Sevde bt. Züm'a, Âişe bt. Ebu Bekir, Hafsa bt. Ömer, Ümmü Seleme, Ramle Ümmü Habibe, Zeyneb bt. Cahş, Zeyneb bt. Huzeyme, Safiyye bt. Huyey b. Ahtab, Meymune bt. Hâris'dir.

Peygamberimiz (s.a)'in Câriyeleri

Ebu Ubeyde bunların dört tane olduğunu söylüyor: Mısır kralı **Mukavkis'in** hediye ettiği **Marya**, evlenip azat ettiği söylenen **Reyhâne**, savaşta esir olarak alınan **Cemile** ve **Zeyneb bt. Cahş'in** hediye ettiği bir cariye.

Peygamberimiz (s.a)'in Çocukları

Fâtıma (r.a); Peygamberlik gelmeden beş sene önce doğmuştur. **Zeyneb (r.a);** **Ebu'l-Âs b. Rebî** ile evlenmiştir. **Rukayye (r.a)** ve **Ümmü Külsüm (r.a);** bu ikisiyle de **Osman b. Affan** evlenmiştir. Önce **Rukayye** ile evlenmiş, o vefat edince **Ümmü Külsüm** ile evlenmiştir.

Kâsım; Peygamberimizin künyesi olmuştur. İki sene yaşayan **Kâsım**, Peygamberimizin ilk vefat eden çocuğudur. **Abdullah;** peygamberlikten sonra doğmuştur. **İbrahim;** Hicret'in 8. yılında, Zilhicce ayında doğmuştur. 16-18 aylıkken vefat etmiş ve Bakî mezarlığına gömülmüştür. Annesi Mısırlı **Marya'dır.**

İbrahim dışında Peygamberimizin bütün çocukları Hz. **Hatice'den** doğmuştur.

Peygamberimiz (s.a)'in Alıp Azat Ettiği Hizmetçileri (Erkek köleleri)

Eslem (Ebu Râfi'dir), Ahmer, Usâme b. Zeyd, Eflah, Eni-

se (Künyesi Ebu Mesruh), Eymen b. Ümmü Eymen, Sevban Ebu Abdullah, Zekvan, Zeyd b. Hârise, Zeyd b. Bûlâ, Sabık, Salim, Selman Fârisî (Peygamberimizin çok övdüğü, "*Selman benim ailemdendir*" dediği kişi), Ebu Kebşe Selim, Said Ebu Kendir, Salih Şakran, Damira b. Ebi Dumayra, Ubeydullah b. Abdulgaffar, Fudala el-Yemânî, Mehran Ebu Abdurrahman, Müd'im Nâfi, Nüfey'a, Nebih, Vâkıd, Verdan, Hişam, Yesar, Ebu Etile, Ebu'l-Hamra, Ebu's-Semh, Ebu Damire, Said Ebu Ubeyde.

Peygamberimiz (s.a)'in Azatlı Câriyeleri

Ümmü Eymen, Ümeyme, Hadra, Rudva, Reyhane, Selma, Marya, Meymune bt. Sa'd, Meymune bt. Ebi Useyb, Ümmü Damira, Ümmü Ayyaş.

Peygamberimiz (s.a)'in Binekleri

Sekib isimli kısarak, Murtecez adlı kısarak, Lizzaz adlı kısarak, Zarib adlı kısarak, Verd adlı kısarak, Nahif adlı kısarak, Kusva adlı bir deve (bu hayvan son derece gösterişli, yiğit ve ateşli bir binekti) Şehba adlı bir katır, Dûldûl isimli bir at, Yafur adlı bir merkep.

Peygamberimiz (s.a)'in Simâsı ve Şekli

Rabîa b. Ebi Abdurrahman, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Rasûlullah (s.a) orta boyluydu. Ne uzun ne de kısaydı. Parlak tenliydi, ama öyle kireç gibi hasta ve bembeyaz değildi. Ne dümdüz saçlı ne de kıvrıktı.

40. yaşının ilk günlerinde risalet ile görevlendirildi. Daha sonra Mekke'de 10, Medine'de de 10 sene kaldı. 63 yaşında vefat etti. Saçında ve sakalında yirmiden fazla beyazlamış kıl yoktu.

Yine Enes'ten naklediliyor:

"Peygamber(s.a)'in elinden daha yumuşak bir atlasa ya da

ipek kumaşa dokunmuş değilim. Onun kokusundan daha hoş bir koku da yoktu".

Ebu Ubeyde anlatıyor:

Rübey bt. Muavviz'e;

"Bana Rasûlullah'ı anlatsana!" dedim.

"Onu görsen, yeni doğmuş güneşe benzetirdin!" dedi.

Peygamberimiz (s.a)'in Huy Güzelliği

Ebu Abdullah el-Cedeli anlatıyor:

H. Âişe'ye sordum:

"Rasûlullah'ın ailesine karşı davranışları nasıldı?"

"O huyca insanların en iyisiydi. Kötü söz söylemez, kaba ve çirkin davranmaz, çarşı ve sokakta kırıcı konuşmaz, bağırılmaz, ortalığı velveleye vermezdi. Kötülüğe kötülükle cevap vermez, suçluyu affederdi" dedi.

Enes'den rivayet ediliyor:

"Rasûlullah'a on sene hizmet ettim. Bana bir kere dahi; 'of!' dememiş, 'Niçin böyle yaptın?' diye sormamış, 'Yapmasaydın olmaz mıydı?' diye çıkışmamıştır"(1).

Simâk'tan naklediliyor:

Câbir b. Semure'ye;

"Sen Rasûlullah'ın sohbetlerine katıldın mı, hiç aynı mecliste oturdun mu?" diye sordum. **Câbir;**

"Evet! Rasûlullah (s.a) uzun bir müddet susar, pek konuşmaz, gayet az gülerdi. Ashabı onun çevresinde şirden bahsederler, gündelik olayları anlatırlar, o da bunlara bazen tebessüm ile karşılık verirdi" dedi(2).

Peygamberimiz (s.a)'in Alçak Gönüllülüğü

H. Ömer (r.a) Peygamberimizden naklediyor:

(1) Buhârî, *Kitabu'l-Vasâyâ*, c. 3, s. 196.

(2) Müslim, c. 7, s. 78.

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı övdükleri gibi beni övmeyiniz. Ben sadece Allah'ın bir kuluyum. Bana 'Allah'ın kulu ve elçisi' deyiniz"⁽¹⁾.

Esved'den naklediliyor:

Âişe'ye;

"Rasûlullah (s.a) eve girince ne yapardı?" diye sordum.

"Ailesinin işlerine yardım eder, eskimiz çarık ve gömleklerini diher, namaz vakti gelince de namaz kılardı"⁽²⁾ dedi.

Berâ anlatıyor:

Hendek günü Rasûlullah'ı gördüm. Kucağında toprak taşıyordu. Karnının beyazlığı kararmış, tozdan kirlenmişti. Şu beyitleri terennüm ettiğine şahit oldum:

*"Vallahi, sen olmasan ey Rab,
Biz rehbersiz kalır, iyilik yapmaz, namaz kılmazdık!
Bize huzur indir, kalp ferahlığı ve rahmet yağdır,
Düşmanla karşılaştığımızda ayaklarımızı sabit kıl!
Azgınlık, kendilerine uymadığımız için,
Üstümüze yürüttüler,
Bizi ancak sen kurtarırısın"⁽³⁾.*

Enes'ten naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) hasta ziyaretine gider, cenazelere katılır, kölenin bile davetine katılır ve merkebe binerdi. Bir gün onu eyeri liften yapılmış bir merkebin sırtında gördüm.

Peygamberimiz (s.a)'ın Edebi ve Hayâsı

Ebu Said el-Hudri anlatıyor:

Peygamber (s.a), genç kızdan daha hayâ sahibiydi. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman, bunu yüzünden anlardık⁽⁴⁾.

(1) Buhârî, *Kitâbu'l-Vasâyye*, c. 3, s. 142.

(2) Buhârî, c. 7, s. 83.

(3) Buhârî, *Hendek Savaşı*, c. 5, s. 47.

(4) Müslim, *Kitâbu'l-Fadâil*, c. 7, s. 78.

Enes b. Mâlik diyor ki:

Rasûlullah (s.a) hiç kimseye karşı asık suratlı görünmez, çattık kaşlı durmazdı⁽¹⁾.

Peygamberimiz s.a)'in Şefkati ve Merhameti

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştu:

"Namaza durduğumda bazen uzun okumak istiyorum. Fakat arkamda bir çocuğun ağlama sesini duyunca, annesinin ne kadar huzursuz olduğunu anladığım için kısa kesiyorum, namazımdan feda ediyorum".

Peygamberimiz (s.a)'in Kibarlığı ve Olgunluğu

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber (s.a) ile yürüyordum. Üzerinde, kenarları gayet sağlam, Necran kumaşından yapılmış bir şal vardı. Arkadan bir bedevi koşarak Peygamberimizin elbisesine asıldı. Bedevî, öyle kuvvetle çekmişti ki, Rasûlullah'ın omuzunda iz bırakmıştı. Sonra Rasûlullah'a dönerek şöyle dedi:

"Ey Muhammed! Benim için emir çıkar da, Allah'ın sana verdiği şu maldan biraz da bana verilsin!". Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama doğru döndü. Hafifçe tebessüm ederek;

"Tamam, olur" dedi ve bu köylüye istediğinin verilmesi için emir verdi⁽²⁾.

Ebu Hureyre'den naklediliyor:

Tufeyl b. Amr ed-Devşî Peygamber (s.a)'in yanına gelerek şöyle dedi:

"Devsîliler isyan ettiler, hak yoldan yüz çevirdiler. Onlara bedduâ et!". Bunun üzerine Peygamberimiz kibleye yöneldi, ellerini kaldırdı ve şöyle duâ etti:

"Allah'ım! Devsîlileri doğru yola erıştır! Onlara akıl fikir ver!"

(1) İmam Ahmed, *Müsned*, c. 3, s. 154.

(2) Buhârî, c. 3, s. 103.

Allah'ım! Devslileri doğru yola erıştır, onlara gerçeği göster! Allah'ım! Devslilere doğru yolu göster!" (Buhari-Müslim).

H.z. Âişe'den naklediliyor:

Peygamber (s.a) hiç bir hizmetçisine bir fiske dahi vurmamıştır. Kabaca bir hareket ve zorbahk için elini kaldırmamış, sadece Allah yolunda savaş için elini kaldırmıştır. Ona bir kötülük dokunduğu için intikam almaya kalkışmamış, ancak Allah'ın yasakları çiğnendiği zaman celallenmiştir ve intikamını da Allah almıştır. Ona, biri diğerinden daha kolay ve basit iki şey sunulduğunda, kolay olanını tercih ederdi. Ama bu haram bir şey olursa, kesinlikle kabul etmezdi. O, günaha karşı herkesten daha titiz, daha tavizsizdi⁽¹⁾.

Peygamberimiz (s.a)'in Şakacılığı

H.z. Âişe anlatıyor:

Peygamber (s.a) ile birlikte bazı yolculuklara çıktım. Henüz şişmanlamamıştım. Peygamber (s.a) oradakilere:

"Haydi, ileri gidin biraz" dedi. Sonra bana dönerek;

"Haydi, gel bakalım seninle yarışalım!"

dedi. Onunla yarıştım ve onu geçtim. Daha sonra ben biraz kilo aldım. Yine bir sefere çıkmıştık. Peygamber (s.a) seferde etrafında bulunanlara;

"İleri gidin bakalım" dedi ve bana;

"Şimdi gel, yarışalım haydi!" dedi. Yarıştık ve beni geçti. Sonra gülerek şöyle dedi:

"Ya... İşte nasıl da hesildin?".

Peygamberimiz (s.a)'in Cömertliği

İbni Abbas (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) insanların en cömertiydi. Ramazan ayında Cebrâil (a.s) ile görüşünce daha da cömertleşirdi⁽²⁾.

(1) Müslim, c. 7, s. 80.

(2) Buhârî, c. 1, s. 4.

Enes (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) kendisinden ne istense verirdi. Bir keresinde adamın biri Peygamber (s.a)'e durumunu bildirerek ihtiyacı için bir şeyler istedi. Rasûlullah (s.a) o sene zekâta ayrılan koyunlardan bir kısmını adama verdi. Adam kabilesine dönünce şöyle dedi:

"Ey millet! gelin İslâm'a girin! Muhammed hiç açlık ve fakirlikten korkmayan bir adam gibi dağıtıyor!"⁽¹⁾.

Peygamberimiz (s.a)'in Cesareti

Ebu İshak Berâ'dan naklediyor:

Berâ'ya;

"Huneyn günü Rasûlullah'ı bırakıp kaçtınız mı?" diye soruldu.

Berâ;

"Evet... Fakat Rasûlullah yerinden bile kıpırdamadı, hiçbir yere kaçmadı. Hevâzin kabilesindekiler son derece keskin nişancı ve atılan savaşçılardı. Biz onlara hücumla geçtiğimizde, önümüzden çekilip yolu açtılar. Biz ganimetlerin üzerine atıldık. Ama bizi ok yağmuruna tuttular. Herkes geriliyordu. O sırada Rasûlullah'ı gördüm. Beyaz katırı üzerinde dimdik duruyor ve şöyle diyordu:

"Yalan yok! Ben bir peygamberim.

Ben Abdulmuttalib oğlu bir askerim!" (2).

Peygamberimiz (s.a)'in Diğer Peygamberlere Üstünlüğü

Câbir b. Abdullah, Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi: Bir ay uzak bir mesafede de olsa, düşmanımı korkutabilme nimetiyle zafere eriştim. Yeryüzünün her yanı benim için tertemiz bir mescittir. Ümmetimden bir fert namaza nerede yetişirse, orada

(1) Müslim, c. 7, s. 74.

(2) Buhârî, Kitâbü'l-Megâzi, Garvetü'l-Huneyn, c. 5, s. 98.

kılabilir. Savaş ganimetleri bana helâldir. Ama öncekilere helal değildi. Bana büyük şefaât hakkı da verilmiştir. Önceki peygamberler sadece kendi toplumuna gönderiliyordu. Ben ise tüm insanlara gönderildim⁽¹⁾.

Enes, Rasûlullah'tan naklediyor:

Kıyâmet gününde cennetin kapısına gelir ve açılmasını isterim. "Hâzin" isimli melek sorar:

"Sen kimsin?"

"Ben Muhammed'im" derim. Melek;

"Bu kapıyı ilk önce sadece sana açmakla emrolundum. Senden önce hiç kimseye açmam!" diyerek kapıyı açar.

Enes, Rasûlullah'tan naklediyor:

"Ben kıyâmette ilk dirilenim. Ben onların sözcüsü olacağım, ümitsizliğe kapıldıkları vakit onları müjdelilerle sevindireceğim, kıyâmetteki hamd sancağı benim elimde olacaktır. Ben Rabbim nezdinde insanoğlunun en şereflişiyim. Kibir ve gurur yok!"⁽²⁾.

İbnü'l-Enbârî son cümleyi şöyle açıklıyor: "Tüm bu yüce niteliklerle böbürlenecek değilim. Rabbime şükredeyim ve Allah'ın bana verdiği nimetleri ümmetime duyurayım diye bunları söylüyorum".

Hattabî de "Hamd Sancağı"nı şöyle açıklıyor:

"Hamd sancağı elimde olacaktır" cümlesinin anlamı hep kafamı kurcalamıştır. Sonunda Ukbe b. Âmir'den rivayet edilen bir hadiste şu tabire rastladım: "Cennete ilk girenler, tüm zaman ve şartlarda Allah'a hamdedebilen kullardır. Onlara birer sancak verilecek ve bu şekilde cennete gireceklerdir".

Enes b. Mâlik, Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ben kıyâmette ilk şefaât edecek olanım. Yine en çok takipçiye ve en kalabalık ümmete sahip olan Peygamber benim. Cennet kapısına ilk ulaşan da ben olacağım"⁽³⁾.

(1) Buhârî, Kitâbü't-Teyemmüm, c. 1, s. 86.

(2) Tirmizî, Hadis no: 3689.

(3) Müslim, Kitâbü'l-İman, c. 1, s. 180.

Peygamberimiz (s.a)'le Önceki Peygamberler Arasındaki Fark

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah'tan naklediyor:

"Benimle benden önceki peygamberler arasındaki fark şu örnekle izah edilebilir: Bir adam gayet güzel bir ev yapmış, süslemiş ve sağlamlaştırmıştır. Ancak köşelerin birinde boş bir tuğla yeri vardır. İnsanlar evi gezip dolaşırken hayran olmakta ama şu soruyu da sormaktadırlar: 'Şuracığa da bir tuğla koysaydın ya! Evin mükemmel olurdu!' İşte ben o tuğlayım"⁽¹⁾.

Meleklerin Peygamber Efendimiz (s.a)'in Arkasında Yürmesi

Câbir (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a)'ın ashabı onun önünden yürürken melekler de arkasından gelip duâ ederlerdi⁽²⁾.

Sahabenin Peygamberimiz (s.a)'e Gösterdiği Sevgi, Saygı ve Bağlılık

Enes (r.a) anlatıyor:

Peygamberimizi saçlarını kestirirken gördüm. Berber saçları keserken, sahabiler Peygamberin etrafında dört dönüyor, yere bir tek kıl dahi düşürmeden bütün saçları topluyorlardı⁽³⁾.

Enes (r.a) anlatıyor:

Uhud günü savaş meydanında herkes büyük bir karmaşa içinde, endişeyle koşuşturuyordu. Birden; *"Muhammed öldü, Muhammed öldü!"* dediler. Bu çığlıklar Medine sokaklarında yankılanmaya başladı. Ensar'dan bir kadın evinden çıkıp koşarak savaş alanına ulaştı. Orada kardeşi, babası, eşi ve oğlunun cesetleriyle karşılaştı.

Kadın;

"Peki, Peygamber nerede? O ne yapıyor?" diye sordu. Gözleri

(1) Buhârî, *Kitabü'l-Enbiya*, Müslim, *Bâbu Hâtemü'l-Enbiya*, c. 7, s. 64.

(2) İmam Ahmed, *Müsned*, c. 3, s. 302.

(3) Müslim, c. 7, s. 79.

dört bir yanda Rasûlullah'ı arıyordu. Ona;

"Dosdoğru ilerle!" dediler. Nihayet Rasûlullah'ın yanına vardı, mübarek elçinin elbisesinden tuttu:

"Anam, babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Sen ölmedin ya... Hiçbir şey umurumda değil artık" dedi.

Peygamberimiz (s.a)'in İbadeti

Alkame anlatıyor:

H. Âişe'ye;

"Peygamber (s.a)'in özel ibadet günleri olur muydu?" diye sordum.

"Hayır! O devamlı ibadet ederdi. Hanginiz Rasûlullah'ın katlandığına katlanabilir ki?" dedi.

Küreyb, İbni Abbas'tan naklediyor:

İbni Abbas, kendi teyzesi ve Peygamberin eşi olan **Meymun'e** gece yatısına kalırdı. **İbn Abbas** şöyle anlatıyor:

"Ben Peygamberin karşısında uyuyordum. Gece yarısı olunca Peygamberin yatağından kalktığını hissettim. Rasûlullah yüzünü oğuşturdu. Âli İmran sûresinin son on âyetini okuyordu. Daha sonra abdest aldı ve namaz kıldı. Ben de kalktım. Rasûlullah'ın yaptığı gibi Kur'ân okudum, abdest aldım, onun yanına gidip namaza durdum. Rasûlullah sağ eliyle başımı okşadı, elimden tuttu. Sonra iki rekât kıldı, iki rekât, iki rekât, iki rekât derken en sonunda üç rekât kıldı ve yattı. Bir müddet sonra müezzinin (sesiyle) kalktı, kısa okuyarak iki rekât daha namaz kıldı. Sonra da sabah namazını kaldırmak üzere mescide yöneldi"⁽¹⁾.

Humey anlatıyor:

Enes b. Mâlik'e, Rasûlullah'ın ibadeti soruldu. Şu cevabı verdi:

"Bazen geceleyin Rasûlullah(s.a)'ın namaz kılmadığını sanırdık. Ama bir de bakardık ki namaz kılıyor. Bazen de uyumadığını sanırdık. Ama onu uyumuş bulurduk. Ay boyunca oruç tutardı. Öyle ki, onun oruçsuz gününe rastlamazdık"⁽²⁾.

(1) Müslim, c. 2, s. 191.

(2) Buhârî, *Kütübü's-Salât*, c.2, s.43.

H. Âişe anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) namaza durduğunda, (kıraatı) öyle uzatırdı ki, ayakları yorulur ve çatlardı. Ona derdim ki:

"Ya Rasûlallah! Niye böyle yapıyorsun? Allah senin gelmiş geçmiş tüm günahlarını affetmiştir".

Peygamber (s.a) şu cevabı verdi:

"Ey Âişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?"⁽¹⁾.

Peygamberimiz (s.a)'ın Kanaatkârlığı

Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Muhammed ailesine sadece günlük rızkını ver!"⁽²⁾.

Ebu Hâzım, Ebu Hureyre'den naklediyor:

"Ebu Hureyre'nin canını elinde tutan Allah'a andolsun ki, Rasûlullah (s.a) ve ailesi dünyadan göçene kadar ardarda üç gün buğday ekmeğiyle karnını doyurmamıştır"⁽³⁾.

H. Âişe (r.a) anlatıyor:

"Peygamber (s.a)'ın geceleyin üzerinde yattığı eski yaygının içi lifle doldurulmuştu"⁽⁴⁾.

H. Ömer (r.a) anlatıyor:

"Peygamberimizi bazen iki buklüm götürdüm. Karnını doyurabileceği bayat bir hurma bile bulamazdı"⁽⁵⁾.

Ebu Hâzım anlatıyor:

Sehl b. Sa'd'a;

"Rasûlullah (s.a) ayıklanmış ve öğütülmüş beyaz un yedi mi hiç?" diye sordum.

Sehl;

"Peygamber (s.a) risalet geldiği günden âhirete göçene kadar beyaz ve temiz unu hiç görmemiştir" dedi.

"Peki, ayıklanmamış (kepekli) arpayı nasıl yiyordunuz?" de-

(1) Buhârî, a.g.e., c. 2, s. 44.

(2) Müslim, Kitabu'z-Zuhd, c. 8, s. 217.

(3) Müslim, a.g.e., Buhârî, a.g.e., c. 7, s. 179.

(4) Buhârî, Kitabu'r-Rikâk, c. 7, s. 180.

(5) Müslim, Kitabu'z-Zuhd, c. 8.

dim.

"Önce öğütürdük, sonra üfler, rüzgâra verirdik. Uçan uçardı. Kalanı da pişirip yerdik"⁽¹⁾ dedi.

Câbir (r.a) anlatıyor:

"Peygamber ve ashabı hendekleri kazdığında çok yorulmuş ve açılmışlardı. Peygamberimiz açlığı belli olmasın diye karnına taş bağlamıştı".

Urve anlatıyor:

Teyzem Âişe şöyle derdi:

"Bazen iki ay geçerdi de, evimizden hiç ateş tütmezdi". Ben de;

"Peki teyzeciğim, nasıl yaşıyordunuz? Ne yiyordunuz?" diye sorardım.

"İki siyaha talim ederdik. Hurma ve su"⁽²⁾ derdi.

H. Âişe anlatıyor:

"Peygamber (s.a)'in sabahki yemeği akşama, akşamki yemeği de sabaha kalmazdı. O yanında hiçbir gereksiniminden iki tane bulundurmamıştır. Ne iki gömleği olmuştur, ne de iki elbise ve galvara sahipti. Onun birden fazla çarığı da yoktu. Onu evde boş göremezsiniz. Mutlaka bir fakire verilmek üzere çarıkları tamir eder, yırtıklarını dikerdi".

Peygamberimiz (s.a)'in Çıktığı Savaş ve Akınlar

H. Peygamber (s.a) 27 harbe katılmıştır. Bunların dokuzunda bizzat savaşmıştır. Bunlar; Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kuraiza, Hayber, Feth, Huneyn, Taîftir.

Peygamberimiz (s.a) Güzel Konuşurdu

Peygamber (s.a) Arapça'yı en güzel konuşandı. Şöyle derdi:

"Rab Teâlâ beni yetiştirmiştir. O ne güzel bir eğitici ve öğreticidir. Ben, Beni Sa'd kabilesinde büyüdüm. Bana özlü, hikmet dolu kelimeler verildi".

(1) Buhârî, Kitâbü'l-Et'ime, c. 6, s. 204.

(2) Buhârî, a.g.e c.6, s.210.

Ali b. Ebî Tâlib (r.a) diyor ki;

"Hangi kelimeyi Araplar'dan duymuşsam, onu mutlak Rasûlullah'tan da duyardım. Bazen hiçbir Arap'tan duymadığım değişik kelimeler de duyardım ondan".

Peygamberimiz (s.a)'in Veciz Sözleri, İnce Benzetmeleri

Rasûlullah (s.a);

"Çöplükte yetişen yeşillikten sakının" buyurdu⁽¹⁾.

Rasûlullah'a bunun ne olduğu soruldu. O da:

"Kötü ortamda yetişen güzel kadın" dedi.

"Bir mümin aynı delikten iki defa ısırılmaz"⁽²⁾.

"İnsanlar bir tarağın dişleri gibidirler"⁽³⁾.

"Kişi kardeşi ile çaktır"⁽⁴⁾.

- (1) Bu hadis, büyük hadis indeksi *Concordance*'de yer almıyor. *Sıfatü's-Saife*'nin İbrahim Ramazan tahkikli baskısında hadisin Darekutni tarafından zikredildiği fakat "ferd hadisler" arasında sayıldığı bildiriliyor. Yani Darekutni bu hadisi kesin sahih saymamıştır. Halk dilinde çok yaygın olan hadisleri inceleyen ve bunlar içinde sahih, zayıf ve mevzuları birbirinden ayıran *Kefû'l-Hafl* adlı eserde bu hadis hakkında şu malûmat vardır:

"Darekutni bu hadisi ferd hadisler bölümünde, Râmehtürmüzi emsal babında, İbn Adiy, el-Kâmil adlı eserinde, Kuzâi, *Müsnedü's-Şihab*'da, el-Hatibü'l-Bağdâdi, giyeceklerin izahı babında zikretmiştir. Deylemi de Vakidi'nin Ebu Said'den bu hadisi merfu olarak rivayet ettiğini söylüyor. İşte bu rivayette hadisin ikinci bölümü olan "Rasûlullah'a bunun ne olduğu soruldu..." kısmı vardır. Hadisin anlamı şudur: Fasit ahlâklı kadın nikâhlanmamalıdır. Zira kötü huy çocuklara da geçebilir.

Aliyyü'l-Kâri, mevkuf veya merfu olsa bile bu hadisin kesinlikle mevzû (uydurma) olmadığını söylüyor" (Bkz, Şeyh İsmail b. Muhammed el-Aclûni, *Kefû'l-Hafl*, Beyrut 1351 h., c. 1, s. 272).

- (2) Sünen-i Ebî Davud, *Kitabü'l-Edeb*, Hadis no: 4862, c. 5, s. 185 Buhari, *Kitabü'l-Edeb*, c. 7, s. 103. Müslim, *Kitabü'l-Zuhd*, c. 8, s. 288.
- (3) Bu hadisi *Concordance*'de bulamadık. Daha önce zikri geçen *Sıfatü's-Saife* baskısında hadisin İbni Adiy tarafından el-Kâmil'e alındığı ama senedinde zayıf ravilerin bulunduğu bildiriliyor. Hadis müslümanlar arasında büyük kabul görmüştür. Zira İslâm, toplumda prensler, soylular ya da belirli bir ırk gibi üstün bir sınıfın oluşmasına karşı durur. Bkz: Hucurat; 13 (Çev.)
- (4) Bu hadisi *Concordance*'de bulamadık. Aclûni, *Kefû'l-Hafl*'da hadis için şöyle diyor: "Bu hadisi Deylemi, Enes'den rivayet etmiştir. Askerî de bu hadisi Enes'den merfu olarak rivayet etmiştir. Onun rivayetinde hadisin başında "Kişi dostunun dini üzeredir. Her biriniz kimle dost olduğuna baksın" ibaresi vardır. İbn Adiy bu hadisi zayıf bir senetle *Kâmil*'ine almıştır. Leys, Mücahid'den yaptığı bir nakille bu sözün o devirde söylenen yaygın bir vecize olduğunu bildiriyor. Bu yüzden "Kâfî yekûlûne diyor. Ebu Nuaym da Sehl b. Said yoluyla bu hadisi merfu olarak zikretmiştir" (Bkz; el-Aclûni, *Kefû'l-Hafl*, c. 2, s. 201).

"Kendisine lâyık gördüğünü sana lâyık görmeyenin dostluğunda hayır yoktur"⁽¹⁾.

"Bir şeye olan aşırı sevgin seni kör ve sağır eder. Bütün avlanlar post giyer"⁽²⁾.

"Kalpler, iyilik yapana doğru meylederler"⁽³⁾.

"Belâ, dilden çıkana bağlıdır"⁽⁴⁾.

"İnsanların her biri, altın ve gümüş gibi bir madene sahiptir"⁽⁵⁾.

"Bir baba oğluna, güzel ahlaktan daha iyi bir şey veremez"⁽⁶⁾.

"Gün aşırı ziyaret et, sevgin artsın"⁽⁷⁾. (Ziyaretin kısa ve seyrek olsun ki, aradaki sevgi azalmasın).

"Ameller, niyetlere göredir"⁽⁸⁾.

"Sirkenin balı bozması gibi, kötü huylar da ameli bozar"⁽⁹⁾.

"Duymak, görmek gibi değildir"⁽¹⁰⁾.

"Harp, hiledir"⁽¹¹⁾.

"Tüm olgunlar sabırlıdır. Tecrübesiz hakim yoktur"⁽¹²⁾.

"Kim bu dini zorlaştırırsa, din onu yener"⁽¹³⁾.

(1) Sünen-i Ebi Davud, *Kitabü'l-Edeb*, Bâb no: 116. Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 5, s. 194 ve c. 6, s. 450.

(2) Bu hadisi *Concordance*'da bulamadık. el-Aclûnî, Şehavî'nin *el-Mekasid* adlı mevzû hadisleri dair eserinden naklen bu hadisin Ebu Nuaym'ın *Hilye*'sinde ve İbni Hibban'ın *Ravzatü'l-Ukba*'sında yer aldığını ve Hasan b. Ammâra yoluyla geldiğini bildiriyor. Zannımızca bu söz de hikmetli sözler kabilindendir. Hadis olarak münakaşası için bkz., el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafla*, c. 1, s. 330.

(3) Bu hadisi *Concordance*'da bulamadık. Aclûnî bu hadis hakkında şöyle diyor: "Bu hadisi Kuzâî, Huzeyfe ve Ali (r.a)'den merfû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca İbni Lâî de bu hadisi İbni Abbas'tan merfû olarak rivayet etmiştir. Beyhaîki Delâil bahsinde İbni Abbas'tan bu hadisi rivayet etmiştir. Sâgânî bu hadisin mevzû olduğunu söylüyor. Şahâvî ise bu hadis hakkında mevzu demenin iyi olmayacağını, mânâ itibarıyla Peygamber (s.a.)'in bir sözüne muvafık düştüğünü söylüyor" (Bkz. el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafla*, c. 1, s. 290).

(4) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 260.

(5) el-Hakim, *el-Müstedrek*, c. 3, s. 263.

(6) el-Hakim, a.g.e, c. 3, s. 347.

(7) Buhârî, *Kitâbü Bed'i'l-Vahy*, c. 1, s. 2. Müslim, *Bâbu İnnemal-A'mâl*, c. 6, s. 48. Neseî, c. 1, s. 58.

(8) *Sıfatü's-Safve*'nin İbrahim Ramazan ve Said el-Lehhem tahkikli baskısında dipnotta hadisin Taberânî tarafından farklı bir lafızla rivayet edildiği bildiriliyor.

(9) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 215.

(10) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 296.

(11) el-Hakim, *el-Müstedrek*, c. 4, s. 293.

(12) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 422.

(13) Sünen-i Ebi Davud, *Kitabü'l-Edeb*, Bâb no: 49.

"Mümin müminin aynasıdır"⁽¹⁾.

"Uyanık kişi kendini bilen ve ölümden sonrası için çalışandır. Zavallı kişi ise nefsinin istediğine takılan, sonra da Allah'tan kurnutularının gerçekleşmesini umandır"⁽²⁾.

"Az ve yeterli olan, çok ve oyalayıcı olandan hayırlıdır"⁽³⁾.

"Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, ya hayır söylesin ya da sussun!"⁽⁴⁾.

"Pehlivan ve çetin kişi, insanları yenen değildir. Gerçek, kahraman kendini (nefsini) yenendir"⁽⁵⁾.

"Kim iki dudağı ve iki bacağı arasındakilere sahip olacağını garanti ederse, ben de cenneti garanti ederim"⁽⁶⁾.

"Üst el, alt elden hayırlıdır" (Veren, alandan hayırlıdır)⁽⁷⁾.

"Hikmetli söz, hikmet sahibinin kayıp malıdır"⁽⁸⁾.

"Kanaat, tükenmeyen hazinedir"⁽⁹⁾.

"Mümin, insanların güven (emniyet)'le baktıkları kişidir. Müslüman, tüm müslümanların onun elinden ve dilinden zarar görmediği kişidir. Muhacir Allah'a göçen, Allah için göçendir"⁽¹⁰⁾.

"Kişideki en kötü huylar, kahreden korkaklık ve ölesiye cimri-lik"⁽¹¹⁾.

"Sana güvenen kişinin emanetini koru, onun güvenini sarsma! Sana boş veren ve ihanet edene de ihanet etme!"⁽¹²⁾.

"Kendisine bir şey emanet edilmeyen güvenilmez kişinin imanı da yoktur! Sözlü tutmayanın dini yoktur!"⁽¹³⁾.

(1) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 124.

(2) Aclûnî, *Kefû'ü'l-Haflâ*'da bu hadisin Ebû Yâ'îd ve Askari tarafından Ebu Said yoluyla rivayet edildiği ve İmam el-Menâvî'nin bu hadise sahih dediği belirtiliyor (el-Aclûnî, *Kefû'ü'l-Haflâ*, c. 2, s. 192).

(3) Sünen-i Nesai, c. 1, s. 198.

(4) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 236.

(5) Buhârî, *Kitâbu'l-Rikak*, Bab no: 23.

(6) Sünen-i Nesai, Hadis no: 2343.

(7) Bu hadisin benzeri olan "Hikmet müminin kayıp malıdır" hadisi için bkz. Tirmizi, *Kitâbu'l-İlm*, Bab no: 19.

(8) Aclûnî bu hadisin Taberânî ve Askari tarafından Cabir yoluyla, Kuzâî tarafından da Enes yoluyla rivayet edildiğini söylüyor. Bkz. el-Aclûnî, *Kefû'ü'l-Haflâ*, c. 2, s. 102.

(9) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 2, s. 235.

(10) Sünen-i Ebi Davud, *Kitâbu'l-Cihâd*, Bab no: 21.

(11) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 414.

(12) Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 3, s. 135.

(13) Darimi, *Mukaddime*, s. 32.

"İki hırslı hiç doymaz: İlim aşığı ve dünya aşığı"⁽¹⁾.

"Cehaletten daha korkunç fakirlik, akıldan daha büyük nimet, kibirden daha kötü bir yalnızlık yoktur"⁽²⁾.

"Ne edersen onu bulursun"⁽³⁾.

"Zulüm, kıyâmet gününde kat kat karanlıklar olarak tecelli edecektir"⁽⁴⁾.

"Olgunluk ve ilmin biraraya gelmesinden daha güzel bir birleşme olamaz"⁽⁵⁾.

"Yerin derinliklerindeki rızka yapışın"⁽⁶⁾.

"Dünyada bir garib yabancı ya da bir yolcu ol ve kendini kabir ehlinden say"⁽⁷⁾.

"Affetmek insana şeref kazandırır. Tevâzû ise insanı yükseltir"⁽⁸⁾.

"Yakınları ve ana-babayı ziyaret ömrü artırır"⁽⁹⁾.

"Allah'ım! Zenginlik ve fakirliğin sebep olacağı fitneden sana sığınırım"⁽¹⁰⁾.

"İnsanların en bedbahtı, başkasının dünyası için kendi âhiretini feda edendir"⁽¹¹⁾.

"Tamahkâr olmayınız! Zira tamahkârlık, pusuda bekleyen fakirliktir"⁽¹²⁾.

"Başarıya ulaştıran hallerinizi gizleyiniz. Zira nimetlerin tü-

(1) Bu söz, benzeri bir ifadeyle Hz. Ali'ye nisbet edilmektedir (Bkz, İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Sa'fe*, İbrahim Ramezan ve Said el-Lehhâm tahkiki ile, c. 1, s. 110 dipnot).

(2) Buhari, *Fatiha'nın tefsiri* babı, Hadis no: 1.

(3) Sünen-i Tirmizi, Hadis no: 2030.

(4) Aclûnî, bu hadisin Askerî tarafından Hz. Ali'den rivayet edilen bir hikmetli söz olduğunu bildiriyor. Bkz; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Haflâ*, c. 2, s. 185.

(5) Aclûnî bu hadisin, Ebu Yâla tarafından rivayet edildiğini, Taberânî ve Beyhaki'nin de zayıf bir senetle bu hadisi Hz. Âişe (r.a.)'den rivayet ettiklerini bildiriyor. Bkz; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Haflâ*, c. 1, s. 138.

(6) Sünen-i Tirmizi, Hadis no: 2333.

(7) Müslim, *Kitabü'l-Birr*, Bab no: 69.

(8) Aclûnî bu hadisin Beyhaki'nin Şuab'ında yer aldığını, senedinde Vâkıdî'nin, İbn Mesud'dan merfû olarak bu hadisi rivayet ettiğini söylüyor. Bkz; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Haflâ*, c. 2, s. 22.

(9) Mütâned-i Ahmed b. Hanbel, c. 6, s. 57.

(10) *Sıfâtü's-Sa'fe*'nin İbrahim Ramezan ve Said el-Lehhâm tahkiki baskısında dipnot olarak bu hadisin İbnü'n-Neccar tarafından tahrir edildiği belirtiliyor.

(11) Aclûnî bu hadisin Taberânî ve Askerî tarafından Cabir yoluyla rivayet edildiğini bildiriyor. Bkz; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Haflâ*, c. 1, s. 273.

(12) Aclûnî bu hadisin, Taberânî ve Ebu Nuaym tarafından zayıf bir senetle Musaz b. Cebel'den rivayet edildiğini bildiriyor. Bkz; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Haflâ*, c. 1, s. 123.

mü kıskançlığa maruzdur"⁽¹⁾.

"İyilik hazinelerinden biri de, başa gelen felaketleri gizlemektir"⁽²⁾.

"İyiliğe rehber olan, iyiliği yapmış gibidir"⁽³⁾.

"İki nimet var ki, insanların çoğu bunların değerini bilmez: Sağlık ve boş vakit"⁽⁴⁾.

"Kardeşinin başına gelen bir musibetten ötürü sevinip coşma! Allah onun yaralarını sarar da, seni daha beteriyle imtihan eder"⁽⁵⁾.

Rasûlullah (s.a)'ın bütün hikmetli sözlerini burada zikretmek mümkün değil. Zira onun kelâmı pür hikmettir. Onun ahlâkı, kibarlığını ve mübarek hallerini anlatmak istesek ciltler dolusu yazmak zorunda kalırız.

Biz ise bütün hazine öbeklerinden birer avuç alarak azla yetiniyoruz. Zaten Peygamberimizin bütün yönlerine sembolik olarak işaret ettik. Elinizdeki eser onu anlatmaya yetmez.

Peygamberimiz (s.a)'ın Sevgili Rabbine Göçüşü

Rasûlullah (s.a) Hz. Âişe'nin odasındaiken başına şiddetli ağrılar girdi. Hz. Âişe olayı şöyle anlatıyor:

Baş ağrısının başladığı gün Ali Rasûlullah'ın yanına gelmişti. Ben endişeyle;

"Ah... Başı öyle ağrıyor ki!.." diyordum. Hz. Ali de hayıflanıyor;

"Ah... Mübarek elçimiz... Ateşler içinde!" diyordu. Peygamberimizin bu hastalığı 12-14 gün sürdü.

Peygamberimiz hastalık günlerinde bazen ateşten baygın dışardı. Bir keresinde yatsıya doğru yine bayıldı. Ayıldığında hemen;

"Cemaat namaza durdu mu?" diye sordu.

"Hayır Ya Rasûlallah... Seni bekliyorlar" dedim.

(1) Kaynaklarda böyle bir hadise rastlanmıyor. Eakilerin hikmetli sözlerinden olabilir.

(2) Benzari bir lafızla söylenen hadis için bkz: Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 4, s. 160.

(3) Sünen-i Tirmizi, Hadis no: 2202 ve el-Hakim, el-Müstedrek, c. 4, s. 306 ayrıca Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c. 1, s. 258.

(4) Sünen-i Tirmizi, Hadis no: 2506.

Rasûlullah namaza gidemedi. Yerine Ebu Bekir'in gitmesini istedi. Ebu Bekir pek yumuşak kalpli, çok ağlayan bir sahâbi idi. Gözyaşları içinde Hz. Ömer'e;

"Ey Ömer! Cemaate namazı sen kıldırırsan" dedi.

Ömer;

"Hayır, hayır! Ey Ebu Bekir! Sen buna daha layıksın" dedi.

İşte o günlerde tüm namazları Hz. Ebu Bekir (r.a) kıldırmasıdır. İbni Habîb el-Hâşimî'nin belirttiğine göre Hz. Ebu Bekir (r.a) 17 vakit namaz kıldırmasıdır.

Son günlere doğru Rasûlullah (s.a) odasından çıktı ve namaz kılanlara doğru baktı. Enes şöyle anlatıyor:

Peygamber (s.a)'in yüzü bembeyaz bir halde, güçlükle bize bakıyordu. Hepimiz onun ayağa kalkıp yürümesinden ötürü sevinçliydik. Hz. Ebu Bekir (r.a) imamlık makamından çekilerek Allah elçisi-ne yol açtı. Kâinatın incisi hafifçe gülümseyerek;

"Haydi namazınızı tamamlayınız" dedi ve yavaşça yattığı yere geçti. İşte o gün Rasûlullah (s.a) âhirete göçmüştür⁽¹⁾.

Hz. Âişe, Peygamber (s.a)'in son anlarını şöyle anlatıyor:

Peygamber (s.a)'in dilinden devamlı şu kelimeler dökülüyordu:

"Ey insanların Rabbi! Zorluğu gider, şifa ver! Gerçek şifa verici sensin. Ancak sen kurtarırsın deritten".

Allah Rasûlü'nün durumu iyice ağırlaşmıştı. Elinden tuttum. Onu teskin etmeye çalışıyordum. Elini hafifçe benden çekti ve şöyle duâ etmeye başladı:

"Allah'ım! Beni bağışla! Beni artık yüce dostun yanına ilet!".

İşte Rasûlullah'tan duyduğum son söz buydu.⁽²⁾

Hz. Âişe, efendimiz vefat ettikten sonra evinden kalın bir örtüyle, sert, kaba bir elbise çıkardı ve şöyle dedi:

"İşte... Rasûlullah bu iki elbise içinde Rahmet-i Rahman'a kavuştu"⁽³⁾.

(1) Buhârî, *Kitâbü'l-Megâzi*, c. 5, s. 141. Müslim, *Kitâbü's-Salat*, c. 2, s. 24.

(2) Müslim, Hz. Âişe'nin üstünlüğüne dair bölüm. Buhârî, Peygamber (s.a)'in hastalığına dair bölüm. c.5, s.137. Muvatta, *Kitâbü'l-Cendâz*, Hadis No.: 46.

(3) Müslim, *Kitâbü'l-Libâs*, c. 6, s. 145.

H. Âişe (r.a) devam ediyor:

"Rasûlullah geriye ne altın, ne gümüş, ne koyun, ne de binek bıraktı. Herhangi bir vasiyette de bulunmadı"⁽¹⁾.

Cafer b. Muhammed'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) pazartesi günü vefat etti. O günün gecesi de defnedildi.

H. Ebu Bekir (r.a)'ın, H. Peygamber (s.a)'ın Ölüm Haberini Duyurması

H. Âişe (r.a) anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a) evinden çıktı. At üzerinde mescide gitti. Hiç kimseyle konuşmadan Âişe'nin yanına geldi. Peygamber (s.a) Yemen kumaşına sarılmış bir vaziyette cansız duruyordu. **Ebu Bekir** Rasûlullah'ın yüzündeki örtüyü çekti. Rasûlullah'ı öpmeye, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Anam, babam sana feda olsun. Vallahi Allah seni iki defa öldürmeyecektir. Sana yazılan ölümü artık tattın!" dedi.

İbn Şihab, Ebu Seleme'den, o da Abdullah b. Abbas'tan naklediyor:

H. Ebu Bekir, insanların içine çıktı. Onlara Rasûlullah'ın öldüğünü söylemeye çalışıyordu. Ömer haberi kabul etmek istemiyordu. **H. Ebu Bekir**;

"Otur ey Ömer! Dinle!" dediyse de Ömer oturmuyordu. İnsanlar Ömer'i bırakıp **Ebu Bekir**'in çevresinde toplandılar. **Ebu Bekir** o zaman insanlara şöyle hitabetti:

"Bakınız! Sizden kim Muhammed'e tapıyorsa, Muhammed ölmüştür. Allah'a tapanlar ise bilsin ki, Allah dipdirdir! O ölmez. Rab Teâlâ buyuruyor ki:

"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize mi) döneceksiniz?"⁽²⁾.

H. Ömer bu âyeti işitince birden yere yığıldı. Bayılmıştı⁽³⁾.

(1) Müslim, *Kütübü'l-Vasâya*, c. 5, s. 75.

(2) Âl-i İmran, 144.

(3) Buhârî, c.5. s.142.

Fâtıma (r.a)'nın Üzüntüsü

Enes anlatıyor: Peygamber (s.a)'in durumu ağırlaşınca Fâtıma (r.a);

"Ah babacığım... Vay babamın başına gelenler!.." diyordu.

Rasûlullah (s.a) ise;

"Bugünden sonra baban hiç dert çekmeyecek güzel yavrum" dedi.

Rasûlullah âhirete geçtiğinde Fâtıma ağlıyor ve şöyle diyor-du:

"Babacığım, Rab Teâlâ çağırdı ve hemen koştun... Babacığım, şimdi Firdevs Cenneti senin yurdundur. Babacığım, seni Cibrîl'e teslim ettik"⁽¹⁾.

İbni Abbas (r.a) diyor ki:

Rasûlullah (s.a) 41 yaşında risâletle görevlendirildi. Risâletten sonra Mekke'de 13 sene kaldı. Medine'de ise 10 sene kalmıştır. Vefat ettiğinde ise 63 yaşındaydı.

Peygamberimiz (s.a)'in Pak Bedeninin Yıkınması

Hız. Ali (r.a), Rasûlullah'ın sırtını duvara yasladı. Rasûlullah (s.a)'ın üzerinde gömleği vardı. Abbas, Fadl, Katem ise, Ali ile beraber Rasûlullah'ı çeviriyor, yıkamasına yardım ediyorlardı. Usâme ve Salih su döküyorlardı. Hız. Ali Rasûlullah (s.a)'ı yıkarken, her ölüden çıkan, her cesedde görülen şeyleri görmedi ve şöyle dedi:

"Ya Rasûlallah! Cesedin de yaşamın gibi tertemiz! Anam babam sana feda olsun ey Allah elçisi!"

Peygamberimizi sedir ağacıyla yıkadıktan sonra kuruladılar. Her ölü için yapılan defin hazırlıkları ona da yapıldı ve Peygamberimizi üç kat örtüye sardılar. Onu, iki beyaz gömlek, bir çeşit Yemen beziyle kefenlediler.

Peygamberimiz (s.a)'in Kabrinin Yeri

İbni Cüreye babasından naklediyor:

(1) Buhârî, *Kitabu'l-Megâzi*, Babu Maradi'n-Nebiy, c. 5, s. 144.

Muhammed (s.a)'in ashabi, Hz. Peygamber (s.a)'in nereye gömüleceği konusunda ihtilafa düştüler. Ebu Bekir (r.a) Rasûlullah'ın şöyle dediğini duyduğunu söyledi:

"Tüm peygamberler öldükleri yere gömülürler".

Bunun üzerine Rasûlullah'ın yattığı yeri açtılar, altına çukur kazdılar ve oraya gömdüler⁽¹⁾.

Peygamberimiz (s.a)'e Salâtüselam⁽²⁾ Getirmek

Enes b. Mâlik'ten naklediliyor:

"Kim bana bir defa salatüselam getirirse, Rab Teâlâ da ona on defa salatüselam getirir, on günahını siler"⁽³⁾.

Ümmetin Getirdiği Salâtüselamın Hz. Peygamber (s.a)'e Ulaşması ve Cevap Verilmesi

Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediliyor:

"Allah Teâlâ'nın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır. Bunlar nerede bir salâtü selam duysalar, hemen bana iletirler" (İmam Ahmed, Müsned).

Ebu Hureyre (r.a) Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Kim bana salâtü selam getirirse, Rab Teâlâ o salâtü selamı ruhuma ulaştırır. Ben de getirene selam ederim"⁽⁴⁾.

Şu halde Peygamberimiz salâtü selam getirene rahmet ve mağfiret dilemektedir.

ALLAHÜMME SALLİ ALÂ SEYYİDİNA MUHAMMED...

(1) Tirmizi, Hadis No.: 1018.

(2) Salâtü selam; Peygamberimizi hayırla anmaktır. Adı anıldığında "Allah onu rahmetiyle kuşatsın, cennetine koysun" demektir. Arapça olarak "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed" denebilir.

Salâtü selamı eğer kullar getiriyorsa, bunun anlamı esenlik ve rahmet diliyorlar demektir. Eğer melekler şu zata salâtü selam getirdi diyorsa; meleklerin o zat için Rab Teâlâ'nın affını dilediklerini kastederiz. Rab Teâlâ'nın salâtüselam getirmesi ise, affetmesi, rahmetine kavuşturması, cennetine koymasındır. (Çev.)

(3) İmam Ahmed, Müsned, c. 2, s. 102.

(4) Ebu Dâvud, Kitâbu'r-Rikâk, Bâbu Âdâbî Ziyâretü'l-Kubûr, c.2, s.34.

SAHABİLER

HZ. EBU BEKİR ES-SİDDİK (R.A)

İsmi Abdullah'tır. Künyesi Ebu Bekir'dir. Araplar arasında künye ile çağırarak âdet olduğundan, Ebu Bekir adıyla meşhur olmuştur. Hz. Ebu Bekir'in nesebi Murre'ye varır. Murre ise Rasûlullah'ın yedinci batından dedesidir. Böylece ikisinin de nesebi burada birleşmektedir.

Hz. Ebu Bekir (r.a), nazik ve canayakın biriydi. Şişman değildi. Sakalını ve saçını kına ile boyamayı severdi⁽¹⁾.

Hz. Ebu Bekir (r.a)'ın İlk Müslümanlardan Oluşu

Hassan b. Sabit, İbni Abbas, Esma bt. Ebî Bekir ve İbrahim en-Nâhaf, Hz. Ebu Bekir'in Kureyş'ten İslâm'ı ilk seçen kişi olduğunda ittifak etmişlerdir.

Hassan, Hz. Ebu Bekir (r.a) için şu beyitleri okuyordu:

*"Eğer sadık bir dostu anıp üzüleceksen,
Kardeşin Ebu Bekir'i hatırla güzel işleriyle.
O, peygamberden sonra en iyisiydi yaratıkların,
Ve en adili, gûnahtan en sakınan.
O, omuzladığı davaya en vefâkâr,
O, peygamberi doğrulayan ilk insan.
O, en tehlikeli anda Muhammed'e yâr.
Düşmanlar dağı çepeçevre sarıp tırmandığında,
İkinin ikincisiydi, yüksek mağarada.
Ondaki Rasûl aşkını görünce bildiler,
Hiç kimse denk olamazdı bu kahramana".*

Hz. Ebu Bekir (r.a)'ın Doğumu

Ebu Bekir'in annesi Ümmü'l-Hayr'ın, doğan her oğlu ölürdü. Hz. Ebu Bekir (r.a) dünyaya gelince, annesi onu kucağına alıp Kâbe'ye götürdü.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sıfve*, c. 1, s. 123.

"Ey Kâbe'nin sahibi Rabbim! Senden bu çocuğumu bana bağışlamamı, uzun ömürlü olmasını diliyorum" dedi. O anda bir ses işitildi:

"Ey Allah'ın kulu! Kucağındaki çocuk kurtulacak" dedi. Ümmü'l-Hayr bunu işitince şükür secdesine vardı.

Ebu Bekir es-Sıddık (r.a), Allah Rasûlü'nü tasdikte öncüdür. "Atık" (çok köle azad eden) lakabıyla anılmaktadır. Yaptığı ve yapacağı işlerde Allah (c.c) tarafından desteklenmiştir. Hz. Peygamber (s.a)'in yerleşik hayat ve yolculuktaki arkadaşısıdır. Her durumda onun en şefkatli yoldaşısıdır. Ölümünden sonra da, ilâhî nurlarla aydınlanmış Ravza'da Rasûlullah'la yan yana bulunmaktadır. Yüce Kur'an'da şahsına has övgü ile anılmaktadır ki, bu övgü ile o, seçkin kulların tümünü geride bırakmıştır. Aradan asırlar geçmesine rağmen onun izzet ve şerefine bir gölge düşmemiştir. Onun ulaştığı zirveye kuvvet ve görüş sahiplerinden hiç biri, himmet ve gayretlerine rağmen yetişememiştir. Çünkü tüm gizlileri bilen Allah; *"Onlar mağarada iken o (Ebu Bekir), ikinin ikincisiydi"*⁽¹⁾ buyurmaktadır. Diğer bazı âyet ve hadislerde de benzeri şeyler mevcuttur. Nassların ve diğer rivayetlerin, onun faziletini tasdik ettiği bilinmektedir. Bu haberler kuvvet bakımından güneşin ışıklarını en kesif bir şekilde yaydığı andaki durumu gibidir. Ebu Bekir (r.a) faziletlilerin faziletlisidir. O, İslâm yolunda çabalayıp didinenlerin hepsini geride bırakmıştır. Onun hakkında *"...elbette içinizden (Mekke'nin) feth(in)den önce (Hak yolunda) harcayan ve savayan(lar ötekilerle) bir olmaz..."*⁽²⁾ âyeti inmiştir. Ebu Bekir (r.a), davranışlarındaki ihlas sebebiyle ümmetin en önünde yer almıştır. Allah (c.c)'tan kendisine, daima hak yolu gösteren bir seçme hassası vermesini dilemiştir. Mal, mülk ve fânî şeylerden sıyrılıp, kendisine hedef olarak tevhidin ikâmesini seçmiştir. Bu niyet ve çabası sebebiyle imtihan ve sıkıntılara maruz kalmıştır. O, ister cevher ister a'râz (burada manevî ve maddî menfaat sağlayan şeyler kastediliyor) ne olursa olsun, kendisi için değerli gösterilen her şeyi Allah (c.c) için terketti. Halkın beğenisinden sarfı nazar edip kendisini Hak'ka verdi.

Tasavvuf, yolların çoğaldığı anda İslâmî hakikatlere sıkıca sarılmaktır.

(1) Tevbe, 40.

(2) Hadid, 10.

Rasûlullah (s.a)'ın Vefatında Hz. Ebu Bekir (r.a)'ın Gösterdiği Metânet

İbni Abbas (r.a) anlatıyor:

Hiz. Peygamber (s.a) vefat ettiğinde Ebu Bekir (r.a), halka bir şeyler anlatan Ömer (r.a)'ın yanına kadar gitti ve ona; *"Ey Ömer! Otursana"* dedi. Ömer oturmak istemedi. Ebu Bekir ikinci defa; *"Ey Ömer! Otur!"* dedi. Sonra şehadet getirerek sözüne devam etti:

"Bundan sonra derim ki; sizden kim Muhammed'e ibadet ediyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür, kim de Allah'a kulluk ediyorsa, bilsin ki Allah diridir ve hiçbir zaman ölmez. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur: 'Muhammed ancak bir elçidir. Nitekim ondan önce de elçiler gelmiştir. O kendiliğinden vefat ederse ya da birilerince katledilirse siz gerisin geri mi döneceksiniz...'"⁽¹⁾.

Vallahi, sanki Ebu Bekir (r.a) bu âyeti okuyuncaya kadar, ashab böyle bir âyetin indirilmiş olduğunu bilmiyordu -öylesine şaşkınlık içindeydiler-. Orada bulunanların tümü bu âyeti -âdetâ- ondan öğrendiler. Sesini işitebildiğimiz herkes bu âyeti okuyordu.

İbni Sîhab, bu konuda Said İbnu'l-Müseyyeb'den gelen bir rivayette Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini nakletmektedir:

"Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir'i bu âyeti okurken işittiğimde oturdum. Ayaklarım, ayakta durmama imkân vermiyordu. Yerin altına girecektim âdetâ. O bu âyeti okuyunca anladım ki, Rasûlullah (s.a) vefat etmiş".

Ebu Bekir (r.a), güzel ve köklü bir vefa duygusuyla, iyilik yollarının en övgüye layık olanında yürüdü.

Tasavvuf, Samed (hiçbir şeye muhtaç olmayan) ve Ferd (tek) olan Allah'a kul olmaktır.

Gerçek Hâmi Kim ?

Hiz. Âişe (r.a) anlatıyor:

Kureyş'in ileri gelenleri, İbnu'd-Dığne'nin Ebu Bekir'i himâye talebini kabul ettiler ve ona; *"Ebu Bekir'e git ve Rabbına*

(1) Âl-i İmran, 144.

evde ibadet etmesini söyle. Evinde dilediği kadar namaz kılsın ve Kur'an okusun. Bize eza vermesin namaz ve Kur'an kıraatını evinin dışında açıktan yapmasın" dediler.

Ebu Bekir (r.a) söylenilenleri yaptı. Bir zaman sonra fırsat doğunca evinin bahçesine bir mescid yaptı. Orada namaz kılıp Kur'an okumaya başladı. Müşriklerin kadınları ve çocukları çevresine toplastılar. Bu halinden hoşlanmışçasına ona ilgiyle bakıyorlardı. Ebu Bekir (r.a) çok ağlayan biriydi. Kur'an okurken göz yaşlarını tutamazdı. Bu hâli Kureyş'in ileri gelenlerini korkuttu. Ibnu'd-Dığne'ye haber gönderip gerekeni yapmasını istediler. Bunun üzerine o, Ebu Bekir'e gelip şöyle dedi:

"Ey Ebu Bekir! Seni hangi şartla himayeme aldığımı biliyorsun. Ya bu şartlara razı olup gereğini yaparsın ya da himayemden çıkarsın. Çünkü ben, Arap cemiyetinin, anlaşma yaptığım biriyle anlaşmamı sebepsiz yere bozduğum intibaini taşımasını arzulamıyorum".

Bu söz üzerine Ebu Bekir (r.a); *"O halde himayeni sana iade ediyorum. Ben Allah'ın ve peygamberinin himayesine razıyım"* buyurdu. Hz. Peygamber (s.a) o vakit Mekke'de bulunuyorlardı.

Hiz. Ebu Bekir (r.a)'in Tefsir Ettiği Bir Âyet

Esved b. Hilâl, Ebu Bekir (r.a)'in, arkadaşlarına şöyle dediğini nakleder:

"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanlar..."⁽¹⁾ ve "İman edenler ve imanlarına zulüm katmayanlar..."⁽²⁾ Âyetleri hakkında ne dersiniz?"

Orada bulunanlar; *"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanlar, ona buna boyun eğmeyenler ve yaltaklanmayanlardır. İmanlarına zulüm katmayanlar ise, imanlarına hata ve eksiklik sokmayanlardır, şeklinde tefsir edilebilir"* dediler. Bu açıklama üzerine Ebu Bekir (r.a) dedi ki:

"Siz âyeti uygun olmayan bir mânâya hamledip yorumladınız. Halbuki "Rabbimiz Allah'tır deyip dosdoğru olanlar", Allah'tan başka bir varlığa ilâh diye iltifat etmeyenler mânâsındadır. "İmanlarına zulüm katmayanlar" ise imanlarına şirk katma-

(1) Fussilet, 30.

(2) En'am, 82.

yanlardır”.

H. Ebu Bekir (r.a)’ın Zühdi ve Takvâsı

Ebu Bekir (r.a), bu dünyadan geri duran, âhiret için ise bütün gücüyle çalışan bir şahsiyetti.

Tasavvuf, dünyayı⁽¹⁾ dokuz talâkla boğamak ve onunla bir daha bir araya gelmeme hususunda azimkâr olmaktadır.

Zeyd b. Erkam (r.a) anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a) bir defasında içecek istedi. Kendisine, içlerinde bal ve su bulunan iki kap getirildi. Kaplardan biri kendisine sunulunca ağlamaya başladı, etrafındakileri de ağlattı. Sonra sustu fakat diğerleri susmadılar. Tekrar ağlamaya başladı. O kadar ağladı ki, orada bulunanlar artık soru sormayacaklarını sandılar. Daha sonra **H. Ebu Bekir** yüzünü silip kendine geldi. Yanında bulunanlar:

“*Seni bu şekilde ağlamaya sevkeden şey nedir?*” diye sordular. **Ebu Bekir (r.a)** şöyle cevap verdi:

Rasûlullah (s.a) ile birlikte bulunuyordum. Kendisinden bir şeyi kovarak şöyle diyordu: “Uzaklaş benden! Uzaklaş benden!” Fakat yanında hiçbir kimseyi de görememiştim. Dedim ki: “Ey Allah’ın Elçisi! Görüyorum ki, kendinden bir şey kovuyorsun; fakat ortalıkta bir şeyler de göremiyorum. Ne buyurursun?” Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular! “Dünya, içindeki her şeyle birlikte bana gösterildi. Ona uzaklaş benden dedim o da durdu ve şöyle dedi: Yeminler olsun, sen benden kaçıp kurtulsan da senden sonrakiler benden kaçamayacaktır”.

İşte ben de, dünya sevgisinin beni kuşatmasından korktum. Budur beni ağlatan.

“*Canım da çıksa bu lokmayı çıkarırdım...*”

Ebu Bekir (r.a) ciddiyetten ayrılmaz, sınırı aşmazdı.

(1) “Dünya” insanı Allah’tan uzaklaştıran her şeydir. Mevlânâ ve Sâlih b. Câlî hazretleri de dünyayı böyle tarif etmektedir. (Çev.)

Tasavvuf, padişahlar padişahı olan Allah'ın rızasına varma yolunda ciddiyet göstermektir.

Yine Zeyd b. Erkam (r.a) anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a)'ın bir kölesi vardı. Efendisi Ebu Bekir'e bir akşam yemek getirmişti. Ebu Bekir de ondan bir lokma aldı. Köle Ebu Bekir'e: "Ne oldu sana! Her akşam bana, yemeğin nereden olduğunu soruyordun. Fakat bu akşam sormadın?" deyince Ebu Bekir (r.a):

"Böyle yapmama sebep, açlıktır. Peki nereden getirdin bu yiyeceği?" dedi. Köle olayı şöyle anlattı:

"Cahiliye günlerinde bir kavme uğramıştım. Onlara okuyup üfürdüm ve şifa dileğinde bulundum, onlar da bana bir şeyler vadedtiler. Bu gün onlara uğramak nasip oldu. Düğün yapıyorlardı ve bana getirdiğim bu yemeği verdiler".

Ebu Bekir (r.a):

"Beni az kalsın helâke götürüyordun", dedi ve elini boğazına sokup kustu. Artık bir şey çıkmıyordu. Ona; "Sudan başka bir şey çıkmıyor, yeter artık", dediler. Fakat o bir bardak su istedi. Getirilen suyu içti, tekrar içinde bulunan her şeyi çıkarmak için kusmaya çalıştı. Ona; "Allah sana acısın! Bütün bunlar bir lokma yemek için mi?" denilince o:

"Canım da birlikte çıkacak olsa çıkarırdım. Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim: 'Haramdan gıdalanan her vücuda cehennem hak olmuştur'. Ben de vücudumun bu lokmadan istifade etmesinden korktum".

H. Ebu Bekir (r.a)'ın H. Peygamber (s.a)'e Olan Sevgisi

Tasavvuf, sevgilinin hasretiyle ateşler içinde kalmaktır.

Ebu Bekir (r.a)'ın kızı Esma (r.a) der ki:

Ebu Bekir âilesine bir imdat çağrısı geldi. Ona, "Arkadaşın

Muhammed'e yetiş' dediler. Babam Ebu Bekir yanımdan ayrıldı, saç örgülüydü. Sonra mescide girdi ve müşriklerle: (1)

"Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır diyen ve size Rabbinizden apaçık deliller getiren bir adamı mı öldüreceksiniz?"

Bu söz üzerine müşrikler Hz. Peygamber (s.a)'i bırakıp Ebu Bekir'in üzerine hücum ettiler. Bir zaman sonra Ebu Bekir bize geldi. Öylesine bitkindi ki elini kaldırıp saç örgülerine değdiremiyordu. Beraberinde Rasûlullah (s.a) da vardı. O şöyle diyordu: *"Ey celâl ve ikram sahibi olan Allah'ım! Senin şanın yücedir"*.

Onlara Allah ve Rasûlü'nü Bıraktım

Ebu Bekir (r.a), kendisini tehlikeye maruz bırakarak hakir ve kimsesizleri himaye ederdi.

Tasavvuf, bütün güç ve kuvveti, nimetlerin vericisi olan Allah'a vakfetmektir.

"Rasûlullah (s.a), bizden tasaddukta bulunmamızı istedi. O zaman sahip olduğum mal, bu emri yerine getirmeye fazlasıyla yeterdi. Kendi kendime; 'Bugün Ebu Bekir'i geçeceğim, çünkü onu hiçbir gün geçemedim' dedim. Sonra malımın yarısını alıp getirdim". Rasûlullah (s.a) bana:

"Ailene ne bıraktın?" diye sorunca, bir mislini geride bıraktığımı söyledim. Ebu Bekir, yanındaki bütün malları getirmişti. Rasûlullah (s.a):

"Sen ailene ne bıraktın?" diye sorunca, Ebu Bekir:

"Onlara Allah ve Rasûlünü bıraktım" dedi. Ben ise dayanamayıp:

"Ben seni hiçbir şeyde geçemeyeceğim" dedim.

Hız. Ebu Bekir (r.a)'ın Vefası

Ebu Bekir (r.a) dostluğunda samimi, kardeşliğinde ise vefalı idi.

(1) Sahabe, Tâbîn ve sonraki büyük alimler saç konusunda son derece serbest bir tavır takınımlardır. Temiz ve düzgün olman şartıyla saçlar omuzlardan aşağıya kadar uzatılıyor, örülebiliyordu. Müslümanlık devamlı saç kökten kazımak değildir. (Çev.)

Tasavvuf, gönülle mücadelede bütün gücü ve gayreti sarfetmek, iç dünyayı temizlemede bütün eksikleri gidermektir.

Enes b. Mâlik (r.a) naklediyor:

Hicret esnasında, akşamleyin mağaraya geldiklerinde Ebu Bekir (r.a) dedi ki:

"Ey Allah'ın Rasûlü, müsaade et mağaraya önce ben gireyim. İçeride yılan veya başka bir şey olursa önce bana gelsin".

Rasûlullah (s.a) onun girmesine müsaade etti, o da girip elle-riyle etrafı yoklamaya başladı. Bir deliğe rastladı ve elbisesinden bir parça koparıp deliği tıkadı. Böylece elbisesinin tamamını kullandı. Fakat tıkanmayan bir delik kalmıştı. O deliği de ayak topu-ğuyla kapattı. Sonra Hz. Peygamber (s.a)'i çağırdı. Sabah olup et-raf aydınlanınca Rasûlullah (s.a) Ebu Bekir (r.a)'e dönüp:

"Ne oldu elbisene ey Ebu Bekir?" diye seslendi. Ebu Bekir (r.a) ne yaptığını ona anlattı. Hz. Peygamber (s.a) ellerini yukarı kaldırıp:

"Ey Allah'ım! Kıyâmet günü Ebu Bekir'in benimle birlikte ol-masını senden niyaz ediyorum" buyurdu. Bunun üzerine Yüce Al-lah Peygamberine; ***"Allah duânı kabul etti"*** diye vahyetti.

H. Ebu Bekir (r.a)'den Hikmetli Sözler

Zeyd b. Eslem habasından rivayetle şöyle demektedir:

Bir defasında Ömer (r.a) Ebu Bekir (r.a)'in huzuruna girdi. Ebu Bekir (r.a), kendi dilinden tutmuş çekiyordu. Ömer ona; "Vazgeç bu yaptığından, Allah acısın sana" deyince o şöyle cevap verdi:

"Bu dil beni ne hallere düşürdü".

Bir başka mecliste Ebu Bekir (r.a) şöyle dedi:

"Ne mutlu o günlerde ölene".

Kendisine; ***"O günler hangi günlerdir?"*** diye sorulunca o şu cevabı verdi:

"İslâm'ın ilk günlerinde çekilen zorluk ve sıkıntı günleridir".

Ebu Salih anlatıyor:

"Yemenliler Ebu Bekir (r.a)'in halifelik günlerinde yanına gelip, ondan Kur'an dinlediklerinde ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a) dedi ki:

"Biz de katı kalpliydik. Sonra da bunlar gibi kalplerimiz yumuşacık oldu".

Hiz. Ebu Bekir (r.a)'in bu sözü, kalplerin Allah bilgisiyle (marifetullah) huzura kavuştuğu anlamına gelir.

Urve b. ez-Zübeyr, babasından şu haberi rivayet etmektedir: Ebu Bekir (r.a) müslümanlara şöyle bir hitabede bulundu:

"Ey müslümanlar topluluğu! Allah'tan hayâ duyunuz, O'na karşı edepli olunuz. Ben açık bir alanda ihtiyacımı gidermek istediğimde bile Allah'tan hayâ ettiğimden örtürlü elbisemle üzerimi örtüyorum".

Ebu's-Sefer'den gelen haber ise şöyledir:

Ebu Bekir (r.a) hasta olmuştu. Arkadaşları onu ziyaret ettiler. Ona; *"Sana doktor çağıralım mı?"* dediklerinde Ebu Bekir (r.a):

"Tabip beni gördü" dedi. Arkadaşları:

"Peki ne dedi sana?" diye sordular. Onun cevabı şu oldu:

"O, ben istediğimi yaparım, dedi".

Fâni Dünya

Abdurrahman b. Avf (r.a) der ki:

"Ben, kendisini ölüme götüren hastalığı esnasında Ebu Bekir'in huzuruna girip selam verdim. Ağzından şu sözler çıktı:

"Gördüm ki, dünya size doğru gelmekte. Niçin geliyor ki? O sizi kuşatıyor. Bana öyle geliyor ki, sizler de ipekten perde ve döşemeler, atlastan yastık ve şilteler edinecek ve yün yataklarda yatmaktan, hurma dikenini üzerinde yatıyormuşçasına acı duyacaksınız. Allah'a yeminler olsun ki, birinizin öne çıkıp -herhangi bir had (şer'i ceza) olmaksızın, -başının vurulması, kendisi için, dünyanın bu sefâhet denizinde yüzmesinden daha iyidir".

Yahya b. Kesir, bir hutbesinde Ebu Bekir (r.a)'in şöyle söylediğini rivayet etmektedir:

"Gençlikleriyle keyiflenen güzel yüzlü gençler nerede? Medâin

şehrini kurup etrafını surlarla çeviren krallar nerede? Nerede savaş meydanlarında zafer kazananlar? Zaman onları yok etti. Şimdi onlar, mezarlarının karanlığındadırlar. Acele etmelisin acele! Kurtulmaya bak kurtulmaya!”.

Abdullah b. Akım anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a) bize şöyle hitap etti :

“Allah’a hamd ve Rasûlüne selamdan sonra derim ki, size takvâyı ve şanına yakışan bir biçimde Allah’ı anmanızı tavsiye ederim. Ümidi korkuya katmanızı ve istekte bulunurken yüzüstlük göstermemenizi de tavsiye ederim. Çünkü Allah Teala, Zekerîya (a.s)’yı ve ailesini överek şöyle buyurdu: ‘Gerçekten onlar hayır işlere koşarlar, umarak ve korkarak bize duâ ederlerdi ve bize derin saygı duyarlardı⁽¹⁾. Ey Allah’ın kulları! Yine biliniz ki, Allah, hakkını sizlere emanet etmiş ve bunun için sizden sözler almıştır. Sizden ebedî hayâta karşılık, geçici ve az şeyler satın almıştır. İşte Allah’ın Kitâbı Kur’an, onun güzelliği bitmez, yol gösteren nuru sönmez. Onun sözlerini tasdik edip, gereğini icra ediniz. Karanlık bir gün için gözlerinizi onunla nurlandırınız. O sizi kendisine ibadet için yarattı ve size, yaptıklarınızı gören Kirâmen Kâtibîn meleklerini refakatçi yaptı. Ve yine biliniz ki, sizler bilemeyeceğiniz bir ecel içinde gününüzü geçirip dolaşıyorsunuz. Şâyet Allah’a ibadet etmekte olduğunuz bir vakit, ecellerinizi sona erdirmeye gücünüz yeterse bunu yapın, fakat Allah’ın iradesi olmadan bunu asla yapamazsınız. Ecelleriniz bitmeden önce, size verilen mühlet içinde hayırlarda yarışın. Yoksa dünya, sizi amellerin en kötüsünü işlemeye sürükler. Kendi dışındakilerin hayatlarıyla ilgilenip kendi öz canlarını unutan nice kavimler vardır. Şurası muhakkak ki, onların benzerleri hâlâ vardır. Acele ediniz, acele ediniz! Kurtuluşa koşunuz, kurtuluşa koşunuz! Andolsun ki işini çabuk yapan, sizden başka istekliler vardır”.

Amr b. Dînar (r.a), bir konuşmasında, Ebu Bekir (r.a)’in şöyle dediğini naklediyor:

“O’na olan ihtiyacınız sebebiyle, Allah için size, Rabbinizden korkmanızı, layıkı vechile O’nu anmanızı ve O’ndan af talebinde bulunmanızı öğütliyorum. Çünkü O, günahları bağışlar”. Yukarıda Abdullah b. Akım’in anlattığına ilaveten şöyle dedi:

“Şunu iyi biliniz ki, Allah’a ihlasla ibadet ettiğiniz ölçüde,

(1) Enbiyâ, 90.

itaat etmiş ve hakkınızı korumuş olursunuz. Vergilerinizi sizden öncekilerin yaptığı gibi veriniz ve bunları gelecekte size yararı dokunacak hibe ve hediyeler kabilinden sayınız. Böylece fakirlik ve muhtaç günlerinizde, sizden önceki seleflerinize bağlılık göstermiş olursunuz. Ve sonra düşünün ey Allah'ın kulları, sizden öncekiler dün neredeydiler, bugün neredeler? Toprağı işleyip ıslah eden kralar nerede? İsimleri ve bıraktıkları hatıralar unutuldu. Onlar bugün şu iki haldedirler: Zulümlerine karşılık işte onların bomboş kalan evleri. Onlar, kabirlerinin karanlığıyla başbaşalar. Şimdi onlardan hiçbirini duyuyor musun, yahut onların gizli bir sesini işitiyor musun? Nerededir tanıdığınız dost ve kardeşleriniz? Böylece onlar bedbaht bir hayata lâyık oldular. Şüphe yok ki, Allah'ın kullarıyla arasında bir nesep bağı yoktur. Allah'ın insana iyilikte bulunması, ancak O'na itaat ve emrine uymak sebebiyle olur. Şurası bir gerçek ki, hiçbir hayır ve iyiliğin karşılığında cehennem yoktur ve hiçbir şer ve kötülüğe mukabil cennet yoktur. İşte bunları size söylüyorum, kendim ve sizler için Allah'tan bağışlanma diliyorum”.

Naim b. Nemha, Ebu Bekir (r.a.)'in hutbesinde şu ifadelerin de yer aldığını söyler:

“Bilmiyor musunuz ki, siz belli bir ecel içinde günlerinizi geçiriyor ve gezip dolaşıyorsunuz”. **Naim, Abdullah b. Akım'in** anlatıklarına ilaveten şöyle dedi:

“Allah rızası gözetilmeyen sözde, Allah yolunda harcanmayan malda, cahilliği yumuşaklığına galebe çalan kişide ve Allah yolunda kınayanın kınamasından korkan kulda hayır yoktur”.

Abdurrahman b. Abdullah b. Sâbit anlatıyor: **Ebu Bekir (r.a.)** öleceği vakit, **Ömer (r.a.)'i** çağırıp şöyle dedi:

“Ey Ömer! Allah'tan kork. Bilmelisin ki, Allah için gündüz yapılması gereken bir ameli Allah gece kabul etmez, gece yapılması gereken bir ameli de gündüz kabul etmez. Farzı eda etmedikçe, nafilayı kabul etmez. Dünya hayatında hakka tabi olup ciddiyet göstermesi sebebiyle, kıyamet günü terazisinin hayır kefesini ağır geleceğinin terazisi ağır gelmiş demektir. Kefesine hak konan terazinin kefesini ağır gelecektir. Dünya hayatında batıl işlerle uğraşması sebebiyle kıyamet günü terazisinin hayır kefesini hafif gelenin terazisi hafif gelmiş demektir. Kefesine batıl konan terazinin yarın hafif

gelmesi kaçınılmazdır. Yüce Allah, cennet ehlini anınca, yaptıkları güzel işler sebebiyle hatalarını bağışladı. Sen onları andığında; 'Onlarla birlikte olamamaktan korkuyorum' dersin. Yüce Allah cennetlikleri anınca, kötü amelleriyle andı ve bazı iyi işlerini yüzlerine çarptı. Sen de onları andığında; "Bunlarla birlikte olmamayı umuyorum" dersin. Kul, Allah'a karşı ümit ve korku halinde bulunur, Allah beni şöyle şöyle mükâfatlandırırsa diye temennilerde bulunmaz. Fakat O'nun rahmetinden ümit de kesmez. Ey Ömer! Şayet bu öğütlerimi tutarsan senin için ölümden daha güzel bir gayb yoktur. Şayet bu öğütlerime kulak asarsan, iyice dinlersen, senin için ölümden daha hoş bir gayb yoktur.

Allah Sana Bakmıyor ki...

Hiz. Âişe (r.a) şöyle der:

"Elbiselerimi giymiştim. Evin içinde yürüyerek eteklerime bakıyordum. Elbiseler ve etek üzerime uymuştu. Tam o sırada babam Ebu Bekir içeri girdi ve şöyle seslendi: "Ey Âişe! Şu anda Allah'ın sana (iyi nazarla) bakmadığını bilmiyor musun?"

Yine Hiz. Âişe (r.a)'den naklediliyor:

"Bir defasında yeni bir gömlek giymiştim. Ona bakınmaya başladım. Pek hoşuma gitmişti. Babam Ebu Bekir dedi ki:

"Neden bakıyorsun öyle? Allah sana bakmıyor ki..."

"Bu nedendir?" dedim. O şöyle cevapladı:

"Bilmez misin ki, bir kula dünya süsleri sebebiyle ucub (kendini beğenme) gelirse, o zineti bırakıncaya kadar Allah bakmaz"⁽¹⁾.

Bu söz üzerine gömleği çıkarıp tasadduk ettim. Ebu Bekir (r.a) dedi ki:

"Umulur ki bu davranışın, yaptığın hayata keffaret olur".

Habib b. Damra anlatıyor:

"Ebû Bekir (r.a)'ın oğullarından biri ölmek üzereydi. Genç çocuk o esnada yastığa bakmaktaydı. Vefat edince çocuğun yanında bulunanlar, babası Ebu Bekir'e; 'Oğlunu vefat esnasında yastığa bakarken gördük' dediler. Çocuğun başını yastıktan kaldırdık-

(1) Güzel elbise giymek câizdir. Burada zemmedilen güzel elbiseden dolayı insanın kibire kapılmasıdır. (Çev.)

larında, yastığın altında beş -veya altı- dinar buldular. Bunu gören Ebu Bekir (r.a) elini vurarak şöyle diyordu:

"İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Hepimiz Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz), yavrucuğum! Senin teninin o dinarlara dokunmuş olduğunu sanmıyorum".

Ebu Bekir b. Muhammed el-Ensârî, Hz. Ebu Bekir (r.a)'e şöyle denildiğini nakleder:

"Ey Allah Rasûlü (s.a)'nün Halifesi! Bedir Savaşı'na katılanlardan zekât toplama memuru tayin etmeyecek misin?" Bu soru üzerine o şöyle der:

"Ben onların yüksek derecelerinden haberdarım, işte bu sebeple onları dünya ile kirlletmek istemiyorum".

Kays şöyle demektedir:

"Ebu Bekir, müşriklerce taşlar altına gömülen BİLÂL'i beş ukiyye⁽¹⁾ altın karşılığında satın aldı. Müşrikler ona; 'Şayet bir ukiyyeye kadar ısrar etseydin, yine onu sana satardık' dediklerinde o şöyle buyurdu:

"Şayet siz yüz ukiyyeye kadar ısrar etseydiniz, onu yine alardım"⁽²⁾.

H. Ebu Bekir (r.a)'ın Vefatı ⁽³⁾

H. Ömer'in oğlu Abdullah şöyle diyor:

Ebu Bekir'in ölümüne yol açan hastalık, Muhammed (s.a)'in vefatından sonra başlamıştır. Peygamberimiz irtihal edince Ebu Bekir yavaş yavaş zayıflamaya başladı. Bu olaydan çok sarsılan Ebu Bekir sonunda vefat etti.

Bazılarına göre ise Hz. Ebu Bekir soğuk bir günde aldığı boy abdestinden ötürü hastalanmış ve vefat etmiştir.

Siyer yazarları onun H. 13 senesinde Cümâde'l-Ahire'nin bitimine sekiz gün kala, sabı günü akşamla yatışı arası vefat ettiğini söylerler. Vasiyetinde, cenazesini hanımı Esmâ'nın yıkamasını

(1) Ukiyye: Okkanın altında biri. 60 veya 40 dirheme karşılık bir ölçü birimidir. (Çev.)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c. 1, s. 28-38.

(3) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 125.

söylemiştir. Esmâ onu yıkamış, Hz. Ömer'in kıldırıldığı namazdan sonra Rasûlullah'ın yan tarafına defnedilmiştir.

HZ. ÖMER B. EL-HATTAB (R.A)⁽¹⁾

Nesebi: Nüfeyl b. Abdüluzza b. Rabah b. Abdullah b. Kirt b. Razah b. Adiy b. Kab b. Lüey. Soyca 9. dedede Rasûlullah'ın soyu ile birleşir. Annesinin soyu: Hatme bt. Hâşim b. Mugire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum.

Hiz. Ömer (r.a), peygamberimize risalet geldikten 5-6 sene sonra müslüman oldu. O zaman 32 yaşındaydı. Onun katılımıyla müminler 40 kişi olmuştur. O gün Enfal sûresinin 64. âyeti nazil olmuştur: *"Ey Rasûlüm! Sana ve sana tâbi olan müminlere Allah yeter"*.

Hiz. Ömer hafif kırmızıya çalan beyaz tenli uzun boylu, başının iki yanında saçları azalmış, yumuşak yanaklı bir zattı.

Ömer el-Fâruk, Muhâcirler içinde, faziletçe ikinci sıradadır. Mânâ âleminde güzel bir mevki ve makam sahibidir. Allah (c.c), onun İslâm cemaatına katılmasıyla, Sadık Peygamber'in hak davâsının müşriklerle alenen duyurulmasını emir buyurmuştur. Onunla, fazilet ve rezaletin arasını ayırmış ve ona verdiği kuvvetle dinini takviye etmiştir. Allah (c.c) Ömer'in benliğine koyduğu fazilet hassasını, tevhidin şahitlerinden biri kıldı. Sertlikle yumuşaklığı onunla ayırdı da, böylece İslâm açıkça söylenir oldu, Hak kelâmı iyice yerleşti. Allah (c.c) Ömer (r.a)'e lutfettiği hamle ruhuyla, İslâm devletinin kurulmasını sağlayan faktörleri bir araya getirdi. Tevhîdî çağrının unutulmasından sonra, onlar tevhidi yeniden haykırdılar. Hiz. Ömer (r.a) kalbinin kendisini, İslâm'ın üstünlüğünü kabule mecbur etmesiyle, müşriklerin hilelerini yenmiş ve onların çokluğuna ve baskısına aldırış etmemiştir. Müşriklerin engellemelerine ve işkencelerine üzülmemiştir. O, müşrikleri var eden ve onlardan intikam almaya gücü yeten Allah (c.c)'a tevekkül ederek, onları mahvedebilen veya şirkten kurtarabilen Allah (c.c)'tan yardım dileyerek, Rasûlullah (s.a)'ın tahammül ettiklerine tahammül ederek, hedefe varacağını ümit ettiği vakit sıkıntılara sabrederek, dünyevî nimet ve refahı tercih edenlerden ayrılarak ve

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*. c. 1, s. 139; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 1, s. 36.

insanları Hak'ka yönlendirmekle görevlendirildiği vakit hemen işe koyularak görevini yerine getirmiştir. Hz. Ömer (r.a), sahabe arasında batıl yollara sapanlara karşı sert tavrıyla, islâmî hükümlerde yüce Allah'ın emrine uygun düşen tespitleriyle ayrı bir yer edinmiştir. O, Hak karşısında eğilir, hakkın korunması için de mücadele eder. İslâm davasının yükünü çeker ve Allah'tan başka hiçbir güçten de korkmaz.

Bizim Dostumuz Allah !

Tasavvuf, en sıkıntılı anlarda bile sabırlı olmaktır.

Berâ (r.a) anlatıyor:

"Uhud günü Ebu Süfyan b. Harb geldi ve; 'Aranızda Muhammed var mıdır?' diye seslendi. Rasûlullah (s.a); 'Cevap vermeniz' buyurdu. Ebu Süfyan yine 'Aranızda Muhammed var mıdır?' diye seslendi. Cevap vermediler. Ebu Süfyan üçüncü defa; 'Aranızda Muhammed var mıdır?' diye seslendi. Yine cevap vermediler. Ebu Süfyan bu defa; 'Aranızda İbni Ebi Kuhâfe (Ebu Bekir'i kastediyor) var mı?' diye bağırdı. Müslümanlar cevap vermediler. Üç defa bağırdı, cevap veren olmadı. Sonra; 'Aranızda Ömer b. el-Hattab var mıdır?' diye bağırdı. Sözüünü üç defa tekrarladıysa da cevap vermediler. Bunun üzerine Ebu Süfyan arkadaşlarına dönüp; 'Bu müslümanların işini bitirebilirsiniz' dedi. Bu sözünü işiten Ömer (r.a) nefesine hakim olamayıp şöyle seslendi:

"Ey Allah'ın düşmanı! Yalan söylüyorsun. İşte Rasûlullah (s.a), Ebu Bekir ve ben burada sağ salim duruyoruz. Bugün sana kötü bir gün yaşatacağız".

Ebu Süfyan:

"Dediğin gün Bedir günüydü, savaşta zafer sırayladır. Sıra bizde. Hübel putunu yücelt" dedi.

H. Peygamber (s.a) ashaba:

"Ona cevap veriniz" dedi. "Ona ne cevap vereceğiz?" diye soran ashaba Rasûlullah (s.a):

"Allah yücedir, büyüktür, deyiniz" dedi.

Ebu Süfyan:

"Bizim Uzza'mız var fakat sizin yok" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

"Ona cevap veriniz" dedi.

Ashab-ı Kiram; *"Ona ne cevap vereceğiz?"* diye sorunca Rasûlullah, Hz. Ömer'e dönerek:

"Allah bizim Mevlâmız'dır, sizin ise böylesine güçlü bir dost ve mevlânız yoktur, deyiniz" dedi.

Rasûlullah (s.a), cesaret ve azametiyle maruf olmasından dolayı, ashab içinden sadece Ömer (r.a)'e cevap vermesini emretmiştir.

Hz. Ömer (r.a)'in Dirayeti

Ömer (r.a) İslâm'ı ilgilendiren konularda alenen hareket ederdi, şahsıyla ilgili işleri ve ibadetleri ise gizli yapardı.

Câbir (r.a) Hz. Ömer (r.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

Müslüman olmam, hamile olan kız kardeşimi dövmemle başlar. O vakit evden dışarı çıkıp, karanlık bir gecede Kâbe'nin örtülürü altına girip gizlenmişim. Peygamber (s.a) çıkageldi ve ayağındaki pabuçlarıyla içeri girdi. Allah'ın dilediği kadar namaz kılıp dışarı çıktı. O vakit, daha önce benzerini duymadığım şeyler duymuştum. Ben de çıktım ve peşine takıldım. Hz. Peygamber (s.a); 'Kim o?' diye seslenince; 'Ömer' diye cevap verdim. Rasûlullah (s.a):

"Ey Ömer! Artık beni gece gündüz terketmeyeceksin" buyurdu. Bana beddua etmesinden korkmuştum. Sonra seslice:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin O'nun peygamberi olduğuna şehadet ederim" dedim. Bunu duyan Rasûlullah (s.a) bana:

"Ey Ömer, müslümanlığını gizli tut" buyurdu. Ben de dedim ki:

"Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, müşrikliği mi açıkça herkese duyurduğum gibi müslümanlığımı da açıklayacağım".

Hız. Ömer (r.a)'e Niçin "Faruk" Denildi ?

İbni Abbas (r.a) der ki: **Ömer** (r.a)'e; "*Hangi sebepten dolayı sana Faruk adını verdiler?*" diye sordum. **Ömer** (r.a) şöyle söyledi:

Hamza benden üç gün önce müslüman olmuştu. Daha sonra Allah (c.c) benim de kalbimi İslâm'a açtı ve; 'Allah'tan başka ilâh yoktur, güzel isimler O'nundur. Yeryüzünde hiçbir canlı benim için Allah Rasûlü'nden daha sevimli değildir' dedim. Kızkardeşime:

"Rasûlullah nerededir?" diye sordum. O:

"Rasûlullah (s.a) Safâ mevkiindeki Erkâm b. Erkâm'ın evindedir" dedi.

Erkâm'ın evine gittim. Hamza, arkadaşlarıyla birlikte sohbet ediyordu. Rasûlullah (s.a) da bir odada bulunuyordu. Kapıyı çaldım. Birden herkes bir araya toplandı. Hamza onlara; 'Neler oluyor size?' dedi. Onlar; 'Ömer var dışarıda' dediler".

İbni Abbas, sözüne devamla der ki: Rasûlullah (s.a) odasından çıktı ve **Ömer**'in elbisesinden kavradı. Onu iyice bir silkeledi. **Ömer** dayanamayıp dizi üzerine çöktü. Rasûlullah (s.a) ona şöyle buyurdu:

"Allah'ın lütuf ve keremiyle varlığını sürdürmüyor musun ey Ömer?". Bu söz üzerine Ömer (r.a) şöyle der:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek ve ortaksız olduğuna, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim".

Ömer'in şehâdet getirmesi üzerine evde bulunanlar öyle bir tekbir getirdiler ki, Mescid-i Haram'dakiler bile o sesi işittiler.

Ömer (r.a) olayın gerisini şöyle anlatır:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler yaşasak da ölse de hak din üzere değil miyiz?" dedim. Rasûlullah (s.a):

"Tabii ki öyledir. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz ölseniz de yaşasanız da hak din üzerindesiniz" buyurdu. Ben de dedim ki:

"Peki o zaman bu gizlilik niye? Seni hak din ile gönderen Al-

lah'a yemin olsun ki, dışarı çıkmalısın". Evden iki saf halinde çıktık. Bir grubun başında Hamza, diğerinde ise ben vardım. Mes-cid'e varıncaya kadar toprakları un gibi tozuta tozuta sert adımlarla yürüdük. Bir Kureyş'e bir de Hamza'ya baktım. Kureyş'in üzerine daha önceleri hiç görülmeyen bir moral bozukluğu çökmüştü. O gün Hz. Peygamber (s.a) bana, "Fâruk" lakâbını vermişti⁽¹⁾.

İbni Abbas: "Allah (c.c), Ömer (r.a) vasıtasıyla hakla bâtılın arasını ayırmıştır" diyor.

Ömer b. el-Hattab (r.a) şöyle demektedir: Hz. Peygamber (s.a)'e sadece otuzdokuz kişi iman etmişti. Ben kırkıncı olmuştum. Böylece Allah (c.c) dininin açıkça tebliğ edilmesini sağladı. Peygamberine zafer ve başarı verdi ve İslâm'ı yüce kıldı.

Esleme, babası Zeyd'den, o da babası Eslem'den şu haberi rivayet etmiştir: **Ömer b. el-Hattab (r.a)** bize:

"Size nasıl müslüman olduğumu anlatmamı ister misiniz?" dedi. Biz;

"Evet" dedik. Bunun üzerine **Ömer (r.a)** anlatmaya başladı:

Bir zaman Rasûlullah (s.a)'ın azılı düşmanlarındandım. Sonra Safâ mevkiî yakınlarında bir evde bulunan Rasûlullah'ın yanına gelip önüne oturdum. Gömleğimden sıkıca tutup:

"Ey Ömer! Müslüman ol! Allah'ım! Ömer'e hidâyet ver" dedi. Ben de;

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin, Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim" dedim. Bunu işiten müslümanlar hep bir ağızdan tekbir getirdiler. Tekbir sesleri Mekke sokaklarından işitilmişti. O vakte kadar müslümanlar kendilerini gizliyorlardı. Bir adam müslüman olunca, müşrikler onun peşine takılıp dövüyorlar, o da güçlü oranında onlara karşılık veriyordu. Böyle bir durumda dayıma gittim ve müslüman olduğumu söyledim. O hemen evine girdi ve kapısını kapattı. Sonra Kureyş'in ileri gelenlerinden birinin yanına gidip müslüman olduğumu bildirdim. O da evine girdi. Kendi kendime dedim ki, 'bu ne haldir?', İslâm'ı seçen diğer insanlar dövülüyor, beni ise kimse dövmüyor. Bir adam bana şöyle dedi:

(1) Fâruk; ayıran demektir. (Çev.)

"Müslüman olduğunu duyurmak istiyor musun?" Ben:

"Evet" dedim. O adam bana:

"Öyleyse müşrikler Kâbe'ye gelip oturduğunda, filancaya git ve eski dinini terkettiğini söyle. Çünkü o pek sır saklamaz" dedi. Ben de o adama gidip:

"Biliyor musun? Ben dinimi değiştirdim" dedim. Adam sesinin çıktığı kadar bağırarak:

"İbnu'l-Hattab dinini terketmiş, müslüman olmuş" dedi. Bunu duyanlar hemen bana saldırıp vurmaya başladılar, ben de onlara vuruyordum. O sıra dayım;

"Kızkardeşimin oğlunu ben himâyeme aldım. Kimse ona dokunmasın" dedi. Müşrikler başımdan uzaklaştılar. Bundan sonra artık müslümanlardan hiçbir kimsenin dövülmesini görmek istemediğim halde yine de görüyordum. Kendi kendime; "herkes dayak yiyor, bana ise kimse yaklaşıyor" dedim. Müşrikler Hacerü'l-Esved etrafında otururlarken, kalkıp dayımın yanına geldim ve ona:

"Beni dinler misin?" dedim. Dayım;

"Hayır, dinlemiyorum" dedi. Ben:

"Himâyen sana îade edilmiştir" deyince dayım:

"Yapma böyle" dedi. Ben diretince de; "dilediğini yap" dedi.

Artık Allah (c.c) İslâm'ı galip kılincaya kadar, müşriklerle kaugam devam etti. Ben onları onlar da beni dövüyorlardı.

H. Ömer (r.a) Cesur Konuşur, Hikmetli Söz Söyledi

H. Ömer'in konuşurken çok rahat olması, onun özelliklerinden biridir. O, sözlerinin ilâhî ahkâma uygunluğu ile de meşhurdur.

Tasavvuf, hak ve hakikat ile uyumak, süflî arzular-dan kopmaktır.

H. Ali (r.a)'nin şöyle dediği rivayet olunur: Ömer (r.a) ciddi ve cesur bir tavırla konuşurdu.

Amr b. Meymun, H. Ali (r.a)'nin şöyle dediğini nakleder:

"Rasûlullah (s.a)'ın beraberinde çokça bulunan arkadaşları olarak bizler Ömer'in sözlerindeki, huzur, güven ve kararlılığı asla inkâr etmedik".

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Yüce Allah, doğruyu Ömer'in diline ve kalbine koymuştur".

Hiz. Ömer (r.a)'ın Doğru İctihatlarda Bulunması

İbni Ömer, babası **Ömer (r.a)**'den, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Üç hususta Rabbimin iradesine muvafakat ettim: Bunlar; Makâm-ı İbrahim, örtünme ve Bedir esirleriydi".

İbni Abbas (r.a) anlatıyor: **Ömer b. el-Hattab (r.a)** şöyle diyor:

Bedir günü olup da Allah müşrikleri mağlubiyete uğrattınca, onlardan yetmiş kişi öldürülüp yetmiş kişi esir alınınca, Rasûlullah (s.a), Ebu Bekir, Ömer ve Ali (r.a) ile esirler hususunda istişare etti. Hiz. peygamber (s.a) bana, "senin görüşün nedir ey İbn Hattab?" diye sorduğunda ben şöyle dedim:

"Bana şu adam -yakınındaki adamı işaret ederek- hususunda imkân ver de onun boynunu vurayım. Ali'ye Akil ve Hamza'ya filanca için izin ver de, onlar da o ikisinin boynunu vursun ki, Allah (c.c) kalplerimizde, müşriklere karşı bir yumuşaklık olmadığını görüp bilsin. Bu adamlar müşriklerin asilzâdeleri, liderleri ve komutanlarıdır".

Ömer der ki: *"Rasûlullah (s.a) benim bu söylediğime pek yanaşmadı ve müşriklerden fidye alıp onları salıverdi. Ertesi gün olunca Hiz. Peygamber'e gittim. Bir de ne göreyim; o ve Ebu Bekir ayaktalar ve ağlıyorlar. Dedim ki:*

"Ey Allah'ın elçisi! Seni ve arkadaşını ağlatan hususu bana bildirir misin? Eğer başka ağlayanlar görseydim ben de ağlardım. Fakat ortada ağlayan kimse göremediğimden, sırf siz ağlıyorsunuz diye ağlamaya çalışacağım". Bu söz üzerine Hiz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Arkadaşlarına, şu fidiyeyle gelen sıkıntı yakınımızdaki ağaç-

tan daha yakın bir azabı beraberinde getiriyordu. Yüce Allah şu âyeti indirdi: Yeryüzünde ağır bas(ıp küfrün belini iyice kır)ıncaya kadar hiçbir peygambere esir sahibi olmak yakışmaz. Siz, geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah ise (sizin için) âhireti istiyor. Allah daima üstün hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'tan, (yanılma ile verilen hükümlerden ötürü azap etmemek hakkında) bir yazı geçmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu' (1).

Sonra Allah (c.c) müminlere, ganimet almayı helâl kıldı. Ertesi yıl Uhud Savaşı günü geldiğinde müslümanlar, müşriklerden fidye alıp onları salıvermelerinden dolayı büyük zararlar gördüler. Müslümanlardan yetmiş kişi öldürüldü ve Hz. Peygamber'in arkadaşları savaş esnasında onun yanından kaçtılar. Bu sebeple dişi kırıldı ve miğferi başına gömülerek kanlar yüzüne kadar aktı. Bu olayı Yüce Allah (c.c) indirmiş olduğu âyette şöyle açıklıyor:

"Başınıza bir belâ gelince -siz, onun iki katını (Bedir'de) onların başlarına getirmiş olduğunuz halde yine- 'bu nereden başımıza geldi?' dediniz. De ki: 'O (belâ), kendinizdendir' Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir" (1).

İsmail b. Ayyaş der ki: Hz. Ömer (r.a) şöyle diyordu:

"**Abdullah b. Übey b. Selâl** öldüğünde onun cenaze namazını kıldırması için Rasûlullah (s.a)'ı çağırışlardı. Rasûlullah (s.a) namaz kıldırma üzere öne geçince, onunla cenaze arasına girip şöyle dedim: 'Ey Allah'ın elçisi! Filanca gün şöyle şöyle diyen Allah düşmanı **İbn Übey b. Selâl**'ün cenaze namazını mı kıldırıyorsun?' **Abdullah**'ın söylemiş olduğu sözleri tek tek saymaya başladım. Rasûlullah (s.a) gülüyordu. Sonra şöyle dedi:

"Geri dur Ey Ömer! Allah (c.c) beni, onun cenaze namazını kıldırıp kıldırmanın hususunda serbest bıraktı. Ben de kıldırma-yı tercih ettim. Onun için dilersen istiğfar et, dilersen etme. Ben, yetmişten fazla istiğfar ettiğim takdirde bağışlanacağını bilsem, muhakkak ki onun için istiğfarda bulunurdum" dedi. Sonra Rasûlullah (s.a) onun namazını kıldırdı ve tabutu ile birlikte yürüdü. Mezara gelip defin işlemlerini tamamladı".

H. Ömer (r.a) diyor ki: "Ben Rasûlullah'a karşı gösterdiğim bu cürete hâlâ şaşıyorum. Halbuki en doğrusunu Allah ve Rasûlü

(1) Enfâl, 68.

biliyordu. Allah'a yemin ederim ki, az bir zaman geçmeden şu iki âyet indi:

"Ve onlardan ölen birinin üzerine asla namaz kılma, onun kabri başında durma. Çünkü onlar, Allah'ı ve elçisini tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler. Onların malları ve evlatları seni ilgilendirmesin; Allah onlara dünyada, bunlarla azap etmeyi ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor"⁽²⁾.

Bu âyetin inmesinden sonra Rasûlullah (s.a), vefatına kadar hiçbir münafığın cenaze namazını kıldırmadı".

H. Ömer (r.a), (Hak'ka vuslat için) halktan uzak durmaya çaba harcardı. Yüce Allah (c.c) vahyini, onu tasdik eder mahiyette indirmiş; Rasûlullah (s.a)'ın, münâfıkların cenaze namazını kıldırmasını yasaklamış, esirleri, eskiden beri tanınması sebebiyle ve bir iyilik olarak fidye mukabili salıvermesinden dolayı O'nu bağışlamıştır. İşte kötülüklerden uzak kalmaya azmeden her kişi, söz ve davranışlarında Allah'ın rızasına uygun davranmakla ödüllendirilir. Ömer (r.a), sarfettiği sözlerin çoğunda isabet etmiştir. O, söz ve davranışlarının çoğunda, müslümanlar arasına ayrılık düşürmekten korunmuştur. Rasûlullah (s.a) ile her vakit birlikte idi. Uykusunda ve uyanıklığında onu rehber edinmiş, her halinde ona uymaktaydı. Bütün konuşmalarında Rasûlullah (s.a)'ı örnek almıştı.

H. Ömer'in Hilafetindeki İlk Hutbe

Hamza b. Amr anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a) H. 13. yılda vefat ettiğinde, öldüğü günün sabahı H. Ömer (r.a) halife oldu.

Cami b. Şeddad'ın babasından naklettiğine göre, H. Ömer halife olarak minbere çıktığı ilk hutbesinde şöyle demiştir:

"Allah'ım! Ben sert, şiddetli biriyim, beni yumuşat. Zayıf biriyim, beni güçlü kıl! Cimriyim, beni cömert eyle".

Tasavvuf, sahîh metodlarla güzelliğe doğru yol almaktır.

(1) Âl-i İmran, 165.

(2) Tevbe, 84, 85.

Başkanlık Babadan Oğula Geçmez

İbni Ömer (r.a) anlatıyor: *(Babam halifeyken) huzuruna girdim ve;*

"Halkı bir şeyler söylerken duydum ve söylediklerini sana ulaştırmaya yemin ettim. İddiaya göre sen, arkandan bir halef (halife namzedi) bırakmıyormuşsun. Faraza senin bir deve -veya koyun- çobanın olsa, sonra bu çoban gelip sürüyü sana teslim etse ve görevini bıraksa, sen de baksan ki, çoban sürüye zarar ziyan vermiş, peki ne olur bu durumda? İnsanların çobanlığı -onları idare etmek- daha mühimdir" dedim. Babam Ömer (r.a) başını bir müddet eğdi, sonra kaldırarak şöyle dedi:

"Allah (c.c) dinini muhafaza edecektir. Ben kendimden sonra hiçbir kimseyi halef bırakmayacağım. Çünkü Rasûlullah (s.a) da bırakmamıştır. O halef bırakmış olsaydı, Ebu Bekir de birini halife namzedi bırakırdı. Allah'a yemin ederim ki, bu yaptığım şey Rasûlullah ve Ebu Bekir'in yaptığının aynısıdır. Biliyorum ki, hiçbir kimse Rasûlullah'la bir değildir. O da zaten, kendisinden sonra bir halife tayin etmemiştir".

Hız. Ömer (r.a)'ın Dış Görünüme Önem Vermeyişi

İbni Ömer anlatıyor:

Babam Ömer (r.a) yeni bir gömlek giymişti. Benden bir bıçak isteyip şöyle dedi:

"Yavrucuğum, gömleğimin kolunu çek ve elini parmaklarımın üzerine kapat, sonra da fazla kalan yerleri kes".

Gömleğin kolunu dediği şekilde kestim. Fakat kol yamuk yamuk olmuştu. Ona:

"Babacığım, makasla düzeltseydim" dedim. Babam:

"Bırak öyle kalsın. Yavrucuğum, Rasûlullah (s.a)'ı da aynı şekilde yaparken gördüm. Hep de öyle yapardı. Bazı kereler, elbisesinden sarkan iplerin ayağına kadar uzandığını görürdüm" dedi.

Bir başka rivayete göre **İbni Ömer** şöyle diyor: **Ömer (r.a)**'e Irak'tan bazı mallar gelmişti. O, bunları halka taksim etmeye baş-

ladı. Orada bulunanlardan biri ayağa kalkıp:

"Ey müminlerin halifesi! Keşke bu malın bir kısmını, gelebilecek bir düşman ya da gökten inecek bir afet için ayırsaydın" dedi. Ömer (r.a) şöyle cevap verdi:

"Be adam, ne oluyor sana! Şeytan adeta senin dilinle konuşuyor. Allah (c.c) yaptığım işin delilini bana ilham etti. Vallahi geleceğin için bu günden Allah'a isyan etmem. Fakat bu dediğin şeyler için Rasûlullah'ın ayırdığı miktar kadar ben de ayıracağım".

Hız. Ömer (r.a) gerçekleri söyler, boş ve batıl şeylerden oldukça uzak dururdu.

Tasavvuf, bätül davaları, geçerliliği olan usüllerle red-detmektir.

İşte böyledir, şirk ve körü körüne inattan uzak duranların hal-i. Onlar, marifetullah ve sevgi ile yoğrulmuş, söz ve davranışta batıla bulaşmayan kimselerdir. Onların Hak'ka yönelişlerini ifade etmek mümkün değildir. Allah (c.c)'in seçkin kulları, davranışlarının en iyisi ve düşüncelerin en güzeliyle hakkın yanındadırlar. Hız. Ömer (r.a), kendisini Mevlâsına karşı küçülterek güç ve şeref arardı. O, Allah'a itaat yolunda refah ve gururlanmayı terketmiştir.

Hız. Ömer (r.a)'ın Alçakgönüllülüğü

Tasavvuf, dünya rütbelerinden uzaklaşıp yüce mertebelere doğru yücelmektir.

Tarık b. Şihab anlatıyor:

Hız. Ömer (r.a) Şam'a gelirken, önüne küçük bir su çıktı. Bineğinden indi, tevazu ile ayakkabılarını çıkarıp eline aldı ve bineğiyle birlikte suya girdi. Bunu gören Ebu Ubeyde:

"Ey Ömer! Sen bugün halk indinde büyük bir hata yaptın" dedi, sonra da Ömer'in göğsüne eliyle vurdu. Bu hareket karşısında Hız. Ömer (r.a);

"Ey Ebu Ubeyde! Bu sözü senin dışında birisi söylemiş olsaydı... Siz bir zamanlar insanların en rezili idiniz. Allah (c.c) sizi, gönderdiği elçisi ile yüceltti. Siz şeref ve itibarı ondan başkasından

beklerseniz, Allah (c.c) sizi elbette ki alçaltır" dedi.

Kays der ki: Hz. **Ömer** (r.a) Şam'a geldiğinde, halk onu deve-si üzerinde karşıladı. Ona:

"Ey Müminlerin halifesi! Şayet asil bir ata binmiş olsaydın, seni halkın ileri gelenleri karşılardı" dediler. Ömer (r.a) onlara:

"(Eliyle göğşe işaret ederek) Sizi orada göremiyorum. Bana emirler ancak oradan gelir. Devemin öntünden çekilin" dedi.

Evzâî'den gelen bir habere göre, bir gece karanlığında Hz. **Ömer b. el-Hattab** (r.a) evden dışarıya çıkmış ve onu **Talha** (r.a) görmüştü. **Ömer** (r.a) yürüdü, bir eve girdi, sonra başka bir eve girdi. Sabah olunca, **Talha** (r.a) bu evlerden birine gitti. Bir de ne görsün, evde gözleri kör, yatalak bir kadın var. **Talha** (r.a) kadına:

"Sana gelen o adamın işi neydi?" diye sordu. Yaş kadın:

"O, şu vakitten beri bana söz verdi. Her gün bana ihtiyacımı göreceğ şeyler getiriyor ve beni sıkıntıdan kurtarıyor" dedi. Talha (r.a) kendi kendine şöyle söylendi:

"Annen sensiz kalsın ey Talha! Ömer'in gizli işlerinin peşine düşüyorsun".

Hz. Ömer (r.a)'ın Dünyayı Çöplüğe Benzetiş

Hasan şöyle demektedir:

"Ömer (r.a) bir çöplüğün yanına gitti ve kendini gizledi. Da-ha sonra ortaya çıkınca, arkadaşları ondaki kokudan rahatsızlık duydular. **Ömer** (r.a):

"İşte sizin hırs gösterdiğiniz ve üzerinde devamlı konuştuğunuz dünyanın hali budur" dedi".

Hz. **Ömer** (r.a) geçici sığınaktan (dünya) uzak duran ve ebedi karargâh için iştiyakta bulunan biriydi. O bu yolda, meşakkatlere göğüs gerer, dünya zevklerini elinin tersiyle iterdi.

Tasavvuf, nefes, güzel şeylere gebe olan sıkıntılara doğru yönelmektir.

Enes (r.a) şöyle der:

Ömer (r.a)'ın karnı guruldamaktaydı. Kıtık senesinde zeytinyağı yiyordu ve kendisine tereyağını yasaklamıştı. Parmağı ile karnına basarak şöyle dedi:

"Ey karnım, bolluğa erişinceye kadar, sana zeytinyağından başka bir şey yok. Guruldarsan gurulda".

Sa'd b. Ebi Vakkas, Hafsa'nın babası Ömer (r.a)'e şöyle dediğini anlatıyor:

"Ey müminlerin emiri! Üzerindeki elbiseden daha güzel bir elbise giyseydin ve yediğin yemekten daha güzelini yeseydin. Çünkü Allah (c.c) rızıkı genişletti, hayır ve hasenatı arttırdı". Hz. Ömer (r.a) kızı Hafsa'ya şu cevabı verdi:

"Ben şimdi seni kendi kendinle boğuşturacağım. Rasûlullah (s.a)'ın çekmiş olduğu sıkıntıları hatırlamıyor musun?". Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın çektiklerini tek tek anlattı. Öyle ki, Hafsa ağladı. Ömer (r.a) kızına şunları da söyledi:

"Vallahi ben bunları boşuna söylemedim. Şayet ben, onların (Hz. Peygamber (s.a) ve Ebu Bekir (r.a) zor günlerde yaşadığı gibi yaşayabilirsem, umarım ki öbür dünyada onların huzurlu hayatlarında kendileri ile beraber olurum".

H. Hasan (r.a), Halife Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini anlatır:

"Allah'a yemin ederim ki, şayet istemiş olsaydım, içinde en güzel giyinen, en hoş şeyler yiyen ve en rahat yaşayan biri olur-dum. Ayrıca ben, devenin göğüs ve sırt etini, kebabı, hardal ve kuru üzümünden yapılan yiyeceği ve taze ekmeği bilmiyorum değilim. Fakat Yüce Allah'ın bir kavmi, yaptıkları işlerden dolayı şöylece ayıpladığını işittim:

"İnkâr edenler ateşe atıldıkları gün kendilerine denir ki: Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; (orada) bunlarla sefa sürüp, bunları tükettiniz (burası için hiçbir şey bırakmadınız). Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı bugün, alçaltıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız"⁽¹⁾.

Salim b. Abdillâh anlatıyor: Hz. Ömer (r.a) şöyle diyordu:

(1) Ahkâf, 20.

"Vallahi biz, taze keçilerin kesilerek bizim için pişirilmesi, emrimizle buğday özünden ekmekler yapılması ve kuru üzümlerin kırıbalara konarak keklik gözü gibi oluncaya kadar şıralandırılması suretiyle bu dünyanın lezzetlerinden faydalanmayı, bunlardan yeyip içmeyi düşünmüyoruz. Biz, dünya nimetleri içindeki istihkakımızın ahirete kalmasını arzuluyoruz. Yüce Allah (c.c)'in bir âyetinde şöyle buyurduğunu işitmiştim: '...Siz güzel şeyleri dünya hayatınızda bitirdiniz...' (1).

Abdurrahman b. Ebî Leylâ şöyle demiştir:

Hz. **Ömer**'e Irak halkından bir grup insan gelmişti. **Ömer** (r.a) onları, büyüklener bir şeyler yerken gördü. Onlara dedi ki:

"Ey Iraklılar! Şayet ben sizin için hazırlanan bu güzel şeylerden, kendim için de hazırlanıp, pişirilmesini istemiş olsaydım, bunu yapardım. Fakat biz, ahirette bulmak istediğimiz şeyi dünya hayatınızda terk ediyoruz. Yüce Allah (c.c)'in, bir topluluk hakkında şöyle buyurduğunu işitmediniz mi?: 'Siz güzel şeyleri dünya hayatınızda bitirdiniz...'".

Habib b. Ebî Sâbit, arkadaşlarının birinden şu haberi rivayet etmiştir:

Hz. **Ömer** (r.a)'e Irak'tan, içlerinde **Câbir b. Abdullah**'ın da bulunduğu bir grup insan geldi. Onlara ekmek ve zeytinyağından hazırlanmış büyük bir tas dolusu yemek getirildi. **Ömer** (r.a) onlara; "Buyurun" dedi. Misafirler, yemekten çekine çekine yediler. **Ömer** (r.a) onlara:

"Görüyorum ki, pek bir şey yemiyorsunuz. Ne yemek istersiniz? Tatlı mı, ekşi mi; sıcak mı, soğuk mu; yoksa atıştırarak bir şeyler mi?" dedi.

Halef b. Havşab, Hz. **Ömer** (r.a)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Şöyle bir şey düşündüm: Dünyayı arzuladığımda baktım ki, ahiretime zarar veriyor; ahireti arzuladığımda baktım ki, dünyama zarar veriyor. İş böyle olunca, fâni olan dünyaya zarar vermeyi tercih ettim".

Said b. Ebî Bürde diyor ki: Hz. **Ömer** (r.a) **Ebu Musa el-**

(1) Ahkâf, 20.

Eş'âri'ye bir mektup yazdı. Mektupta şöyle diyordu:

"Selâmdan sonra derim ki, idarecinin iyisi, idaresi altında bulunan kimseleri mesut ve bahtiyar kılan kimsedir. İdarecinin Allah (c.c) katında en kötüsü de, kendi davranışlarıyla halkı kötülüğe sevk eden kimsedir. Sakın ha! Çok çok yeyip içmekten ve idaren altındakilerin çok yiyip içmesinden sakın. Böyle yaparsan, seninle yeryüzündeki yeşil otlara bakıp şişmanlamak için onları yiyen hayvanlar arasında bir fark kalmamış olur. Bu hayvanların helâki, çok çok yiyip şişmanlamalarındandır. (Semizleşen hayvanı ya keserler; ya da hayvan, çok yemesinden dolayı hastalanıp ölür) Selâm senin üzerine olsun".

Âmir eş-Şa'bî anlatıyor:

Hz. Ömer (r.a), Ebu Musa (r.a)'ya şöyle bir mektup yazdı:

"...Kimin niyeti halis olursa, Allah (c.c) onunla diğer insanların arasını hoş tutar. Kim de, Allah (c.c) kalbindekini bildiği halde sırf gösteriş olsun diye insanlar için süslenirse, Allah (c.c) onu rezil eder".

Hz. Ömer (r.a)'ın Zühhd ve Verâ Hakkındaki Diğer Sözleri (1)

Mücâhid'den gelen bir rivayete göre, Ömer (r.a) şöyle demiştir:

"Biz, hayatımızın en güzel yanını sabırda bulmuşuzdur".

Hz. Ömer (r.a) bir hutbesinde şöyle demiştir:

"Bilmelisiniz ki, tamahkârlık fakirlik getirir, kanaat ise zenginliktir. Bir adam bir şeyden ümidini keserse, ondan müstağni (uzak) kalır. (Dünya nimetlerinin kendisine ahirette bir fayda sağlamayacağını anlayan bir kişi, onlara değer vermez. Adeta onlardan ümidini keser).

Hz. Ömer (r.a) der ki:

Vallahi, gün olur kalbim Allah (c.c) rızası için bir köptükten daha yumuşak; gün gelir O'nun için bir taş kadar sert olur.

Abdullah b. Utbe, Hz. Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 50.

"Allah'a çok çok tevbe edenlerle birlikte olunuz. Çünkü onlar, yumuşak kalpli kimselerdir".

Ömer (r.a) şöyle demiştir:

"Kur'an'ın kapları ve ilmin pınarları olunuz. Allah'tan, âhiret günü rızkını bugünden isteyiniz".

Ömer b. el-Hattab (r.a) bir adamın: *"Allah'ım, ben malımı ve canımı senin yolunda infak edeceğim"* dediğini işitince şöyle dedi:

"Öyleyse -canını infak etmek isteyen biri- susmalı değil mi? Eğer bir sıkıntıya uğrarsa sabretsin, Allah (c.c) ona afiyet verirse şükretsin".

Üç Önemli Şey ve Diğer Öğütleri

H.z. Ömer (r.a) şöyle demiştir:

"Şayet şu üç husus olmasaydı, Rabbime bir an önce kavuşmayı arzu ederdim: Alnımı Allah (c.c) için secdeye koymasaydım; içinde hurmanın iyisinin seçildiği gibi, sözün güzeli seçilen meclislerde oturmasaydım ve Allah (c.c.) yolunda yürüme gayreti içinde olmasaydım".

H.z. Ömer (r.a) diyor ki:

"Kıy, Allah'a çokça ibadet eden kimseler için ganimettir".

Hişam b. Hasan, diyor ki:

"Ömer (r.a), virinde âyet okurdu. Bu âyetlerin tesiri ile boğulacak gibi olur, bayılıp düşünceye kadar ağlardı. Ayılınca evine doğru gitmek üzere yola çıktığında, görenler onu hasta zannederlerdi".

İbni Ömer; *"Babam Ömer'in arkasından namaza durmuştum. Üç saf geriden inlemesini duyuyordum"* demektedir.

Sâbit b. Haccac, Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir.

"Kıyâmet günü, ölçülüp biçilmeden önce, kendinizi ölçünüz. Hesaba çekilmeden önce, kendinizi hesaba çekiniz. Çünkü bugün

kendinizi hesaba çekmeniz, yarın hesaba çekilmenizden daha kolaydır. Büyük gün için kendinizi süsleyiniz. 'O gün (hesap için padişahlar padişahı Allah'a) arz olunursunuz. Sizden hiçbir sır, Allah'a gizli kalmaz'(1).

H.z. Ömer (r.a) şöyle demiştir:

"Keşke aileme bir koç olsaydım ve onlar beni olabildiğim kadar semizleştirselerdi. Sevdikleri kimseler onları ziyaret ettiğinde, etimin bir kısmıyla kebab, bir kısmıyla da pastırma yapsalardı. Beni yeyip de dışkı olarak çıkarsalar ve ben de bir insan olmasaydım".

Sâlim, H.z. Ömer (r.a)'den bahsediyordu, şöyle dedi:

Ömer (r.a)'in başı, ölmeden önceki hastalığı esnasında benim dizimdeydi. Bana dedi ki: "Başımı yere koy". Ben de ona; "başının dizimde ya da yerde olmasının senin için farkı ne?" diye sordum. O; "başımı yere koy" diye tekrar etti. Ben de başını yere koydum. Ömer (r.a) dedi ki:

"Rabbim bana acımazsa, kendimin ve annemin vay haline!".

Misver b. Mahrame anlatıyor:

H.z. Ömer (r.a), birileri tarafından boş yere kınandığında şöyle demişti:

"Allah'a yemin ederim ki, şayet dünya dolusu altınım olsa, Allah'ı görmeden önce, O'nun azabından kurtulmak için altınların hepsini fideye olarak dağıtırdım".

Abdullah b. Abbas diyor ki:

Ömer (r.a) sebepsiz yere kınandığı vakit, huzuruna gidip şöyle demiştim:

"Müjdeler ey Müminlerin Halifesi! Allah sana şehirler bağışladı, sana bulaştırılmaya çalışılan nifak kirini senden giderdi ve rızkını genişletti". **Ömer (r.a);**

"Emirlikten dolayı mı beni övüyorsun ey İbn Abbas" deyince ben;

"Başka sebepten" dedim. O bu defa;

"Canım kudret elinde olan Allah'a yeminler olsun ki, bu emir-

lik görevinden, görevi üstlendiğim gündeki gibi, mükâfat ve mesuliyet olmaksızın ayrılmayı ne kadar arzu ederdim”.

Hasan (r.a) diyor ki: “**Ömer b. el-Hattab (r.a)** halifelik devrinde, üzerinde oniki yamalı bir elbise ile müslümanlara hutbe okumuştur”.

Davud b. Ali, Hz. Ömer (r.a)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Fırat kıyısında bir koyun kayıp olarak ölse, korkarım ki Allah (c.c), kıyamet günü beni ondan mesûl tutar”.

Yahya b. Ehi Kesîr’den gelen bir rivayete göre **Ömer b. el-Hattab (r.a)** şöyle demiştir:

“Şayet gökyüzünden biri; ‘Ey insanlar! Bir kişi hariç sizin tümünüz cennete gireceksiniz’ diye seslenecek olsa, o bir kişinin ben olduğumdan korkarım. Şayet gökten biri; ‘Ey insanlar! Bir kişi hariç sizin tümünüz cehenneme girecektir’ diye seslense, umarım ki bu cennetlik adam ben olurum”.

Nâfi diyor ki:

“**Ömer (r.a)** ve oğlu **Abdullah (r.a)**’ın söylemediği veya yapmadığı hiçbir iyilik yoktur (yani bu ikisi, hayatlarında iyiliğin her çeşidini yapmışlardır)”.

H. Ömer (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana;

“Ey Allah’ım! Gizli yaptığım şeyler açıktan yaptığım şeylerden daha hayırlıdır. Açıktan işlediğim amellerimi de güzel kıl, de” buyurdu.

H. Ömer (r.a) halife seçilince minbere çıktı, Allah’a hamdün-senadan sonra şöyle dedi:

“Ey insanlar! Biliniz ki ben şimdi dua edeceğim, siz de amin diyeceksiniz. Ey Allah’ım! Ben sert bir adamım, beni yumuşat. Ben cimri bir adamım, beni cömertleştir. Ben zayıf bir adamım, bana kuvvet ver”.

Zeyd b. Eslem, babasından, Hz. Ömer (r.a)’in şöyle dediğini işitişmiş:

“Ey Allah’ım! Benim ölümümü, sana bir defa bile olsa secde

eden ve bu secdesini benim için kıyamet günü delil gösterecek birinin eliyle verme”.

H. Hafsa (r.a) diyor ki:

Babam Ömer (r.a)'i şöyle derken işitmiştim:

“Ey Allah'ım! Senin yolunda öldürülmeyi ve Peygamber (s.a)'inin şehrinde vefat etmeyi (senden istiyorum).” Bu söz üzerine dedim ki: *“Bu nasıl olur ki?”* **Babam Ömer (r.a)**; *“Allah dilerse yapar”* buyurdu.

Said b. Müseyyeb anlatıyor: **Ömer b. el-Hattab (r.a)** kumlardan bir yığın yaptı, sonra elbisesinin bir bölümünü onun üzerine serdi ve üzerine yatarak, ellerini göğe kaldırdı:

“Ey Allah'ım! Yaşımı ilerlettin, kuvvetimi gidermeden emrim altındakileri dağıtmadan ve bunayıp sapıtmadan önce ruhumu alarak beni kendi katına çıkar” dedi.

Süleyym b. Hanzala, **H. Ömer (r.a)**'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

“Ey Allah'ım! Gaflet halinde canımı almandan veya beni gaflet içerisinde bırakmandan ya da beni gafillerden biri yapmandan sana sığınırım”.

H. Ömer (r.a) bir hutbesinde şöyle diyordu:

“Ey Allah'ım! Bizi kendi ipinle (Kur'an) koru ve emrin üzerinde devamlı kıl”.

Abdullah b. Ömer, diyor ki:

“Benim için dünyada hiçbir şey, babam Ömer (r.a) hakkında öğrendiğim şu bilgiden daha güzel değildir. Rüyamda bir saray gördüm ve; ‘kimindir bu saray?’ dedim. ‘Ömer b. el-Hattab'ın’ dediler. Ömer (r.a) üzerinde yorganı olduğu halde, sanki hamamdan çıkarmışçasına ıslak olarak saraydan çıktı. Dedim ki: ‘Nasıl yaptın bu işi?’ Ömer (r.a); ‘hayırdır, Rabbime, bağışlanmamış bir şekilde kavuşmasaydım, hilafet koltuğu beni neredeyse mahvedecekti’ dedi. Sonra da; ‘Sizden, kaç yıldan beri ayırıyorum?’ diye sorunca, dedim ki: ‘On iki yıldan beri’. Babam; ‘öyleyse artık hesaptan kurtuldum sayılır’ dedi”.

Abbas b. Abdulmuttalib (r.a) anlatıyor:

Ömer (r.a) ile komşuydum. Halk içinde **Ömer**'den daha fazi-

letli bir kimse bilmiyorum. Onun gecesi namaz, gündüzü oruç ve insanların ihtiyaçlarına koşmaktı. Ömer (r.a) vefat edince, Allah'tan onu bana rüyamda göstermesini diledim. Rüyamda onu, güzelce giyinmiş olarak, Medine çarşısından gelirken gördüm. Ona selam verdim, o da selamıma karşılık verdi. Sonra ona; "Nasılsın?" diye sordum. O;

"İyiym" dedi. Ona;

"Allah katında ne buldun?" diye sorduğumda da;

"Ancak şimdi hesaptan kurtuldum. Şayet çok merhametli bir Rabbim olmasaydı, hilafet kürsüsü beni aşağı düşürüp mahvedecekti" dedi.

İbnü'z-Zübeyr (r.a), Ömer (r.a)'in şöyle dediğini naklediyor:

"Allah'ın öyle kulları vardır ki; bâtılı ondan uzaklaşmak suretiyle öldürürler, hakkı da yaşayarak diri tutarlar. Kendileri hakka yönelir, başkaları da kendilerine yönelir. Kötü bir sondan korktuklarında korkarlar. Hiçbir vakit kendilerini emniyette hissetmezler. Daha önce göremedikleri yakını bilgileri bu sayede görür, bilirler. Hayat onlar için bir nimet, ölüm ise keramettir. Hürilerle evlendirilirler ve hizmetlerine cennet hizmetkârları verilir".

Ahnef, Ömer b. Hattab'ın kendisine şöyle dediğini anlatıyor:

"Ey Ahnef! Çok gülenin heybeti az olur. Alay edenle alay ederler. Bir şeyi devamlı yapan, o şeyle anılır. Çok konuşan, çok yanılır. Çok yanılan ve hataya devam eden sonunda yüzüstü olur. Hayât perdesi yırtılıp yüzüstü hale gelende, samimi bir Allah korkusu (vera) azalır. Verası azalan kişinin kalbi ölmüştür".

Vedia el-Ensâri anlatıyor:

Ömer b. el-Hattab'ın bir adama şöyle vaaz ettiğini gördüm:

"Seni ilgilendirmeyen şeyde ileri geri laflar etme! Düşmanını tanı! Sadece çok güvenilir arkadaşından emîn ol, ondan korkma! Unutma! Emîn kişi, sadece Allah'tan korkan kişidir. günahkâr adamla yol arkadaşlığı etme ki, sana, yaptığı kötülükleri öğretmesin! Ona sakın ha sırlarını açma! Danışacağın zaman Azîz Allah'tan başka hiç kimseden korkmayan iyi insanlara danış!"

HZ. ÖMER (r.a)'in Vefatı⁽¹⁾

Amr b. Meymun anlatıyor:

HZ. ÖMER'in katledildiği sabah ben ÖMER'in yanbaşıydım. Aramızda sadece Abdullah b. Abbas vardı. ÖMER iki saf arasından öne doğru geçerken şöyle dedi: "Safları düzeltiniz". Safları kontrol etti, sıkı ve aralıksız olduğunu görünce öne yürüdü, iftitah tekbirini aldı. Birinci rekâta Yusuf ya da Nahl sûresini okurken, insanlar da toplanmaya başladılar. Cemaat büyüyordu. Sırtına bıçak saplandığında ÖMER birden; "Allahu ekber! Beni bir köpek vurdu, beni köpek yedi!" diyerek feryad etti. İki ucu keskin bir kama, sağa sola sapmadan ona saplanmıştı. Çıkan kargaşa esnasında 18 kişi yaralandı. Bunlardan yedisi vefat etti. HZ. ÖMER'i öldüren köle de bir yere kaçamayacağını anlayınca oracıkta intihar etti. ÖMER, Abdurrahman b. Avf'ın elinden tuttu. Oraya gelenler benim gördüğümü gördüler. Ama mescidin çevresindekiler⁽²⁾ ÖMER'in sesinin kesildiğini duymuşlardı sadece. Şaşkın bir halde; "Sübhanallah? Ne oluyor?" diyorlardı. ÖMER'in yere düşmesiyle Abdurrahman b. Avf öne geçti ve namazı kıldırdı. Nihayet herkes ÖMER'in başına birikti. ÖMER,

"Ey İbni Abbas! Beni kim vurdu?" diye sordu.

"Mugîre'nin kölesi" dediler. ÖMER,

"Şu usta atıcı mı?" dedi.

"Evet" dediler. Bunun üzerine ÖMER,

"Allah kahretsin onu! Oysa ben ona iyi şeyler söylemiştim. Ona iyilik yapılmasını emretmiştim. Allah'a şükürler olsun ki, benim ölümümü, müslüman olduğunu iddia eden birinin eliyle vermedi" dedi.

ÖMER'i evine götürdüler. Durumu gittikçe ağırlaşıyordu. İnsanlar onun yanına geliyor, onu övgüyle anıyordu. Orada bir genç ortaya atıldı ve şöyle dedi ÖMER'e:

"Müjdeler olsun sana ey müminlerin emtri! Sen Allah Rasûlü'nün dostuydun, sen İslâm'a ilk girenlerdendin. Sen halife olunca adil davrandın ve şimdi şehit olacaksın! Ne mutlu sana!". Bu

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 160.

(2) Namazı arkada ve çevrede kılan cemaat.

sözler üzerine Hz. Ömer zorlukla;

"Bunu umardım..." dedi.

Onu sırtüstü çevirdiler. Ömer; oğlu Abdullah b. Ömer'e dönerek şöyle dedi;

"Ey Ömer oğlu Abdullah! Üzerimde kimin, ne kadar borcu varsa hesap et!"

Hesab ettiler, 6 kişiye seksenbin civarında borcu vardı. Bunu öğrenince;

"Eğer Ömer ailesinin bunu ödeyecek parası varsa hemen öde, yoksa Adiy b. Ka'boğulları'ndan iste. Onlardan da bulamazsan Kureyş'ten iste. Daha ileri gidip başkalarından isteme! Haydi göreyim seni, al boynumdan bu borcu! Hz. Âişe'ye de git! Ona; 'Ömer'in selamı var' de. 'Müminlerin emtri' deme! Ben bugün müminlerin emtri değilim. Ona; 'Ömer, arkadaşı Muhammed'in yanına gömülmek için senden izin istiyor' de. Ona aynen böyle söyle" dedi.

Abdullah hemen yola çıktı. Hz. Âişe'ye geldi. Selam verdi ve içeri girmek için izin istedi. Odaya girdiğinde, Hz. Âişe'nin hıçkıra hıçkıra ağladığını gördü.

"Ömer sana selam yolluyor. İki arkadaşıyla (Ebu Bekir ve peygamberimiz) yanyana gömülmek için izin istiyor" dedi. Hz. Âişe;

"Ben Muhammed'in yanbaşımda yatmayı kendim istiyordum. Ama bugün orayı Ömer'e feda ediyorum" dedi.

Abdullah bu haberle Ömer'in yanına geldi.

Ömer oradakilere;

"Beni doğrultun" dedi. Onu doğrulttular. Sonra oğluna;

"Evet, ne diyor?" diye sordu. Abdullah;

"Hoşuna gidecek bir şey ey müminlerin emtri! Âişe izin verdi!" dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer sevinçle;

"Allah'a hamdolsun! Benim için bundan daha mühim bir şey

olamaz! Ruhum alınınca beni alın, oraya götürün!" dedi. Ömer'in ruhu alındıktan sonra onu arkadaşlarının yanına defnettiler⁽¹⁾.

Sa'd diyor ki:

"Ömer, H. 23 yılında Zilhicce'nin bitimine 4 gün kala bir çarşamba günü yaralandı. Muharrem ayının başında, pazartesi sabahı da toprağa verildi". Muâviye, Ömer'in 63 yaşında vefat ettiğini söyler (Ebu Bekir de öldüğünde 63 yaşındaydı).

Ömer (r.a)'in cenaze namazını Suhayb kıldırdı.

HZ. OSMAN B. AFFAN (R.A)

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Babası Affan b. el-Âs, annesi Erva'dır. Büyük annesi Beyza, peygamberimizin halasıdır. Hz. Osman'ın ailesi, Mekke'de nüfuz sahibi seçkin ve ileri gelen bir aileydi. Hz. Osman "fil olayı"ndan 6 sene sonra dünyaya geldi.

H. Osman (r.a) geniş omuzlu, yakışıklı, zarif, endamlı, esmer tenli, gür saçlıydı. Heybetli bir sakalı vardı. Bazen sakalını kınalatırdı. Hasan, onun saçlarının çok uzun olduğunu ve dirseklerini örttüğünü söyler.

H. Osman (r.a) pek yufka yürekliydi. Yüzünde hafif çiçek hastalığı izleri vardı. İri kemikli, orta boylu idi.

Osman b. Affan (r.a), Muhacirler'in mevki bakımından üçüncüsü, Allah'a hakkıyla itaatkâr ve iki nurludur⁽²⁾. İki defa hicret etmiş⁽³⁾ ve her iki kibleye⁽⁴⁾ doğru namaz kılmıştır. O, "*İnanıp iyi işler yapanlara -bundan böyle- (Allah'a karşı gelmekten) korundukları, ve inanıp iyi işler yaptıkları, sonra (yasaklardan) sakınıp (onların yasaklığına) inandıkları ve yine korunup iyi iş işledikleri takdirde daha önce yaptıklarından ötürü bir günah yoktur. Allah güzel davrananları sever*"⁽⁵⁾ âyetinde sözü edilenlerdendir. Ve yine o, gece boyunca ibadet eden, secde ve kıyamda duran, ahiretin deh-

(1) Buhârî, c.4, s.206.

(2) H. Peygamber (s.a)'in iki kızıyla evlendiği için bu sıfatla anılır.

(3) Osman (r.a) ilk olarak Habeshistan'a sonra Medîne'ye hicret etmiştir.

(4) İlk müslümanlardan olduğundan, hem Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya hem de Mekke'deki Kâbe'ye doğru namaz kılmıştır.

(5) Mâide, 93.

şetinden korkup Rabbinin rahmetini umanlardandır. Onun davranışları çoğunlukla; cömertlik ve hayâ, korku ve ümit idi. Gündüzden payı, cömertlik ve oruç, geceden payı secde ve kıyamdı. O, başına gelecek belâdan haberdar edilmiş, ebedî kurtuluş ile ödüllendirilmiştir.

Tasavvuf, gayetin en son noktasına ulaşınca kadar yollar arayarak, ibadete son derece titizlik göstermektir.

H. Osman'ın Âyetle Övülmesi

Abdullah b. Ömer (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilir:

"Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbinin rahmetini uman gibi midir?"⁽¹⁾. İşte bu âyetle bahsedilen, Osman b. Affan'dır"⁽²⁾.

H. Osman (r.a) Çok Hicab Sahibiymi

İbni Ömer (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Osman, ümmetimin en hayırlısı ve en cömertidir".

Yine **İbni Ömer (r.a)**'den naklediliyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular:

"Ümmetimin en edepli ve hayâlısı Osman b. Affan'dır".

Hasan b. Ali, H. Osman (r.a)'dan bahsedip- şöyle dedi:

"Evde tek başına ve kapısı kapalıyken bile, üzerine su döküp serinlemek için elbisesini çıkarmazdı".

Abdullah b. Ömer (r.a) der ki:

"Kureys'ten üç kişi var ki, bunlar insanların en güzel yüzlüsü, en iyi ahlâklısı ve en hayâlısıdır. Seninle bir şey konuştuklarında yalan söylemezler, sen onlara bir şey söylediğinde de seni yalanlamazlar. Bunlar: Ebu Bekir es-Siddik, Osman b. Affan ve Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah'tır".

(1) Zümer, 9.

(2) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, c. 1, s. 55.

Hiz. Osman (r.a) İbadet Zevki Olan Biriydi

Zubeyr b. Abdullah, ninesi Zuheyme'nin şöyle dediğini nakleder:

Osman (r.a), gündüzleri oruç tutar, geceyi ise, çok az bir müddet uyuduktan sonra kalkar ibadetle geçirirdi.

Osman b. Abdurrahman et-Teymî, babasının şöyle dediğini rivayet eder:

"(İçimden) geceyi kesinlikle ayakta geçireceğim (dedim). Yatsı namazını kılınca bir tarafa çekilip orada ibadet ettim. Ayakta olduğum bir sıra adamın biri elini iki omuzum arasına koydu. Bir de baktım ki Osman b. Affan. Osman (r.a) Fâtiha sûresiyle namaza başladı. Kur'an'ı hatmedinceye kadar okudu. Sonra rukû ve secde etti. (Namazını bitirince) ayakta kaldığını aldı çıktı. Daha önce namaz kılıp kılmadığını ise bilmiyorum (Bu hadisenin aynısını Abdurrahman b. Avf da rivayet etmiştir)."⁽¹⁾

Muhammed b. Sîrîn anlatıyor:

Osman b. Affan (r.a)'ın eşi, onu katletmek için etrafında dönüp dolaşanlara şöyle dedi:

"Onu öldürürsünüz ya da öldürmezsiniz, fakat o zaten, bütün geceyi bir rekâtta Kur'an'ın tamamını okuyarak ihyâ ediyordu".⁽²⁾

Şa'bî anlatıyor:

Mesruk, el-Eşter'le karşılaşınca ona;

"Osman'ı siz katlettiniz değil mi?" diye sordu. Eşter;

"Evet" dedi. Bunun üzerine Mesruk;

"Vallahi onu, çok çok oruç tuttuğu ve geceleri ibadetle geçirdiği halde katlettiniz" dedi.

Enes b. Mâlik (r.a)'den gelen bir rivayete göre, Halife Hz.

(1) Bu ve benzeri rivayetlerde geçen "Kur'an'ın tamamının bir rekâtta okunması" haberini, sahâbenin Kur'an'ı okurken pek acele davranmadığı hususundaki haberlerle karşılaştığımızda şu kanaat hasıl olur. Orta hızdaki bir okuyuşla, bir rekâtta Kur'an'ın tamamı okunamayacağına göre, bu rivayetlerde Kur'an'dan büyük bir bölüm okunduğu kastedilmiş olsa gerektir. (Çev.)

(2) Hz. Osman (r.a)'ın eşi bu sözü, Osman (r.a)'ın namazı uzatmasını garipseyen ve bu işi korkusundan yaptığını sanan komploculara bir uyarı olarak söylemiş olsa gerektir. (Çev.)

Osman'ın karısı, Osman'ı katlettiklerinde katillere şöyle seslendi:

"Siz onu katlettiniz! Halbuki o, gecelerini bir rekâtta Kur'an'ın tamamını okuyarak ihya ederdî".

Osman (r.a)'a, geçireceği imtihan ve zorluklar haber verildiği halde, tahammülsüzlük ve şikâyetle bulunmaktan kaçınmıştır. O kuvvetli sabrıyla, içine düştüğü sıkıntılara karşı feryat etmekten sakınır, sıkıntılı anlarda Hak'ka itaatını şükürle gösterirdi.

Tasavvuf, kurtuluğun lezzetine erişebilmek için sıkıntıların acısına sabretmektir.

Hz. Osman (r.a)'ın Cennetle Müjdelenmesi

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) ile birlikte şu bahçelerden birinin içindeydim. Tam o sırada biri kapıyı çaldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"Kapıyı aç ve geleni, başına gelecek bir belâ ile birlikte cennetle müjdele" buyurdular. Bir de ne göreyim gelen Osman'mış. Rasûlullah (s.a)'ın sözlerini ona ilettim. Osman (r.a);

"Vallahu'l-Müsteân (Yardım dilenecek mercî yalnız Allah'dır)" dedi.

Ebu Sehl, evi muhasara altına alındığı vakit Osman (r.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Rasûlullah (s.a) bana bir vaad ve vasiyette bulundu. İşte ben bu söz sebebiyle sabrediyorum".

Rasûlullah (s.a)'ın Dert Ortağı Olarak Osman (r.a)'ı Seçmesi

Kays der ki: Ahabdan bazı kimseler Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken görmüşlerdi:

"Arkadaşlarımdan birinin yanımda olmasını ve ona şikâyet ve dileklerimi iletmeyi ne kadar arzu ederdim".

O'na; *"Size Ebu Bekir'i çağıralım mı?"* denildi. Rasûlullah (s.a);

"Hayır" dedi.

"Ömer'i?" denildi. O; "hayır" dedi.

"Ali'yi çağıralım mı?" denildi. O yine; "hayır" dedi.

Sonunda Osman (r.a) onun yanına çağırıldı. Rasûlullah (s.a) Osman (r.a)'la hafif bir sesle konuşmaya ve ona, sıkıntısından bahsetmeye başladı. Rasûlullah (s.a) konuşurken, Osman (r.a)'ın yüzü renkten renge giriyordu.

H. Osman (r.a)'ın İki Önemli Hasleti

Abdurrahman b. Mehdi şöyle demektedir:

Osman (r.a)'da iki haslet var ki, benzerleri ne Ebu Bekir (r.a) ne de Ömer (r.a)'de vardır: Mazlum olarak öldürülünceye kadar nefesine karşı sabrını muhafaza etmesi ve ümmeti tek bir mus-haf etrafında toplaması.

H. Osman (r.a), malıyla Allah'ın rızasına ermiştir. O malını, hiçbir karşılık gözetmeksizin Allah'ın muhtaç kullarına dağıtırdı. Malından kendi nefsi için harcarken eli sıkı idi. Giyim ve yemeye ise düşkün değildi.

Tasavvuf, faziletin en üst derecesine ulaşmak için vesileler aramaktır.

H. Osman (r.a)'ın Cömertliği

Abdurrahman b. Habbab es-Sülemî anlatıyor:

H. Peygamber (s.a) minbere çıkıp bir konuşma yaptı ve ashabı, Tebü'k'e çıkacak Ceyşü'l-Usre'ye⁽¹⁾ yardım etmeye teşvik etti. Bunun üzerine Osman (r.a):

"Sırt çulları ve semerleriyle birlikte yüz deve hazırlamayı vaad ediyorum" dedi.

Rasûlullah (s.a) ashabı yeniden, bu orduya yardıma çağırdı. Osman (r.a) ikinci defa;

"Koşumlarıyla birlikte yüz deve daha vermeyi vaad ediyorum" dedi.

(1) Müslümanların sıkıntılı bir vaktinde ve aşırı sıcakta hazırlandığı için bu orduya "zorluk ordusu" mânâsına gelen "Ceyşü'l-Usre" adı verilmiştir. (Çev.)

Rasûlullah (s.a) ashabı yeniden teşvik etti. **Osman (r.a)** yine;
"Koşumlarıyla birlikte diğer bir yüz deveyi de hazırlamayı ta-
ahhüt ediyorum" diye seslendi.

Rasûlullah (s.a)'a baktım, hayret etmiş gibi elini sallayarak;
"Bundan sonra yapacağı şeyden dolayı Osman'a sorumluluk
yok" buyurdular.

Rasûlullah (s.a) Tebü'k'e gidecek olan Ceyşü'l-Usre hazırlanır-
ken, **Osman b. Affan (r.a)**'ı sağa sola koştururken gördü ve;

"Allah'ım! İşlediği ve işleyeceği, gizli ve açık yaptığı, içinde
sakladığı ve açıkladığı şeylerden dolayı Osman'ı bağışla" buyur-
du.

Abdullah b. Semure anlatıyor:

Katâde (r.a); *"Osman (r.a) Tebü'k gazvesinde, ellisi at olmak*
üzere bin binek hayvanı hazırlamıştır" demektedir.

Örnek Lider ⁽¹⁾

Hasan (r.a) anlatıyor:

"Osman (r.a)'ı, Mü'minlerin halifesi olmasına rağmen, mes-
cidde tek başına bir şilte üzerinde uyurken gördüm".

Abdumelik b. Şeddad b. el-Hâd şöyle der:

"Osman (r.a)'ı cuma günü minberde, üzerinde dört -ya da
beş- dirhemlik Aden işi kaba bir izar⁽²⁾ ve Kûfe işi hafif yırtık bir
elbise olduğu halde gördüm".

Hasan (r.a)'a mescidde kaylûle (öğle) uykusuna yatanların
kimler olduğu soruldu. **Hasan (r.a)** şöyle dedi:

Osman (r.a) halife olduğu zamanlarda mescidde kaylûle yapı-
yordu. Uyandığında, küçük taşların vücudunda izler bıraktığını gö-
rürdük. Onun hakkında şöyle konuşulurdu: *"Bakın! İşte bu*
mü'minlerin halifesi, bakın! İşte bu mü'minlerin halifesi".

Şurahbil b. Müslim anlatıyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Eoliya*, c. 1, s. 60.

(2) Vücudun alt tarafına giyilen bir giysi. (Çev.)

Osman (r.a) halifelik makamında (misafir olarak bulunan ya da fakir ve yoksul olan) ümmete halifeliğin yemeğinden yedirir, kendisi ise evine girer sirke ve zeytinyağı yerd.

Hemedânî, Halife Osman b. Affan (r.a)'ı, terkisinde kölesi Nâil olduğu halde, katır üzerinde giderken gördüğünü söylüyor.

H. Osman (r.a)'ın Hikmetli Sözleri ve Halleri

Abdullah b. er-Rûmî, kendisine gelen bir habere göre Osman (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet eder:

"Cennetle cehennem arasında, hangisine girmekle emrolunacağını bilmeksizin bulunacak olsam, hangisine gideceğimi öğrenmeden evvel bir kül yığını olmayı tercih ederdim".

Abdullah b. Âmir b. Rebîa, birlikte evde otururlarken Osman (r.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Allah'a yemin olsun ki, ne cahiliye devrinde ve ne de müslüman olduktan sonra hiç zina etmedim. Müslüman olduktan sonra sadece edeb ve hayât arttı".

Ukbe b. Suhban der ki: Osman b. Affan (r.a)'ı şöyle derken işittim:

"Müslüman olduğum günden bu yana onu (cinsel uzvunu kastediyor) sağ elimle tutmadım".

H. Osman (r.a)'ın azadlı kölesi Hâni şöyle diyor:

"Osman (r.a), bir mezarın başında durduğunda sakalı ıslanmaya kadar ağırdı".

Osman b. Affan (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu anlatıyor:

"Kuru ekmeğin dışındaki her şey; bu yemek, tatlı su ve kişiyi gölgeleyip barındıran ev birer fazlalıktır ve âdemoğluna bunlardan bir hayır yoktur".⁽¹⁾

Ebu Meşcaa anlatıyor:

(1) Bu ve benzeri hadis-i şerifler, kim için ve nasıl bir ortamda söylendiği dikkate alınmaksızın sırf bize intikal eden şekliyle değerlendirmeye tabi tutulursa, yanlış anlaşılma ihtimali vardır. Meselâ bu hadiste vurgulanan aslında bu dünyanın âhirete nisbetle geçici ve pek değersiz olduğudur. Bu dünyaya gerektikinden fazla değer vermenin yanlışlığı temsili olarak gösteriliyor. Çünkü Rasûlullah (s.a) birçok hadislerinde güzel ve geniş evi, iyi bir bineği övmüş ve güzel giyinmeyi teşvik etmiştir. (Çev.)

Osman ile birlikte bir hasta ziyaret ettik. **Osman** (r.a) hastaya;

"Lâ ilâhe illallah, de" dedi. Hasta da söyledi. Bunun üzerine **Osman** (r.a);

"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, kelime-i tevhidle bütün kusurlarını gidermiş ve onlardan eser bırakmamıştır." dedi.

Ona dedim ki:

"Bunu sen mi söylüyorsun, yoksa Rasûlullah (s.a)'dan mı duyduğun?"

Osman (r.a) şöyle buyurdu:

"Hayır, onu Rasûlullah (s.a)'dan duydum". Biz;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu hasta için okunan bir duadır, sağlam için bir faydası olur mu?" dedik. Rasûlullah (s.a);

"Sağlam için daha heskindir" buyurdular.

Hiz. Osman (r.a)'ın Hilâfeti

Hiz. **Osman**, Hicri 23 yılında, Zilhicce'nin son gecesinde halife oldu ve ona biat edildi. Halifeliği 12 sene sürdü⁽¹⁾.

Hiz. Osman (r.a)'ın Şehit Edilişi ⁽²⁾

Hiz. **Osman**'ın devri karışık bir devirdi. Devletin her yanı isyancılar ve kendi menfaatini her şeyden üstün tutanlarla kaynıyordu. Bu isyancılardan Mısırlı bir grup Hiz. **Osman**'ın yanına gelerek onu sıkıştırdılar. Kellesini istiyorlardı. Burada şunu belirtmeliyiz ki, bu isyan çok geniş çaplı idi. İsyancılar Hiz. **Osman**'ın hilafetten çekilmesini istiyorlardı. Yerine Hiz. Ali'nin geçmesi için daha önce Hiz. Ali'ye yaptıkları teklif reddedilmişti. Hiz. Ali onları reddetmiş, öfkeli bir cevap vermiş ve oğlu Hasan'ı da, durumu bildirsin diye **Osman**'a göndermişti. Ama isyancılar atik davranarak ansızın Medine'ye yaklaştılar. Çok kalabalıklaştılar. Ortalıkğa bir kargaşa hakimdi. Hiz. **Osman** bu kuşatmanın kaldırılması için et-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 159.

(2) İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, c. 3, s. 174.

raftan yardım istedi. Ama burada da anlaşmazlık ortaya çıktı.

İsyancıların muhasarası 40 gün sürmüştür. Hz. Osman kuşatma esnasında bir gün evinin damına çıkarak, herkesin önünde Ali, Talha, Zübeyr ve Sad b. Ebi Vakkas'a hitabederek şöyle demiştir:

"Allah için, sadece size, Rasûlün yakın arkadaşları olan size soruyorum! Bilmiyor musunuz, Rasûlullah; 'Rume kuyusunu kim kazarsa (işler ve su verir hale getirirse), onun için cennet vardır' buyurmuştu da ben o kuyuyu işler hale getirdim. Bilmiyor musunuz, Rasûlullah; 'zorluk ordusunu kim donatırsa cenneti hak eder' demişti de, yine bu orduyu ben donatmıştım!"

Oradaki sahabîler, Hz. Osman'ın bu sözlerini doğruladılar.

Tirmizî bu olayı daha geniş bir şekilde, Sümam b. Hazm yoluyla şöyle anlatıyor:

Hz. Osman kuşatma esnasında evinin damından aşağı bakarak muhasara edenlere şöyle dedi:

"Mısırlılar! Sizi aleyhime kışkırtan arkadaşlarınızdan ikisini bana getiriniz!"

Bu istek üzerine Mısırlılar deve gibi iki iri adamı Osman (r.a)'ın karşısına getirdiler. Halife onlara baktı ve sordu:

"Medine'de Rume kuyusundan başka içilecek su yoktu. Bundan ötürü Rasûlullah; 'kim Rume kuyusunu cennette göreceği hayır karşılığında satın alır ve kendi kovasını müslümanların kovası ile ortak kılar?' diye buyurmuştu da ben o kuyuyu öz malım ile satın almıştım. Oysa siz şimdi o kuyudan içmeme engel oluyorsunuz ve bana acı su içiriyorsunuz! Bunları biliyor muydunuz?" Oradaki iki adam bu soruya;

"Allah'ın ilmine sığınırız ki, evet!" diye cevap verdiler. Sonra Hz. Osman tekrar söz aldı:

"Peygamber (s.a)'in mescidi cemaate dar gelmeye başlamıştı da, Rasûlullah (s.a); 'cennette göreceğiniz hayır karşılığında falan kimseye ait bu arsayı kim satın alıp mescidi genişletir?' diye buyurmuştu. O arsayı yine ben aldım. Bugün beni o mescitte iki rekât namaz kılmaktan dahi menediyorsunuz! Bunu da biliyor muydunuz?" dedi.

"Evet! Allah'ın bilgisine sığınarak cevap veriyoruz, sen doğru söylüyorsun!" dediler.

H. Osman;

"Allah ve İslâm aşkına söyleyin! Zorluk ordusunu kendi malım ile donattığımı biliyor musunuz?" dedi.

"Evet!" dediler. **H. Osman;**

"Allah ve İslâm hakkı için soruyorum! Bir gün Rasûlullah Mekke'deki Sebir Dağı'nın üzerinde bulunuyordu. Onun yanında Ebu Bekir, Ömer ve ben vardık. Bu sırada dağ sarsıldı. Hatta bu sarsıntı ile dağın taşları eteklere yuvarlandı. Bunun üzerine Allah elçisi topuğuyla dağı döverek; 'Ey Sebir, dur! Çünkü üzerinde bir peygamber, bir Sıddık ve iki de şehit vardır' buyurdu. Bunu da biliyor musunuz?" dedi.

"Allah'a sığınırız, evet!" dediler. Bu cevap üzerine **Osman** şöyle dedi:

"Allah en büyüktür. Beni şehit bildiler ve Kâbe'nin Rabbına andolsun ki ben şehidim" dedi.

Nesaf, Ahnef b. Kays'tan gelen bir rivayette, **H. Osman**'ın sözlerini tasdik edenlerin, muhasaracıların gönderdiği iki iri adam değil, **Ali, Talha, Zübeyr ve Sa'd** olduğunu bildiriyor.

Bu kuşatmanın elebaşısı **Abdullah b. Sa'd b. Serh**, **H. Peygamber (s.a)** zamanında vahiy kâtibiydi. Ancak Mekke'nin fet-hinde kanı helâl kılınan hainlerden olmuştur. Daha sonra **H. Osman**'ın merhametini kullanan akrabası **Mervan** araya girmiş ve **Abdullah**'ı affettirmiştir. Böylece tekrar müslüman gözüken **Abdullah b. Sa'd**; **H. Osman (r.a)**'ın hilafetinde **Ebu Bekir Sıddık (r.a)**'ın oğlu **Muhammed**'in yerine Mısır valisi olarak atanır. Mısır halkı ise bu lânetli adamın başlarına geçmesinden büyük bir infial duyarlar. **H. Osman**'a kızarlar. Bu kızgınlık sonucu iş büyür, **Osman** aleyhine bir ayaklanmaya dönmüşür. Sonunda **Osman**'ı kuşatıp, onu şehit ederler.

H. Osman (r.a)'ın okla mı yoksa başka bir yolla mı öldürüldüğü konusunda çeşitli rivayetler var ise de, şehit edildiği sırada *Kur'ân-ı Kerim*'i açıktı. **Osman (r.a)**'ın kanı, *"Onlara karşı*

Allah sana yeter⁽¹⁾ âyetleri üzerine damlamıştır. O sırada Hz. Osman'ın bazı hizmetçileri eve girerek yardıma koşmak istemişlerse de geç kalmışlardı. Katil Sevdan b. Rûman, Osman'ı katleler katletmez hemen geri dönmüş, hizmetçilere saldırmıştır. Ancak hizmetçiler Sevdan'ı öldürmeye muvaffak olmuşlardır.

H. Osman'ın öldürülmesinden sonra isyancılar talan hırsıyla Beytül-Mal'a koştularsa da, iki çuvaldan başka bir şey bulamadılar.

Bazı rivayetlerde, isyancıların sonradan pişman oldukları ve tevbe ettikleri anlatılır.

H. Osman (r.a) H. 35 yılının Zilhicce ayının 18'inde, cuma günü şehit edildi. 12 yıl hilafet sürdü. 75 ila 90 yaşları arasında şehit edildiği kaydedilir.

H. Osman'ın cenazesi üç gün yerinde kaldı, daha sonra Hâkim b. Hizam el-Kureşî ile Cübeyr b. Mut'im Hz. Ali'ye gelerek cenazenin defnedilmesi konusunu görüştüler. Bunu duyan isyancılar cenazeye gelenleri taşlamak için yollarda oturdular. Cenaze az bir cemaatle kaldırıldı. Ama Osman'ın yakın arkadaşları olan Hz. Ali, Talha, Zeyd b. Sabit cenazeye katıldılar. Hz. Osman, yıkanmadan, elbiseleriyle kefenlenip defnedilmiştir.

İşte, hakedeceği cezayı görecektir olan Yezid'e kadar uzanan ve daha sonra tarihe yansıyan büyük çatlağın ilk belirtisi bu olaydır.

Müslüman idareciler uyanık olmak, halkının durumunu iyi bilmelidirler. Adam kayırmak ve tayin edilen görevlilerin esas niyetlerini araştırmamak, idareyi çeşitli tehlikelere sürükler.

Ayrıca, bir yerde haklı başlayan bir itiraz, yanlış mecraya sürüklenmiş bir ayaklanmaya ve bitmez tükenmez kanlı kavgalara yol açabilir. Tarih, tekerrür etsin diye okunmaz! Kendimizi iyi tanımalıyız. Her müslüman kendi gibi düşünmeyen bir müslüman kardeşine belki içerleyebilir. Bunda haklı da olabilir. Ama karşı taraf da dinlenmelidir. Tartışma eğer haklı bir nedene dayanıyorsa, meşru ölçüler içinde yapılmalıdır. Açık nasları çiğnemediği sürece de, kimseye kâfir denemez!

(1) Bakara, 137.

HZ. ALİ B. EBİ TÂLİB (R.A)

Babası Ebu Tâlib idi. Ebu Tâlib'in adı Abdi Menaf idi. Dedesi Abdülmuttalib, onun babası da Haşim idi. Hz. Ali'nin annesi, Esed kızı Fâtıma'dır. Fâtıma'nın dedesi Hâşim'dir. Babası da annesi de Hâşimî olan ilk halife odur.

Hz. Ali kuvvetli, iri gözlü ve son derece yakışıklı biriydi. Hafif dolgun, saçları dökük, sakalı gür ve göğsü kılı idi. Orta boylu, kalın pazuluydu. Sürekli gülümseyen bir simâsı vardı.

Hz. Ali'nin nesli, Hasan ve Hüseyin'den, Muhammed b. Hanefiye'den ve Kelb kabilesinden olan hanımının oğlu Abbas ile Tağleboğulları'ndan olan hanımının oğlu Ömer'den devam etmiştir⁽¹⁾.

HZ. Ali (r.a)'nin Şahsiyeti

Ali b. Ebî Tâlib (r.a), kavmin efendisi, Peygamber âşığı ve Allah (c.c)'ın sevgilisidir. İlim şehrinin kapısı ve sohbetlerin önde gelen ismidir. Küçük işaretlerden büyük mânâlar çıkarma kabiliyetine sahip olup, hak yola girenlerin sancığı, Allah (c.c)'a itaat edenlerin ışığı, muttakîlerin dostu ve adaleti ayakta tutanların öncüsüdür. Aşhab içinde Hz. Peygamber (s.a)'in davetine icabet eden inananların ilki, hüküm çıkarma ve köklü inanç bakımından en kuvvetlileri, en yumuşak huyluları ve en âlimleridir. O, muttakîlerin numûnesi, marifetullah sırrına erenlerin deliliydi. Tevhîdî hakikatleri bildirir, fıkıh ilminin mühim noktalarına işaret ederdi. Anlayan bir kalbi, çok soran bir dili ve işittiğini hiç unutmayan bir kulağı vardı. Verdiği sözü tutar, fitnelerin kaynağını kurutmaya çalışırdı. Türlü türlü imtihanlardan geçmiş, fakat yine de kötülüğe düşmekten korunmuştur. Sözlerinden dönüp ahitlerini bozanları kovmuş, zalimlerin burnunu yere sürtmüş ve dinden ayrılıp mürted olanları mağlup ve perişan etmiştir. Allah (c.c)'a bağlılığı sonsuzdur⁽²⁾.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safo*, c. 1, s. 162.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.1, s.61. Buradan sonrası bazı bölümler hariç Hilîye'den alınmıştır. Biz Hilîye'den alınmayan yerleri göstereceğiz. (Çev.)

Tasavvuf, sevgiliye boyun eğmek ve ilâhî sınırlara tecavüz etmemek için boş şeylerle mücadele etmektir.

Sancağın Hz. Ali (r.a)'ye Verilişi ve Gözünün İyileşmesi

Sehl b. Sa'd, Hz. Peygamber (s.a)'in Hayber gazvesinde şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Bu sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah (c.c) onun eliyle fethi müyesser kılacaktır. O, Allah ve Rasûlünü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever".

Bu konuşma üzerine sancağın kime verileceği hususunda bir kargaşa oldu. Sonra Peygamber (s.a) ashaba;

"Ali b. Ebî Tâlib nerede?" diye seslendi. Oradakiler;

"Gözü ağrıyor" dediler. Hz. Peygamber (s.a) onlara;

"Birini gönderin, Ali gelsin" diye emretti.

Ali (r.a) getirildi. Rasûlullah (s.a) **Ali (r.a)'nin** gözüne tükürüğünden sürüp dua etti. **Ali (r.a)'nin** gözü, sanki az önce hiç ağrımyormuşçasına tamamen iyileşti. Sonra Rasûlullah (s.a) sancağı **Ali (r.a)'ye** verdi. Bunun üzerine **Ali (r.a)** şöyle dedi:

"Bizim gibi -müslüman- oluncaya kadar onlarla savaşacağım".

Hz. Peygamber Ali (r.a)'ye şunları söyledi:

"Elçilerini onların yanına gönder ve kendilerini İslâm'a davet et. Ayrıca kendilerine, yapmakla sorumlu oldukları hükümleri de bildir. Vallahi, Allah'ın senin vasıtanla bir kişiye hidayet vermesi, senin için cennet nimetlerinden daha hayırlıdır".

Seleme b. Ekvâ anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a) **Ebu Bekir (r.a)'e** Hayber Kalesi'nde savaşması için sancağı vermişti. **Ebu Bekir (r.a)**, bütün gayretine rağmen kaleyi fethedemeden döndü. Peygamber (s.a) ertesi gün **Ömer (r.a)'i** gönderdi. **Ömer (r.a)** de orada savaştı. Fakat büyük çabasına rağmen o da kaleyi fethedemeden geri döndü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki o, Allah (c.c) ve Rasûlünün sevgisiyle dopdoludur ve Allah (c.c) onun eliyle fethi gerçekleştirecektir. O, fırar da etmeyecektir". Bunun üzerine san-

cak Ali'ye verildi ve kale fethedildi.

Hasan b. Ali (r.a)'den naklediliyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Bana Arab'ın efendisini çağırın -Ali'yi kastediyor-". Hz. Âişe;

"Sen Arab'ın efendisi değil misin ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca Rasûlullah (s.a) şu cevabı verdi:

"Ben âdemoğlunun efendisiyim, Ali de Arab'ın efendisidir".

Ali (r.a) gelince, Rasûlullah (s.a) Ensar'a haber gönderdi. Onlar da geldiler. Hz. Peygamber (s.a) toplanan müslümanlara şöyle dedi:

"Ey Ensar topluluğu! Size, kendisine tutunduğunuz takdirde sapıtmayacağınız birini söyleyeyim mi?". Ensar;

"Evet yâ Rasûlallah" dediler. Rasûlullah da şöyle buyurdu:

"Bu Ali'dir. Onu benim sevgimle seviniz, bana değer verdiği gibi ona değer veriniz. Cebrâil bana, size söylediğim şeyleri emretti".

Rasûlullah (s.a)'ın Ali (r.a)'yi Övmesi

Enes (r.a) anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a) bana:

"Ey Enes! Abdest için elime su dök" dedi. Abdestini alıp iki rekât namaz kıldı. Namazı bitince bana şöyle seslendi:

"Ey Enes! Bu kapıdan senin yanına ilk gelen; mü'minlerin efendisi, meşhur şahsiyetlerin komutanı ve vasîlerin sonuncusudur".

Ben içimden; *"Allah'ım! Bu gelen kişi Ensar'dan biri olsun" dedim. Baktım, gelen Ali b. Ebi Tâlib'di. Rasûlullah (s.a);*

"Enes! Kimmiş o?" diye sorunca, "Ali" dedim.

Sonra Rasûlullah (s.a) ayağa kalktı ve onu kucaklayarak müdeledi. Mübarek yüzünün terini Ali'nin yüzüne, Ali'nin terini de kendi yüzüne sürdü. Ali (r.a) dedi ki:

"Ey Allah'ın elçisi! Görüyorum ki sen, bana bu güne kadar yapmadığın bir muamele yaptın (nedir bunun sebebi?)". Hz. Peygamber (s.a) ona;

"Beni böyle yapmaktan engelleyecek bir durum yok ki. Çünkü sen, benden duyduğunu sonrakilere iletirsin, sesimi onlara duyursun ve benden sonra ihtilafa düştükleri konuları onlara açık-larsın".

Ali b. Ebî Tâlib (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın, kendisi hakkında şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ben hikmetin eviyim, Ali de kapısıdır".⁽¹⁾

Ali (r.a) İlim Deniziydi

Abdullah b. Mes'ud (r.a) diyor ki: Hz. Peygamber (s.a)'ın yanında bulunuyordum. Ona Ali'den soruldu. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Hikmet on parçaya ayrılmıştır. Dokuzu Ali'ye, biri de diğer insanlara verilmiştir".

Hz. Ali (r.a) anlatıyor: *"Yâ Rasûlallah! Bana tavsiyede bulun"* dedim. Rasûlullah (s.a):

(1) Aynı hadisi Enes b. Mâlik (r.a) de rivayet etmiştir. Bu hadis; Tirmizi, Menâkıb babında 30 no. ile zikredilmiştir. Şevkânî; İbnü'l-Cevzî'nin bu hadise mevzû dediğini belirtiyor. Yine bunun bir benzeri olan "Ben ilmin şehriyim, Ali'de kapısıdır" hadisinde de farklı sözler söylenmiştir. Özellikle bu hadisi rivayet eden râviler, Zehebi, İbnü'l-Cevzî, vb. hadis bilgileri tarafından tenkide tâbi tutulmuşlardır. Hadis; Hatîb el-Bağdâdî, Taberânî, İbni Adîyy, el-Ukaylî, İbni Mirdaveyh tarafından zikredildiyse de Şevkânî tüm bu rivayetlerdeki hadis nakledici râviler içinde müttehim, güvenilirmez, vb. kimselerin bulunduğunu söylüyor. Hadisteki ihtilaf büyüyor. Hadis içinde müttehim (yani uydurmacılık it-hamına maruz kalan) kimselerin güvenilir olduğunu söyleyenler de var. Yahya b. Main ve Hâkim onları güvenilir buluyor. Hadis Tirmizî'nin *Sünen*'ine, Hâkim'in *Müstedre-ki*'ne giriyor.

Son olarak büyük hadis otoritesi İbni Hacer el-Askalânî bu hadisin mevzû (uydurma) ya da sahhâ olmıyıp sadece "Hasen" mertebesinde olduğunu bildiriyor. Yani hadis sıhhat derecesine çıkmıyor. Yalan derecesine de inmiyor. Doğru olan da budur. Biz de İbn Ha-cer'e katılıyoruz.

(Bkz: Muhammed b. Ali eî-Şevkânî, *el-Fevaid*, Tahkik; Abdurrahman b. Yahya, 1960, Kahire. s. 348-352)

"Rabbim Allah'tır, de sonra dosdoğru ol" buyurdular. Ben de dedim ki:

"Rabbim Allah'tır. Başarım ancak Allah'ın inayetiyledir. O'na tevekkül ettim ve O'na yöneliyorum". Duamı duyan Hz. Peygamber (s.a):

"İlim senin için mübarek olsun ey Hüseyin'in babası! Sen ilmi su içer gibi içmiş ve ondan kanmışsın" buyurdular.

Abdullah b. Mes'ud (r.a) der ki: Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir. Bu harflerden her birinin zâhir ve bâtını –ilk bakışta anlaşılan ve anlaşılamayan mânâsı– vardır. Ali, hem zâhir hem de bâtın ilmine sahiptir. ⁽¹⁾

Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin (r.a) müslümanlara şöyle hitap etti: (Müslümanlar!) *Dün aranızdan öyle bir adam ayrıldı ki, ilimde evvelkiler onu geçemedi, sonrakiler de ona ulaşamayacaktır. Hz. Peygamber (s.a) onu muharebeye gönderip eline sancak verdiğinde, Allah ona fethi nasip edinceye kadar gözünü kırpmadan çarpıştırdı. Cebrâil sağında Mikâil ise solunda bulunurdu. Geride –borcu ödendikten sonra– satın almayı düşündüğü hizmetçi için ayırdığı yediyüz (dirhem) den başka ne sarı bir altın ne de beyaz bir gümüş bırakmıştır".*

İbni Abbas (r.a), Hz. Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini naklediyor:

"Aramızda bir olay çıktığında, en isabetli hükmü veren Ali idi. Übey ise en iyi Kur'an okuyanımdır".

Ebu Said el-Hudri (r.a) anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a) –iki omuzunun arasına eliyle vurarak– Ali'ye şöyle dedi:

"Ey Ali! Senin yedi özelliğin var ki, kıyamet günü hiç kimse seninle bunlar konusunda tartışamaz (yani, bunlar bende de var diyemez): Sen erkekler arasında bana ilk inanansın, Allah'a verdiği sözde en fazla sadakat gösterensin, Allah'ın emirlerini en iyi yerine getirensin, idaresinden mesul olduklarına en iyi davranansın, müslümanların en insaflısısın, hüküm vermeyi en iyi bilensin ve kıyamet günü büyük meziyetlere sahip olansın".

Hz. Ali (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın kendisine: *"Müslümanların*

(1) Bu ve benzeri hadislerde geçen harf kelimesi bazı âlimlerce "kıraat" (okuma biçimi) olarak tefsir edilmiş bazılarıncı da "ilim" olarak algılanmıştır. (Çev.)

efendisine ve müttakilerin imamına merhaba" dediğini söylemiştir.

Ali (r.a)'ye; *"Sen neye şükredersin?" diye sorulunca, o şöyle dedi;*

"Allah'a, bana ihsan ettiği şeylere karşı hamdeder, beni yükümlü kıldığı şeylerden dolayı şükreder ve bana verdiği şeyleri artırmasını dilerim".

H.z. Ali (r.a)'nin Ferâseti

Ebu Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor:

H.z. Peygamber (s.a)'le birlikte yürürken ayakkabısının (nalin) üstü koptu. Ali (r.a) tamir etmek için ayakkabıyı aldı. Ayakkabı tamir edildikten sonra Rasûlullah (s.a) yoluna devam edip şöyle buyurdu:

"Ey ashabım! Sizden biri Kur'an'ın te'vili üzerine savaşa koyulacaktır. Nitekim ben de, (Kur'an) inerken birileriyle savaşmış-tım".

Ali'ye Rasûlullah (s.a)'ın buyurduğunu haber verdim. Fakat o, aynı şeyi daha önce duymuş gibi, bu habere sevinmedi.

Yine Ali b. Ebî Tâlib'den naklediliyor:

"Yüce Allah'ın indirmiş olduğu âyetleri, niçin ve nerede indir-diğini bilirim. Çünkü Allah (c.c) bana, sezgi ve anlayışı yüksek bir kalp, çok soran bir dil ihsan etmiştir".

Ebu'l-Buhterî anlatıyor:

H.z. Ali'ye, nasıl biri olduğu sorulmuştu. O şöyle cevap verdi:

"Bana bir şey sorulunca onun cevabını verir, mecliste konuşan sustuğunda konuşmaya başladım".

Şebes b. Rabi anlatıyor:

H.z. Peygamber (s.a)'e bir esir hediye edilmişti. Ali (r.a), eşi **Fâtıma (r.a)'ya;**

"Babana git ve ondan, seni bazı işlerden kurtaracak bir hizmetçi iste" dedi. Akşam vakti Fâtıma (r.a) babasına gitti. H.z. Peygamber (s.a) ona:

"Kızım, bir işin mi var?" diye sordu. Fâtıma;

"Bir şey yok, sadece selam vereyim, hal hatır sorayım diye geldim" dedi. Bir şey istemeye utanmıştı. Eve dönünce Ali (r.a) ona;

"Ne yaptın?" diye sorunca, Fâtıma şu cevabı verdi:

"Ondan hiçbir şey isteyemedim, utandım".

Ertesi akşam olunca Ali (r.a) eşi Fâtıma'ya yeniden;

"Babana git ve ondan, seni bazı işlerden kurtaracak bir hizmetçi iste" dedi. Fâtıma babasına gitti, fakat ondan yine bir şey isteyemedi. Üçüncü gün olunca, ikisi birlikte çıkıp Rasûlullah (s.a)'a gittiler. Rasûlullah onlara, geliş sebeplerini sordu. Ali (r.a) dedi ki:

"Ya Rasûlallah! İşler bizi epeyce zorluyor. Senden, işlerin bir kısmını üstlenecek bir hizmetçi vermeni isteyecektik".

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) ikisine hitaben;

"Size kızıl altınlardan daha hayırlı bir şey söyleyeyim mi?" diye sordu. Ali (r.a);

"Evet, ey Allah'ın elçisi!" dedi. Rasûlullah da onlara şu tavsiyede bulundu:

"Uyumadan önce yüz defa Allahu Ekber, subhanallah ve el-hamdülillah demeniz size bin hasene kazandırır. Sabahleyin aynı duaları yapmanız yine size bin hasene kazandırır".

Ali (r.a) der ki: "Bunu Rasûlullah'tan duyduğum günden beri, Sıffın gecesi hariç hiç ihmal etmedim. O gece unutmuştum, fakat gecenin sonuna doğru hatırıma gelince hemen söyledim".

Abdurrahman b. Ebf Leylâ'dan gelen bir rivayete göre Hz. Ali şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a) bize geldi ve ayaklarını benimle Fâtıma'nın arasına koydu. Böylece biz, uyumadan önce ne diyeceğimizi hatırlamış olduk: Otuz üç tekbir (subhanallah), otuz üç tahmid (elhamdülillah) ve otuz üç tekbir (Allahu ekber). O günden sonra bunları söylemeyi hiç bırakmadım".

Adamın biri Ali (r.a)'ye; "Sıffın gecesinde de mi?" diye sorunca Ali (r.a); "Sıffın gecesinde de" diye cevap verdi.

İbni A'bad anlatıyor: Hz. Ali (r.a) bana;

"Ey İbni A'bad! Yemeğin hakkının ne olduğunu bilir misin?"

diye sordu. Ben ona;

"Nedir ki hakkı, ey İbni Ebî Tâlib?" dedim. Bana dedi ki:

"Bismillah çekip, 'Allah'ım, bize rızık olarak verdiğin nimetleri mübarek kıl', dersin". Daha sonra şöyle dedi:

"Yemeği yediğinde şükürü nedir bilir misin?" Ben soruyu ona;

"Nedir?" diye geri çevirdim. O şöyle dedi:

"Bize yediren ve içiren Allah'a hamd olsun, dersin".

Hiz. Ali (r.a), geçiminde bir zorluk ve sıkıntı olunca halktan uzaklaşır kazanç ve rızık kapısı arardı.

Tasavvuf, sebeplere sarılıp Allah'ın takdir ettiğı rızık kapılarına varmaktır.

El Emeğı, Güzel Giyinme, Dünya ve Âhiret Sevgisi

Mücahid anlatıyor:

Bir gün Ali b. Ebî Tâlib, başında sarık olduğı halde yanımıza geldi ve şöyle dedi:

"Bir defasında Medine'de çok acıkmıştım. Çıktım, Medine'nin üst taraflarında iş aramaya koyuldum. Baktım, bir kadın çamur yapmış su ile yumuşatmak istiyor. Yanına gittim ve her bir büyük kova su için bir adet almak üzere ücrette anlaştım. Kuyuya on altı kova saldım ve çektim. Her iki elimi de kabardı. Çektiğim suları getirip çamura serptim ve; 'yeter bu kadar' dedim. (Ravilerden İsmail ellerini açtı ve sonra toplayarak avuç şekline getirdi). Kadın bana, onaltı hurma sayıp verdi. Hiz. Peygamber (s.a)'e geldim ve olanları anlattım. O da benimle birlikte hurmadan yedi".

Hammad b. Zeyd'in rivayetinde olay şöyledir: "Onaltı veya onyedi kova su çektim, sonra da ellerimi yıkayıp, hurmaları Hiz. Peygamber (s.a)'e götürdüm. Peygamberimiz bana; 'Hayırlı olsun' dedi ve dua etti".

Hiz. Ali (r.a), müslümanların güzel giyinenlerindendi. Allah (c.c)'ın âbid kullarının güzel hasletleri ve zahidlerin manevi süsleriyle süslenmeyi de ihmal etmezdi.

Ammar b. Yâsir (r.a)'den nakledilmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Ey Ali! Allah seni öyle bir süsle süslemiştir ki, -Allah tarafından beğenilen- hiçbir kul daha iyi bir süsle süslenmemiştir. O, Allah (c.c) katındaki iyilerin süsüdür. Dünya malına kapılmayıp zühd göstermen, senin dünyadan bir şey sarfetmemen, dünyanın da senden bir şey eksiltmemesi demektir. Allah (c.c) sana, yoksulları sevmeye huyunu ihsan etmiştir. Seni tebaa olarak onlardan razı kıldı, onlar da imam olarak senden razıdılar".

Ali b. Ebî Talib (r.a) şöyle diyor:

"Kıyamet günü dünya bütün süs ve şâaasıyla gelir ve; 'Ey Rabbim, beni dostlarından (evliyâ) birilerine bağışla' der. Yüce Allah ona; 'Git huzurundan. Dostlarımdan (evliyâ) herhangi birisine bağışlayacağım şeyler içinde senden daha değersiz bir şey yoktur, sen onlara bağışlanmayacak kadar değersizsin' der. Sonra da dünya, elbisenin dürüldüğü gibi dürülür ve cehenneme atılır".

H.z. Ali (r.a), âhireti dünyaya tercih etti. Onun için gizlilik perdesi kaldırıldı, hidayet yolunda basiretle yürüdü, gözündeki manevi körlük giderildi, gayb gözü açıldı.

H.z. Ali (r.a)'den naklediliyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Kim dünyaya bütün kalbiyle bağlanmayıp âhireti tercih ederse, Allah ona -bir ders olmaksızın- çeşitli şeyleri öğretir, onu hidayet üzere dâim kılar ve ona basiret ihsan edip manevi körlüğünü giderir".

Ali (r.a) Marifetullah'a Sahipti

H.z. Ali (r.a), Allah'ın zatını tanıyan ve kalbindeki ma'rifetullah bilgisi derin olan bir insandı.

Tasavvuf, perdeleri kaldırarak gönül gözünü açabilmek ve gayb âlemini görebilmektir.

Abdullah b. Abbas (r.a)'dan naklediliyor:

Ali (r.a) beni, Zeyd b. Suhan'ı çağırmanın için göndermişti. Zeyd gelince şöyle dedi:

"Ey mü'minlerin halifesi! Senin, Allah'ın zatını bildiğini ve Allah sevgisinin kalbinde çok büyük yer tuttuğunu bilmiyordum".

Numan b. Sa'd anlatıyor:

Kûfe'de, **Ali b. Ebî Tâlib** (r.a)'in hilafet merkezi olan evinde bulunuyordum. O, sırada **Nevf b. Abdullah** geldi ve;

"Ey halife! Kapıda yahudilerden kırk kişi var" dedi. Ali (r.a);

"Gelsinler, görelim" buyurdu. Adamlar içeri girip halifenin karşısına geçtiler ve şöyle dediler:

"Ey Ali! Şu gökte (semâ) duran Rabbini anlat bize. O ne durumda, daha önce nasıldı, ne zamandır böyle ve neyin üzerinde duruyor?"

Ali (r.a) oturduğu yerden doğruldu ve şöyle dedi:

"Ey yahudi topluluğu, beni dinleyiniz! Şüphesiz Rabbim ilk (evvel)dir ve hiçbir şeyden var olmamıştır. Hiçbir şeyle birlikte karışık halde de değildir. O ne bir vehim, ne de uzak bir hayaldir. Hâdis -sonradan olma- de değildir. Bilakis, eşyaya şekil verip niceliğini tayin eden zatın şanı yücedir. Zamanın geçmesine rağmen O hep varoldu ve var olmaya devam edecektir. O, durumların değişmesiyle değişmez. Yüce Allah (c.c), nasıl olur da 'hayal' diye vasıflandırılabilir? Her şeyi anlatabilen diller bile onu anlatabilir mi? Eşyaya benzemeyen bir şey için nasıl 'pek de açıkmiş, belirliymiş' denebilir? Bütün bunların aksine, Allah (c.c)'ın, bizim anlayacağımız ölçüde bir keyfiyeti yoktur. O insana, şah damarından daha yakındır. Kullara benzerlik söz konusu olunca da, uzağın uzağıdır. Kulların karanlık bir gecede göz kırpmaları, tek bir söz söylemeleri, bir kıpırtıları, bir adım atmaları O'na gizli kalmaz. Parıldayan ay, gün dönümünde ışığını yayan güneş, gündüze dönüşen gece ve geceye doğru giden gün Allah (c.c)'a gizli kalmaz. Allah (c.c) ilmi ve iradesiyle onları kuşatır ve onların hareketini düzenler. O, her mekân ve zamanda, her şeyi bilir. Her sonu ve verilen müddetleri bilir. Uzaklık, kullar için vardır; sınır, Allah (c.c) dışındakilere nisbet edilir. Allah (c.c) hiçbir mahlûkatı, ne bir başkası tarafından vücuda getirilen bir temele göre ve ne de kendisinden önce başlanmış bir numûneye göre yaratmamıştır. Aksine, o dilediğini yaratmış ve muntazam olarak yaratmış, dilediğine şekil vermiş ve en güzel biçimde şekillendirmiştir. O, yüceliğinde tektir ve O'nu hiçbir şey engelleyemez. O, yaratıklarından herhangi birinin bir husustaki önerisine uyarak bir fayda elde etmez. Dua edenlerin duasına çok hızlı karşılık verir, göklerde ve yerde olan melekler O'na itaatkârdırlar. Helâk olup ölenleri bilmesi, gezip dolaşan di-

rileri bilmesi gibidir. Semânın en uzak köşelerinde olup biteni bildiği gibi, yerin derinliklerinde olanları ve diğer her şeyi de bilir. Sesler onu şaşırtmaz, diller onu meşgul etmez. O, hiçbir organa muhtaç olmaksızın bütün sesleri işitir. İşleri düzenler, her şeyi görür, yapılanları bilir, diridir, daimdir. **Musa** (a.s) ile, organsız ve aletsiz, dudaksız ve sözsüz olarak konuşan Allah (c.c)'ın şanı yücedir. O, sıfatlarının niceliğinin anlaşılmasından münezzehtir. Kim Rabbimizin sınırlı ve hakkıyla bilinebilir olduğunu iddia ederse o, Hâlık ve Ma'bud'u tanımamış demektir. Kim de mekân ve zamanın O'nu kuşatacağını söylerse, onda şaşkınlık ve doğruyu yanlıştan ayıramama hastalığı vardır. Tam aksine O, her mekânı kuşatır.

Ey -Kur'an ve açık delillerdeki bilgilerin aksine- Rahmân'ın tavsif edilmesinde ileri geri konuşup tereddüt gösteren kişi! Şayet sözünde duruyorsan, Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil'i bize anlat. Sen neredesin, bunları anlatmak neredesin? Sen, senin gibi yaratılmış olan birini tarif etmede aciz kalıp da, Yaratan ve Ma'bud-u Hakîki olan Allah (c.c)'ı nasıl tarif edebilirsin? Yerlerde, göklerde ve her ikisinin arasında olan her şey Allah (c.c)'ındır. O, büyük arşın sahibidir".

Rabbî Dünya İmtihanında Tanımak

Ebu'l-Ferrec, Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Daha büyümeden, çocukken ölüp cennete girmek ve Rabbimi orada tanımak beni sevindirmez".

Dört Temel

Halas b. Amr anlatıyor:

Biz Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'in yanında otururken içeri Huzaa kabilesinden bir adam girdi ve;

"Ey mü'minlerin emîri! Hz. Peygamber (s.a)'i, İslâm'ı anlatırken işittin mi?" diye sordu. Halife Ali (r.a);

"Evet, Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim: İslâm dört temel üzerine bina edilmiştir. Bunlar; sabır, yakîn, cihad ve adalettir.

Sabrın dört kısmı vardır: Şevk, acıma, âhiret için dünyaya

değer vermeme ve Allah'tan lütûf bekleme. Kim cenneti arzularsa, dünyevî zevklerden kendisini arındırır, kim de cehennemden uzak durmak isterse haramlardan sakınır. Kim dünyaya değer vermezse musibetler, ona ağır gelmez. Ölümü bekleyen, hayır işlerinde acele eder.

Yakının de dört kısmı vardır: Mahareti bastretle görme, hikmeti yorumlama, ibret veren şeyi bilme ve sünnete uymadır. Kim bir şeyi iyiden iyiye ve derinliğine görüp kavarsa hikmeti yorumlayabilir. Hikmeti yorumlayan kişi ise, onun taşıdığı ders ve ibreti bilir. İbretleri bilen kişi de sünnete uyar. Kim de sünnete uyarsa, sanki ilk müslümanlardanmış gibi olur.

Cihad dört bölümdür: İyiliği emretmek, kötülükten vazgeçirmek, her yerde doğru olmak ve fasıklara buğz etmek. Kim iyiyi emrederse, mü'mine destek vermiş olur; kim de kötülükten vazgeçirse, münafığın burnunu yere sürer. Toplum içinde doğru davranan, üzerindeki sorumluluğu yerine getirmiş ve dinini elde etmiş demektir. Fasıklara buğz edip kin tutan, Allah için buğz etmiştir. Kim birilerine Allah rızası için buğz ederse, Allah da onun için, onun buğz ettiklerine buğz eder.

Adâletin de dört bölümü vardır: Derin anlayış, ilmin aydınlığı, hükmün yolları ve hilim -yumuşak huyluluk-. Kim anlayışını derinleştirirse, ilim sırlarını açıklar. İlimden istifade eden ise, hükmün yollarını bilir. Kim de hükmün yollarını bilirse, hilmin bahçesine varır. Hilim bahçesine giren ise, yaptığı işlerde aşırı gitmez ve halkın arasında, kimseye rahatsızlık vermeden yaşar.

Yahya b. Kesîr ve başka râvilerden gelen bir habere göre Ali (r.a)'ye; "seni bir tehlikeye karşı bekleyelim mi?" demişler. Ali (r.a) onlara; "kişinin bekçisi ecelidir" diye cevap vermiş. ⁽¹⁾

Hız. Ali (r.a)'nin Bazı Sözleri

Hız. Ali (r.a)'den rivayet edilen sağlam sözler ve ince işaretlerden bazıları şunlardır:

"İbadetin kabulüne, onu işlemekten daha fazla ihtimam gösteriniz. Çünkü takvâyla yapılan ibadette azlık söz konusu olmaz. Kabul olan amel, nasıl az diye adlandırılabilir?"

(1) Bu bölüm, İbnü'l-Cevzâ'den alındı. Bkz. Sıfatü's-Sa'fve. c.1, s.165.

"Hayır, senin mal ve çocuğunun çok olmasında değildir. Hayır, ilminin çoğalmasında ve tevâzunun artmasındadır. Diğer insanlara karşı Allah'a kulluğunla övünmende de bir hayır yoktur. Çünkü ibadetini güzel yaptıysan, Allah'a hamdetmiş olursun, kusurlu davrandıysan, O'ndan af dilersin. Şu iki kişi dışında dünyanın hiç kimseye hayrı yoktur: Günah işleyince günahını tevbeyle kapatan ve hayır işlerine koşan kişiler. Takvâyla yapılan ibadet az değildir. Kabul edilebilecek kadar sağlam olan bir amel nasıl az olabilir?"

"Benden şu beş şeyi iyi belleyiniz. Şayet bunları elde etmek için deveye binip yola çıksaydınız, bunları elde edemededen bineğinizi iyice yorardınız: Kul Rabbinden başka hiç kimseden bir şey ummamalı ve ancak günahından korkmalı. Cahil, bilmediği hususları sormaktan utanmamalı, âlim de, kendisine bilmediği bir şey sorulduğunda; 'Allah en iyisini bilir' demekten çekinmemelidir. Sabrın imandaki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir. Sabrı olmayanın imanı da yoktur".

"Korktuğum şeylerin en korkutucusu, hevâ ve hevese uymak ve hiç ölmeyecekmiş gibi bitmez tükenmez arzular beslemektir (tâl-u emel). Hevâya uymak, kişiyi haktan döndürür, tâl-u emel ise ahireti unutturur. Dikkat edin! Dünya, arkası dönük gidiyor, âhiret ise beriye doğru geliyor, Bunlardan her birini isteyenler vardır. Sizler dünyayı isteyenler değil, âhireti isteyenler olunuz. Bugün iş günüdür, hesap yoktur; yarın ise hesap günüdür, iş yoktur".

Ebu Erâke anlatıyor:

Ali (r.a) sabah namazını kıldı ve güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar oturdu. Üzgün bir hali vardı. Sonra şöyle buyurdu:

"Rasûlullah (s.a)'ın ahabında öyle haller gördüm ki, şu anda onlara benzeyen hiçbir kimse göremiyorum. Vallahi onlar, gözleri önünde cenaze taziyesi yapılanlar gibi benizleri sarı, saçı-başı dağınık ve toz-toprak içinde olurlardı. Onlar, ya ayakta ya da sırtüstü yatarken Kur'an okuyarak gecelerlerdi. Yanlarında Allah'ın ismi anıldığında, rüzgârlı bir günde ağaçların sallandığı gibi sarsılırlardı. Yemin ederim ki, elbiseleri ıslanuncaya kadar ağlarlardı. Vallahi şu topluluk, gaflet içinde gecelemetedir".

"İnsanların hâlet-i ruhiyesini bilen, fakat başkaları tarafından tanınmayan, Allah'ın da kendisini rızasıyla andığı, alçak sesli

her kula müjdeler olsun. Onlar hidayet fenerleridir, insanlar onların aydınlattığı yolda yürürler. Allah (c.c) onların üzerine çökebilecek her fitne ve karanlığı giderir ve onlara rahmet eder. Onlar öne atılan, sır ifşa eden, başkasına eziyette bulunan ve gösteriş yapan kimseler değildir”.

“Gerçek fakih, Allah’ın rahmetinden ümit kestirmeyen ve halkı, O’nun azabından emin kılmayan, Allah’a isyan edilebilecek konularda insanlara ruhsat vermeyen ve Kur’an’ı bırakıp başka bir şeyden medet ummayan kişidir. İlimsiz ibadette, anlamaksızın çalışılan ilimde ve düşünülmeksizin yapılan okumada hiçbir hayır ve bereket yoktur”.

“İlmin pınarları, gecenin ışıkları olunuz ve elbisenin eskisini, kalbin yenisini taşıyınız. İşte böyle olursanız gökte biliniz, yeryüzünde anılırsınız”.

“Ey insanlar! Eğer sizler, anasını yitiren düve (inek yavrusu)’nin inlemesiyle inleseydiniz, güvercinler gibi dua etseydiniz, ruhbanın yalvarıp feryat etmesi gibi feryat etseydiniz, sonra da Allah (c.c) katındaki derecenizi yükseltmek, meleklerin yazdığı günahların bağışlanmasını temin etmek ve O’na yakınlık sağlamak için mal ve evlattan vazgeçseydiniz, bu yaptıklarınız, Allah (c.c)’ın size bahşedeceğini umduğum sevap ve dışar olmanızdan korktuğum elim azap karşısında az kalırdı. Allah (c.c)’a yeminler olsun ki, O’ndan korkarak ve O’na yönelerek gözleriniz önünüze aksa, sonra size dünyada uzun bir hayat bahşedilse –dünya bâki değildir ya– güç ve kuvvetinizden bir şey kalmamış olsa bile O, İslâm’daki hidayetinizi daim kılmak suretiyle size güç ve kuvvet verir. Siz amellerinizle cennete hak kazanamazsınız. Fakat O’nun rahmetiyle muamele göreceksiniz. O’nun cennetine, adalete sarılıp orta yolu tutanlar girer. Allah (c.c) bizi ve sizi, çok çok tevbe eden abid kullarından etsin”.

Cafer b. Muhammed, babası ve dedesi yoluyla gelen şu haberi naklediyor:

H.z. Ali (r.a) bir cenaze merasimindeydi. Ölü mezara konunca yakınları feryat ve figanla ağlamaya başladılar. Ali (r.a) onlara şöyle dedi:

“Niçin ağlıyorsunuz? Vallahi bunlar, ölünün şu anda gördüğünü görselerdi ölülerini unuturlardı. Bunlar –ağlayanları kaste-

diyor-, birer birer ölüme varacaklar, hatta içlerinden hiçbiri geride kalmayacaktır”.

Daha sonra ayağa kalkıp şöyle buyurdu: “Size -ölen insanları- misal getiren, ecelleri tayin eden, kastettiği şeyleri duyup belle-yen kulaklar, kapaklarını açtığınızda göreceğiniz gözler ve anlama sahasına giren şeyleri anlayan kalpler veren Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Yüce Allah (c.c) sizi boş yere yaratmadı, sizden vaz-geçip yüz çevirmedi, belakis size nimetini bol bol ikram etti, size en geniş şekliyle destek verdi, sizi rahmetiyle kuşattı ve iyi ve kötü günlerde size yardım etti. Ey Allah’ın kulları! O’ndan bir şey iste-diğinizde ciddiyetle isteyiniz. Aşırı isteklerinizi bırakıp, geçici lez-zetleri bir tarafa iterek ibadete yöneliniz. Çünkü dünyanın nimetle-ri devamlı değildir. Felaketlerinin de kalıcı olduğuna inanmayın. Dünya, aldatıcı bir yalan, şaşırtıcı bir hayal ve anlamsız bir şii-rir.

Ey Allah’ın kulları! İbret almaz mısınız? Âyet ve hadislerden ibret alınız, tehlikelerden sakınınız ve öğütlerden faydalanınız. Sanki ölümün pençesi sizi yakalamış, toprağın içine -kabre- koyu-yor ve sanki sârun üfürülmesi, kabirlerin içindekileri fırlatması, mahşerde toplanma, hesap yerinde bekleme ve Cebbar olan Al-lah’ın kudretinin her şeyi emri altına alması neticesinde bir kar-maşa ve sıkıntı sizi kuşatıyor. Herkesi mahşere sürükleyen ve il-miyle, onun yaptıklarına şahitlik eden birileri vardır. Yer, Rabbi-nin nuru ile parladı, kitap ortaya kondu, peygamberler ve şahitler getirildi ve aralarında adaletle hükmedildi. Onlara asla zulmedil-mez⁽¹⁾. İşte bu günde şehirler sallanır, biri nida eder. İşte o gün, ayrılma vaktidir. Elbiseler çemrenir, güneşin ışığı giderilir, yabani hayvanlar haşr meydanına toplanır, gizlilikler ortaya konur, şerli kimseler helâk edilir, kalpler titrer. O vakit cehennemlikler, üzerle-rine Allah (c.c) tarafından acı veren bir hamle indirilerek cezalan-dırılırlar. Cehennem bütün şiddeti ve gürültüsüyle ortaya çıkarılır. Onun, şimşek çakması gibi sesi, kızgınlığı ve intikam arzusu var-dır. Cehennem alevlenir, sular kaynar ve vücuda işleyen alevler oluşur. Onda devamlı kalacak olan, soluk alamaz. Cehennemin, günahkârlara olan isteği bitip tükenmez ve cehennemlikleri orada tutan bağlar kopmaz. Beraberlerinde, kendilerini kaynar su ve ya-kıcı ateş ile müjdeleyen (!) zebânîler vardır. İşte, bunlarla (günahkârlarla) Allah (c.c) arasında engeller vardır. Onlar, Allah

(1) Zümer, 69.

(c.c.)'ın dostlarından da ayırdılar. Ancak cehenneme doğru gidebilirler. Ey Allah'ın kulları! Adaletle davranan ve gözetleyen olarak Allah (c.c), davacı ve delil getirici olarak Kitap, sevap olarak cennet ve ceza olarak cehennem yeter. Allah (c.c)'tan kendim ve sizin için bağışlanma diliyorum".

Nevf el-Bukali anlatıyor:

Ali (r.a)'nin gece vakti dışarı çıkıp yıldızlara baktığını görmüştüm. Bana;

"Ey Nevf! Uyuyor musun, uyanık mısın?" diye seslendi. Ben;

"Ey mü'minlerin emîri! Uyanığım" dedim. Bunun üzerine;

"Ey Nevf! Dünyada zahid olarak yaşayıp âhirete yönelenlere ne mutlu. Onlar yeryüzünü kendilerine bir sergi, toprağı da döşek yapmışlardır. Suyu temizleyici ve güzel olarak bilip Kur'an ve dua-yı kendilerine ölçü almışlardır. Dünyadan Mesih (İsa) (a.s) gibi kopmuşlardır. Ey Nevf! Allah İsa (a.s)'ya vahyedip şöyle demiştir: 'İsrâiloğulları'na git ve onlara benim evlerimden herhangi birine, ancak temiz bir kalp, huşu halindeki gözler ve pak ellerle girmelerini söyle. Ben onlardan veya başka kullarımdan hiçbirinden, içi dışı karanlıkken, (inanmamışken) dua ve yalvarma kabul etmem'.

Hz. Ali (r.a)'nin Kumeyl b. Ziyad'a Vasiyetinde İlim İle Mal Arasındaki İlişki ⁽¹⁾

Kumeyl b. Ziyad anlatıyor:

Ali b. Ebî Tâlib (r.a) elimden tutup beni çöle doğru götürdü. Çöle vardığımızda oturup derin bir nefes aldı ve şöyle dedi:

"Ey Kumeyl! Kalpler kaplara benzer. Onların en iyisi, içindekini en iyi koruyandır. Öyleyse sana diyeceğimi iyi belleyip koru.

İnsanlar üç sınıftır: Birincisi Rabbânî âlimler, diğeri kurtuluş yoluna girmiş ilim talebeleri, üçüncüsü de, her sese kulak veren, her rüzgâr estiğinde başka bir tarafa eğilen, ilim nuruyla kendilerini aydınlatamayan ve sağlam bir esasa bağlanamayan sürtülerdir. İlim maldan daha değerlidir. İlim seni korur, malın koruyucusu ise sensin. İlim, onu işledikçe, onunla amel ettikçe daha da artar, fakat mal, harcadıkça tükenir. Âlimi sevmek dindendir. İlim âlime, yaşarken taat kazandırır, öldükten sonra hayırla anılmasını sağlar. Mal biriktiren ise, malla birlikte yok olur, adı da kal-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 79.

maz. Mal yığanlar, diriyken bile ölü gibidirler. Ulemanın ise, dünya durdukça adı anılır. Âlimler ölüp gider, ama menkıbeleri gönüllerde yaşar. İlim ancak, ona sahip olanların ölüp tamamen yok olmasıyla ortadan kalkar. Ey Allah'ım! Yeryüzünde senin rızan için ve senin hüccetlerinin ve apaçık delillerinin silinip yok olması için hakkı ayakta tutanlar her zaman var olacaktır. Onların sayısı az, fakat Allah (c.c) katındaki değerleri fazladır. Allah (c.c) delil ve şiarlarını onlarla müdafaa eder, onlar da bu görevi kendilerinden sonra gelenlere aktarırlar ve onların gönüllerine bu aşkın tohumlarını ekerler. Onlar, ilim vasıtasıyla gerçeği bulurlar. Böylece, toplumun şımarıp azıtanlarının sert ve katı dedikleri onlara yumuşak gelir, cahillerin garip karşıladığını onlar benimserler. Onlar, Allah (c.c)'ın vekilleri ve dininin davetçileridir. Onları görme arzusu içinde ol. Allah (c.c)'tan kendim ve senin için bağışlanma diliyorum. Eğer dilerseñ kalkıp gidebilirsin".

H. Ali (r.a)'nin Zühdü ve İbadeti

H. Ali (r.a)'den nakiller yapanlar, onun zühdünden ve dünyayı hiçe saymasından bahsetmişlerdir. O, Allah (c.c)'tan korkusu ve O'na kulluğuyla şöhret yapmıştır.

Tasavvuf, geçici dünya malıyla avunmayı bırakıp hedefe doğru ilerlemektir.

Ali b. Rabia el-Vâlibî anlatıyor:

İbnu'n-Nebac, Ali b. Ebî Tâlib (r.a)'e gelip:

"Ey mü'minlerin emri! Müslümanların beytülmalî altın ve gümüş ile doldu" deyince Ali (r.a); "Alluhu ekber" dedi ve İbnu'n-Nebac'a tutunarak ayağa kalktı. Sonra müslümanların beytülmalînin başına varıp şu şiiri okudu:

"Bu benim devşirmemdir ve toplanan gelirlerin en iyi ve temizleri buradadır. Herkes buradan hakkını almalıdır.

"İbnu'n-Nebac der ki: Halka haber verip çağırıldı. Sonra da Ali (r.a) müslümanların beytülmalîinde ne varsa hepsini dağıttı. Dağıttıken;

"Ey sarılar ve beyazlar (altın ve gümüş), sizler benim dışındakilere, şunlara bunlara aitsiniz" diyordu. Sonunda hazine ne

bir dirhem ne de bir dinar kalmıştı. Halife Ali (r.a) beytülmalın (içine devletin gelirleri konan oda v.b) sulanıp süpürülmesini emretti ve orada iki rekât namaz kıldı.

Mecma' et-Teymî şöyle diyor:

Hız. Ali halife iken beytülmalı süpürüp orada namaz kılıyordu. Kıyamet günü kendisine şahitlik eder ümidiyle orasını zaman zaman mescid gibi kullanıyordu.

Abdullah b. Şüreyk dedesinden şu haberi nakletmiştir:

Hız. Ali (r.a)'ye pelte tatlısı getirilmişti. Pelteyi önüne koyup şöyle dedi:

"Sen kokusu hoş, rengi güzel, tadı nefis bir yiyeceksin. Fakat ben, nefsimi güzel gördüğün müddetçe nefsimi uyup senden yemeyi uygun bulmuyorum".

Ziyad b. Melih anlatıyor:

Ali b. Ebî Tâlib (r.a), "hadis" denen un helvası getirip orada bulunanların önüne koymuştu. Onlar da onu yemeye koyuldular. Ali (r.a) şöyle söylendi:

"İslâm, ortaya konan şeye, düşmana hücum eder gibi hücum etmek değildir. Ama Kureyş helvayı gördü ve üzerine hücum etti".

Abdumelik b. Umeyr, Sakîf kabilesinden bir adamın kendisine şu bilgiyi verdiğini söylüyor: Halife Ali (r.a) Sakîfli'yi, Ukber'e zekât toplama memuru tayin etmişti. Sakîfli şöyle diyor: Ali (r.a)'nin yanımdaydım, ortalıkta namaz kılanların oturacağı bir gölgelik yoktu. Ali (r.a) bana;

"Öğle sonu olunca bana uğra" dedi. Dedigi vakitte ona uğradım, fakat yanında kendisini gizleyen bir örtü ve engel yoktu. Oturuyordu ve önünde bir bardak ve su dolu bir kupa vardı. Sonra içinde ne olduğunu bilemediğim mücevher kutusu gibi bir şey çıkardı. Kendi kendime; *"bana çok güveniyor"* dedim. Kutu mühürlüydü. Mührü açınca baktım ki içinde kavrulmuş buğday varmış. Buğdayı bardağa boşalttı ve üzerine su döktü. Sonra da onu içti, bana da içirdi. Ben sabredemeyip;

"Ey mü'minlerin emiri! Bunu Irak'ta mı yapıyorsun! Halbuki Irak'ın yiyeceği çoktur" dedim. Bunun üzerine Ali (r.a);

"Vallahi bunu cimrilikten mühürlemiyorum. Bana yetecek ka-

dar satın alıyorum. Çünkü bittiğinde içine -bilgi dışında- başka bir şey konmasından korkuyorum. Buğdayı böylesine korumam bundandır. Karnıma temiz olanın dışında bir şey girmesinden hoşlanmıyorum" buyurdu.

Hârûn b. Antere'nin babası Antere anlatıyor:

Irak'taki Havarnak sarayında Halife Ali (r.a)'nin huzuruna girmiştım. Üzerinde eskimiş bir kadife giysi vardı. Dedim ki:

"Ey mü'minlerin emtri! Allah (c.c) bu malı sana ve ailene tahsis etti de, sen de nefsin için dilediğini mi yapıyorsun!". Bunun üzerine Ali (r.a);

"Vallahi, sizin malınızın hiçbirinden faydalanmıyorum. Bu, Medine'den, kendi evimden çıktığımdan beri sahibi olduğum kadifedir" dedi.

Zeyd b. Vehb'den rivayet ediyor:

Halife Ali (r.a)'nin yanına Basra'dan bir heyet gelmişti. Heyette Hâricîler'den el-Câd b. Na'ce adlı bir adam da bulunuyordu. Adam Ali (r.a)'yi giyiminden dolayı ayıpladı. Bunun üzerine Ali (r.a):

"Giyimimden sana ne! Benim kıyafetim kibirden uzak ve bir müslümanın örnek alması için çok daha uygundur" dedi.

Amr b. Kays der ki:

Hiz. Ali'ye; "Ey mü'minlerin halifesi! Gömleğini niçin düzeltmiyorsun?" diye soruldu. O;

"Bu şekilde kalbim daha huzurlu oluyor, müminler de bu davranışımın bana uyuyorlar" dedi.

Ebu Said el-Ezdi anlatıyor:

Ali (r.a)'yi çarşıda gördüm.

"Kimin yanında, üç dirheme sağlam bir gömlek var?" diye seslendi. Adamın biri; "bende var" deyince, Ali (r.a) adamın yanına geldi ve gömleğe bakıp beğendi. Sonra adama;

"Sanırım gömleğin değeri daha fazladır" dedi. Adam;

"Evet, bu para gerçek değeri değildir" diye cevap verdi.

Baktım, Ali (r.a) elbisesinden parayı çıkarıp adama verdi ve gömleği alıp giydi. Gömleğin kolu parmaklarını aşırıyordu. Emir verdi parmaklarını aşan kısmı kestirdi.

Ali b. Erkam babasının şöyle dediğini anlatıyor:

Ali (r.a.)'yi pazarda kendi kılıcını satarken gördüm. O şöyle diyordu:

"Bu kılıcı kim benden satın alacak? Yerden tohum bitiren Allah (c.c)'a yemin ederim ki, çok kere bu kılıçla Rasûlullah (s.a)'ın yüzündeki üzüntüyü giderdim. Şayet izar (vücudun altına giyilen giysi) alacak param olsaydı kılıcımı satmazdım".

Ebu Reça'dan gelen rivayet ise şöyle:

Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'i, elinde satılık bir kılıçla gördüm. O şöyle sesleniyordu:

"Bu kılıcı kim benden satın alır? Şayet izar alacak kadar param olsaydı, kılıcımı satmazdım". Ben de dedim ki:

"Ey müminlerin emiri! Kılıcı ben satayım. Satınca parasını getiririm".

Uneyse en-Nahvî anlatıyor:

Hasan b. Ebu Hasan'a Benî Naciye kabilesinden bir adam geldi ve;

"Ey Ebu Said! Senin; 'Ali, Medine'nin kötü hurmalarından yeseydi, kendisi için şu yaptığı işlerden daha hayırlı olurdu' dediğini duyduk" dedi. Bunun üzerine Hasan şu cevabı verdi:

"Ey kardeşim oğlu! Söylemiş olduğun batıl ve yanlış bir sözdür ki, bununla kanıma girdin. Müslümanlar onu kaybettiler. Vallahi Ali (r.a) Allah (c.c)'ın malını çalan ve onun emrine karşı kayıtsız kalan biri değildi. Leh ve aleyhinde olan şeylerde bile azime-te sarılarak Kur'an'ın hakkını vermiş, helâlini helâl haramını haram kabul etmiştir. Bu halleri onu, suyla dolu cennet havuzlarına ve güzel bahçelere kavuşturacaktır. İşte Ali b. Ebî Talib (r.a) budur".

Muâviye'nin Meclisinde Ali (r.a.)'nin Methedilmesi (1)

Dırar b. Damra el-Kinânî, Muâviye'nin huzuruna girmişti. Muâviye ona; *"bana Ali (r.a.)'yi tanı"* dedi. Dırar;

"Beni affetmez misin, ey müminlerin emiri?" dedi. Muâviye;

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 1, s. 84.

"Hayır, söyleyeceklerinden dolayı seni affediyorum" deyince, Dırar anlatmaya başladı:

"Vallahi o, başkalarının varamayacağı bir mevkideydi ve son derece kuvvetliydi. İhtilafa düşenleri birbirinden ayıran sözler söyler, adaletle hükmederdi. O âlimlerin âlimiydi. Her halinde hikmet (güzel söz ve davranış) vardı. Dünyadan ve dünyanın süslerinden uzak durur, gece ve gecenin karanlığıyla dostluk kurmaya çalışırdı. Vallahi, ibret alınacak halleri çok, düşünce ufku geniş biriydi. Elini sağa sola çevirip kendi nefsiyle konuşur, nasihat ederdi. Kısa elbiseyi ve katıksız yemeği severdi. Vallahi o, bizden (halktan) biri gibiydi. Yanına gittiğimizde bizi kendisine iyice yaklaştırır, soru sorduğumuzda cevaplandırır. Bize yaklaşmasına ve yakın olmasına rağmen kendisiyle konuşmaktan çekinirdik. Güldüğünde, dişleri dizilmiş inciler gibi olurdu. Din âlimlerine değer verir, miskinleri severdi. Güçsüzler onun adaletinden ümit kesmezdi. Allah şahidim olsun, onu gece yarısı, gökyüzü yıldızlıyken yüksek bir tepenin yamacında, sakalını eliyle tutmuş bir halde gördüm. Yılan sokmuş biri gibi kıvranıyor, dertli biri gibi ağlıyordu. Sanki ben, şu an onun şöyle dediğini işiti gibiyim. Allah (c.c)'a; 'Ya Rabbi, ya Rabbi' diyerek yalvarıyor ve dünya hakkında şöyle diyordu: 'Bana boş gurur verdin, bana süslü göründün. Ama gerçek hiç de öyle değil. Beni bırak, başkasına git. Çünkü ben seni üç defa denedim. Ömrün az, sohbetin kötü ve insanları tehlikeye düşürmen ise kolaydır'".

Muâviye ağlıyordu. Gözyaşları sakalına kadar aktı, göz yaşlarını tutamıyordu. Onları gömleğinin koluyla silmeye çalıştı. Orada bulunanlar da ağlamaktan boğulacaklardı. Muâviye Dırar'a;

"Demek Hasan'ın babası böyleymiş hal Peki, ona karşı olan sevgin nasıl ey Dırar" dedi. Dırar;

"Evinde biricik yavrusu boğazlanan ve bu sebeple gözyaşı dinmeyen ve üzüntüsü bitmeyen bir kimsenin yavrusuna duyduğu sevgi ve şefkat kadar..." dedi ve kalkıp gitti.

Hız. Ali (r.a) der ki: "İşlerin en zoru üçtür: Başkalarının sende olan hakkını lâıkiyla vermen, Allah (c.c)'ı her hal ve durumda zikredip anman ve malda, kardeşinle aranda eşit muamele yapman".

Abdolvâhid ed-Dımaşkî anlatıyor:

Havşab el-Hayrî, Sıffin günü Ali (r.a)'ye şöyle seslendi:

"Ey İbni Ebi Tâlib! Bizden uzaklaş! Bizler kanlarımız ve senin kanın üzerine Allah'a yemin ederek söz veriyoruz. Biz sana Irak'ı bırakalım, sen de bize Şam'ı bırak. Böylece müslümanların kanı akmamış olur".

Bu söze karşı Ali (r.a) şöyle dedi:

"Bu isteğin ne kadar yersiz, ey Ümmü Zuleym'in oğlu! Valla-hi şayet müdâhane (iki yüzlü davranmak) Allah (c.c)'in dininde ca-iz olsaydı, yapardım ve böylesi benim için daha az zahmetli olur-du. Fakat Allah (c.c), Kur'an'a bağlı olanların müdahanesine, sus masına ve kendisine isyan etmesine razı olmaz".

Muhammed b. Ka'b der ki:

Hiz. Ali (r.a)'yi şöyle derken işittim:

"Rasûlullah (s.a) zamanında şiddetli açlıktan karnıma taş bağladığımı görür gibi oluyorum. Halbuki o günlerde verdiğim sa-daka kırkbin dinardı".

Mücâhid diyor ki:

Ali (r.a)'nin taraftarları yumuşak tabiatlı, âlim ve çok ibadet ettikleri için âbid diye bilinen kimselerdi.

Ali b. Hüseyin de şöyle demiştir:

Bizim taraftarlarımız, kuru dudaklı kimselerdi. İmamımız ise, insanları Allah (c.c)'a çağırان biriydi.

Huzeyfe (r.a), Hiz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu ri-vayet ediyor:

"Benim gibi yaşamak ve benim gibi ölmek, Allah (c.c)'ın kendi eliyle yarattığı ve 'ol' demesiyle vücuda getirdiği yakut bir köşke sa-hip olmak kimi sevindirip memnun ederse, benden sonra Ali (r.a)'yi dost ve veli edinsin".

İbni Abbas (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Benim gibi yaşamak, benim gibi ölmek ve Rabbimin bizzat yeşillendirdiği Adn cennetinde yaşamak kimi sevindirirse, benden sonra Ali (r.a)'yi ve onun varislerini dost edinsin, benden sonraki imamlara da uysun. Çünkü onlar, benim akrabalarımıdır. Kendile-rine anlayış ve ilim verilmiştir. Ümmetimden, onların üstünlükle-rini yalanlayanlara ve onlarla bağlarını koparanlara yazıklar ol-

sun, Allah (c.c) onlara şefaati nasip etmesin".

Hz. Peygamber (s.a)'in pak akrabaları, dudakları kuru, alınları geniş kimselerdi. Alçak göntüllüydüler. Dünyayı idare eden sapık kimselerden uzaktaydılar. Onlar rahatı terketmiş, ahiret için dünyadaki lezzetli şeylerden, çeşit çeşit yiyeceklerden ve içeceklerden vazgeçmişlerdir. Peygamberlerin ve doğru yolda olan Allah (c.c) dostlarının yoluna uyup mesafeler katetmişlerdir. Fani ve boş şeyleri ellerinin tersiyle itip, fazl ve kerem, ikram ve ihsan sahibi olan Allah (c.c) katındaki çok ve devamlı olan şeyleri tercih etmişlerdir.

Hz. Ali (r.a)'nin Hilâfeti (1)

Hicret'in 35. yılında, Zilhicce'nin 19'u Cuma gününde Hz. Ali'ye bîat edildi. Hz. Osman şehit edilince ashab, Muhacirler ve Ensar olarak aralarında Talha ve Zübeyr'in de bulunduğu kalabalık bir cemaat halinde Hz. Ali'ye gelerek şöyle dediler:

"İnsanlara mutlaka bir imam, bir devlet başkanı gereklidir".

Hz. Ali;

"Bu konuda bir şey diyemem. Siz kimi uygun görür ve seçerseniz, ben de ona razı olurum" dedi. Onlar;

"Biz bu işe senden daha lâyığını göremiyoruz. Sen Rasûlullah'ın akrabasıysın hem!" dediler. Hz. Ali;

"Sakin böyle bir şeye kalkışmayın. Benim danışman olmam, başkan olmamdan daha hayırlıdır" dedi. Fakat oradakiler Hz. Ali'yi dinlemediler. Israrla;

"Vallahi biz sana bîat etmeyeceksek, başka hiç kimseye bîat etmeyiz!" dediler. Onların bu ısrarları üzerine Hz. Ali;

"Bana yapılacak bîatın gizli olmaması için herkesin huzurunda mescitte olmasını istiyorum" dedi. Bunun üzerine müslümanlar mescitte ona bîat ettiler.

Hz. Ali (r.a)'nin Şehâdeti (1)

Bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin nasıl öleceğini daha önce Rasûlullah'tan öğrendiği anlatılır.

(1) İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi'l-Târik, c. 3, s. 403.

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Ali b. Ebî Tâlib hastalanmıştı. Kendisini ziyarete gittiğimde Ebu Bekir ve Ömer de onun yanında oturuyorlardı. Biraz sonra Rasûlullah oraya geldi. Ebu Bekir ve Ömer Rasûlullah'a; "*Ey Allah'ın Peygamberi! Ali ölüyor, görüyoruz*" dediler. Fakat Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "*Hayır, o şimdi ölmeyecek. O maktul olarak öldürülecektir*".

Hız. Ali hep şöyle dermiş: "*Aranızdan bir hayduta, şu başımı ve sakalımı boyayacak kimseye engel olamayacaksınız*". Bu sözleriyle, başından fışkıran kanın sakalını boyayacağını kastedermiş.

Osman b. Muğfre anlatıyor:

Ramazan girdiğinde Hız. Ali yemeğini bir gece Hasan'ın evinde bir gece Hüseyin'in evinde ve bir gece de Ebu Cafer'in evinde yer ve ağzına üç lokmadan fazla koymazdı. O şöyle derdi: "*Keşke Yüce Allah'ın ölüm emri aç iken ulaşsa bana!*". Ali (r.a) bundan bir kaç gece sonra şehit edildi.

Hasan b. Kesir babasından naklediyor:

Hız. Ali bir gün sabah namazından çıkarken, yolda bulunan kazlar kendisine doğru yaklaştılar ve acı acı bağırdılar. Etraftakiler bu kazları kovalamaya başlayınca Hız. Ali şöyle dedi:

"*Bırakın onları! Onlar matem kuşlarıdır*". İbni Mülcem de o gece Hız. Ali'yi yaraladı.

Hız. Ali (r.a)'nin Şehadetine Yol Açan Olaylar

Hariciler'den olan Abdurrahman b. Mülcem, Berk b. Abdullah Teymî ve Amr b. Bekir es-Sâdi Hicaz'da toplanarak, Nehrevan'da öldürülen yoldaşlarını anarak ah vah ettiler ve; "*Bundan sonra bu dünyada ne işimiz var? Bari şu üç sapık lideri öldürerek insanları onlardan kurtaralım*" dediler.

Aralarından İbni Mülcem:

"*Ben Ali'yi hallederim!*" dedi. Berk;

"*Ben de Muâviye'yi hallederim*" dedi. Amr b. Bekir ise;

(1) İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, c. 3, s. 397.

"Ben de Amr b. As'a kâfiyim!" dedi. O gün bu üç kişinin ölümüne karar vermişlerdi. "Ölmek var, dönmek yok!" diyerek kılıçlarına zehir sürdüler ve her biri seçtiği adamı öldürmek üzere yola koyuldu.

Amr b. Bekir, Amr b. As'ın mescide çıkacağı yeri gözetlemeye başlamıştı. O gün **Amr b. As**, zabıta memuru olan **Harice b. Habibe**'yi imamlığa göndermişti. **Harice** namaz kaldırmak üzere camiye giderken **Amr b. Bekir** ona hücum etti ve öldürdü. Derhal yakalanarak **Amr b. As**'ın karşısına yaka paça çıkarıldı. **Amr b. As**;

"Sen kimi öldürdün?" diye sordu. **Amr b. Bekir**:

"Ey Fâsık! Vallahi öldürdüğüm adamı sen zannetmiştim!" dedi. **Amr**'a orada cezası verildi.

Berk ise o gece Şam'da **Muâviye**'nin namaza çıkmasını bekliyordu. **Muâviye** sabah namazını kılmak üzere camiye çıkarken **Berk** bir fırsatını bulup ona bir darbe indirdi. Ama bu kılıç darbesi can alıcı bir yere değil **Muâviye**'nin uyluğuna geldi. **Muâviye** bir saltanat düzeni içinde olduğundan, korumaları derhal bu saldırganı yakaladılar. **Berk** sorgulama esnasında şöyle dedi:

"Bir müjdem var! Faydası olur mu?". **Muâviye**;

"Söyle bakalım!" dedi. **Berk**;

"Şu anda bir arkadaşım **Ali**'yi katletmiştir" dedi. **Muaviye**;

"Ne biliyorsun? Belki katledememiştir!" dedi. **Berk**;

"Elbette! Muhakkak **Ali**'yi öldürmüştür! Çünkü **Ali**'nin yanında korumaları yoktur" dedi.

Fakat **Berk**'in verdiği bu haber onu kurtaramadı. Hemen oracıkta cezasını buldu.

Hz. Ali'nin katili **İbni Mülcem** Mısırlı idi. Kûfe'ye geldiğinde **Harice** arkadaşlarıyla görüştüyse de, onlara sırrını söylemedi. Fakat Kûfe'de kocası ve kardeşi öldürülmüş güzel bir kadın vardı. **İbni Mülcem** bu kadına aşık oldu. O kadın da evlilik şartı olarak **Hz. Ali**'nin katledilmesini istedi. **İbni Mülcem** bu şartı seve seve kabul etti ve;

"Vallahi ben buraya ancak onu öldürmek için geldim! Dedğin olsun" dedi.

Bu intikamcı kadın, Verdan ve Şebib diye bilinen iki adamı da bu yola sürükleyerek İbni Mülcem'in yanına kattı. Üç komplocu birleşip tuzaklarını uygulamaya koyuldular.

Ali (r.a)'yi vurmak için camiye vardılar. Müminlerin önderi Hz. Ali, camiye girerken her zaman yaptığı gibi müezzininin önünde; *"haydin namaza, haydin namaza ey insanlar"* diyordu. Oğlu Hasan yanındaydı. Pusudaki hainler ansızın ona hücum ettiler. İbni Mülcem;

"Ey Ali! Hüküm ancak Allah'ındır! Senin ve arkadaşlarının değildir!" diye bağırdı. Daha önce Hz. Ali'nin Hakem olayındaki tavrını yerdı ve kılıcı Ali'nin başına indirdi! Ali'nin başında büyük bir yara açıldı. O esnada Verdan ve Şebib kaçtıysa da, İbni Mülcem cemaat tarafından yakalandı.

Hız. Ali bu halde namaz kıldıramayacağı için kızkardeşi Ümmü Hânî'nin oğlu Ca'd b. Hübeyre'yi namaz imamlığına vekil yaptı. Sabah namazını Ca'd kıldırdı. Daha sonra İbni Mülcem'i kolları bağlı olarak Hz. Ali'nin huzuruna getirdik. Hz. Ali eşine az rastlanır bir insandı. O esnada İbni Mülcem'in hemen öldürülmesini isteyebilirdi. Yargısız infaz edebilirdi. Ama o büyük insan böyle yapmadı. Şimdi, aralarında ne konuştuklarına bakalım...

Hız. Ali;

"Ben sana hiç iyilik yapmadım mı?" diye sordu. İbni Mülcem;

"Evet bana iyilikte bulundun!" dedi. Ali;

"Peki bu ihaneti niçin yaptın?" diye sordu. İbni Mülcem;

"Ben şu kılıcı kırk gün bileyip durdum. Bu kılıçla insanların en kötüsünü öldürmek istiyordum" dedi. Ali;

"Oysa ben seni bu kılıçla ölecek bir adam gibi görüyorum. Sen, asıl sen Allah'ın şerli kullarındansın!" dedi. Hz. Ali daha sonra şu sözleri söylemiştir:

"Cana karşı can! Eğer ben ölecek olursam, onu da beni öldür-

düğü gibi öldürün. Eğer ölmeyip sağ kalırsam, onun hakkında gereken hükmü yine ben veririm. Ey Abdülmuttaliboğulları! Sakın müslümanların kanını akıtmayınız! Müminlerin emri öldürüldü diye kargaşa çıkarmayınız.

Sakin ha benim katilimden başkasını öldürmeyin. Ey Hasan! Eğer ben bu darbeyle ölecek olursam, katilime böyle bir darbe vur ve eziyet etme. Ben Rasûlullah'tan şöyle işittim:

'Sakin müslle yapmayınız, kargınızdaki canlı, uyuz bir köpek dahi olsa'. (Müslle; öldürdükten sonra birinin kulak, burun vb. azalarını kesmek demektir).

Hz. Ali son nefesini vermeden önce **Hasan** ve **Hüseyin**'e şunları vasiyet etti:

"Size muttakt olmanızı öğütüyorum. Dünyaya tutkun olmayın! Kaybettiğiniz için üzülüp ağlamayın! Doğru söyleyin. Allah'ın Kitabı'na uygun amel edin. Zalime düşman, mazluma dost olun! Allah'ın koyduğu şerh hükümleri uygularken, onun bunun kınama-sından korkmayın".

Sonra **Muhammed b. Hanefiyye**'ye dönen **Hz. Ali** ona da şu vasiyeti yaptı:

"Kardeşlerine yaptığım vasiyeti belledin mi? Sana da aynen onları vasiyet ediyorum. Bir de kardeşlerine hürmet göster. Onların görüşlerine uygun davran! Seni Hasan'a emanet ediyorum".

Hz. Ali bundan sonra **Hz. Hasan**'a özel olarak bazı tavsiyelerde bulundu ve Kelime-i Tevhid getirerek şehadete erişti. **İbni Mülcem** de daha sonra kısas olarak öldürülmüştür.

Hz. Ali'nin hilafeti beş yıl, üç ay sürmüştür. 58 yaşında şehit edildiği, en kuvvetli rivayettir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

TALHA B. UBEYDULLAH (R.A.)⁽¹⁾

Künyesi **Ebu Muhammed**'dir. Annesinin adı **Sâbe bt. Had-**

(1) *İbnü'l-Cevd, Sıfatü's-Safve*, c.1, s.176.

râmi, babasının adı Ubeydullah b. Osman'dır.

Talha ilk müslümanlardandır. Uhud'a katılmış, bu zor günde Rasûlullah'a destek vermiş, yerinden ayrılmamıştır. Talha o gün Allah elçisini korurken iki parmağını kaybetmiştir. Üzerindeki mızrak, ok ve kılıç yaralarının sayısı yirmiyi geçmişti.

Rasûlullah (s.a) Talha'ya Uhud Günü "Talhatü'l-Hayr" (hayırlı Talha), Uşeyre gazvesinde "Talhatü'l-Feyyaz" (çok veren Talha), Huneyn Günü de "Talhatü'l-Cüd" (cesur ve cömert Talha) adlarını vermiştir.

Hz. Talha ince burunlu, yakışıklı biriydi. Teni esmer, saçı gürdü.

Talha b. Ubeydullah (r.a), İslâm tarihinde önemli görevler üstlenmiş meşhur şahsiyetlerdendir. Müminler için, sahip olduğu her şeyle cömertlik yapar, malıyla hayır yolunda çağlayan gibi coşardı. Allah (c.c)'a karşı sözünü tutan ve O'na borç verenlerdendi⁽¹⁾. Sıkıntı ve kıtlık günlerinde kendi nefesine karşı sabırlı olur, bolluk ve genişlik günlerinde ise malıyla hayır yapardı.

Tasavvuf, hal ve hareketlerde endişeden kurtulup rahatlamak ve hak yolda ilerlerken, ağırlık yapan şeyleri atıp hafiflemektir.

Âyetle Övülen Talha

Müminlerin annesi Hz. Âişe (r.a) anlatıyor:

Babam Ebu Bekir (r.a) Uhud Savaşı'ndan bahsederken; "Bu tamamen Talha'nın günüydü" derdi. Ebu Bekir (r.a) sözüne şöyle devam etti:

"Uhud günü Rasûlullah (s.a)'ın yanına ilk dönen ben oldum. Rasûlullah (s.a) bana ve Ebu Ubeyde b. Cerrah'a:

(1) Kur'an, muhtelif âyetlerinde müminleri Allah'a borç vermeye çağırıyor. Bunun mânâsı; mü'minlerin Allah rızası için din kardeşlerine yardımda bulunarak, cömertlere vad edilen cenneti kazanmalarıdır. Böylece mü'minler adetâ, iyilik yaparak, vâdesi âhirete bırakılan bir borçla Allah'ı borçlandırırlar. Bakara sûresi âyet 245'de bu husus şöyle açıklanıyor: "Kimdir o adam ki, Allah'a güzel bir borç versin de, Allah da ona kat kat fazlasıyla (verdiğini) ödesin! Allah rızıkı kısar da açar da..." Ayrıca bkz; Hadid, 11, Müzzemmil, 20 (Çev.)

(2) Ahzâb, 23.

'Siz ikiniz arkadaşınızla ilgilenin' buyurdu. Talha'yı hastedyordu, fakat kendisi de bitkindi. Rasûlullah (s.a)'a bazı müdahalelerde bulunup Talha'ya gittik. Onu geniş bir çukurun içinde bulduk. Bir de ne görelim, vücudunda yetmiş kadar kılıç darbesi ve mızrak yarası var. Ayrıca parmağı da kopmuştu. Talha'yı tedavi etmeye çalıştık".

Musa b. Talha, babası Talha'nın şöyle dediğini naklediyor:

"Hz. Peygamber (s.a) Uhud Savaşı'ndan döntünce minbere çıktı, hamd-ü senadan sonra şu âyeti okudu: 'Müminlerden öyle erkekler var ki, Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi...' (1)"

Ashabdan biri kalkıp Rasûlullah (s.a)'a:

"Ey Allah'ın Elçisi! Kimdir bunlar" diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a) bana döndü -üzetimde de iki parça yeşil elbise vardı- ve sonra şöyle buyurdu:

"Ey soru soran kişi! Bu (Talha) onlardandır".

Müminlerin annesi Hz. Âişe (r.a) anlatıyor:

Ben odamda oturuyordum. Rasûlullah (s.a) da arkadaşlarıyla birlikte avluda bulunuyordu. Tam bu esnada Talha b. Ubeydullah (r.a) çıkageldi. Hz. Peygamber (s.a) arkadaşlarına;

"Kim, yeryüzünde gezip dolağan insanlardan, Allah'a verdiği sözü yerine getiren birine bakarak sevinç duymak istiyorsa Talha'ya baksın" dedi.

Talha (r.a) Cömertti

Su'da bt. Avf anlatıyor:

Bir gün Talha yanıma geldi, üzüntütlüydü. Ona;

"Seni hüzünlü görüyorum, yoksa seni üzecek bir şey mi yaptım? Bir aksilik varsa sana yardım edebilirim" dedim. Talha (r.a);

"Hayır, fakat sen ne kadar iyi bir eşsin" dedi. Bu defa ben;

"Peki, derdin ne öyleyse?" dedim. Talha (r.a);

"Yanımda mal çoğaldı, beni üzüyor" dedi. Ona dedim ki:

(1) İbnü'l-Cevri, Sıfatti's-Saife, c. 1, s. 176.

"Sen karışma, ben onları taksim ederim".

Böylece bir dirhem kalmayınca kadar malını infak etti.

Talha b. Yahya der ki:

Talha b. Ubeydullah'ın hazinedarına; *"malı ne kadardı?"* diye sordum. Hazinedar; *"dört yüz bin dirhem idi"* dedi.

Kabise b. Câbir der ki: *"Talha ile arkadaşlık yaptım. Kendisinden bir şey istenmeden, onun kadar çok veren bir adam görmedim".*

Talha (r.a)'nın eşi Su'da bt. Avf der ki:

"Talha'nın günlük geliri tam bin dirhem idi. O, 'çok veren Talha' diye çağırılırdı".

Muhammed b. İmran'dan gelen bir rivayete göre Su'da bt. Avf şöyle demiştir: *"Bir gün Talha yüz bin dirhem tasadduk etti. Sonra da elbisesini elden geçirmem için kendisini mescide hapsetti".*

Avf b. Hasan anlatıyor:

"Talha, elindeki bir araziyi yediyüz bin dirheme satmıştı. Bu para bir gece yanında kaldı. Fakat o gece, parayı elinde tutmanın (infak etmemenin) korkusuyla uyuyamamıştı. Sabah olunca hepsini dağıttı" (1).

Talha (r.a)'nın Ölümü

Talha, Cemel günü öldürülmüştür. Hicrî 36 yılında Cumadel-Âhire'nin bitimine on gün kala, boğazına saplanan ok darbesiyle âhirete geçerken şöyle dediği rivayet olunur:

"Bismillah! Allah'ın emri, artık gerçekleşmiş kesin bir kaderdir".

Bazıları Talha'yı **Mervan b. Hakem**'in öldürdüğünü söylerler. 62 yaşında ölen Talha'nın cenazesi Basra'da defnedilmiştir (2).

Allah ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 89.

(2) İbnü'l-Cevri, *Sıfâtü's-Safve*, c. 1, s. 178.

ZÜBEYR B. AVVAM (R.A)

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Babası Huveylid b. Esed'dir. Soyu Kusay b. Kilab'a varır. Annesi Abdülmuttalib kızı Safiyye Peygamberimizin halasıdır. Gerek Safiyye gerekse Zübeyr ilk zamanlarda İslâm'a girenlerdendir. 8 ya da 16 yaşında müslüman olduğu söylenir. Amcası, İslâm'dan çıksın diye ona dumanla işken-ce etmiş, ama o dinden çıkmamıştır. Zübeyr daha sonra Habeşistan'a iki defa hicret etmiş ve Rasûlullah (s.a)'ın katıldığı tüm gazvelere katılmıştır. O, Allah yolunda ilk kılıç sallayan olarak kabul edilir⁽¹⁾.

Şahsiyeti ⁽²⁾

Talha (r.a)'nın yakın arkadaşı Zübeyr (r.a) hak yolda yürüten, kılıcı keskin, görüşü isabetli bir sahabî idi. Yüce Allah (c.c)'a dayanır ve O'ndan yardım dilerdi. Nice kahramanları altedip öldürmüş ve malını Allah (c.c) yolunda harcamıştır.

Tasavvuf; sadâkat, sebat ve canla başla iyilikte bulunmaktır.

Ebu'l-Esved der ki:

Zübeyr b. Avvam sekiz yaşında müslüman oldu ve onsekiz yaşında hicret etti. Amcası onu bir ambara asıp, ateş yakarak dumanı bırakıyor ve; *"tekrar küfre dön"* diyordu. Zübeyr ise amcasına; *"asla küfre dönmem"* diyordu.

Urve der ki:

Zübeyr onaltı yaşında müslüman oldu ve Rasûlullah (s.a)'ın katıldığı bütün gazvelere katıldı.

Diğer bir rivayete göre Urve şöyle demiştir: İslâm'da, kılıcını çeken ilk kişi Zübeyr b. Avvam olmuştur. Zübeyr bir gün durup dururken; *"Rasûlullah yakalandı, öldürüldü"* diye vehimlendi. Dışarı çıktı, önüne gelenleri kılıcıyla iterek Mekke'nin yukarı tarafla-

(1) İbnü'l-Cevri, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 180.

(2) Ebu Nuaym; *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 89-92.

rında bulunan Rasûlullah (s.a)'a varıncaya kadar ilerledi. Rasûlullah (s.a) onu görünce;

"Zübeyr sana ne oluyor?" diye sordu. Zübeyr (r.a);

"Seni yakaladılar diye vehimlendim" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a) ona ve kılıcına dua etti.

Vücudu Yara İzleriyle Dolu Sahabî

Hafs b. Hâlid der ki:

Musul'dan gelen yaşlı bir adam şöyle demişti: Zübeyr b. Avvam'a birkaç yolculuğunda arkadaşlık yapmıştım. Çölde cünüp olmuştu. Temizlenmek için benden yardım istedi. Bana;

"Beni örtüyle gizle" dedi. Ben de onu gizledim. Bir ara sırtına baktım ve vücudunun kılıç yaralarıyla dolu olduğunu gördüm. Ona;

"Vallahi sende, başka hiç kimsede görmediğim izler gördüm" dedim. O heyecanlanarak bana;

"İzleri gördün mü yoksa?" diye sordu. Ben;

"Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine Zübeyr (r.a);

"Allah (c.c)'a yemin ederim ki, bu yaraların her birini, Rasûlullah (s.a)'ın yanında ve Allah (c.c) yolunda aldım" dedi.

Ali b. Zeyd, Zübeyr'in vücudunu gören birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Zübeyr'in sırtı, ok ve kargı yarasından göz göz olmuştu".

Esmâ bt. Ebî Bekir (r.a) anlatıyor:

Zübeyr b. Avvam Hz. Peygamber (s.a)'in ashabının bulunduğu bir meclise gitmişti. **Hassan b. Sâbit** de şiiir söylüyordu. **Hassan**, şiirle Zübeyr'i överek şöyle dedi:

"Zübeyr nice tehlikeyi, kılıcıyla Peygamberimiz (s.a)'den savmıştır. Allah (c.c) ona bol bol hayır ihsan etsin. Ashab içinde onun gibi kimse yoktur, daha önce de olmamıştır. Dünya durdukça da olmayacaktır. Benim için senin meziyetlerini sayıp seni övmek, nice toplulukların yaptığı işlerden daha hayırlıdır. Ey Hâşimî oğlu!

Yaptığın işler gerçekten pek değerlidir".

Zübeyr (r.a) de Cömertti

Said b. Abdülaziz şöyle diyor:

"Zübeyr b. Avvam'ın kendisine haraç -para- ödeyen bin kölesi vardı. Bu paraları her akşam etrafındakilere taksim edip evine eli boş gidiyordu".

Mağis b. Semiy der ki:

"Zübeyr'in bin kölesi vardı ve kendisine haraç veriyorlardı. Ancak bu haraçlardan bir dirhemi bile Zübeyr'in evine girmiyordu".

Abdullah b. Zübeyr (r.a) anlatıyor: Cemel vakası olunca, babam Zübeyr borcu için tavsiyede bulunarak şöyle diyordu:

"Yavrucuğum! Eğer bir şeyi yapmakta acze düşersen, o iş için Mevlâm'dan yardım iste". Vallahi dediğini anlayamamış ve şöyle demiştim:

"Babacığım! Mevlân kimdir?" Babam şöyle cevap verdi:

"Mevlâm Allah'tır. Vallahi ne zaman borçtan yana sıkıntıya düşsem; 'Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde' derdim. O da borcumu ödeyecek kolaylığı ihsan ederdi".

Babam Zübeyr şehid edildi. Fakat geride, içinde evler ve bahçe olan bazı araziler dışında ne dinar ne de dirhem bıraktı. Borcu ise, bir adamın getirip kendisine emanet olarak bıraktığı şeylerdi. Kaybolmasından korktuğum için onları hesaplardım. Baktım iki milyon dirhemmiş. Hemen adama geri verdim.

Abdullah b. Zübeyr hac mevsiminde, dört sene boyunca; *"Kimin Zübeyr'de alacağı varsa gelsin ödeyelim"* diye bağırdı. Dört sene geçince kalan malı varisler arasında pay etti. Zübeyr'in dört eşi vardı. Her birine bir milyon iki yüz bin dirhem düştü.

Abdurrahman b. Ebi Leyla anlatıyor:

Cemel günü Zübeyr (r.a), **Ali b. Ebi Tâlib (r.a)**'in yanından uzaklaşıp giderken, oğlu **Abdullah**'la karşılaştı. **Abdullah**;

"Biz korktuk, biz korktuk" dedi. Bu ifade karşısında Zübeyr

(r.a);

"Yaurucuğum! Herkes benim korkak olmadığımı bilir. Fakat Ali, Rasûlullah (s.a)'dan duyduğu bir şeyi bana hatırlattı. Bu sebeple onunla savaş yapmamaya yemin ettim" dedi. Abdullah, babasına şöyle dedi:

"Oğlun falancayı zengin etti. Çünkü ona, yemininin keffareti olarak yirmi bin dirhem verdim".

Zübeyr (r.a) hiç umursamadan şu şiiri okuyarak uzaklaştı:

"Allah katındaki kötü sonucundan korktuğum işleri bırakmak, din için de dünya için de daha iyi ve hoştur".

Ebu Seleme (r.a) anlatıyor:

"Sonra siz, kıyâmet günü, Rabbinizin divanında davalasacaksınız⁽¹⁾" âyeti inince **Zübeyr (r.a)**;

"Ya Rasûlallah! Dünyadayken müslümanların ileri gelenleriyle aramızda çıkan ihtilaflar suç olarak karşımıza çıkacak mı?" diye sordu.

Rasûlullah (s.a): "Evet" dedi. Bunu duyan **Zübeyr (r.a)**;

"Vallahi, işin zor olacağını görür gibiyim" diye söylendi.

Zübeyr (r.a)'ın Ölümü ⁽²⁾

Zübeyr, Cemel günü öldürüldü. Onu **İbni Hürmüz** öldürmüştür. Kaç yaşında öldüğü konusunda bir çok rivayet vardır. 60 Yaşlarında öldüğü kabul edilir. Vefatı Hicrî 36 yılına rastlar (M. 656). Allah ondan razı olsun.

SA'D B. EBÎ VAKKAS (R.A)

Künyesi **Ebu İshak**'tir. Babasının ismi **Mâlik**'tir. Soy silsilesi: **Mâlik b. Vüheyb b. Abdi Menaf b. Zehre b. Kilab b. Mürre**. Soy, beşinci babada **Rasûlullah (s.a)** ile birleşmektedir. Annesinin adı **Hamene**'dir. O, ilk müslümanlardandır. 17 yaşındayken İs-

(1) Zümer, 31.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 182.

lâm'a girdi. Sa'd, Peygamberimizin katıldığı tüm savaşlara katılmış, Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından da valiliğe atanmış bir sahabidir. O, şûra heyetinde yer alan önemli biridir⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Zühdü (2)

Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a) ilk müslümanlardandır. İslâm'daki ilk yılları zorluklarla olgunlaşarak ve sıkıntılar altında ezilerek geçti. Hz. Peygamber (s.a) ile Mekke'de geçirdiği yıllar boyunca meşakkatleri yüklenmek, mal ve akrabadan ayrılmak, kalbinin tattığı iman sıcaklığı sebebiyle ona kolay geldi. Allah (c.c), İslâm'ın düşmanlarına karşı, savaşta ona zafer nasip etti. Dua ve yakarışına hüsn-ü icabet ile cevap verdi. Daha sonra idarecilik, danışmanlık ve komutanlık görevleriyle imtihan edildi. Allah (c.c) onun vasıtasıyla köyler, kasabalar ve ülkeler fethetti. Sa'd, çok sayıda kız ve erkek evlat sahibi oldu. Daha sonra idarecilikten el çekti, uzleti tercih etti. Ömrünün geri kalan kısmını, kendisini tamamen Hak'ka vererek geçirdi. O, kendisi gibi imtihan olanlar ve fitne anındaki şüpheli haller aydınlanıncaya kadar yalnızlığa sığınanlar için iyi bir örnektir.

Said b. Müseyyeb, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Benim müslüman olduğum gün başka hiç kimse müslüman olmamıştı. Yedi gün müslüman olan üçüncü kişi olarak kaldım".

Kays b. Ebi Hâzim'den naklediliyor:

Sa'd'ı şöyle derken işittim:

"Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz olmadan Rasûlullah (s.a)'la birlikte çok günler geçirdiğimizi hatırlıyorum. Öyle olmuştu ki, her birimiz koyunlar gibi dışkı yapıyorduk".

Sa'd (r.a) der ki:

"Rasûlullah (s.a), Osman b. Maz'un'un kendini Allah'a adanmasını reddetti. Şayet izin vermiş olsaydı, hepimiz kendimizi hadım edecektik".

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 187.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 92.

Kays b. Ebi Hâzım, Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Peygamberimiz bana şöyle dua etti: *"İlâhî! Sa'd'ın atışını isabetli kıl, dualarını kabul et"*.

Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a) anlatıyor:

"Mekke'de Hz. Peygamber (s.a)'le beraber aşırı maişet sıkıntısı çeken bir topluluktuk. Başımıza bir bela geldiğinde ona alışmaya çalışır, sabrederdik. Şu anda Mekke'de kendimi Rasûlullah (s.a)'la birlikte görür gibiyim. Gece vakti dışarı küçük abdestimi bozmak için çıkmıştım. Orada bir cismin ses çıkardığını farkettim. Baktım ki, bir deve gönlü parçası. Yerden aldım. Götürüp yıkadıktan sonra iki taşın arasında yaktığım ateşte onu pişirdim. Kemirdikten sonra üzerinden su içerek, bu deri parçasıyla üç gün idare etim".

Hasan anlatıyor:

Utbe b. Gazvan minbere çıkıp hutbe okudu. Basra minberinden hutbe okuyan ilk emir o idi. Hutbede şöyle diyordu:

"Kendimi, Hz. Peygamber (s.a)'le birlikte olan yedi kişinin sonuncusu olarak görüyorum. Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Yaprak yemekten avurtlarımız yara olmuştu. Ancak ben bir hırka -muhtemelen deriden yapılmış- bulmuş ve Sa'd b. Mâlik⁽¹⁾'le aramda pay etmişim". Utbe sonra şöyle dedi: O yedi kişiden bu gün sadece şehirlerden birinin emiri -kendisini hastediyor-kaldı".

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a), Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Sizin hakkınızda, sıkıntılı günlerdeki imtihanınızdan çok, rahat günlerdeki imtihanınızdan korkuyorum. Çünkü sizler, sıkıntılarla imtihan olundunuz, sabrettiniz. Şüphesiz dünya tatlı bir yeşilliktir".

Sa'd b. Ebî Vakkas'ın oğlu **Âmir** anlatıyor:

Hz. Peygamber (s.a) Veda Haccı sırasında, Mekke'de hastalanan Sa'd'ı da ziyaret etmiş. Babam Sa'd hicret edip ayrıldığı bir toprakta -Mekke- ölmek istemiyormuş. O vakit Sa'd'ın sadece bir kızı varmış. Sa'd (r.a);

(1) Sa'd b. Ebî Vakkas, Sa'd'ın babasının atası adı Mâlik'tir.

"Ya Rasûlallah! Malımın tamamını, tasadduk için vasiyet ediyorum" deyince Hz. Peygamber (s.a);

"Hayır, üçte birini vasiyet et. Üçte bir de çok. Belki de Allah (c.c) seni iyileştirecek ve birtakım insanlar senden fayda, bazıları da zarar görecek" buyurmuş.

Sa'd b. Ebî Vakkas'tan naklediliyor: Peygamberimizi şöyle buyururken işittim:

"Şüphesiz Allah (c.c); muttaki, amellerini gizleyen, zengin kulunu sever".

Fitne ve Savaş

Eyyub es-Sahtiyânî anlatıyor:

Sa'd b. Ebî Vakkas, İbni Mes'ud, İbni Ömer ve Ammar b. Yâsir biraraya gelmiş fitneden konuşuyorlardı. Sa'd dedi ki:

"Bana sorarsanız, ben evime oturacağım ve fitneye karışmayacağım".

İbni Sîrîn'den naklediliyor: Sa'd b. Ebî Vakkas'a;

"Savaşmayacak mısın? Zira sen şûraya katılanlardansın ve bu işe başkalarından daha lâıysın" denildi. Sa'd onlara şöyle dedi:

"Bana, iki ağzı, dili ve iki dudağı olan, mümini kâfirden ayırt edebilen bir kılıç vermediğiniz takdirde savaşacak değilim. Ben cihad meydanlarında bulundum ve cihadı da iyi bilirim" (Fakat bu iş cihada benzemiyor, demek istiyor) (Çev.)

Yahya b. Husayn der ki: **Tarık b. Şihab'ı** şöyle derken işittim:

Hâlid'le Sa'd arasında bir problem vardı. Adamın biri Sa'd'ın yanında Hâlid'e küfretti. Sa'd ona;

"Vazgeç bu işten. Aramızda olan hadise, dinimize ve inancımıza tesir edecek değildir" dedi.

Sa'd (r.a)'ın Ölümü (1)

Sa'd, Medine'ye on mil uzaklıktaki evinde ölmüştür. Omuzlar üstünde Medine'ye getirilmiş, cenaze namazını **Mervan b. Hakem** kıldırmıştır. Mervan o sıralarda Medine valisi idi. Sa'd'ın cenaze namazını Peygamberin pak hanımları da evlerinde eda etmişlerdir. Bâki mezarlığına gömülen Sa'd, Bedir günü müşriklerin karşısına çıktığı zaman giydiği yün giysiyle kefenlenmesini vasiyetinde bildirmiş ve dileği yerine getirilmiştir. Sa'd, Hicret'in 50 ya da 55. yılında, yetmiş yaşlarında vefat etmiştir.

Hz. Âişe'den nakledildiğine göre, Sa'd vefat ettiğinde Peygamber (s.a)'ın hanımları Sa'd'ın cenazesinin mescidin içinden geçirilmesini emrettiler. Bu emir yerine getirildi ve cenaze, pak hatunların odaları önüne bırakıldı. İşte orada Peygamberin zevceleri

Sa'd'ın cenaze namazını kıldılar. Cenaze daha sonra Cevâiz kapısından çıkarıldı. Fakat insanlar bu olayı yadırgadılar ve; *"Olacak iş değil! Cenazeler hiç mescide sokulmamıştı!"* dediler. Hz. Âişe bu kınamaları işitince sert bir şekilde şu sözleri söyledi:

"İnsanlar bilmedikleri işlere burunlarını sokup ayıplama yarışına girmede ne kadar da aceleci davranıyorlar? Cenazeyi mescidin içinden geçirdik diye bizi kınamışlar! Oysa Rasûlullah, Süheyl b. Beydâ'nın⁽²⁾ namazını, cenazesi tam mescidin ortasında-yken kıldırması".

Allah ondan razı olsun.

SAİD B. ZEYD (R.A.)

Künyesi Ebu'l-A'ver'dir. Babası Zeyd b. Amr'dır. Soy silsilesi: **Amr b. Nüfeyl b. Uzza b. Rabah b. Abdullah b. Razzah b. Adiy b. Ka'b b. Lüey. Ka'b b. Lüey** de Peygamberimizin soyuyla birleşir. Annesinin adı **Fâtıma**'dır. Said, Rasûlullah (s.a) Dârü'l-Erkam'a girmeden müslüman olan ilklerdendir. Efendimizle beraber tüm gazvelere katılmış, ancak Talha'nın tercemesinde andığı-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 189.

(2) Süheyl b. Beydâ el-Führi, Hicret'in 9. senesinde vefat etmiştir (Bkz. İbnü'l-İmâd, *Şezerat ez-Zehab ft Ahbar*, c. 1, s. 13).

mız sebeplerden ötürü Bedir'e katılamamıştır⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Zühdü ⁽²⁾

Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, hakkı söyleyen, malından infakta bulunan ve nefsanî arzularına gem vurup onları dizginleyen bir sahâbî idi. Allah (c.c) yolunda kınayanın kınamasından korkmazdı. Duası makbûl bir zat olup, **Ömer b. el-Hattab** (r.a)'dan önce müslüman olmuştur. Bedir Savaşı'na okçu olarak katıldı. Valiliği kabul etmeyerek idareciliğe yanaşmadı. Nefsinin isteklerini reddedip, dünyalık yarışından uzak durdu. Ümmetin başına gelen musibetlere bulaşmadı, kişiyi ziyana ve boş gurura sevk eden işlere karışmadı. O, Allah (c.c) katında öne çıkan ve engelleri aşan olmaya ve kişiyi yüceltip, dinde ileri götüren işleri yapmaya azmetti.

Said b. Zeyd (r.a) dünyevî mertebelere iltifat etmemiştir.

Rabah b. Hâris anlatıyor:

Muğîre b. Şu'be büyük mescidde idi. Sağ ve solunda Küfeli bulunuyordu. **Said b. Zeyd** (r.a) içeri girdi. **Muğîre** onu yanına oturttu. Ardından Küfeli biri içeri girdi. **Muğîre** onu da karşıladı. Fakat adam sövdü. **Said b. Zeyd** (r.a);

"Bu adam kime sövüyor ey Muğîre?" diye sordu. **Muğîre**;

"Ali b. Ebi Tâlib'e sövdü" dedi. Bunun üzerine **Said**;

"Ey Muğîre b. Şu'be! (Üç defa tekrarladı). Yanında Rasûlullah (s.a)'ın ashabına sövülüyor da, senin karşı çıkıp ayıpladığını görmüyorum. Rasûlullah (s.a)'dan kulağımın işittiği, kalbimin bellediği bir şeye şahit oldum. Ben, kendisiyle kıyâmette karşılaşmıştım, benden hesap soracağı bir haberi ondan yalan olarak da rivayet etmiyorum. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: 'Ebu Bekir cennettir, Ömer cennettir, Osman cennettir, Ali cennettir, Talha cennettir, Zübeyr cennettir, Said b. Mâlik cennettir, müminlerin dokuzuncusu da cennettir. Eğer bu dokuzuncunun adını söyleyecek olsam söylerdim'".

O sırada mesciddekiler hep bir ağızdan ve yeminle;

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 190.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 95.

"Ey Allah Rasûlü'nün arkadaşı! Kimdir dokuzuncu?" diye sordular. Bunun üzerine Said;

"Beni Allah'a yemin ettirdiniz. Vallahi o dokuzuncu bendim. Rasûlullah (s.a) ise onuncuydu" dedi ve yemin ederek sözüne devam etti: **"Bir müminin Rasûlullah (s.a)'la birlikte bir savaş meydanında bulunması ve Rasûlullah (s.a)'la beraber yüzü gözü toz toprak içinde kalması, Nuh (a.s) kadar yaşasanız da, sizin yaptıklarınızdan daha hayırlıdır"** dedi.

Abdullah b. Zâlim el-Mâzinî anlatıyor:

Muâviye Kûfe'den çıkınca, Muğire b. Şu'be'yi orada emir olarak bıraktı. Muğire de Kûfe'de, Ali'ye ileri geri laf söyleyen kimseleri görevlendirdi. Ben ise Said b. Zeyd'in yanındaydım. Said kızıp ayağa kalktı ve elimden tuttu. Onu takip ettim. O şöyle diyordu:

"Cennetlik bir şahsa lanet etmeyi emretmekle nefsine zulmeden şu adamı görmüyor musun? Yemin ederim ki, Ali, cennetlik dokuz kişidendir. Şayet bunların on kişi olduğunu söyleyecek olsam, günahkâr olmam".

Erva bt. Üveys, Mervan b. Hakem'i Said b. Zeyd'in üzerine salmak istedi. Erva Mervan'a şöyle dedi:

"Said benim arazimden çalıp kendi arazisine katmış". Bunun üzerine Said kadına;

"Rasûlullah (s.a)'ın; 'kim birinin bir karış toprağını çalarsa, yedi katı onun boynuna -yılan gibi- dolanır' buyurduğunu duyan bir kişi olarak, ben bir araziden nasıl çalabilirim?" dedi. Bunu işiten Mervan;

"Artık senden bir şey isteyemem" dedi.

Sonra Said b. Zeyd (r.a) kadına şöyle beddua etti: **"İlahî, eğer bu kadın yalancıysa, gözünü elinden al ve onu toprağında öldür".**

Kadının gözü kör oldu ve kendi arazisindeki bir çukura düşüp öldü.

Abdullah der ki:

Vallahi, kadının gözü ölmeden kör oldu. Evinden çıkıp, sakınarak yürürken kuyuya düştü. Kuyu mezarı olmuştu.

Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm anlatıyor:

Ervâ bt. Üveys, Said b. Zeyd'i Mervan b. Hakem'e şikâyet etmişti. Şikâyeti işiten Said;

"İlâhî, bu kadın benim kendisine haksızlık yaptığımı iddia ediyor. Eğer yalancıysa, gözünü kör et ve kendi kuyusuna düşerek ölsün. Müslümanlara benim haklı olduğumu gösteren bir işaret göster de, kadına haksızlık yapmadığımı anlasınlar" dedi.

Onlar böyle tartışma halindeyken vadiyi öyle bir sel kapladı ki, daha önce hiç böylesi görülmemişti. Akan sel, ihtilaf ettikleri sınırı ortaya çıkardı. Böylece Said'in doğru söylediği de ortaya çıktı. Aradan bir ay geçmeden kadının gözleri kör oldu. Bir gün tarlasında gezip dolaşırken de kuyuya düşüp öldü.

Râvi der ki:

"Biz çocukken, büyük adamların birbirlerine; 'Allah seni, Ervâ'yı kör ettiği gibi kör etsin' dediğini işitirdik. Biz o vakit Ervâ' vahşi hayvanlardan birinin adı zannediyorduk. İşte Ervâ, Said b. Zeyd'in bedduasına tutulduğu için böyle olmuştu. Halk Said'den bahsederken onu, Allah (c.c) katında duası makbul kimselerden sayardı".

Said (r.a)'ın Ölümü (1)

Nâfi'nin anlattığına göre Said b. Zeyd Akik'te vefat etmiş ve oradan Medine'ye getirilerek burada defnedilmiştir. Abdülmelik b. Zeyd; onun cenazesini mezara indirenlerin Sa'd ve İbni Ömer olduğunu söyler. Akik, yeşilliği bol, şirin bir yerdir. Said, Hicri 55 yılında yetmiş yaşlarında vefat etmiştir (M. 674). Allah ondan razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c. 1, s. 191.

ABDURRAHMAN B. AVF (R.A)

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Babası Avf b. Abdül-Haris'dir. Soy: Abdül-Hâris b. Kilab b. Mürre b. Ka'b b. Lüey. Kilab b. Mürre'nin soyu da Rasûlullah (s.a)'ın soyuyla birleşmektedir. Cahiliye devrinde ismi Abdi Amr, Abdül-Kâbe idi. Ona Abdurrahman ismini Rasûlullah (s.a) koymuştur. Annesi Şifa bt. Avf, müslüman olup hicret eden kadınlardandır.

Abdurrahman da, Peygamberimiz (s.a) henüz Erkam'ın evine girmeden müslüman olan ilklerdendir. İki defa Habeşistan'a hicret etmiştir. Peygamberimizle beraber tüm savaşlara katılmıştır. Uhud gününde Rasûlullah'ın emrine uyarak yerinden ayrılmayan Abdurrahman, Tebuk gazvesinde de Peygamberimizin arkasında durarak ona yönelen hücumlara kalkan olmuştur.

Ebu Seleme'nin babası anlatıyor:

Rasûlullah ile bir gazveye çıkmıştık. Efendimiz ihtiyacını gidermek üzere bir yere giti. O esnada namaz vakti gelince cemaat Abdurrahman b. Avf'ı imam yaparak namazı kıldı. Peygamber efendimiz geldiğinde son rekâta yetişmişti. Namaz bittiğinde şöyle buyurdu: "İsabet etmişsiniz" (Abdurrahman'ı imam yapmakla doğru davranmışsınız).

Abdurrahman, uzun boylu, kırmızıya çalan beyaz tenli, iri avuçlu bir zat idi. İbni İshak'ın anlattığına göre Abdurrahman'ın iki dişi Uhud Harbi'nde kırılmış, yine bu harpte bacağına isabet eden bir çok darbeden ötürü topal kalmıştır⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Zühdü ⁽²⁾

Abdurrahman b. Avf dürüst ve emin bir insandı. Allah yolunda yaptıkları, onu diğer insanlardan farklı kılmaktadır. O, fitne ve sapıklığa düşmemek için işlerini Allah'a havale ederdi. Din kardeşleri ve dostlarından ayrı kalmanın korkusuyla ağlar sızlardı. Haline şükreden bir zengindi. Eli vermeye, gözü ve kalbi ibret almakla zenginliği tattı. O, ihtiyaç sahibi kimselere iyilikte bulun-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 183.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 98.

mada, zengin ve varlıklı insanlar için iyi bir örnektir.

İbni Ömer (r.a)'den naklediliyor: Abdurrahman b. Avf (r.a) şûra üyelerine şöyle dedi:

"İçinizden, başınıza gelmesi için tercih edebileceğim biri varsa hakkımdan ferâgat edeyim". Ali b. Ebi Tâlib (r.a) şu cevabı verdi:

"Ben, Peygamberimiz (s.a)'in razı olduğu ilk kişiyim. onun şöyle buyurduğunu duymuştum: Sen yeryüzündekilerin de, gökyüzündekilerin de eminsin".

Abdurrahman (r.a)'ın Cömertliği

Enes b. Mâlik (r.a) anlatıyor:

Âişe (r.a) evinde otururken Medine'yi inleten bir ses duydu. *"Bu ses nedir?"* deyince, *"Abdurrahman b. Avf'ın Şam'dan gelen kervanı"* dediler. Kervan yedi yüz hayvandan oluşuyordu. Sonra **Âişe (r.a)** şöyle dedi:

"Ancak ben, Rasûlullah (s.a)'ın; 'Abdurrahman b. Avf'ı cennete elleri ve karnı üzerinde sürünerek girerken gördüm' buyurduğunu işittim".

Bu haber Abdurrahman'a ulaşınca **Âişe'ye** gelip sordu. **Âişe** de duyduğunu ona anlattı. Bunun üzerine Abdurrahman (r.a) şöyle dedi:

"Kervanı, yükleri, semerleri ve koşumlarıyla birlikte Allah (c.c) yolunda infak ettiğim hususunda seni şahid tutuyorum".

Misver b. Mahreme anlatıyor:

Abdurrahman b. Avf, kendisine Osman (r.a)'dan geçen bir araziye kırkbin dinara satmıştı. Bu paraları, **Benî Zühre'ye**, fakir müslümanlara ve Hz. Peygamber (s.a)'in eşlerine taksim etti. Hz. **Âişe'nin** payını da benimle göndermişti. **Âişe (r.a)** dedi ki:

"Hz. Peygamber (s.a)'i şöyle buyururken duydum: 'Benden sonra size ancak sâlihler merhamet edecektir'. Allah İbni Avf'ı cennetin selsebîl ırmağıyla kandırsın".

Abdullah b. Ebi Evfâ'dan naklediliyor: Hz. Peygamber (s.a), **Abdurrahman b. Avf'a;**

"Seni benden geri bırakan şey nedir?" diye sordu. Abdurrahman;

"Malımın çokluğu sebebiyle hesap beni meşgul ediyor" diye cevap verdi. Sonra da şöyle dedi: "Mısır'dan gelen şu yüz deveyi, Medine'nin dul ve yetimlerine tasadduk ediyorum".

İbrahim, babası **Abdurrahman b. Avf (r.a)**'dan şu olayı nakletmiştir: **H. Peygamber (s.a) Abdurrahman (r.a)**'a;

"Ey İbni Avf! Sen zenginlerdensin ve cennete ancak sürünecek gireceksin. Ayaklarını açması için Allah yolunda fedakârlıkta bulun" dedi. Abdurrahman (r.a);

"Allah için ne yapayım?" diye sorunca Rasûlullah (s.a);

"Her gün yapageldiğin şeylerden uzak durmalısın" buyurdular. Abdurrahman (r.a) hayretle;

"Hepsinden mi ey Allah'ın elçisi?" dedi. Rasûlullah (s.a); "evet" dedi.

İbni Avf, zihni bu konuşmayla meşgul olarak dışarı çıktı. Sonra **Cebrâil (a.s)** geldi ve **Rasûlullah (s.a)**'a:

"İbni Avf'a uğra, misafir ağırlasın, miskin doyursun ve dilenciye yardım etsin. Eğer böyle yaparsa, içinde bulunduğu zor durum için ona keffâret olur" dedi.

Zührî'den naklediliyor:

"Abdurrahman (r.a), Peygamberimiz (s.a) zamanında, malının bir kısmı olarak dörtbin dirhem tasadduk etti. Ayrıca Allah (c.c) yolunda bir defasında beşyüz at, diğer bir defasında da bin-beşyüz binek infak etti. O, bütün mallarını ticaretten kazanmıştı".

Cafer b. Berkan der ki:

"Bana gelen bir habere göre, Abdurrahman b. Avf (r.a) otuzbin câriye azad etmiş".

Peygamber ve Biz

Nevfel b. İyas el-Huzelî'den naklediliyor:

Abdurrahman (r.a) bizim sohbet arkadaşımızdı. O ne güzel arkadaştı. Bir gün o bizi yanına kattı, evine gittik. Gustül yaptık-

tan sonra geldi, yanımıza oturdu. İçinde ekmek ve et bulunan bir yaygı getirmişti. Yaygıyı yere açınca Abdurrahman (r.a) bağladı ağlamaya. Ona;

"Ey Ebu Muhammed! Niçin ağlıyorsun?" diye sorduk. O şu cevabı verdi:

"Hz. Peygamber (s.a) âhirete irtihal etti de, ne kendisinin ne de ailesinin karnı arpa ekmeğine doymadı. Bizim bu yiyecekleri, bunlardan daha hayırlıları (cennettekileri kastediyor) için bıraktığımızı göremiyorum".

Rivayete göre Abdurrahman (r.a)'a -oruçlu olduğu bir sırada- bir yiyecek getirildi. Abdurrahman (r.a) şöyle dedi:

"Hamza şehid edildi, onu kefenleyecek bir şeyler bulamadık. Halbuki o benden hayırlıydı. Mus'ab b. Umeyr şehid edildi, onu da kefenleyecek bir şeyler bulamadık. O da benden hayırlıydı. Biz ise dünyadan alacağımızı aldık".

Şu'be der ki: *"Sanırım 'bize verilen verildi' dedi".* Sonra Abdurrahman (r.a) şöyle dedi: *"Ben, güzelliklerin tamamının bize dünyada verilmesinden korkuyorum".*

Şu'be der ki:

"Bu iftarda Abdurrahman konuştu, fakat bir şey yemedi".

Hadramî der ki:

Ashabdan biri Hz. Peygamber (s.a)'ın huzurunda Kur'an okudu. Sesi ve okuyuşu güzeldi. Abdurrahman b. Avf (r.a) dışında herkesin gözü doldu, ağladı. Bunu gören Peygamber (s.a);

"Abdurrahman b. Avf'ın gözü ağlamıyorsa da kalbi ağlıyor" dedi.

Abdurrahman b. Avf (r.a) şöyle demiştir: *"Sıkıntılarla imtihan olduk sabrettik, rahatlıkla imtihan edilince sabrederdik".*

Abdurrahman'ın Ölümü

Abdurrahman, Hicrî 32 yılında, 72 yaşında vefat etti. Mezarı Medine'de Bakî kabristanındadır.

Abdurrahman b. Avf (r.a) vefat edince Ali b. Ebi Tâlib (r.a)

şöyle dedi:

"Gitti İbni Avf! Ben onun özünün temizliğini gördüm ve hayatında bir kötülüğe rastlamadım".

Allah ondan razı olsun⁽¹⁾.

EBU UBEYDE B. EL-CERRAH (R.A)

Künyesi Ebu Ubeyde'dir. Babası Abdullah'tır. Soyu ise şöyledir: Abdullah b. Cerrah b. Hilal b. Üheyb b. Dabba b. Haris b. Führ b. Malik b. Nadr b. Kinâne. Yedinci batında soyu Rasûlullah (s.a) ile birleşmektedir.

Osman b. Maz'un'la beraber müslüman olan Ebu Ubeyde ikinci Habeşistan kafilesinde hicret etmiş, Bedir'e ve tüm gazvelere katılmıştır. Rasûlullah (s.a) ile yanyana Uhud Savaşı'nda yerinden ayrılmamış, mübarek Peygamberin yanına batan iki halkayı o çekip çıkarmıştır. Bu iki halka savaş esnasında miğferden çıkıp Peygamber efendimizin yüzüne saplanmıştı. İşte bu olayda Rasûlullah (s.a)'ın iki dişi kırılmıştır.

Ebu Ubeyde zarif, uzun boylu, az sakallı, güzel ve asil yüzlü bir zat idi. Çocukları Yezîd ile Umeyr'dir. Bunlar Câbir kızı Hind'den doğmuşlardır⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Zühdü

Muhammed ümmetinin sadık bir hizmetçisi olan, dünyaya zerre kadar önem vermeyen olgun bir sahabî idi. Müminlere karşı şefkatli, akrabası olan müşriklere karşı ise sert ve tavizsiz idi. Şu âyet, onun hakkında inmiştir: *"Allah (c.c)'a ve ahiret gününe inanan bir milletin -babaları veya oğulları veya kardeşleri ya da akrabaları olsa bile- Allah (c.c)'a ve Peygamber (s.a)'ine karşı gelenlere sevgi beslediğini göremezsin..."*⁽³⁾.

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, âhirete göç vakti yaklaşıp Allah

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 186.

(2) İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, c. 1, s. 187.

(3) Mücadele, 22.

(c.c)'a kavuşuncaya kadar azla yetinmesini bilmiştir.

Ömer b. Hamza el-Ömerî, Salim'den, o babasından, o da İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki; *"Her ümmetin bir emtri vardır. Bu ümmetin emiri ise Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tır"*.

Damra, İbni Şevzeb'den naklediyor:

Ebu Ubeyde'nin babası Bedir Savaşı'nda oğluna saldırdı. Ebu Ubeyde (babasına karşı hamle yapmak istemediği için) ondan kılıcını çevirdi. Ancak babası durmuyor, devamlı ona saldırıyordu. Bunun üzerine Ebu Ubeyde onu öldürdü. O, babasını öldürünce Allah Teâlâ yukarıdaki âyeti indirdi.

Hilal, Katâde'den, o da Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tan şu cümleleri naklediyor: *"Siyah veya kırmızı hür ya da köle, Arap veya Arap olmayan... Kim olursa olsun, Allah'a karşı takvasıyla benden daha erdemliyse, onun koruk hurması⁽¹⁾ olmayı her şeye tercih ederdim (ya da derisinin dökülen parçaları olmak isterdim)"*.

Hz. Ömer (r.a)'ın Kardeşi Olmak

Hişam b. Urve babasından aktarıyor:

Hz. Ömer (r.a) Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ın yanına geldiğinde onu, yükünden çıkarttığı bir keçe üzerine uzanmış ve başını da çantasına dayamış olarak buldu. Ömer (r.a);

"Arkadaşlarının edindiği eşyalardan niye kullanmıyorsun? (Onlar gibi rahat yatmıyorsun?)" dedi. Ebu Ubeyde de;

"Ey müminlerin emtri! Bana gelen azdır. Azla yetinirim" dedi.

Muammer ise bu olaydan şöyle bahsediyor:

Hz. Ömer (r.a) Şam'a geldiğinde insanlar onun için merasim yapmak istediler ve şehrin önde gelen adamları halifeyi karşıladılar. Hz. Ömer merakla sordu:

"Kardeşim nerede?" Şamlılar;

"Kardeşin kimdir ya Ömer?" dediler. Ömer (r.a);

(1) Yani onun değersiz bir mülkü. Türkçe'de ayağının tozu. (Çev.)

"Ebu Ubeyde'yi soruyorum! Nerede o?" dedi.

"O şimdi senin yanına geliyor" dediler.

Ebu Ubeyde Hz. Ömer (r.a)'ın yanına geldi. Kucaklaştılar. Sonra birlikte Ebu Ubeyde'nin evine gittiler. Evde kılıç, kalkan mızrak ve birkaç yükten başka bir şey görünmüyordu. İşte bundan sonra, biraz önce naklettiğimiz konuşma cereyan etti.

Mal ve Paradan Önce Seviyeli İnsan

Zeyd b. Eslem babasından, o da Hz. Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Hz. Ömer (r.a) bir gün arkadaşlarına şöyle seslendi: **"İsteyiniz, bana temennilerinizi bildiriniz".**

Bir adam çıktı; **"Keşke şu ev, altınla dolu olsa da hepsini fakirlere dağıtsam"** dedi. Başka biri ise;

"Keşke inci, mercan ve zeberced taşlarıyla dolu olsaydı da, Allah (c.c) yolunda muhtaçlara saçıp savursaydım" dedi.

Hz. Ömer (r.a) tekrar; **"İsteyin, istemeye devam edin"** dediyse de herkes; **"Başka bir şey bilmiyoruz"** dediler ve sustular. Bu defa Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:

"Bense neyi arzuladım biliyor musunuz?... Keşke bu ev Ebu Ubeyde b. el-Cerrah gibi er kişilerle dolup taşsaydı!"

Ebu'l-Hasen, Ebu Ubeyde'nin askerler arasında yürürken şu sözleri söylediğini naklediyor:

"Dikkat ediniz, uyanınız! Nice elbisesini parlatıp cilalayan vardır ki dinini kirlletmiştir. Ve nice kendini üstün görüp gururlanan vardır ki, şahsiyetini yerle bir edip eskitmiştir. Geçmiş günahlarınızı yepyeni sevaplarla yokedin! Sizden biri yerle gök arasını dolduracak denli günah işlese ve sonra samimi olarak tek bir iyi iş yapsa, o tek hayırlı iş tüm günahlarının üstüne çıkar ve onları ezer!"

Halid b. Mâ'dan, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tan aktarıyor:

"Mümin bir insanın kalbi, serçenin kalbi gibidir. Her gün bir telaş ve değişim içindedir" ⁽¹⁾

Ebu Ubeyde (r.a)'nin Ölümü ⁽²⁾

Ebu Ubeyde Ürdün'de salgın bir hastalığa yakalanarak vefat etti. Vefat ettiği yer, İmad kasabasına yakın Korbisan adlı bir mevkidir. Cenaze namazını Muaz b. Cebel kıldırmıştır. O zaman Halife Ömer'in devriydi. Hicri 18 yılında rahmete kavuşan Ebu Ubeyde 58 yaşlarındaydı. Allah (c.c) ondan razı olsun.

OSMAN B. MAZ'UN (R.A)

Künyesi Ebu's-Sâib'dir. Rasûlullah (s.a) Erkam'ın evine girmeden önce müslüman olmuştur. Babasının adı Maz'un'dur. Soy: Maz'un b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cümah...

Osman iki defa Habeşistan'a hicret etmiş, daha câhiliye dönemindeyken içkiyi kendine yasak etmiş ve şöyle demiştir:

"Aklımı uçuran, beni benden daha aşağı kimselere maskara eden ve kızımı, istemediğim kötü adaylara nikâhlamama yol açan şeyi içmem ben."

Osman, Bedir'e katılmıştır. Çocukları Abdullah ve Sâib'dir. Bunlar, Havle bt. Hâkim'den doğmuşlardır ⁽³⁾.

Şahsiyeti ve Zühdü ⁽⁴⁾

Yaralı gözüyle imtihan edilen, iki defa hicret etmiş olan ve çileyi kendine üslup edinen Osman b. Maz'un (r.a) da Allah (c.c) dostlarından dır.

O, duası hemen kabul edilenlerdendi. Güzel ve üstün niteliklerle bezenmişti. Tertemiz bir gönlü ile ibadet eder, savaşta arslan kesilirdi. Dünya onu aldatamadı. Onu sevgilisinden (Allah

(1) Yani ağır mutmain ve belâdan emin olmayın! Korku ile ümit arasında olunuz (Çev.).

Bu bölüm Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 101, 102'den alınmıştır.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c. 1, s. 194.

(3) İbnü'l-Cevzi, a. g. e. c. 1, s. 233.

(4) Ebu Nuaym, a. g. e. c. 1, s. 103.

(c.c)'tan) ayıramadı. O'na kavuşmak için kıvrandı durdu. Dertler ve sıkıntılar âleminden kurtuldu.

Zaten ne demişler?

Tasavvuf, susuz kalan hederli yolcunun kendini, sevginin derin berraklığına salmasıdır.

Osman (r.a) Nasıl Gözlerini Kaybetti ?

Salih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf, Osman'ın başına gelenleri şöyle anlatıyor:

Osman b. Maz'un (r.a), Peygamber (s.a) ahabının başına gelenleri düşününce şöyle demeye başladı:

"Benim din kardeşlerim işkencenin bin bir türlü süne maruz kalırken, ben, bir müşrik olan Velid b. Muğtîre'nin kanadına sığınıyor, onun himayesinde kalarak eziyetlerden kaçıyorum. Bu, bana isabet eden ne korkunç bir beladır!"

Böyle söyledikten sonra Velid'in yanına geldi ve şöyle dedi:

"Ey Ebu Abdi Şems! Zimmetini (koruyuculuk teminatını) sana iade ediyorum". Velid ise;

"Niçin, ey Kardeşimin oğlu? Yoksa kaviminden biri sana eziyet mi etti?" dedi. Osman;

"Hayır, hayır... Ama şu var ki, ben artık Allah Teâlâ'nın tarafını (O'nun himayesini) arzuluyor ve O'nun dışında kimseden yardım istemiyorum" dedi. Velid; "Öyleyse ibadetgâha gidelim ve bunu duyuralım" dedi. Sonra ikisi beraber ibadetgâha geldiler. Velid oradakilere durumu anlattı.

"Bu Osman'dır. Bana geldi ve artık benim güvencemi istemediğini bildirdi". Osman da;

"Evet. Doğru söylüyor. Onun ahbine sadık kaldığını ve beni koruduğunu herkese duyuruyorum. Yalnız ben artık Allah'ın dışındakilerden kimsenin himayesine girmek istemiyorum. Ve ona, himaye teminatını iade ediyorum" dedi.

Daha sonra Osman, orada oturanlar içinde Kureysli olan Lebid b. Rabia b. Mâlik b. Kilab el-Kaysîye döndü. Lebid şiir

okuyordu. Osman onların yanına oturdu ve Lebüfî şöyle dedi:

"Allah dışında herşey boş, bunu biliniz...".

Osman bunu tasdik etti: *"Evet doğru"*.

Lebüfî devam etti:

"Ve her nimet bitecek, yok olacak şüphesiz".

Osman bu dizeye itiraz etti: *"Hayır, cennet nimetleri yok olmaz, onlar ebedidir"*.

Bu arada Lebüfî söze karıştı:

"Ey Kureyş ahalisi! Sizinle oturmakta olan bu adam eziyete maruz değildi. Sizin hakkınızda deminki lafları niçin söyledi?".

Oradaki topluluktan biri cevap verdi:

"Bu adam, birlikte olduğu adamlarla beraber aşağılık ve sefih bir adamdır. Dinimizi terketti. Onun sözleriyle kalbini incitip müteessir olma!".

Osman da bu adama cevap verdi ve tartışma büyüdü. Adam daha fazla dayanamadı. Osman'ın üzerine yürüyüp gözüne bir darbe indirdi. Osman'ın tek gözü karardı, kör olmuştu.

Velîd b. Muğîre ise olayın yakınındaydı, olanları görüyordu. Osman'a dönerek;

"Ey kardeşimin oğlu! Eğer gözün, uğradığı felaketten ötürü karardıysa bu senin hatan, (biliyorsun ki) ben seni daha önce hi-mayem altına almıştım. Öylece kalsaydın hiçbir şey olmazdı" dedi. Osman;

"Allah (c.c)'a andolsun ki; öteki sağlam gözüm de, kardeşinin uğradığı musibete muhtaçtır. Ve ben senden daha şerefli ve daha güçlü birine sığınmışım ey güneşe tapanın babası!" ⁽¹⁾ dedi. Sonra şu beyitleri okudu:

(1) Velîd'in oğlu Abdi Şems'dir. Bu ismin anlamı "Güneşe tapan" dır. (Çev.)

"Eğer gözlüm, Rabbin rızası için uğradıysa,
 Sapkın ve dinsiz birinin darbesine,
 Rahman, verecektir bunun mükâfatını.
 Ve Ey kavmim!
 Ancak Rahman'ın sevgisini kazanan bahtiyar olur.
 Siz bana 'delirmiş, sapıtmış' deseniz de,
 Ben Rasûl Muhammed (s.a)'in dininde kalacağım.
 Ve ben,
 Saldırıya uğrasam da hak dinimizi savunacağım".

Ali b. Ebi Talib (r.a) de Osman'ın başına gelenlerden ötürü
 üzülmüş ve şu beyitleri söylemişti:

"Dönek ve güvensiz zamanın cilvesi midir
 Senin boynu bükük mahzunca ağlayışın?
 Yoksa bu, dine çağıranı zulmüyle kahreden insanların,
 Sefihce bir hareketi midir? Söyle!

...
 Tertemiz insanları bile pislîğe buluşturırlar,
 Gasbetmek onların, en kallesçe yoludur.
 Allah kahretsin onları! Bakın göreceksiniz!
 Bizim Osman'ın başına gelenlere nasıl kızdığımızı.
 Ona nasıl saldırdılar, gözyaşına bakmadan.
 Sert, acımasız darbelerle durmadan.
 Eğer ansızın ölüvermezse Osmancık,
 Onlara bildirecek haddini
 Ve cezalandırırken, kılı kırk yaracak".

Ümmü'l-Ula anlatıyor:

Osman b. Maz'un evimizde öldü. Uyuduğumda rüyamda bir
 kaynak gördüm. Osman b. Maz'un'undu bu kaynak, onun için
 akıyordu. Bu rüyayı Peygamber (s.a)'e anlattım. O dedi ki:

"İşte Osman'ın ameli, işte onun mükâfatı".

İbni Şihab ez-Zühri anlatıyor:

Habeşliler'in Kureyş'le ticari ilişkileri vardı. Kureyş'e iyi muamele eder ve onları doyururlardı. Peygamber (s.a) ashabına, Habeşistan'a gitmelerini tavsiye etti. Ashabın büyük bir kısmı, müşriklerin eziyetlerine dayanamayarak oraya gittiler. Bağlarında **Osman b. Maz'un** vardı. **Osman** arkadaşlarıyla beraber Habeşistan'da biraz kaldı. Nihayet Necim süresi indi.⁽¹⁾ **Osman** ve yanındakiler Mekke'ye geri döndüler. Fakat müşriklerin inananlara işkence ettiği haberi onlara ulaşınca Mekke'ye giremeyeceklerini anladılar. Ancak birinin himayesi altına girerek Mekke'ye girebilirlerdi. Böylece **Velid b. Muğîre**, **Osman**'ı himayesi altına aldı. Onun canını ve mahnı teminat altına almış oldu.

Rasûlullah (s.a)'ın Defalarca Övgüsünü Kazanmış Bir Sahabi

İbni Abbas (r.a) anlatıyor:

Osman b. Maz'un öldüğünde, hanımı Peygamber (s.a)'e gelip; *"Ya Rasûlallah, senin arkadaşın, senin süvarin vefat etti"* dedi. **Osman** ashabın en seçkinlerinden idi. Daha sonra Peygamber (s.a)'in kızı **Rukıyye** vefat ettiğinde Rasûlullah (s.a) şöyle diyecekti: *"Bizim hayırlı selefimiz olan Osman'a git, sen de ona katıl"*.

İbni Abbas'tan naklediliyor:

Peygamber (s.a) **Osman** ölürken yanına girdi. Ona doğru eğildi, başını kaldırdı. Sonra yine eğildi ve başını kaldırdı. Daha sonra yine ona doğru eğilip onun başını kaldırdı. Yüzünde parlayan damlalar vardı. Etrafindakiler Peygamber (s.a)'in ağladığını anladılar. Bu sefer herkes ağlamaya başladı. Rasûlullah (s.a) şöyle diyordu:

"Allah sana rahmet etsin ey Osman. Ne sen dünyaya koştun, ne de dünya seni zengin ve mutlu etti".

Zeyd b. Eslem anlatıyor: **Osman b. Maz'un** öldü. Rasûlullah (s.a), onun defin hazırlıklarının başlaması emrini verdi. **Osman** kabre konulduğunda **Osman**'ın hanımı:

"Cennete kavuşacaksın, hayırlı olsun, ey Ebû Sâib!" dedi. Peygamber (s.a): "Bunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Kadın: "Ya Rasûlallah, o gündüz orucu tutar, gece namazı kılardı" dedi.

(1) O sırada, müşriklerle anlaşma yapıldığı söylentisi yayılıyordu.

Peygamber (s.a): Allah (c.c) ve Rasûlü'nü çok severdi, demen yeterliydi" buyurdular.

Ebu İshak es-Sebi'i anlatıyor:

"Osman'ın hanımı Peygamber (s.a)'in hanımlarının yanına geldi. Perişan, canı sıkkin bir haldeydi. Ona sordular: 'Ne oldu sana? Neden böylesin?' Kadın cevap verdi: 'Osman gündüz oruçlu, gece ise hep namaz kılıyor...'. Peygamber (s.a)'e kadının söylediklerini haber verdiler. O da Osman'la görüştü. Ve sitem ederek; 'Ben sana örnek değil miyim?' dedi. Osman; 'Elbette Ya Rasûlallah. Allah (c.c) beni senin uğrunda öldürsün...' dedi. Daha sonra kadın yine geldi. Yüzü gülüyordu ve hoş bir koku sürünmüştü".

Osman vefat ettiğinde hanımı şu beyitleri söyledi:

"Ey gözl Osman'ın irtihaline

cömertçe ağla.

Rabbinin rızası yolunda geceleyen

insan için ağla.

Mezarı onun için ne güzel ve ne sevimlidir.

Orayı aydınlatan o.

Kalbi, derin bir hüzne boğan da o.

Ruhum Allah'a yükselinceye dek hep ağlayacağım".

Vefatı (1)

Osman, Hicret'ten 30 ay sonra, Şaban'ın başında vefat ettiğinde, Rasûlullah (s.a) onu öpmüş ve ona "hayırlı selef" demiştir. Osman, Bakî mezarlığına ilk gömülendir.

MUS'AB B. UMEYR ED-DÂRÎ (R.A)

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Dârü'l-Erkam'a Rasûlullah'ı dinlemeye geldiyse de, müslümanlığını ilk zamanlarda gizlemiştir. Babası Umeyr'in soyu şöyledir: Umeyr b. Haşim b. Abdî Menaf b. Abdü'd-Dâr b. Kusay.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 234.

Mus'ab'ın Rasûlullah (s.a)'a meylettiğini gören müşrikler onu hapsedtiler. İlk Habeşistan hicretine kadar böyle kaldı ve sonunda o da bu hicrete katıldı. Mus'ab, ikinci defa Habeşistan'a hicret edenler arasında da yer alır.

Mus'ab müslüman olmadan önce son derece lüks bir hayat sürüyordu. Çok zengindi. İslâm'a girince esas gayesini anladı ve dünyayı elinin tersiyle itti. Rasûlullah (s.a) Ensar'ın ilk bîatından sonra onu fıkıh ve Kur'an öğretmeni olarak Medine'ye gönderdi. Mus'ab vasıtasıyla Medine'de bir çok kişi İslâm'a girdi. Mus'ab daha sonra, ikinci Akabe Bîatı'nda bulunan yetmiş kişiyi yanına alıp Mekke'ye geldi. Orada bir müddet kaldılar. Rasûlullah Medine'ye gelmeden önce Medine'ye döndüler⁽¹⁾.

Uhud'da şehid edilen, sevilen Kur'an öğreticilerinden olan Mus'ab b. Umeyr (r.a) de ashabdandır. O, ilk İslâm davetçisi idi. Canını Allah (c.c)'a teslim eden, işlerini ertelemeyen, Allah (c.c) korkusu ve sevdasıyla dolu olan bir muttakî idi.

Tasavvuf, kutsal bahçelerde sevgi ve arkadaşlık arayışıdır.

Urve b. Zübeyr anlatıyor:

Ensar, Peygamber (s.a)'ın davetini işitince kalpleri mutmain oldu. İman ettiler. Gelecek sene onunla tekrar buluşma sözü verdiler.

Geriye döndüklerinde hemen Peygamber (s.a)'e haber gönderdiler: "Bize tarafınızdan bir öğretici gönderiniz. İnsanları Allah'ın kitabına çağırırsın. Böyle yapmanız, İslâm'a tâbi olmak açısından pek faydalı olacaktır".

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), Abdi'd-Dâroğulları'nın kardeşi olan Mus'ab b. Umeyr (r.a)'i Beni Ganem'e gönderdi. Mus'ab, Es'ad b. Zûrâre'ye konuk oldu. Onlara İslâm dinini anlatıyor, Kur'an okuyordu. Mus'ab, Sa'd b. Muaz'ın yanında da insanları Allah'a inanmaya çağırıyordu. Nihayet Ensar'ın bulunduğu mahallelerde yaşayan herkes müslüman olmaya başladı. Amr b. Cem'un da müslüman oldu. Putları kırdılar. Mus'ab, Peygamber (s.a)'in yanına döndü. Artık "Kur'an okutucusu" diye çağırılıyordu.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c. 1, s. 205.

İbni Şihab da bu olayı naklediyor ve ekliyor:

"Mus'ab, Peygamber (s.a) Medine'ye gelmeden önce ilk defa halkı Cuma'ya toplayan sahabîdir".

Ubeyd b. Umeyr'den rivayet ediliyor:

Peygamber (s.a) Uhud'dan ayrılırken yolda Mus'ab'ın cese-diyle karşılaştı ve şu âyeti okudu:

"İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getirenler vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir⁽¹⁾".

Ubeyd b. Umeyr'den yapılan bir başka rivayette ise, Rasû-lullah'ın, şehit Mus'ab'ın yanı başında durduğu ve şöyle buyurdu-ğu anlatılıyor:

"İnanıyorum ki sizler, Allah (c.c) nezdinde yaşıyorsunuz". Sonra ashabına dönerek; *"onları ziyaret ediniz ve selam gönderi-niz. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, kim şehitlere selam gönderirse, kıyâmete kadar selamının karşılığını alır"* buyurdu.

Ömer b. Hattab (r.a)'dan aktarılıyor:

Peygamber (s.a) Mus'ab'a bakarak şöyle dedi: *"Allah'ın, kal-bini nurla doldurduğu şu adama bakınız! Onu ana babasıyla be-raber görmüştüm. Ebeveyni ona en güzel yemekleri ikram ediyor, yediriyor ve içiriyorlardı. Halbuki o, Allah aşkını seçti. Bu aşk onu, işte gördüğünüz hale getirdi"⁽²⁾.*

ABDULLAH B. CAHŞ (R.A)

Abdullah'ın babası **Cahş b. Riab b. Yamer**'dir. **Abdullah**'ın künyesi **Ebu Muhammed**'dir. Annesi **Ümeyme bt. Abdülmutta-lib b. Hâşim**'dir. Böylelikle annesi, Peygamberimizin halası ol-maktadır.

Abdullah, Peygamberimiz **Erkam**'ın evine girmeden müslü-man olan sahabilerdendir. İkinci Habeşistan kafilesinde yer almış,

(1) Ahzâb, 23. Bkz: Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 107.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 206.

Bedir'e katılmıştır. Peygamberimiz onu Nahle taraflarına gönderdiği bir bölük akıncının başında görevlendirmişti. İslâm tarihinde ilk defa (bu seriyye'deki başkanlığı nedeniyle) "Emîrül-Müminin" sıfatını alan kişi de odur. Kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş'ın Peygamber (s.a) ile evlenmesinden ötürü de Rasûlullah (s.a)'ın kayını olur⁽¹⁾.

Şehadeti

Vâkıdî'nin verdiği bilgiye göre Abdullah, Uhud günü şehit oldu. Onu öldüren, Ebu'l-Hakem b. Ahnes'tir. Abdullah ve Hamza (ki dayısı olur) aynı mezara gömülmüştür. Abdullah şehit olduğunda kırk yaşlarında idi⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı ⁽³⁾

Abdullah b. Cahş, Rabbine yemin eden, onun sevgisiyle divâne olan ve ilk defa kendisine bayrak verilen bir sahabidir.

Tasavvuf, en yüksek dereceye giden yola girmektir.

Âsım'dan naklediliyor: "İslâm'da ilk dalgalanan sancak, Abdullah b. Cahş'ın sancağıdır. İlk bölüşülen ganimet de Abdullah b. Cahş'ın ganimetidir".

Sa'd b. Ebî Vakkas anlatıyor:

Abdullah b. Cahş Uhud gününde bana; "Allah (c.c)'a yalvaralım haydi" dedi. Bir köşeye çekildik, Abdullah duaya başladı:

"Ya Rab! Yarın düşmanla karşılaştığımızda benim karşıma sert, güçlü ve acımasız bir kâfiri çıkar. Onunla ölesiye döğüşeyim, sonra o benim burnumu ve kulağımı koparsın ve ben sana kavuştuğumda sen; 'Ey Abdullah! Burnunu ve kulağını kim kesti?' dyesin. Ben de; 'Senin uğrunda, Rasûlünün uğrunda onları feda ettim' diyeyim. Sen; 'Doğru söyledin Ey Abdullah' dyesin".

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 203.

(2) A.y.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 107.

Sa'd devam ediyor: "Savaş gününün sonuna doğru onu gördüm. Kulağı ve burnu bir ipe asılıydı". Said b. Müseyyeb de bu olayı aktarıyor ve ekliyor: "Ben onun yaptığı bu yeminin ve dileğinin gerçekleşmemesini Allah'tan istemiştim ama onun duâsı kabul oldu".

ÂMİR B. FÜHEYRE (R.A)

Künyesi Ebu Ömer'dir. Peygamberimizin sadık dostu Ebu Bekir (r.a), onu satın aldı ve Rasûlullah (s.a) henüz Daru'l-Erkam'a girmeden azad etti. Âmir, Mekke'nin müstazaf (zayıf, güçsüz) müslümanlarındandı. Dininden dönsün diye korkunç işkencelere maruz bırakıldı. Bedir'e ve Uhud'a katılan Âmir, Hicret'in 4. yılında 40 yaşında, Biri Maune faciasında şehadete erişti.

Siyer bilginlerinin anlattığına göre Âmir'i yaralayan ve öldüren Cebbar b. Selma daha sonra müslüman olmuştur. Âmir şehadete ererken; "Vallahi kurtuldum ey Cebbar!" demiştir. Âmir'in cesedi bulunamamıştır. Urve b. Zübeyr, Âmir'in cenazesinin melekler tarafından defnedildiğini söyler⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı (2)

Hasetten arınmış olgunluk ve doğru sözlülüğü herkesçe bilinen ilk müslümanlardandı Âmir b. Führeyre. Hicret esnasında Rasûl'e ve ashabına yardımcı olmuştur.

Tasavvuf; mülkûn sahibiyle konuşup, O'ndan istekte bulunurken, mahvolmayı seve seve göze almaktır.

Âişe (r.a) validemiz anlatıyor: "Rasûlullah (s.a) Mekke'den Medine'ye hicret ederken yanında, Ebu Bekir, Âmir b. Führeyre ve rehberleri olan Beni Deyh'li bir adamdan başka kimse yoktu".

Esmâ bt. Ebi Bekir validemizden rivayet ediyor:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 225.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 109.

"Peygamber (s.a) ile Ebu Bekir (r.a) beraberce yola çıktılar. Bir mağarada üç gün kaldılar. Ebu Bekir (r.a)'ın azatlı kölesi olan Âmir b. Führeyre, onun koyunlarını güdüyor, gece bastırırken onların yanından ayrılıyor ve meraya dönüp çobanlarla sabahlıyordu. Sonra onlarla geziyor ve belli etmeden yürüyüşünü yaşılatarak, hava kararırken koyunuyla birlikte Peygamber (s.a) ve Ebu Bekir (r.a)'ın yanına dönüyordu. Diğer çobanlar ise onun da-ima kendileriyle beraber olduğunu sanıyorlar, durumu bilmiyorlardı".

Hz Âişe (r.a) validemiz anlatıyor: Peygamber (s.a), Ebu Bekir ve Âmir b. Führeyre ile beraber yola çıktılar ve Medine'ye vardılar.

Daha sonra Âmir, Biri Maune hadisesinde şehit edildi. Amr b. Ümeyye de esir edildi. Âmir b. Tufeyle, yerde duran şehit Âmir'e işaret ederek; *"Kim bu?"* dedi. Amr b. Ümeyye cevap verdi: *"Bu adam, Âmir b. Führeyre'dir"*. Öteki devam etti: *"Öldürülünce ona bakıyordum. Bir de ne göreyim, göğe kaldırıldı. Bakışlarım yerle gök arasında asılı kalmıştı"*.

Zühri de şunu söylüyor: *"Bana ulaşan bilgilere göre onlar, Âmir'in cesedine dokunmak istemişlerse de başaramamışlar ve meleklerin Âmir'i defnettığını görmüşler"*.

Hişam b. Urve de babasından, onun göğe yükseltildiğine ilişkin rivayetler naklediyor.

ÂSİM B. SÂBİT (R.A)

Künyesi Ebu Süleyman'dır. Bedir'e ve Uhud'a katıldı. Herkesin dönüp kaçtığı o gün Peygamberimizin yanında kaldı⁽¹⁾.

Ensar'dan olan Âsım b. Sâbit b. Ebî'l-Ekhlâh el-Ensârî, verdiği sözü tutmuş olan tertemiz bir sahabî idi. Yaşarken Allah'a ihanet etmedi, öldüğünde Allah Teâla da onun cesedini müşriklerden korudu.

Tasavvuf, şüpheden kaçarak, "olmak" sırrının karar-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Safo*, c. 1, s. 238.

gâhına yerleşmektir.

"Ölüm Hak Hayatsa Boştur..."

Büreyde b. Süfyan el-Eslemî anlatıyor: Peygamber (s.a), Âsım b. Sâbit, Zeyd b. Desîne, Habîb b. Adîy ve Mersed b. Ebî Mürsed'i Recin civarındaki Beni Hayyam'a göndermişti. Onlarla savaştılar. Nihayet kendileri için himaye sözü alabildiler. Ancak Âsım aman dilemeye yanaşmadı. *"Bugün hiçbir müşriğin ah-dini kabul etmiyorum"* dedi ve dua etti.

"Allah'ım! Bugün senin dinini savunacak ve mücadele edeceğim. Sen de benim canımı koru!"

Savaşmaya başladı. Şöyle diyordu:

*"Benim gibi soylu ve cesur silahşörler için
bu sıkıntı nedir ki?"*

*Ancak sizinle savaşmazsam,
ağlar anam benim.*

*Ölüm hak, hayatsa boştur...
Allah'ın dilediği gelir başa,
İnsan ise, kadere gider koşa koşa".*

Onu öldürdükleri zaman, birbirlerine şöyle diyorlardı: *"Bu adam Sülâfe'nin, ele geçireceğim diye yemin ettiği adam değil mi?"* Âsım b. Sâbit Uhud gününde, hepsi de Kureyş'te bir sancak sahibi olan üç kişiyi öldürmüştü. Bunlar Abdüddâroğulları'ndandı. Hepsi Sülâfe'nin soyundandı. Âsım iyi bir atıcıydı: *"Ben İbnü'l-Ekklah'ım. Tutun şunu tutabilirsiniz"* diyordu.

Sülâfe yemin etti. Eğer Âsım'ı ele geçirirse, kafatasıyla şarap içecekti. Orada, Recî'de savaşan müşrikler Sülâfe'ye götürmek için Âsım'ın başını koparmak istediler. Ama Rab Teâlâ arkadan onlara bir çekirge sürüstü gönderdi ve bu melunlar Âsım'ın başını koparamadılar.

Katâde de buna benzer bir rivayette bulunuyor ve ekliyor:

"Âsım Allah'a söz vermişti. O hiçbir müşriğe el değdirmeyecekti. Hiçbir müşriğin de ona dokunmasını istemiyordu. Zira müşrikler pisti. Ömer b. el-Hattab'a, Âsım'ın müşriklerden korundu-

*ğu, ona dokunamadıkları haberi gelince; 'Allah (c.c) mümin kulu-
nu korudu' dedi⁽¹⁾.*

HABİB B. ADİY EL-MASLUB (R.A)⁽²⁾

Sabreden ve Allah (c.c)'a olan sevgisi hiçbir zaman sarsılma-
yan Habîb b. Adiy el-Maslub da Allah (c.c) dostlarındanr.

*Tasavvuf, ağır ve azap yüklü derter, muhteşem bir aş-
kı korumak için kaldırabilmeye çalışmaktır.*

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet ediliyor:

Peygamber (s.a) on grubun başına, Âsım b. Sâbit el-Ensâ-
rî'yi tayin etti (onları öncü kuvvet olarak gönderdi). Asfan ile Mek-
ke arasında Hidde mevkiine vardıklarında, Hüzeyloğulları'ndan
Beni Hayyam oymağı tarafından uyarıldılar. Peşlerine yüz okçu
gönderildi. Onların izleri takip edildi. Nihayet bu takip konaklayıp
hurma yedikleri muntıkaya kadar sürdü. Beni Hayyamlılar; "*Bun-
lar Medine'ye doğru yönelmişler*" diyerek iz sürmeye devam ettiler.

Âsım ve arkadaşları, onların takibi altında bulunduklarını
sezince Fudfud'e sığındılar. Oradakiler bunların etrafını sardı:

*"Binitletinizden aşağı inin ve elinizi verin! Size söz veriyoruz.
Sizden kimseyi öldürmeyeceğiz"* dediler. Âsım kuşatma altındaki
cemaatin lideri olarak:

*"Bana gelince, bir kâfirin himayesine sığınarak yere inecek
değilim. Allah'ım bizim şu halimizi Rasûlüne duyur!"* dedi. Orada-
kiler Âsım'ı ok yağmuruna tuttular. Onu yedi okla öldürdüler. Üç
kişi, oradakilerin verdiği söz üzere bineklerinden indiler. Bunlar-
dan biri Habîb el-Ensârî, diğeri Zeyd b. Resine idi. Müşrikler,
onlardan emin hale gelince yaylarının iplerini salarak esirlerini bu
iplerle bağladılar. Üçüncü şahıs şöyle diyordu: "*Allah'a yemin ede-
rim ki, sizinle beraber olmayacağım. Benim örnek aldığım insan-
lar şurada yatan şehitlerdir"* Onu yerde sürüklediler, eziyet etti-
ler. Fikrinden dönmeyince de onu öldürdüler.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 110.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e.c. 1, s. 112.

Habîb ve Zeyd'i Mekke'ye getirip sattılar. Bu olay Bedir Savaşından sonra oluyordu. Beni Hâris, Habîb'i satın aldı. Habîb onların babaları olan Hâris'i Bedir gününde öldürmüştü. Habîb'i bir müddet esir olarak tuttuktan sonra öldürülmesine karar verdiler. Habîb, Hâris'in kızlarından birinden traş olabileceği bir ustura istedi. Kız, ustura açık olduğu halde ve iğreti bir vaziyette Hâris'e yaklaştı. Kadın şöyle anlatıyor: "Dalmıştım. Bir de baktım ki, çocuğum Habîb'in dizi dibinde oturuyor. Elinde de ustura var. Çok korktum. Habîb bunu anladı. 'Benim çocuğu öldüreceğimi mi sanıyorsun? Hayır! Öyle bir şey yapmam ben!' dedi. Vallahi Habîb'den daha hayırlı bir esir görmedim. Bir gün onu, elinde bir salkım üzümle gördüm. Oysa eli ayağı demir zincirlere bağlıydı ve Mekke'de o sıralarda hiç meyve yoktu. Bu, Allah'ın Habîb'e gönderdiği bir rızıktı. Onu öldürmek için zindandan dışarı çıkardılar. Habîb şöyle dedi:

'Beni bırakın da, bari iki rekât namaz kılayım'. Bıraktılar. Namazını kıldı ve şöyle dedi:

'Allah'a yemin olsun ki, siz benim korktuğum için uzattığımı sanmasaydınız, daha da çok namaz kılardım. Allah'ım, onları parçalar et. Bir tane bile bırakma!'. Sonra şöyle bir şiir okudu:

Müslümanca öldüğüm için aldır mıyorum,
Allah yolunda döğüşürken uğradığım
tehlikelere.

Allah içindir tüm bunlar... O dilerse,
Parçalanmış, yağı çıkmış uzvun mafsalını
bile mübarek kılar.

Sonra Ebu Servea Ukbe b. Hâris ona doğru yöneldi ve onu öldürdü. Habîb, esir edilip ölmeden önce iki rekât namaz kılan ilk kişidir".

Sonradan müslüman olan Mariye (Huceyr b. Ebi İhab'ın azatlı kölesi) de, Habîb'in kendi evinde hapsedildiğini ve elinde insan başı büyüklüğünde bir salkım üzüm yediğini, o sırada Mekke'de bir tane üzüm bile bulunmadığını aktarıyor.

Habîb'in Şehid Olurken Okuduğu Beyitler

İbni İshak da **Katâde**'den benzeri olayları nakleder ve herkesin, **Habîb** asılacak diye toplandığı bir sırada **Habîb**'in şu beyitleri söylediğini anlatır:

"Gruplar toplandı etrafımıza
Kabileler yönelip her yanıma doluştular.
 Çocuklarını ve kadınlarını da topladılar
 Bense sağlam ve uzun bir işkenceye
yanaşmışım.
 Dünyadan göçerken derdimi sundum,
Allah'a,
 Şikâyetçiyim etrafıma biriken
kalabalıklardan.
 Arşın sahibi maksudu için
beni sabra boğdu.
 Etimi parçaladılar ve beni bıraktılar,
 Küfürle ölümün arasına
bir seçim yapayım diye.
 Gözlerim cellat satırından ötürü yaş boşaltmadı
bilesiniz.
 Ölümünden ne korkacağım? Zaten
ölmeden ölenim ben.
 Oysa korkum ve endişem alevlenen
cehennemden.
 İşte bütün bunlar Allah uğrunda,
 O dilerse parçalanmış uzvu bile mübarek kılar.
 Müslümanca öldüğüme göre aldırmiyorum.
 Allah için döğüşürken bana yan bakanlara".

HAMZA B. ABDÜLMUTTALİB (R.A.)⁽¹⁾

Hamza (r.a)'nın annesi **Hâle**'nin soy silsilesi şöyledir:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'ade*, c. 1, s. 195.

Hâle bt. Üheyb b. Abdimenaf b. Zehre b. Kilab b. Murre.

Hız. Hamza'nın künyesi Ebu Âmmâra'dır.

Çocukları; Ya'le, Âmir adlarında iki erkek ve **Ümeme** adlı bir kızıdır. **Vâkıdî**, bu kızın isminin **Âmmâra** olduğunu söyler.

Muhammed b. Ka'b el-Karazî naklediyor:

"Ebu Cehil, Rasûlullah hakkında ileri geri laf ediyordu. Bu sözler Hz. Hamza'nın kulağına geldi. O Rasûlullah'ı çok severdi. Hz. Hamza kızgın bir halde Kâbe'ye geldi ve elindeki yayla Ebu Cehil'in başına vurdu".

Hamza; Üç Cengaverden Biri

Hız. Hamza (r.a), risalet geldikten altı sene sonra müslüman olmuştur.

Hız. Ali (r.a) anlatıyor:

Bedir günü karşı taraftan bize doğru gelenler vardı. İçlerinde kırmızı deveye binmiş bir grup savaşçıyla çevrili, gösterişli biri dikkat çekiyordu. Rasûlullah (s.a);

"Ey Ali! Hamza'yı buraya çağır!" dedi.

Hamza Rasûlullah'ın yanına geldi. Peygamber (s.a);

"Kızıl deveye binmiş, şu savaşçı kim? Etrafındakilere ne diyor?" diye sordu. **Hamza;**

"O Utbe b. Rebta'dır! Etrafındakileri savaştan alıkoymaya çalışıyor" dedi.

Bu sırada birden **Utbe, Şeybe ve Velid** göründüler:

"Kim bizimle döğüşür?" diye sordular. Müslümanların tarafından Ensarlı delikanlılar öne fırladı. Utbe onları kabul etmedi.

"Hayır... Onları istemiyoruz! Bizimle savaşacak olanları amcaoğullarımızdan istiyoruz" dedi küstahça.

Rasûlullah (s.a);

"Kalk ey Ali, kalk ey Hamza, kalk ey Ubeyde b. Hâris!" dedi⁽¹⁾.

(1) İmam Ahmed, *Müsned*, c. 1, s. 117.

Hız. Hamza'nın Ölümü ve Vahşi'nin Yalancı Peygamber Müseyleme'yi Öldürerek Kendini Affedişi

Cafer b. Amr ed-Damrî anlatıyor:

Ubeydullah b. Adiy ile Şam'a doğru yola çıktık. Humus'a geldiğimizde Ubeydullah bana şöyle dedi:

"Vahşi'ye, Hamza'yı nasıl öldürdüğünü soralım mı?

"Evet!" dedim.

Vahşi, Humus'ta oturuyordu. Yanına gittik, selam verdik. Selamı aldı. Ubeydullah baştan aşağı bir şala bürülüydü. Vahşi onun sadece gözlerini ve ayaklarını görüyordu. Ubeydullah;

"Ey Vahşi! Beni tanıyor musun?" diye sordu.

"Hayır, vallahi! Ama şu kadarını biliyorum ki, Adiy b. Hıyar bir kadınla evlenmiş ve ondan bir çocuğu olmuştu. Onu bir süt anneye vermişti de, ben daha sonra onu geri annesine getirmiştım. Şu anda sanki o çocuğun ayaklarını görmekteyim!" dedi.

Ubeydullah hayretle yüzünü açtı ve hemen;

"Bize Hamza'nın ölümünü anlatır mısın?" diye sordu. Vahşi;

"Evet" dedi ve anlatmaya koyuldu:

Efendim Cübeyr b. Mut'im bana;

"Amcamı öldüren Hamza'yı öldürürsen serbestsin!" dedi. Ben de Uhud günü herkesle beraber yoldaydım. Herkes savaş telaşı içindeyken, benim gözlerim Hamza'yı arıyordu. Sonunda onu gözüme kestirdim. Bir kayanın altında, ona yakın bir yerdeydim. Bana iyice yaklaştığını hissedince, elimdeki mızrağı fırlattım ve onu tam kasıklarından vurdum. Mızrağın ucu Hamza'nın arkasından çıktı. İşte onu son görüşüm budur. Savaş bitince ben de döndüm, Mekke'ye yerleştim. İslâm büyüdü, Mekke'de de yayıldı. Ben daha sonra Tâife gittim. Orada bir adamla beraber Rasûlullah'ın huzuruna çıktım. Peygamber (s.a) beni görünce;

"Sen Vahşi misin?" diye sordu.

"Evet!" dedim.

"Hamza'yı sen mi öldürmüştün?" dedi.

"Evet... Bildiğin gibi ey Allah elçisi" dedim.

"Yüzünü bana göstermesen olmaz mı?" dedi.

Bu konuşmadan sonra Rasûlullah'ın huzurundan çıktım. Daha sonra Rasûlullah vefat etti. Yalancı peygamber Müseyleme ortaya çıktı. Kendi kendime Müseyleme'yi öldüreceğime dair söz vermiştim. Belki onu öldürürüm de, Hamza'yı öldürerek işlediğim hatayı telafi etmiş olurum diye düşünüyordum.

Müseyleme'yi yok etmeye giden grup içinde ben de vardım. Sonunda oraya vardık. Çatışma başladı. Bir duvarın kıyısında, başı dik esmer bir deveye benzeyen bir adam gördüm. Mızrağımı doğrulttum ve onu iki göğsünün arasından vurdum. Mızrağın ucu, arkadan iki omuzunun arasından çıkmıştı. Hemen orada Ensar'dan bir savaşçı çıktı ve adamın başını uçurdu. O esnada bir cariyey;

"Efendimizi siyah bir köle vurdu... Siyah bir köle vurdu" diye bağırıyordu⁽¹⁾.

Hamza (r.a)'nın Kefenlenişi ve Rasûlullah (s.a)'ın Hüzünü

Zübeyr anlatıyor:

Uhud günü bir kadın cesetler arasında dolaşıyordu. Ne aradığını sordum. Şu cevabı verdi:

"Bu iki örtüyü, kardeşim Hamza için getirdim. Onu bunlarla kefenleyin!"

Hiz. Hamza'yı kefenlemek için yanına geldiğimizde, yambaşında Ensar'dan başka bir şehit gördük. Hiz. Hamza'yı iki bezle kefenleyip Ensarlı'yı kefensiz bırakmaktan hayâ ettik. Hamza'yı bir örtüye, Ensarlı şehidi de bir örtüye sararak ikisini de kefenledik. Biri diğerinden cüsseliydi. Öbüründen biraz yırttık, uzun olanına ekledik (İmam Ahmed, Müsned).

Ebu Hüreyre anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) savaş meydanında şehit düşen Hamza'ya

(1) Buhârî, Kitâbu'l-Megâzi, İmam Ahmed, Müsned, c. 3, s. 385.

öyle bir baktı ki, hiç bu kadar keder ve acıyla dolmamıştı gözleri. Şöyle dedi:

"Ey Hamza! Allah Teâlâ seni rahmetiyle sarsın! Sen hayırlı işlerin peşinden koşan, akrabaları ziyaret eden iyi birisin!"

O esnada, henüz Rasûlullah (s.a) Hz. Hamza'nın başında beklerken Cibrail (a.s) geldi. Nahl sûresinin son âyetlerini getirdi.

"Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabredersiniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır. Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı ile. Onlara üzülme, kurmakta oldukları tuzaktan dolayı sıkıntıya düşme! Çünkü Allah, kötülükten sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir"⁽¹⁾.

UMEYR B. EBÎ VAKKAS (R.A.)⁽²⁾

Âmir b. Sa'd babasından naklediyor:

Rasûlullah bize Bedir Savaşı'na çıkma iznini vermeden önce, kardeşim Umeyr b. Ebî Vakkas'ı gördüm. Üzgündü.

"Ne var, niye böylesin?" diye sordum.

"Rasûlullah beni görünce, yaşımın küçüklüğüne bakarak savaşa göndermeyecek diye endişe ediyorum. Oysa ben gitmek istiyorum. Kimbilir, Allah beni şehitlikle şereflendirir" dedi.

Hakikaten de Rasûlullah (s.a) onu, yaşının küçüklüğüne bakarak geri çevirdi. Ama kardeşim savaşa gidemediği için hüngür hüngür ağlamaya başladı. Rasûlullah da sonunda ona izin verdi. Daha küçük ve zayıf olduğu için silah ve kılıç takımını ben bağladım. Umduğu gibi, Bedir'de şehit oldu. Henüz 16 yaşındaydı. Allah onu cennetine koysun. Onu öldüren Amr b. Abdî Vüdd'dü.

(1) Nahl, 126-128.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 207.

EL-ERKAM B. EBİ'L-ERKAM B. ESED (R.A)⁽¹⁾

Künyesi Ebu Abdullah'tır. İlk altı kişiden sonra müslüman olmuştur. Evi Mekke'de, Safa'daydı. Rasûlullah (s.a) orada saklanmış ve ilk defa orada İslâm'a davet etmiştir.

Erkam, Bedir'e, Uhud'a ve Rasûlullah (s.a) ile beraber tüm gazvelere katılmıştır. Medine'de H. 55 yılında 80 yaşlarında vefat etmiştir. Rasûlullah onu, Tayyib el-Mutayyeb⁽²⁾ diye isimlendirmiştir.

ABDULLAH B. SÜHEYL B. AMR (R.A)

Habeşistan'a giden ikinci hicret grubundandır. Mekke'ye döndüğünde babası onu bağladı ve işkence etti.

İbni Sa'd Muhammed b. Amr'dan naklediyor:

Abdullah b. Süheyl Bedir'e, müşriklerin safında katıldı. Babası onun yeniden müşrik olduğunu sanıyor, ondan hiç şüphe etmiyordu. Savaş meydanında Abdullah müslümanların tarafına geçti. Zaten savaş başlamadan az önce Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelmişti. 27 yaşlarındayken Bedir'de, bir mümin olarak kâfirlere karşı savaş verme şerefine erişti. Onun bu davranışı babasını çok kızdırmıştır.

Abdullah Uhud'a, Hendek'e ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. 38 yaşındayken Yemâme'de şehit düştü. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti esnasında yaptığı hac ziyaretinde Ebu Bekir Abdullah'ın oğlu Süheyl'i teselli etmişti. Süheyl de Ebu Bekir'e şöyle dedi:

"Duyduğuma göre Rasûlullah şöyle buyuruyor:

'Bir şehid kendi soyundan yetmiş kişiye şefa'at eder⁽³⁾. Ben de babamın, önce bana şefa'at etmesini umuyorum'⁽⁴⁾.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'ife*, c. 1, s. 230.

(2) A.y.

(3) Ebu Dâvud, *Kitâbu'l-Cihad*.

(4) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 235.

SA'D B. MUAZ B. NUMAN B. İMRİ-İL-KAYS (RA)⁽¹⁾

Künyesi Ebu Amr'dır. Annesi Kebşe bt. Râfi, Akabe'de biat edenlerdendir. Sa'd, Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla müslüman oldu. Onun İslâm'a girmesiyle Abdü'l-Eşheloğulları da müslüman oldu. Bu kabile, Ensar'dan ilk müslüman olan kabiledir.

Sa'd b. Muaz Bedir'e ve Uhud'a katılmıştır. Uhud günü Peygamberimizle yanyana döğüşen sebatkâr mücahidlerdendir. Hendek günü yara almış, aldığı yara daha sonra açılıp büyümüş, Hicret'in 5. senesinde, Şevval ayında vefat etmiştir. Rahmeti Rahman'a kavuştuğunda 37 yaşındaydı. Cenaze namazını Rasûlullah (s.a) kıldırmıştır. Bakî mezarlığına defnedilen Sa'd'ın Abdullah ve Amr olmak üzere iki çocuğu vardı.

Sa'd'ın Duasının Kabul Edilişi ve Rasûlullah (s.a) Tarafından Övülmesi

Hiz. Âişe (r.a) anlatıyor:

İbnü'l-Arka adlı bir müşrik Sa'd'ı yaralamıştı. Sa'd kolundan yarah olduğu halde şöyle dedi:

"Allah'ım! Kurayzahlılar'la karşılaşmadan beni öldürme!"

Kurayzahlılar, cahiliye döneminde Sa'd'ın destekçileri idi.

Sa'd'ın yarasından damlayan kan durdu ve Rab Teâlâ müşriklerin üzerine bir rüzgâr göndererek dostlarına yardım etti. Daha sonra Rasûlullah (s.a) Kurayzaoğulları'nı 25 gün kuşattı. Onlar en sonunda teslim olacaklarını, ama kendilerine Sa'd b. Muaz'ın verdiği hükme uygun olarak davranılmasını istediler. Rasûlullah (s.a), Sa'd b. Muaz'a haberci gönderdi. Sa'd bir merkebe binerek geldi. Kabilesindekiler onu durdurmak isteyerek;

"Ey Ebu Amr! Onlar senin destekçilerin ve efendilerindi. Onlar bildiğin, tanıdığın insanlardır (yumuşak hüküm ver!)" dediler.

Fakat Sa'd kavminin yanından geçerken şu cevabı verdi:

"Allah yolunda hiç kimsenin kınamasına aldırmamak zama-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 236.

nı gelmişti!”.

Rasûlullah (s.a) Sa'd'a;

“Haydi, Kurayza hakkında hakem ol!” dedi.

Sa'd da şöyle hüküm verdi:

“Ben şöyle hüküm veriyorum: Müslümanlara karşı savaşanlar öldürülmeli! Kadın ve çocuklar esir alınmalı ve mallar bölüştürülmeli!”.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

“Ey Sa'd! Sen Allah ve Rasûlü'nün vereceği hükmü verdin”.

Bu olaydan sonra Sa'd, Rab Teâlâ'ya şöyle duâ etmiştir:

“Allah'ım! Eğer Rasûlullah Kureys'le bir daha savaş yapacaksa beni sağ bırak! Eğer böyle bir harp olmayacaksa beni yanına al!”.

Bu duâdan sonra Sa'd'ın yarası değişti. Onu Rasûlullah'ın yanına götürdüler. Hz. Ebu Bekir ve Ömer de oradaydılar. Hepsi ağhyordu. Ben odamda onları işitiyordum.

Hasan Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

“Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, melekler Sa'd'ı taşıyordu”⁽¹⁾.

Berrâ anlatıyor:

Rasûlullah (s.a), elinde ipek bir kumaşla yanımıza geldi. Herkes kumaşın yumuşaklığından ve parlaklığından hayrete düşmüştü.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

“Sa'd'ın cenneteki mendilleri, bu kumaştan daha güzel, daha üstün olacak”⁽²⁾.

(1) Tirmizi, hadis no: 3848.

(2) Müslim, c. 7, s. 150.

EBU'L-HEYSEM B. ET-TEYHAN (R.A.)⁽¹⁾

Asıl ismi Mâlik'tir. Cahiliye devrinde de putlara tapmaktan nefret eder, Allah'ın birliğini savunurdu. Esad b. Zürrâre de aynı görüşteydi. Bu ikisi Mekke'de Rasûlullah (s.a) ile görüştükten sonra İslâm'a giren ilk Medineliler'dir.

Mâlik oniki nakib'den biridir (Rasûlullah'ın gönderdiği oniki elçiden biridir). Bedir'e, Uhud'a ve Rasûlullah'la beraber tüm gazvelere katılmıştır. Mâlik, Hz. Ömer'in hilafeti sırasında vefat etmiştir.

KATÂDE B. NUMAN B. ZEYD (R.A.)⁽²⁾

Yetmiş kişiyle beraber Akabe bîatına katılanlardandır. Bedir ve Uhud Savaşında bulunmuş, Uhud'da gözünü kaybetmiştir.

Heysem b. Adiy babasından naklediyor:

Uhud'da Katâde'nin gözü çıkmıştı. Gözü elinde olduğu halde Peygamber (s.a)'in yanına geldi. Rasûlullah (s.a):

"Bu ne hal ey Katâde?" dedi. Katâde;

"Gördüğün gibi ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Peygamber (s.a);

"Eğer istersen, sabredersin ve cenneti kazanırsın, dilerseñ duâ ederim, gözün yerine gelir. Hiçbir şey kaybetmemiş olursun" dedi. Katâde;

"Vallahi ya Rasûlallah... Cennet çok büyük bir nimet... Ama ben zayıf ve kadınlara meyilli bir insanım. Onların beni ayıplayıp 'tek gözlü' demelerinden korkuyorum. Sonra bana hiç yaklaşmazlar. Sen bana gözümü geri ver de Allah'tan benim için de cenneti iste" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"Peki... Öyle yapayım ey Katâde" dedi.

Böylece Rasûlullah (s.a) Katâde'nin elinden gözünü aldı ve yerine yerleştirdi. Ölene kadar Katâde'nin gözüne hiçbir şey olma-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 239.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 240.

dı. Peygamberimiz Katâde için Allah Teâlâ'ya duâ etmiştir.

Katâde'nin oğlu, Ömer b. Abdülazîz'in yanına çıktığında Ömer;

"Sen kimsin ey delikanlı?" diye sordu. Katâde'nin oğlu şu cevabı verdi:

*"Ben, gözü yanığına akanın oğluyum,
Mustafa'nın avucunda kondu eski yerine
Göz en güzel haliyle döndü yuvasına!
Şifa gören göz ne güzel!
Şifa veren el ne güzel!"*

Ömer b. Abdülazîz;

"İşte, bizden böyle yardım istenmeli, bu yolla bize gelinmeli" dedi.

Katâde Rasûlullah'la beraber tüm gazvelere katılmıştır. Hicret'in 23. yılında 67 yaşında vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ömer (r.a) kıldırılmıştır.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. TÂRIK B. AMR B. MÂLİK (R.A)⁽¹⁾

Bedir ve Uhud'a katılmıştır. Raci Savaşı'nda müşrikler tarafından Hubeyb ile birlikte Mekke'ye getirilirken, Zahran yakınlarında birden müşriklere dönerek;

"Vallahi Allah düşmanlarıyla gitmeyeceğim! Ben öldürülen arkadaşlarım için en güzel şeyi yapacağım!" dedi ve ansızın kılıcını çekerek müşriklere hücum etti. Müşrikler ona her yandan taşlarla saldırdılar ve onu öldürdüler. Kabri Zahran geçidindedir.

Raci komplosu, Hicret'ten 30 ay sonra gerçekleşmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 240.

MA'N B. ADİYY (R.A)⁽¹⁾

Ma'n, Rasûlullah (s.a)'la beraber tüm gazvelere katılmış, Akabe bîatlarında bulunmuştur.

Muhammed b. Sad, Zührî'den, o da Urve'den naklediyor:

Bize ulaşan rivayetlere göre Peygamberimiz vefat ettiğinde herkes ağlıyor ve; *"Keşke ondan önce biz ölseydik!.. Ondan sonra çıkacak fitnelere kapılmaktan korkuyoruz"* diyordu. Ma'n ise şöyle demişti:

"Ama ben, Allah'a yemin olsun ki, ondan önce ölmeyi istemem! Onun dipdiri olduğuna şahit olduğum gibi, vefat edişini de görüp, fani olduğunu tasdik etmeği tercih ederim".

EBU UKAYL ABDURRAHMAN B. ABDULLAH B. SALEBE (R.A)⁽²⁾

Rasûlullah (s.a) ile beraber tüm gazvelere katılan Ebu Ukayl, Yemame Savaşı'nda şehit oldu.

Cafer b. Abdullah anlatıyor:

Yemame günü insanlar saf saf olup savaş için dizildiğinde, Ebu Ukayl iki omuzu arasına isabet eden bir okla ilk şehit olma şerefine erişmişti.

Savaş kızışmış, müslümanlar çekilmeye başlamıştı. Yüklerini bıraktıkları yerlere kadar geldiler. Ebu Ukayl ise aldığı yarayı küçümseyiyor, savaşa devam ediyordu. O esnada Ma'n b. Adıyy şöyle bağırıyordu:

"Yazıklar olsun size ey Ensar! Allah'a kaçın, Allah'a sığının ve tekrar saldırın düşmana!"

Abdullah b. Ömer hadisenin devamını şöyle anlatıyor:

Ebu Ukayl zorlukla ayağa kalktı. Kavminin savaşmasını istiyordu.

(1) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Saife, c. 1, s. 241.

"Ne istiyorsun? Sen de savaşacak hal kalmamış!" dedim.

"Ama biraz önce seslenen adam benim ismimi andı" dedi.

"Hayır, hayır! O, 'Ensar' diyor, ama yaralıları kastetmiyor. Sen olduğun yerde kal!" dedim.

"Ben de Ensar'danım... Sürünerek de olsa bu nidaya cevap verecek ve savaşacağım" dedi.

Ebu Ukayl bu sözleri söyledikten sonra sağ eline kılıcını aldı ve bağırmaya başladı:

"Ey Ensar! Huneyn günündeki gibi oldunuz! Toplanın, biraraya gelin ki Allah hepinize merhamet etsin! İleri! Haydi ileri! Müminler, dūřmanları karşısında cesur ve akıllı olmaladırlar! Haydi, mahvedin dūřmanınızı!"

Müslümanlar toplandılar, hücumu geçtiler, dūřmanı ağaçlık ve bahçelik tarafta sıkıştırdılar. Aralarına girdiler. Kılıçlar karşı karşıya geldi.

İbni Ömer devam ediyor:

Bu fırtınalı anda **Ebu Ukayl'i** gördüm. Yaralı kolu omuzundan kopmuştu. Yere düşen kolunda ondörtten fazla yara vardı. Sonunda Allah dūřmanı **Müseyleme** öldürüldü. **Ebu Ukayl'in** yanına vardığımda, aldığı son darbeye inliyordu.

"Ey Ebu Ukayl!" dedim.

"Buyur!" dedi.

"Müjdeler olsun! Allah dūřmanı Müseyleme öldürüldü" dedim.

Ebu Ukayl ansızın baş parmağını göğe kaldırarak Allah'a hamdetti ve son nefesini verdi. Allah rahmet eylesin.

SA'D B. HAYSEME B. EL-HÂRİS (R.H) ⁽¹⁾

Künyesi **Ebu Abdullah'tır**. Ensar'ın oniki elçisindendir. 70

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 246.

kişiyle beraber son Akabe bîatına katılmıştır.

Rasûlullah (s.a) Bedir gazvesi için çağrıda bulunduğu sırada babası Sa'd'a;

"Birimizin mutlaka evde kalması lazım. Ben gideyim sen evde kadınlarla kal!" dedi. Sa'd bu teklifi reddetti:

"Eğer ortada cennetten başka bir şey olsaydı, senin teklifini kabul ederdim. Ama ben şehadeti arzuluyorum!".

Anlaşamayınca kura çektiler. Sa'd kazandı. Bedir'e gitti ve şehit oldu.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

CAFER B. EBÎ TÂLİB (R.A)

Annesi Esed kızı Fâtıma'dır. Hz. Ali'den on yaş daha büyüktür. Çocukları Abdullah, Muhammed ve Avn'dır. Künyesi de Ebu Abdullah'tır. Cafer, ilk müslümanlardan olup, hanımı ile beraber ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Peygamberimiz Hayber zaferini kazandığında Cafer de Habeşistan'dan dönmüştü⁽¹⁾.

İslâm'ın ve Mazlumların Sözcüsü Cafer ⁽²⁾

Cafer, âriflerin sohbet adamı, fakirlerin koruyucusu iki hicretin muhaciri, iki kibleye secde eden, cömert, kahraman ve açları doyuran bir sahabî idi. Seciyesi ve huyuyla seçkin, hakkı savunmada keskin bir zat idi.

Tasavvuf; hiçbir yaratığa sığınmadan, sadece ve sadece Allah'a ait olmaktır.

(Tasavvuf, İnfıradu bi'l-Hak, an Mülâbeseti'l-Halk'dır).

Bürde babasından aktarıyor:

(1) Rasûlullah (s.a) o gün şöyle demişti: "Hangisine daha çok sevineyim? Hayber'in fethine mi, Cafer'in gelişine mi?". İbnü'l-Cevri, *Sıfatü's-Safo*. c. 1, s. 263. İşte Rasûlullah nezdinde insan stratejik öneme sahip, ele geçmesi zor bir şehirden daha değerlidir. (Editör)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c. 1, s. 116.

Rasûlullah (s.a) bize Cafer'le birlikte Necâşî'nin ülkesine gitmemizi tavsiye buyurdu. Bu haber Kureyş'e ulaşınca, Kureyşliler de oraya Amr b. Âs ile Ammâra b. Velîd'i gönderdiler. Necâşî için hediye topladılar. Biz hediyelerimizi sunduktan sonra onlar da hediyelerini verdiler. Necâşî onların hediyesini de kabul etti. Ardından Necâşî'ye secde ettiler. Sonra Amr b. Âs ayağa kalktı ve Necâşî'ye şöyle dedi:

"Ülkemizde bulunan bazı insanlar bizim dinimizi terkettiler ve onlar şu anda senin ülkendedirler". Necâşî:

"Benim ülkemde mi?" diye Necâşî sordu. Kureyşliler:

"Evet" dediler. Böylece Necâşî durumu anlamak için bize adam yolladı. Cafer: "Bugün hiçbiriniz Necâşî'yle konuşmasın. Sizin sözcünüz benim" dedi bize. Necâşî'nin huzuruna vardık. Amr b. Âs sağ tarafında Ammâra b. Velîd ise sol tarafındaydı. Keşişler ve Rahibler ise bölük bölük önde oturuyorlardı. Amr ve Ammâra onlara dönerek söze başladılar:

"Bu adamlar size secde etmezler!" dediler. Bize; "Krala secde edin!" diyorlardı. Cafer söze girdi:

"Biz ancak Allah (c.c)'a secde ederiz". Necâşî:

"Sizin derdiniz nedir?" diye sordu.

Cafer:

"Allah bize bir elçi gönderdi. İsa (a.s) bu elçinin müjdesini vermiş ve 'Benden sonra Ahmed adlı biri gelecek' demiştir. Rasûlümüz ancak Allah'a ibadet etmemizi ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamamızı emretti bize. Namazımızı kılar, zekâtımızı veririz. Rasûlullah bize iyiliği emreder, kötülükten sakındırır" dedi. Bu sözlerin Necâşî tarafından ilgiyle dinlendiğini gören Amr b. Âs müdahale etti:

"Allah kralı ıslah etsin! Bu adamlar Meryem oğlu konusunda size tamamen aykırıdır". Necâşî:

"Dostunuz (elçiniz), Meryem oğlu için ne diyor?" diye sordu.

Cafer:

"O Meryem oğlu için, Allah'ın dediğini diyor. İsa Allah'ın yarattığı bir ruh ve Allah'ın kelimesidir. Hiçbir beşerin el değmediği

bakire Meryem'den doğmuştur".

Necâşi yerden bir çubuk kaldırarak ahaliye döndü:

"Ey Keşişler ve Rahipler topluluğu! Bu adamlar sizin söylediğiniz şeylere hiçbir söz eklemiyorlar". Sonra bize doğru: *"Size selam olsun, nezdinden geldiğiniz Rasûl'e selam olsun. Ben inanıyorum ki, o Allah'ın Rasûlü ve İsa'nın müjdesidir. Eğer içinde bulunduğum şu mülke ve sorumluluğa sahip olmasaydım, elbetteki ona hoşar ve çarıklarından öperdim! Dilediğiniz kadar kalın top-rağımda!"* dedi. Sonra bizim için yemek ve giysi temin edilmesini emretti ve *"bu iki adamın hediyelerini geri verin"* diyerek Amr ve Ammâra'yı gösterdi.

Ümmü Seleme'den de buna benzer bir rivayet vardır. Orada Cafer'in sözleri daha ayrıntılıdır:

Necâşi'ye şöyle dedim:

"Ey Kral! Biz cahil bir kavim idik. Putlara tapar, ölmüş hayvanın etini yer, fuhuş yapardık. Akrabalarımızı ziyaret etmez. Komşularımıza kötü davranırdık. Güçlü olanlarımız güçsüzleri ezerdi. Nihayet Allah Teâlâ bize, soyunu, sülalesini, sadakat ve güvenilirliğini, dürüstlük ve namusluluğunu çok iyi bildiğimiz bir elçi gönderdi. O bizi, Allah (c.c)'a çağırdı, O'nu birlememiz ve sadece O'na ibadet etmemiz için. Biz bundan böyle, taptığımız ve dedelerimizin tapageldiği taş parçalarından, putlardan arınıp sıyrıldık. O, doğru sözlü olmayı, emanete hiyanet etmemeyi, ana baba ziyaretini, güzel komşuluğu ve kan gütmekten elimizi çekmemizi emretti. Fuhuştan, çirkin sözlerden yetim malı yemekten ve iffetli kadınlara iftira atmaktan sakındırdı bizi. Tek olan Allah'a ibadet etmemizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamamızı emretti. Bize namaz ve orucu emretti".

Râvi, Cafer'in, İslâm'ın birçok prensibini daha saydıktan sonra şöyle devam ettiğini anlatıyor: "O'nu tasdik ettik. O'na inandık. O'nun Allah indinden getirdiği her şeyin takipçisi olduk. Tek Allah'a kulluk ettik. O'na ortak koşmadık. O'nun yasasını yasak, helâli helal bildik.

Ama milletimiz bize saldırdı. Bize işkence etti. Dinimizden dönüp putlara tapalım diye türlü türlü fitnelere maruz kaldık. Daha önce mübah saydığımız pisliklere dönelim diye acı denemeler-

den geçirildik. Ne zaman ki bizi ezdiler, dünyayı başımıza dar ettiler ve dinimizle aramıza engel koydular, senin topraklarına doğru yola çıktık, başkaları yerine seni seçtik. Senin gölgende olmayı tercih ettik, ve senden haksız muamele görmemeyi umuyoruz ey Krall...”.

Necâşi sordu:

“Yanınızda Allah (c.c)’dan indirilen bir âyet var mı?”. Cafer;

“Evet!” dedi. Necâşi;

“Okuyun bana!” dedi. Necâşi’ye, Meryem sûresinin başını okudular. Necâşi ağlıyordu. Allah’a yemin ederim ki sakalları ıslanmıştı. Okunan âyetleri dinledikleri zaman papazların da kitapları yaş içindeydi. Sonra Necâşi şöyle dedi:

“Vallahi bunlar, Musa’ya da indirilen şeylerdir. Çünkü ikisi de aynı kandilin ışığıdır”. Sonra Kureyşli iki elçiye döndü:

“Gidiniz! Allah’a andolsun ki, onları size teslim etmeyeceğim”. Sonra müminlere döndü.

“Siz ülkemde huzur ve asayiş içinde yaşayın! Kim size ilişirse mahvolmuştur. Kim size ilişirse mahvolmuştur. Kim size ilişirse mahvolmuştur. Altından bir dağ verseler yine de sizden birine işkence edemem. O iki Kureyşli’ye geri verin hediyelerini! Onlara ihtiyacım yok. Allah mülkümü bana verdiğinde benden rüşvet almadı. Ben rüşvet mi alayım? İnsanlar bana hangi konuda geldiyse, ben de o konuda onları dinlerim”.

Kureyşli iki adam hediyeleri reddedilmiş olarak berbat ve perişan bir çehre ile kralın huzurundan çıktılar. Biz ise orada, o güzel beldede, o güzel ve iyiliksever komşunun yanında kaldık.

Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişam anlatıyor:

Necâşi, Cafer b. Ebî Tâlib’i çağırdı ve Hristiyan bilginleri onun etrafına toplandı. Sonra Cafer’e dönerek;

“Onlara Kur’an oku” dedi. Cafer, Meryem sûresini okurken rahipler, kral, kısaca dinleyen herkes ağlıyordu. Bu olaydan hemen sonra şu âyet indi:

“Peygambere indirilen Kur’an’ı işittiklerinde, gerçeği öğrenmelerinden, gözlerinin yaşla dolarak, ‘Rabbimiz! İnandık, bizi de ça-

hitlerden yaz. Rabbimizin bizi iyi milletle birlikte bulundurmasını umarken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe inanmayalım?" dediklerini görürsün"⁽¹⁾.

Cafer'in Cömertliği, Cesareti ve Şehadeti

Ebu Hüreyre anlatıyor:

"Ne ekmek mayası yiyebiliyor ne de ipek giyiniyordum. Karım açlıktan yapışmıştı. Birilerinden Kur'an okumasını ister, okunan âyetlerle doyardım (âyetler beni değiştirir, tok yapardı). Fakir ve muhtaç insanların sığınağıydı Cafer b. Ebi Talib. Bizi çevirir evine götürür, ne var ne yoksa hepsini ikram ederdi. Bize küçük bir yağ torbası çıkarsa da, onu parçalar artıkları yalardık".

Ebu Hüreyre'den naklediliyor:

"Cafer, fakirleri sever, onları yanına oturtur ve sohbet ederdi. Peygamber (s.a) Cafer'e 'Fakir babası' adını vermiştir".

İbni Ömer anlatıyor:

"Mute Savaşı'nda Cafer'le beraberdik. Cafer'in yanında bulunup ona dokunduk, bedenini kontrol ettik. Cesedinde, yetmişten fazla ok ve mızrak yarası bulduk".

Abbad babasından aktarıyor (süt annesinin kocası):

"Mute Harbi'nde Cafer'i, kumral bir atta yaralanırken gördüm. Direndi, direndi son nefesine dek savaştı". İbni İshak'ın rivayetine göre Cafer şu beyitleri söylüyordu:

"Ah... Cennet ne kadar yakın,

kokusu ne hoş,

suyu ne soğuk...

Rumlara gelince

Mahvolacaklar şimdi

Ben onlarla savaşıırken".

(1) Malde, 83-84.

ABDULLAH B. REVÂHA EL-ENSÂRÎ (R.A)

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Oniki sözcüden biridir. Yetmiş kişilik Akabe Bfati'na, Bedir'e, Uhud'a, Hendek'e, Hudeybiye'ye, Hayber'e ve Umretü'l-Kada'ya katılmıştır.

Rasûlullah (s.a) onu Hayberli yahudi Üseyr b. Rezzam'ın üzerine akıncı olarak göndermiştir. Ebu'd-Derdâ'dan gelen bir rivayette Abdullah'ın çok dayanıklı olduğu, sıcağtan herkesin elini başına götürdüğü bir günde sadece Rasûlullah ve Abdullah b. Revâha'nın oruç tuttuğu bildiriliyor⁽¹⁾.

Âyetler indiği zaman ince ince düşünüp, sancağı taşıma konusunda kararlı ve sabırlı olan Abdullah b. Revâha da Allah dostlarından. Allah'a kavuşma tutkusuyla yanarak dünyayı elinin tersiyle itmiş ve şehit olmuştur.

Tasavvuf, sevgi ve rıza mertebesine yükselmek için, seksek ağacının közleri üzerinde kararlı bir şekilde yürüyebilmektir.⁽²⁾

Urve b. Zubeyr aktarıyor:

Abdullah b. Revâha Mute'ye doğru yola çıkmak isteyince müslümanlar ona veda etmek için toplandılar. O ağladı. "Niçin ağlıyorsun?" diye sordular.

"Allah'a andolsun ki, dünyaya karşı bir damla sevgim yok. Sizin de sevginiz yoktur. Ama Rasûlullah'tan şu âyeti dinlemiştim: 'Sizden, cehenneme uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin, yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükmüdür'⁽³⁾. İşte bu yüzden mutlaka cehenneme gireceğimi düşündüm. Oysa girdikten sonra çıkıp çıkmayacağımı bilmiyordum".

İbni Şihab ez-Zühri de bazılarının, Abdullah b. Revâha'nın dünya sevgisinden dolayı ağladığını sandıklarını bildiriyor. Abdullah b. Revâha ise yukarıdaki cevabı veriyor.

(1) İbnü'l-Cevri, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 249.

(2) Seksek ağacı, yandığı zaman kolay kolay kül haline gelmeyen, kor ateşi uzun süre dayanan bir bitkidir. (Çev.)

(3) Meryem, 71.

"Amcam Enes b. Nadr, Bedir Savaşı'nda bulunamamıştı. Rasûlullah'ın ilk girdiği savaşta bulunamadım. Eğer Allah (c.c) bana bir savaşa katılmayı nasib ederse, ne yapacağımı görecek!" dedi. Uhud günü şöyle dua ediyordu: 'Allah'ım, müşriklerin yaptıklarından (pisliklerden) sana sığınırım'. Sonra kılıcını aldı ve yürüdü. Yolda Sa'd'la karşılaştı. Ona şöyle dedi: 'Ey Sa'd canımı elinde tutana andolsun ki, Uhud önlerinde cennet kokusu alıyorum'. Sa'd; 'Onun yaptığını ben yapamadım Ya Rasûlallah' diyor".

Öylesine Parçalandı ki Sadece Parmaklarından Tanındı

Enes devam ediyor:

"Onu daha sonra yaralılar arasında bulduk. Üzerinde seksenden fazla yara vardı. Kılıç, ok ve mızrak darbelerinden tanınmaz bir hale gelmişti. Onun kim olduğunu anlayamamıştık. Nihayet kızkardeşi onu parmaklarından tanıdı. Biz şu âyetin Enes ve arkadaşları hakkında indiğini söylüyorduk:

'İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getirenler vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahitlerini hiç değiştirmemişlerdir⁽¹⁾'".

Hayatın Anlamı Kaldı mı Şimdi ?

Vâkidî anlatıyor:

Uhud günü müslümanlar büyük bir kargaşaya düşmüştü. Ortalık "Muhammed öldü, Muhammed öldü!" diyen iblislerle doluydu. Enes b. Nadr canla başla savaşırken, Ömer'in yanında bekleyen bir grup savaşçı gördü ve;

"Ne bekleyorsunuz böyle?" diye sordu. Onlar ise;

"Rasûlullah öldürüldü!" dediler. Enes birden ürperdi ve şöyle bağırdı:

"O gittikten sonra yaşamayı ne yapacaksınız? Hayatın anlamı kaldı mı şimdi? Haydi, kalkın, ölünceye kadar çarpışın Allah yo-

(1) Ahsab, 23.

lundal".

Sonuna kadar savaşıyan Enes o gün şehadete erdi⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH Zİ'L-BİCÂDEYN (R.A)

Vaktini *Kur'ân* okuyarak geçiren, çok yalvaran, mal mülkten kendini tamamen arıtan Abdullah Zî'l-Bicâdeyn de Allah dostlarındandır.

Öldüğünde, Rasûlullah (s.a)'ın bizzat kendisi onu kabre koymuştur⁽²⁾.

İbni Abbas anlatıyor:

"Peygamber (s.a) geceleyin onun habrine geldi. Bir kandil yakarak kible tarafına tuttu. Dört defa tekbir getirdi ve dua etti: 'Allah sana rahmet edecek. Sen çok tevbe eden, devamlı Kur'an okuyan biriydin' dedi".

İbni Mes'ud'un İmrenişi : "Keşke Çukurda Ben Olsaydım"

Abdullah b. Mes'ud anlatıyor:

Tebuk Savaşı'nda Peygamber (s.a) ile beraberdik. Gece yarısı kalktım. Kampın olduğu tarafta bir meşale gördüm. Işığı takip ettim. Karşıma Rasûlullah ve Ebu Bekir Sıddık çıktı. Abdullah Zî'l-Bicâdeyn'in naaşı için çukur kazıyorlardı. Peygamber (s.a) çukurdaydı. Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a)'e:

"Kardeşinizi bana uzatın" diyordu. Onlar da Abdullah'ı Rasûlullah (s.a)'a uzattılar. Yukarıdan aşağı sarkıttılar. Peygamber (s.a) naaşın uzanacağı bölümü hazırladı ve şöyle dua etti:

"Allah'ım! Ben ondan hoşnut olarak aklımladım. Sen de sev onu". Sözün burasında Abdullah b. Mes'ud şu itirafı yapar:

"Keşke çukurdaki ben olsaydım".

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 19.

İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 316.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e., c. 1, s. 122.

Her şeyini Bıraktı İslâm İçin

Muhammed b. Sa'd anlatıyor:

Zi'l-Bicâdeyn mah mülkü olmayan, yetim biriydi. Babası öldüğünde ona hiçbir şey bırakmamıştı. Biraz rahatlasın diye amcası onu yanına aldı, bakımını üstlendi. Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde Zi'l-Bicâdeyn'in kalbinde Rasûlullah'a karşı bir sevgi uyandı. Ama amcasından çekinerek bu isteğini açıkça söyleyemiyordu. Bu şekilde uzun bir zaman geçti. Bir gün dayanamayarak amcasına; *"Amcacığım! Senin müslüman olmanı bekledim durdum. Oysa sen Muhammed'i istemiyorsun! Bari bana izin ver de İslâm'a gireyim"* dedi. Amcası bu teklife çok sinirlendi: *"Vallahi eğer Muhammed'e katılırsan, elinde hiçbir şey komaz, tüm verdiklerimi çekip alırım. Hatta gömleğini bile bulamazsın."* dedi. Zi'l-Bicâdeyn bu tehdide aldırmadı: *"Vallahi Muhammed'e boyun eğeceğim, taşlara tapmaktan vazgeçeceğim. İşte elimdeki her şeyi al!"* dedi ve izarını dahi soyunup her şeyini amcasına geri verdi. Annesi onun bu halini görünce elindeki kumaştan bir kısmını kesti, iki parçaya ayırıp birisiyle gömlek, diğeriyle de izar yaptı. Yeni giysilerine bürünen Abdullah Medine'ye yöneldi. Mescide geldi ve seher vaktinde yorgun argın uyumaya çalıştı. Onu uzanmış halde gören Allah elçisi henüz sabah namazını kıldırmış, cemaatle musafaha ediyordu. Abdullah'a baktı ve;

"Sen kimsin!" diye sordu. Zi'l-Bicâdeyn de nesebini ve esas ismini (Abdüluzza) söyledi. Allah elçisi bu ismi beğenmedi. *"Sen Allah'ın kulu, iki bicadlısın⁽¹⁾"* diyerek ona *"Abdullah Zil-Bicâdeyn"* ismini vermiş oldu. Peygamberimiz ona; *"bana yakın ol"* dedi ve bundan sonra Abdullah sürekli Rasûlullah'ın misafirleri arasında yer almaya başladı. Abdullah Kur'ân okumaya vermişti kendini.

"Hummadan da Ölsen Şehitsin Sen"

Tebuk Seferi'ne çıkarken Rasûlullah'tan şöyle bir ricada bulundu Abdullah:

"Ya Rasûlallah! Benim için duâ et de şehit olayım". Peygam-

(1) Bicâd: Arapların eskiden elbise yapmada kullandıkları çizgili kumaş.

berimiz onun pazusuna sakahından siyah bir kıl bağlayarak;

"Allah'ım! Bu müminin kanını kâfirlerden korumanı istiyorum!" diye duâ etti. Ama Abdullah itiraz ederek: "Ben bunu istemiyorum!" deyince, Rasûlullah (s.a) şu cevabı verdi; "Sen savaş-tan gazi olarak çıksan bile hummaya tutulacaksın ve bu hastalık-tan öldüğünde yine şehit olacaksın. Belki de hayvanından düşüp öleceksin, o zaman da şehit olursun".

Gerçekten de Abdullah, savaş kafilesiyle günlerce Tebük'te kaldıktan sonra bir gün ansızın vefat etti⁽¹⁾. Allah ondan razı olsun.

ABDULLAH B. MES'UD (R.A)

Muhacirlerden, uzun ömürlü bir Kur'an öğreticisi. Zeki bir insan. Çocukken ilim öğretmeye başlamış... Fıkah ilmini çok iyi bilen bir mütehasşıs. Büyük insanların dostu. Sadece Mâbûd'a aşık. Sö-zünü tutan ve reddedilmeyen bir duacı⁽²⁾.

Tasavvuf, vakaları görebilmek, verilen andı tutmak ve eğrilikten korunmaktır.

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Annesi Ummü Abd'dır. İbni Mes'ud, Rasûlullah (s.a) Darül-Erkam'a girmeden müslüman olanlardandır. Onun 6. müslüman olduğu da söylenir. Habeshis-tan'a iki defa hicret etmiş, Bedir'e ve tüm gazvelere katılmıştır. O, yolculuk esnasında Rasûlullah'ın can dostu idi. Peygamberimize çok benzerdi. Esmer, kısa sakallı idi. Güzel kokular sürüntür, temiz elbiseler giyinirdi. Daha sonraları Kûfe valiliği yapmış, Hz. Ömer'in hilafetinde ve Hz. Osman'ın ilk yıllarında maliye bakanı olmuştur. Ömrünün son yıllarına doğru Medine'ye gelen Abdullah b. Mes'ud, Hicret'in 32. yılında, altmış yaşlarında vefat etmiştir. Cenazesi Bakî mezarlığına gömülmüştür⁽³⁾.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 244.

(2) Ebu Nusaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 124.

(3) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 208.

İbni Mes'ud'un Rasûlullah (s.a)'a Olan Yakınlığı

Ebu'l-Musa el-Eşâri der ki:

*"Ben Rasûlullah (s.a)'ı görmüş biriyim. Ona lâyık, onun eh-
linden diyebileceğim tek sahâbi İbni Mesud'dur".*

Kasım b. Abdurrahman diyor ki:

"Abdullah b. Mes'ud, Peygamberimize çarığını giydirdi, onun önünden asa ile yürüyerek yolu açar, sohbet meclisine geldiklerinde onun çarığını çıkarırdı. Peygamberimiz meclisten kalkarken hemen yanına gelir, çarıklarını giydirdi, önünden asa ile yürüyerek evine kadar ona eşlik ederdi".

Ebu'l-Melih anlatıyor:

"Peygamberimizi Abdullah uykudan kaldırır, yıkanacağı zaman da onun çevresini Abdullah örterdi".

İbni Mes'ud'un Rasûlullah (s.a)'a Olan Benzerliği

Alkame der ki:

"Abdullah, Peygamber (s.a)'e endamı ile çok benzerdi". Abdullah b. Yezid de, Huzeyfe'den yaptığı bir rivayetle bunu doğrular.

Rasûlullah (s.a)'ın İbni Mes'ud'u Övmesi

Alkame anlatıyor:

Bir adam **Ömer b. el-Hattab**'ın yanına geldi ve şöyle dedi:

"Mushaftı ezbere yazan bir adamın yanından geliyorum". Ömer korktu ve kızdı: "Hey! Sen neler söylüyorsun?" dedi. Adam:

"Vallahi sana doğru söylüyorum" dedi. Ömer:

"Kim bu?!" diye sordu. Adam da:

"Abdullah b. Mes'ud" dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a) şöyle dedi:

"Bu şekilde ezbere Kur'an yazmaya İbni Mes'ud'dan daha lâyık biri yoktur. Sana ondan bahsedeceğim. Hz. Ebu Behir (r.a)'ın

evinde geceyi sohbetle geçirdik. Sonra dışarı çıktık. Peygamber (s.a) benimle Ebu Bekir (r.a)'ın arasında yürüyordu. Mescide vardığımızda bir adamın Kur'an okuduğunu gördük. Peygamber (s.a) onu dinliyordu. Ben;

'Ya Rasûlallah! Geç kalmadınız mı?' dedim. Eliyle bana sus işareti yaptı. Adam Kur'an okuduktan sonra kalktı, ruku ve secde etti. Oturup dua ve istiğfara başladı. Peygamber (s.a) şöyle seslendi:

'İste, alacaksın'... Sonra da;

'Kur'an'ı, indirildiği tazeliliğiyle dinlemek isteyen ve bundan hoşlanan, İbni Umri Abd'in kıraatiyle okusun'. O zaman ben ve Ebu Bekir (r.a) anladık ki, bu adam Abdullah b. Mes'ud'du. Sabah olunca Abdullah'a müjdeyi vermeye gittim. Bana;

'Senden önce Ebu Bekir geldi, haber verdi' dedi. Hiçbir hayır içinde Ebu Bekir'i geçemedim".

İbni Mâlik, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın ağzından yetmiş sûre öğrendim. Ben ondan öğrendiklerimi öğretirken, Zeyd b. Sâbit henüz çocuktı".

Alkame'den naklediliyor:

Şam'a geldim. Ebu Derdâ'nın yanında kaldım. Bana ;

"Sen kimlerdensin?" dedi. Ben;

"Kûfe ehlindenim" dedim. "Misvak sahibi (İbni Mes'ud) sizin aranızda değil mi?" dedi.

İbni Şeddad b. Had'dan şöyle nakledilmiştir: "Abdullah b. Mes'ud'un yalnızca bir yastığı, bir elbisesi, misvağı ve bir çift terliği vardı".

Uhud Dağı'ndan da Ağır

Abdullah b. Mes'ud'dan naklediliyor:

Abdullah Rasûlullah (s.a) için erak ağacından misvak kesiyordu. Rûzgâr estikçe dallarla birlikte o da sallanıyordu. İbni Mes'ud'un bacakları çok inceydi. Onun bu durumuna herkes güldü. Rasûlullah (s.a) "niye gülüyorsunuz?" deyince, oradakiler; "ayağı-

nın inceliğine gülüyoruz" dediler. Rasûlullah (s.a);

"Canım elinde bulunduran Allah (c.c)'a yemin olsun ki, kıyâmet günü onun ayakları mizanda, Uhud Dağı'ndan daha ağır olacaktır" dedi.

İbni Mes'ud'un Duâsı ve İlmî

İbni Mes'ud, Ömer (r.a)'e nasıl dua ettiğini anlatıyor:

Benim hiçbir zaman terketmediğim bir duam vardır: *"Allah'ım! Tükenmeyen bir iman, sonsuz gerçek nimetler ve kesintisiz bir ışık ver bana. Beni cennette Peygamber'in dostu eyle"*.

Zeyd b. Vehb anlatıyor:

Bir gün **Abdullah b. Mes'ud** yanımıza doğru geliyordu. Hz. **Ömer (r.a)** onu görünce; *"işte fakih bir adam!"* diye ondan bahsetti.

Ebu Musa el-Eş'arî der ki;

"Aramızda Peygamber (s.a)'in ashabından Abdullah b. Mes'ud gibi ilim adamı varken, bana bir şey sormayın!".

H. Ali (r.a)'ye;

"Bize, Abdullah b. Mes'ud'u anlat" dediler.

O şöyle cevap verdi: *"O, Kur'an ve Sünnet'i bilirdi. Bu ilim olarak yeter"*.

Tasavvuf, hak bir dava uğrunda davranışları düzenlemektir.

İbni Râfi, Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

Kur'an'ı taşıyan, okuyan ve öğretende bulunması gereken vasıflar şunlardır: İnsanlar uyurken geceyi ihya etmek, insanlar yemek yerken gündüzü ilimle geçirmek, herkes sevinirken hüzünlenebilmek, herkes gülerken ağlayabilmek, herkes konuşup birbirini çekistirenken susmak, herkes burnunu havaya dikip kibirlenirken, huşû ve tevâzu içinde Allah (c.c)'ı anmak, ince görüşlü, keskin bir zekâyâ sahip olmak, yumuşak huylu, kalp kırmaktan uzak olmak, az konuşmak, etrafındakilere zulmetmemek, uyanık olmak, yaygaracılıktan ve katı kalplilikten uzak olmak.

Yahya b. Vessab, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"Ben, bir insanın bomboş, ne dünya ne de âhiret işini yapmadan, tembelce oturmasını hoş karşılamam.

"Sizden, gündüzün uyuşuğu, gecenin leşi olanlar en hoşlanmadıklarımıdır". İbni Uyeyne'den gelen bir rivayetle, bu cümlede geçen 'katrab' (uyuşuk) kelimesi; "orada burada eğleşen, vakit öldüren adam" diye açıklanıyor.

Zebid, Mürre'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

"Namaz kıldığın sürece Melik olan (Allah)'ın kapısını aşındırırsın. Kim Melik'in kapısını döğerse, kapı açılır (duası makbul olur). Eğer gücün yeterse, Allah (c.c)'ın indirdiği âyeti hemen ezberle. Ey iman edenler..." sözünü duyar duymaz, onu hıfzet. Zira bu âyetler, ya yapılması gereken hayırlı bir işi anlatır ya da yasaklanan şerli bir işi".

Ebu'l-Ahvas İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"Bu Kur'an, Allah (c.c)'ın verdiği bir ziyafettir. Kimin ondan bir şeyler öğrenmeye gücü yeterse öğrensin. Zira en bedbaht ve gamlı ev, içinde Kitabullah'ın olmadığı (okunup, öğretilmediği) evdir. İçinde Kur'an'dan hiçbir eserin bulunmadığı bir ev, tamircisi olmayan eskimiş köhne bir yapıdır! Şeytan, Bakara sûresinin okunduğu evden fırlayıp kaçır".

İbnu'l-Esved babasından, o da İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"Kalpler ancak birer boş zarftır. Onları Kur'an'la doldurun. İçlerine başka bir şey sokmayın!..".

İlim Nedir?

Alkame, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"İlmi öğrenin. Öğrenince de onunla amel edin".

Avn b. Abdullah, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"İlim, çok şey rivayet etmek değil, Allah (c.c)'tan korkmaktır".

Adiy b. Adiy, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

"Bilmeyene, ilim öğrenmeyene yazıklar olsun. İnsan ancak,

Allah (c.c) dilerse öğrenir. Bilip de tatbik etmeyene yazıklar olsun” (Bunu üç defa söyledi).

Ölüm ve Fakirlik

Abdullah b. Akim, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

Hak Teâla hepinizle tek tek başbaşa kalacak. Tıpkı dolunaylı bir gecede, ayla başbaşa kalmanız gibi. Ve şöyle soracak: *“Ey âdemoğlu! Seni aldatan ne? Ey âdemoğlu! Peygamberlere uydun mu? Ey âdemoğlu! Bildiklerin arasında neyi yaptın?”*.

Tasavvuf korku ve ümit basamaklarına çıkmak için, nefsi hakiki kurtuluşa teşvik etmektir.

Ebu Cuheyfe, Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

“Dünyanın tadı kaçtı, gam ve gölgesi kaldı. Bugün ölüm, en güzel armağandır”.

Kays b. Habter, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

“İki şey insana hoş gelmez, ama güzeldir. Ölüm ve fakirlik. Allah'ıma yemin olsun, bunlardan hangisiyle imtihan edilirim edileyim, hiç aldırmam. Tabii eğer, zenginken ikramı, fakirken sabrı biliyorsa!”.

Kişi, fakirliği zenginlikten daha güzel görmedikçe, imanın lezzetine erişemez. Tevâzû, şeref ve ihtişamdan fazla beğenilen bir vasıf olmadığı sürece, kişi imanın zirvesine çıkamaz. Nihayet böyle bir kul için artık, övgü yağdıran da yerden yere vuran da birdir”.

Abdullah b. Mes'ud'un bu sözlerini arkadaşları şöyle tefsir ediyorlar: Yani insan, helâl bir mal ile fakir kalmayı, haram ile zenginleşmeye; Allah (c.c)'a boyun eğme konusundaki alçakgönüllülüğü, günaha batarak yücelmeye tercih etmediği sürece, imanın zirvesine varamaz. Artık o kul, hak yolda kendini övenlere de, yerenlere de dönüp bakmaz. Her iki grup da onun gözünde eşittir (Kendi tavrını onların sözlerine göre ayarlamaz).

Hâris b. Süveyd, İbni Mes'ud'dan naklediyor:

“Tek olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki, Abdullah'ın (İbni Mes'ud'un) sülalesinde Allah (c.c)'a yalvarıp beladan uzak olmak

için O'na dua edenler olduğu sürece, Allah (c.c); Abdullah'ın, hiçbir şeyi Rabbine ortak koşmayacağını bilir".

Abdullah Soyunun Ölümünü Serçenin Ölümüne Tercih Ederim

Ebu Osman, İbni Mes'ud'dan naklederek anlatıyor:

Kûfe'de kaldığı sırada İbni Mes'ud'un refakatindeki iki hanımın birinden, dünya tatlısı bir çocuğu vardı. Bir gün bu çocuğun başına serçe tersi düştü. Çocuk serçeye eliyle bir fiske vurdu. Bunun üzerine İbni Mes'ud şöyle dedi:

"Abdullah ailesinin ölümünü ve ardından tüm soyunun tükenmesini, şu serçenin ölümüne tercih ederim".

İbni Mes'ud'un Hikmetli Sözleri

Siz gece ve gündüz, sayılı günleriniz içinde, belirli amelleri yapar durursunuz. Ölüm ansızın gelir. Kim iyilik ettiyse, hayır ve rıza biçmesi yakındır. Kim de kötülük ettiyse, pişmanlık biçecektir. Herkes ettiğini biçer. Yavaş davranan, nasibini alamaz. Hırslı ve aç gözlü olan da kendisi için takdir edilenden başkasını elde edemez. Kim iyi davranırsa, Allah (c.c) da ona iyi davranır. Kim de şerden sakınırsa, Allah (c.c) da onu korur. Takvâya sarılanlar efendilerdir. Fakihlerse kumandan... Onlarla arkadaşlık etmek ise iman nurunu artırır.

İçinizde, misafir olmayan yoktur. Malı ise açıkta, çıplak ve emanettir. Misafir göçer gider. Malı ise, gerçek sahibine iade edilir.

İbni Mes'ud'a biri geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebu Abdurrahman! Bana, hem faydalı hem de tüm güzel anlamları ihtiva eden öğütler ver". İbni Mes'ud adama şöyle dedi:

"Allah (c.c)'a ibadet et. Hiçbir şeyi O'na ortak koşma! Kur'an'a göre hareket et. Seni hakka çağıranın davetine icabet et, ona kızgınlığın olsa bile. Sana boş, anlamsız (batıl) şeyler getireni dostun da olsa reddet".

Hak meşakkatli ve zordur. Batıl ise, kolay ve tatlı görünür. Nice zevkler var ki, ardında upuzun bir keder bırakır.

Kendisinden başka ilâh olmayan Allah (c.c)'a yemin ederim ki, yeryüzünde, dilden daha fazla hapsedilmeye layık başka bir şey yoktur. Muhakkak, kalplerin şehvet ve ihtirasla dolu geçen zamanları olduğu gibi, avare ve durgun olduğu hüsran dönemleri de vardır. Şehvet ve ihtiras anında onu sıkıca tutup yakalayın. Avare ve durgun zamanlarda da serbest bırakın.

Kalplerinizde kin tutmayın. Kalbindé kini artıran bir şeyi olan terketsin.

Dahak kabilesinden bir grup, İbni Mes'ud'a geldi. Onun sıhatine hayran kaldılar. İbni Mes'ud şöyle konuştu:

"Siz aslında kâfire baktığınızda, güçlü bir vücuda ve hasta bir kalbe sahip olduğunuzu görürsünüz. Mümin ise, sağlam bir kalbe, fakat hasta görünen bir vücuda sahiptir. Allah (c.c)'a andolsun ki, eğer bedenleriniz sapasağlam olduğu halde, kalpleriniz hasta olsaydı, Allah (c.c) nezdinde hiçbir kıymetiniz olmazdı.

Eğer hazinesini ve malını kurt yeniğinden ve hırsızdan koruyabilecek olan varsa, bunu hemen yapsın (Malını infak etsin, doğru yolda harcasın). Zira insanın kalbi, hazinesiyle beraber yatar".

İdris b. Urkub eş-Şeybânî, İbni Mes'ud'a gelerek;

"İyiliği emretmeyen ve kötülüğü yasaklamayan gitti, mahvoldu!" dedi. İbni Mes'ud ise;

"Daha doğrusu, kalbi iyiliği tanımayan ve kötülüğü doğal karşılayarak onu alışkanlık haline getiren mahvolmuştur!" dedi.

Adamın biri İbni Mes'ud'a gelerek;

"Bana bir öğüt ver!" dedi. İbni Mes'ud;

"Evine sığın! Dilini tut ve günahlarını hatırlayarak ağla!" dedi.

İlim ve İbadette Samimi Olmak

İbni Mes'ud (r.a);

"Siz Peygamber (s.a) ashabından daha çok namaz kılıyor ve daha çok oruç tutuyorsunuz. Daha da gayretlisiniz, ama onlar sizden daha hayırlıydılar" dedi. Kendisine; "niçin?" diye sorulunca; "zira onlar, dünyaya önem vermez, âhirete düşkün olurlardı. Siz

böyle değilsiniz" diye cevap verdi.

İbni Mes'ud (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor. Rasûlullah (s.a);

"Sizi fitneler sardığında, tâ bebeklikten ihtiyarlayıncaya kadar sürdürdüğünüz bozuk âdetler olacak. Hatta, bu âdetlerden birini terkeden; 'Bir sünneti terkettim' diyecek" dedi. "Bu ne zaman olacak Yâ Rasûlallah?" diye sordular. Peygamber (s.a) cevap verdi:

"Kur'an okuyanlarınız çoğalıp, âlimleriniz azaldığında, liderleriniz çoğalıp, güvenilen insanlar azaldığında, dünya işleri âhiret işlerine tercih edildiğinde ve amellerinizde Allah için davranmadığınızda".

Hadisten sonra **Abdullah** cemaate dönerek; "İşte siz bu hal-desiniz!" dedi ve devam etti :

"Hiçbiriniz dinini, bir adama bağlamasın. O iman edince kendisi de inanıp, o küfre düşüp reddedince, kendisi de inkâr eder hale gelsin. Eğer ille de birine bağlanmak istiyorsanız, ölümlere uyun. Zirâ diri adamın fitnesinden her zaman korkulur" (Her zaman sapabilir).

"Hiçbiriniz "im'a" (kişiliksiz ve kararsız) olmayın!". Oradaki-ler; "im'a kimdir?" diye sordular. **İbni Mes'ud** şöyle dedi; "İm'a; 'ben insanlarla, halkla beraberim' diyen adamdır. O şöyle der: 'Halk doğruyu seçerse ben de doğruyu seçerim. Halk doğru yoldan saparsa, ben de saparım'. Uyanınız! Sizin her biriniz, insanlar inkârcı olduğu zamanlarda bile, mümin kalmayı başarmak için kendini hazırlasın!".

"Üç şey için yemin edebilirim. Bir dördüncüsüne de yemin etsem haklı çıkarım. Birincisi; Allah (c.c) İslâm'la nasiplendirdiği insana müslüman değilmiş gibi muamele etmez. İkincisi; dünyada Allah (c.c)'a sığınırsa, Allah (c.c) da âhirette onu korur, onun velisi olur. Üçüncüsü; kişi sevdiği insanlarla birlikte (mahşere) gelir. Haklı çıkacağını söylediğim dördüncü şey şudur:

Allah (c.c) dünyada yakınlaşmadığı bir kuluna âhirette de o şekilde muamele edecektir.

Kıyâmet gününde her biriniz; 'keşke dünyadayken sadece gün-

lüh azığımı yeseydım! ' diyecek. Dünyada iken kalbinizde beslediğiniz kin kadar başka hiçbir şey âhirette size zarar veremez. Bir koru söndürmek için üzerine oturmanız, Allah (c.c)'ın takdir buyurduğu bir olaydan sonra; "keşke şu şöyle olsaydı, bu böyle olmasaydı" demenizden kat kat hayırlıdır.

Kim dünyaya âşıkısa, onun âhireti hüsrandır. Kim de âhirete âşıkısa, dünyada zarara uğrar. Ey Millet! Fâni dünyayı âhiret için vurun duvara.

Kim dünyada riyâ ederse, Allah (c.c) da âhirette onunla alay eder. Kim kibirlenirse, âhirette yüzü yere sürtülür. Kim de dünyada Allah (c.c) için tevazu gösterirse, Allah (c.c), âhirette onu yüksek derecelere koyar.

En doğru söz; Allah (c.c)'ın kitabıdır. Tutunacak en sağlam dal, takvâdır. En hayırlı din, İbrahim'in dini olan İslâm'dır. En güzel âdet; Muhammed (s.a)'ın sünnetidir. En doğru yol, peygamberlerin yoludur. En yüce kelime Allah (c.c)'ın zikridir. En güzel kıssalar Kur'an'dadır. En hayırlı iş, âkibeti iyi olandır. En şerli iş, bidat olandır. Az ve yeterli olan, çok, boş ve aldatıcı olandan iyidir. Seni kurtaran bir can (ya da nefes), hesabını yapamadığın bir krallıktan iyidir. En kötü sitem, ölüm geldiği andaki sitemdir. En kötü pişmanlık, Kıyâmetteki pişmanlıktır. En derin sapıklık, hidayeti bulduktan sonra sapmaktır. En iyi zenginlik, ruh zenginliğidir. En güzel azık, takvâdır. Kalbe inen en hayırlı şey, "yakın bilgisidir". En kötü körlük, kalp körlüğüdür. Şüphe inkârdandır. İchi her kötülüğü doğurur. En büyük hata, yalandır. Mü'mine sövmek fısıktır. Mümini öldürmek, küfürdür. Müminin malı da kanı gibi korunmuştur, yağma etmek haramdır. Kim iffetli olursa, Allah (c.c) da ona güzel davranır. Kim kızgınlığını bastırır ve yok ederse, Allah (c.c) ona mükâfatını verir. Kim affederse, Allah (c.c) da onu affeder. En çirkin kazanç, faizle elde edilen kazançtır. En kötü yemek, içinde yetim malının bulunduğu yemektir. Said (bahtiyar ve şanslı) olan, başkasına öğüt verebilendir. En kötü raviler, yalan söz nakledenlerdir. En şerefli ölüm, şehidin ölümüdür. Belayı anlayan, sabredebilendir. Anlamayan, inkâr eder. Kibirlenenin sonu hüsrandır. Dünyaya sırtını veren, desteksiz kalır. Şeytana uyan, Allah (c.c)'a isyan eder. Allah (c.c)'a isyan eden azap çeker!."

İbni Mes'ud (r.a), Hicret'in 32. yılında vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

MUAZ B. AFRÂ (R.A)

Babası Hâris b. Rifâa, annesi Afrâ hatundur. Muaz, Akabe Biatlerine ve Bedir Savaşı'na katılmıştır.

Ebu Eyyub'un azatlısı Eflah anlatıyor:

Hz. Ömer (r.a) Bedir ehli için güzel giysiler dikilmesini emretmişti. Muaz b. Afrâ'ya da bunlardan bir tanesi gönderildi. Muaz elbiseyi alıp bana;

"Ey Eflah! Sat bu güzel elbiseyi" dedi.

Ben de elbiseyi binbeşyüz dirheme sattım. Parasını Muaz'a getirdim. Muaz bu sefer de şöyle dedi:

"Şimdi git, benim için bu paralarla alabildiğin kadar köle satın al!".

Pazara çıktım. Beş köle satın aldım, Muaz'ın yanına getirdim. Kölelere baktı ve şöyle dedi:

"Vallahi bir insan, azad edeceği beş kölenin sevincini iki kabuğa (elbiseye) tercih edemiyorsa, mutlaka ahmaktır! Haydi gidin! Hepiniz hürsünüz!"⁽²⁾.

EBU TALHA ZEYD B. SEHL B. ESVED (R.A)

Akabe Biatı'na gelmiş olan Ebu Talha, Peygamberimizle beraber tüm gazvelere katılmıştır. Abdullah ve Ebu Umeyr adında iki çocuğu vardır. Bu çocukların annesi, Milhan kızı Ümmü Süleym'dir.

Enes b. Mâlik'in anlattığına göre Ebu Talha Medine'nin en zenginiydi. En iyi arazisi de, mescidin karşısındaki "Berha" adlı

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 128-139.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 244.

bahçesiydi. Rasûlullah (s.a) bu bahçeye gelir, güzel suyundan içerdi.

Nihayet Rab Teâlâ'dan şu âyet indi:

"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, iyiliğe varamazsınız"⁽¹⁾.

Ebu Talha doğruca Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldi ve şöyle dedi:

"Ya Rasûlallah! Rab Teâlâ böyle buyuruyor. Benim en hoşuma giden arazi ise Berha'dır. Şimdi bu arazinin tümünü Allah için bağışlıyorum. Mükâfatını Rab'dan umuyorum. Allah'ın dilediği yerlere sarfet bunları ya Rasûlallah".

Allah Rasûlü de şu cevabı verdi:

"Burası kazançlı bir arazidir. Ben derim ki, bu araziye yakınların arasında pay et".

"Ya Rasûlallah! Sen öyle diyorsan öyle yaparım!" diyen **Ebu Talha** da bu güzel araziye akrabaları ve amcaoğulları arasında pay etti⁽²⁾.

Enes'den rivayet ediliyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

*"Askerler içinde **Ebu Talha**'nın gürlemesi, bir bölük askerin bağrıışmasından daha etkilidir"* (İmam Ahmed, Müsned).

Ebu Talha iftar zamanında mutlaka Rasûlullah (s.a)'tan sonra orucunu açardı.

Ebu Talha deniz seferlerinin birinde ölünce ona gömülecek bir ada bulunamadı. Yedi gün bekleyen cenaze hiç kokmamıştı.

Vâkidî diyor ki:

Basralılar onun bir odaya gömüldüğünü sansalar da, o Hicri 34 yılında Medine'de defnedilmiştir. 70 Yaşında vefat eden **Ebu Talha**'nın cenaze namazını **Osman** (r.a) kıldırılmıştır⁽³⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Âl-i İmran, 92.

(2) Buhârî, Kitâbü'l-Zekât, c.2, s.108.

(3) İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Safo, c. 1, s. 247.

EBU EYYÜB HÂLİD B. ZEYD B. KÜLEYB EL-ENSÂRÎ (R.A.)

İslâma ilk giren öncülerdendir. Akabe Bîati'na katılan yetmiş kişiden biridir. Başta Bedir savaşı olmak üzere tüm gazvelere katılmıştır. Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldiğinde, kendisini konuk etmek isteyen müslümanlardan hiçbirinin gönlünü kırmamak için devesinin bırakılmasını, kimin kapısına çökerse orada misafir olacağını bildirmiş, devenin Ebu Eyyûb (r.a)'un evinin önüne çökmesi üzerine mescidi ve evi yapılarına kadar Ebu Eyyûb (r.a)'un evinde konuk olmuştur. Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanlar arasında Rasûlullah (s.a)'ın tesis etmiş olduğu kardeşlik çerçevesinde Mus'ab b. Umeyr (r.a)'le kardeş kılınan, Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a), Hz.Peygamber (s.a)'in vefatından sonra da cihadı terketmemiş, savaşların ve fetihlerin yorulmaz neferi olmuştur.

Said b. el-Müseyyeb (r.a) anlatıyor :

Ebu Eyyûb (r.a) cihada giderken yanına Hz. Peygamber (s.a)'in sakalı şeriflerinden birkaç tel alır ve kendi kendine şöyle derdi : *"Ey Ebu Eyyûb! Artık sana kötülük dokunmaz."* (1)

Ebu Eyyûb'un hizmetçisi olan Eflah, Ebu Eyyûb'dan nakleliyor : (2)

Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldiğinde evin alt katında konakladı. Bense üst kattaydım. Bir gece ansızın uyandım ve;

"Rasûlullah'ın üstünde geziniyoruz ha!" dedim. O gece Rasûlullah'ın yattığı kat hizasında uyuduk. Sabahleyin bu olay Rasûlullah'a bildirilince;

"Alt kat benim için daha uygun" dedi. Ama ben;

"Hayır!.. Senin alt katta olduğun bir evde ben yatamam!" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah üst kata çıktı. Biz de alt katta yatmaya başladık.

Bazı rivayetlerde Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a) ve hanımının,

(1) İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, c.1, s.404.

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.1, s.242.

(2) İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, c.1, s.242.

Hız. Peygamber (s.a)'in üzerine toz dökölür korkusuyla uyumadıklarından söz edilir. Bir gece de testileri kırılmış, su aşığıya akar da Rasûlullah (s.a) rahatsız olur endişesiyle yorganlarını suyun üzerine bastırmuşlardı. ⁽¹⁾ Bu mübarek insanlar, kâinatın efendisini evlerinde konuk etmenin heyecanını ve mesuliyetini taşıyorlardı. Bir gün Ebu Eyyûb'un Hız. Peygamber (s.a)'e : *"Seninle vahiy arasına girdiğimizi düşünerek uyumadık."* demesi üzerine peygamberimiz (s.a) : *"Bir daha böyle yapma! Ben sana bazı sözler öğreteceğim. Bu sözleri sabah ve akşam onar kere okuduğunda, sana on sevap verilir, on günahın silinir, on derece yükseltilirsin. Ayrıca kıyamet gününde, on köleyi azat etmişçesine sevap alırsın. Şu sözleri söyle : 'Allah'tan başka ilah yoktur, mülk ve saltanat O'nundur. Hamd O'nun hakkıdır, O'nun ortağı yoktur'"* Hız. Peygamber (s.a) bu sözleriyle Ebu Eyyûb (r.a)'un dikkatini Allah'ın yüceliğine çekiyor ve kendisinin bir peygamber olduğu kadar Allah'ın bir kulu olduğunu vurguluyordu.

Bir gün Ebu Eyyûb (r.a) Hız. Peygamber (s.a)'e ikram etmiş oldukları yemeğe el sürülmediğini görünce, üzülererek yemeği neden yemediğini sormuştu. Hız. Peygamber (s.a)' şu cevabı verdi : *"Bu yemeğin içinde soğan var. Melekler rahatsız olur diye yemek istemedim. Sizlere gelince, sizin yemenizde bir beis yoktur."* ⁽²⁾

Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a) anlatıyor : *"Rasûlullah (s.a) Medine'ye hicret edip, evime konuk olduğu günlerde öğle namazının farzından önce devamlı dört rekat (sünnet) kıldığını gördüm. Şöyle buyurmuştu : 'Güneş batıya meylettiğinde biri dışında tüm gök kapıları kapatılır. O bir kapı öğle namazı kılınıncaya kadar açık tutulur. İstiyorum ki bu saatte bir hayrım yükselsin.'" ⁽³⁾*

İbni Abbas (r.a)'a Konuk Oluşu

Habîb b. Sâbit (r.a) anlatıyor :

Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a), Muaviye'nin yanına gitmiş ve borcu olduğundan bahsederek kendisiyle ilgilenmesini istemişti. Muaviye'nin ilgisiz kalışı üzerine şöyle dedi : *"Rasûlullah*

(1) el-Muttaki el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, c.1, s.294.

(2) İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, c.1, s.405.

(3) Hafız el-Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, c.1, s. 364; el-Muttaki el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, c.4, s.189.

(s.a)'dan şöyle dediğini duymuştum 'Benden sonra, sizin yerinize başkaları tercih edilecek' Muaviye : "O halde size ne tavsiye etti?" diye sordu. Ebu Eyyûb : "Sabrediniz." buyurdu, dedi. Bunun üzerine Muaviye : "O halde siz de sabredin" dedi. Ebu Eyyûb : "Allah'a and olsun ki bundan sonra senden bir şey istemeyeceğim" diyerek İbni Abbas'ın yanına Basra'ya gitti. (Hadiseyi öğrenen) İbni Abbas hemen evini boşalttı ve Ebu Eyyûb'e verdi. Şöyle diyordu : "Sen evini nasıl Rasûlullah (s.a) için boşalttıysan ben de sana ay-nısını yapıyorum. İbni Abbas 'Evdeki her şey senin' diyerek Ebu Eyyûb'e evini tahsis ettiği gibi, ona ayrıca kırkbin (dirhem veya dinar) ile yirmi köle verdi." (1)

Açlık Günleri'ndeki Cömertliği

İbni Hibbân, Sahih'inde İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor :

Bir gün Ebu Bekir (r.a) öğlen sığağında Mescid-i Nebevi'ye gitti. Bunu duyan Ömer (r.a) : "Ey Ebu Bekir! Bu saatte seni dışarıya çıkaran nedir?" diye sordu. Ebu Bekir : "Beni dışarı çıkaran şiddetli açlıktan başka bir şey değil" diye cevap verdi. Ömer : "Allah'a yemin olsun ki ben de aynı nedenle dışarı çıktım." dedi. Bu sırada Rasûlullah (s.a) çıkageldi ve "Bu saatte sizi dışarıya çıkaran nedir?" diye sordu. "Vallahi, karınlarımızda hissettiğimiz şiddetli açlıktan başka bir şey değil" dediler. Efendimiz (s.a) "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki beni de dışarı çıkaran başka bir şey değil, haydi kalkın!" buyurdu. "Ebu Eyyûb'un kapısının önüne gelene kadar yürüdüler. Ebu Eyyûb (r.a) peygamberimiz (s.a) için genelde yemek veya süt ayırırdı. Her zamanki vakitte Rasûlullah (s.a) gitmeyince o da yemeği çocuklarına yedirmiş ve çalışmak için hurmalığına gitmişti. Kapıda karşılarına Ebu Eyyûb'un hanımı çıktı ve : Allah'ın peygamberi ve beraberindekiler hoş gelmiş" dedi. Hz. Peygamber (s.a) : "Ebu Eyyub nerede?" diye sordu. Sesi duyan Ebu Eyyûb çalışmakta olduğu hurmalıktan koşarak geldi ve : "Allah'ın peygamberi ve beraberindekiler hoşgeldiniz." dedi. Sonra "Ey Allah'ın peygamberi! Her zaman geldiğin vakitte buyurmadın" diye ilave etti. Rasûlullah (s.a) : "Doğru söylüyorsun" dedi. Bunun üzerine Ebu Eyyûb koşarak içinde kuru, olgun ve yaş hurmalar bulunan bir salkımı koparıp getirdi. Rasûlullah (s.a) : "Bunu istememiştin. Bize kuru hurma toplayıver"

(1) el-Muttakî el-Hindî, Kenzu'l-Ummal, c.7, s.95.

buyurdu. Ebu Eyyûb : *"Ey Allah'ın Rasûlü hurmanın üç çeşidinden de yemeni istemiştin. Ayrıca senin için bir hayvan boğazlayacağım."* dedi. Rasûlullah (s.a) *"Süt veren hayvanını kesme"* diye Ebu Eyyûb'u uyardı. O da henüz bir yaşına girmemiş bir dişi keçi (başka bir rivayete göre bir yaşına girmiş bir erkek keçi) kesti. Ebu Eyyûb (r.a) hanımına : *"Sen ekmek yapmayı iyi bilirsin. Bize hamur yoğurup ekmek pişir."* dedi. Kendisi de keçinin yarısını haşladı, diğer yarısını ise kızarttı. Yemek hazır olup Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbının önüne konulduğunda, Rasûlullah (s.a) keçi etinden bir parça koparıp ekmeğin üzerine koydu ve : *"Ey Ebu Eyyûb! Bunu (kızım) Fâtıma'ya gönder. Böyle bir yemeği günlerdir yememiştir."* buyurdu. Bunun üzerine Ebu Eyyûb (Hz. Peygamber'den aldığı eti) Fâtıma'ya götürdü.

Yemeği yiyip karınlarını doyurunca Hz. Peygamber (s.a) : *"Ekmek, et, kuru hurma, olgunlaşmamış hurma, olgun hurma.. (bu sırada gözleri yaşardı.) Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki; bu nimetlerden kıyamet günü sorguya çekileceksiniz."* buyurdu. Bu sözlerin ashabına ağır geldiğini gören Peygamber (s.a) : Böyle nimetlere ulaşp, elinizi sürdüğünüzde 'bismillah' deyiniz. Doyduğunuzda ise : *"Bizi doyurup nimetlerini veren ve bu (nimetleri) fazlasıyla lutfeden Allah'a hamd olsun"* deyin. İşte bu (hamdiniz) bu nimetlerin karşılığıdır. ⁽¹⁾

Ebu Eyyûb'un İlme Verdiği Önem

İbni Cüreyc anlatıyor :

Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a) Medine'den ayrılıp, Mısır'da ika-met eden Ukbe b. Âmir'in yanına gitmişti. Ona; *"Sana bir konuyu sormak istiyorum. Bu konuyu ikimizin dışında Rasûlullah (s.a)'ın sahâbîlerinden bilen kimse kalmadı. Bir müminin aybını örtmekle ilgili Rasûlullah (s.a)'dan duyduğun hadis nasıldı?"* dedi. Ukbe; *"Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini işittim. 'Kim dünyada bir müminin gizli kalmış bir suçunu örterse, Allah da kıyamet günü onun suçunu örter'"*

Ebu Eyyub bu rivayeti dinler dinlemez, yükünü çözmeden hayvanına binip gerisin geri Medine'ye döndü ve halka bu hadisi nakletti. ⁽²⁾

(1) Hafız el-Münziri, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, c.3, s.431.

(2) İbni Abdîberr, *Câmiu Beyânî'l-İlm*, c.1, s.93.

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî anlatıyor :

"Peygamberimizin sağlığında Ensar'dan Kur'an'ın tamamını ezberleyen beş kişi vardı. Bunlar; Muaz b. Cebel, Ubâde b. Sâmî, Übeyy b. Ka'b, Ebu Eyyûb el-Ensârî ve Ebu'd-Derdâ'dır."⁽¹⁾

Ebu Eyyûb'un Rivâyet Ettiği Hadisler :

Ebu Eyyûb el-Ensârî, Hz. Peygamber (s.a) ve Ubeyy b. Ka'b'dan birçok hadis rivâyet etmiştir. Sahabe ve Tâbiîn'den kendisinden rivayette bulunan başlıca râviler ise şunlardır : Berâ b. Âzîb, Zeyd b. Hâlid, el-Mikdam Ma'dikerîb, İbni Abbas, Câbir b. Semure ve Enes .⁽²⁾

Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a) anlatıyor :

"Rasûlullah (s.a) mirac gecesi göğe yükselip dolaşırken Hz. İbrahim (a.s)'in katına varmıştı. Hz. İbrahim :

"Cebrâil, yanındaki kim?" diye sordu.

Cebrail (a.s) :

"Bu, Muhammed'dir" dedi. Bunun üzerine Hz. İbrahim :

"Ey Muhammed! Ümmetine emret de çokca cennet fidanı diksinler, çünkü oranın toprağı güzel, yeri geniştir" dedi.

Rasûlullah (s.a) bunun üzerine :

"Cennet fidanı nedir?" diye sordu.

H. İbrahim :

"Lâ havle velâ kuvvete illa billah" sözüdür, dedi.⁽³⁾

Ebu Eyyûb (r.a) anlatıyor :

"Bir adam Rasûlullah (s.a)'ın yanında, 'Elhamdulillahi hamden kestren tayyiben mübareken fihi ' (İçinde bereket bulunan, iyi bir hamdla Allah'a çok çok hamdolsun) dedi. Rasûlullah (s.a) 'Bu sözleri kim söylemişti?' diye sordu. Adam susmuş, Rasûlullah (s.a)'ın yanında onun hoşlanmadığı bir şeye cüret etmiş olmaktan

(1) İbni Sa'd, *Tabakât*, c.4, s.172.

(2) İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, c.1, s.404.

(3) Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, c.10, s.97.

korkmuştu. Rasûlullah (s.a) 'O kimdi? Doğruyu söylemişti' buyurdu. Adam : 'Ey Allah'ın Rasûlü, söyleyen bendim, bunun hayırlı olacağını ummuştum' dedi. Rasûlullah (s.a) 'Ruhumu (kudret) elinde tutan Allah'a andolsun ki onüç melek gördüm. Senin bu sözlerine doğru koşuyorlardı. O sözleri hangisi Allah'ın katına yükseltecek diye yarışıyorlardı.' buyurdu. (1)

Ebu Eyyûb el-Ensârî (r.a) anlatıyor :

"Ne zaman Peygamberimiz (s.)'in arkasında namaz kıldım sa onun namazdan sonra şu duayı ettiğini duymuşumdur :

'Allah'ım ! Bütün hata ve günahlarımı affet. Allah'ım beni yükselt, eksikliklerimi gider, beni güzel amellere ve güzel ahlaka erıştır. Onların güzel olanlarına rehberlik edip, kötü olanlarından alıkoyacak yalnız sensin '" (2)

Ebu Eyyûb (r.a) Gerçek Bir Mücahiddi

Ebu Eyyûb (r.a) Bedir Savaşı'na katılmış, bir sene dışında bütün savaşlarda müslüman gaziler içinde yer almıştı. Ordunun başına genç bir komutan tayin edilmesi üzerine katılmadığı tek savaş için hep hayıflanır; "Bana ne, başıma getirilen beni ne ilgilendirdi" derdi. (3)

Ebu İmrân (r.a) anlatıyor :

Emevîler zamanında Konstantiniyye (İstanbul)'ye gazaya gitmiştik. O sırada Mısır halkının başında Ukbâ b. Âmir, Şam halkının başında ise Fudâle b. Âbid bulunuyordu. Şehirden (İstanbul'dan) büyük bir Rum ordusu çıkmış, onlara karşı saf tutmuştuk. Bir müslüman Rumlara karşı hücumla geçip içlerine kadar girdi, sonra da yanımıza döndü. Müslüman askerler : "Sübhanallah canını tehlikeye attı" diye o mücahide seslendiler. Bunun üzerine Ebu Eyyûb el-Ensârî ayağa kalktı ve :

"Ey insanlar! 'Kendinizi tehlikeye atmayınız' âyetini böyle yorumluyorsanız yanlış yapıyorsunuz. Bu âyet biz Ensâr hakkında nâzil olmuştu. Yüce Allah dinini güçlendirip, dininin yardımcıları çoğalınca bizler, Rasûlullah (s.a)'dan gizli olarak aramızda şöyle

(1) Hafız el-Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhib*, c.3, s.102.

(2) Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, c.10, s.110.

(3) İbnî Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, c.1, s.405.

konuştuk : "Mallarımız ziyan oldu. Onların başında dursak da yeniden verimli bir hale getirsek" dedik. Bunun üzerine Allah Teâlâ bizim düşüncelerimizi reddederek Bakara sûresinin şu âyetini indirdi :

"Allah yolunda mallarınızı harcayın, (cimrilik yaparak) kendinizi tehlikeye atmayın" ⁽¹⁾ Demek ki tehlike mallarımızın başına geçip, ıslahlarıyla meşgul olmamızda idi. Zira biz gazaya gitmekle emrolunmuştuk.

Ebu İmrân der ki : "İşte bundan dolayı Ebu Eyyûb (r.a) ölünceye kadar durmayıp Allah yolunda savaşmıştı." ⁽²⁾

Bir rivayete göre Muaviye zamanında İstanbul'a gazaya çıkan Ebu Eyyûb (r.a) hastalanmış, hastalığı şiddetlenince arkadaşlarına şöyle demişti :

"Öldüğüm zaman beni de yanınızda götürünüz. Beni düşmana karşı saf tuttuğunuz yerde ayaklarınızın altına gömünüz." ⁽³⁾

Vâkidî'nin bildirdiğine göre Ebu Eyyûb, Muâviye döneminde İstanbul'a yapılan Yezid b. Muâviye kumandanlığındaki sefere katılmış, hicri 52 yılında vefat etmiştir. Cenaze namazını Yezid kıldırmıştır. Kabri Kostantiniyye (İstanbul) surları içinde Rum ülkesindedir. Duyduğumuza göre Rum ehli de onun kabrini ziyaret ediyor, kuraklık basınca onun kabri başında yağmur duası yapıyorlarmış. ^{(4) (*)}

Evliya Çelebi'nin Dilinden Eyyûb Sultan'ın Vefatı ⁽⁵⁾

Hicretin 52. yılında (672 M.) Peygamber (s.a)'imizin bayrakda-
rı olan Ebu Eyyûb el-Ensârî ve Abdullah b. Abbas ile nice bin
ulu sahabiler, Allah cümlesinden hoşnud olsun ve de elli bin baha-
dır İslâm askeri iki yüz gemiye bindiler. Mesleme Hazretleri de

(1) Bakara, 195.

(2) Beyhâkî, c.9. s.45.

(3) İbnî Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, c.1. s.404.

(4) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Safoe*, c.1. s.242.

(*) Değerli okuyucu, Vâkidî 208 H. yılında vefat ettiği için Konstantiniyye'nin fethedilip İstanbul olduğunu, sonra zaman içinde, adı İstanbul'a döndüğü bu belde, kuraklık zamanında dua etmek isteyen müslümanların kınandığını eserinde zikredememiştir. (Editör)

(5) Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Hazırlayan : İsmet Parmaksızoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara 1983, s.60 (Giriş cildi)

onların ardından yardıma geldi. Uygun rüzgarla Rodos' a varıp orada korucu olan askerin ikmallerini yaptıktan sonra İstanbul'u Yedikule Limanı'ndan kara ve denizden kuşatmaya aldılar. Gemiler İstanbul sularında dört bir yanı tutar ve yağma ederken İslâm askeri de karada ilerliyordu. Altı ay böyle sürüp gitti ve en son İslâm askeri bir uçtan gülbank-ı Muhammedî ile hücumla kalktı ve düşmana yol bulup yürüyüşe geçti ki İslâm ordusunun serdari Ebu Eyyûb el-Ensârî bir zenberek saparı ile düşüp şehid oldu. Ama gerçek haberde ishalden öldüğü bildirilir. Zira kale bu ikinci muhasarada altı aydan beri kuşatıldığı halde fethi mümkün olmayıp karakışta bastırmıştı. Akdenizin fırtınalarını bütün gemiciler bilmekle asker arasına bunu yaydılar. Onlar 'bu kez kale fethinden vazgeçelim, geçmiş kuşatmada olduğu gibi daha fazla haraç isteyerek barış edelim' diye görüştüler. Bunun üzerine Kayzer Herakl'e elçi gönderdiler. Kayzer bu teklifi kabul etti. Kimi sahabiler buraya değin gelmiş iken içeri girip bari Ayasofya'da iki rekat namaz kılmam deyü Kayzer'den izin alıp bağlanan haracı da yüklenip cengi bıraktılar. Mesleme ile Ebu Eyyûb el-Ensârî bin kadar silahlı adamıyla kale altına gelip kafirden rehin olmadan korkusuzca şehre girip doğruca Ayasofya deyrine varıp iki rekat hâcet namazını kılup, 'İlahî! Müslümanlara mabed eyle' deyü dua eylediler. Bu büyük deyrin dört bir yanını gezip seyrederken papazların kışkırtmasıyla; 'Bunlar Muhammedî ordusunun serdarlarıdır, fırsat vermiyip kılıçtan geçirelim' dediler ve cümle küffar birlik olup İslâm askerini uyutarak şölenler düzenleyip İstanbul'u gezdirmeye giriştiler. Ahırkapı'ya yanaşmış İslâm kadırgalarından uzaklaştırıp Edirnekapısı tarafına götürürken nice bin küffar İslâm askerine hücum ettiklerinde İslâm askerleri kılıçlarını çekerek İstanbul içinde bir ulu cenk eylediler. Göz açıp kapayınca dek Tekfur'un nursuz askerleri kılıç ve oklarla yerlere serildiler. Ama İslâm askeri deryadan katre misal böyle azıcık iken yıldız saati ile üç saat içinde bin kadar muvahhidin şehir içinde büyük bir ceng koparıp doğuşa doğuşa eğri kapıya vardılar. Buradaki kapıcı ve koruyucuları tepeleyerek kale dışına çıkarken Ebu Eyyûb anda atılan bir taş ile yaralandı, ayrıca karın ağrısı da vardı. Günden güne ishali arttı ve şehid oldu. Onun öldüğünü duyan kuşatma altındaki kafirler; "Ey garip Müslim Abdullah'lar hemen cümledeniz sağ iken kalkın. Yoksa sizi İsa uğruna cümle kırıp ölen serdarınızı bulup ateşe yakarız" deyü haber gönderdiler. Asker-i İslâm ise "Siz serdarımızın ölüsü-

nü ateşe yakarsanız biz sizin esirlerinizden yüzbin tutsağı ve geçen yıl Halife tahtında rehin olan kralzadenizi ateşe sokarız" diye haber iletiler.

Anlara bu cevap varınca ahdettikleri mal ve hazineleri Halife ve serdarlara gönderdiler. Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin naaşı ise Eğrikapı yakınlarında bir meşelik içine gömüldü. Üstüne şehadeti tarihi yazılı bir taş örtüldü.

Bu ikinci muhasaradan sonra İslâm askeri kaleyi zaptedememekle beraber nice ganimet ve hazineyle gemilere binip Şam'a döndüler.

Eyyûb Sultan'ın Mezarına Dair Diğer Bilgiler ve Akşemseddin Tarafından Yeniden Bulunuşu

Tarihi kaynakların verdiği malumata bakıldığında Hz. Halid b. Zeyd Ebu Eyyûb el-Ensârî'ye Bizanslılar tarafından yapılmış olan mezar yüzyıllarca korunmuş, ziyaret mahalli olarak tercih edilmiştir.

Hatta barbar Latin kavimlerinin İstanbul'u istilâ edip tahrip edişlerine kadar Halid b. Zeyd'in türbe ve mezarı Bizanslılarca korunmuş kılık ve darlık zamanlarında ziyaret edilmiştir. Ancak Latinler İstanbul'u istila edince Hristiyanlara ait birçok kilise ve benzeri kutsal yerleri yıktıkları gibi Hz. Halid b. Zeyd Ebu Eyyûb el-Ensârî'nin mezarını ve türbesini de muhtemelen tahrip etmişler iz ve işaretlerini ortadan kaldırmışlardır. ⁽¹⁾

Kaynakların verdiği malumata göre Eyyûb Sultan türbesinin yakın civarına Cosmidion adı verilmektedir. Burası muhtemelen küçük bir bizans köyüdür. 19. asırda ve 3. Selim zamanında İstanbul'u ziyaret eden Alman Mimar Melling yaptığı İstanbul seyahati ile alakalı olarak kaleme aldığı eserinde Eyyûb Sultan ve civarının eski Ebdome mevkii olduğunu ileri sürmektedir. Bizans imparatorları tahta burada çıkar ve imparatorluk tacını Patrik elinden burada giyerlermiş. 2. Bayezid'den itibaren Osmanlı Padişahları arasında cülûs merasiminden önce Eyyûb Sultan'ın türbesinde sembolik olarak kılıç kuşandıkları ondan sonra saltanat makamına oturmak üzere saraya gittikleri ve sarayda cülûs merasimi yaptık-

(1) Recep Akakuş, *Eyyûb Sultan*, s.47.

ları bilinmektedir.

Mezarın Latinler tarafından yıkılıp bilinmez hâle geldikten sonra Fetih'le beraber keşfine gelince bu hadise şöyle olmuştur :

İstanbul muhasarasının ilk günlerinde Fatih Sultan Mehmed Han bir gece Maltepe'deki otağına Akşemseddin Hazretleri'ni ve devrin meşhur bilginlerini davet ederek bir sohbet toplantısı düzenlemiştir. Fatih'in otağında tertip edilen bu sohbet toplantısı sabah namazına kadar devam etmiş. Akşemseddin tarafından kaldırılan namazdan sonra evrad ve ezkâr tamamlanmış, toplantı dağılmadan önce Fatih Sultan Mehmed Han, Akşemseddin'e;

"Sultanım! Ben her gece şu semte bir nur indiğini görmekteyim. Muhtemelen Rasûl-i Ekrem'in mihmandarı Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd'in kabri o taraftadır." diye buyurur.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın arzusu üzerine Akşemseddin Hazretleri maiyyetiyle birlikte günümüzdeki türbenin bulunduğu yere gelirler. Biraz düşünüp *"Hz. Halid b. Zeyd'in kabri burasıdır."* der, baş ve ayak uçlarını işaretler. Tarihî kaynaklara akseden bir rivayete göre de iki çınar fidanını kabrin baş ve ayak ucunu işaretlemek için diker. Günümüzde Eyüp Câmii iç avlusunda görülen demir parmaklığın ortasındaki çınar Akşemseddin Hazretleri tarafından dikilen iki çınardan biridir. ⁽¹⁾

Murat Bey Tarihi'nin verdiği bilgiye göre Muhasara süresince buranın çevresi açık namazgâh olarak kullanılmıştır.

SA'D B. RABİ B. AMR B. EBİ ZÜHEYR (R.A)

Sa'd, Akabe'ye gelmiş, Bedir'e katılmış ve Uhud'da şehit olmuştur. Allah ondan hoşnut olsun.

Yahya b. Said anlatıyor:

Uhud günü Rasûlullah (s.a) savaş sonrası hepimize;

"Sa'd b. Rabî gazi midir, şehit midir kim bildirecek" diye sordu.

(1) Recep Akakuş, *Eyyûb Sultan*, s.80.

"Ya Rasûlallah, ben bildireceğim" dedi birisi.

Adam gitti cesetler arasında dolaşmaya başladı. Orada yaralı bulunan Sa'd adama;

"Nereye bakıyorsun?" diye sordu. Adam;

"Beni Rasûlullah gönderdi. Sağ olup olmadığını Rasûlullah'a bildireceğim" dedi. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi.

"Rasûlullah'a git, selamımı yolla. Ona de ki, Sa'd oniki yerinden yara almıştır. Kavmime de haber ver! Rasûlullah ölür de, onlardan biri dahi sağ kalırsa, mazeretleri kabul edilmeyecektir!"⁽¹⁾.

Vâkıf'nin bildirdiğine göre Sa'd bu yaralardan ötürü şehit olmuştur. Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU DÜCÂNE SİMÂK B. HAREŞE (R.A)

Bedir'e katılmış, Uhud'da ölümü pahasına Rasûlullah (s.a)'ı savunmuştur. Ebu Dücâne Yemâme harbinde şehit düşmüştür.

Zeyd b. Eslem anlatıyor:

Ebu Dücâne ölüm nöbetindeydi. Yüzünde bir aydınlık, ırperti ve titreme vardı. Başında bekleyenler;

"Yüzündeki bu nur ve titremenin sebebi nedir?" diye sordular. Ebu Dücâne şöyle dedi.

"İki şeyden başka hiçbir güvenilir amelim yok! Hem korkuyor, hem de onlara güveniyorum. Birincisi, ben beni ilgilendirmeyen hoş şeyleri konuşmazdım. Diğeri de şu ki, kalbim müslümanlara karşı hep temiz ve samimi olmuştur"⁽²⁾.

UMEYR B. EL-HUMÂM (R.A)

Bedir'de şehit düşen Umeyr, Asım b. Ömer'in dediğine göre

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 249.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 251.

Ensar'ın ilk şehididir⁽¹⁾.

Enes anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) ve ashabı Bedir'de müşriklere hücum ettiler. Müşriklere iyice yaklaşıncı Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Genişliği yer ve gökleri kaplayan cennete koşun! Haydi!". Bunun üzerine Umeyr;

"Evet, evet" diye bağırdı.

"Niçin 'evet, evet' dedin?" diye sordu Allah Rasûlü. Umeyr şu cevabı verdi:

"Vallahi ey Allah Rasûlü, tâ kalbimden gelerek cennet ehli olmak istedim. Bunu umduğum için böyle dedim". Rasûlullah (s.a) da;

"Öyleyse sen cennetliksin!" dedi.

Bu söz üzerine Umeyr ağızındaki hurmalarını çıkardı ve yemeye başladı. Bir yandan da şöyle diyordu:

"Sağ kalsam da bu hurmaları yiyecektim. Ama o hayat uzun ve gerçek hayattır!" Umeyr yanındaki diğer hurmaları fırlatıp attı ve düşmana doğru atıldı, savaştı ve şehit oldu⁽²⁾.

Düşman saflarını yararken şu beyitleri söylediği rivayet edilir:

*"Allah'a koşmak azıksız,
Takva, sâlih amel azığıyla yalnız
Ve sabretmek ilâhi rıza için cihatta
Her azık tükenmeye mahkûmdur.
Yalnız olgunluk, iyilik, takva"*.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 252.

(2) İbni İshak, *Siyer*, c. 2, s. 279.

KATİBE B. ÂMİR B. HADİDE (R.A)

Künyesi Ebu Zeyd'dir. Ensar'dan ilk müslüman olan altı kişi arasındadır. Akabe biatlerine ve Bedir'e katılmıştır.

Katibe, Peygamberimizle beraber tüm gazvelere katılmış, Uhud'da dokuz yerinden yaralanmıştır. Hz. Osman (r.a)'ın hilafeti zamanında vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

ESYED B. HUDAYR B. SİMAK (R.A)

Künyesi Ebu Yahya'dır. Esyed'in babası, Buas Harbi'nde Evs Kabilesi'nin reisiydi. O savaşta öldürüldü. Oğlu Esyed de, hem cahiliye hem İslâm dönemlerinde şerefli bir kişi olmuştur. Esyed Arapça'yı güzelce yazar, okurdu. Onun bu özelliklerinden dolayı cahiliye döneminde ona "kâmil" (tam, mükemmel) adı verilmiştir⁽²⁾.

Esyed, Musab b. Umeyr vasıtasıyla Sa'd b. Muaz'dan kısa bir süre önce müslüman oldu. Yetmiş kişilik ikinci Akabe Biatı'na katıldı. Bedir'e katılamadı ama Uhud Harbi'ne katıldı ve bu savaşta yedi yerinden yaralandı. O gün herkes dağılıp kaçarken o Rasûlullah (s.a)'ın yanından ayrılmadı. Daha sonra Rasûlullah (s.a) ile beraber tüm gazvelere katılmıştır. Hicri 20 yılında vefat etmiştir.

Enes anlatıyor:

Esyed ile Abbad b. Bişr karanlık bir gecede Rasûlullah (s.a)'a eşlik ediyorlardı. Rasûlullah'ı karanlıktan çıkarıp (evine ulaştırdılar). Kendileri yola koyulduklarında ikisinden birinin asası ışık vermeye başladı. Nihayet onların da yolları ayrılınca her birisinin asası ışık saçmaya başladı. Herkes kendi asasının aydınlığında rahatça evine gitti⁽³⁾.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'be*, c. 1, s. 253.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 259.

(3) Buhârî, *Kütübü'l-Menâkıb*, Esyed'in menkıbeleri.

SA'D B. UBÂDE B. DİLYEM B. HÂRİSE (R.A)

Künyesi Ebu Sâbit'tir. Annesi Amre bt. Mes'ud, Akabe'de bîat edenlerdendir. Sa'd da Akabe'deki yetmiş kişidendir. Sa'd, Bedir dışında tüm gazvelere katılmıştır. Bedir'e çıkmaya hazırlanmış ama yılan sokunca Medine'de kalmıştır.

Sa'd, cesur ve cömert biriydi. Çocukları; Said Muhammed, Abdurrahman, Ümâme, Kays ve Mendus'tur.

Sa'd cahiliye döneminde de Arapça'yı güzel yazardı. Keskin nişancı ve iyi yüzücüydü. Araplar bu dört niteliği birden taşıyana "kâmil" derlerdi.

Muhammed b. Sîrîn anlatıyor:

Mescid-i Rasûlullah'ta akşamleyin herkes Suffe ehlinde birini alıp evine götürür, ikram ederdi. Sa'd ise her gece seksen kişiyi evine götürürdü.

Muhammed b. Sa'd'ın bildirdiğine göre,

Sa'd, Hz. Ömer'in hilafetinden iki buçuk sene sonra, Hicri 15. yılda Şam bölgesinde, Havarın mevkiinde vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

BERÂ B. MA'RÛR B. SAHR B. HANSA (R.A)

Berâ, Akabe'ye katılanlardandır. Çocukları Beşir, Mübeşşir, Hind, Sülafe, Rebab'dır. Berâ, Ensar'ın elçilerinden ilk ölen kişidir. Rasûlullah (s.a)'ın Medine'ye gelişinden bir ay önce, safer ayında vefat etmiştir.

Muhammed b. Sa'd anlatıyor:

Berâ, Akabe gecesinde söz alan ilk elçiydi. Ayağa kalktı, Allah'a hamd etti ve şöyle dedi:

"Bize Muhammed'i gönderen ve sevdiren Allah'a hamdolsun! Biz ona cevap veren, onu dinleyen ilkleriz. Ona itaat ediyoruz! Ey

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'ade*, c. 1, s. 260.

Evs ve Hazrec ahalileri! Allah size dîniyle ikram ediyor, eğer dinlemek, boyun eğmek ve şükrederek karşılık vermek istiyorsanız, Allah ve Rasûlü'nü dinleyin, ona itaat edin!⁽¹⁾.

AMMAR B. YÂSİR (R.A)

Annesinin adı Sümeyye'dir. Ammar Bedir'e, Uhud'a ve Rasûlullah (s.a) ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. Siyer bilgileri Ammar'ın Sıffin'de Hz. Ali (r.a) tarafında savaşırken şehit düştüğünü bildiriyor. Onu öldüren Ebu'l-Gâdiye'dir. Ammar bu esnada 90 yaşlarındaydı (H. 36)⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı

Sıkıntılarla imtihan edilirken, sarsılmaz imanından taviz vermeyen Ammar b. Yâsir Ebu'l-Yakazan ilk müslümanlardandır. Peygamber (s.a) zamanında, müşriklerle yapılan mücadelede öncü olmuş ve onların işkencelerine maruz kalmıştır. Ammar, dünya zinetine değer vermeyen, nefsinin kibrini kıran, dine yardımcı olanlara (Ensar) hürmet gösteren bir müslümandır. Bedir ehliendendir. Hz. Ömer (r.a) onu Kûfe'ye emir olarak göndermiş ve Kûfeliler'e onun seçkin bir sahâbi olduğunu bildirmiştir. O, cennetin arzulanı, aşık olduğu dört muhterem zattan biridir.

Tasavvuf, sevgiliye varmak için, dağları aşmak, surları tırmanmaktır.

Hâni b. Hâni anlatıyor:

Hz. Ali (r.a) ile beraber oturuyorduk; Ammar yanımıza doğru gelince Hz. Ali (r.a);

"Ey hoş ve mübarek adam, ey etrafını güzel kılan kişi, hoş geldin" dedi ve Rasûlullah (s.a)'ın söylediği bir sözü nakletti: *"Ammar, tâ özüne, iliklerine kadar imanla doludur"*.

İbni Abbas, Peygamber (s.a)'den naklediyor:

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 261.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e. c. 1, s. 230.

"Ammar baştan ayağa bir iman abidesidir".

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

Müslüman olduğunu ilk olarak açıkça söyleyenler yedi kişidir:

Rasûlullah (s.a), Ebu Bekir, Habbab, Suhayb, Bilâl, Ammar ve Ammar'ın anası Sümeyye (Allah onlardan razı olsun).

Rasûlullah (s.a)'yı zulümden kurtaran, amcası Ebu Talib'di. Ebu Bekir (r.a)'i ise, kavmi ve kabilesi işkenceden kurtardı. Diğerlerini, demir zırhlar giydirip, çıplak güneşe yatırdılar. Onlar demir zırhın ve kavurucu güneşin hararetine Allah (c.c)'ın verdiği güçle dayandılar. Akşam olunca Ebu Cehil onların yanlarına gelir kargısıyla dürtükler, söver ve tehdit yağdırırdı.

Peki Kalbin Nasıldı ?

Ebu Ubeyde b. Muhammed anlatıyor:

Müşrikler, Ammar'ı yakaladılar. Rasûlullah (s.a)'a hakaret ettirip, ilahlarına övgü dizdirinceye kadar onu bırakmadılar, işkence ettiler. Ammar Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldi. Perişan bir haldeydi. Peygamber (s.a) sordu:

"Neyin var? Neyi saklıyorsun, sıkıntın nedir?" Ammar;

"Kötü, çok kötü bir şey yaptım ya Rasûlallah... Sana hakaret yağdırıp, ilâhlarını övmedikçe beni bırakmayacaklardı. Ben de dediklerini yaptım" dedi. Peygamber (s.a);

"Peki, kalbin nasıl?" diye sordu. Ammar;

"Kalbim imanla dolu, mutmaindir" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Eğer onlar tekrar işkence ederlerse, sen de söylediklerini söyleyebilirsin..."⁽¹⁾ dedi.

H.z. Ali (r.a)'den naklediliyor:

Ammar sûrelerden parça parça ezberlerdi. Bunu duyan Peygamber (s.a) efendimiz sordu: *"Niçin her bir sûreden biraz biraz alarak okuyorsun?" Ammar şöyle dedi: "Beni dinliyorsun... Araya*

(1) İkrâhı Müle: Çok zor durumlarda inkâr ediyormuş gibi yaparak işkenceden kurtulma ruhsatı vardır. Zaruretler, sakıncalı şeyleri helâl kılar, ancak zaruret kalkar kalkmaz mahzur geriye döner. (Çev.)

hiç olmayan bir söz karıştırıyor muyum?". Rasûlullah (s.a): *"Hayır"* dedi ve ekledi; *"hepsi de güzel (yani fazladan bir şey eklemediğin sürece karışık olarak okuman da güzel)"*.

Üç Prensip

Ammar b. Yâsir şöyle anlatıyor:

"Kim üç prensibi bir araya getirirse, iman reçetesini elde etmiş demektir". Arkadaşları sordular:

"Peygamber (s.a)'den aktardığını söylediğin bu hadisteki üç prensibi nedir?". Ammar şöyle açıkladı:

"Sadakayı vermek, adalette samimi olmak ve Allah'ın selamını bütün yeryüzüne yaymak".

Ammar'la İlgili Diğer Güzel Haller

Abdullah b. Seleme anlatıyor:

Hiz. Ali (r.a), hamamdan çıkmış ve başını yağlayıp kokular sürmüş iki adamla karşılaştı ve; *"Siz kimsiniz?"* diye sordu. Adamlar; *"Biz Muhaciriz"* diye cevap verdiler. Hiz. Ali (r.a); *"Hayır siz Muhacir olamazsınız! Muhacir ancak Ammar b. Yâsir'dir (yani can, mal ve her şeyden geçip Allah'a göç eden)"* dedi.

Meysere anlatıyor:

Ammar, Siffin Harbi'nden önce biraz süt getirmişti. Sütü içtikten sonra şöyle dedi:

"Peygamber (s.a), bu sütün, dünyadan geçerken içtiği son süt olduğunu söyledi ve göçtü". Biraz sonra Ammar savaşa girdi. Çarpıştı ve şehit düştü.

İbni Ömer anlatıyor:

Yola çıkarken, Allah (c.c) ve âhiret yurdu özlemiyle tutuşan, Ammar gibi başka birini görmedim.

Enes b. Mâlik'ten naklediliyor:

Cennet dört kişiyi hasretle bekler: Ammar'ı, Ali'yi, Selman'ı ve Mikdad'ı.

Halid b. Nemr anlatıyor:

Ammar, suskunluğu, kederi ve derdi çok olan bir adamdı. Tüm sözlerine fitnelerden Allah'a sığınarak başlardı.

Ebul-Hüzeyl anlatıyor:

Abdullah b. Mes'ud, yeni yaptığı evi **Ammar'a** göstererek; *"Gel, inşa ettiğim eve bak"* dedi. **Ammar** geldi, baktı ve şöyle dedi: *"Sağlam bir bina yapmışsın, uzun emellerin var, ama çabuk öleceksin"*.

Abdurrahman b. Ebzî, **Ammar'ın** Fırat kenarında şöyle seslendiğini anlatıyor:

"Allah'ım, bilsem ki, senin hoşnutluğun uçurumdan aşağı atlayıp parçalanmakla kazanılır, elbette bunu yapardım. Yine bilsem ki, kendimi şu nehre atıp boğulduğumda senin rızanı kazanacağım, bunu da yapardım"⁽¹⁾.

HABBAB EL-İRS (R.A)

Künyesi **Ebu Abdullah'dır**. **Habbab**, Peygamberimiz Daru'l-Erkam'a girmeden müslüman olan sahabilerdendir. Onun İslâm'a giren altıncı müslüman olduğu söylenir. **Habbab Kûfe'de** 73 yaşında H. 37 yılında vefat etmiştir. Hz. Ali Sıffin dönüşünde onun cenaze namazını kılmıştır. Kûfe surlarına ilk mezarı kazılan odur⁽²⁾.

Birçok sıkıntıyla imtihan edilen, nice azaplara düşer olan **Habbab b. el-İrs Ebu Abdullah**, Zühreogulları'nın azatlı kölesiydi. Şevk ve aşkla İslâm'ı seçmişti. Mücahit olarak yaşadı ve hicret etti. Çok ağlar ve inlerdi. O da ilk müslümanlardandır. Peygamber (s.a)'in sohbet halkasından fakir bir zat idi.

Kirdevs el-Katafânî, **Habbab (r.a)'ın** altıncı müslüman olduğunu işittiğini söylüyor:

Habbab'ın Çektiği Korkunç İşkenceler

Tarık b. Şihab anlatıyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 139-143.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü'l-Safve*, c. 1, s. 224. Bu kaynaklarda el-İrs Arapça'daki peltak "ee"den ötürü el-Eret olarak geçmektedir. (Çev.)

Habbab ilk muhacirlerdendi. Allah (c.c) yolunda nice işkencelere maruz kalmıştır.

Şâbî'den naklediliyor:

Hz. **Ömer** (r.a) Bilal ve etrafındakilere (ve oradakilere) müşriklerin yaptığı muameleyi görünce, **Habbab** şöyle dedi:

"Ey müminlerin emiri! Sırtına bak". Hz. **Ömer** (r.a);

"Hiç bu kadar kötüsünü görmemiştim" dedi. **Habbab**;

"Benim için ateş yaktilar ve sırtımı dağladılar" dedi.

Kays, **Habbab**'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) Kâbe'nin gölgesinde hırkasına sarılıp uzanmıştı. Yanına geldik. Halimizden şikâyetçi olduk:

"Dua et ya Rasûlallah! Allah (c.c) bizi kurtarsın, bize yardım elini uzatsın" dedik.

Peygamber (s.a), yüzü kıpkırmızı olarak doğruldu ve oturdu:

"Allah (c.c)'a andolsun, sizden önce öyle müminler vardır ki, vücudu ikiye ayrılır da, dinden dönmezdi. Ya da demir taraklarla eti ve ilikleri kemiğinden ayrılır, yine de imanına hâlel getirmezdi. Sizin süvarileriniz sadece, Sana'dan Hadramevt'e sağ salım geçinceye ve sürüsüne saldıracak olan kurttan kurtuluncaya kadar Allah (c.c)'tan korkar. Ama siz ne aceleci bir topluluksunuz!" dedi.

Şa'bf anlatıyor:

Müşrikler müminleri işkence ederek konuşturuyorlardı. Azap çeken herkes bir bir konuşuyordu. Ancak **Habbab**, ateşte kızdırılmış taşlara yatırıldığı halde ağzını bile açmadı.

Hârise b. Mudrib anlatıyor:

Habbab'ın yanına geldik. Karnında ateşin dağladığı yedi iz vardı. Şöyle dedi; *"Eğer Rasûlullah (s.a); 'Ölümü istemeyiniz' demeseydi, ölmeyi tercih ederdim"*.

Yahya b. Âdem, bu rivayetin devamını anlatıyor:

Ammar şöyle devam etti: *"Peygamber (s.a)'i rüyamda gördüm. Benimle beraberdi. Hiçbir şeyim yoktu. Oysa evimin bir köşesinde kırkbin dirhem vardı. Sonra kefenimi getirdi. Baktım aklı-*

yordu. Oysa *Hamza'nın kefeni bile yoktu. Beyaz bir hırkası vardı. Başına doğru çekilince ayağı açıkta kalır, ayağa doğru çekilince başı açıkta kalırdı*".

Cömertlik ve Dünyaya Taviz Vermemeye Dair

Habbab b. İrs hastaydı. Arkadaşları onu ziyaret ettiler. O sırada Habbab; *"Şu sandıkta seksenbin dirhem var. Vallahi onları ben bırakmadım, hiçbir dilenciden de esirgemedim"* dedi. Sonra ağladı. Ziyarete gelenler; *"niye ağlıyorsun?"* diye sordular. **Habbab**;

"Ağlıyorum... Arkadaşlarımın hepsi gittiler. Ama dünya onlardan hiçbir taviz alamadı. Geriye biz kaldık. Ama şunlar için (paralar), topraktan başka yer bulamadık sanki! Keşke bunlar şöyle şöyle olsaydı" diyerek koyun ve deve tersini kastetti.

Tarık b. Şihab anlatıyor:

Peygamber (s.a)'in ashabından bir bölümü **Habbab**'ın yanına geldiler ve şöyle dediler:

"Müjdeler sana ey Ebu Abdullah! Kardeşlerin yarın sana gelecek". Habbab ağlıyordu. Sonra şöyle dedi:

"Bende sabır kalmadı artık... Ama siz beni hatırladınız. Beni kardeş bildiniz. Daha önce bu dünyadan göçenler tüm sevapları toplayıp gittiler. Bense, onlardan sonra söylediğiniz amellerin sevabının bize verilmeyeceğinden korkuyorum".

Allah (c.c) Peygamberini Uyarıyor

Habbab anlatıyor:

Akra b. Hâbis et-Temîmî ve **Uyeyne b. Hısn el-Fezârî** Peygamber (s.a)'in yanına geldiler ve onu **Ammar, Suhayb, Bilal** ve **Habbab** gibi zayıf ve aciz müslümanlarla sohbet eder bir halde buldular. Onu fakir ve miskin insanlarla birlikte görünce küçümsediler ve şöyle dediler:

"Biz Arap kabilelerinin elçileriyiz. Bu yoksul kölelerle birlikte oturmak istemeyiz. Biz senin yanına geldiğimizde, onları buradan uzaklaştır". Hz. Peygamber (s.a) onların bu isteğini kabul etti. Bu-

nun üzerine elçiler, kendilerine, anlaştıklarına dair bir belge verilmesini istediler. Peygamber (s.a) bir sahife getirilmesini emir buyurdu. Hz. Ali (r.a)'yi çağırdı. Rasûlullah (s.a) tam belgeyi hazırlarken Cebrail (a.s) şu âyeti indirdi:

"Rablerinin rızasını isteyerek sabah, akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur. Zira senin onları ya-nından kovman, zalimlerden yana olmana sebep olur⁽¹⁾".

Bunun üzerine Peygamber (s.a) kağıdı attı ve bizi çağırdı. Ya-mna geldik. *"Selam üzerinize olsun"* dedi. Omuzlarımız birbirine dokunacak kadar ona yaklaştık. Rasûlullah (s.a) ortamızda oturu-yordu. Kalkarken şu âyet indi:

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaran-larla beraber sen de sabret⁽²⁾".

Bundan sonra Rasûlullah (s.a)'la bir süre daha oturduk. Son-ra biz oradan ayrılarak dağıldık. Eğer kalkmasaydık, bizimle son-suza kadar öylece oturacaktı.

Hz. Ali (r.a)'nin Habbab'a Dua Edişi

Zeyd b. Vehb anlatıyor:

Hz. Ali (r.a) Sıffin'den dönmüştü. Beraberce yürüyorduk. Kûfe kapısına geldik. Karşımıza yedi tane mezar çıktı. Hz. Ali (r.a);

"Bu mezarlar kimin?" diye sordu. Ben;

"Ey müminlerin emiri! Sen Sıffiyn harbine çıktıktan sonra Habbab vefat etti ve ölmeden önce, Kûfe'nin girişine defnedilmesini vasiyet buyurdu (Bunlardan biri onun mezarıdır işte...)" dedim.

Hz. Ali (r.a) şöyle dedi:

"Allah (c.c) Habbab'a rahmet eylesin. İstekle, şevkle İslâm'a girdi. Hiç isyan etmeden hicret etti. Mücahid gibi yaşadı. Ve vücudu azaptan azaba dıçar oldu. Ahireti unutmayanlara müjdeler olsun. Hesap günü için salih amel işleyenlere, azla yetinenlere ve

(1) En'am, 52.

(2) Kehf, 28.

Allah (c.c)'tan hoşnut olanlara müjdeler olsun!⁽¹⁾

Habbab Ehli Suffe'dendi. Allah (c.c) ondan razı olsun.

BİLAL B. RABAH (R.A)

Annesinin adı **Hamame'**dir. İlk müslümanlardan olan **Bilal** büyük işkenceler çekmiştir. **Bilal** Rasûlullah (s.a)'ın ilk mütezzini-dir. Aynı zamanda Beytül-Mal sorumlusu da olmuştur. **Bilal** (r.a) çok esmer, zarif vücutlu, uzun boylu, gür saçlı bir adamdı. Siyer bilginleri **Bilal**'in nerede öldüğü konusunda ihtilaf etmişlerdir. 70 Yaşlarında Hicri 20 yılında Haleb'te öldüğü söylenir⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı

Fazilet ve hoggörtü sahibi **Ebu Bekir Sıddık** (r.a)'ın azad ettiği **Bilal b. Rabah**, ibadetin tadına varmış, mâsivadan soyulmuş, dini için işkence görerek sıkıntılı sınavlardan geçmiş bir sahabyıdı. O, efendimiz Muhammed (s.a)'ın güvenini kazanan biriydi.

Tasavvuf; her türlü, ilişki, bağ ve araçlardan koparak, belgelere yapışmaktır.

Câbir'den nakledildiğine göre Hz. **Ömer** (r.a) şöyle derdi:

"Hz. Ebu Bekir efendimiz, efendimizi azâd etti". **Ömer** (r.a) bu sözıyla, Hz. **Bilal** (r.a)'ı kastediyordu.

Zeyd b. Erkam, Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Bilal ne güzel bir karaktere sahiptir! O mütezzinlerin önderi-dir, efendisidir".

Bilal'in Çektiği İşkenceler ve Kurtuluşu

İbni Zübeyr, babasından naklediyor:

Bilal (r.a) işkence görürken, **Varaka b. Nevfel** oradan ge-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 142-147 ve 359.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 226.

çiyordu. Bilal'in; "Ahad... Ahad" dediğini duyunca; "Evet Ahad! Evet Allah birdir ya Bilal" diyerek işkenceci Umeyye b. Halefe doğru yöneldi:

"Allah (c.c)'a yemin ediyorum. Eğer onu böyle acılar içinde kıvrandırarak öldürmeye kalkarsanız, onun dostu ve yoldaşı olacağım!" dedi.

Bilal'in işkence gördüğü bir başka gün Hz. Ebu Bekir (r.a) oradan geçiyordu. Umeyye'ye hitaben;

"Sen bu zavallı, güçsüz adamcağıza zulmederken hiç mi Allah'tan korkmuyorsun? Bu daha böyle ne zamana kadar sürecek?" dedi. Umeyye, Hz. Ebu Bekir (r.a)'e dönerek;

"Onu sen zehirledin. Şimdi şahid olduğun bu manzaradan kurtarsana onu" dedi. Ebu Bekir (r.a) de;

"Elbette ki kurtaracağımı! Benim yanımda bu adamdan daha güçlü, hem de senin dininden olan genç bir köle var. Onu sana vereyim, bunu bana ver" dedi. Umeyye; "tamam, anlaştık" diye karşılık verdi.

Hız. Ebu Bekir ve Umeyye köleleri değiştiler. Ebu Bekir (r.a) Bilal'i âzâd etti. Medine'ye hicret etmeden önce, bu şekilde altı kişiyi kölelikten kurtarmış, hürriyetine kavuşturmuştu. Bilal (r.a) yedinci idi.

İbni İshak der ki:

Bilal Cümhoğulları'nın kölesiydi. Onların sahip olduğu bir köleden doğmuştu. Umeyye, kızgın güneş altında onun sırtına taş koyar ve şöyle derdi;

"Sen Muhammed'i inkâr etmedikçe ve Lat ve Uzza'ya tapmadıkça, bu azap böyle sürecek ve sen böylece öleceksin".

Ama Bilal, bu korkunç halde bile; "...Ahad Ahad..." (Allah (c.c) bir!) diyordu.

Ammar b. Yâsir, Bilal ve arkadaşlarını, onların içine düştüğü sıkıntıları; Hz. Ebu Bekir (r.a)'in onu nasıl âzâd ettiğini ve "âzâd edici" ünvanını aldığını şöyle tasvir eder:

"Allah Bilal'e ve dostlarına
 ihsan etti azad ediciyi,
 Ve mahvetti, ezdi alaycıyı⁽¹⁾
 Ve Ebu Cehil'i.
 Akşama kadar Bilal'i
 kıvrandırırıldı,
 Ve korkmazlardı,
 insaflı, akıllı insanların korktuğundan.
 Bilal niyâz ederdi:
 "Ben, kâinatı yaratan
 Rabbin tekliği adına
 Şehâdet ederim ki Rabbimiz sabırlıdır!
 Öldürürseniz öldürün beni,
 Can vermekten korkarak
 Rahman'a ortak koşamam!
 Ve ey İbrahim'in,
 Ve kul Yunus'un
 Musa'nın
 İsa'nın Rabbi!
 Sen kurtar beni !
 Ve gözünün yaşına bakma!
 Güçlü bir sülâleden gelip Gayya'ya kayanın.
 Oysa onun gücü,
 Ne adalete dayanır, ne de takvâya!"

Zirr, Abdullah'tan naklediyor:

İşkenceye tâbi olanlar arasında sadece Bilal müşriklerin istedikleri şeyleri söylemedi. O, Allah (c.c) yolunda canını ortaya koydu. Çocuklar onu sokaklarda kovaladı.

O, yine de "Ahad Ahad" demeye devam etti.

Enes'den rivayet ediliyor:

Peygamber (s.a); "**Bilal**, siyahların cennetteki önderidir" dedi.

Abdullah el-Huzeni şöyle der:

(1) Umeyye kastediliyor.

Bilal'e;

"Rasûlullah (s.a) nasıl sadaka verirdi?" diye sordum. Bilal (r.a);

"Ben, ona peygamberliğin gelişinden, Rahman'a irtihal edinceye kadar onun yanındaydım. Bir müslümanın zavallı ve çıplak vaziyette üstünü örtmeyen elbiselerle geldiğini görünce bana emrederdi. Ben borçla hırka satın alır, adamı giydirim ve yedirirdim" dedi.

Peygamberimiz (s.a)'in Bilal'e Öğüt Verişi ve Onu Övmesi

Ebu Said el-Hudrî, Bilal'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor: Rasûlullah (s.a);

"Ey Bilal! Fakir ol, sakın zengin ölme!" dedi. Ben;

"Peki nasıl olacak bu?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Rızık olarak nasibine düşeni gizleyip, biriktirme! Senden bir şey istendiğinde de ver!" dedi. Ben;

"Ya Rasûlallah. Bunu nasıl yapacağım?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Ya böyle, ya da ateş!" diye cevap verdi.

Enes'den rivayet ediliyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu;

"Allah yolunda hiç kimsenin korkamayacağı kadar korktum. Kimsenin katlanamayacağı eziyetlere katlandım. Bilal ile beraber, yiyecek hiçbir şey bulamadığımız günler geçirdik. Sadece Bilal'in bazen koltuğunun altına kıştırdığı az miktardaki yiyecek hariç".

Câbir (r.a) Peygamber (s.a)'den naklediyor:

Rüyamda cennetteydim. Öntümde bir hışırtı, bir ses işittim:

"Kimdir bu ey Cibrîl?" diye sorduğumda Cebrail (a.s);

"Bu Bilal'dir" dedi.

Said b. Müseyyeb'den naklediliyor; Ebu Bekir (r.a) Halife olduğunda, Bilal Şam'a gitme hazırlığı yapıyordu. Hz. Ebu Bekir (r.a);

"Ey Bilal! Bizi bu halde bırakıp gitmeni anlayamıyorum. Bi-

raz bizle kalıp, yardımcı olsan ya" dedi. Bilal (r.a);

"Eğer beni Allah (c.c) için âzâd ettiysen, Şam'a gideyim, izin ver artık. Eğer kendin için âzâd ettiysen, beni yanına alıkoyabilirsin" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ona izin verdi. Hz. Bilal, Rasûlullah (s.a) vefat ettikten sonra çok üzülmüş ve bir daha müezzinlik yapmayacağını belirterek Medine'den ayrılmak istemiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

SUHAYB B. SİNAN B. MÂLİK (R.A)

Suhayb'in babası Sinan'dır. Onun soyu ise şöyledir: Sinan b. Mâlik b. Nemr b. Kasit. Daha çocuk yaşlardayken Rumlar'a esir düşen Suhayb, Bizans çevresinde, onların tesiri altındaki bir muhitte yetişti. Kelb kabilesi onu Rumlar'dan satın aldı ve Mekke'ye getirdi. Daha sonra onu satın alan Abdullah b. Cûd'un azat etmesiyle hürriyetine kavuşan Suhayb, ilk müslümanlardan olmuştur. Suhayb, Peygamberimizle beraber Bedir'e ve tüm gazvelere katılmıştır⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı

Mahmû infak edebilen, canını Allah (c.c) için tehlikeye atabilen, dinini iyi bilen ve Rabbine düşkün olan Suhayb b. Sinan b. Mâlik muhacirlerden, cömert bir tüccardı. Allah (c.c) ve Rasûlünün çağrısına hemen uydu ve İslâm'a girdi.

Tasavvuf temel düsturlara sarılmak, fuzulî işleri terketmek ve vuslat hazırlığı için kolları sıvamaktır.

Suhayb'in torunu, dedesinden naklediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın bulunduğu her yerde ben de vardım. Ona biat edilirken oradaydım. Bir seriyye (öncü kuvvet) gönderilirken orada ben de bulunurdum. Peygamber (s.a)'ın ilk savaşından son savaşına kadar, ya sağında ya da solunda yer aldım. Ordunun önünde onu korurdum. Düşmanlar kaçarken onları arkalarından

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 147-151 ve 349.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Safve*, c. 1, s. 224.

kovalardım. Peygamber (s.a)'i hiçbir zaman düşmanla başbaşa bırakmadım".

"Ey Yahya'nın Babası! Alışverişin Ne Kadar Kârlıydı..."

Said b. el-Müseyyeb, Suhayb'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) Hz. Ebu Bekir (r.a) ile birlikte Medine'ye doğru yola koyuldu. Ben de onlarla birlikte gitmeyi kafama koymuştum. Ama karşıma Kureyşli gençler çıktı. O geceyi hep ayakta geçirdim. Hiç oturamadım. Mekkeliler; "Allah (c.c) sizi Mekke'nin ortasında bırakarak alıkoydu, peygambere yetişemediniz" dediler. Ben halimden şikâyetçi değildim. Bazıları beni ısrarla yolumdan geri döndürmek istediler. Onlarla pazarlığa oturdum:

"Size keseler dolusu altın ve iki güzel elbise versem bana güvenir ve yolumu açar mısınız?" dedim.

Teklifimi kabul ettiler. Onları Mekke'ye geri gönderdim ve hemen yola koyuldum. Peygamber (s.a) Kubâ'dan hareket etmeden önce ona yetiştim. Peygamber (s.a) beni görünce;

"Ey Yahya'nın babası! Alışverişin ne kadar kârlıydı, bir bilsen" diyordu. Ben de ona şöyle dedim:

"Ya Rasûlallah! Kimse sana benden önce gelmedi, haber vermedi. Öyleyse seni benden haberdar eden Cibrîl (a.s)'dir" dedim.

Suhayb (r.a) Peygamber (s.a)'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Malını cömertçe sağa sola saçmayan, cennete giremez (bu esnada ellerini sağa sola açıyordu).

Suhayb (r.a)'ın Soy

Suhayb'ın torunu dedesinden naklediyor:

H. Ömer (r.a) bana sordu:

"Suhayb! Senin künyen var⁽¹⁾. Ama çocuğun yok. Araplar arasında yetiştin. Ama sen Rum soyundansın? Bu nasıl oluyor?"

(1) Künye: Kişinin evladının ismi anılarak "...nın Babası" diye çağrılmasıdır. (Çev.)

Ben şöyle cevap verdim:

"Ey müminlerin emtri! Peygamber (s.a) bana 'Ebu Yahya' diyerek kılınyı verdi, çocuğum olmasa ne olur? Rum soyundan olma- ma gelince, ben Nemr b. Kasıtl'gildenim. Çocukken Musul'da esir edilmiştim. Onları ailem bildim".

Suhayb (r.a)'ın Bereketlenen Yemeği

Yine Hamza b. Suhayb anlatıyor:

Suhayb çok yemek yedirirdi. İkram etmeyi severdi. Hz. Ömer (r.a) sordu:

"Ya Suhayb! Sen çok ikram ediyorsun, çok yemek yediriyo- run. Bu malda israfı yol açmaz mı?". Suhayb şöyle cevap verdi:

"Peygamber (s.a) şöyle buyururdu: 'Sizin en hayırlılarınız, ye- mek yedirenleriniz ve selâmı alanlarınızdır'. Ben de bu sözden do- layı yemek yedirmeyi severim.

Suhayb anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimiz için yemek yaptım. Onu çağırmaya gittiğimde bir grup insanla birlikte sohbet ettiğini gördüm. Uzak- tan karşısına geçip anlatmak istediğimi gözümle ima ettim. O da bana ; *"Ya bunlar, bunlar da gelsin mi?"* diye ima ile cevap verdi. Ben, *"hayır"* anlamına gelen bir işaret yapınca o cevap vermedi. Yerimden kalktım. Rasûlullah (s.a) tekrar bana baktı. Ben yine işaret ettim. O da aynı şekilde *"bunlar?"* diye sordu. Ben iki ya da üç defa *"hayır"* dediysem de sonunda kabul ettim. Evimde çok az yemeğim vardı. Peygamber (s.a) yanındakilerle birlikte geldi. Hep- si yediler. Yine de yemek arttı.

Suhayb'ın Peygamber(s.a)imizden Yaptığı Hikmet Do- lu Nakiller

Suhayb (r.a) Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Mehir vermemeyi kafasına koyduğu halde 'vereceğim' diyerek bir kadınla evlenen ve Allah (c.c)'ın adını anarak onu aldatan adam o kadınla yatarsa, kıyâmet gününde Allah (c.c)'ın huzuruna

zâni olarak çıkar. Kim de ödememeyi düşündüğü halde 'ödeyeceğim' der ve Allah (c.c)'a andiçerek, borç alır ve aldığııı harcarsa, kıyâmette Allah (c.c)'ın huzuruna yüzüstü bir hırsız olarak çıkar".

Suhayb naklediyor:

Peygamber (s.a) ile beraber yatsı namazı kılıyorduk. Namaz bitince yüzünü bize çevirdi ve gülmeye başladı:

"Niçin güldüğümü sormayacak mısınız?" dedi. Biz;

"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah (c.c)'ın müslüman bir kul için gönderdiği kadere ve kazaya hayretle bakar ve sevinirim. Zira Allah (c.c) onun için ne hazırlamışsa, hepsini hayrı için hazırlamıştır. Oysa mümin kulun dışındakiler için böyle mi?"

Suhayb naklediyor:

Huneyn Harbi'nde Rasûlallah (s.a)'ın dudakları kıpır kıpırdı. Sabah namazlarından sonra daima dualar okuyordu.

"Ya Rasûlallah! Her sabah namazından sonra dudaklarınız daha önce görmediğimiz şekilde kıpır kıpır, dualar okuyor. Bunun sebebi nedir" diye sorduk. Rasûlullah (s.a);

"Bizden önce bir peygamber geçti. Ümmetinin çokluğu onu fazla sevindirdi. 'Bunlara hiçbir bela erişmez' diyordu. Allah (c.c) ona şunları vahyetti: 'Ümmetine söyle, üç şeyden birini seçsinler, ya açlık, ya ölüm ya da savaş'. Peygamber durumu ümmetine bildirdi. Onlar; 'Açlığa dayanamayız, düşmana karşı duramayız. Ama ölüm en iyisidir' dediler. Üç günde yetmişbin kişi öldü. İşte ben de onun için hep şöyle dua ediyorum: 'Allah'ım! Senin verdiğin güçle savaşabilirim, senin yardımınla ayakta kalabilirim, senin ihsanıyla darbeleri savabilirim".

Suhayb anlatıyor:

Peygamber (s.a) şu âyeti okudu:

"İyilik edenlere en güzel mükâfat ve fazlası da var..."⁽¹⁾.

(1) Kaasa, 84.

Sonra şöyle dedi:

"Cennet ehli cennete girince bir münâdi; 'size Allah nezdinde hazırlanan bir vaad vardır' diye seslenir. Cennetlikler sorarlar; 'Bizim yüzlerimiz aydınlık kılınmadı mı, tartılarımız ağır gelmedi mi ve biz cennete girmedik mi?' diye. Münâdi cevap verir; 'Bu daha büyük bir hediyedir'. Bunu üç defa tekrarlar. Sonra Rab Teâla cennetliklere tecelli eder. Uzun uzun cemâlini seyrederek. Bu en büyük hediyedir".

Ebu Sayfi, Suhayb'dan naklediyor: Peygamber (s.a) dedi ki:

"Muhâcirler, şefaât ederler, onlar insanları Allah (c.c)'a götüren rehber kullardır. Allah (c.c)'a andolsun, Muhâcirler kıyâmette cennet kapılarına dayanacaklar. Karşılıklarına görevli melekler çıkacak; 'siz kimsiniz?' diye soracaklar. "Biz Muhâcirler topluluğuyuz" diyen Muhâcirler bineklerini sürerek üzerlerindeki her şeyi etrafa saçacaklar. Sonra ellerini kaldırıp:

"Ya Rab! Bunlarla mı sorguya çekileceğiz? Mallarımızı bıraktık, âilemiz ve çocuklarımız geride kaldı. Böylece hicret ettik" diyecekler.

Allah (c.c) onlara altın kanatlar ihsan edecek. Muhâcirler, zebcedle süslenmiş bu kanatları çırpa çırpa cennete süzülecekler.

"Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Rabbimiz çok bağışlayan, çok sevendir. O Rab ki, lutfuyla bizi gerçek evine (cennete) yerleştirdi...⁽¹⁾ âyetinin anlamı budur".

Suhayb daha sonra, Peygamber (s.a)'den şu cümleyi de nakletti:

"Cennettekiler, oradaki evlerini dünyadaki evlerinden daha iyi tanırlar, daha aşına ve sıcak bulurlar".

Suhayb anlatıyor:

"Peygamberimizin bulunduğu tüm önemli olaylarda ve savaşlarda ben de vardım. Ona yapılan tüm bîatlerde bulundum. Bir seriyye gönderdiğinde ben de bu seriyyeye katılmışımdır. Savaşlarda da, ya sağında ya da solunda onu korudum. Rasûlullah ile düşman askerleri arasında hep ben bulundum".

(1) Fâtır, 33-34.

Suhayb Rumlar'dan ilk İslâm'a giren kişiydi. Hicret'in 36. yılında Medine'de vefat ettiğinde 70 yaşlarındaydı.

Suhayb b. Sinan Ehli Suffe'dendir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU ZER EL-GİFÂRÎ (R.A)

Ebu Zer (r.a)'ın ismi hakkında ihtilaf vardır. Bazı kitaplarda Cündeb b. Cünâde oğlu Ebu Zer diye geçer. Uzun boylu esmer bir zât olan Ebu Zer de ilk müslümanlardandır. Kendisinin İslâm'a giren 4. kişi olduğunu söyler. Hıfâf b. İyma, Ebu Zer'in son derece cesur olduğunu anlatır⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Takvâsı

Ebu Zer el-Gifârî (r.a), dünyaya önem vermeyen ve çok ibadet eden bir zat idi. Daha İslâm gelmeden ve hükümleri inmeden önce kumar oklarını kaldırıp attı. İslâm'ın çağrısından önce de bazı aylar ve yıllarda ibadet ederdi. Peygamber (s.a)'i ilk olarak İslâm'ın selamıyla selamlayanlardandır. Hak yolda kınayanın kınamasından korkmazdı. Sultanların ve valilerin zorbalıkları onu dehşete düşürmezdi. Tasavvuf ilmi hakkında ilk konuşandır. Zorluklara göğüs geren, verdiği sözleri tutan, imtihanlara sabırla dayanan biriydi. Vehim yüklü sözler sarfeden kişilerle konuşmazdı.

Ebu Zer Peygamber (s.a)'e hizmet etti. İslâm'ın temel prensiplerini öğrendi ve fuzûlî işleri terketti.

Tasavvuf, vecd sarhoşluğuyla kendini Allah (c.c)'a bırakmak, aşka teslim olmaktır.

Ebu Zer (r.a)'ın İslâm'dan Önceki Hâli

Ebu Zer, Abdullah b. Sâmit'e şöyle dedi:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 151-156 ve 373.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Safve*, c. 1, s. 298.

"Ey kardeşimin oğlu, İslâm'dan önce dört sene dua ettim, namaz kıldım". Abdullah; "Kime tapıyordun?" diye sordu. Ebu Zer; "göğün ilâhına tapıyordum" dedi. Abdullah; "Kiblen ne tarafa doğruydu?" diye sorunca da; "Allah'ın beni yönelttiği her tarafa" dedi.

Ebu Zer şöyle der: "Ben İslâm'a girenlerin dördüncüsüydim. Benden önce sadece üç kişi müslüman olmuştu".

Ebu Leyla el-Eş'ari, Ebu Zer'den naklediyor:

Beni ilk defa İslâm'la tanıştıran olay şudur:

Kardeşim bir kargı darbesiyle yaralanmıştı. Annem, kardeşim Enis'i Necd bölgesinin yukarısındaki akrabalarına götürdü. Oraya vardığımızda bize bir şeyler ikram ettiler. Kabileden biri çıkıp dayımın yanına gelerek;

"Enis, sana karşı aykırı bir tutum içindedir. Kalbinde ailesine (soyuna) karşı bir gurur ve kibir vardır" dedi.

Deve sürüstünü gütmekten döntüyordum. Dayımı keder içinde ağlamaklı buldum:

"Niçin ağlıyorsun dayıcığım?" dedim. Dayım bana olanları anlattı. Kızdım ve; "Allah kahretsin, biz kötülükten uzağız ama zaman bize oyun oynuyor" dedim.

Annemi ve kardeşimi alarak Mekke yakınlarına geldik. Mekke'ye girdiğimde bana, burada bir sâbii⁽¹⁾ ya da deli veya sihirbaz biri olduğunu söylediler. Bu adamın nerede olduğunu sordum. Onun bulunduğu yeri gösterdiler. Ardından bana saldırdılar.

Onlara sözümlü geçiremedim. Bana eziyet etmeye başladılar. Üstüme kemik ve taş parçaları attılar. Her yanımlı kaniyordu. Evde otuz gün boyunca hiç kimseye görünmeden saklandım. Yemeden, içmeden sadece zenzem suyuyla yetiniyordum. Sonra bir gün Peygamber (s.a)'in yanına geldim. Hz. Ebu Bekir (r.a) elimi tuttu ve sordu:

"Cahiliye döneminde de ibadet eder miydin?". Ben;

"Evet. Güneşin harareti beni yakıncaya kadar ibadet eder-

(1) Yıldızlara tapan eski Mezopotamya ahâlisinin dinine mensup olan. (Çev.)

dim." dedim. **Ebu Bekir (r.a);**

"Nereye yönelirdin?" diye sordu. Ben;

"Bilmiyorum. Allah'ın yönelttiği yere yönelirdim. Tâ ki müslüman oluncaya kadar..." dedim.

Ebu Zer (r.a)'in Cesareti

Ebu Zer anlatıyor:

Peygamber (s.a)'in yanında kaldım. Bana İslâm'ı öğretti. Biraz Kur'ân okudum.

"Ya Rasûlallah! Ben dinimi açıkça haykırmak istiyorum" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Ama ben senin öldürülmeden çekinirim" dedi.

Ben;

"Beni öldürseler de bunu yapacağım" deyince o sustu.

Çıktım. İbadetgâhda oturup sohbet eden Kureyşliler'in yanına vardım:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a)'in O'nun elçisi olduğuna şehadet ederim" diye bağırdım.

Oradakiler ayağa kalkarak üzerime yürüdüler. Beni, etim çürüyünceye kadar dövdüler. Sonra beni öldü sandılar ve bıraktılar. Kalktım, Rasûlullah (s.a)'a geldim. Beni görünce;

"Seni bundan alıkoymadım mı?" diye sordu. Ben;

"Ya Rasûlallah! Bu, yapmam gereken bir şey olarak içime yerleşmişti. Ben de yaptım" dedim.

Peygamber (s.a) ile beraber kalktık. Bana;

"Haydi, şimdi kendi kavmine katıl. Benim ortaya çıktığım (daveti açıktan yaptığım) haberini duyunca bana gel" dedi.

İslâm'ın Selâmını İlk Veren Kişi

Ebu Zer anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimizin yanına geldim. Namazını yeni birtirmişti. Ona dönerek;

"Es-Selâmu Aleyk (Rahmet ve esenlik seni kuşatsın)" dedim. O da;

"Ve Aleyke's-Selâm" (Seni de kuşatsın) diye karşılık verdi.

Böylece ben İslâm'ın selamını ilk veren kişi oldum.

Can yoldaşım Rasûlullah (s.a) bana beş nasihatta bulundu:

Zayıf insanları sevmek, mal ve nimetçe seviyemin üstündekilere değil altındakilere bakmak, zor da olsa hakkı söylemek, Allah (c.c) yolunda hiç kimsenin kınamasından korkmamak.

Ebu Zer (r.a)'ın İnzivayı Tercih Edişi ve Helal Konusundaki Titizliği

Abdullah b. Sâmit'den naklediliyor:

Amcamla beraber (Ebu Zer'le) Hz. Osman (r.a)'ın yanına çıktım. Amcam Osman (r.a)'a:

"İzin ver de Rebeze'ye gideyim" dedi. Osman (r.a);

"Sadaka olarak verilenlerden birazını sana bırakalım. Rahatlarsın" dedi. Amcam;

"Hayır. Hiçbir şeye ihtiyacım yok. Ebu Zer'e keskinliği ve sertliği kâfidir" dedi. Bunun üzerine, Osman (r.a) kalktı ve şöyle dedi:

"Dünyanıza sabredin! Bizi Rabbimiz ve dinimizle başbaşa bırakın, ilişmeyin!".

O sırada Abdurrahman b. Avf'ın malını bölüşüyorlardı. Yamındaki Ka'b'a seslendi:

"Bu malı toplayan hakkında ne dersin? O, çok sadaka verir ve şu şu yollara harcardı...". Ka'b şöyle cevap verdi:

"Ben onun hakkında hayır ve iyilik düşünürüm".

Ebu Zer bu cevabı duyunca kızdı. Sopasını Ka'b'a kaldırarak;

"Ey yahudi dölü! Bu malın sahibinin, kıyâmet gününde, kalbinin akrepler tarafından sokulmasını (diğer azaplara) tercih etmeyeceğini nereden bileceksin?" dedi.

Ebu Zer (r.a)'in Âhireti Dünya'ya Tercih Edişi

Abdullah b. Hıraş'tan rivayet olunuyor:

Ebu Zer'i, deve katranlamada kullanılan bir örtüye bürünmüş halde, siyah bir şemsiye altında, iri ve kara bir kadınla beraber gördüm. Sarı çiçekli, dikenli bitkiler üstünde oturuyordu. Birisi ona şöyle dedi:

"Sen hiç çocuk bırakmayacak bir adamsın". Ebu Zer;

"Çocuklarımı Dârî Fenâ'da (dünyada) alıp Dâr-ı Bekâ'da çoğaltan ve toplayan Allah'a hamdolsun" dedi.

"Şu altındakinden daha yumuşak bir kilim bulamaz mıydın?" dediler. Ebu Zer şöyle cevap verdi:

"Allah'ım! Sen bağışla! Göze batan, nimetlerini benden al!".

Ebu Bekir b. Münkedir anlatıyor:

Şam valisi Habîb b. Müslime, Ebu Zer'e üçyüz dinar göndererek;

"Alsın, bununla ihtiyacını gidersin" dedi. Ebu Zer parayı getirene,

"Bu keseyi ona geri götür. Allah'a bizden daha çok güvenen ve azla yetinen birini görmüş mü o? Bizim sadece altına girdiğimiz bir çardağımız, geçimimizi sağladığımız birkaç koyunumuz ve bir azatlı cariyemiz var. O da bize sadece hizmet etmek için verildi. Ben daha fazla bir şey istemiyorum. Allah'tan korkuyorum" dedi.

Arâk b. Mâlik, Ebu Zer'in şöyle dediğini anlatır:

Ben kıyâmet gününde Rasûlullah (s.a)'a en yakın oturanım. Zira ondan şöyle işittim: *"Kıyâmette bana en yakın oturanınız, dünyadan ayrılırken benim bıraktığım gibi (bozulmamış ve dünya ile kirlenmemiş) olarak geçendir".*

Allah'a yemin ederim ki, benim dışımda sizin her biriniz dünyaya sarıldınız.

Ebu Zer'e soruldu; *"Falan adamlar gibi sen de mal-mülk ve gelir getiren arazilere konsaydın ya?". Ebu Zer şöyle cevap verdi:*

"Bunları ne yapacağım? Her gün yudumladığım bir içim su

ve süt ve Cuma günü aldığım biraz buğday benim her şeyime yeter".

Ebu Zer (r.a) anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a) zamanında günlük öğüntüm bir avuç kadardı. Allah'a kavuşuncaya kadar da bunu artırmayacağım".

Ebu Zer (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bana;

"Sen iyi bir adamsın, sâlihsin, benden sonra sana çeşitli imtihan ve belâlar gelecek" dedi. Ben;

"Allah yolunda mı?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Evet Allah yolunda" deyince ben;

"Merhabalar. Hoş gelsin, safaalar getirsin, Allah'ın izniyle" dedim.

Ebu Zer (r.a) dedi ki:

"Ümeyyeogulları beni, fakirlik ve ölümle tehdit ediyordu. Benim için yerin altı, üstünden daha hayırlıdır. Fakirlik de zenginlikten daha iyidir." Bunları duyan bir adam sordu;

"Ey Ebu Zer! Ne oldu sana? Bir topluluğun yanına oturunca, onlar seni bırakıp yanından ayrılır oldu?"

Ebu Zer (r.a) cevap verdi:

"Çünkü ben onlara 'hazine yığmayın' diye emrettim".

Ebu Zer (r.a) anlatıyor:

"Peygamber (s.a) bana şöyle öğüt verirdi:

"Bir keseye atılıp ağzı bağlanan her altın ve gümüş tanesi, sahibini yakacak olan birer kordur, ta ki onu Allah yolunda harcayuncaya kadar".

Ebu Zer şöyle derdi:

"İnsanlar ölmek için doğuyorlar, yıkılıp çürümek için inşa ediyorlar, gelip geçici olana tutkuyla sarılıp, kalıcı (bâki) olan âhireti fırlatıp atıyorlar. Ah... İnsanların hoşlanmadığı iki şey aslında ne güzeldir: Ölüm ve fakirlik..."

Bir adam Ebu Zer'e gelerek bir miktar sadaka vermek istediğini söyledi. Ebu Zer şöyle dedi:

"Yanımızda sütünü sağdığımız hayvanlar, bizi taşıyan merkepler ve hizmetimizi gören hür bir kadın var. Ayrıca elbisemizde fazlalık olarak bir de abamız var. Ben daha fazla bir şeye sahip olmaktan; bu yüzden sorguya çekilmekten korkarım".

Ebu Zer diyor ki: *"İki dirhemi olanın hesabı, tek dirheme sahip olandan daha zordur".*

Ebu Zer diyor ki; *"Kim cenneti istiyorsa, dayanabildiği kadar dayansın, sabırlı olsun".*

Ebu Zer diyor ki: *"İnsanları görüyor musun? Çoğunda hayır yoktur. Ancak, gerçekten Allah'a sığınıp kötülükten sakınan ve tevbe edenler hariç".*

Ebu Zer vefat ettikten sonra Basralı bir adam annesinin yanına gelerek;

"Ebu Zer'in günlük ibadeti nasıldı?" diye sordu. Ebu Zer'in annesi;

"Gündüzün tamamını tek başına tefekkür ederek geçirirdi" diye cevap verdi.

Cafer b. Süleyman, Osman'dan naklediyor:

Ebu Zer bir yerde konaklamış dinleniyordu.

"Ne istiyorsun, ey Ebu Zer?" diye sordum. Ebu Zer;

"Uyuyacak bir yer arıyorum. İşte şu nefsim var ya, o bir binektir. Ona iyi davranmazsam, beni taşımaz" dedi.

"Uzun Yolculuk İçin Azığınızı Hazırlayınız...."

Süfyan es-Sevri anlatıyor:

Ebu Zer el-Gifârî, Kâbe'nin yanbaşımda halka vaaz ediyordu;

"İçinizden hanginiz, yolculuğa çıkarken azığını hazırlamaz, kendine faydalı ve hacetini gören şeyleri yanına almaz?" dedi. Oradakiler;

"Evet ey Ebu Zer! Herkes kendine göre hazırlığını yapar" de-

diler.

Ebu Zer şöyle dedi:

"Kıyâmet yoluna çıkanların yolculuğu güçtür, uzundur. Onun için haccediniz. Haşr gününün uzun ve sıcak anları için, ateş gibi hararetili bir günde oruç tutunuz. Kabirde yalnızlık çekmemek için, gecenin zifiri karanlığında iki rekât namaz kılınız. Söylediğin faydalı bir öğüt veya mahşer günü korkusuyla susup dile getirmediğin çirkin bir söz, malının sadakası olacak, belki de seni sıkıntı ve acılardan kurtaracaktır.

Dünyada iki meclisin olsun! Ahireti arzuladığın bir meclis ve helâl rızık aradığın bir meclis. Bir üçüncü meclise yer verme dünyanda!

Malın iki dirhem olsun! Birini ailen için harca, diğerini ahiretin için sadaka olarak ver! Bir üçüncü dirhem sana yarar değil zarar verir".

Sonra yüksek sesle bağırdı:

"Ey İnsanlar! Ebediyen farkına varamayacağınız bir hırs sizi öldürdü!"

Peygamber (s.a) bana devamlı şu âyeti okurdu;

"Allah (c.c), kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar. Ona, beklemediği yerden rızık verir"⁽¹⁾.

Ebu Zer ile Peygamberimiz (s.a) Arasında Geçen Uzun Diyaloğ

İdris el-Havlânî, Ebu Zer'den naklediyor:

Mescide girdim. Peygamber (s.a) tek başına oturuyordu. Ben de yanına oturdum. Bana;

"Ey Ebu Zer! Mescidlere de selam verilir. Bu selam, iki rekât namaz kılmaktır. Haydi kalk ve kıl" dedi.

Kalktım, kıldım. Sonra döndüm, yerime oturdum:

"Ya Rasûlallah! Sen bana namazı emrettin. Namaz nedir?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Az veya çok olsun, yapılan en hayırlı farzdır" dedi. Ben;

(1) Talak, 2-3.

"Ya Rasûlallah, en güzel iş nedir?" diye sordum. O;

"Allah'a iman etmek, O'nun yolunda savaşmak, ve çalışmak" dedi.

"En kâmil mümin kimdir?" dedim. Rasûlullah (s.a);

"En güzel huylu olandır" dedi. Ben;

"En müslüman kul kimdir?" diye sordum;

"İnsanların elinden ve dilinden emin olduğu, zarar vermekten uzak olan kuldur" dedi. Ben;

"En hayırlı hicret hangisidir?" dedim. O;

"Günahları terketmektir" dedi. Ben;

"En güzel namaz hangisidir" diye sordum. O;

"Duası uzun olandır" dedi.

"En iyi oruç hangisidir?" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Farz olan oruçtur. Allah indinde kat kat mükâfatı vardır" dedi.

"En güzel cihad hangisidir?" dedim.

"Atı ve kendisi yaralanan, kanı dökülen adamın cihadıdır" dedi.

"En iyi sadaka hangisidir?" diye sordum.

"Az da olsa fakiri gerçekten sevindiren sadakadır" dedi.

"En büyük âyet hangisidir?" dedim.

"Âyetü'l-Kürsî" dedi.

"Peygamberlerin sayısı nedir?" dedim.

"124 bindir" dedi.

"Kaç tanesi Rasûl'dür (kitap, yani şariat getiren)?" dedim.

"Üçyüzontüç tanesi Rasûl'dür" dedi.

"İlk Peygamber hangisidir?" dedim.

"Hz. Âdem'dir. Allah (c.c) onu kendi eliyle yarattı. Ruhundan

üfürdü ve onu düzgün ve tam bir insan sûretine koydu" dedi.

"Ya Rasûlallah, kaç kitap indi?" dedim.

"Yüzdört kitap indi. *Şit* (a.s)'e elli sayfa, *Nuh* (a.s)'a otuz sayfa, *İbrahim* (a.s)'e on sayfa, *Musa* (a.s)'ya Tevrat'tan önce on sayfa... Sonra da Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an indirildi" dedi.

"*İbrahim* (a.s)'in sayfaları ne hakkındaydı?" diye sordum.

"Hepsi örnekler ve öğütlerle doluydu. Mesela;

"Ey mağrur ve zalim kral, ben seni, dünyayı birbirine katasın diye göndermedim. Mazlumun çağrısını duyasın diye gönderdim. Zira ben, kâfir de olsa mazlumu duymazlıktan gelemem' gibi âyetler vardı. Ayrıca bu sayfalarda ibretler de vardı:

"Akıllı bir adamın zamanını iyi kullanması gerekir. Vaktinin bir bölümünü, Allah'a yalvarmaya adanmalı, bir bölümünü, yaptıklarını muhasebe etmek için ayırmalı, bir bölümünü Allah'ın yaratıklarını düşünerek geçirmeli, bir bölümünü de, ihtiyacını gidermek için ayarlamalıdır. Akıllı bir adamın, zamanını iyi kullanması, dilini koruması ve düşünerek hareket etmesi gerekir".

"Ya Rasûlallah! *Musa* (a.s)'nın sayfalarında nelerden bahsediliyordu?" dedim.

"Hepsi öğüt ve dersdir. Mesela;

"Ölüme kesinlikle inanan bir insan nasıl şımarabiliyor? Hayret ediyorum. Cehenneme inanan biri nasıl gülebiliyor? Dünyayı görüp de, orada huzur bulan bunu nasıl başarabiliyor? Yarın sor-guya çekileceğini bildiği halde nasıl doğru yola girmiyor?" dedi.

"Bana öğüt ver Ya Rasûlallah" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Takvâya sarıl, takvâ her işin başıdır" dedi.

"Başka ne yapayım?" dedim.

"Kur'an oku! Kur'an, yeryüzünde ışığın, gökte ise koruyucun ve seni unutmayan dostun olur" dedi.

"Daha başka ne yapayım?" dedim.

"Çok gülme. Çok gülmek kalbi öldürür. Yüzden nâru silip atar" dedi.

"Daha başka ne yapayım?" dedim.

"Cihad et! Ümmetimin rahbanîyeti⁽¹⁾ cihaddır" dedi.

"Daha başka?" dedim.

"Nimet bakımından senden altta olana bak! Üsttekine bakma! Böyle yapman, Allah'ın nimetinin değerini bilmen açısından daha iyidir" dedi.

"Daha başka?" dedim.

"Yakınlarını ziyaret et" dedi.

"Daha başka?" dedim.

"Doğruya sarıl. Zor da olsa!" dedi.

"Daha başka?" dedim.

"Kendini göremeyip, insanların kusurunu araştırman en büyük ayıptır" dedi ve sonra elini göğsüne vurarak şöyle dedi;

"Ey Ebu Zer! Tedbir gibi akıllılık, azla yetinmek gibi verâ, güzel huy gibi haslet ve değer yoktur".

"Ya Rasûlallah! İbrahim ve Musa'nın sayfalarında bulunup da sana da nazil olan bir âyet var mı?" diye sordum.

"Evet!" dedi ve Müminun sûresini sonuna kadar okudu.

Ebu Zer (r.a) Peygamber (s.a) efendimizin sohbet arkadaşı idi. Ondan dinlediği şeyleri aklında tutardı. Ona esaslar ve ayrıntılar konusunda pek çok şey sormuştur. İmanı, ihsanı, Rab Teâlâ'nın nasıl görüleceğini, Allah (c.c)'a en hoş gelen sözün ne olduğunu, Kadir gecesini ve akla gelebilecek her şeyi, hatta namazdayken ön tarafa değmenin hükmünü bile sormuştur.

Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Ebu Zer'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'e her şeyi sordum. Hatta namazdayken husyere değmenin hükmünü bile sordum. Rasûlullah (s.a);

"Bir kere değdiysen daha değme, elini çek!" dedi.

(1) Rahbaniyet: Uzun ve zor ibadet, inzivaya çekilerek yapılan, dünyaya değer vermeme anlamını taşıyan, önceki dinlerin mensuplarına sürdürülen sert ve zor hallerdir. (Çev.)

İssız Çölde Ölen Adam

Süfyan, Karazî'den naklediyor;

Ebu Zer Rebeze'ye doğru yola çıktı. Yolda hastalandı. Ebu Zer etrafındakilere;

"Beni yıkayın, kefenleyin ve yolun kenarına bırakın. Karşınıza ilk çıkan süvârilere 'Bu adam Rasûlullah (s.a)'ın arkadaşı Ebu Zer'dir. Defin konusunda bize yardım ediniz' deyin" dedi.

Bu sırada Abdullah b. Mes'ud Iraklı bir grup süvariyle birlikte göründü.

Başka bir rivayette ise; Ebu Zer'in hanımının ağladığı, sebebi sorulunca da; *"Ebu Zer'i kefenleyecek bir elbisemiz bile yok"* dediği anlatılır.

Bunun üzerine Ebu Zer, ölüm döşeginde Peygamber (s.a) efendimizin hadisini okur:

"Sizden biri, ıssız bir çölde ölür ve ona bir grup mümin rastlar". Sonra Ebu Zer hanımına, dönerek şöyle der;

"O adam benim! Zira Peygamber (s.a)'ın bu sözünü dinleyen herkes, kendi kasabasında, cemaati içinde öldü. Geriye tek ben kaldım. Yalan söylemiyorum, yola bak" dedi. Kadın anlatıyor: *"Yolda bir toz bulutu belirdi. Küçük bir kafil e yanımıza geldiler ve;*

Ne var burada, sana ne oluyor? dediler. Ben;

"Müslüman bir adam ölüyor, onu kefenler misiniz?" diye sordum.

"İsmi ne?" dediler.

"Ebu Zer!" dedim. Ebu Zer;

"Müjdel e olsun size. Ben Rasûlullah (s.a)'ın bahsettiği adamım" dedi ve yukarıdaki hadisi okudu. Sonra şöyle devam etti;

"İşitiyorsunuz değil mi? Eğer benim ya da hanımımın bir giysisi olsaydı, onu kefen yapardık. Sizden de vali, vezir, hükümet görevlisi ya da devletin posta görevlisi olan varsa sakın ha beni kefenlemesin".

Gelen grubun içinde, Ebu Zer'in saydıklarından olmayan sa-

dece bir genç vardı. O genç;

"Ey Amca! Ben senin istediğin gibi biriyim. Seni üzerimdeki bu ridâ ile kefenleyeyim. Bunları anneciğim kendi yüntünden eğirmiş ve örmüştür" dedi. **Ebu Zer**;

"Sen... Evet sen kefenle beni" diyebildi. Bu genç Ensar'dandı. Grubun diğer üyeleri arasında **Hacer b. Edber** ve **Mâlik b. Eşter** de bulunuyordu. Hepsisi de Yemenli'ydiler.

Muhammed b. İshak, *Megâzi* kitabında, Ebu Zer'in Hicrî 32 yılında Rebeze çölünde öldüğünü bildiriyor. Ebu Zer'in cenaze namazını Kûfe'den dönmekte olan **İbni Mes'ud** kıldırmıştır.

Ebu Zer Suffe Ehli'ndendi. Şöyle anlatıyor:

Suffe Ehli'ndendim. Akşam olunca, Rasûlullah (s.a)'ın kapısına gelirdik. Rasûlullah (s.a) orada bulunanlara emreder, herkes bir Suffeli'yi yanına alarak evine götürüp doyururdu. Geriye kalan on civarında Suffeli ise Peygamber (s.a)'le beraber yemek yedi. Yemek bittikten sonra efendimiz bize; *"mescidde uyuyun!"* derdi.

Bir keresinde Rasûlullah (s.a) mescide uğramıştı. Ben yüzüstü uyuyordum. Ayağıyla beni dürtükledi ve;

"Ey Cündeb Ebu Zer! Bu ne biçim yatış böyle! Şeytan da böyle yatar" diyerek beni uyardı⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

UTBE B. GAZVAN (R.A)

Utbe'nin künyesi **Ebu Abdullah'tır.** İkinci Habeşistan hicretine katılmış, Bedir Harbi'nde bulunmuştur. Hz. **Ömer** (r.a) tarafından Basra valisi yapılan Utbe bu makamı istemeyip istifa ettiyse de, Hz. **Ömer** (r.a) tarafından tekrar Basra'ya vali olarak gönderilmiş ve yolda Rebeze civarında, 50 yaşlarında vefat etmiştir (H. 17)⁽²⁾.

Dünyanın dönecek, fâni günlerin de ne denli değişken olduğuna dair verdiği hutbe yaygın bir şöhrete ulaşmış, dilden dile aktarıl-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 156-170 ve 352.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Safve*, c. 1, s. 204.

mıştır.

Utbe'nin Verdiği Meşhur Hutbe

Hâlid b. Ömer anlatıyor:

Utbe b. Gazvan bize şöyle bir hutbe verdi:

"Ey İnsanlar!

Dünyanın sonuna geldiğimiz bellidir. Dünya, şimşek hızıyla döndü. Dünyadan geriye kalan, suyu içilmiş bir sürahinin son damlalarıdır. Sizler devamlı kendisinden uzaklaşmakta olduğunuz bir yurttaynırsınız. Öyleyse hazırlayabildiğiniz en güzel amellerle göçüp gidin buralardan!...

Ben, kendimi dev aynasında görerek Allah nezdinde cüce olmaktan Rabbime sığınırım. Allah'a andolsun ki, benden sonra, birçok iktidar sahibi tarafından bela ve imtihanlara maruz kalacaksınız. Nübüvvetle başlayan hiçbir hareket yoktur ki, sonradan bozulup krallık ve despotluğa dönüşmesin.

Ben Rasûlullah'ın davetine koşan ilk yedinin yedincisiyim. Bizim, ağaç yaprağından başka bir yiyecek bulamadığımız zamanlar oluyordu. Öyle ki, avurtlarımız şişiyor, kan içinde kalıyordu.

Bir hırka bulmuştum. İkiye böldüm. Yarisını Sa'd b. Mâlik'e verdim, yarisını da ben giydim.

Şimdi o ilk yedi kişiden çoğu sağ değil. Ancak sağ olanların birkaçı büyük şehirlerde vali olmuş!..

Ah! Cehennem zirvesinden atılan taş hızla düşüyor ve ancak, yetmiş sonbahar geçtikten sonra esfeli sâfiline (en dip) ulaşıyor. Ne müthiş!

Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cehennem dolacaktır!

Cennetin iki kapısı arasındaki mesafe kırk yıllıktır. Ne güzel değil mi? Bir gün gelecek, tüm kapıları tıklım tıklım dolacak".

Kays b. Ebî Hazım, Utbe b. Gazvan'dan naklediyor:

Ben Rasûlullah (s.a) ile beraber kendimi buldum. Yedinin yedincisiydim. Yiyecek olarak sadece kertenkele otunun yapraklarını bulabiliyorduk. Bazılarımız, midesi karışıp kusan koyunlar gibi is-

tifra ediyordu⁽¹⁾.

MİKDAĐ B. ESVED (R.A)

Mikdad, Bedir'e, Uhud'a ve Peygamberimizle beraber tüm gazvelere katılmış bir sahabidir⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi

Harp meydanlarının cesur süvarisi, Mikdad b. Amr b. Sa'lebe, Esved b. Abdi Yagus'un azatlı kölesi olup İslâm'a ilk girenlerdendi. Peygamber (s.a)'in susuzluğunu giderip onu doyurmak isteyince, bir takım kerametleri ve nişâneleri ortaya çıkmıştır.

Mikdad b. Esved, yaptığı iyiliğin karşılığını kesinlikle almaz, cihad ve ibadet peşinde koşar ve fitnelerden Allah'a sığınır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a) anlatıyor:

Müslümanlığını açıkça ortaya koyan ilk zatlar, başta Peygamber (s.a) olmak üzere yedi kişiydiler. Bunlar Ebu Bekir (r.a), Ammar, annesi Sümeyye, Suhayb, Bilal ve Mikdad'dır.

Allah Teâlâ, elçisini, amcası vasıtasıyla korudu. Ebu Bekir (r.a)'i kabilesiyle korudu. Diğerlerine ise demir elbiseler giydirdi ve kızgın güneşte işkence gördüler.

Abdullah b. Büreyde (r.a) babasından rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

"Allah (c.c) dört kişiyi sevmemi emrederek, zat-ı celîlinin de onları sevdiğini bana bildirdi. Ey Ali! Sen, Mikdad, Ebu Zer ve Selman'la beraber onlardansın".

"Ey Rasûl ! Biz Döneklerden Değiliz..."

Abdullah b. Mes'ud anlatıyor:

Mikdad'ın öyle hallerine şahid oldum ki, onun dostu olmak

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 171.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 221.

benim için, yeryüzündeki tüm nimetlerden daha cazip ve daha güzeldi.

Mikdad, savaşçı, cesur bir adamdı. Peygamber (s.a) yanakları kızarmış ve sıkıntılı bir haldeyken, **Mikdad** yanına geldi ve şöyle dedi:

"Ey Rabbin Elçisi! Seni müjdeliyorum. Biz İsrailoğulları'nın Musa (a.s)'ya; 'sen gir, Rabbinle bir ol ve savaş, biz oturacağız'⁽¹⁾ demesi gibi sana seslenmeyecek ve yan gelip yatmayacağız. Seni hakla gönderene yemin ederim ki, senin önünde, arkanda, sağında, solunda olacak, etten birer kalkan kesileceğiz. Ve Allah (c.c) sana zafer nasip edecektir."

Rasûlullah (s.a)'ın Mikdad'a Karşı Gösterdiği İncelik

Abdurrahman b. Ebî Leylâ, **Mikdad**'dan naklediyor:

İki arkadaşımla yorgun argın geldik. Kulaklarımız uğulduyor, gözlerimiz kayıyordu. Kendimizi Rasûlullah (s.a)'ın ashabıyla karşı karşıya bulduk. Bizi kimse yanına kabul etmedi. Nihayet Rasûlullah (s.a) bizi aldı ve eşyalarının olduğu yere göttürdü. (**Muhammed** (s.a)'ın, sütünü sağdığı birkaç keçi vardı orada Peygamber (s.a) bize süt ikram ederdi. Biz Peygamber (s.a)'ın payını ayırırdık, o daha sonra içerdi.)

Peygamber (s.a) efendimiz geldi, ayakta olanların duyabileceği, ama uyuyanı uyandırmayan bir sesle selam verdi. Bu arada şeytan bana vesvese verip duruyordu: *"Şimdi Peygamber Ensar'ın yanına gelince bu sütü ona ikram ederler, biraz içsene!"* diyordu. Dayanamadım içtim. Fakat sonra pişman oldum! Şeytan bu sefer bana; *"ne yaptın sen? Şimdi Muhammed gelecek ve sütü bulamayınca sana beddua edecek, mahvolacaksın"* demeye başladı.

Arkadaşlarım kendi paylarına düşeni içmişler ve uyumuşlardı. Beni uyku tutmuyordu. Üzerimdeki örtü de kısaydı. Başıma çektiğimde ayaklarım açılıyor, ayağıma çektiğimde başım açılıyordu.

Sonra Peygamber (s.a) âdeti olduğu üzere geldi. Namazını kıldı. Süt kabına baktı ve bir şey göremedi. Ellerini kaldırıncı ben

(1) Mâide, 24.

korktum ve; *"şimdi bana beddua edecek, mahvolacağım!"* diye düşündüm. Fakat Rasûlullah (s.a)'ın söylediklerini dinlemeye başlایnca rahatladım. Rasûlullah (s.a);

"Allah'ım! Beni doyurmanı doyur, beni susuzluktan kurtarmanı susuz bırakma" diyordu sadece.

Örtümü yanıma aldım. Keçilerin olduğı yere gittim. Hangisi Peygamber (s.a)'e ikram etmek için daha elverişli diye bakıyordum. Sonra Rasûlullah (s.a)'ın devamlı içinde yemek yediğı bir kabı aldım ve sütle doldurdum. Sağdığım sütü Peygamber (s.a)'e getirdim. İçti ve kabı bana geri verdi. Kaptaki kalan süttten ben de içtim ve ona verdim. Tekrar içti ve bana uzattı. Gülmeye başladım. Peygamber (s.a)'e yaptığım şeyi anlattım. Bana:

"Bu Allah'ın sana olan bir rahmetiymiş. Keşke arkadaşlarını uyandırsaydın, onlar da içseydi" dedi.

Başkan Olmanın Mesuliyeti

Umeyr b. İshak, Mikdad'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) beni bir işin başına getirdi. İş bitirip döndüğümde Rasûlullah (s.a);

"Reisliğı nasıl buldun?" diye sordu. Ben:

"Ya Rasûlallah! Sanki insanların tümü benim emrime verilmiş, hizmetime adanmış gibiydi. Vallahi yaşadığım sürece artık hiçbir işin başında olmak istemiyorum" dedim.

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Mikdad b. Esved'i bir seriyyenin başına getirdi. Nihayet Mikdad görevini tamamlayıp geri dönünce Peygamber (s.a) sordu:

"Ey Ebu Mâbed! Başkanlığı nasıl buluyorsun?" Mikdad şöyle cevap verdi;

"Devamlı oradan oraya taşınıyor, omuzlardan aşağı inmiyordum. Hatta yavaş yavaş kendimi halktan üstün görmeye başladım". Peygamber (s.a);

"Bu iş böyledir, ister devam et, istersen bırak" dedi.

"Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, artık iki kişinin başına bile emir olmak istemiyorum" dedi.

Said Kişi Kimdir ?

Abdurrahman b. Cübeyr, babasından naklediyor:

Mikdad, bir şey istemek için bize gelmişti; *"Otur söyle. Allah seni âfiyetine kavuştursun, biz de senin ihtiyacını bulalım"* dedik. Oturdu ve konuşmaya başladı;

"Biraz önce karşılaştığım gruba hayret ediyorum. Fitne ve çetin imtihanları dört gözle, istekle bekliyorlar. Peygamber (s.a) ve ashabının geçirildiği imtihanlardan aynen başarıyla geçeceklerini sanıyorlar. Oysa yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a)'tan şu hadisi duydum: Peygamber (s.a) 'Said kişi (hakiki huzura ve saadete erişip, bedbahtlıktan uzak olan kişi) fitnelerden, çetin imtihanlardan uzak durandır' diyordu. Bunu üç defa söyledi ve şöyle devam etti. 'Eğer bir imtihana maruz kalırsa da dayanır, metanetini ve sabrını kaybetmez'. Andolsun Allah'a ki, Peygamber (s.a)'ın şu hadisini duyduktan sonra, hiçbir insan hakkında, son nefesini nasıl verdiğini bilmedikçe, cennetlik hükmünü vermeyeceğim: İnsanoğlunun kalbi, kaynayan kazandan daha süratli ve hızlı değişir".

Rasûlullah (s.a)'ın Dönemi Nasıldı ?

Abdurrahman b. Nüfeyr anlatıyor:

Mikdad ile beraber oturuyorduk. Bir adam geldi ve; *"Rasûlullah (s.a)'ı gören şu gözlere ne mutlul Keşke biz de görseydik onu, keşke senin gördüğün, rastladığın şeylerle biz de karşılaşsaydık"* dedi. Ben adamın söylediklerine şaşırdım. **Mikdad** durdu, adama baktı ve şöyle dedi:

"Hiçbiriniz Allah (c.c)'ın sizden sakladığı, takdir etmediği şeyleri taşıyamaz, sabredemez. Bu olaylarla karşılaştığında hali nice olur bilmez? Sizler, bilmediğiniz ve ancak getirdiği her şeyi tasdik ettiğiniz Peygamber (s.a)'ın durumunu bilseydiniz, Allah'a hamdederdiniz. O, öylesine gururlu azgın ve Allah tarafından lanetlenmiş topluluklarla karşılaştı ki... O, cahiliye döneminin puta tapıcılığından başka hiçbir şeyin önemli olmadığı bir zamanda gönderil-

di. Hakla bâtılı birbirinden ayıran, bir Furkan getirdi. Artık insan babasını, kardeşini ya da oğlunu, kâfir olduğu için terk ediyor ve Allah (c.c), onun kalbindeki paslı kilitleri tek tek açıyordu. Böylece o, cehenneme düşenin helâk olduğuna inanarak eğer kâfir iseler, akrabalarının tümünü 'gözden çıkarıyordu. İşte Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

"Onlar: 'Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümlüğün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap' derler"⁽¹⁾.

Cihad Sevgisi

Ebu Reşid el-Hıbrânî anlatıyor:

Peygamber (s.a)'in cesur savaşçısı ihtiyar Mikdad'ı, Humus'ta gördüm. Sarraf sandıklarının birine oturmuştu. Pehlivan gövdesinin iriliğinden olacak, sandık ufacık kalmıştı. Savaşı arzuluyordu Mikdad... Ben; "sen Allah nezdinde mazeretlisin" dedim.

Bana şu cevabı verdi:

"Bize Buus (diriliş) sûresi⁽²⁾ indi... (yetmez mi?)". Bak, Allah (c.c) ne buyuruyor:

"(Ey Müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak⁽³⁾ hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer anlıyorsanız, bu sizin için daha hayırlıdır"⁽⁴⁾.

Kasım b. Abdurrahman, İslâm yolunda savaşan ilk süvarinin Mikdad olduğunu söyler. Hz. Ali de Bedir günü müslümanlar arasında sadece Mikdad'ın at sırtında savaştığını belirtiyor. Siyer bilginleri, Mikdad'ın Medine'ye üç mil kala bir kasabada, kenevir yağı içerken zehirlendiğini ve cenazesinin omuzlara alınarak Medine'ye getirilip Bakî mezarlığına defnedildiğini bildiriyorlar. 70 Yaşlarında vefat eden Mikdad'ın cenaze namazını Hz. Osman (r.a) kıldırması⁽⁵⁾ (H. 33).

(1) Furkan, 74.

(2) Tövbe sûresi.

(3) Yani; şartlar ne olursa olsun demektir. Sonraki âyetlerde bunun kayıt ve istisnaları vardır. (Çev.)

(4) Tövbe 41.

(5) Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, c. 1, s. 172.

SÂLİM MEVLÂ EBÎ HUZEYFE (R.A)

İbni Sa'd'ın bildirdiğine göre Sâlim, Ebu Huzeyfe'nin hanımını Ensarlı Sübeyte bt. Yeâr'ın kölesiydi. Bu kadın Sâlim'i azât edince, Ebu Huzeyfe onu himayesine almıştır⁽¹⁾.

Sâlim Mevla Ebî Huzeyfe (r.a), Kitab'ın emrettiğini söyleyen, ibadetine özen gösteren samimi bir hâfızdı.

Kalbinin Derinliklerinden Allah'ı Seven Sâlim (r.a)'den Kur'an Dinlemek :

Abdullah b. Ömer (r.a) naklediyor;

Peygamber (s.a) *"Kur'an'ı dört kişiden dinleyin, onlardan öğrenin"* diye buyurarak, İbni Mes'ud, Salim Mevla Ebî Huzeyfe, Übey b. Ka'b ve Muaz b. Cebel'in adlarını saydı.

İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediliyor⁽²⁾:

İlk Muhâcirler Peygamber (s.a) Efendimizden önce Usbe mevkiine geldiklerinde, Sâlim Mevla Ebî Huzeyfe onlara imamlık yaptı. Muhâcirler arasında Kur'an konusunda en üstün olanlar Ebu Bekir ve Ömer (r.a) idi.

Ömer b. Hattab (r.a), Peygamber (s.a) efendimizin Sâlim için; "Allah'a olan sevgisi pek güçlü ve sarsılmazdır" dediğini nakleder.

Şehr b. Havşab, Hz. Ömer (r.a)'den naklediyor:

Eğer Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi olan Sâlim için vekillik talep etseydim ve Allah (c.c) bana *"niçin böyle bir şeyi üstlendin?"* diye sorsaydı, elbette şu cevabı verirdim: *"Ya Rab! Senin Rasûlün, Sâlim hakkında; 'O, Allah'ı tâ kalbinin derinliklerinden seviyor' derdi".*

Dağ Gibi Sevap Gözükse de Ateşe Girmek

Sâlim'den naklediliyor:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c. 1, s. 202.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 176 ve 370.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kıyâmet gütünde Tihâme dağları gibi sevap yüklü gruplar gelecek. Fakat Allah (c.c) onların amellerini hebâ edilmiş sayıp, hepsini ateşe atacak". Sâlim; "Ya Rasûlallah! Anam, babam sana feda olsun. Bize o insanları tarif eder misin? Onları bilelim. Seni hakla gönderene yemin olsun ki, ben, onlardan olmaktan çok korkuyorum" dedi. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Ey Sâlim! Onlar namaz kılan, oruç tutan, ama harama rastlayınca da hemen içine dalıveren kullardır. Allah böylece onların amellerini boşa çıkarır". Mâlik b. Dinar; "bu münafıklık olsa gerek" dedi. Mualla b. Ziyad ise sakahını sıvazlayarak; "doğru söyledin ey Ebu Yahya" dedi.

Sâlim (r.a)'in Şehâdeti

Ahmed b. Abdullah naklediyor:

Sâlim Yemâme Harbi'nde şehit düşmüştür. Önce sancağı sağ eline almış, sağ eli kopunca soluna almış, o da kopunca sancağı omuzlamış ve şu âyeti okurken şehit düşmüştür:

"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize mi) döneceksiniz? Kim böyle geri dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır"⁽¹⁾. Allah (c.c), ondan razı olsun.

ÂMİR B. RABÎA (R.A)

Âmir b. Rabîa b. Mâlik, Hz. Peygamber (s.a) Erkam'ın evine girmeden müslüman olmuş ilklere dendir. İki defa Habeşistan'a hicret etmiş, Bedir'e ve tüm gazvelere katılmıştır⁽²⁾.

Şahsiyeti ve Fitneden Uzak Duruşu⁽³⁾

(1) Âl-i İmran, 144.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 232.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 178.

Mescid köşelerinde daima zikrullah ile meşgul olan ve başkalarının düştüğü büyük fitneye düşmekten, sahip olduğu samimiyet ve zekâ ile kurtulan Ebu Abdullah Âmir b. Rabîa Bedir'i görmüş, Allah (c.c) yolunda yaşamış ve tertemiz olarak vefat etmiştir.

Yahya b. Said el-Ensari, Âmir b. Rabîa'nın oğlu Abdullah'tan naklediyor:

İnsanlar Hz. Osman (r.a)'a saldırmak ve sövmekle meşgulken, babam geceleyin namaza kalktı ve şöyle dua etti:

"Allah'ım! Salih kullarını koruduğun gibi beni de fitnelerden koru".

Sabaha kalmadan babam ruhunu teslim etmişti.

Âmir'den Gelen Hadisler

Âmir b. Rabîa'dan naklediliyor:

Karanlık bir gece vakti Peygamber (s.a)'le birlikte bir yerde konakladık. Etraftan taş toplandı ve hemen bir mescid yapılarak namaz kılındı. Sabah olunca bir de baktık ki, yanlış bir yöne doğru namaz kıldığımız. Peygamber (s.a)'e, *"bu gece kibleye yönelmeden namaz kıldık Ya Rasûlallah, ne olacak şimdi?"* diye sorduk. Cevap olarak şu âyet nazil oldu.

"Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye yönelirseniz yönelin Allah oradadır"⁽¹⁾.

Âmir b. Rabîa anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimiz namazdayken bir adam aksırdı ve; *"Rab Teâlâ'nın en hoşnut olduğu biçimde tüm güzel övgüler O'na-dır. Her şey için Allah'a hamdolsun"* dedi. Peygamber (s.a) selam verince sordu: *"Kimdi bu adam?"* Adam; *"benim, Ya Rasûlallah! Sadece iyi bir niyetle söyledim bu sözleri"* dedi. Peygamber (s.a):

"Oniki melek gördüm, sevabını yazmak için yarışıyorlardı" buyurdu.

Âmir b. Rabîa anlatıyor;

(1) Bakara, 115. Namaz kılarken kible araştırılmalıdır. Ama kılındıktan sonra yanlış bir tarafa yöneldiğimizi anlasak da namazın isadesi gerekmez. (Çev.)

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Bir kul bana salâtüselam getirdiğinde, melekler onun için Rab Teâlâ'dan af talep ederler. İster az söylesin ister çok".

Vâkıdî, Âmir b. Rabîa'nın Hz. Osman'ın ölümünden birkaç gün sonra vefat ettiğini, insanların ondan pek haberdar olmadığını ve sadece ölümünü duyduklarını bildiriyor. Allah (c.c), ondan razı olsun.

SEVBAN (R.A)

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Bir savaşta esir düşmüştü. Daha sonra onu Peygamberimiz satın aldı ve azât etti. Sevban, ölünceye kadar Rasûlullah (s.a)'ın yanından ayrılmadı. Peygamberimizin vefatından sonra Humus'a yerleşen Sevban, Hicrî 54 yılında orada vefat etmiştir⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi⁽²⁾

Sultanlara gidip dil dökerek yalvarmayan Sevban; cennete girmeyi arzulayan zarif, kibar ve vefâkar bir zat idi. Peygamber (s.a) efendimizin azat ettiği Sevban, kanaatkâr ve iffetli bir adamdı.

Yusuf b. Abdülhamid anlatıyor:

Sevban'la karşılaştım. Üzerimdeki giysiyi ve parmağımdaki yüzüğü görünce;

"Bu yüzüğü ve bu elbiseyi ne yapacaksın sen? Yüzükleri ancak krallar takar" dedi. Bundan sonra bir daha yüzük takmadım.

Sevban (r.a) anlatıyor:

Peygamber (s.a) ehli beytini çağırarak, Hz. Ali (r.a), Fâtıma (r.a) ve diğerlerini andı. Ben *"Ey Allah'ın elçisi! Ben de ehl-i beyten miyim?"* diye sordum. Rasûlullah (s.a); *"evet! Bir emtre gidip yaltaklanmadığın sürece!"* diye cevap verdi.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c. 1, s. 340.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 1, s. 180.

Peygamber (s.a); *"kim bana, hiç kimseden bir şey istemeyeceğim diye söz verirse, ona cenneti müjdelerim"* dedi. Sevban; *"ben Ya Rasûlallah!"* dedi. Sevban ondan sonra artık kimseden bir şey istemedi.

Sevban, Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Kim ihtiyacı olmadığı halde bir şey dilenirse, kıyâmet gününe yüzünde bir âlâmetle gelir".

Sevban Peygamber (s.a)'den naklediyor: *"Kim, öldükten sonra övülmek için bir hazine bırakırsa, kıyâmet gününde iki üzüm tanesi gibi siyah ve korkunç kişi onu yularından çekerek götürürler. O kişi geriden apar topar koşarken sorar; 'Sen kimsin?'. Kendisine şöyle cevap verilir: 'Ben geriye bıraktığın hazinenim'".*

Selin Götürdüğü Çer-Çöp Haline Gelen Ümmet

Sevban (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu.

*"Tüm kavimlerin, her yandan çanağa saldıran kaşıklar gibi üzerinize çullanacağı günler yaklaştı". Yanındakiler sordular: "O gün azlığımızdan dolayı mı böyle olacak?". Rasûlullah (s.a); "o gün siz çok kalabalık olacaksınız. Ama tıpkı selin götürdüğü çer-çöp gibi kalacaksınız. Düşmanlarınızın kalplerinden korku kalkacak ve sizin kalpleriniz 'vehm' ile dolacak!" dedi. Oradakiler; "Vehm nedir?" diye sorunca, Rasûlullah (s.a); *"dünyayı sevip, ölmü istememektir"* buyurdu.*

En Hayırlı Nimetler

Sevban (r.a) anlatıyor:

Muhâcirler, hangi malın en hayırlı olduğunu tartışırken, altın ve gümüşle ilgili âyetler indi. Hz. Ömer (r.a); *"isterseniz Rasûlullah'a sorayım?"* dedi. Muhâcirler bunu kabul ettiler. Hz. Ömer (r.a) Peygamber (s.a)'e geldi ve; *"altın ve gümüşle ilgili âyetler inmişken, acaba hangi nimet hayırlıdır, bunu bilseydik..."* dedi. Peygamber (s.a):

"Her birinizin şükreden bir kalbe, iyiliği öğütleyen bir dile ve imanını güçlü kılmada yardımcı olan bir eşe sahip olması" (elbette en hayırlı nimettir) buyurdu. Sevban Ehli Suffe'dendir⁽¹⁾. Allah (c.c), ondan razı olsun.

RÂFİ MEVLÂ EN-NEBİYY (R.A)⁽²⁾

Peygamber (s.a)'in azatlısı olan Râfi Ebu'l-Behiy (r.a), âhireti seven, fâni dünyaya sırt çeviren bir zât idi.

Muhammed b. Amr b. Said (r.a) anlatıyor:

Said -yani İbni As- oğullarının köleleri vardı. Onları azad ettiler. Ancak biri karşı çıktı ve kölesini azad etmek istemedi. Peygamber (s.a) adamı ikna etmek ve köleyi kurtarmak için sahibiyile konuştu. Sonunda adam kendi payına düşen köleyi Peygamber (s.a)'e verdi. Peygamber (s.a) de bu köleyi azad etti. Bu köle Râfi Ebil-Behiyy idi.

Abdullah b. Amr (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'a soruldu;

"En erdemli olanlar kimlerdir?". Rasûlullah (s.a); *"kalbi temiz, dili doğru söyleyen"* diye cevap verdi. *"Kalbi temiz olan kimdir?"* diye sordular. Rasûlullah (s.a); *"Allah'tan hakkıyla korkan, üzerinde günah taşımayan, içinde kin, haset ve nefret izi bulunmayan kalptir"* dedi. *"Peki, bu adamdan sonra"* diye sordular. Peygamber (s.a); *"dünyaya meyletmeyip âhireti sevendir"* diye cevapladı. Dinleyenler şöyle diyorlardı: *"Aramızda bu özelliğe sahip olan Râfi'den başka biri bilinmez"...* *"Bu özelliklerden sonra en erdemli kimdir?"* diye sordular. Rasûlullah (s.a); *"güzel huylu mümin"* diye cevap verdi. Allah (c.c), Râfi'den razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c. 1, s. 350.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e, c. 1, s. 183.

ESLEM EBU RÂFİ (R.A)⁽¹⁾

Bedir'den önce İslâm'a girdi. Abbas ile beraber müslümanlığını gizledi. Daha sonra Kureys'in yazdığı şartnameyi Medine'ye, Peygamber (s.a)'e getirdi. Orada kalabilmek için müslümanlığını izhar etmişse de, Peygamber (s.a) onu geri gönderdi ve *"biz ahdimizden dönmeyiz"* dedi. Eslem, Peygamber (s.a) efendimizin, kendisine fakirlik isabet edeceğini bildirdiği kişilerdendi. Peygamberimiz onu fuzûlî mal biriktirmekten sakındırmış ve hazine yığanların âkibetini ona bildirmiştir.

Ebu Râfi (r.a) anlatıyor:

Peygamber (s.a) Bakî'den geçiyordu. Durdu ve *"üf, üf"* demeye başladı. Yanında benden başka kimse yoktu:

"Anam babam sana feda olsun! Ne oldu?" dedim.

"Şu çukurdaki var ya, onu falan kabileye gönderdim. Ama o bir hırka için güvenime ihanet etti. Şu anda o hırkayı adamın üzerinde alevler içinde görüyorum" dedi.

Ebu Râfi anlatıyor:

Peygamberimiz bana dönerek:

"Fakirleştğinde sana ne olacak Ey Ebu Râfi?" dedi.

Ben; *"sadaka vereyim mi?"* dedim. Rasûlullah (s.a);

"Evet! Malın ne kadar?" diye sordu.

"Kırk bin kadar. Hepsi de Allah için!" dedim.

"Hayır, hayır, birazını tut, diğer kısmını sadaka ver. Oğluna iyi davran" dedi. Ben;

"Ya Rasûlallah! Bizim haklarımız olduğu gibi onların da bizim üzerimizde hakları var mı?" diye sordum.

"Evet! Çocuğun baba üzerindeki hakkı, babanın ona Allah'ın Kitabı'nı öğretmesidir" dedi.

Osman b. Abdurrahman şu ilaveyi yapıyor:

"Allah'ın Kitabı'nı, atıcılığı ve yüzmeyi öğretmesidir" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 184.

Ben;

"Bana ne zaman fakirlik gelecek" dedim.

"Benden sonra" dedi.

Ebu Süleym anlatıyor:

Eslem'i daha sonra gördüm. Fakir ve zavallı bir halde dileniyordu. *"Rasûlullah (s.a)'ın fakirliği bildirdiği bu yaşlı, ihtiyar âmaya kim sadaka verecek, veren el, alan elden üstündür"* diyordu. Birini gördüm. Ona dört dirhem verdi. Ama Eslem bir dirhemi geri verince adam sordu: *"Ey Allah'ın kulu! Niçin sadakamı geri çevirdin?"*. Eslem şöyle cevap verdi: *"Peygamber (s.a) beni, fuzûlî mal biriktirmekten sakındırdı"*. Ebu Süleym şöyle devam ediyor:

Daha sonra Eslem'in yine zenginleştiğine şahit oldum. Bu kez; *"keşke Ebu Râfî fakir iken ölseydi"* diyordu. Allah (c.c) ondan razı olsun.

SELMÂN-I FÂRİSÎ (R.A)

Künyesi Ebu Abdullah'tır. İsfahan'ın Cey ya da Ramehür-müz kasabasıdır. Sarılacağı bir inanç arayışıyla yola çıkan Selman'ı yol arkadaşları esir alıp yahudilere satarlar. Daha sonra başından birçok olay geçen Selman peygamberimizin Medine'ye geldiği sıralarda müslüman olur. Ama köle oluşu, onun Bedir ve Uhud harplerine katılmasını engeller. Hendek ve sonraki tüm gazvelere katılan Selman, Hz. Ömer zamanında da Medâin valisi olmuştur⁽¹⁾.

Şahsiyeti ve Peygamber (s.a) Tarafından Övülmesi ⁽²⁾

Muhacirlerden Ebu Abdullah Selman b. İslâm, Perslilerin (Fârisîlerin) önde gelenlerinden olup iyi bir eş, bitmez tükenmez bir gayret ve coşku sahibi, hikmet ehli, âbid ve âlim bir zâttır. Müslümanların Allah yolunda yaptıkları cihadda sancaktarlık yapmıştır. Rasûlullah (s.a)'ın yakın arkadaşlarından ve seçkin şah-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 269.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 185-208.

siyetlerden biridir. Allah yolunda vatanını terkettiği için cennetin arzulanacağı kimselerdendir. Birçok savaşta ve zor zamanlarda Hz. Peygamber (s.a)'e katıldığı için karşılaştığı kılığa ve sıkıntılara onunla beraber dayanmıştır.

Tasavvuf, imanı muhafaza uğrunda her türlü sıkıntıya göğüs gerebilmektedir.

Enes (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"İslâm'ın önderleri dörttür. Ben Arab'ın, Süheyb Rum'un, Selman Fâristler'in ve Bîlâl de Habeşliler'in önderi (içlerinden İslâm'la ilk muhatap olan)dır".

Selman'ın Evliliği ve Densizlere Cevabı

Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den naklediliyor:

Selman, Kinde kabilesinden bir hanımla evlenmişti. Hanımı için bir ev inşa etmişlerdi. Evin bittiği akşam **Selman** arkadaşları ile birlikte eşinin evine gitti. Eve vardıklarında arkadaşlarına:

"Dönünüz! Allah mükâfatınızı versin" dedi. Bazı akılsızların yaptığı gibi, onların, eşinin olduğu eve girmelerine izin vermedi. Güzelce inşa edilmiş, süslü püslü eve bakarak şöyle dedi:

"Evimizin böyle olmasını Allah mı diledi? Yoksa bu ev Kinde'nin Kâbe'si mi oldu?" Ona:

"Evinizin böyle olmasını Allah dilemedi. Ayrıca Kinde'nin Kâbesi de değildir" dediler.

Selman, evi süsleyen bütün örtü ve perdeler indirilinceye kadar içeri girmede. Sadece kapının örtüsü bırakıldı. Eve girince çok miktarda eşya gördü. ***"Bu eşyalar kimin?"*** diye sorduğunda, ***"senin ve eşinin"*** dediler. Bunun üzerine **Selman (r.a)** şöyle dedi:

"Dostum (Peygamber) (s.a) bana bunları edinmeyi tavsiye etmedi. O bana, dünyadaki eşyaman, ancak bir yolcunun azığı kadar olmasını tavsiye etti".

Selman evde bir hizmetçi gördü. ***"Bu hizmetçi kimindir?"*** de-

diğinde, "senin ve eşinin hizmetçisidir" dediler. Bunun üzerine Selman (r.a):

"Dostum (Peygamber) (s.a) bana bunu da tavsiye etmedi. O bana, nikahım altındakinden başkasına sahip olmamayı tavsiye etti. Eğer ben böyle bir şeye müsaade edersem ve diğer hanımlar da bunu benimserlerse, onların kazanmış olduğu günahın bir misli de bana yazılır. Onların günahından da hiçbir şey eksilmez. -Sonra eşinin yanındaki hanımlara- Siz yanımdan çıkıp, beni eşimle baş-baş bırakacak mısınız?" dedi. Kadınlar dışarı çıktılar.

Kadınlar çıkınca Selman kalkıp kapının örtüsünü indirdi. Sonra eşinin yanına gelip oturdu ve alnını okşayarak ona, -evliliğin hayırlı olması için- dua etti. Ardından eşine;

"Sana emrettiğim bir hususta bana itaat edecek misin?" dedi. Eşi;

"Ben kendisine itaat edilecek birinin sohbetinde -arkadaşlığında- bulunuyorum" diye cevap verdi. Selman ise eşine şöyle dedi;

"Dostum Ebu'l-Kâsım (s.a) bize, birimiz evlenip eşinin yanına girdiğinde, kalkıp namaz kılmasını ve eşini arkasında namaza durdurmasını, duâ etmesini ve eşine; Allah'a imanı telkin etmesini, ancak bundan sonra eşiyle ilişkide bulunmasını emretti".

Sonra her ikisi de kalkıp mescide gittiler ve Allah (c.c)'ın nasip ettiği kadar namaz kıldılar. Daha sonra mescidden ayrılıp evlerine geldiler. Sabah olunca arkadaşları geldi ve ona;

"Eşini nasıl buldun?" diye sordular. Selman onların sorularına iltifat etmedi. Soruyu ikinci kez tekrar ettiler. Selman yine cevap vermedi. Üçüncü defa tekrar ettiler, o yine cevapsız bıraktı. Daha sonra onlara;

"Allah Teâlâ örtüleri, perdeleri ve kapıları içeridekileri gizlemek için var etmiştir. Sizden birisi için, o örtülerin dışındaki şeyleri bilmesi yeter. Fakat onların gerisindeki şeylerden sorulmaz. Peygamberimiz (s.a)'ın şöyle buyurduğunu işittim: Yatakta (ve evde) olandan bahseden kimse, yol ortasında birbirleriyle çiftleşen iki eşek gibidir" dedi.

İbni Abbas (r.a) anlatıyor:

Selman (r.a), bir süredir bulunduğu bir yerden dönmüştü. **H. Ömer** (r.a) onunla karşılaşınca;

"Allah için senden razıyım" dedi. Bunun üzerine **Selman**;

"Öyleyse beni evlendiriver" diye teklifte bulundu. Fakat **Ömer** (r.a) susuverdi. Sonra **Selman** (r.a) şöyle dedi:

"Allah için benden razısın da, kendi nefsin için razı değil misin?"

Ertesi gün **H. Ömer** (r.a)'ın kavminden bir grup insan **Selman**'ın yanına geldi. **Selman** onlara;

"Bir isteğiniz mi var?" diye sordu. Onlar;

"Selman! Sen bu işten (Ömer'in kızıyla evlenme isteği) vazgeç" dediler.

Bu istek karşısında **Selman** şu güzel sözleri söyledi: *"Allah'a yemin olsun ki, beni onun kızıyla evlenme düşüncesine, emirliği ve cemiyetteki itibarı sevketmedi. Dedim ki, bu iyi bir insandır. Umulur ki Allah, onun ve benim neslimden hayırlı zürriyetler çıkarır"*.

Böylece **Selman** (r.a) Kinde'den bir hanımla evlendi.

H. Ali (r.a) 'nin **Selman** (r.a)'ı Övmesi

Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'e **Selman** (r.a)'ın nasıl biri olduğu soruldu. **Ali** (r.a) şöyle dedi:

"Öncekilerin ve sonrakilerin ilmine sahiptir".

Za'dân el-Kindî'den naklediliyor:

Bir gün **H. Ali** (r.a)'nin yanındaydık. Halk onun temiz bir kişilik ve mizaca sahip olduğunu onaylamıştır. Cemaattakiler ona;

"Ey Müminlerin Emiri! Bize arkadaşlarınızı anlat" dediler. **Ali** (r.a);

"Hangi arkadaşlarımı?" dedi. Oradakiler;

"Muhammed (s.a)'in ashabını" diye cevapladılar. Bu defa **Ali** (r.a);

"Hz. Peygamber (s.a)'in ashabının tamamı benim arkadaşım dır. Siz hangilerini kastediyorsunuz?" diye onlara sordu. Mecliste-

kiler; "senin, kendilerini iyilikle anıp dua ettiğin kimseler, başkaları değil" dediler.

Ali (r.a) Selman'dan söz edip şöyle dedi: "Sizin için Lokman Hekim gibi biridir. Selman bizdendir ve ehli beytten biri olarak bizim yolumuzdadır. O önceki ve sonraki âlimlerin ilmine sahiptir. İlk (Tevrat ve İncil) ve son (Kur'ân) kitabı okur. Uçsuz bucaksız engin bir denizdir".

Selman (r.a)'ın Ebu Derdâ (r.a)'yı Uyarması

Ebu Derdâ (r.a)'dan naklediliyor:

Selman (r.a) Ebu Derdâ'nın yanına gelmişti. Hanımının çok pejmurde bir vaziyette olduğunu gördü. **Selman kadına;**

"Sana böyle ne oluyor?" diye sordu. Kadın;

"Kardeşin **Ebu Derdâ** yanına kadın istemiyor. Gündüz oruç tutuyor, geceyi ise ibadetle geçiriyor" cevabını verdi. Bunun üzerine **Selman Ebu Derdâ'ya dönüp;**

"Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Geceleri namaz kıl, ama uyu da. Gündüzleri oruç tut, ama ara da ver" dedi.

Bu haber Hz. Peygamber (s.a)'e ulaşınca şöyle buyurdu:

"**Selman'a Allah tarafından ilim bahşedilmiştir**".

İlim Dicle Gibidir

Ebu'l-Buhterî anlatıyor:

Benî Abes'ten bir adam **Selman'a** arkadaş olmuştu. Adam Dicle nehrinden su içmişti. **Selman** arkadaşına;

"Dön yine iç" dedi. Arkadaşı;

"**Kandım**" cevabını verince **Selman (r.a);**

"**Senin içtiğin su Dicle'nin suyundan bir şey eksiltti mi? Ne dersin?**" diye sordu. Arkadaşı;

"İçtiğim birkaç yudum su onu azaltmaz" diye cevap verdi. **Sel-**

man (r.a) şöyle dedi;

"İşte ilim de böyledir, eksilmez. Öyleyse senin için faydalı olan ilmi öğren".

Selman (r.a), **Huzeyfe** (r.a)'ye şöyle demiştir: *"Ey Beni Abesli! İlim çok, ömür kısadır. İlimden dînin gerektirdiği kadar al ve gerisine aldırış etme, bırak".*

İnanç Özgürlüğü

Ebu'l-Buhterî'den naklediliyor:

Selman-ı Fârisî (r.a)'nin komutanı olduğu bir İslâm ordusu, Persler'in saraylarından birini muhasara altına almıştı. Askerleri **Selman'a**;

"Ey Ebu Abdullah! Onları İslâm'a davet etmeyecek misin?" dediler. **Selman** (r.a) onlara;

"Beni bırakın da onları, Rasûlullah (s.a)'dan işittiğim şekilde İslâm'a davet edeyim" dedi. Sonra da Persliler'e şöyle seslendi:

"Ben de sizdenim, Fârisî'yim. Araplar'ın bana itaat ettiğini görüyor musunuz? Eğer müslümanlığı kabul ederseniz, leh ve aleyhimizde olan hususlar sizin için de geçerli olur. Eğer ille de dinimizde kalacağız dersiniz, sizi dininizde serbest bırakırız. Fakat bize cizye verirsiniz. Eğer bu şartı da kabul etmezseniz, eşit şartlar altında çarpışırız".

Kaleden şu cevap geldi:

"Biz İslâm'a girmiyoruz, cizye de vermeyeceğiz. Ancak savaşa varız".

Askerleri **Selman'a**;

"Ey Ebu Abdullah! Onları -bir defa da- biz İslâm'a davet edelim" dediler. Fakat **Selman** razı olmadı. **Selman** onları üç gün boyunca İslâm'a davet etti ve diğer şartları söyledi. Sonra şöyle dedi:

"Onları biz mi hidâyete erdireceğiz?"

Ardından müslümanlar muhasara altındaki kaleyi aldılar.

Yatsıdan Sonraki Haller

Tarık b. Şihab'dan naklediliyor: Tarık, neler yaptığını görmek için Selman'ın yanında gecelemişti. Selman namaz için gecenin sonuna doğru kalktı. Tarık, Selman hakkında tahmin ettiği kadar ibadet yaptığını görememiş gibiydi. Düşündüklerini Selman'a anlatınca Selman şöyle dedi:

"Beş vakit namazı kılınız. Çünkü bu beş vakit, ölüm isabet etmez ise -büyük günahları kastediyor- küçük yaralar için keffaret olur. İnsanlar yatsı namazını kılınca şu üç merhaleye varırlar; Bunlar, lehine olmayıp aleyhine olan, aleyhine olmayıp lehine olan ve hem lehine hem de aleyhine olmayan sonuçlardır. Bir kişi gecenin karanlığını ve insanların bilememesini fırsat bilip günahlara rağbet ederse bu iş aleyhine olur, lehine hiçbir şey yoktur. Bir diğeri de gecenin karanlığını ve insanların bilememesini fırsat bilip gece kalkar namaz kılar, bu tamamen menfaatına bir durumdur, aleyhine hiçbir şey yoktur. Bazı kimselerin de fayda ve zararına olmayan durumlar vardır. Bir kimse namaz kılar sonra da uyursa, bu ne lehine ne de aleyhinedir. Zorlu sefer için dikkatli ol. Hayırlı işlere yönelmeli ve devam etmelisin".

Dört Güzel İnsan

Ebu Bureyde babası yoluyla Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bana Rûhu'l-Emin (Cebrâil) geldi ve Allah'ın, ashabımdan dört kişiyi çok sevdiğini söyledi".

Yanında bulunanlardan biri Rasûlullah (s.a)'a:

"Kimdir onlar ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordu. O şu cevabı verdi:

"Ali, Selman, Ebu Zer ve Mikdad'dır".

Selman'ın Hikâyesi :

Ebu Tufeyl el-Bekrî'nin Selmânu'l-Hayr (Selmân-ı Fârisî)'den yaptığı rivayet ise şöyledir:

Selman anlatıyor:

Ben Cey (İsfahan'da bir şehir) ahalisindendim. Orada yaşarken Allah kalbime, gökleri ve yeri kimin yarattığı sorusunu attı. Ben de hiç kimseyle konuşmayan ve kötülüklerden uzak duran bir adama vardım ve ona; *"hangi din daha faziletlidir?"* diye sordum. O; *"bu mevzudan sana ne! Yoksa babanın dininden başka bir din mi arıyorsun?"* dedi. Ben; *"hayır! Fakat göklerin ve yerin Rabbinin kim olduğunu ve hangi dinin daha üstün bulunduğunu bilmeyi istiyorum"* dedim. O bana; *"ben bu hususu bilen, Musul'daki rahipten başkasını tanımıyorum"* dedi. Böylece oraya gittim ve rahibin yanına vardım. Rahip kıt kanaat geçinen biriydi. Gündüzleri oruç tutuyor, geceyi de ibadetle geçiriyordu. Ben de onun gibi ibadet etmeye başladım. Yanında üç yıl kalmıştım. Sonra vefat etti. Ölmeden önce ona; *"beni kime bırakıyorsun?"* dedim. Rahip bana; *"doğuda benim gibi sahih din üzere bulunan birini tanımıyorum. Cezire'nin arka tarafında (Nusaybin olabilir) bir rahip var. Ona git ve benden selam söyle"* dedi.

Dediği yere gidip rahibe selamını ilettim ve arkadaşının vefat ettiğini bildirdim. Böylece onun da yanında üç yıl kaldım. Sonra o da vefat etti. Ona da; *"nereye gitmemi emredersin"* diye sormuştum. Rahip bana; *"yeryüzünde benim inandığım ve yaşadığım din üzerinde, Amuriyye (Anadolu Sivrihisar)'de bulunan büyük üstad rahibden başka bir din adamı tanımıyorum. Fakat ona da ulaşım ulaşılamayacağından emin değilim"* diye cevap vermişti.

Tarif üzerine yola çıktım ve dediği rahibe ulaştım. Rahip pek bilgili biriydi. Ölüm onu da yakalayınca; *"nereye gitmemi emredersin?"* diye ona da sordum. Rahip; *"dünyada benim gibi bir din adamı olduğunu bilmiyorum ki, ona git diyeyim. Fakat ömrün yeterse -ömrünün pek yeteceğini de zannetmiyorum ya- İbrahim (a.s)'in ailesinden bir adamın çıktığını duyacaksın. Ben kendimin ona erişeceğini sanıyordum. Onunla birlikte olman mümkün olursa ona git. Çünkü o hak dini getirmiştir. Bu peygamberin alâmetleri şunlardır: Kavmi ona sihirbaz, cine tutulmuş ve kâhin diyecektir. O, hediyeyi kabul edip yiyecek, sadakadan ise yemeyecektir. İki kürek kemiği arasında peygamberlik mührü vardır"* diye cevap verdi.

Ben yalnız başıma kalmıştım. O sırada Medine taraflarından

bir kervan geldi. Ben; "kimlerdensiniz?" dedim. Onlar; "Biz Medine ahalisindeniz ve tüccar bir topluluğuz, ticaretle geçiniriz. Fakat İbrahim'in sülâlesinden bir adam çıktı ve bizim aramıza -Medine'ye- geldi. Kavmi de onunla savaşıyor. Biz ticaretimize engel olmasından korkuyorduk, fakat o Medine'ye hakim oldu" dediler. Ben; "Peki onun hakkında ne diyorlar?" diye sordum. İçlerinden biri; "sihirbaz, cinlenmiş (mecnun) ve kâhin diyorlar" dedi. Ben; "İşte bunlar onun işaretleridir. Beni reisinize götürün" dedim. Kervanın reisine gelip; "Beni Medine'ye kadar götür" dedim. Reis; "Peki buna karşılık ne vereceksin?" diye sordu. Ben: "Sana verecek bir şeyim yok. Fakat sana köle olurum" dedim.

Bu anlaşma üzerine adam beni Medine'ye getirdi. Beni hurmahğında çalıştırıyordu. Hurmaları, develerin su çektiği gibi su çekerek suluyordum. Çalışmaktan sırtım ve göğsüm yara olmuştu. Söylediklerimi anlayan birini de bulamıyordum. Nihayet bahçeye su almak için yağlı bir Fârisî kadın geldi. Onunla konuştum. Dediklerimi anlıyordu. Ona; "Peygamberliğini açıklayan adam nerededir? Bana onun yerini söyle" dedim. Kadın; "O, sabah namazını kılınca erkenden buradan geçer" dedi.

Sabah için biraz hurma toplayıp hazır ettim. Sabah kadının dediği vakit olunca dışarı çıktım ve peygamber (s.a)'e hurmaları ikram ettim. Rasûlullah (s.a); "Nedir bu? Sadaka mı, hediye mi?" diye sordu. Ben sadaka olduğunu belirttim. Rasûlullah (s.a); "Şunlara git" dedi. Arkadaşları da yanındaydı. Onlar yediler, fakat Rasûlullah (s.a) hiç yemedi. Ben kendi kendime; "Bu birinci emâre" dedim.

Ertesi gün olunca, aynı yere bir miktar hurma ile tekrar geldim. Rasûlullah (s.a); "Nedir bu?" diye sordu. Ben; "Hediye" dedim. Bunun üzerine kendisi yedi, arkadaşlarını da çağırdı. Sonra benim, sırtımdaki mûhre bakmak için çabaladığımı gördü. Durumu anladığından, sırtındaki ridayı çıkardı. Sırtındaki mûhrü görünce öptüm ve ona sarıldım. Bana: "Nedir senin bu halin?" dedi ve kim olduğumu sordu. Ben de ona başımdan geçenleri anlattım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); "git kölesi olduğun kimseden hürriyetini satın al" buyurdu.

Böylece Hz. Peygamber (s.a) Selman'ın, üç yüz hurma dikip yeşertmesi ve kırk ukiyye altın vermesi şartıyla hürriyetini

almasını sağladı. Hz. Peygamber (s.a) Selman'a; *"hurmaları dik"* dedi. O da dikti. Sonra; *"git kovayı kuyuya sal, iyice dolmadan kovayı çekme. Çektiğin suyu hurmaların köküne dök"* buyurdu. Selman da denileni yaptı. Böylece hurmalar kısa zaman içinde hızlıca büyüdü. Halk şöyle dedi: *"Sübhaneallah! Biz böylesi bir köle hiç görmedik! Muhakkak bu kölenin bir özelliği var"*. Halk onun başına toplanmıştı. Sonra Hz. Peygamber (s.a) ona bir kese verdi. Selman kesede kırk ukiyye altın olduğunu gördü.

Dünya Mülkü Ne Kadar Olmah?

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a) ziyaret kastıyla Selman'ın yanına gitmişti. Selman (r.a) ağlamaya başladı. Sa'd ona;

"Niçin ağlıyorsun? Arkadaşlarına kavuşacaksın ve Havz-ı Keuser kenarında Hz. Peygamber (s.a)'e varacaksın. Peygamberimiz senden razı olarak âhirete geçti" diye teselli etmeye çalıştı. Selman şu cevabı verdi:

"Ben ölümden korktuğum için ağlamıyorum. Dünyaya bağlılıktan da değil. Fakat Rasûlullah (s.a) bize tavsiyede bulundu ve bizden söz alarak şöyle dedi: 'Dünyadaki nasibiniz, yolcunun azığı kadar olsun'. Ama şu etrafımdaki yastıkları görüyorsunuz. onun evinde ise ancak temizlik yapacak kapacak gibi şeyler vardı".

Bunun üzerine Sa'd (r.a): *"Öyleyse bazı tavsiyelerde bulun da, senden sonra onları yerine getirelim"* dedi. Selman şunları tavsiye etti:

"Bir sıkıntıya düşer olduğunda, birisi hakkında hüküm verdiğinde ve bir taksimatta bulunduğu anda Rabbini an".

Müverrik el-İcl' den naklediliyor:

Selman ölümünden önce ağladı. Ona; *"niçin ağlıyorsun?"* dediler. Selman (r.a) şöyle dedi:

"Rasûlullah (s.a) bize vasiyette bulunarak; Sizin dünyadaki mülkünüz, bir yolcunun azığı kadar olsun dedi".

Selman (r.a) vefat edince evine baktılar. Evde bir eğer, bir örtü parçası ve biraz yiyecek bulunmuştu. Takriben yirmi dirhem

kadar da para bulabildiler.

Selâme el-İclî anlatıyor:

Kızkardeşimin Kudâme adındaki oğlu köyden bize gelmişti. Bana;

"Selman-ı Fârisî'yi görüp selam vermek istiyorum" dedi. Yeğenimle birlikte çıkıp ona gittik. Onu Medâin'de bulduk. Selman o sırada hurma liflerinden yapılmış bir yatakta yatıyordu. Selamlaşmadan sonra dedim ki:

"Ey Ebu Abdullah! Bu benim kız kardeşimin oğludur. Tâ çöllerden geldi. Seni görmek ve selam vermek arzusunda". Selman;

"Allah'ın selamı ve rahmeti onun da üzerine olsun" dedi. Ben;

"Seni çok sevdiğini söylüyor" dedim. Selman;

"Allah da onu sevsin" dedi.

Hasan-ı Basrî (r.h.)'den naklediliyor:

Selman (r.a) otuzbin kadar müslümanın başında emir (komutan) iken yıllık tahsisatı beşbin dirhem idi. Askerlerine, bir kısmıyla üstünü örttüğü, diğer bir parçasını da üzerine giydiği bir kıyafetle hitab ediyordu. Tahsisatı çıktığında hepsini dağıttı. O bizzat eliyle kazandığından yiyordu.

Amr b. Ebî Kurre el-Kindî anlatıyor:

Babam kızkardeşini, evlenmesi için Selman'a arzetmişti. Fakat Selman kabul etmedi. O, Bakîra adlı azadlı bir kadınla evlendi. Babam Ebu Kurre, Huzeyfe ile Selman'ın arasında bir kırgınlık olduğunu haber almıştı. Huzeyfe'nin yanına gitti ve mevzunun ne olduğunu sordu. O da mevzunun kendisine ait bir bahçeyle alakalı olduğunu söyledi. Bahçeden zenbille yeşillik alınıp götürülmüştü. Sonra beraberce Selman'ın evine gittik. Babam eve girdi ve selam verdi. Daha sonra Ebu Kurre'ye mevzuyu anlatması için izin verildi. Selman'ın başucunda bir miktar yiyecek ve giyecek vardı. Sonra Selman babama:

"Bu azadlı kölenin kendi için yaptığı yatağa otur" dedi.

Kalp Kalbi Çeker

Hâris b. Umeyre der ki:

Medâin'e varıncaya kadar yürüdüm. Baktım ki, üzerinde eski bir elbise bulunan bir adam elindeki deri parçasını çiğniyor. Bana doğru dönüp baktı ve eliyle işaret edip; "*Ey Allah'ın kulu! Olduğun yerde dur*" dedi. Ben de durdum ve yanımdaki adama;

"*Kimdir bu adam?*" diye sordum. Adam; "*bu Selman'dır*" dedi.

Sonra Selman evine girdi ve beyaz bir elbise giyip dışarı çıktı. Elimi tutup merhabalaştıktan sonra halimi hatırlımı sordu. Ben:

"*Ey Allah'ın kulu! Bugüne kadar ne sen beni gördün ne de ben seni, ne sen beni bilirsin ne de ben seni*" dedim. Selman (r.a);

"*Hayır öyle değil. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, seni gördüğümde ruhum ruhunu tanıdı. Sen Hâris b. Umeyre değil misin?*" dedi. Ben şaşkınlık içinde; "*evet, oyum*" dedim. Bunun üzerine Selman (r.a);

"*Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu işittim: Ruhlar saf saf olmuş askerler gibidir. Allah için birbirini tanıyanlar kaynaşır, Allah için birbiriyle yakınlaşamayanlar da dost olamazlar*" dedi.

Hangi Hediye Selamdan Daha Büyük Olabilir

Ebu'l-Buhterî der ki:

Eş'ab b. Kays ve **Cerîr b. Abdullah el-Beceli**, Selman'ın yanına gitmek üzere çıktılar. Medâin'in nahiyelerinden olan Has isimli yere gelip, selam vererek Selman'ın huzuruna girdiler. Sonra;

"*Sen Selmân-ı Fârist misin?*" diye sordular. Selman; "*evet*" dedi. Ardından;

"*Rasûlullah (s.a)'ın arkadaşısın değil mi?*" dediler. Selman;

"*Bilmiyorum*" dedi. Bunun üzerine Eş'ab ve Cerîr şüpheye düştü. "*Herhalde aradığımız bu değil*" dediler. Selman (r.a) on-

lara şöyle dedi;

"Sizin görmeyi dilediğiniz kişi benim. Rasûlullah (s.a)'ı da gördüm ve onunla sohbet ettim. Fakat onun arkadaşı, onunla birlikte cennete girendir. Söyleyin ne istiyorsunuz?". Ziyaretçiler;

"Biz Şam'daki bir arkadaşının yanından geliyoruz" dediler. Selman; "kimdir o?" deyince, "Ebu Derdâ" dediler. Bunun üzerine Selman (r.a);

"Peki öyleyse, sizinle birlikte gönderdiği hediye nerede?" dedi. Eş'ab'la Cerîr;

"Bizimle herhangi bir hediye göndermedi" dediler. Selman ısrarla;

"Allah'tan korkun ve emaneti verin. Çünkü onun yanından gelen bir kişi hediyeyle birlikte gelmiştir" dedi. Adamlar dayanamayıp;

"Bu hususta üzerimize fazla gelme. Yanımızda mallarımız var. Onlardan dilediğini al" dediler.

Selman (r.a) ısrarını sürdürüp;

"Ben sizlerin mallarını istemiyorum. Arkadaşımın sizinle gönderdiği hediyeyle istiyorum" dedi. Adamlar ısrar karşısında;

"Vallahi bizimle bir şey göndermedi. Ancak o şöyle demişti: İçinizde bir adam var ki, Rasûlullah (s.a) onunla birlikte başbaşa kaldığında başka birini aramazdı. Ona gittiğinizde benden selam söyleyin".

Selman beklediği cevabı almıştı. Onlara şöyle dedi:

"Ben bunun dışında sizden başka bir şey beklemiyordum. Hangi hediye, Allah katından gelen mübarek ve temiz selamdan daha değerlidir?"

Siz de Daha Dün Kötü Bir Kavim Değil miydiniz?

Ebu Nüheyk ve Abdullah b. Hanzala'dan naklediliyor:

Selman'la birlikte bir orduda bulunuyorduk. Mü'minlerden biri Meryem sûresini okudu. Bu arada askerlerden biri Meryem'e ve oğlu İsa'ya küfretti⁽¹⁾. Biz de onu, her yanı kanayınca kadar

(1) Hristiyanlar İsa'ya taptıkları için buna kızıyor ve cahilce davranarak İsa'ya küfrediyor.

dövdük. O da Selman'a gidip, bizleri şikâyet etti. Selman (r.a) bize gelip:

"Bu adamı niye dövdünüz?" dedi. Biz de:

"Meryem sûresini okuyorduk. O da Meryem'e ve oğluna sövdü" dedik. Selman şöyle dedi:

"Niçin bu gibilere şunu hatırlatmıyorsunuz? '(Onların) Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da bilmeyerek sınırı aşıp Allah'a sövmesinler...(1)' Ey Arap topluluğu! Sizler dinleri, evleri, yaşantıları çok kötü olan bir kavim değil miydiniz? Allah sizi aziz kıldı ve nimetler verdi. Halkı Allah'ın kahrıyla cezalandırmak mı istiyorsunuz! Vallahi, ya bu huyunuzdan vazgeçerseniz ya da Allah sizin elinizdeki nimetleri alır başkalarına verir. Sonra anlarsınız, ama vakit geçmiş olur. Ey müminler! Yatsı ile vitir arasındaki namazları kılınız. Böylece kişi, virdlerinin ağırlığını üzerinden atar ve gece kalkamama korkusuyla, yatsıdan sonraki lüzumsuz sohbeti terkeder. Çünkü yatsıdan sonraki boş konuşmalar, kişinin gecesini mahveder".

Huzeyfe! Sanki Kanıma Giriyorsun

Rivayete göre; Huzeyfe (r.a) Selman (r.a)'a:

"Sana bir ev inşa edeyim mi?" dedi. Fakat Selman bu tekliften hoşlanmadı. Sonra Huzeyfe şöyle dedi:

"Ben sana bir ev yapacağım; yattığında, başın burada ayakların şurada olur. Ayğa kalktığında, başın dimdik durur". Selman Huzeyfe'ye şu cevabı verdi:

"Huzeyfe! Sanki nefsimi (kanıma) giriyorsun, beni aldatmaya çalışıyorsun!".

Kıyamet, Zulüm ve Cennetin Dünyaya Benzemezliğine Dair

Cerîr anlatıyor:

Selman bana;

"Ey Cerîr! Dünya hayatında Allah için mütevâzi ol. Kim

(1) En'am, 108.

Allah için mütevâzi olursa, Allah kıyâmet günü onun derecesini yüceltir. Ey Cerîr! Kıyâmetin karanlıklarının nasıl olduğunu biliyor musun?" dedi. Ben; "hayır!" dedim. Bunun üzerine Selman (r.a);

"O, kişilerin birbirlerine olan zulmüdür" dedi ve eline bir çöp aldı. Parmakları arasındaki çöpü neredeyse göremiyordum. Bana dönüp;

"Ey Cerîr! Cennette buna benzer bir çöp arasan bulamazsın" dedi. Ben;

"Ey Ebu Abdullah! Hurma meyveleri ve ağaç nerede?" diye sorunca Selman (r.a) şu cevabı verdi:

"O ağacın kökü inci ve altın, dalları ise meyve ile doludur".

Selmân-ı Fârisî (r.a) şöyle demiştir:

"İnsanların kıyâmet günü en günahkâr olanları, en çok haram söz sarfedenleridir".

Nefse Hizmet ve Övgü Dolu Yıldızlı Sözler İstemek

Hârîse b. Madrab Selman (r.a)'ın şöyle dediğini naklediyor:

"Ben nefsim'e hizmet etmekten korktuğumdan, her ihtimale karşı, kaderimin bana göstereceği acı sona göre kendimi hazırlıyorum". Hârîse devam ediyor :

Medâin halkı Selman (r.a)'ın mescide olduğunu haber alınca akın akın mescide gittiler. Bin kadar insan orada toplanmıştı. Selman ayağa kalkıp:

"Oturunuz, oturunuz" dedi. Oradakiler oturduklarında Selman Yusuf sûresini açıp okumaya başladı. Bu sırada topluluk dağılmaya başladı. Geride yüz kadar insan kalmıştı. Bunu gören Selman kızdı ve şöyle dedi:

"Siz yıldızlı sözler istiyordunuz. Ben size Allah'ın kitabını okuyunca çekip gittiniz".

Hiçbir Amel Küçük ve Önemsiz Değildir

Ebu'l-Buhterî, Selman (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmiş-

tir:

"Herkesin, topladığı hâsılatı ve onu koyacağı bir kabı vardır. Kimin hâsılatı iyi olursa, Allah (c.c) da ona iyi bir kap nasip eder, kimin de mahsulü kötü ve bozuk olursa, Allah (c.c) da onun konulacağı yeri kötü yapar".

"Adamın biri bir sinek sebebiyle cehenneme, diğer biri de cennete girmiştir". Yanındakiler Selman'dan bunu açıklamasını istediler. Selman (r.a) onlara şu hikâyeyi anlattı:

"Sizden önceki zamanlarda iki adam puta tapan bir topluluğun yanına uğramıştı. Bu topluluk, puta tapmayanların oradan geçmesine izin vermiyorlardı. Bu iki kişiden de puta tapmasını istediler. Bir tanesi; 'yanımda tapınacak bir şey yok' dedi. Topluluk; 'bir sinek bile olsa' diye emretti. Böyle iki arkadaştan biri sineğe tapıp onların şerrinden kurtuldu, fakat cehenneme gitti. Arkadaşına da aynı teklifte bulundular. Fakat o: 'Ben Allah'tan başkasına tapmam' dedi. Bunun üzerine adamı öldürdüler. O da bu davranışı sebebiyle cennete girdi".

Hayasızlıktan Hainliğe

Selmân-ı Fârisî şöyle diyor:

"Allah (c.c) bir kulun kötülüğünü isterse, onun hayâ duygusunu alır. Böyle kötü ve ahlâksız bir kişiden de Allah'ın rahmeti çekilip alınır ve onda, kabalık ve katı kalplilikten başka bir davranış görülmez. Kaba ve katı kalpli bir insan emin olma vasfını yitirir, onda hainlikten başka bir huy bulunmaz. Hain bir kişi ise, boynundan İslâm halkasını çıkarmış lânetliklerden olur".

Azrail Müminin Dostudur

Selem b. Atiyye el-Esedî den naklediliyor:

Selman (r.a), ölmek üzere olan bir adamı ziyaret etmek üzere yanına girdi ve şöyle dedi:

"Ey Melek! Bu adamcağıza yoldaş ol".

Râvi, yataktaki adamın; "melek; Ben her müminin yoldaşı (arkadaşı)'yım diyor" dediğini söylemiştir.

Üç Güzel Amel

Evs b. Dam'ac der ki:

Biz Selman (r.a)'a, hangi ameli yapmamız gerektiğini sorduk. O;

"Selâmı yaymak, mü'minlere yemek yedirmek ve herkes uyurken kalkıp namaz kılmak" cevabını verdi.

Meleklerle İmam Olmak

Selmân-ı Fârisî (r.a) şöyle demiştir:

"Çorak bir toprakta abdest alıp veya teyemmüm edip sonra ezan okuyan ve namaza duran hiçbir müslüman yok ki, meleklerden kendisini gözettiğini bilemediği- bir orduya imamlık yapmış olmasın (yani melek topluluğu onun ardında namaza durur, fakat kişi onları görmez)".

Toprak ve Muhit İnsanı Yüceltmez, Adil Hüküm Ver

Yahya b. Said anlatıyor: **Ebu Derdâ** (r.a) **Selman-ı Fârisî** (r.a)'ye bir mektup yazarak, onu mukaddes topraklara çağırıyordu. Selman da ona şu cevabı yazdı:

"Toprak ve muhit insanı yüceltmez, insanı ancak ameli yüceltir. Duydum ki sen tabib olmuştun. Eğer birilerini iyi ediyorsan senin için ne mutlu. Ama tabiblik taslayanlardan isen, insanları öldürüp de cehenneme girmekten sakın".

Ebu Derdâ iki kişi arasında hüküm verdiği zaman, onlar yanından ayrılırken şöyle bir bakar ve; *"Vallahi, ben galiba tabiblik taslayan bir adamım. Sizler dönün ve olayı tekrar anlatın"* derdi.

Mâlik b. Dinar (r.a)'den naklediliyor:

Selmân (r.a) **Ebu Derdâ** (r.a)'ya yazdığı mektupta şöyle demişti:

"Kulağıma geldiği kadarıyla sen, tabiblik yapıp insanları iyileştiriymişsin. Dikkat et de, bir müslümanı öldürüp cehenneme

girmeyesin..."(1).

Kalp ve Vücut Neye Benzer ?

Ebu'l-Buhterî'den gelen rivayete göre, **Selmân** (r.a) şöyle diyor:

"Kalple vücudun durumu, körle topalın durumu gibidir. Topal; 'Bir meyve görüyorum ama, ona ulaşmaya imkânım yok, beni oraya götür' der. Kör de, ayakları sağlam olduğundan topalın tarafine uyararak onu meyvenin yanına götürür. Böylece topal meyveden yer, köre de yedirir".

Allah'a Güvenmenin Fazileti

Muğîre b. Abdurrahman anlatıyor:

Selmân-ı Fârisî (r.a) **Abdullah b. Selâm**'a rastlamıştı. **Abdullah**'a;

"Eğer sen benden önce ölürsen, âhirette neyle karşılaştığını bana haber verirsin, eğer ben önce vefat edersem, bu defa ben sana haber veririm" dedi.

Selmân (r.a) daha önce vefat etmişti. **Abdullah** onu rüyasında gördü. **Abdullah Selman**'a;

"Ey Ebu Abdullah! Ne haldesin?" diye sordu. **Selmân**; *"iyiyim"* dedi. Bunun üzerine **Abdullah** (r.a);

"Peki orada en faziletli amel olarak neyi buldun?" diye sordu. **Selmân** ona;

"Tevekkülü çok farklı bir amel (kalbin ameli) olarak gördüm" cevabını verdi".

Diğer bir rivayette ise, **Selmân** (r.a)'ın üç defa; *"sana tevekkül tavsiye ederim. Tevekkül ne güzel şeydir"* dediği nakledilmiştir.

(1) Bu iki misalde tabiblikten maksat, hukuki ve insani davalara bakmaktır. Buradan, o vakit Ebu Derdâ'ya kadılık görevi verildiği anlaşıyor. (Çev.)

Allah'ın İyi Kullarına İhsanı

Selmân-ı Fârisî (r.a) anlatıyor:

"Firavun'un karısına işkence ediyorlardı. Firavun'un adamları oradan uzaklaşınca, melekler onu kanatlarıyla gölgelendirdiler. Artık o, işkenceye uğratılırken bile cennetteki yerini görüyordu".

"İki aslan, İbrahim (a.s)'e saldırmaları için özellikle aç bırakılmışlardı. Sonra her ikisi de Hz. İbrahim (a.s)'in üzerine salındı. Aslanlar İbrahim (a.s)'e dokunmayıp sağını solunu yalamaya başladılar. Daha sonra da ona secde ettiler".

Temiz Kalp

Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im'den naklediliyor:

Selmân (r.a) namaz kılmak için temiz ve uygun bir yer arıyordu. Onu gören Alce isimli kadın;

"Sen temiz bir kalp bulmaya bak, namazı ise dilediğin yerde kıl" dedi.

Meymun b. Mihrân anlatıyor:

Huzeyfe ve Selmân Nebath bir kadının yanına varıp;

"Burada namaz kılacak temiz bir yer var mı?" diye sordular. Kadın onlara;

"Siz kalbinizi temizleyin" dedi. Bu söz üzerine biri diğerine;

"Kâfir bir kadının kalbinden çıkan hikmetli sözü -küçük görme- dinle" dedi.

Musibetten Ders Almayan Kişi, Deveye Benzer

Said b. Vehb anlatıyor:

Selmân'la birlikte ziyaret maksadıyla Kindeli bir arkadaşı-
nın yanına gitmiştim. Selmân (r.a) ona şöyle dedi:

"Yüce Allah mü'min kulunu bir sıkıntıya uğratıp sonra ona âfiyet verince, bu o kulun yaptığı hatalar için keffâret olur. Bundan sonra yapacakları ise, cezadan muaf değildir. Yüce Allah (c.c)

fâcir (kâfir) bir kulunu bir sıkıntıya düşürüp de sonra ona âfiyet verirse, bu kişi, sahibi tarafından önce hapsedilen, sonra da salıverilen bir deve gibidir. Çünkü deve, kendisini niçin bağladıklarını ve niçin salıverdiklerini bilemez".

Müminin Dünyadaki Hali Neye Benzer ?

Selmân (r.a) şöyle demiştir:

"Mü'minin dünyadaki hâli, yanında, derdini ve devâsını bilen bir doktor bulunan hastanın hâli gibidir. Bu doktor, hasta, zararlı şeyleri isteyince onu engeller. Böylece onu korur. İşte mü'min de böyledir. Başkasında, kendisinde olandan fazla bir şeyler gördüğünde onu arzular. Ancak, Allah (c.c) onu bundan meneder ve ölüp de cennete girinceye kadar engeller".

Güldüren ve Ağlatan Üç Şey

Ca'fer b. Burkan der ki:

Bize ulaşan habere göre **Selmân (r.a)** şöyle demiştir:

"Beni üç şey çok güldürmüş, üç şey de çok ağlatmıştır: Ölüm kendisini istediği halde dünyayı arzulayana, Allah'ın devamlı gözlediği gafile ve Rabbini kızdığını ya da razı ettiğini bilmeden ağız dolusu kahkahayla gülene gülmüşümdür. Hz. Muhammed (s.a)'in dostları ve taraftarlarından ayrı kalmak, ölüm sarhoşluğu esnasında cehennemi görmenin verdiği dehşet ve cennete ya da cehenneme gideceğimi bilmeden Rabbimin huzurunda durup beklemek de beni kederlendirip ağlatan üç şeydir".

Nefis Yiyeceğe Kavuşunca Sükûnete Erer

Zeyd b. Sûhan'ın azatlı kölesi **Sâlim** anlatıyor:

Efendim **Zeyd**'le birlikte çarşıda dolaşıyorduk. **Selmân-ı Fârisî (r.a)**'ye rastladık. Bir miktar yiyecek almıştı. **Zeyd** ona, hâlini yadırgar bir tonla;

"Ey Ebu Abdullah! Allah Rasûlü (s.a)'nın arkadaşı olan sen bunu mu yapıyorsun?" diye sordu. Selmân (r.a) şu cevabı verdi:

"Nefis rızıkına kavuşursa sükûnete erer ve sen de vesveseden uzak bir şekilde kendini ibâdete verirsin".

Selmân (r.a)'ın Ölüm Ânı

Selmân (r.a)'ın hanımı Bukayra anlatıyor:

Selmân (r.a) vefat edeceği vakit beni yanına çağırdı. O, dört kapısı olan yüksek bir evde (çardak) bulunuyordu. Bana;

"Ey Bukayra! Şu kapıları aç, çünkü bugün bana ziyaretçiler gelecek. Bu kapılardan hangisinden yanıma gireceklerini kesti-remiyorum" dedi. Sonra da kendisine ait miski isteyip; *"bunu bir kabın içinde karıştır ve yatağımın etrafına dök. Ardından da aşağı in ve bekle. Bir zaman sonra ne olduğunu anlarsınız. Beni yatağımın üzerinde göreceksin"* dedi.

Bir zaman sonra yanına geldim. Ruhunu teslim etmişti. Yatağımın üzerinde sanki uyuyor gibi görünüyordu.

Siyer bilginleri Selmân'ın çok uzun yaşayan sahabilerden olduğunu söylerler. 250 Sene yaşadığını söyleyenler de vardır. Hz. Osman'ın hilafeti döneminde Medâin'de vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c), ondan razı olsun.

ABBAS B. ABDÜLMUTTALÎB (R.A)⁽²⁾

Hâşimoğlu Ebu'l-Fadl Abbas. Annesi Habbab kızı Nüfeyle'dir. Abbas Rasûlullah (s.a)'dan üç yaş daha büyüktür.

Abbas çok önceleri müslüman olduğu halde bunu gizlemiştir. Bedir Savaşı'na müşriklerin safında çıkmıştı. Orada Rasûlullah (s.a) mücahitlere şöyle demiştir:

"Abbas'ı gördüğünüzde öldürmeyin! Zira o istemeyerek bu savaşa katılıyor."

Ka'b b. Amr Ebu'l-Yüser, Abbas'ı esir alınca Abbas fidye vererek kurtuldu ve Mekke'ye döndü. Daha sonra Medine'ye hicret

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'ade*, c. 1, s. 282, Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 367.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 262.

etmiştir.

Şa'bi anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) Abbas'la beraber Akabe'deki yetmiş kişinin yanına geldi. Abbas;

"İçinizde konuşacak olanlar kısa kessin, zira müşriklerden sizi gözleyen casuslar vardır. Eğer sizi bulurlarsa savaş açarlar" dedi.

Ensar'ın sözcüsü Esad b. Zürrâre ayağa kalktı ve konuşmaya başladı:

"Ey Muhammed! Rabbine sor, sonra kendine ve ashabına neler istediğini söyle. Sonra bize bildir, söylediğin şeyleri uyguladığımız takdirde sevabımız nedir?"

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Rabbim hakkı için sizden isteğim şudur: Ona ibadet edin. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Kendim ve ashabım için de sizden şunu istiyorum. Bizi yanınıza alın, bizi koruyun, kendinizi nasıl koruyorsanız öyle!"

Oradakiler:

"Peki, böyle yaparsak mükâfatımız ne?" diye sordular.

"Cennet!" dedi. Allah Rasûlü.

Onlar da:

"O halde sana boyun eğiyoruz" dediler.

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Hiz. Ömer zamanında kurak günlerde yağmur duâsına çıkılırdı. Abbas da bu duâlara katılırdı. Duâyı yapan şöyle derdi:

"Ey Rabbimiz! Biz aç ve kurak kaldığımızda, Peygamberimiz olan Muhammed ile kapına varır, duâmızda onu aracı edinirdik. Şimdi de onun amcasını aracı ediniyoruz. Bize yağmur ver!"⁽¹⁾

Abbas, Osman'ın hilafeti zamanında, 88 yaşında, Hicri 32 yılının 14 Receb'inde vefat etmiştir. Kabri Bakî mezarlığındadır. Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Buhârî, Kitâbü'l-Menâkib, Esyed'in menkıbeleri.

USÂME B. ZEYD B. HÂRİSE (R.A)

Ona Usâme el-Habîb de denir. Rasûlullah (s.a) Usâme'yi çok severdi. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Annesi Ümmü Ey-men, Rasûlullah'ın dadısıdır.

İbni Ömer (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a), Ebu Bekir'in ve Ömer'in de içinde bulunduğu bir seriyye gönderdi. Başına da Usâme'yi getirdi. Ama Usa-me'nin küçük yaşta oluşu insanların zoruna gitti. İleri geri laf ettiler. Bunu duyan Rasûlullah (s.a) minbere çıktı ve şöyle hitap etti:

"Allah'a hamdolsun, insanlar Usâme'nin liderliği hususunda ileri geri laf ediyorlar. Daha önce de onun babası Zeyd'in başkanlığına itiraz etmişlerdi. Oysa kıvdıkları bu iki insan liderlik için yaratılmıştır. Bu işe lâyıktırlar. Usâme benim en sevdiğim insanlardandır, babası da öyle!

"Usâme'ye iyi davranmanızı tavsiye ederim!"⁽¹⁾

Hanes'in babasından naklettiğine göre Usâme o sırada 18 yaşındaydı.

Muhammed b. Sîrin anlatıyor:

Hız. Osman (r.a) devrinde hurmanın fiyatı bin dirheme çıktı. Usâme ise hurma ağacını kesti, meyvelerini topladı, anasına ikram etti.

Ona;

"Niçin böyle yaptın?! Baksana hurmanın fiyatı bin dirheme vardı? Büyük bir kâr kaynağından mahrum ettin kendini?!" dediler. Usâme;

"Annem bunu istemişti. Annem benden, gücümün yeteceği bir şey isteyince onu nasıl kırabilirim ki?!" dedi.

Vâkıdî'nin bildirdiğine göre, Usâme 20 yaşındayken Rasûlullah (s.a) vefat etmiştir.

(1) Müslim, Zeyd ve oğlu Usâme'nin fazileti babı.

Rasûlullah (s.a)'ın ölümünden sonra Vâdi'l-Kura'da oturan Usâme, daha sonra Medine'ye inmiş, Muâviye'nin hilafetinin sonuna doğru Cûrf'de vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

YÂSİR B. ÂMİR B. MÂLİK (R.A)⁽²⁾

Mekke'ye gelen Yâsir, Ebu Huzeyfe b. Mugîre'nin destekçilerinden oldu. Ebu Huzeyfe, onu Sümeyye bt. Hayyat adlı bir cariyeyle evlendirdi. Bu cariyeden Ammar adlı oğlu dünyaya geldi. Allah onları rahmetiyle kuşatsın.

Allah (c.c) İslâm'ı gönderdi. Yâsir ve Ammar müslüman oldular. Yâsir müslüman olunca Mahzunoğulları'nın işkenceleriyle karşılaştı. Dîninden dönsün diye ona her türlü cefayı reva gördüler.

Peygamberimiz, Yâsir ailesi için Allah'a özel olarak yalvarmıştır.

TUFEYL B. AMR B. TARÎF ED-DÜSÎ (R.A)⁽³⁾

Abdülvahid b. Ebî Avn anlatıyor:

Tufeyl, şerefli ve duyarlı bir adamdı. Devamlı misafir ağırlar, güzel şiir okurdu. Mekke'ye geldiğinde Kureyşliler ona, Rasûlullah (s.a) aleyhinde sözler söylemeye başladılar:

"Şu adam var ya, aramızda fitne çıkarıyor. Aileleri parçalıyor, O, bir sihirbaz gibi fısıldar, babayla oğulun arasını ayırır. Biz senin ve kavminin de bu tehlikeli adama kapılmasından korkuyoruz! Uzak dur ondan!" dediler.

Tufeyl anlatıyor:

Bu sözler üzerine dedikleri adamla hiç konuşmamaya, onu dinlememeye karar verdim. Mabede girdiğimde hiçbir şey duyma-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 268.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c. 1, s. 288.

(3) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c. 1, s. 305.

mak için kulaklarıma pamuk tıkaıııııı. Orada bahsettikleri adamı gördüm. Namaz kılıyordu. Merakla yaklaııııı. Bir şeyler okuyordu. Kendi kendime; *"ayıp bana! Ben ki şair ruhlu biriyim. Kötüylü iyiden ayıramayacak mıyım? Niye kulak vermeyeyim ki?! Eğer doğru ve güzelse kabul ederim, kötüyse çeker giderim"* dedim. Onu dinlemeye devam ettim.

Rasûlullah kalktı, evine yöneldi. Yanına yaklaııııı ve;

"Kavmin senin hakkında neler söylüyor!.. Bana kendini ve görüşünü anlat!" dedim.

Peygamber (s.a) bana İslâm'ı anlattı, Kur'ân okudu.

"Hayır... Olamaz... Ben böyle güzel bir söz işitmiş değilim. Bundan daha adilce bir karar duymuş değilim!" diyordum. Kur'ân beni etkilemişti. Allah'a teslim oldum. Allah elçisine döndüm ve;

"Ey Allah elçisi! Ben kavmimin saygın ve asil bir üyesiyim. Ben artık onların yanına vardığımda İslâm'ı anlatacağım. Benim için Allah'a duâ et ki, onları daha başarılı bir şekilde İslâm'a davet edeyim!" dedim.

Peygamber (s.a) şöyle duâ etti:

"Allah'ım! Bu kulun için bir yardım gönder. Bir nişane ver".

Kabilemin yanına döndüm. Birden iki gözümün arasına bir nur düştü. Kandil gibi aydınlattıydı.

"Allah'ım, yüzümdeki aydınlığı başka bir yere koy! Kavmin, bu nur ile değiştiğini anlayıp, dinlerinden döndüğüm için beni öldürmelerinden korkuyorum" dedim. Bunun üzerine nur alımdan aktı, elimdeki kamçının ucuna geldi. Kabile halkım, asılı bir kandili andıran bu ışığa baktılar, hepsi bütürlenmiş gibiydi. Eve girdim. Babama;

"Artık biz ayırırız. Sen benden değilsin. Ben de senden değilim" dedim.

"Niçin ey oğlum?" dedi.

"Ben müslüman oldum. Muhammed'e uydum" dedim.

"Oğulcağımız! Senin dînin benim dînimdir!" dedi.

"Peki, böyleyse git, güzelce yıkan, elbiseni tertemiz et!" dedim.

Babam gitti. Temizlendi. Geldiğinde ona İslâm'ı öğrettim. Daha sonra hanımım yanıma geldi. O da müslüman oldu. Bütün Devs kabilesini İslâm'a çağırdım. Ama beni dinlemediler. Ben de Rasûlullah'a gittim. Kızgındım:

"Devsliler'e bedduâ et!" dedim. Rasûlullah:

"Allah'ım! Devs kabilesini doğru yola erıştır!" diye duâ etti! Ardından bana;

"Şimdi dosdoğru kavminin yanına git! Onları yine İslâm'a çağır ve yumuşak davran!" dedi.

Ben de yine kavmimin yanına geldim. Onları İslâm'a davet ettim. Daha sonra Rasûlullah (s.a) Medine'ye hicret etti. Bedir, Uhud ve Hendek savaşları oldu. Ben müslüman olanları yanıma alarak Medine'ye geldiğimde, Rasûlullah (s.a) Hayber Gazvesi'ndeydi. Medine'de yetmiş, seksen ev, hepimiz Devsli'ydik. Müslüman olmuştuk. Hayber'e, Rasûlullah'a yetiştik. Onun safında çarpışıp hayır duâsını aldık.

Tufeyl, Yemame Harbi'nde şehit olmuştur. Allah (c.c) ondan razı olsun.

DAMÂD EL-EZDÎ (R.A) ⁽¹⁾

İbni Abbas anlatıyor:

Damâd Mekke'ye geldiğinde müşriklerin Peygamberimiz hakkında *"deli, cinlenmiş"* dediklerini duydu. Dâmâd muska yazmasını bilen biriydi. İçinden iyi niyetli bir edayla;

"Şu adamı bir göreyim. Belki Allah'ın yardımıyla ellerimde şifaya kavuşur zavallı adamcağız..." dedi.

Peygamberimizi görünce ona;

"Ey Muhammed! Ben okuyup üflerim, muska yazarım. Allah benim ellerimden dilediği kuluna şifa dağıtır. Sen de ister misin?"

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 307.

diye sordu. Rasûlullah (s.a) şöyle cevap verdi:

"Tüm övgüler Allah'adır. O'nu över, O'ndan yardım isteriz. Allah kimi hidayete erdirdiyse, onu kimse saptıramaz! Kimi de saptırdıysa, o doğru yola gelemes. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun benzeri ve ortağı yoktur. Bende onun kulu ve elçisiyim".

Rasûlullah'a, sözlerini üç defa tekrarlattım. Ben bir stüri şair, kâhin ve sihirbaz dinlemiştim ama sözün böyle çarpıcı ve doğrusunu ilk defa duyuyordum.

"Bu kelimeler denizleri doldurur. Ver elini İslâm üzere el tutuşalım" dedim. Rasûlullah'a ona bağlı kalacağıma, İslâm üzere olacağıma söz verdim.

Rasûlullah (s.a);

"Haydi şimdi kavmine git. Onlara anlat!" dedi. Ben de kavmi me gittim.

Rasûlullah daha sonra Damâd'ın kavmine bir akıncı gurubu gönderdi. Gurup döndüğünde kumandanları;

"Onlardan bir kötülük gördünüz mü?" diye sordu.

"Hayır! Onlar temiz, mübarek insanlardı" dediler⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU RUHM KÜLSÜM (R.A) ⁽²⁾

Muhammed b. Sa'd anlatıyor:

Ebu Ruhm, Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldikten sonra müslüman oldu. Onunla yanyana Uhud'a katıldı. O gün boğazına isabet eden bir okla şehit oldu.

Ebu Ruhm, Peygamberimiz için şöyle demiştir:

"Onun beni sevmesi ve benden razı oluşu; tüm dünyadan ve dünyadakilerden hayırlıdır".

(1) Müslim, *Kitabu'l-Cum'a*, Mûsned no. 2749.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 308.

Rasûlullah (s.a) Tebuk Harbi'ne asker hazırlasın diye, onu kavmine elçi olarak göndermiştir.

VEHB B. KÂBUS EL-MÜZENÎ (R.A) ⁽¹⁾

Muhammed b. Sa'd anlatıyor:

Vehb b. Kâbus, kızkardeşinin oğlu **Hâris b. Ukbe** ile sürülerini Müzeyne dağından Medine'ye indirdiler. Şehir bombostu.

"Nerede bu insanlar?" diye sordular.

Oradaki birkaç yaşlı:

"Uhud'da Uhud'da... Allah elçisi orada müşriklerle savaşıyor!" dedi. Onlar da;

"Tamam! Daha başka bir şey sormaya gerek yok!" dediler. Zaten böyle bir elçiyi bekliyorlardı. Hemen müslüman oldular ve Uhud'a savaşmaya koştular. Peygamberimize yaklaşmaya çalışan kâfirleri bir bir tepelediler. Oracıkta da şehit oldular. Hz. Ömer ile Sa'd b. Mâlik şöyle derler:

"Bizim için en imrenilecek ölüm, Müzenî gibi ölmektir". Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU'D-DAHDÂH SÂBİT B. DAHDÂH ⁽²⁾

Ebu'd-Dahdah, Uhud Savaşı'na katılmış ve orada şehit olmuştur.

Vâkıdî, Abdullah b. Âmir'den naklediyor:

Müslümanlar Uhud günü bölük pörçük idiler. Bir karmaşa vardı. Sabit doğruldu ve avazının çıktığı kadar şöyle seslenmeye başladı:

"Ey Ensar halkı! Beni dinleyin! Eğer Muhammed öldürülür-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'be*, c. 1, s. 308.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c. 1, s. 313.

se, bilin ki Allah diridir! Ölmez. O zaman dîniniz için savaşın!"

Onun bu sözleriyle Ensar harekete geçti. Tekrar hücuma başladılar. Ama karşılarına henüz müşrik olan Hâlid b. Velid kumandasında silahlı, cengâver bir gurup çıktı. Hâlid, Sâbit'i ve beraberindekileri öldürdü.

"Kârlı Çıktın Ey Sâbit!..."

Abdullah b. Mes'ud anlatıyor:

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir..."⁽¹⁾

Bu âyet indiğinde Ebu'd-Dahdah şöyle sordu:

"Allah bizden güzel bir ödünç mü istiyor?"

"Evet!" dedi Allah Rasûlü.

"Elini ver Ya Rasûlallah!" diyen Sâbit, Rasûlullah ile toka-laştı ve şöyle devam etti:

"Ben Rabbime hurma bahçemi veriyorum".

Bu bahçede altıyüz ağaç vardı. Sâbit hanımının yanına geldi, ona;

"Ey Ümmü Dahdah! Şimdi bu bahçeden çıkıyoruz. Burasını Rabbime verdim" dedi. Bahçe fakirlere dağıtıldı. Sâbit'in hanımı şöyle dedi:

"Kârlı çıktın ey Sâbit! Cennette daha güzel bir hurmalığımız olacak".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÂBÎT B. KAYS (R.A)⁽²⁾

Sâbit, Peygamber Efendimizin sözcüsüdür. Rasûlullah (s.a) onun için; *"ne iyi adam şu Sâbit b. Kays"* derdi.

(1) Hadid, 11.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Safoe*, c. 1, s. 318.

Yemâme günü müslümanlar yenilgiye yaklaştınca Sâbit şöyle dedi:

"Yazık şunlara! Neye tapıyorlar ve ne yapıyorlar?! Ey Ensar halkı! Açın önümü! Ancak böylece harbin ateşine girebilirim!"

O anda bir müşrik geldi, Sâbit'i şehit etti.

Enes'in rivayetine göre Sâbit, Yemâme Harbi'ne iki beyaz el-biseye bürünmüş ve kokular sürünmüş olduğu halde geldi. Belki de şehit olacağı kalbine doğmuştu.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU KATÂDE EL-HÂRİS B. RABÎ (R.A) ⁽¹⁾

Ebu Katâde Uhud'a ve diğer gazvelere katılmıştır. Rasûlullah (s.a) onun için duâ etmiş ve şöyle buyurmuştur.

"Allah'ım! Onun tenini ve saçını mübarek kıl!"

Ebu Katâde 70 yaşında öldüğünde 15 yaşındaki bir genç gibiydi. Rasûlullah (s.a) onun yarasını da mübarek tükürükleriyle iyileştirmiştir. Bir daha da yaradan irin ve kan akmamış, sapasağlam olmuştur. Ebu Katâde Medine'de, Hicri 54 yılında vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU DİRDÂ (R.A)⁽²⁾

Ebu Dirdâ (r.a); marifet ehli, mütefekkir, âlim, sürekli Allah'ı anan, nimet verenin ve nimetlerin kadrini bilen, Allah'ın yarattıkları hakkında tevekkül eden yaratmış olduğu her şeye iman nazarıyla bakan bir sahabidir. Tamamen ibadete yönelmiş, ticareti terketmiştir. Ebu Dirdâ (r.a) büyük bir âbiddi ve Rabbine kavuşmaya çok istekliydi.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü'l-Safve*, c. 1, s. 328.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Eliyâ*, c. 1, s. 208.

Tasavvuf, Allah'a kulluğun ve Allah sevgisinin gerekleri yerine getirilirken karşılaşılan sıkıntılara göğüs germektir.

Tefekkür

Avn b. Abdullah b. Utbe anlatıyor:

Ümmü Derdâ'ya;

"Ebu Derdâ'nın en güzel ve faziletli ameli ne idi?" diye sordum. O;

"Tefekkür ve ibret almak" dedi.

Sâlim b. Ebî'l-Ca'd'ın, Mî'dân (b. Esved)'dan öğrendiğine göre Ebu Derdâ şöyle demiştir:

"Bir anlık tefekkür, tüm geceyi ibadetle geçirmekten daha hayırlıdır".

Habîb b. Abdullah'tan naklediliyor:

Savaşa katılmayı düşünen bir adam Ebu Derdâ'ya gelip;

"Ey Ebu Derdâ! Bana tavsiyede bulun" dedi. Ebu Derdâ (r.a) ona;

"Sevinçli ve rahat anlarında Allah'ı an ki, Allah (c.c) da sana sıkıntılı anlarında yetişsin. Bir dünya işine başladığın vakit, sonunun neye varacağını iyi düşün" tavsiyesinde bulundu.

Sâlim b. Ebî'l-Ca'd anlatıyor:

Ebu Derdâ (r.a) bir defasında yatmakta olan iki öküze rastladı. Onlardan biri ayağa kalktı, diğeri yattığı yerde kaldı. Bunun üzerine Ebu Derdâ şöyle dedi:

"Bu işte ibret alınacak bir nokta vardır".

Ticaret ve İbadet

Amr b. Mürre, Ebu Derdâ'nın şöyle dediğini naklediyor:

"Hz. Muhammed (s.a)'e peygamberlik verildiğinde ben tâcir-dim. İbadetle ticareti bir arada yürütmeyi arzulamıştım. Fakat ol-

madı. Ben de ticareti bırakıp ibadete sarıldım. Ebu Derdâ'nın canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bugün mescidin yanında bir dükkânının olmasını ve ondan her gün kırk dinar (altın) kazanıp, kazandığımı Allah (c.c) yolunda tasadduk etmeyi, namazıma engel olmasa bile, istemem".

Yanındakiler; *"Ey Ebu Derdâ! Bunun nesini istemiyorsun?"* diye sorduklarında Ebu Derdâ (r.a);

"Hesabının çokluğunu" cevabını verdi.

Ebu Derdâ (r.a) şöyle demişti:

"Mescidin kapısında bir yer yapıp orada alış-veriş yapmak ve her gün üçyüz dinar kazanmak beni sevindirmez. Ben, ticaret ve alış-verişin, kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymadığı kimselerden olmak istiyorum".

Hasan-ı Basrî (r.a) Ebu Derdâ (r.a)'nın şöyle dediğini nakle-diyor:

"Kim Allah'ın nimetini takdir edip anmazsa, amelini azaltmış, azabını hazırlamış olur. Kim de dünyaya sarılırsa onun dünyası yoktur (Yani âhiret hayata mahvolmuştur).

Yine Hasan-ı Basrî'den naklediliyor:

Ebu Derdâ (r.a) şöyle demiştir:

"Allah'ın nice nimetleri çorak arazilerde durmaktadır (Yani Allah (c.c) nice kullarına nimetler vermiştir, ama kıymetini bilip değerlendirmediklerinden, çorak toprağın verimsiz kalışı gibi nasipsizdirler)".

Hassan b. Atiyye'den naklediliyor:

Ebu Derdâ (r.a) diyor ki:

"Sizler, içindeki hayırlıların çağrısına kulak verdiğiniz ve aranızda hak ve hakikat konuşulduğu, sizin de onun değerini takdir ettiğiniz müddetçe hayırlı olmaya devam edeceksiniz. Çünkü hak ve hakikati bilen, onu yapan gibidir".

Kâsım b. Muhammed der ki:

Ebu Dirdâ (r.a) kendisine (indi ilâhî'den) ilim verilenlerdendir.

Şurayh b. Ubeyd anlatıyor:

Adamın biri **Ebu Dirdâ'ya**;

"Ey Kurrâ topluluğu! Ne bu haliniz? Sizler, İçimizde en korkakımız, bir şey istendiğinde en cimrimiz ve yemek yerken lokmayı en büyük yutanımızsınız!" dedi. Ebu Dirdâ (r.a) hiçbir cevap vermeden oradan ayrıldı. Bu durum Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın kulağına gitti. Ebu Dirdâ'ya konunun ne olduğunu sordu. Ebu Dirdâ (r.a);

"Allah'ım bizi bağışla! O adamdan duyduğumuz her şeyi yapıyoruz" dedi.

Bunun üzerine **Ömer (r.a)**, sözkonusu adamı yakalayıp **Rasûlullah (s.a)'a** götürdü. Adam **Rasûlullah (s.a)'a**;

"Biz sadece lafa dalmış, şakalaşıyorduk!" diyerek özür beyan etti. Bunun üzerine Allah (c.c); "eğer onlara sorsan; biz sadece lafa dalmış, şakalaşıyorduk!" derler...⁽¹⁾" Ayetini indirdi.

Ebu Dirdâ (r.a)'nın Güzel Sözlerinden

"Allah (c.c)'ı tanımayan kimseye yazıklar olsun! Eğer Allah (c.c) dileseydi, o kimse Allah (c.c)'ı tanırdı. Allah (c.c)'ı tanıyıp da O'na ibadet etmeyene de yazıklar olsun" (Ebu Dirdâ bu sözü üç defa tekrar etmiştir).

"Kişinin hayatta huzurlu ve mutlu olması, İslâm'ı ve İslâm'ın emirlerini iyi bilmesiyle mümkündür".

"Kişinin davranışları ilim adamlarıyla birlikte bulunması, İslâm'ı anlayıp anlamadığını gösterir".

"İnsanlara, yüklenmek istemedikleri şeyleri yüklemeyiniz ve onları, Allah'tan önce siz hesaba çekmeyiniz. Ey âdemoğlu! Sen kendine bak. Kim, insanlarda gördüğü şeylerin üstüne giderse, üzüntüsü hiç eksilmez ve kini dinmez".

"Allah (c.c)'a O'nu görüyormuşçasına ibadet edin! Kendinizi

(1) Tövbe, 65.

de ölümlerden sayın. Biliniz ki, sizi başkasına muhtaç etmeyen az şey, sizi meşgul edip ibadetten uzaklaştıran çoktan daha hayırlıdır. Ve yine biliniz ki, iyilik son bulmaz, kötülük de unutulmaz".

"İyilik, mal ve evladının çok olması değildir. İyilik, ağırbaşlılığının (hilm) artması, ilmin çoğalması ve Allah'a kullukta diğer insanlarla yarış halinde olmaktır. Eğer iyi bir iş yaparsan, Allah'a hamdedersin, kötü bir iş yapınca da O'ndan bağışlanma dilersin".

"Âlimlerinizin bu dünyadan göçtüğünü ve cahillerinizin de okumaya ve ilme yanaşmadığını görüyorum. Hayrı öğreten ve öğrenen, mükâfatta eşittir. Bu ikisinin dışındaki insanlarda hayır yoktur".

"İnsanlar üç kısımdır: Âlimler, talebeler (âlimlerden bir şeyler öğrenenler) ve hiçbir şey yapmayanlar".

"İlim öğreniniz! Çünkü âlimle talebe ecirde denktir. Bu ikisinin dışındaki insanlarda pek hayır yoktur".

"Ey Şam halkı! Sizler benim din kardeşim, kapı komşum ve düşmanlara karşı yardımcılarımınız. Benim size olan sevgimi engelleyen şey nedir? Görüyorum ki sizler, benim size emrettiklerimi terkedip, kendinize yeni işler uydurup onlarla uğraşıyorsunuz! Dikkat edin! Nice kavimler büyük yapılar inşa ettiler, çokça mal topladılar ve uzun süre yaşamayı arzuladılar. Ama binaları mezar, arzuları hüsrân ve topladıkları da darmadağın oldu. Uyanık olun, hem kendiniz ilme sarılın, hem de başkalarına ilim öğretin. Zirâ âlimle talebe ecirde denktir. Bu ikisinin dışındakilerde hayır yoktur".

"İlim kaldırılıp alınmadan ilim öğrenin. İlmin kaldırılıp alınması, âlimlerin âhirete gitmesiyle olur. Âlim ve talebe mükâfatta eşittir. İnsanlar iki sınıftır: Âlim ve ilim öğrenen talebe. Bu ikisinin dışındakilerde hayır yoktur".

"Ben, İslâm'ın emirlerini size tebliğ ediyor, ama kendim yapmıyorsam; bu durumda bile Allah'tan ecir umuyorum".

"Kişi âlim olmadıkça, muttakî olmaz. İlminin gereğini yerine getirmedikçe de -sadece ilimle- hiçbir zaman güzel bir kul olmaz".

"En çok korktuğum şey, hesaba çekildiğim vakit bana; İslâm'ın prensiplerini öğrendin. Fakat neden bildiklerinle amel et-

medin diye sorulmasıdır”.

“Korktuklarımın en dehşetlisi, kıyâmet günü bana: ‘Ey Uveymir!’⁽¹⁾ İslâm’ın prensiplerini öğrendin mi öğrenmedin mi?’ diye sorulmasıdır. Şayet; ‘öğrendim’ dersem, emir ve yasak bildiren her âyetin gereğini yerine getirmiş olmam gerekir. Orada bana, yerine getirilmesi gereken ilâhî emirler için; ‘bunları başkasına emrettin mi?’, uzak durulması gereken ilâhî yasaklar için de ‘başkalarını bunlardan nehyettin mi?’ denir. Fayda vermeyen ilimden, doymayan nefisten ve iltifat edilmeyecek duadan Allah’a sığınırım”.

Ebu Derdâ (r.a), Selmân-ı Fârisî (r.a)’ye yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:

“Kardeşim! Başına, hiçbir Allah kulunun geri çeviremeyeceği türden bir belâ ve musibet gelmeden, sağlığının ve boş vaktinin kıymetini bil. Kardeşim! Mescid, evin olsun. Zira ben, Peygamberimiz (s.a)’ın; ‘mescitler müttakilerin evleridir’ buyurduğunu işittim. Yüce Allah (c.c), mescidlerini ev edinenlere, kendi rızasına ve cennetine varıncaya değin gönül huzuru, rahatlık ve Sırat Köprüsü’nden geçiş izni garantisi vermiştir.

“Ey Kardeşçğim! Yetime karşı şefkatli ol, onu kendine yaklaştır ve yediğinden yedir. Çünkü ben, kendisine gelip kalbinin katılığından şikâyet eden bir adamla, Rasûlullah (s.a) arasında geçen bir konuşmayı işittim. Rasûlullah (s.a) adama;

‘Kalbinin yumuşamasını ister misin?’ diye sordu. Adam; ‘Evet’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah(s.a) ona şöyle dedi:

‘Yetimi yanına çağır, başını okşa ve ona yediğinden yedir. İşte bu davranış kalbini yumuşatır, böylece sen de bu sıkıntını giderirsin’.

“Kardeşim! Şükrünü ifâ edemeyeceğin malı biriktirme. Çünkü ben, Hz. Peygamber (s.a)’ın şöyle buyurduğunu işittim:

“Kıyâmet günü, Allah’a itaat eden mal sahibi, malı da arkasında olduğu halde getirilir. Malıyla birlikte Sırat’tan geçirilirken malı ona; ‘Yürü! Sen üzerindeki görevi yerine getirdin’ der. Sonra, malını Allah’a itaat için vesile kılmayan bir adam getirilir. Malı omuzlarının üzerinde olduğundan, ayağı tökezlemektedir. Malı

(1) Ebu Derdâ’nın asıl adı Uveymir’dir.

ona; 'Yazıklar olsun sana! Keşke beni Allah'a itaat için sarfetseydin' der. Bu durum, o kişi cehennemlik olarak çağırılınca ya kadar sürer".

"Kardeşim Selman! Duydum ki bir hizmetçi satın almışsın. Halbuki ben, Rasûlullah (s.a) efendimizin;

'Bir kul, kendisine kulluk (hizmetçilik) yapılmadıkça Allah'ın kuludur (bu sebeple ufak-tefek kusurları bağışlanır). Fakat kendisine hizmetçi edinince, bunun hesabını vermesi gerekir' dediğini duymuştum".

Allah Müminlerin Kalbinde Kime Karşı Buğz Yerleştirir ?

Davud b. Mihran anlatıyor:

Küçük bir çocukken Fudayl b. İyad'ın yanına gidip ona selam vermiştim. Gözleri açık bir halde duruyordu. Bana bakıyor sandım. Fakat bir süre sonra;

"Yavrucuğum! Ne zamandan beri buradasın?" diye sordu. Ben;

"Uzun zamandan beri" dedim. Bunun üzerine Fudayl;

"Sen bir âlemdesin, bizse ayrı bir âlemdeyiz. Süleyman b. Mihran, Sâlim b. Ebî'l-Ca'd yoluyla Ebu Derdâ (r.a)'nın şöyle dediğini rivayet etti" dedi ve şunları söyledi:

"Farkında olmadan, bir mü'minin bedduasını almaktan sakının".

Sonra Fudayl bana döndü;

"Biliyor musun, bu ne demektir?" dedi. Ben; "hayır" dedim. Fudayl, Ebu Derdâ'nın sözünü şöyle açıkladı:

"Kul, kimse farkında olmadan, gizli bir yerde Allah (c.c)'ın emirlerine karşı gelip O'na isyan ederse, Allah (c.c) müminlerin kalbine, ona karşı kızgınlık -buğz- yerleştirir de, o bunun farkında olmaz".

Ölümde Dâir

**Lokman b. Âmir, Ebu Dirdâ (r.a)'nın şöyle dediğini nakle-
diyor:**

"Bir müslüman kardeşinin seni kınaması, onu büsbütün kaybetmekten daha iyidir. Senin dostlarının tümü, müslüman kardeşinin de dostudur. Kardeşine ikramda bulun ve yumuşak davran. Hasetçilerin onun hakkında dediğine aldırma. Yarın ölüm kapısını çaldığında, onu kaybetmen, büyük bir acı olarak sana yeter. Hayattayken onunla bağları koparmadıysan, öldükten sonra onun için niçin ağlayasın ki?"

Ebu Dirdâ (r.a) der ki:

"Şayet öldükten sonra göreceğiniz şeyleri bilmiş olsaydınız, ne yemeği iştahla yiyebilir ne de suyu kana kana içebilirdiniz. Dinlenme niyetiyle evlerinize giremez, dağlara çıkıp, dövlüne dövlüne kendi kendinize ağlardınız. İşte bu sebeple ben, silkelenip meyvesi yenen bir ağaç olmayı çok arzu etmişimdir".

"İmanın doruk noktası; Allah'ın hükmüne sabır, kaderine rıza göstermek, tevekkülde ihlas ve her şeyde Yüce Allah'a teslim olmak-tır".

Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî anlatıyor:

Bana ulaşan habere göre; Ebu Dirdâ (r.a) bir müslüman kardeşine şöyle bir mektup yazmış:

"Selâmdan sonra derim ki, ben dünya işleriyle ilişkiyi kesmişimdir. Ancak, senden önce dünya malına kıymet verenler olmuştur. Senden sonra da olacaktır. Dünya malından sana düşen, -sana ait olan- sadece kendi bedeninin için kullandığıdır. Bu sebeple kendi nefsinin, çocuklarının sarfettiklerine tercih et.⁽¹⁾ Çünkü sen, malı kendi hayrın için sarfetmezsen, onu, seni günahattan kurtarmayacak birine bırakmış ve seni hayırla yadettmeyecek birisi için toplamış olacaksın. Sen iki kişiden alıp, bir kişi için biriktiriyorsun. O da malı ya Allah'a itaat yolunda harcayarak mesut olur, ya da şer işlerde harcayarak, onun için topladığın malla günahkâr

(1) Burada kast edilen, sadece kendisinin yeyip içtiği değildir. Asıl önemli olan kendi nefsi adına başkasına iyilik yapmaktır. Çünkü böyle yapmayanların niyeti, çocuklarına mal ve servet bırakmaktır. (Çev.)

olur. Vallahi, bu iki kişiden hiçbirisi, kendisi için sırtını terletmeye ve onu kendine tercih etmeye lâyık değildir. Evlatlarından ölenler için, Allah (c.c)'ın rahmetini dile. Hayatta kalanlar için de, Allah'ın rezzak (rızk veren) olduğuna güven. Selâmlar..."

Cübeyr b. Nefir anlatıyor:

Kıbrıs fetholununca, ahalisi dağıtıldı. Halk bundan büyük üzüntü duydu. O sırada Ebu Derdâ (r.a)'yı, tek başına oturmuş ağlar bir halde gördüm. Ona;

"Ey Ebu Derdâ! Allah'ın, İslâm'ı ve müslümanları üstün kıldığı bir günde seni böylesine ağlatan şey nedir?" diye sordum. O şu cevabı verdi:

Ben Sandığın Şeyden Ötürü Ağlamıyorum

"Yazıklar olsun sana ey Cübeyr!.. Cemiyetler Allah'ın emrini terkedince, Allah katında ne kadar da değersizleşiyorlar. Onlar bir zaman, iktidar, mal-mülk sahibi, güçlü-kuvvetli kimselerdi. Allah'ın hükmünü bıraktıkları için, işte gördüğün bu duruma düş-tüler".

Ümmü Derdâ, eşi Ebu Derdâ (r.a)'nın ölmeden önce şöyle dediğini naklediyor:

"Kim, benim bugün içinde bulunduğum durumda bir şey yapabilir? Kim, benim şu yataktaki halimde bir şeyler yapabilir?". Sonra şu âyeti okudu: Gönüllelerini ve gözlerini ters çeviriniz, ilkin ona inanmadıkları gibi (mucizeyi gördükten sonra da inanmazlar) ve bırakırsınız onları, azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar⁽¹⁾".

Ebu Derdâ (r.a) der ki:

"Ağzı açık, dili uzun, deli gibi mal toplayana yazıklar olsun. Bunlar başkalarının yaptıklarını görürler de, kendi yaptıklarını hiç görmezler. Şayet güçleri yetse (dünyalık için daha çok çalışmak gayesiyle) geceyi gündüze katarlar. Onların ağır hesaptan ve şiddetli azaptan çekecekleri var".

Şurahbil (r.a) der ki:

Ebu Derdâ (r.a) bir cenaze görünce şöyle derdi:

(1) En'am, 110.

"Gidiniz! Biz de geliyoruz. Gerçekte ibret olarak ölüm yeter. İyiler, sonra yine iyiler gider, geride hilmi olmayanlar kalır".

Ebu Derrâ şöyle der:

"Üç şey var ki, ben onları seviyorum ama diğer insanlar onları kötü görüyor: Fakirlik, hastalık ve ölüm. Ölümü, Rabbime duyduğum aşırı sevgiden dolayı, fakirliği, Rabbime karşı duyduğum tevâzudan dolayı ve hastalığı da, hatalarım için keffâret olmasından dolayı seviyorum".

"Ey Şam halkı! Utanmıyor musunuz? Mal toplayıp yiyorsunuz, evler yapıp oturuyorsunuz ve üstelik erişemeyeceğiniz hayâllerle yaşıyorsunuz. Sizden önceki asırlarda bazı topluluklar dünyalık toplayıp biriktiriyor, uzun süre yaşamayı hayâlliyor ve muhteşem evler yapıyorlardı. Onların tümü dağıldı, arzuları boşa çıktı ve yaptıkları binalar mezarları oldu. İşte Âd kavmi! Aden'den Amman'a kadarki bölgeyi malla ve çocuklarıyla doldurdular. Fakat şimdi kim, benden Âd kavminin bıraktıklarını (mirasını) iki dirheme alır?"

Safvan b. Amr naklediyor:

Ebu Derrâ (r.a) şöyle derdi:

"Sizin, insanı eğlendiren nimetlere dalarak, gizli bir şehvete kapılmanızdan korkuyorum. Bu şehvet, ilim bakımından aç kaldığınız halde midenizi yemekle iyice doldurduğunuz zaman ortaya çıkar. Sizin en hayırlınız, arkadaşına şu nasihati yapandır: Haydi gel, ölmeden önce oruç tutalım. En hayırsızınız da, dostuna şöyle diyendir: Gel de, ölmeden önce eğlenelim, yiyelim, içelim, hayatın tadını çıkaralım..."

Ebu Derrâ, yeni binalar yapan bir topluluğa rastladı:

"Siz habire dünyayı yeniliyorsunuz! Oysa gün gelecek Allah (c.c) her şeyin harap olmasını isteyecek. Allah dilediğini yapar!" dedi.

Mekhul (r.a) anlatıyor:

Ebu Derrâ harap olmuş evleri seyrederek ve şöyle derdi: "Ey köhneler köhnesi! Hani ilk sahiplerin?"

Muaviye b. Kurra (r.a) anlatıyor:

Ebu Derdâ hasta bir halde yatarken, ziyaretine gelenler sordular:

"Şikâyetin nedir ey Ebu Derdâ?" **Ebu Derdâ**;

"Günahlarımdan şikâyetçiyim" dedi. Yanındakiler;

"Peki... Ne arzularsın?" diye sordular. **Ebu Derdâ**;

"Cenneti arzularım" dedi. Arkadaşları;

"Sana doktor çağıralım mı?" dediler. **Ebu Derdâ**;

"Zaten beni yatağa düşüren de odur" diye cevap verdi.

Avn b. Abdullah, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Çıkarları için ince eleyip sık dokuyan kaybeder. Sıkıntılara sabredemeyen, her şeyden aciz kalır. İnsanlara yardım edip borç verirken, onlar da sana borç verirler, onlardan bir şey istemesen de onlar seni bırakmazlar. Senden isteyen muhtaç insana fakirleşeceğin gün için yardım et".

Said b. Abdülaziz anlatıyor:

Ebu Derdâ (r.a.)'ya *"bizim için Allah'a dua et"* denildiğinde **Ebu Derdâ** şöyle dedi. *"Yüzmeyi beceremem. Batmaktan korkarım"*.

Hasan anlatıyor:

Ebu Derdâ (r.a) şöyle derdi: *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey, âlimlerin ayacağının kayması ve münafığın, hak olan Kur'an hakkında tartışmaya girmesidir. Kur'an üzerinde, tıpkı yoldaki işaret ve aydınlıklar gibi nurlar vardır"*.

Ebu Derdâ (r.a) şöyle dua ederdi: *"Allah'ım! Kalp hastalığı ve nifaktan sana sığınırım"*. Ona; *"kalp hastalığı ve nifak ne demektir?"* diye soruldu. **Ebu Derdâ** şöyle cevap verdi: *"Her vadiye mal doldurmaktır"*.

Abdurrahman b. Cübeyr, **Ebu Derdâ** (r.a.)'dan naklediyor:

"Dillerini Allah'ın zikriyle yoranlar var ya, onlardan her biri cennete gülümseyerek girer".

Sâlim b. Ebî'l-Ca'd anlatıyor:

Ebu Derdâ (r.a)ya, **Ebu Sa'd b. Münebbih**'in yüz köle âzat ettiğini söylediler. **Ebu Derdâ**: "Yüz köle âzat etmek gerçekten büyük bir iş! Ama size bundan daha hayırlı bir şey haber verebilirim: Sabah akşam Allah'ı anarak yorulan bir dil sebebiyle eskitilmeyen bir iman!" dedi.

Kesir b. Mürre el-Hadramî, **Ebu Derdâ (r.a)**'dan naklediyor:

"Size, Rabbinizi razı eden, düşmanla savaşıp boynunu vurmak ya da dirhem ve dinar bağışlamaktan daha yüksek bir derece verecek olan amelden bahsedeyim mi?" dedi. Yanındakiler; "Evet ey **Ebu Derda!** Nedir bu amel?" dediler. **Ebu Derdâ**; "Zikrullah! (Allah'ı anmaktır). Zikrullah en büyük ibadettir!" dedi.

İbni Vedîa, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Allah (c.c) nezdinde müminin en güzel organı dilidir. Mümin, cennete diliyle girer. Allah (c.c) indinde kâfirin en kötü organı da dilidir. Kâfir, dili sebebiyle ateşe düşer".

Abdülmelik b. Umeyr, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Kim ölümü çok anarsa, dünyalık sevinci azalır, hasedi söner".

İsmail b. Abdullah, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Allah'ım benim ruhumu iyilerle beraber al. Beni kötülere bırakma".

Lokman b. Âmir, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Ya Rab! Beni çirkin şeylerle sınama ki, kötü bir adam olarak anılmayayım".

Hallad b. Sâib, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Ansızın vurulmadığım her geceyi ve ansızın öldürülmeyip, sağ salım geçirdiğim her günü Allah'ın bana bahsettiği nimetlerden sayarım"⁽¹⁾.

Sâlim b. Ebi'l-Ca'd, **Ebu Derdâ**'dan naklediyor:

"Size ne oluyor? Bakıyorum da zahmetli dünya işlerine hırsla

(1) Ebu Derdâ, hazırlıksız ölmeyi istemiyor, yoksa dünya sevgisinden ötürü böyle demiyor. (Çev.)

koşturarak size emanet edileni ziyan ediyorsunuz? Ben sizin en şerhlerinizi iyi biliyorum. Onlar namaza gelmez, ezana arkalarını dönerler, Kur'an'ı dinlemez, çekip giderler, köle de âzat etmezler".

Lokman b. Âmir Ebu Derdâ'dan naklediyor:

"Sakin ha! Mazlumun ve yetimin bedduasını almayasınız! Geceleyin herkes uyurken, onların bedduaları hareket halindedir, yerlerini bulurlar!"

Zeyd b. Eslem, Ebu Derdâ'dan naklediyor:

"Ömrünüzü, hayrı aramakla geçiriniz. İlâhî rahmetin gizemli kokularını arayınız. Zira Allah (c.c) ilâhî rahmetin kokularını dilediğine bağışlar. Allah'tan açık ve eksik yanlarınızın örtülmesini ve tüm tehlikelerden emin olmayı isteyin".

Abdurrahman b. Cübeyr anlatıyor:

Bir adam Ebu Derdâ'ya şöyle dedi: "Allah için bana bir şeyler öğret". Ebu Derdâ, ona şunları öğretti: "Sadece helâl olanı ye! Helâl para kazan. Evine helâl rızık getir. Günü geldikçe Allah'tan rızıkını iste. Sabah olunca kendini ölümlerden say, onlara katıldığını düşün! Sana söven, bağırان ve kınayanı Allah'a havale et! Günah işlediğinde hemen istiğfar et".

Hâlid b. Hudayr el-Eslemî, Ebu Derdâ'nın yanına geldi. Ebu Derdâ'nın altında deri ya da yünden bir kilim vardı. Acı içinde terliyordu. Hâlid; "eğer istersen, altındaki yatağı emirül müminin'in göndereceği bir şilte ile kaplayabiliriz" dedi. Ebu Derdâ şöyle cevap verdi: "Bizim bir yurdumuz var elbet! Orası için çalışıyor, orayı özlüyoruz".

Hassan b. Atıyye anlatıyor:

Ebu Derdâ'nın arkadaşlarından bazıları sert yün yaygılar üzerinde geceler, bazıları da elbisesinin üzerinde uyuyakalırdı. Sabah olunca Ebu Derdâ onların bu halini görüp şöyle derdi:

"Bizim gideceğimiz yurdumuz var! Biz orası için biriktiririz".

Hassan anlatıyor:

Ebu Derdâ bir defasında şöyle konuştu:

"Ey Şam ahalisi! Gün be gün, sene üstüne sene/alıştınız iyi-

ce/Buğday ekmeği yemeye! Allah adı anılmaz oldu meclisleriniz-de/Bilginleriniz ne yapar? Nereye gider? Cahilleriniz niçin öğrenmezler? Âlimleriniz dileseydi, ilmi artırır, cahilleriniz arasaydı ilmi bulurdu/Üzerinize düşeni alın, vazifenizi yapın/Nefsimi elinde bulundurana andolsun ki, tüm ümmetler, şehvetin esirleri olunca battılar”.

Ebu Kebşe es-Selûlî, Ebu Derdâ’dan naklediyor:

“Kıyâmet gününde, Allah indinde en kötü dereceye sahip olanlar, ilmi fayda vermeyen âlimlerdir”.

Hassan b. Atıyye anlatıyor:

Ebu Derdâ şöyle dua ederdi: “Allah’ım, hakiki âlimlerin, kalpleriyle bana lânet okumasından sana sığınırım”.

Umeyr b. Hânî anlatıyor:

Ebu Derdâ şöyle dedi:

“Yalan söyleyen, ana babaya isyan eden, sağlam ahdini bozan, samimiyet ve iyilikten uzak olanlara yazıklar olsun”.

Ebu Derdâ diyor ki:

“Üç şey vardır ki, insanoğlunun yüceliğini gösterir: Musibetten şikâyetçi olmamak, ağrıdan dolayı sızlanmamak, ve diliyle kendini övmemek”.

Ebu’l-Buhterî anlatıyor:

Ebu Derdâ, yemek tenceresini ateşe koymuş Selman’la yarenlik ediyordu. Birden tencereden gelen sese kulak verdi. Tencerenin çocuk sesi gibi bir iniltiyle Allah’ı andığını duyuyordu. Gitti, baktı. Tencere henüz taşmamıştı. Şöyle bağırmaktan kendini alamadı:

“Ya Selman! Şu acayip işe bak! Ne senin ne de babanın hayatında görmediği şu garip duruma bak!”. Selman şöyle cevap verdi; “sen birazcık sussan da, Allah’ın âyetlerini dinlesem (Yani tencereyi dinlesem)”.

Ebu Derdâ anlatıyor:

Bir gece mescide girdim. Sadece eğilmiş birini gördüm. Şöyle dua ediyordu: “Allah’ım korkuyorum. Beni azabından koru. Ben

fakir bir dilenciyim, beni fazlûkereminden rızıklandır. Hiçbir günahkârdan özür dilemem. Ben günahkârım ve senden af dilerim".

Ebu Derdâ bu sözlerden çok hoşlanmıştı. Sabah olunca bu olayı arkadaşlarına anlattı.

Ümmü Derdâ'nın Sadâkati

Lokman b. Âmir anlatıyor:

Ümmü Derdâ şöyle duâ ederdı: *"Allah'ım! Ebu Derdâ dünyada benimle evlendi. O âhirette de benim eşim olsun!"*. Bunu duyan Ebu Derdâ; *"eğer bunu istiyorsan, ben senin ilk ve son kocan olmalıyım! Benden sonra başkasıyla evlenmemelisin"* dedi. Ebu Derdâ öldüğünde hanımı hâlâ güzel ve alımlıydı. Muaviye onu, nikâhlamak için isteyince Ümmü Derdâ şu cevabı verdi: *"Hayır! Allah'ın izniyle, cennette Ebu Derdâ'ya kavuşmak ve ona yeniden eş olmak için, dünyada hiç kimseyle evlenmeyeceğim"*.

Neye Kızmalı ?

Ebu Kılâbe anlatıyor:

Ebu Derdâ (r.a) günahkâr bir adamın yanından geçiyordu. Arkadaşları ona sövüyor ve lanet yağıdırıyorlardı. Ebu Derdâ bu kızgın gürüha şöyle dedi: *"Bu adamı bir kuyuda görseydiniz, çıkarmak istemez miydiniz?"*. Onlar; *"evet isterdik"* dediler. Ebu Derdâ: *"Öyleyse kardeşinize sövmeyiniz ve sizi kurtaran Allah'a hamdediniz!"* dedi. Oradakiler; *"sen bu adama buğzetmiyor musun?"* diye sordular. Ebu Derdâ; *"ben onun yaptığına kıızıyorum. Ama o bu işi bıraktığında, benim kardeşim olacaktır"* dedi. Sonra adama dönerek şöyle söyledi:

"Ferah ve sıkıntısız günlerinde Allah'a dua et ki, zor günlerinde de o sana yardım etsin, duânı kabul etsin".

Ebu Derdâ (r.a)'dan Birkaç Beyit

Ebu Derdâ, hikmet sahibi gönül gözü açık biriydi. Öğütleri tesir eder, bilgisi ve nasihatı hasta kalplere şifâ verirdi. Dünya ziynetlerini reddeder, ukbâ mertebelerine koşardı.

Yezid b. Muaviye diyor ki:

Ebu Derdâ hikmet sahibiydi ve hastaları tedavi eden âlim bir zât idi.

Muhammed b. Yezid er-Rahbî anlatıyor:

Ebu Derdâ'ya; *"sen hiç şiir okumaz mısın? Ensâr'dan herkes birkaç beyit de olsa şiir söylemiştir"* dediler. Ebu Derdâ; *"dinleyin! Ben de şu beyitleri söylemiştim"* dedi:

*"İnsanoğlu daima arzular,
Oysa Rab Teâlâ'nın dileği makbûldür sadece
Kişi "malım, çıkarım" diye haykırır
Oysa Allah korkusu, en üstün derece."*

Ebu Derdâ'dan Gelen Hadisler

Ebu Sâlih, Ebu Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'tan rivayet ediyor.

"Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse, cennete girer". Ebu Derdâ sorar: "Zinâ etse, hırsızlık yapsada mı?". Peygamber (s.a): "Evet! Zinâ etse, hırsızlık yapsa da!" diye cevap verir.

Ebu İdris, Ebu Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah'ım! Senin sevgini istiyorum! Seni seveni sevmek istiyorum. Senin sevgini kazandıran çok ameli istiyorum. Allah'ım! Muhabbetullahı, canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha üstün tutmayı nasip et bana!"

Ümmü Derdâ Ebu Derdâ'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor: *"Gücünüz yettiğinde dünya ya sırt çevirin. Çünkü Allah (c.c), en büyük derdi dünya olanın kârlı arazilerini ortadan kaldırır. Hırsı, tamahı ve fakirliği iki gözünün arasına koyar. Allah (c.c) derdi âhiret olanın tüm işlerini derleyip toparlar, kalbine zenginlik koyar. Bir kul samimiyetle Allah'a yönelirse, Allah (c.c) mümin kullarının kalbine, bu insana karşı sevgi, merhamet ve dostluk tohumları eker".*

İbni Sa'd'ın belirttiğine göre Ebu Derdâ, Hz. Osman'ın halifelîği zamanında, H. 32 yılında Şam'da vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

MUAZ B. CEBEL (R.A)

Muaz 18 yaşında müslüman oldu. 70 Kişilik Akabe Bîati'na ve tüm gazvelere katıldı. Muaz çok güzel konuşurdu⁽²⁾.

Şahsiyeti ⁽³⁾

Ebu Abdurrahman Muaz b. Cebel (r.a), adaletle hükmeden, münakaşayı sevmeyen, cömert, hoşgörülü ve vefakâr bir insandı. Âlimlerin, hakimlerin önderi kabul edilen Muaz b. Cebel (r.a), kendisine emanet edilen mala ihanet etmez, kötü ve yakışık-sız hallerden uzak dururdu.

Tasavvuf, mukaddes değerlere ulaşabilmek için çalışıp çabalamaktır.

Muaz (r.a) Âlim Bir Sahabî İdi

Ebu Kılâbe, Enes'den naklediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor: *"Ümmetim içinde helâl ve haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir"*.

Ömer b. Hattab (r.a) şöyle diyor:

Eğer Muaz b. Cebel'i vekilim olarak tayin etseydim ve Allah (c.c) bana, niçin onu tayin ettiğimi sorsaydı. Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini söylerdim: *"Âlimler Rab Teâlâ'nın huzuruna çıktıklarında, Muaz b. Cebel onların bir adım önünde olacaktır"*.

Abdullah b. Amr, Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor: *"Kur'an'ı dört kişiden alın (öğrenin): İbni Umri Abd'den, Muaz b. Ce-*

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 325.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 253.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c. 1, s. 228.

bel'den, Übeyy b. Ka'b'dan ve Sâlim Mevla Ebî Huzeyfe'den". Allah (c.c) hepsinden razı olsun.

İbni Mes'ud;

"Muaz b. Cebel ibâdet aşkıyla yanan bir ümmettir" der. Râvi sorar: "İbrahim (a.s) Allah'a ibadet eden hanîf bir ümmet idi⁽¹⁾. Niçin bu sıfatı Muaz'a yakıştıırıyorsun". İbni Mes'ud; "ümmetin ve Kânit'in ne anlama geldiğini biliyor musun?" der. Râvi; "hayır Al-lah en iyi bilendir" der. İbni Mes'ud; "ümmet; insanlara hayrı öğ-reten demektir. Kânit ise, Allah'a ve elçisine boyun eğen demektir. Muaz, insanlara hayrı öğretiyor, Allah ve Rasûlü'ne itaat ediyordu" der.

Ebu Müslim el-Havlânî anlatıyor:

Humus Camisi'ne girdim. Ashab'tan otuz kadar kişi vardı. Sohbet ediyorlardı. Bir de gözleri sürmeli, dişleri temiz, suskun bir genç vardı. Oradakiler bir ara bir konuda şüpheye düştüler ve gence sordular.

Ben hayret içinde arkadaşşıma; *"kim bu?"* diye sordum. *"Muaz b. Cebel"* dedi.

Âizullah b. Abdullah anlatıyor:

Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın halife olduğu ilk günlerdi. Rasûlul-lah (s.a)'ın ashabıyla mescide girdim. Otuzdan fazla sahâbi birbirlerine hadis naklediyorlardı. Bu ilim halkasında, oldukça genç ve güzel konuşan birini gördüm. Diğerleri herhangi bir hadis hakkın-da ihtilafa düşünce, doğruca bu delikanlının yanına geliyorlar, o da onlara cevap veriyor, konuyu aydınlatıyordu. Bu gence; *"sen kim-sin ey Allah'ın kulu?"* diye sordum. *"Ben Muaz b. Cebel'im"* dedi.

Şehr b. Havşab anlatıyor:

Ashab konuştukları zaman, aralarında Muaz b. Cebel'i görünce çekinirler, ona saygıyla bakarlardı.

Muaz (r.a) Cömertti

Muaz b. Cebel (r.a) hoşgörülü, yakışıklı ve vakur bir gençti. Kavminin hayırlı delikanlıları arasında idi. Kendisinden bir şey is-

(1) Nahl, 160.

tendiğinde mutlaka verirdi. Öte yandan borçlanıyordu da... Sonunda öyle çok borç aldı ki, malının çoğunu alacaklılara kaptırdı. Rasûlullah (s.a)'ın huzuruna çıkan Muaz, ondan alacaklılarla konuşmasını, hiç olmazsa bir şeyler bıraksınlar diye aracı olmasını istedi. Rasûlullah (s.a) gidip onlarla konuştu ama alacaklılar hiçbir şey bırakmaya yanaşmadılar. Muaz elindeki her şeyi alacaklılara verdi. Ancak bundan sonra Rasûlullah (s.a)'ın yanına gidebildi⁽¹⁾. Görüldüğü gibi mal konusunda ilk hacze uğrayan Muaz b. Cebel'di. Bir rivayette Muaz'ın Yemen'den Mekke'ye kölelerle döndüğü anlatılır. Muaz bunların bir kısmını, Hz. Ebu Bekir (r.a)'e hediye eder. Ebu Bekir hediyeyi kabul eder. Daha sonra namaz kılmaya çıkan Muaz arkasında kölelerini bulur, onlara sorar: *"Bu namazı kim için kılıyorsunuz? (Kim için secdeye varıyorsunuz?)"*. Köleler; *"Allah için"* cevabını verirler. Muaz *"siz de Allah için hüsrûnluz"* der ve hepsini âzat eder. Artık köleler özgürdürler.

Bidat ve Hikmete Dâir

Ebu İdris el-Havlânî anlatıyor:

Muaz b. Cebel şu öğütleri verirdi: Sizin arkanızdan (gelecekte) öyle fitneler çıkacak ki! Mal ve zenginlik artacak. Mümin, münafık, küçük, büyük, kırmızı, siyah herkes *Kur'an*'ı okuyacak. Biri çıkıp şöyle diyecek: *"Ben ne yapıyorum? Kur'an okuyorum. Ama kimse beni dinlemiyor. Onlara yeni bir şeyler söylesem (bidat) dönüp bana bakacaklar, beni dinleyecekler"*.

"Size söylüyorum. Sakın bid'atlara yaklaşmayınız! (Dinin özünde olmayıp) yeni çıkarılan her şey sapıklıktır. Sizi bidatçilerin sapıklıklarından da sakındırıyorum. Zirâ şeytan, istediği insana saptırıcı bir kelimeyi söyletebilir. Aynı zamanda münafık biri de hak bir kelime (doğru söz) söyleyebilir. Siz hak olan kelimeye yönelin, onun üzerinde nur vardır".

Oradakiler şu soruyu sordular:

"Allah sana yardım etsin! Biz hikmetli bir zatın saptırıcı sözler söylediğini, öte yandan münafık birinin ise hak sözler söylediğini nasıl anlayabiliriz?".

Muaz şöyle cevap verdi:

"Hak olmayan sözler, sizin garibinize giden, kalbinizin inkâr

ettiği ve yadırgadığınız sözlerdir. Fakat bu sözler seni o adamdan geri çevirmesin! Bu adam belki yeniden hakka dönecektir. İlim ve iman kıyâmete kadar üstünlükleri devam eden iki şeydir. Kim onları samimi olarak ararsa, bulur”.

Muaz (r.a)’ın Öğütleri ve Duası

Abdullah b. Seleme anlatıyor:

Bir adam Muaz b. Cebel’in yanına gelerek; *“bana bir şeyler öğret! dedi. Muaz b. Cebel; ‘Bana itaat edecek misin?’ diye sorunca adam; ‘Ben sana boyun eğmeyi canla başla istiyorum’ dedi. Muaz ona şu öğütleri verdi: ‘Aralıklı olarak oruç tut. Namaz kıl, fakat dinlenmeyi de ihmal etme. Rızkın için çalış ama günaha girme. Müslüman olarak öl. Mazlumun bedduasından sakın!’.*

Sevr b. Yezid anlatıyor:

Muaz b. Cebel teheccüd namazına kalktığında şöyle dua ederdi: *“Allah’ım! Gözler uykuya vardı. Yıldızlar söndü. Sen ise dipdiri ve uykudan uzaksın. Bana yardım et. Allah’ım, bana nezdinden bir hidayet ver. Kıyâmette yol gösteren rehberim olsun. Sen verdiğin sözden dönmezsin”.*

Muaviye b. Kurrâ anlatıyor:

Muaz (r.a) oğluna şöyle nasihat ederdi:

“Oğulcuğum! Kıldığın her namazı bir vedâ ibadeti gibi kıl. Sanki bir daha dünyaya dönmeyecekmişsin gibi hareket et. Bil ki; mümin iki güzellik arasında ölür”.

İlim, İman, Zikir ve Sohbe Dâir

Abdullah b. Seleme anlatıyor:

Bir adam Muaz b. Cebel’in yanına gelerek ağlamaya başladı. Muaz; *“niçin ağlıyorsun?” diye sordu. Adam; ‘Vallahi, senin vesilenle eriştiğim bir dünyalık için ağlamıyorum. Asıl derdim şu; senden ilim aldım. Ama bu ilmin kesilip gitmesinden korkuyorum!’ dedi. Muaz şöyle cevap verdi: ‘Ağlama! Kim ilim ve imanı samimi bir kalple isterse, Allah (c.c) İbrahim (a.s)’e verdiği gibi ona da ilim ve iman verir”.*

Ebu'z-Zübeyr anlatıyor:

Muaz b. Cebel (r.a) bir defasında şöyle dedi:

"Âdemoğlunu, zikrullah kadar azaptan kurtaracak ikinci bir şey yoktur". Dinleyenler; "Allah yolunda çekilen kılıçta mı?" dediler. Muaz; "hayır, o da kurtaramaz. Ancak ölünceye kadar cihad ederse (yani cihad esnasında ölürse) kurtulabilir. Zirâ Allah (c.c) Kitab'ında; 'zikrullah (Allah'ı hatırlamak) en büyük ibadettir' diyor⁽¹⁾".

Said b. el-Müseyyeb, Muaz b. Cebel'den naklediyor:

"Sabah güneşinden akşam kızılığına kadar Allah'ı anmak, at sırtında sabahtan akşama kadar cihad yolunda yürümekten daha hayırlıdır".

Esved b. Hilal'den naklediliyor:

Muaz b. Cebel'le yürüyorduk. Bize şöyle dedi: *"Haydi birkaç dakika oturup sohbet ederek iman edelim".*

Ebu İdris el-Havlânî anlatıyor:

Muaz şöyle derdi: *"Bir toplulukla sohbet ederken, onların boş laflara daldığını görürsen, gaflete düştüklerini anlarsın. İşte o zaman Rabbine yalvar, Rabbin tüm nidâlara cevap verir".*

Tâvus anlatıyor: **Muaz (r.a)** bizim beldemize gelmişti. Hocalarımız ve ileri gelenlerimiz; *"emredelim, senin için taş ve tahtalardan bir mescid kurulsun"* dediler. **Muaz;** *"hayır! Yarın âhiret gününde tüm yüklerin benim sırtıma yüklenmesinden korkarım! (Zahmete gerek yok!)"* dedi.

Amr b. Meymun el-Evdî diyor ki:

Muaz yanımıza gelip şöyle bir konuşma yaptı: *"Ey Evedoğulları! Ben, Allah Rasûlü'nün elçisiyim. Bilmelisiniz ki, Allah'a dönüş haktır. Cennete ya da cehenneme gireceksiniz. Hem de ebediyen, bir daha ölmemesine".*

Bilgi ve Amel

Yezid b. Câbir, Muaz'dan naklediyor:

(1) Ankebut, 46.

"Dilediğiniz kadar öğrenin! Ama şunu iyi bilin ki, bildiklerinizle amel etmedikçe, Allah (c.c) size ilminizden ötürü mükâfat verecek değildir".

Câbir, Muaz'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Eğer bilmek, öğrenmek istiyorsanız, öğrenin! Ama amel etmediğiniz sürece; Allah (c.c) ilminizden ötürü size hiçbir şey vermeyecektir!"

Zor İmtihan

Reca b. Hayva, Muaz'dan naklediyor:

"Darlık ve sıkıntıyla sınandınız. Sabrettiniz, bazardınız. İleride, bolluk ve zenginlikle imtihan edileceksiniz. Sizin için en çok korktuğum şey, kadınların imtihanıdır. Hele hele onlar altına ve gülmüşe bürünür, Şam'ın şeffaf elbiselerini giyer, Yemen şalı ve şarkılarla raksederlerse, vay sizin halinizel!"

Rızayı Kaybettiren Üç Şey

Muhammed b. Nadr el-Hârisî, Muaz b. Cebel'den naklediyor: *"Üç şey vardır. Kim onları yaparsa, hoşnutsuzluğa lâyık olmuştur: Gülmeyi gerektiren bir şey olmadığı halde gülmek, uykusu olmadığı halde uyumak, aç olmadığı halde yemek".*

Cömertlik ve Verirken Aileyi de Düşünmek

Malik ed-Dârânî anlatıyor:

Ömer b. el-Hattab (r.a) dört yüz dinar bir keseye koyarak, kölesine verdi ve; *"git, bunu Ubeyde b. Cerrah'a ver! Sonra da ne yaptığını gözle"* dedi. Köle keseyi aldı, Ubeyde'ye geldi ve *"Hz. Ömer, ihtiyacını gör diye bu keseyi sana gönderdi"* dedi. Ubeyde câriyesine; *"şu parayı al, şuna götür. Şu kadarını al, buna götür"* diye emretti. En sonunda paranın tamamını sarfetmişti. Köle görümlerini Ömer (r.a)'e anlattı.

H. Ömer (r.a) yine bir kese altın hazırlayarak, bu defa Muaz'a gönderdi. Muaz parayı alır almaz dağıtmaya başladı. Bu sırada Muaz'ın hanımı; *"biz de fakiriz, Allah için bize de biraz bıraksan"* deyince Muaz, kesede iki dinar bıraktı. Köle H. Ömer (r.a)'e döndü, durumu anlattı. H. Ömer: *"Onlar birbirleriyle daima yardımlaşan kardeşlerdir"* dedi.

Muaz (r.a)'ın H. Ömer (r.a)'e Nasihatleri

Muhammed b. Sûka anlatıyor:

Nuaym b. Ebî Hind'e gelmiştim. Bana bir mektup gösterdi. Bu mektup Ebu Ubeyde b. Cerrah ile Muaz b. Cebel'den, Ömer'e gönderilmişti: *"Sana selam olsun! Sana itaat ettik. Senin işin mühimdir. Kızıyla, siyahıyla, bu ümmetin tümünün reisi oldun. Şerefli, hakim, düşman, dost herkes senin önünde oturacak. Herkesin adâletten nasibini alması şart! Ey Ömer, adâletle davran. Seni, yüzlerin karardığı, kalplerin yaprak gibi titredığı ve Kahhar olan Rabbin delili karşısında tüm kanıtların eriyip tükendiği kıyâmet ânyıla uyarıyoruz. Tüm yaratıklar, onun rahmetini umar, azabından korkarlar. Biz şöyle bir hadis duymuştuk: 'Bu ümmet âhir zamanda, kendi aralarında görünürde dost ama kalben düşman olacaklar'. Biz, gönderdiğimiz mektubun sende, kalplerimizde taşımadığımız bir hissi uyandırmasından Allah'a sığınırız. Biz bu risâle-yi sadece sana nasihat olsun diye kaleme aldık"*.

Ömer b. el-Hattab (r.a) da Ebu Ubeyde ve Muaz'a şöyle bir cevap gönderir: *"Ömer b. el-Hattab'dan, Ubeyde ve Muaz'a selam olsun!"*

Mektubunuz bana ulaştı. Bana tâbi olduğunuzu ve işimin mühim olduğunu söylüyorsunuz. Kırmızıyla, siyahıyla bu ümmetin tümüne imam olduğumu bildiriyorsunuz. (Burada H. Ömer (r.a) önceki mektubu aynen tekrarlıyor)...

Siz, bu ümmetin sonuna doğru, kardeş görünen insanlar arasında husumet meydana geleceğini söylemişsiniz. Siz o insanlardan değilsiniz. Bu zamanda, o bahsettiğiniz zaman değildir henüz. O gün, korkunun yayıldığı ve insanların birbirlerine dünya menfaati için yaklaştığı bir devirdir. Bir yanlış anlamadan Allah'a sığındığınızı yazıyorsunuz. Ve bana nasihat etmek için böyle bir

mektubu kaleme aldığınızı söylüyorsunuz. Size inanıyorum. Doğru söylüyorsunuz. Sizin nasihatlerinize her zaman ihtiyacım var. Selam üzerinize olsun”.

İlim Arayanın Derecesi

Reca b. Hayva, Muaz b. Cebel'den şu nasihatleri naklediyor:

“İlim öğreniniz! Zira ilmin Allah için öğrenilmesi haşyeti sağlar (böylece Allah'tan korkmayı öğrenirsiniz). İlim talep etmek ibadettir. İlim öğrenmek tespih gibidir. İlim peşinde koşmak cihattır. Bilmeyene ilim öğretmek sadakadır. İlim, helâl ve haramı öğreten yol işaretleridir, cennet ehlinin ışığıdır. Gurbet yurdunda ünsiyet sağlar. Yalnızlıkta dosttur, yarenlik eder. Bolluk ve darlık zamanında rehberdir. Düşmana karşı silahtır. Dostlar nezdinde ziynettir. Allah (c.c) kavimleri ilimle toplar, ilim sebebiyle onları lider yapar. İlim sahiplerinin ileri görüşlülüklerine başvurulur. Onlarla istigare edilir. Melekler bile onlara gıpta eder. Bütün yaratıklar, balıklar, kuşlar, sürüngenler onlara istiğfar ederler. Çünkü ilim kalpleri cehaletten ayırır, gözleri karanlıktan kurtarır. İlim yolunda çalışmak ve tefekkür etmek, oruca ve gece namazına eşdeğerdedir”.

Merhaba Ey Ölüm

İbni Kays anlatıyor:

“Muaz b. Cebel'e ölüm yaklaştığında ‘hele bir bakın, sabah oldu mu?’ diyordu. Ona, henüz sabah olmadığını söylediler. Birkaç defa aynı soruyu sordu. Sonunda; ‘sabah oldu’ dediler. Muaz şöyle dedi; ‘sabahı ateş olacak bir geceden Allah'a sığınırım. Merhaba ey ölüm! Merhaba ey kaybolan ziyaretçi, merhaba ey ihtiyaç anında yetişen sevgili! Allah'ım! Senden daima korktum. Bugün seni arzuluyorum. Allah'ım! Dünyayı, şırıl şırıl akan nehirleri ve gölgelik ağaçları için sevmediğimi ve uzun bir ömür sürmeyi bunun için istemediğimi sen çok iyi bilirsin. Zamanı hayra sarfetmek, âlimleri zikir halkalarında ziyaret etmek ve engelleri aşmak için istedim yaşamayı”.

Tarık b. Abdurrahman anlatıyor:

Vebâ, Şam'ın her yanını sarmış, alev gibi tutuşturmuştu. Halk büyük sıkıntı içindeydi. Muaz (r.a) hutbeye çıktı ve şunları söyledi: *"Söylediklerinizi duydum. Bu belâ, Rabbinizden inen bir rahmettir. Peygamberinizin ve salih insanların duâsıdır bu. Oysa siz asıl şundan korkmalısınız: İnsan evinden çıkarken, mümin mi yoksa münafık mı olduğunu bile anlamayacak. Siz asıl, küçücük çocukların kral ve reis tahtına oturmasından korkunuz!"*

Başka bir rivayette Muaz (r.a)'ın ve ailesinin de vebâya tutulduğu anlatılıyor Muaz camiden geldiğinde oğlu Abdurrahman'a; *"nasılsın?"* diye sorar. Oğlu şu cevabı verir: *"Hak (olan) ölüm Rabbinden geldi. Şüpheye düzenlerden olma!"* Muaz *"İnşallah bizi sabredenlerden bulacaksın"*⁽¹⁾ der. Çocuk geceleyin ölür. Sabah defnedilir. Muaz da vebâya yakalanır. Ağrısı arttıkça titrer, ölümün yaklaştığını hisseder. Ölüm cezbelerinden başını kaldırdığı anlarda gözlerini açmak için kendini zorlar ve şöyle duâ eder: *"Allah'ım canımı bildiğin gibi al. Kalbim sana âşıktı!"*

Muaz (r.a)'ın Peygamberimiz (s.a)'den Naklettiği Güzel Öğütler

Sa'lebe b. Sâlih, Muaz b. Cebel'den naklediyor:

Peygamber efendimiz (s.a) bana şöyle buyurdu: *"Ey Muaz! Gel, yükünü hazırla! Seni Yemen'e göndereceğim"*. Hazırlanıp mescide gittim. Peygamber (s.a) elimden tuttu, benimle yürüdü ve şöyle dedi: *"Ey Muaz! Sana takvâyı, doğru konuşmayı, ahde vefâyı, yetime karşı şefkatli olmayı, komşuya iyi davranmayı, kızdığında kinini bastırmayı, selâmı yaymayı tavsiye ederim. Yumuşak konuşmalı, Kur'an'ı derinlemesine düşünmeli, âhireti sevmeli, hesabı düşünmeli, hıristan uzak durmalı ve güzel işler yapmalısın. Müslüman birine sövmekten, yalan yere şahitlik yapmaktan, âdil bir imama isyan etmekten seni sakındırıyorum. Ey Muaz! Her taş ve her ağacın yanında Allah'ı an. Günah işleyince hemen tevbe et. Gizlenmesi gerekeni gizle, açıklanması gerekeni açıkla!"*

Başka bir rivayette de Hz. Peygamber (s.a) Muaz (r.a)'a şunları söyler: *"Sana kardeşin gibi öğüt veriyorum. Dulların ve zavallı insanların yardımına koş! Fakirlerle dost ol. Halk için kendinden*

(1) İsmail (a.s)'in kurban olma esnasında İbrahim (a.s)'e söylediği söz.

fedakârlık yap. Hakkı söyle! Allah yolunda kınayanların kınamasından korkma!

Ey Muaz; her namazın başında ve sonunda şöyle de: 'Allah'ım zikirde, şükürde ve sana güzel ibadet etmek hususunda bana yardım et!'

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber (s.a) Muaz'a; *"nasıl sabahladın ey Muaz?"* diye sordu. Muaz; *"mümin olarak"* dedi. Peygamber (s.a); *"her sözün bir kanıtı ve her hakkın bir aslı, bir hakikati vardır. Bu sözün delili nedir?"* diye sordu. Muaz;

"Ya Rasûlallah! Her zaman sabah olunca akşama erişemeyeceğimi, akşam olunca da sabaha erişemeyeceğimi düşünürüm. Bir adım attığımda, ikinciye atamayacağımı düşünürüm. Allah'ın kitabına çağrıldığı halde putlara tapmaktan vazgeçmeyenleri, cehennem ehlinin acıklı sonunu ve cennet ehlinin mülkâfatını düşünürüm" dedi.

Peygamber efendimiz (s.a) şöyle buyurdu: *"Ey Muaz! Sen ilim sahibisin. Bildiğine sarıl!"*

Muaz b. Cebel anlatıyor:

Peygamber efendimiz (s.a)'le Kâbe'yi tavaf ederken; *"Ya Rasûlallah, bize en şerli insanları göster"* dedim. Peygamber (s.a) şu cevabı verdi: *"Hayırlıları sorunuz! Şerden sormayınız. En şerliler, insanların arasında en çok bilgiye sahip olan kötü âlimlerdir"*.

Abdurrahman b. Ganem'den rivayet ediliyor:

Muaz b. Cebel'i oğlu vefat ettiği zaman görmüştüm. Çok kederliydi. Haberi duyan ashaptan biri şu mektubu gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, Sana selam olsun! Seni Allah için övüyorum. Allah ecrini, mülkâfatını artırsın. Sana sabır versin. Şükret. Ailemiz, malımız, canımız ve çocuklarımız Allah'ın bize ihsan ettiği güzel hediyeleri ve emanetleri değil mi? Biz ecel vaktine kadar bunlarla birlikteyiz. Ruhumuz alınıncaya dek onlarla birlikte yaşıyoruz."

Allah (c.c) ihsan ettiğinde şükretmemizi, imtihan ettiğinde sabretmemizi emretti.

Evlâdın Allah'ın bir hediyesiydi, emanetiydi. Sevinç ve gıpta içinde günlerini onunla geçirdin. Büyük bir mükâfata karşılık Allah onu senden aldı, sabredip namaza devam edersen, rahmet ve hidayet seni kuşatır".

Peygamber (s.a) Muaz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona şu öğütü verdi:

"Dinine samimi olarak bağlan, az amel yapsan da sana yeter".

Tarihçiler, Muaz'ın, Amvas vebasında öldüğünü söylerler (H. 18, Şam)⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

SAİD B. ÂMİR (R.A)⁽²⁾

Fâni dünyanın süslerine aldanmayan ve dünya tutkunlarına aşağılayarak bakan Said b. Âmir b. Cızyem el-Cûmahî (r.a) kendinden önceki büyük zâtların yolunu takip etti. Emanetlere ve verdiği sözlere sadık kalarak hakiki dostlara sarıldı.

Tasavvuf, emeller gerçekleşmediği halde zamana karşı dayanmak, zamanı sabırla aşılabilmektir.

Dört Şikayet, Dört Cevap

Halid b. Midan anlatıyor:

H. Ömer (r.a), Said b. Âmir (r.a)'i Humus'a görevli olarak gönderdi. Daha sonra H. Ömer bize; *"Ey Humus ahalisi! Size gönderdiğim memuru nasıl buldunuz?"* diye sordu. Humus halkı şöyle cevap verdi:

"Dört şeyden şikâyetçiyiz. Gün iyice yükselinceye kadar bizi görmüyor, karşımıza çıkmıyor. Geceleyin kimseye cevap vermiyor. Ayın bir gününü kendine ayırıyor. Bizim sorunlarımıza o gün hiç cevap vermiyor. Bazı günler, sanki ölecek gibi şiddetli bir hedere düşüyor".

Bunun üzerine H. Ömer (r.a) halk ile Said b. Âmir'i karşı

karşıya getirdi ve halka tekrar;

"Şikâyetiniz nedir? Söyleyin" diye sordu. Halk;

"Gün yükselene kadar bizimle görüşmüyor" dedi.

Said b. Âmir buna şöyle cevap verdi:

"Vallahi söylemekten hoşlanmıyorum ama, ailemin hizmetçisi yok. Hamurumu yoğuruyorum, bekliyorum, kıvamına gelince ocağa atıyor, ekmeğimi pişiriyorum. Daha sonra da abdestimi alıyor, halkın karşısına çıkıyorum". Hz. Ömer (r.a); "öteki şikâyetiniz nedir?" diye sordu. Halk;

"Geceleyin kimseyi kabul etmiyor" dedi. Hz. Ömer (r.a) Said'e;

"Bu konuda ne diyorsun?" dedi. Said;

"Yine hoş olmasa da söyleyeceğim. Ben gündüzümü halka, gecemi ise Hak'ka ayırdım" dedi.

Hz. Ömer (r.a);

"Başka neden şikâyetçisiniz?" diye sordu. Halk;

"Ayda bir gün hiç dışarı çıkmıyor" dediler. Hz. Ömer (r.a),

"Buna ne diyorsun?" dedi. Said;

"Elbiselerimi yıkayacak bir hizmetçim yok. İkinci bir elbisem de yok. Ben de ayda bir gün elbiselerimi yıkıyor, kuruyuncaya kadar evde oturuyorum. Sonra gün bitiminde halkın karşısına çıkıyorum" dedi. Hz. Ömer (r.a) halka;

"Başka neden şikâyetçiydiniz?" dedi. Halk;

"Arada bir kederli, dehşet dolu anlar yaşıyor" dedi. Said:

"Ben, Habib el-Ensârî'nin Mekke'de Kureyşliler tarafından üticudu paramparça edilirken attığı çığlığı düşünüyorum. Kureyşliler onu bir ağacın altına atmışlardı. Ona;

"Muhammed'in senin yerinde, burada olmasını ister misin?" diye sordular. O, şu cevabı verdi:

"Muhammed'e bir diken batacağına, ailem, çocuklarım burada olsun...". Sonra,

'Ya Muhammed, Ya Muhammed!' diye bağırmaya başlamıştı.

İşte bunları hatırlayınca (ki o zamanlar ben Allah'a inanmayan müşrik biri idim), Allah'ın beni, işlediğim bu günahattan ötürü bağışlamayacağını düşündürüyor ve ansızın, şikâyetçi olduğunuz o dehşetli hale düşüyorum' dedi.

H. Ömer (r.a) bunun üzerine;

"Ferâsetimde ve seçiciliğimde beni yanıltmayan Allah'a hamdolsun" dedi ve daha sonra Said'e bin dinar göndererek; "bunlarla işini düzene koy!" dedi. Said'in hanımı buna çok sevindi ve kocasına; "senin hizmetini göreceğ parayı bize gönderen Allah'a hamdolsun" dedi. Said hanımına; "bundan (hizmetimden) daha hayırlı bir şey mi var senin için? O parayı bizden daha fakir insanlara dağıtalım" dedi. Tanıdıkları güvenilir bir adamı çağırdılar. Parayı ona verdiler ve; "git bunları, şu dula, şu fakire ve şu adamlara dağıt" dediler. En sonunda geriye tek altın kaldı. Said onu hanımına vererek; "bunu da infak et" deyip işine döndü. Hanımı; "bununla bir hizmetçi tutsak?" dediyse de Said; "senden daha muhtaç biri gelir belki" dedi.

Vakıf'nin bildirdiğine göre Said, **H. Ömer**'in hilafeti zamanında, **H. 20** yılında vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMEYR B. SAİD (R.A)⁽²⁾

Umeyr b. Said (r.a), etkili vaazlar veren, ahde vefâ gösteren, bir zat idi.

Umeyr b. Said (r.a) de **H. Ömer (r.a)** tarafından Humus'a görevli olarak gönderildi. Bir ara ondan hiç haber gelmeyince, **H. Ömer (r.a)** kâtibine emir vererek, **Umeyr**'in hemen Medine'ye dönmesi gerektiğini yazdırdı. Ayrıca, yanında topladığı fey'i de getirmesini bildirdi.

Umeyr mektubu alır almaz azığını hazırladı, yola koyuldu.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 338.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 247.

Rengi atmış, üstü başı toza bulanmış bir halde Hz. Ömer (r.a)'in karşısına çıktı.

Hız. Ömer (r.a) onu gördünce;

"Bu ne hal?" diye sordu. Umeyr (r.a);

"Kanım temiz, vücudum sağlam. Hem dünyadan da alacağım var" cevabını verdi. Hız. Ömer (r.a) Umeyr'in yanında bir miktar mal olduğunu düşündü. Umeyr (r.a) şöyle dedi:

"Yanımda, içinde azığım ve abdest almak için gerekli bir ibrik bulunan bir bohça var. Birkaç ihtiyaç maddesinden başka da bir şey yok. Bu da bana yeter".

Hız. Ömer (r.a);

"Buraya kadar yürüterek mi geldin?" diye sordu. Umeyr;

"Evet" dedi. Ömer (r.a);

"Sana bir binek veren olmadı mı" dedi. Umeyr;

"Ben istemedim. Kimse de vermedi" diye cevap verdi. Hız. Ömer (r.a); "yazık o müslümanlara. Ne kötü yapmışlar" dedi.

Umeyr:

"Allah'tan kork ey Ömer! Allah seni gıybetten sakındırmadı mı?! Onlar namaz kılan insanlar" dedi.

Hız. Ömer (r.a);

"Seni ne için gönderdim? Sen yaptın?" dedi.

Umeyr: "Ben, senin verdiğin görev üzere hareket ettim. Vergileri topladım ve onları yerli yerince dağıttım. Eğer sana bir şey erişseydi, elbet getirirdim" dedi.

Ömer (r.a);

"Bize bir şey getirmedi mi?" diye sordu. Umeyr;

"Hayır, getirmedi" dedi. Ömer (r.a);

"Umeyr'in ahdini yenileyin" dedi. Umeyr;

"Hayır! Bu çok önemli bir görev. Artık ne senin için ne de senden sonrakilerin hatırı için bu görevi alamam" diyerek Hız. Ömer (r.a)'den izin istedi. Hız. Ömer (r.a) ona izin verdi. O da evine döndü. Daha sonra Hız. Ömer (r.a), durumu daha iyi anla-

mak için Umeyr'e bir adam göndermeyi kararlaştırdı ve Hâris'e;

"Ona git! Nasıl yaşadığını, öğren! Onda zenginlik alâmeti görürsen gel, haber ver. Eğer çetin bir fakirlik içinde yaşıyorsa, şu yüz dinarı ona teslim et" dedi.

Hâris, Umeyr'e geldiğinde, onu gömleğini keserken buldu. Selâm verdi. Umeyr, Hâris'in selâmını aldı. Hâris'e;

"Nereden geliyorsun?" diye sordu. Hâris;

"Medine'den" dedi. Umeyr;

"Emirü'l müminin nasıl?" diye sordu. Hâris;

"Ömer iyidir" dedi. Umeyr;

"Müslümanlar nasıl?" dedi. Hâris;

"Onlar da iyiler" diye cevap verdi. Umeyr;

"Hadler uygulanıyor mu?" diye sordu. Hâris;

"Evet. Hatta Hz. Ömer, kötü bir iş yapan oğluna bile had uyguladı. Çocuk öldü" dedi.

Umeyr:

"Allah'ım Ömer'e yardım et! Onun seni çok sevdiğini bilirim" dedi.

Hâris, Umeyr'le üç gün geçirdi. Yalnızca arpa çorbası yiyorlardı. Hâris sonunda dinarları çıkardı ve Umeyr'e vererek;

"Ömer bunları sana gönderdi" dedi. Umeyr bir çığlık attı.

"Hayır! Buna ihtiyacım yok!" dedi ve parayı geri verdi. Hanımı:

"Onu al da, ihtiyaç sahiplerine dağıtırsın" dedi. Bunun üzerine Umeyr altınları aldı. Sonra onları fakir ve şehitlerin ailelerine dağıttılar.

Hâris, Hz. Ömer (r.a)'in yanına geri döndüğünde Ömer (r.a);

"Umeyr nasıldı?" diye sordu. Hâris;

"Perişan bir haldeydi" dedi. Ömer (r.a);

"Dinarları ona verdin mi?" dedi. Hâris;

"Evet" dedi. Ömer (r.a);

"Ne yaptı?" diye sordu. Hâris;

"Bilmiyorum" dedi.

Hiz. Ömer (r.a) Umeyr'e bir mektup daha yazarak onu yanına çağırdu.

Umeyr geldiğinde, Hiz. Ömer (r.a);

"Dinarları ne yaptın?" diye sordu. Umeyr:

"Onları dağıttım" dedi. Ömer (r.a);

"Allah sana acısın!" dedi ve Umeyr'e bir çift giysi ile yemek verilmesini söyledi. Fakat Umeyr;

"Yemeğe ihtiyacım yok. Evde iki avuç arpa bıraktım. Onları yiyene kadar Allah başka bir rızık gönderir. Elbiselere gelince, onları falancanın anasına veririm" dedi ve elbiseleri alarak evine döndü.

Çok geçmeden Umeyr vefat etti.

Haberi duyan Hiz. Ömer (r.a) çok üzüldü, Allah'tan rahmet diledi. Sonra arkadaşlarıyla beraber Bakî mezarlığına doğru yola çıktı ve;

"Herkes dileğini söylesin!" dedi. Birisi;

"Keşke bir sürü param olsa da, köle âzad etsem!" dedi. Başka biri;

"Malım olsa da, hepsini Allah yolunda harcasam" dedi. Bir diğeri;

"Güçlü, kuvvetli biri olsam da, hacılara kovalarla zemzem çeksem" dedi.

Hiz. Ömer (r.a);

"Keşke Umeyr b. Said gibi bir başka adamım daha olsaydı da, müslümanların işleri için görevlendirseydim" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UBEYY B. KA'B (R.A)

Künyesi Ebu'l-Münzir'dir. 70 Kişilik Akabe bîatına ve tüm gazvelere katılmıştır. Peygamberimizin zamanında *Kur'an*'ın tümünü ezbere bilen ender şahsiyetlerdendi. Vahiy kâtipliği yapmıştır⁽¹⁾.

Şahsiyeti (2)

En karmaşık ve zor sorulara keskin zekâsıyla cevap vermesini bilen Ubeyy b. Ka'b (r.a) hüzn ve aşk zamanı gelince kendinden geçirdi.

Ubeyy b. Ka'b anlatıyor:

Peygamber (s.a); "*ey Ebu Münzir! Allah Kitabı'nın hangi âyeti senin nezdinde en büyüktür?*" diye sordu. Ben; "*Allah ve Rasûlü daha iyi bilir*" dedim. Aynı soruyu tekrarladı. Ben bu sefer; "*Âyet el-Kürsî en yüce âyettir*" diye cevap verdim. Göğsüme dokundu ve şöyle dedi: "*Bilmek senin için ne kadar kolay Ey Ebu Münzir*".

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber (s.a) Ubeyy b. Ka'b'a şöyle dedi: "*Allah (c.c) sana Kur'an okumamı tavsiye etti*". Ubeyy şaşkınlıkla; "*Allah (c.c) beni mi andı?!*" dedi. Peygamber (s.a); "*evet! Allah (c.c) seni andı*" dedi. Ubeyy ağlamaya başladı.

Başka bir rivayette ise Rasûlullah (s.a) şöyle demektedir: "*Evet senin ismini ve nesebini Mele-i A'lâ'da andı*".

Ubeyy b. Ka'b anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelmiştim. Eliyle göğsüme vurdu ve şöyle dedi: "*şüph ve yalandan seni Allah'ın yardımıyla kurtarıyorum*". Ben terden sıırsıklam olmuşum. Sanki o anda Rabbimi görüyordum.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c. 1, s. 246.

(2) Bundan sonraki bölümün tamamı *Hilyetü'l-Evliyâ*'dandır. c. 1, s. 247.

Ubeyy'den Öğütler

Ebu'l-Âliye, Ubeyy b. Ka'b'dan naklediyor:

"Sünnete ve Allah'ın hükmüne yapışın! Çünkü bir kul Rab Teâlâ'nın yolunda gider, onun zikriyle Allah korkusundan gözleri yaşarır, ona ateş dokunamaz! Rahman'ı anarak, onun çizdiği yoldan ayrılmayan ve Allah sevgisiyle ürperen kul, tıpkı yaprakları kurumuş da rüzgâra tutulmuş bir ağacı andırır. Her ürperişinde rüzgârın yaprakları bir bir alması gibi günahları dökülür.

Allah'ın yolunu ve sünneti takip etmede orta halli olmak ve aşırıya kaçmamak, ihtilafa düşüp yorulmaktan çok daha hayırlıdır.

İşlerinizi ve davranışlarınızı gözden geçirin! İster iktisat isterse içtihat yönünde olsun, peygamberlerin yolundan ayrılmayın".

Ebu'l-Âliye anlatıyor:

Bir adam Ubeyy b. Ka'b'a gelerek; "bana öğüt ver!" dedi. Ubeyy ona şu öğütleri verdi:

"Allah'ın Kitabı'nı kendine önder kıl! Onu kendine hakem yap ve bundan hoşnut ol! Çünkü elçinizin sizi aranızda vekil olarak bıraktığı bu kitap şefaât yetkisine sahip, kendisine boyun eğilen ve asla yalana bulaşmamış bir şahittir. Bu kitapta, sizle beraber sizden öncekiler, anlatılır. Aranızda verilecek hükümden bahsedilir. Sizin ve sizden sonrakilerin haberi de ondadır".

Âbid b. Umeyr, Ubeyy b. Ka'b'dan naklediyor:

"Bir kul, Allah için ne yaptı, ne bıraktıysa, Allah (c.c) ummadığı bir yerden ona daha hayırlı bir şey nasip eder. Yine bir kul, hiç önemsemeden, gayrimeşrû bir yolla bir şeyler elde ederse, Allah (c.c) onun başına, hiç hesabetmediği bir yerden daha zor ve çetin işler getirir".

İbni Damra, Ubeyy'den naklediyor:

"Peygamber (s.a) efendimiz ile beraber iken yüzlerimiz aynıydı. Aynı yere bakardık. Ama o bizden ayrılır ayrılmaz yönlerimiz değişti, sağa sola bakar olduk".

Ebu'l-Âliye, Ubeyy b. Ka'b'dan naklediyor:

"Mümin bir kul dört şey arasındadır. Eğer imtihan edilirse sabreder, nimete kavuşunca şükreder, konuştuğunda doğruyu söyler, hüküm verdiğinde adil davranır. O, beş nur içinde dolaşır durur. Allah (c.c)'in; 'nur üstüne nur' dediği de budur. Mümin kulun sözlü nurdur, ameli nurdur, girişi nur, çıkışı nurdur. Kıyâmet gününde varacağı yer de nurdur.

Ama kâfir, o da beş karanlık arasında döner durur. Sözlü karanlık, ameli karanlık, girişi karanlık, çıkışı karanlık ve kıyâmette varacağı yer kat kat karanlıktır".

Ubeyy Rasûlullah (s.a)'a; "Ey Allah'ın elçisi! Hummanın mükâfaatı nedir?" diye sordu. Peygamber (s.a); "terledikçe ve çırpındıkça hasta üzerine sevap yağar" dedi.

Bunun üzerine Ubeyy şöyle dedi: "Allah'ım! Bana öyle bir sıtma (humma) ver ki, senin yolunda yürümekten, Rasûlullah (s.a)'ın mescidine gitmekten beni alıkoymasın".

Akşam olduğunda Ubeyy humma hastalığına yakalanmıştı.

Ubeyy b. Ka'b, Rasûlullah (s.a)'tan naklediyor:

"Bu ümmet, izzet, zafer ve fetih ile müjdelendi. Ama bu ümmet içinde her kim, dünyevi bir amaç için âhiret işi yaparsa, kıyâmet gününde o işten zerre kadar payı olmayacaktır".

Ubeyy b. Ka'b anlatıyor:

Peygamber (s.a), gecenin dörtte biri geçtikten sonra şöyle derdi: "Ey insanlar! Allah'ı anın! İlk surun ve zelzelenin vakti geldi! Ardından ikinci sur üfürülecek. Ölüm, tüm dehşetiyle yaklaştı". Bunu üç defa söylerdi.

Ubeyy b. Ka'b anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bana; "sana Cibril (a.s)'ın bana öğrettiği kelimeleri öğreteyim mi?" dedi. Ben; "evet! Ya Rasûlallah" dedim.

Peygamber (s.a) şöyle dedi: "O halde şunları söyle:

'Allah'ım tüm günahlarımı bağışla! Kasten, dalgınlıkla ya da kendimde olmadan işlediğim tüm günahları bağışla! Beni verdiklerinin bereketinden yoksun bırakma! Yasakladığın şeylerle beni imtihan etme!'

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (R.A)⁽¹⁾

Uzun ve sıcak günleri oruçla geçiren, *Kur'an*'ı güzel bir terennümle okuyan ve ilâhî aşkın vadilerinde dolaşan Ebu Musa el-Eş'arî (r.a), ahkâm ve fetvâları çok iyi bilir ve bilgisiyle amel ederdi.

Tasavvuf, başını alıp giden divâne gönlün, ebedi yücelik bahçelerinde gezinmesidir.

Ebu Musa'dan naklediliyor:

Peygamber (s.a), Muaz ve Ebu Musa el-Eş'arî'yi, *Kur'an* öğretsinler diye Yemen'e gönderdi.

Ebu Reca el-Attarî anlatıyor:

Ebu Musa (r.a) Basra Camisi'nde dolaşır ve bir halka kurup otururdu. İkra sûresini ondan öğrendim. Bu sûre, Muhammed (s.a)'e inen ilk sûredir.

Ebu Musa el-Eş'arî anlatıyor:

Müminlerin emiri Ömer (r.a) beni, Rabbin Kitabı'nı ve Rasûl'ün sünnetini öğreterek, insanların yolunu temizleyeyim diye görevlendirdi.

Kur'an'a Uymak, Kur'an'ı Kendine Uydurmak

Ebu Kinâne anlatıyor:

Ebu Musa el-Eş'arî *Kur'an* okuyucularını (Kurrâ) topladı. Yaklaşık olarak, üçyüz civarındaydılar. Sonra *Kur'an*'ı tazimle andı ve onlara şöyle öğüt verdi:

"Bu Kur'an sizin için hem ecir, hem mesûliyettir. Siz Kur'an'a tâbi olun, ona uyun, Kur'an size tâbi olmasın (onu kendinize uydurmayın)! Kim Kur'an'a tâbi olursa, cennet bahçelerine konur. Kim de Kur'an'ı kendine uydurursa, başaşağı yuvarlanır ve Kur'an onu ateşe atar".

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 256.

Kur'ân Okuyuşu ile Rasûlullah (s.a)'ın Övgüsünü Kazanmış Sahabî

Abdullah b. Bureyde babasından naklediyor:

Rasûlullah (s.a), *Kur'ân* okuyan Ebu Musa el-Eş'arî'yi duyunca, "bu adama, *Dâvud* âilesininkine benzer bir hançere verildi" dedi. Bu sözü, Ebu Musa'ya söyledim. Bana şöyle dedi: "Sen Peygamber (s.a)'den bu müjdeyi naklettiginden beri benim en yakın dostumsun".

Ebu Büreyde anlatıyor:

Bir gece Ebu Musa el-Eş'arî kendi evinde *Kur'ân* okurken, Hz. Rasûlullah (s.a), Âişe (r.a) anamızla onu dinliyordu. Sabah olunca Rasûlullah (s.a) Ebu Musa'ya şöyle dedi: "Ey Ebu Musa dün gece evinin yanından geçtik. Âişe ile beraberdim. Seni dinledik, *Kur'ân* okuyuşun çok hoşumuza gitti". Bunun üzerine Ebu Musa; "Ya Rasûlallah! Keşke ben, senin geldiğini ve yerini bilseydim... *Kur'ân*'ı daha güzel ve özenle okurdum" dedi.

Ömer b. el-Hattab (r.a) Ebu Musa'ya; "bize Rabbimizi hatırlat!" deyince Ebu Musa *Kur'ân* okurdu.

Osman en-Nehdî anlatıyor:

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) bize sabah namazını kıldırması. Onun sesinden daha güzel tınlayan hiçbir ses duymadım.

Ebu Musa'nın Duâsı ve Dünya ile İlgili Açıklaması

Mearuk (r.a) anlatıyor:

Ebu Musa ile beraber bir sefere çıkmıştık. Gece olunca bir bahçe kenarında konakladık. Ebu Musa kalktı, güzel sesiyle gece namazını kıldı. Namazını bitirdikten sonra şöyle dua etti:

"Allah'ım! Sen Selâm'sın, selâm sendendir. Sen Emtin'sin, mümini seversin. Sen Müheyminsın (her şeyi idaresi altına alansın), nefisini azdırmayıp avucu içine alanı seversin. Sen Sâdık'sın (doğrusun), doğruyu seversin".

Zaman Zaman Gelen Sıkıntılar, İmtihanın Özelliğidir, Herkesin Başına Gelir

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Ebu Musa ile beraber yolculuğa çıkmıştık. Bazı insanların boş sözlerle vakit geçirdiğini gördük. Ebu Musa; *"bunlar bizi Rabbimizi anmaktan geri koymasın Ey Enes. Haydi gel Rabbimizi analım"* dedi. Sonra şöyle sordu: *"Ey Enes! İnsanları âhiretten alıkoyan nedir?"*. Ben; *"şehvet ve şeytan"* dedim. O; *"Vallahi hayır! Dünya hemen yanbaşılarına getirildiği ve âhiret de sonraya bırakıldığı için azyorlar. Eğer gözlerini faltaşı gibi açarak hakkıyla görebilseler, âhiretten sapmaz ve dünyaya meyletmezlerdi!"* dedi.

Ebu Musa el-Eş'arî naklediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki; *"Revha kayalıklarından yetmiş peygamber geçti. Ayakları çıplaktı, sırtlarındaysa sadece abaları vardı"*.

Ebu Bürde, Ebu Musa'dan naklediyor:

"Altı kişi olarak Rasûlullah (s.a)'la bir gazveye çıktık. Arka saflarda savaşan bir bölüktük. Ayaklarımız parçalanıyor, tırnaklarımız dökülüyordu. Ayaklarımıza bez sardık. Bu yüzden bu harbe, 'yamalı harbi' dendi".

Ebu Bürde, Ebu Musa'dan naklediyor:

Denizde harbetmeye çıkmıştık. Rüzgâr uygun bir yönden esiyordu. Ansızın bir ses duyduk. Birisi; *"Ey insanlar! Durun, size bir şeyler söyleyeyim"* dedi. Bu ses yedi kere yankı yaptı. Geminin baş tarafına geldim: *"Sen kimsin? Neredensin? Acaba biz neredeyiz? Durabilir miyiz?"* dedim. Sesin sahibi bana şöyle dedi:

"Size, Allah'ın mutlaka yerine getireceği bir sözünü bildireyim mi?". Ben; *"evet"* dedim. Ses şöyle yankılandı: *"Allah (c.c) söz vermiştir: Kim sıcak bir günde Allah (c.c) rızası için uğraşırken susuz kalırsa, Allah (c.c) kıyâmet gününde ona bol bol su verecektir"*.

Ebu Bürde anlatıyor: *"Ebu Musa bu olaydan sonra, böylesine sıcak bir güne rastlamayı umud ederek, devamlı oruç tutmaya başladı"*.

Katâde naklediyor:

Ebu Musa şöyle derdi:

"Ben gusul abdestini karanlık bir odada alırım. Rabbimden utandığım için, kalkar kalkmaz hemen elbisemi giyerim".

Ebu Musa el-Eş'arî anlatıyor:

"Dünyadan ancak iki şey beklenebilir: Dert ve fitne".

Ebu Musa şöyle der:

"Sizden öncekileri dinar ve dirhem mahvetti. Bunlar sizi de mahvedecek".

Kalb, Gözyaşına, Göze Yapılan Zulme ve Kıyâmete Dâir

Ebu Musa şöyle der:

"Kalb sürekli döndüğü ve değiştiği için bu ismi aldı. Kalb, koca bir sahrada rüzgâra kapılan bir tüy gibidir".

Kasâme b. Zühre anlatıyor:

Ebu Musa, Basra'da bize bir hutbe verdi:

"Ey insanlar! Ağlayınız! Ağlayamazsanız, ağlar gibi yapınız. Zirâ ateşe düşenler, öyle çok gözyaşı dökerler ki, gemiler bile, bu gözyaşı denizinde yüzebilirler".

Başka bir rivayette bu hutbeye şu cümle eklenmiştir: *"Ateş ehli, gözyaşlarını bitirince kan ağlamaya başlarlar".*

Rakkâşî naklediyor:

Bir gün askerlerden birine ait bir cariyeye dikkatle baktım. Onu biraz süzdüm. Daha sonra gözlerim ağrımaya başladı. *"Gözlerim şişti ve gördüğün hale geldi Ey Ebu Musa"* dedim. Ebu Musa bana şöyle dedi: *"Rabbinden af dile! Gözlerine zulmettin. Gözlerin ilk bakışta sorumlu tutmazlar. Ama daha sonraki bakışların günahı senin üzerinedir".*

Ebu Musa anlatıyor:

"Kıyâmet günü güneş insanların tam başına vurur. Ancak

amelleri onlara gölgelik olur ve onları sıcaktan korur".

Ebu Burde, Ebu Musa'dan naklediyor:

Kıyâmet günü bir kul Allah'ın önüne getirilir. Allah (c.c) onunla insanların arasına bir engel koyar. Bu kul bir hayır gördüğünde; *"Sen kabul ettin Ya Rab"* der. Bir şer gördüğünde ise; *"Sen affedensin Ya Rab"* der. Bu kul, her hayır ya da şer gördüğünde Allah'a secde etmektedir. Bunun üzerine tüm yaratıklar şöyle demeye başlarlar:

"Şu, hiç kötülük işlememiş kula müjdeler olsun".

Müminin Ruhu Misk Gibi, İnkarcının Ruhu Leşten de Kötü

Şakık, Ebu Musa'dan naklediyor:

Mümin kulun ruhu misk kokusu halinde çıkar. Melekler onun ruhunun yanına gelir. O kul için göğün kapıları açılır, yüzü aydınlanır. Kulun yüzünde, güneş gibi ışıkh bir belge vardır.

Sonra bir başka kul gelir. Onun ruhu çıkarken, leşten de pis bir koku şeklinde tezahür eder. Ruhunu alan meleklerle beraber, Sema altı melekleriyle karşılaşır. Sema altı melekleri *"yanınızda ki kim?"* diye sorarlar. Ötekiler; *"falanca adam"* diye cevap verir. Ardından da kötü işlerini sayıp dökerler. Melekler; *"çevirin onu! Allah (c.c) ona zulmetmedi (ama o kendine zulmetti) derler".*

Ebu Musa'nın Berzah Âlemini Tasvir Edişi

Abdurrahman b. Arzeb naklediyor:

Ebu Musa el-Eş'arî, vefat zamanı yaklaşınca oğullarını yanına çağırdı. Onlara şöyle emir verdi: *"Gidin, kazın, genişletin, derinleştirin!"*.

Evlatları geri geldiler ve; *"kazdık, genişlettik, derinleştirdik"* dediler. Ebu Musa şöyle dedi: *"Allah'a yemin ederim, burası iki konaklama yerinden birincisidir."*

Kabrim ya geniş ve her köşesi 40 zira olacak (mânen), böylece cennete açılan bir kapı ile Allah (c.c)'ın benim için hazırladığı hurileri, sarayları görebileceğim ve kıyâmet kopana kadarki zaman içinde cennet kokularıyla yaşayacağım; ya da, (Allah ko-

rusun!) Kabrim çok daralacak ve özel olarak açılan bir kapıdan, cehennemde takınacağım zincirleri, bukağıları ve cehennemlik dostlarımı göreceğim. Sonra da cehennemden hediye edilen oturmağa oturup, dirileceğim güne kadar kızgın ve zehirli ateşleri her yanımda hissedeceğim!...”.

Ebu Musa'nın, Vefatından Önce Anlattığı Kısas

Ebu Bürde anlatıyor:

Ebu Musa; ölüm anı yaklaştığında oğullarına öğüt vererek; *“Ekmek bağışlayan adamı hatırlayın!”* dedi ve şunları anlattı; *“Bir manastıra çekilerek, hayatını ibadetle geçiren bir adam vardı. Yetmiş sene inzivasını sürdüren bu adam, bir gün dışarı çıktı. Yolda gördüğü bir kadın, duygularını alevlendirmeye yetti. Adam kadınla beraber yedi gece geçirdi.*

Sonra adamın gözlerinden gaflet perdesi kalktı. Tevbe-kâr olarak yollara düştü. Her adımında secde ediyor. Allah'tan af diliyordu. Bir gece bir eve sığındı. İçeride on iki fakir insan oturuyordu. Acziyet ve onulmazlık duygusuyla kendini onların arasına attı.

O bölgede oturan bir rahip her gece bu fakirlere ekmek gönderir, her fakire bir ekmek verirdi. Her zaman olduğu gibi o akşam da geldi, herkese ekmeğini verdi. Fakirlerden sandığı için, tevbekâr adamın önünden geçerken ona da bir ekmek uzattı. Bu sırada kendisine ekmek verilmeyen adam (12 adamdılar, tevbekâr ekmeklerden birini alınca, fakirlerden biri ekmeksiz kalmıştı) rahibe;

“Sana ne oluyor?! Niçin bana ekmeğimi vermedin?” dedi. Rahip;

“Sana ekmek vermediğimi mi sanıyorsun? Git herkese sor! Aranızda kimseye iki tane ekmek verdiğim oldu mu?” dedi. Orada-kiler;

“Hayır! Hiçbirimiz iki ekmek almadık!” dediler. Rahip;

“Benim seni ekmekten mahrum ettiğimi sanıyorsun? Vallahi sana bu gece ekmek yok!” diye çıkıştı.

O anda tevbekâr adam, eline verilen ekmeği, ekmek almayan

adama uzattı. Sabah olduğunda tevbe-kâr ölü olarak bulundu. Tevbe-kârın yetmiş senelik ibadetiyle yedi gecelik günahı tartıldı. Yedi gece ağır geldi. Günahları ağır basmıştı. Sonra yedi gecenin karşısına bir ekmeğe kondu. Bu kez ekmeğe ağır geldi. Tevbe-kârın son anlarında bağışladığı ekmeğe onu kurtarmıştı". Ebu Musa sözlerini şöyle tamamladı:

"Oğullarım! Ekmeğe bağışlayanı hatırlayın ve ibret alın!"⁽¹⁾,

Ezher b. Abdullah anlatıyor:

Ebu Musa el-Eş'arî, Humus'taki Yuhanna Kilisesi'nde namaz kıldı, çıktı, Allah'a hamdetti ve şöyle dedi⁽²⁾:

"Ey insanlar! Bu zamanda Allah (c.c) için çabalayanın mü-kâfâtı bir ecirdir. Sizden sonra öyle bir zaman gelecek ki, Allah (c.c) için çabalayanın mü-kâfâtı, iki ecir olacak (fitnelerin çokluğundan ötürü sevap ikiye katlanacak)".

Ebu Musa Hicri 52 yılında vefat etmiştir⁽³⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

CÂBİR B. ABDULLAH B. ÂMİR (R.A.)

Künyesi Ebu Abdullah olan Câbir 70 kişiyle birlikte Akabe'ye gelenlerdendir. O zamanlar çok küçüktü. Bedir'e katılmak istediye de babası onu kız kardeşlerinin yanında bıraktı. Uhud'a da katılamayan Câbir ondan sonraki tüm gazvelere katılmıştır.

Câbir (r.a) anlatıyor:

Cuma günü Rasûlullah (s.a) vaaz verirken şehre bir kervan girdi. Herkes dışarıdaki sese kulak verip, mescidden çıktı. İçeride Allah Rasûlü'nü dinleyen benimle beraber 12 kişi kalmıştık. O zaman şu âyet indi:

(1) Bu gibi şeyler sahih hadîslerde geçmektedir. Bunlar; küçük ve önemsiz gibi gösüken nice şeyin, ayrıntı sayılan nice hallerin nirengi nokta olduğunu göstermektedir. Doksan dokuz kişiyi öldürüp tevbe eden adamın kuzusu da sahih kaynaklarda geçmektedir (Bkz: İmam Nevevi, *Riyâdû's-Sâlihîn*, Tahkik: Muhyiddin el-Cerrah, s. 22).

(2) O devirde ve sonraki devirlerde fatih müslüman kumandanlar fethettikleri beldeye girdiklerinde oranın en büyük kilisesinde hutbe okur ya da ibadet ederlerdi. Fatih Sultan Mehmed de Ayasofya'da böyle yapmıştır. (Çev.)

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c. 1, s. 287.

"Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki, Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten daha yararlıdır. Zira Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır"⁽¹⁾.

Câbir Medine'de, Hicrî 75 yılında vefat etti⁽²⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZEYD B. DESİNE B. MUAVİYE (R.A) ⁽³⁾

Zeyd Uhud'a katılmıştır. Raci günü Habib b. Adiy'le beraber esir alınanlardan olup, daha sonra Mekke'li müşriklere satıldılar. Mekke'de şehit edildiler.

Zeyd'e ölmeden önce;

"Ey Zeyd! Allah için söyle! Muhammed'in şu anda senin yerinde olmasını ve sen de ailenin yanında olmayı ister miydin?" diye sordular.

Zeyd şu cevabı verdi:

"Vallahi ben ailemle otururken Muhammed'e bir dikenin batmasına dahi gönlüm razı olmaz!".

Ebu Süfyan bu cevap üzerine şöyle der:

"Allah'a andolsun! Arkadaşlarının Muhammed'i sevdiği gibi hiç kimse sevmemiştir".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÂLİD B. VELİD (R.A)⁽⁴⁾

Künyesi Ebu Süleyman'dır. Annesi Asmâ, Hz. Abbas'ın (hanımının kızkardeşidir. Asmâ, Hâris'in kızı küçük Lübâbe'dir.

(1) Cuma, 11.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Safoe*, c. 1, s. 328.

(3) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 81.

(4) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 330.

Abdurrahman b. Hâris, Hâlid b. Velid'den naklediyor:

Allah (c.c) benim hayırlı olmamı dileyince, kalbime İslâm sevgisini koydu. Kendi kendime, Muhammed'in bir gün mutlaka herkese galip geleceğini söyledim. Ben gerçek konumumun bu olmadığını düşünüyordum. Ben böyle olmamalıyım. Hudeybiye günü Kureyşliler onu Rah'ta geri çevirince kendime şunu sordum: "Nereye gideceğim böyle?! Herakliyus'a mı? Yoksa dinimden çıkıp hristiyan ya da yahudi mi olsam? O zaman İranlılar'a boyun eğmiş olurum, daha kötü! Üstüme bir ayıp daha eklemiş olurum böyle!".

Ben bu çelişkili düşünceler içindeyken, Rasûlullah Umretü'l-Kaza için Mekke'ye gelmişti. Onu görmemek ve ona kapılmamak için çekip gittim. Kardeşim Velid de Mekke'deydi. Beni arayıp bulamamış ve şu mektubu bırakmış:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Sen niçin İslâm'dan uzaksın? Hayret doğrusu! Senin gibi akıllı biri İslâm nimetini nasıl anlayamıyor? Rasûlullah bana; 'Hâlid nerede?' diye seni sordu. 'Allah onu gönderecektir' diye cevap verdim. O zaman Rasûlullah (s.a) şöyle dedi: 'Onun gibi bir kahramanın İslâm'ı bilmemesi ne garib. Keşke o, çabasını ve cengaverliğini müslümanlarla yanyana müşriklere karşı gösterseydi ne iyi olurdu! Biz de onu başkalarına tercih ederdik'.

Anla artık! Kaçırdığın fırsatları anla ey kardeşim!"

Bu mektuptan sonra Mekke'den çıkmak istedim. İslâm'a olan rağbetim arttı. Allah elçisinin sözleri çok hoşuma gitmişti. O günlerde rüyamda dar, kurak ve zorlu bir yerden düz, yeşil, geniş ve ferah bir yere çıktığımı gördüm. Bu rüyanın apaçık hak olduğuna inandım. Medine'ye geldim ve rüyamı Ebu Bekir'e yorumlattım: "Çıkıp yükseldiğin yer, Allah'ın doğru yolu olan İslâm'dır. Önceki sıkıntılı ve dar yer ise, Allah'a ortak koştuğun dönemdir" dedi.

Rasûlullah (s.a)'ın huzuruna çıkmayı düşündüğümde "bu yolda kim bana yoldaş olur?" dedim ve Safvan b. Ümeyye'ye rastladım. Ona;

"Ey Ebu Vehb! Şu halimiz için ne diyorsun? Azınlık olduk! Muhammed Arab'ı da yendi Acem'i de! Ona gitsek ve artık ona boyun eğsek?" dedim. Safvan;

"Hayır! hayır! Kureyş'te benden başka hiç kimse kalmasa dahi, Muhammed'e teslim olmayacağım!" dedi.

Safvan sert ve ağzı köpürerek konuşuyordu. **"Öyle ya!.. Bedir'de öldürülen babasının ve kardeşinin öcünü almak istiyor! Kalbi kinle dolu!"** dedim kendi kendime...

Sonra Ebu Cehil oğlu İkrime'ye rastladım. Ona da aynı teklifi yaptım. O da reddetti. Ben de; **"söylediklerimi kimseye söyleme!"** deyip yoluma devam ettim.

Eve geldim, devemi hazırlattım. Osman b. Talha ile buluşmaya karar vermiştim. **"O benim iyi arkadaşındır. Keşke daha önce bildirseydim şu halimi..."** diyordum. Ama ansızın, onun baba tarafından öldürülenlerini hatırlayınca içimden geçirdiğim şeyleri ona bildirmemeyi uygun buldum.

Deve sırtında böyle kafa yorarken, **"...aslında hiçbirine gerek yok! Her şeyi olduğu gibi anlatmak en iyisi"** deyip Osman'a vardım. Ona olanları anlattım ve şöyle dedim:

"Halimiz, ininde oturan tilkinin tepesine bir kova su boşaltılmasına benziyor! Tilki de deli gibi dışarı fırlıyor!".

Sözlerimin sonunda, önceki iki arkadaşına yaptığım teklifi ona da yaptım. Kabul etti. Ertesi gün Yecec'de buluştuk. Yolda Hedde mevkiinde Amr b. el-Âs'a rastladık.

"Söyleyin bakalım. Sizi böyle yollara döken nedir?" diye sordu.

Biz de ağızımızdan baklayı çıkardık:

"Müslüman olmaya, Muhammed'e boyun eğmeye gidiyoruz" dedik. Bunun üzerine Amr,

"Ben de aynı gaye ile yoldayım!" dedi.

Üçümüz birlikte Medine'ye vardığımızda kardeşim yanıma geldi:

"Acele et! Rasûlullah (s.a) senin geldiğini duymuş. Şimdi çok memnun! Sizleri bekliyor" dedi.

Koşar adımlarla Allah elçisinin karşısına çıktım. Bana hep tebessüm ederek bakıyordu. Selam verdim, selamımı aldı. Şehadet getirdim. Rasûlullah (s.a) da şöyle dedi:

"Seni doğruya eriştiren Allah'a hamdolsun! Sende, yalnızca iyiliğe ve doğruya ulaştıran bir akıl olduğuna zaten inanıyordum!"

Ben de;

"Ya Rasûlallah! Sana karşı yapılan savaşlarda haktan uzaktım. Çok günah işledim. Allah'a duâ et ki, beni bağışlasın!" dedim.

Rasûlullah (s.a);

"İslâm, kendinden önceki günahları siler!" dedi.

"Bir de siz duâ etseniz" dedim.

"Allah'ım! Hâlid'i önceki yaptıklarından ötürü bağışla!" diye duâ etti.

Daha sonra Amr ve Osman Rasûlullah (s.a)'ın huzuruna girdiler ve bîat ettiler. Tarih, Hicret'ten sonra 8. yıl ve Safer ayı idi.

Allah'a andolsun, Rasûlullah (s.a) o günden beri, zor işlerin yapılmasında beni ashabından hiç ayırmadı (Vâkıdî, Megâzî).

Rasûlullah (s.a) Hâlid için şöyle buyurmuştur:

"Hâlid, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır".

Hâlid b. Velid zekî, güçlü ve savaşta deha sahibi bir kumandandı. Rasûlullah (s.a) onu bir çok seriyyede kumandan olarak görevlendirmiş, onunla beraber Mekke fethine, Huneyn'e, Tebuk'e çıkmıştır. Veda Haccı'nda da Hâlid yanbaşıdaydı.

Abdurrahman b. Ebî'z-Zinad'dan gelen bir rivayette şöyle geçiyor:

Hâlid ölüm döşeginde şöyle diyordu:

"Onlarca harbe katıldım! Bedenimde savaş yarası almamış bir karış yer yoktur. Ya bir ok, ya bir kılıç, ya bir mızrak... Ama bakın halime, develer gibi yatağımda ölüyorum".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU CENDEL B. SÜHEYL B. AMR (R.A)⁽¹⁾

Mekke'de müslüman olmasına rağmen babası onu demir kafese koyup hapsedtiği için hicret edemedi. Hudeybiye Anlaşması'ndan az önce müslümanlara sığındıysa da, anlaşma gereğince babasının yanına gönderildi. Zira bu anlaşmaya göre müslümanlardan müşriklere geçenler iade edilmeyecek, müşriklerin toprağından müslümanlar tarafından geçenler ise iade edilecekti.

Ebu Cendel iâdeden sonra şöyle seslendi:

"Ey müslümanlar! Beni dinimden alıkoysunlar ve sinasınlar diye mi müşriklere döneyim?"

Rasûlullah (s.a) şöyle cevap verdi:

"Ey Ebu Cendel! Biz bir barış anlaşması yaptık. Mutlaka ona uymak gerekir. Sabret! Allah Teâlâ sana bir çıkış yolu açacaktır".

Gerçekten de **Ebu Cendel** daha sonra müşriklerin elinden kurtuldu.

Ebu Cendel Şam taraflarına cihada gittiğinde, Hicri 18 yılında veba salgınında vefat etti.

ŞEDDAD B. EVS (R.A)⁽¹⁾

Dikkatli, açık ve net konuşan **Ebu Ya'lâ Şeddad b. Evs el-Ensari** (r.a) ağlamayı ve yalvarmayı severdi.

Esed b. Vidâa anlatıyor:

Şeddad (r.a), akşam olunca yatağına dört döndüğünde, *"Allah'ım, cehennem uykularımı kaçırıyor"* diyerek sabahlara kadar namaz kıldığını anlatırdı.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c. 1, s. 339.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 1, s. 264.

Hayırlı İş Cennete Şerli İş Cehenneme Sevkeder

Ziyad b. Mahfik, Şeddad'dan şu öğütleri naklediyor:

"Siz hayrın, ancak sebeplerini görebiliyorsunuz. Şerrin de sadece sebeplerini görüyorsunuz. Hayır tüm meyveleriyle cennettir. Şer de tüm saçaklarıyla insanı cehenneme götürür. Dünya, size sunulmuş bir sergidir. Günahkârlar, muttakiler, iyi ve kötü herkes ondan yer. Oysa âhiret, dosdoğru gerçekleşecek bir vaattir. Orada, her şeye gücü yeten Kahhar bir Padişah hüküm sürer. Hem dünya hem de âhiretin tutkunları vardır. Siz siz olun, âhirete yapışın, dünya tutkunlarından olmayın".

Ebu'd Derdâ buna şu ilâveyi yapar: *"İnsanlardan öyleleri vardır ki, ilim sahibi olduğu halde hoşgörü ve hilim sahibi değildirler. Ama Şeddad... O başka... O hem ilim, hem de hilim sahibiydi".*

Kesir b. Mürre, Şeddad'dan bazı hadis rivayetlerinde bulunmuştur. Burada, Kesir'den gelen bir rivayette, yukarıdaki öğütlerin Peygamber (s.a) efendimizden alındığı belirtiliyor. Bir başka rivayette ise, peygamber (s.a) bu öğütlerin sonunda şöyle buyuruyor:

"Allah'tan sakınarak işlerinizi yürütün! Bilin ki, amellerinizle yüzyüze geleceksiniz! Kesinlikle Allah'a hesap vereceksiniz! Kim zerre kadar iyilik yaptıysa karşılığını görecektir. Kim de zerre kadar, kötülük yaptıysa cezasını bulacaktır".

Şeddad'ın Duası

Ebu'd-Derdâ (r.a) şöyle derdi:

"Her ümmetin bir fakihî vardır. Bu ümmetin fakihî de Şeddad b. Evs'dir".

Şeddad arkadaşlarından birine; *"gel sofraya otur, biraz eğlenelim, oyalanalım"* dedi. Adam şaşırdı ve; *"seninle arkadaş olduğumdan beri, senden böyle bir söz duymamıştım."* dedi. Şeddad da; *"Rasûlullah (s.a)'ı kaybettiğim günden beri söylediğim her söz ölçülü ve tutarlı idi... Allah'a yemin ederim ki, bu sözden başka (ölçüstü) cümle sarfetmeyeceğim"* dedi.

Başka bir rivayette Şeddad sözünü şöyle tamamlar: "...Haydi, gelin bunu unutalım, Hz. Peygamber (s.a)'den duyduğum şu duayı yapalım : Ey Rabbimiz! Senden sebat ve doğru yolda azimet istiyoruz. Nimetine şükretmek, ibadetimizi güzel yapmak ve temiz bir kalbe, doğru söyleyen bir dile, sahip olmak istiyoruz. Senin hayır bildiğini istiyor, şer bildiğinden kaçınıp sana sığınıyoruz'.

Başka bir rivayette ise Peygamber (s.a) bu duanın başında şöyle diyor: "İnsanlar altın ve gümüş biriktirirken, siz bu duâyı alın yanınıza!".

Başka bir rivayette de bu duâya şu ilave yapılıyor: "Allah'ım! Senin rahmetini celbeden ve yaklaştıran nedenleri istiyorum. Mağfiretine ulaşmak istiyorum...". Bu hadis, büyük bir ravi topluluğu tarafından rivayet edilmiştir.

Akıllı Kim, Âciz Kim ?

Şeddad b. Evs el-Ensâri, Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Akıllı insan, nefsine söz geçiren, ölümden sonrası için çabalayan insandır. Âciz insan ise, arzularının peşinde koşup Allah (c.c) hakkında vehmeden insandır".

Gizli Şirke Dâir

Ubâde b. Nesiyy anlatıyor:

Şeddad bana uğradı, elimden tutarak beni evine götürdü. Sonra oturup ağlamaya başladı. Onu görünce de ağladım. Bana; "niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Ben; "senin ağladığını görünce birincisine girer, ağladım" dedim. Şeddad; "ben Peygamber (s.a) efendimizden işittiğim bir hadisi hatırladım. Şöyle buyurmuştu:

"Ümmetim için en korktuğum şey, gizli şehvet ve Allah'a şirk koşturmadır. İnsanın, oruçluysa, gördüğü bir şeye tutkuyla bakması bunlardandır. Şirke gelince; bir kavim taşa ve puta tapmayabilir, ama amellerine riya karıştırabilir. Bu da şirktir" dedi.

Başka bir rivayette Şeddad hadisi şöyle açıklıyor: "Her kim birinin hatırı için oruç tutar, namaz kılar ve sadaka verirse, Allah'a ortak koşmuş olur". Oradakiler şöyle sordular. "Allah (c.c) yapılan ibadet ya da iyiliğin içinden, kendi rızası için işlenenleri

ayırma mı? Böylece halis olarak Allah (c.c) için işlenen sevaplar riyâ ile karışmış amellerden ayrılır". Şeddad buna karşılık şu cevabı verdi: "Rasûlullah (s.a), Rab Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söylemişti: Ben, bana şirk koşan insan için en iyi taksim ediciyim! Kim bana ortak koşarsa, onun ameli, bana ortak koştuğu şey içindir! Ben ona muhtaç değilim!".

Şeddad b. Evs'ten rivayet ediliyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor: "Tevbe, günahı temizler. İyilikler, kötülükleri defeder. Kul, rahat bir anında Rab Teâlâ'yı anarsa, Rab Teâlâ da onu dar zamanında kurtarır. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: Kulum için iki korkuyu ve iki emniyeti biraraya getirmem. Eğer dünya hayatında (benim sınavım esnasında) aşırı güven içinde olursa, yaratıklarını topladığım âhiret gününde benden korkacaktır. Eğer dünyada benden sakınır, korkar ve temkinli davranırsa, kullarımı topladığım o gün, kutsal bahçelerdeki o mümine huzur ve emniyet ihsan ederim. Onu azaba uğratacağklarımın arasına koymam!".

Allah (c.c) Şeddad'dan razı olsun.

HUZEYFE B. EL-YEMAN (R.A)⁽¹⁾

Hayatın bir imtihan olduğunu çok iyi bilen, kalplerden geçeni Allah'ın lutfuyla hisseden, fitne ve âfetlere karşı uyanık olan, şerrin ne olduğunu öğrenip hazırlığını yapan, hayrı araştırıp güzelliklerle donanan, ihtiyaç ve yoksulluk anında bile sükûn içinde Rabbine ibadet eden, gecesini, gündüzünü takvâ hususunda yarış ederek geçiren Huzeyfe (r.a)'nin künyesi Ebu Abdullah'tır.

Tasavvuf, Rahman'ın yaratıklar âlemine fâni gözüyle bakmak, mahrumiyet ve engellerle yaşamaya alışmaktır.

Fitneye Bulaşan Kalbe Dâir

Rîb'î b. Hırâş, Huzeyfe'den naklediyor:

Hız. Ömer (r.a)'le birlikte oturuyorduk. Ömer (r.a) Muham-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 270.

med (s.a)'ın ashabına şöyle sordu: "Hanginiz, deniz gibi kabaran fitneler konusunda Peygamber (s.a)'ın söylediği hadisi işitti?". Herkes sustu. Ben, sorunun bana yöneltildiğini sandım.

"Ben... ben işittim" dedim. Hz. Ömer (r.a);

"Sen biliyorsun ha? Cedaine rahmet..." dedi. Ben hadisi naklettim:

"Fitneler, öbek öbek biçilip yığılan ekinler gibi kalplerin üzerine serilecek! Bir kalb, onları reddeder ve onlara bulaşmazsa, beyaz bir noktaya sahip olacak. Fitneye bulaşan kalp ise siyah noktalarla dolmaya başlayacak. Böylece bütün kalpler, gittikçe iki renge; (siyaha ve beyaza) boyanacaklar, yer ve gökler sapasağlam durdukça, o bembeyaz olmuş kalbe, fitne bulaşmayacak. Ama o siyah kalp yok mu, onun her yanı hurma kurutmakta kullanılan eğri büğrü kap gibi simsiyah olacak. O, iyiliği tanımayacak, kötülükten geri durmayacak, daima arzu ve şehvetinin ırmağından içecek. Seninle o fitneler arasında, kapalı bir kapı vardır. Kırılması an meselesidir".

Zeyd b. Vehb'den gelen bir rivayette, Peygamber (s.a) yukarıdaki hadisin sonunda şöyle buyuruyor:

"...insanlar öyle bir zamanı yaşayacaklar ki, ne kadar akıllı, nazik ve ağırbaşlı dedikleri insanların kalbinde bile arpa tanesi kadar dahi iman olmayacak".

Huzeyfe (r.a)'nin Kûfe Camii'ndeki Vaazı

Yeşkeri anlatıyor:

Kûfe'de camiye girdim. Büyük bir dikkatle, bir adamın konuşmalarını dinleyen bir grup müminin yanına yaklaştım:

"Bu kim?" dedim. Oradakiler;

"Huzeyfe b. Yeman" dediler. Huzeyfe'ye doğru yaklaştım. Şöyle konuşuyordu:

"İnsanlar Peygamber (s.a)'e, hayrın ne olduğunu soruyorlardı. Bense şerrin ne olduğunu soruyordum. Rasûlullah (s.a)'a;

"Ya Rasûlallah! Bu hayırlarla dolu saadet döneminden sonra şer ortadan kalkacak mı?" diye sordum. Hz. Peygamber (s.a);

'Evet! Fitne ve şer duracak. Duman üzerinde bir sulh olacak' dedi. Ben; 'Duman üzerinde sulh ne demek ya Rasûlallah?' diye sordum. 'İnsanların kalpleri, önceki hallerine dönmeyecek! Sonra kör, sağır ve davetçileri sapkınlar olan bir fitne ortalığı kasıp kavuracak! İşte o zaman bir ağacın köklerine oturup yaslanarak yaşaman (inzivaya çekilmen), o insanlardan herhangi birini takip etmenden çok daha hayırlıdır' dedi".

Başka bir rivayette ise Peygamber (s.a), Huzeyfe'nin; *"O zamana erişirsem ne yapayım?"* sorusuna karşılık şu cevabı verir:

"İmamı olan müslümanların cemaatine yapış". Huzeyfe;

"Onların imamı ve cemaatı yoksa, o zaman ne yapayım?" diye sorar. Rasûlullah (s.a);

"O zaman tüm topluluklardan uzaklaş. Ölünceye kadar bir ağacın dibinde (tek başına) yaşa! Allah için yapacağın en hayırlı şey bu olur" dedi.

Başka bir rivayette de Peygamber (s.a) şöyle buyurur:

"İçinizden biri fitneye bulaşıp bulaşmadığını anlamak istiyorsa, kendine baksın! Daha önce helâl gördüğünü haram görüyorsa, ya da haram gördüğünü helâl görüyorsa, o kişi fitneye bulaşmıştır".

Zeyd b. Vehb, Huzeyfe'den naklediyor:

"Fitneler önce zararsız gibi görünecek, hissettirmeden gelecekler. Sonra güneşte ısınan taşlar gibi etraftı kızdıracak, yangına verecekler. En sonunda da, başınıza simsiyah bir karanlık çökecek".

Başka bir rivayette hadisin devamı şöyledir:

"Dördüncü olarak Deccal çıkacak ve insanları peşinden sürükleyecek".

Zeyd b. Vehb, Huzeyfe'den naklediyor:

"Fitnenin durakladığı ve ansızın geldiği zamanlar vardır. Duraklama zamanlarında ölenlere ne mutlu".

Hümmam, Huzeyfe'den rivayet ediyor:

"İnsanlar öyle bir zamanı yaşayacaklar ki, sadece son nefesini

vermekte olan bir insan gibi duâ edenler ve samimice yalvaranlar kurtulacaklar”.

Ebu Vâil, Huzeyfe'den naklediyor:

“İnsanların akıllarını çelme ve onları saptırma konusunda içki bile fitneler kadar etkili olmayacak”.

Zalim Hükümdarlar Devri Yaşayan Ölüler ve Kalplere Dâir

Ebu Tufeyl, Huzeyfe'den naklediyor:

“Ey insanlar! Bana soru sormayacak mısınız? Öncekiler Peygamber (s.a)'e, iyiliğin (hayr) ne olduğunu sorarlardı. Bense ferrin ne olduğunu sorardım.

Bana yaşayan ölüden sormayacak mısınız? Allah (c.c) Muhammed (s.a)'i gönderdi. O insanları, sapkınlık ve küfürden, güzellik ve hidâyete çağırdı. Kabul edenler, hakla tanışarak ölüyken dirildiler. Diri görünüp de inkârcı ve batıl olduğu için ölenler de oldu.

Sonra Peygamber gitti. Ardından gelen hilâfet dönemi peygamberin metodu üzere sürdü ve bitti. Bundan sonra zalim hükümdarların devri başlıyordu.

Kim kalbiyle, eliyle ve diliyle küfrü ve sapkınlığı reddedebiliyorsa, hakkı kemâle erdirmiştir. Kalbi ve diliyle reddederek eliyle engel olamayan ise, hakkın bir kısmını terketmiştir. Kalbiyle karşı çıkan, ama eli ve diliyle müdahale etmeyen ise, hakkın iki şubesini birden terketmiştir. Eliyle, diliyle ve kalbiyle reddedemeyen ise, artık yaşayan ölü mertebesindedir”.

Füfüle el-Câfi, Huzeyfe'den naklediyor:

“Vallahi, eğer isteseydim, size, benden hoşlanmanızı sağlayacak bir dolu söz söylerdim. Böylece bana biat eder, Allah ve Rasûlü'nün emriyle beni doğrulardınız. Eğer dileseydim, benden nefret etmenizi sağlayacak bir kelime de söylerdim. O zaman benden kaçır, beni yalanlar ve bana kin duyardınız”.

İbni Süfyan, Huzeyfe'den rivayet ediyor:

Huzeyfe; “ben öyle hükümdarlar tanıyorum ki, kendisi cennette olduğu halde takipçileri cehennemdedir” dedi. Oradakiler;

"bahsettiğin şey bizim başımıza gelenlerin benzeri mi yoksa?" diye sordular. Huzeyfe; "bunu şimdi nasıl bilebiliriz ki?" diye cevap verdi.

Ebu'l-Buhterî, Huzeyfe'den naklediyor:

Kalpler dört türlüdür. Tamamen mühürlenmiş kalb, kâfirin kalbidir. Eğri ve içinde imanla küfrü birarada bulunduran kalb, münafığın kalbidir. İçinde ıslıl ıslıl bir kandilin yandığı, kötülüklerden arınmış kalb de müminin kalbidir. Bir kalb daha vardır ki, içinde nifak ve imanı beraberce barındırır. İman bu kalbde, tertemiz sulardan beslenen bir ağacı andırırken, nifak, kan ve irin akıtan bir yaraya benzer. Artık hangisi diğerini bastırırsa, bu kalb onun hükmü altına girer.

Aileye Nâzik Davranmak, Tevazu ve Doğru Sözlülüğe Dâir

Âbid b. Muğîre, Huzeyfe'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldim ve;

"Ya Rasûlallah! Aileme karşı çok kırıcı ve dikkatsiz konuşuyorum. Dilimin beni ateşe düşürmesinden korkuyorum" dedim. Hz. Peygamber (s.a) bana;

"İstighfar etmiyor musun? Ben her gün Rab Teâlâ'ya yüz defa istiğfar ederim (bağışlanmamı isterim)" dedi.

Ebu'l-Ebyed el-Medenî, Huzeyfe'den naklediyor:

"Gözümün en aydınlık ve parıltılı olduğu gün, bir ihtiyacından dolayı şikâyetle bulunan aileme döndüğüm (ihtiyaçlarına cevap verdiğim) gündür".

İbni Sîrîn anlatıyor:

Huzeyfe (r.a) Medâin şehrine geldiğinde semerli bir eşek üzerindeydi. Bineğinin sırtında elindeki bir parça ekmeği ve bir bitki kökünü kemiriyordu.

Ammâre b. Abd, Ebu Huzeyfe'den naklediyor:

Huzeyfe; "fitnenin bulunduğu yerlere sakın yaklaşmayın" dedi. Oradakiler; "fitnenin merkezleri neresidir Ey Abdullah'ın babası?" dediler. Huzeyfe şöyle cevap verdi: "Kralların ve hakan-

ların kapılarıdır! Sizden biri, bir idarecinin huzuruna çıkar, onu yalan sözlerle tasdik eder ve ona, inanmadığı şeyleri söylerse (bundan büyük fitne mi olur?!)"

Ölüm, Sapkınlık, Dünya-Âhiret Dengesi ve Kıyamet Duasına Dâir

Rib'i b. Hırâş anlatıyor:

Huzeyfe ölüm anında şöyle diyordu: "Öyle günler yaşadım ki, o anda ölüm gelse hiç tereddüt etmezdim (soğukkanlı olurum)".

Ebu Bekir (r.a)'in annesi anlatıyor:

Huzeyfe şöyle derdi: "Keşke yanımda biri olsaydı. Üzerime kapıyı kapatsaydı ve Rabbime kavuşuncaya kadar hiç kimseyi yanıma koymasaydı".

"Kulun en iyi hali, Allah (c.c)'ın onu bağışladığı andır".

Dahhak, Huzeyfe'den naklediyor:

"Bu ümmet hakkında en çok korktuğum şey, farkında olmadan sapmalarıdır".

A'meş, Huzeyfe'den naklediyor:

"Sizin en iyiniz, ne dünyayı âhiret için terkedenleriniz, ne de âhireti dünya için unutanlarıdır. En hayırlınız, her ikisini de anlayabilen ve değerlendirebilendir".

Sıla b. Züfer, Huzeyfe'den naklediyor:

İnsanlar bir düzlükte toplanacak, orada tek kelime bile konuşulmayacak. Kendisine ilk söz verilen Peygamber (s.a) olacak. Rasûlullah (s.a) şöyle diyecek:

"Senden yardım isteriz. Hayır ve güzellik sendedir. Sana şer dokunamaz. Hidayet, senin yönlendirdiğin ve rehberi olduğun kuldadır. Kullar senin ellerinin arasındadır. Biz seninleyiz, sana doğruyuz. Ancak sana sığınabiliriz. Ey beytin sahibi! Sen yücesin ve yaratılmışlara ait sıfatlardan ötesin".

İyiliği Tavsiye Etmiyor, Kötülükten Alıkoymuyorsak....

Târik b. Şihab anlatıyor:

Huzeyfe'ye;

"İsrailoğulları sadece bir günde mi dinlerini terkedip attılar?" diye soruldu. Huzeyfe:

"Hayır! Onlar bir işi yapmakla emrolundukları zaman yerlerinden kımıldamazlar, herhangi bir şeyden sakındırıldıkları zaman ise koş koş yasaklanan şeye sarılırlardı. Böylece, bir insanın gömleğini çıkarması gibi dinlerini çıkarıp attılar, inançlarından ayrıldılar".

Abdullah b. Siydan, Huzeyfe'den naklediyor:

"Bizden olmayanlara Allah lanet etsin! Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği tavsiye edip kötülük ve çirkinlikleri yasaklayacaksınız ya da birbirinizi yiyeceksiniz. Şerli ve azılı zalimler hayırlı olanları yenecek! Onları öldürecek. Nihayet aranızda, iyiliği emredip, şerden sakındıran hiç kimse kalmayacak. Sonra Allah'a duâ edecek, yalvarıp yakaracaksınız. Ama nafiye... Allah (c.c) size olan gazabı nedeniyle duâlarınızı kabul etmeyecek!..."

Ebu'r-Rakkad anlatıyor: Efendimle beraber yola çıktım. Daha çocuktum. Efendim beni Huzeyfe'ye sattı. O hep şöyle derdi:

"Bir adam Rasûlullah (s.a)'ın dönemi hakkında konuşuyor ve bu sözleriyle münafik oluyor. Böyle konuşan bir adamı aranızda, hem de her zaman oturduğu yerde, dört defa bu konudan bahse derken duyuyorum.

Ya iyiliği emredip, kötülükleri yasaklayacak ve hayra koşacaksınız ya da Allah'ın gazabı azap kamçısıyla hepinizi saracak! En şerlileriniz, sizin başınıza idareci olacak! Geriye kalan hayırlı kullar duâ etseler, yalvarsalar bile, reddedilecekleri!..."

Ebu Zıbyan, Huzeyfe'den naklediyor:

"Bir kavim, ya da bir topluluk aralarında, birbirleriyle inatlaşmaya görsün, hemen başlarına belâ yağar!"

İbni Sâbit, Huzeyfe'den naklediyor:

"İman ve küfrü birbirine karışmış olan adama sakın dininden bahsetmeyin".

Ebu'l-Vâil, Huzeyfe'den naklediyor:

"Şimdiki münâfıklar, Peygamber (s.a)'in dönemindekilerden daha hınzır, daha tehlikeli!.. O zamankiler nifaklarını gizlerlerdi. Şimdikiler açıkça belli ediyorlar".

Şemmer b. Atıyye, Huzeyfe'den naklediyor:

Huzeyfe bir adama; "halkın içindeki en günahkâr insanı öldürmek seni mutlu eder mi?" diye sorar. Adam; "evet!" deyince Huzeyfe; "öyleyse sen ondan daha suçlu ve cürethârsın!" cevabını verir.

Huzeyfe'nin oğlu, babasından rivayet ediyor:

"Cemaatten bir karış ayrılan İslâm'dan ayrılmış demektir".⁽¹⁾

İbrahim b. Hümam anlatıyor:

Huzeyfe şöyle öğüt verirdi:

"Ey Kur'ân okuyucuları! Yola dosdoğru girin! Eğer istikamet içinde ilerlerseniz, hakikaten büyük bir mesafe katedecek ve yarışı kazanacaksınız. Ama sağa sola yalpalarsanız, derin bir sapkınlığın içine düşeceksiniz".

Ebu Seleme, Huzeyfe'den naklediyor:

"Sizin başınıza öyle idareciler gelecek ki, kıyâmet günü onlar Allah Teâlâ'nın indinde arpa kabuğu kadar bile değer taşımayacaklar".

Kıyâmet, İlim, Helâl Rızık, Namaz ve Nifak

Abdurrahman es-Sulemî anlatıyor:

Babamla beraber cuma namazı için Medâin'e gitmiştik. Huzeyfe minberden cemaata sesleniyordu: "Elhamdülillah... Ves-salâtü Ala Rasûlillah... Kıyâmet yaklaştı, ay yarıldı. Uyanın, ay yarıldı! Uyanın, dünya ayrılık anına yaklaştı. Bugün hedefler belirlenecek, yarın yarış var". Babama; "yarışla neyi kastediyor?" diye sordum. Babam; "cennete koşanları" dedi.

Suleym el-Âmirî Huzeyfe'den naklediyor:

(1) Burada genel olarak İslâm cemaati kastediliyor. (Çev.)

"İnsana ilim olarak, Allah'tan korkması yeter. Yalan olarak da, istiğfar ettikten sonra günaha tekrar dönmesi yeter".

Mâlik el-Ahmerî, Huzeyfe'den naklediyor:

"Şarap satan, içen gibidir. Domuz besleyen, yiyen gibidir. Kölelerinizin ahbine sadık kalın.⁽¹⁾ Ayrıca onların size getirdiği kazançları, nereden elde ettiğine iyi bakın. Zira gayrimeşrû (haram) kazançtan beslenen et (çocuk, insan, aile) cennete giremez".⁽²⁾

Huzeyfe'nin kardeşi anlatıyor:

Tam kırk beş sene önce Huzeyfe'den şöyle bir söz duymuştum: *"Dininizden ilk yitirdiğiniz şey, huşû (iman ürpertisi, Allah korkusu) olur. Son olarak yitireceğiniz ise namazdır".*

Ebu Yahya anlatıyor:

Huzeyfe'ye; *"münafık kimdir?"* diye soruldu. Huzeyfe şu cevabı verdi: *"İslâm'ı anlatan, ama amel etmeyendir".*

Fakir Ölmek

Huzeyfe (r.a) ölüm anında şöyle diyordu:

"Bu günün, dünyadaki son günüm ve âhirete gideceğim ilk gün olduğumu bilseydim, hiçbir şey konuşmazdım. Allah'ım! Sen biliyorsun ki, fakirliği zenginliğe tercih ettim. Zilleti izzete ve şöhrate tercih ettim. Ölümü hayata yeğ tuttum". Huzeyfe daha sonra vefat etti.

Hassan anlatıyor:

Ölüm Huzeyfe'ye geldiğinde Huzeyfe şöyle diyordu: *"Pişmanlık bana erişmeden, yoksulluk anında geldi sevgili dost. Beni fitneye buluşturmadan götüren Allah'a hamdolsun".*

Rabî' el-Abesî anlatıyor:

Medâin'de gece yarısı Huzeyfe'nin evine girdik. Huzeyfe; *"saat kaç? Hangi vakittesiniz?"* diye sordu. *"Gece yarısı"* dedik. *"Beraberinizde kefen getirdiniz mi?"* diye sordu. *"Evet"* dedik. Hu-

(1) Mukâtepe denen bir tür köle, efendisiyle anlaşmaya vararak, belli bir miktarda borç öder ve hürriyetine kavuşur. Bu anlaşma kastolunuyor. (Çev.)

(2) Yani helal yemediği için, onun ruhunda iyiliğe ve güzelliğe meyil çok olmaz. Böylece cennet'ten uzak olabilir. (Çev.)

zeyfe şöyle dedi: *"Bana pahalı kefen getirmeyin! Eğer arkadaşınız (olan ben) Allah indinde hayırlı biriye, Rab Teâlâ onun kefenini daha güzel bir elbiseyle değiştirecektir. Yoksa onu her şeyden mahrum bırakacaktır"*.

Huzeyfe, Hz. Ömer'in Medâin valiliğini yapmış, ama Medâin'e, elinde bir parça ekmekle yorgun bir merkep sırtında geldiği için, halk onu tanıyamamıştı. Hz. Ömer Huzeyfe'ye; *"sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşimim!"* derdi.

Huzeyfe, Hz. Osman'ın katlinden bir ay sonra vefat etmiştir⁽¹⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. AMR. B. ÂS (R.A)

Babasından önce İslâm'a giren ve Rasûlullah (s.a)'dan duyduklarını yazma iznini bizzat Allah elçisinden alan Abdullah b. Amr ibadeti seven, ilme düşkün bir zat idi⁽²⁾.

Abdullah'ın İbadete Düşkünlüğü ve Peygamberimiz (s.a)'in Uyarısı ⁽³⁾

Çok oruç tutan, Kur'an okuyan, güçlü ve mütevâzi bir karaktere sahip olan Abdullah b. Amr b. Âs, batıla meyletmez, cidal ve münakaşadan ayrı durur, yemek yedirir, selâmı yayar ve güzel konuşurdu.

Tasavvuf, yüce insanların ahlâkıyla bezenmek, ilâhî hükümlere teslim olmaktır.

Abdullah b. Amr anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'a *"yaşadığım sürece gündüzleri oruçla, geceleri namazla geçireceğim"* demiştim. Bana;

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 312.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, 333.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 283.

"Böyle bir söz verdin mi?" dedi. Ben:

"Evet. Ahdim var" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a):

"Buna gücün yetmez (böyle sözler verme)" dedi.

Başka bir rivayette Allah Rasûlü (s.a) şöyle der:

"Her hafta cumadan başlayarak üç gün oruç tutmak sana yeter".

Bu cevap bana ağır geldi.

"Bunu becerebilirim, kendimde güç kuvvet buluyorum Ya Rasûlallah" dedim. Peygamber (s.a):

"Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin sende hakkı var. Ayrıca ailenin de senin üzerinde hakkı var" dedi.

Başka bir rivayet ise şöyledir:

Peygamber (s.a):

"Her aydan üç gün tutmak sana yeterlidir. Böylece tüm zamanlarını oruçla geçirmiş sayılırsın" dedi. Bu söz benim zoruma gitmişti.

"Ben daha zorunu yapabileceğime inanıyorum Ya Rasûlallah!" dedim. Rasûlullah (s.a) şöyle cevap verdi:

"Allah'ın indinde en güzel oruç Davud (a.s)'un orucudur".

Sonunda bana ihtiyarlık ve zâfiyet geldi. Keşke malımı ve ehlimi hebâ etseydim de, Rasûlullah (s.a)'ın, her ay üç gün oruç tutmak konusunda verdiği ruhsatı yerine getirseydim.

Başka bir rivayette, Davud (a.s)'un oruç tutma şekli açıklanarak şöyle deniyor: Peygamber (s.a);

"En dengeli ve yerinde olan orucu, Davud (a.s)'un orucunu tut: O, bir gün tutar, bir gün yerdî" dedi.

"Ya Rasûlallah! Kendimi daha güçlü hissediyorum" dedim. Peygamber (s.a);

"Sen bu gidişle yaşlanacak ve iyice güçten düşeceksin" dedi.

Kur'an'ı Düşünerek Okumak

İbni Safvan, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Bir gecede *Kur'an-ı Kerim*'i baştan sona okudum. Peygamber (s.a) bunu duydu ve bana;

"Zamanla, sürekli okumaktan dolayı sana bıkkınlık gelmesinden korkuyorum. Kur'an'ı bir ay içinde hatmetsen..." dedi. Ben;

"Ya Rasûlallah! Bırak da gençliğimin gücünü sarfedeyim" dedim. Peygamber (s.a);

"O zaman, on gün içinde oku" dedi. Ben;

"Ya Rasûlallah! Gençlik enerjimi Kur'an okuyarak harcayayım" dedim. Rasûlullah (s.a);

"O halde, bir hafta içinde baştan sona okuyabilirsin" dedi. Ben yine direttim. Fakat Rasûlullah (s.a) daha azına izin vermedi.

Âile Hayatı ve Denge

Mücahid, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Babam beni Kureyşli bir kadınla evlendirdi. Kadın yanıbaşıma geldiğinde, tüm gücümü namaz ve oruç gibi ibadetlere harcadığım için onunla birlikte olamıyordum. Sonra babam Amr, kadına; *"eşini nasıl buldun?"* diye sordu. Kadın; *"örtü açmayan ve yatağı-mıza yaklaşmayan biri herhalde en hayırlı erkeklerdendir(!)"* dedi. Babam bana gelerek, kızgın ve alaycı bir ifadeyle;

"Seni Kureyş'in soylu bir kadınıyla evlendirdim. Sen ise o kadını bıraktın" dedi. Sonra Peygamber (s.a)'in yanına gitti ve beni şikâyet etti. Rasûlullah (s.a) bana haber gönderdi. Huzuruna çıktım. Bana;

"Gündüz oruç tutar mısın?" diye sordu. Ben;

"Evet!" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Gece kalkıp namaz da kılıyor musun?" dedi. Ben yine;

"Evet" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"Fakat ben hem oruç tutarım, hem yerim. Hem gece namazı kılarım, hem uyurum. Geceyi hanımlar ile de geçiririm. Kim benim

yolumdan ayrılırsa, benden değildir!" buyurdu.

Mücahid, Abdullah b. Amr'ın ihtiyarladığı zaman bile orucuna ve gece namazına devam ettiğini, bazen dinlenmek ve güç toplamak için ara verdiğini anlatır. Peygamber (s.a)'ın ona verdiği ruhsatı kullanmadığı için de pişmanlık duyduğunu ve çok yakındığını belirtir.

Vehb, İbni Amr'dan naklediyor:

Rüyamda, bir parmağımda yağ bir parmağımda bal, yalayıp duruyordum. Sabah olunca, rüyamı Peygamber (s.a)'e anlattım. Bana şöyle dedi:

"Sen Tevrat'ı ve İncil'i de okuyacaksın". Râvi, Abdullah b. Amr'ın iki kitabı da okuyabildiğini söyler.

Abdullah b. Amr'dan Güzel Amellere Dair Uyarılar

Ebu Abdurrahman el-Habelî, Abdullah b. Amr'dan rivayet ediyor:

"Bu gün işlediğim hayırlı bir amel, Peygamber (s.a) döneminde yaptığımızın iki katından daha güzel (ve kıymetli) geliyor bana. Çünkü Rasûlullah ile beraberken, bizi ancak âhiret ilgilendirir, dünyaya göz ucuyla bile bakmazdık. Oysa bugün tamamen dünyaya eğilmişiz".

Ebu'l-Hayr, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Bir adam Rasûlullah (s.a)'a; *"en hayırlı müslümanlık nasıl olur?"* diye sordu. Peygamber (s.a); *"yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermenle"* diye cevap verdi.

Abdullah b. Amr (r.a), Rasûlullah (s.a)'dan şu hadisi nakleder:

"Rahman'a ibadet edin, selâmı yayın, yemek yedin. Ancak böylece cennete girebilirsiniz".

Amr b. Şuayb'ın babası anlatıyor:

Abdullah b. Amr ile Kâbe'ye doğru yöneldik. Beytullah'ın arka tarafına geldiğimizde Abdullah'a; *"Eûzu (Allah'a sığınırım) demeyecek misin?"* diye sordum. Abdullah: *"Ateşten Allah'a sığı-*

nırım" dedi. Sonra yürüdü, Hacerü'l-Esved'e selam verdi. Rukun'la kapı arasında durdu. Göğsünü ve yüzünü oraya koydu. Kollarını açarak şöyle dedi:

"Rasûlullah (s.a)'ın da böyle yaptığını gördüm".

Hüseyin b. Şefiy anlatıyor:

Abdullah b. Amr'ın yanında oturuyorduk. Tebî bize doğru gelince **Abdullah;** *"en bilgin olanımız buraya geliyor"* dedi ve;

"Bize üç hayırlı, üç de şerli durumu bildirir misin?" dedi. Tebî şöyle cevap verdi:

"Hayırlı olan üç şey ; doğru söyleyen dil, Allah'tan hakkıyla korkan kalb, iyi yürekli salih kadındır. Üç kötü şey ise; yalan söyleyen bir dil, günaha batmış bir kalp ve kötü huylu kadındır".

Ebu Abdurrahman el-Habefi, Abdullah b. Amr'dan naklediyor: *"Kıyamet gününde on fakirden onuncusu olmak, benim için dünya yaşamında on zengin arasına girmekten daha hayırlıdır. (Bugün) çok biriktirenler, kıyâmette en az getirenler durumunda olacaklardır. Ancak malını sadaka olarak dağıtanlar hariç"*

Yine aynı rivayet yoluyla **Abdullah** diyor ki:

"Fuhuş işlemeye devam edene cennet haramdır".

İbni Hilal Abdullah'dan naklediyor: *"Seni ilgilendirmeyen şeyi terket, ilgin olmayan işler hususunda konuşma! Defterini sakladığın gibi, dilini de koru ve sakla!"*

Abdullah b. Amr anlatıyor:

"Allah (c.c)'ın Musa (a.s)'ya indirdiği kitapta şöyle geçiyor: Rab Teâlâ üç türlü kuluna gazabkârdır, onları sevmez. Bunlar; iki sevgilinin arasını ayıranlar, dedikodu yapanlar ve suçsuz olana suç yükleyenler (iftira atanlar)'dır.

Yine Tevrat'ta şöyle yazar: *Kim kardeşi için kuyu kazarsa, oraya kendi düşer".*

İbni Ebî Müleyke, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

"Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız. İlmin künhüne nüfuz edebilseydiniz, her biriniz sesi kesilene kadar hayret çığlıkları atar, güçten düşünceye dek secdeden kalkmazdı".

Cafer b. Ebî İmran anlatıyor:

Abdullah b. Amr yanan bir ateşin sesini duyunca şöyle dedi: *"Canımı elinde bulunduran Allah'a andolsun ki, bu ateş bir daha oraya dönmek için cehennem ateşinden izin ve eman istiyor!"*.

Ebu Abdurrahman el-Habefî, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Bir adam; *"biz Muhâcirler'in fakirlerinden değil miyiz?"* diye sordu. Ben; *"yanına sığındığın bir kadının var mı?"* dedim. Adam; *"evet"* dedi. Ben; *"evin var mı?"* dedim. Adam; *"o da var"* dedi. Ben; *"siz Muhâcirler'in fakirlerinden değilsiniz. İsterseniz size bağışta bulunuruz. İsterseniz durumunuzu sultana bildiririz"* dedim. Adam; *"sabrederiz, bir şey istemiyoruz"* dedi.

Ebu Kesir, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Kıyâmet günü toplandığımızda; *"bu ümmetin fakirleri nerede?"* diye sorulur. Onlar ortaya çıktığında *"yanınızda ne var?"* diye sorulur. Fakirler; *"Ya Rab! İmtihanolara maruz kaldık. Sabrettik. Sen daha iyi bilirsin, mal, mülk ve saltanatı bizim dışımızdakilere verdin"* derler. Onlara;

"Evet, doğru söylediniz" denilir. Fakirler herkesten önce cennete girerler. Sorgunun şiddetli ve çetin olanı mal sahipleri içindir.

Amr b. Nâfi', Abdullah b. Amr'dan rivayet ediyor:

Abdullah, sabah namazından sonra uyuyan bir adamın yanından geçiyormuş. Ayağıyla adamı dürtüklemiş ve şöyle demiş: *"Allah (c.c)'ın bu vakitte kullarına baktığını ve onların bazılarını rahmetiyle cennetine koyduğunu bilmiyor musun?"*.

İbni Âsım, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

"Kim, kendisinden bir şey istendiğinde, Allah için istenileni verirse, yetmiş sevap alır".

Süleyman b. Rabîa anlatıyor:

Muaviye'nin emirliği sırasında, **Muntasır b. Hâris**'le beraber, Basralı bir grup kurrâ ile hacca gittik. Hepimiz; *"Muhammed (s.a)'in ashabından, bizimle konuşacak, hoşnut olacak birini bulmadıkça hiçbir yere ayrılmayız"* dedik. Aramaya devam ederken, **Abdullah b. Âmir'in** Mekke'nin aşağı taraflarında oturduğunu öğrendik. Oraya yöneldik. Yolda üç yüz yüklük bir kabileyle karşılaştık. Yüklükler, yüz tane deve, iki yüz kadar da diğer binek

hayvanlarıyla taşııyordu. "Bu yükler kimindir?" diye sorduk. "Abdullah b. Amr'ın" dediler. "Hepsi onun ha! Oysa biz kendi aramızda, onun en mütevazı insanlardan olduğunu söyleyip dururduk" dedik. Yükleri taşıyanlar; "şu yüz develik yük onun kardeşleri, arkadaşları içindir; diğer iki yüz hayvanın taşıdığı yükler ise, gelen misafirler içindir" dediler. Bu duruma çok hayret ettik. Oradakiler şöyle dediler: "Bu kadar şaşırmayın! Abdullah b. Amr b. Âs zengin bir adamdır. Kendine uğrayanlar için azık ve mal artırmayı üzerine vazife bilir!" Biz:

"Bizi oraya götürür müsünüz?" dedik. Onlar;

"O aslında Mescid-i Haram'da yaşar" dediler. Amr'ı aramaya koyulduk. Sonunda onu, Kâbe'nin arka tarafında, yere oturmuş bir halde bulduk.

Ebu'l-Muhârik, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

"Size, kıyâmet günü en yüksek mertebede bulunan şehitlerden bahsedeyim mi? Onlar saf halinde düşmanın üzerine atılırlar, sağa sola eğilmeden, korkmadan saldırırlar, ta ki düşmanın kılın-cı boyunlarına değinceye kadar. Onlar; 'Ya Rab! Geçmiş günlerime mukabil, bugün seni seçtim' derler ve öldürülürler. İşte bunlar, cennetin en yüksek köşklerinde, diledikleri gibi yaşayanlardır".

Muhammed b. Sa'd, onun Şam'da, Hicrî 65 yılında, 70 yaşlarında öldüğünü bildiriyor⁽¹⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. ÖMER B. EL-HATTAB (R.A)

Künyesi **Ebu Abdurrahman'dır**. Annesi **Maz'un kızı Zeyneb'dir**. Mekke'de, henüz küçükken babasıyla beraber İslâm'a girdi. Yine babası Hz. Ömer'le birlikte Medine'ye hicret eden **Abdullah b. Ömer**, yaşı küçük olduğu için Bedir ve Uhud harplerine katılmadı. Nihayet 15 yaşlarında iken vukû bulan Hendek Savaşı'na katılmak için izin istemiş, bu sefer isteği reddedilmemiştir. **Abdullah b. Ömer Ehli Suffe'dendir**⁽²⁾.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, 334.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e. 1, 288.

İbni Ömer (r.a)'ın Fitneden ve Halife Olmaktan Uzak Kalma İsteği⁽¹⁾

Yüksek mevkilere ve makama zerre kadar önem vermeyen, geceleri namazla geçiren, hadislerle uygun bir hayat süren, mescitlerden ayrılmayan, kendisini dünyada garib (gurbetçi) sayan ve dünyalık her şeyin en kısa zamanda zail olacağına inanan Abdullah b. Ömer, Allah (c.c)'a çok yalvarırdı. Allah (c.c) ondan razı olsun.

Tasavvuf, kibir ve debdebeden kaçıp, hakiki yüceliğe rağbet etmektir.

Nâfi' naklediyor: Bir adam İbni Ömer'e gelerek şöyle dedi: "Sen Hz. Ömer'in oğlusun. Rasûlullah (s.a)'ın arkadaşı olan Ömer b. Hattab (r.a) övgüye lâyık, büyük bir adamdı. Seni bu işten⁽²⁾ alıkoyan nedir?". Abdullah cevaben: "Beni bu işten alıkoyan şudur: Allah (c.c), müslüman kanı akıtmayı haram kıldı!" dedi. Adam; "ama Allah (c.c); 'fitne kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar savaşın'⁽³⁾ buyuruyor!" diye üsteledi. İbni Ömer şöyle cevap verdi: "Evet savaşık ve öldürdük, ta ki din yalnız Allah'ın oldu! Ama siz neredeyse, din Allah'ın dışındakilere ait olsun diye savaş sürdürmek istiyorsunuz".

Mut'im b. Mikdam es-San'ânî anlatıyor:

Haccac b. Yusuf, Abdullah b. Ömer'e şöyle bir mektup yazdı:

"Duyduğuma göre hilâfet peşindeymişsin! Hilâfet, konuşmaktan âciz olanlara, cimrilere ve kıskançlara yâr olmaz! İyi bilesin...". Bunun üzerine İbni Ömer şu cevabı gönderdi:

"Hilâfeti istediğimi söylüyorsunuz! Öyle bir şey arzulamadım. Aklımın ucundan bile geçmez! Konuşmaktan âciz olduğuma gelince, Allah'ın kitabını derleyip bir araya getiren âciz değildir. Cimrilikten bahsediyorsun! Malının zekâtını veren, cimri değildir. Kıskançlığıma gelince, hilâfet benim değil başkalarının ortak ol-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 292.

(2) Fitne zamanında, bir müslüman fırka tarafında savaşa girmek (ya da halife olup başa geçmek) kastediliyor. (Çev.)

(3) Bakara, 193.

ması gereken bir iştir."

Hasan anlatıyor:

Fitne yayılıp insanları sardığında, bazıları Abdullah b. Ömer'e gelerek; *"sen insanların efendisisin! Halk senden razı, seni seviyorlar! Çık da sana biat edelim! dediler."* İbni Ömer onlara şu cevabı verdi:

"Hayır! Allah'a andıçerim ki, ruhum bende kaldığı sürece oluk gibi kan akıtılmasına vesile olacak değilim." Gelenler geri gittiler. İbni Ömer tehdit edilmeye başlandı. Ona; *"Ya (yönetime karşı) çıkacaksın ya da yatağında öleceksin!"* denildi. Buna karşılık İbni Ömer onlara önceki cevabı verdi.

Râvi Hasan diyor ki; *"Allah'a yemin ederim, İbni Ömer ece-liyle Rabbına kavuşuncaya kadar, kıskırtıcılar onun kılına bile zarar veremedi"*.

Nâfi' anlatıyor:

Ebu Musa ve Amr b. Âs, İbni Ömer'e gelerek; *"sana biat edeceğiz, yalnız sen bu işi (hilâfeti) daha hırsla sarılan birine bırakman için yüklü miktarda servet vereceksin"* dediler. İbni Ömer kızdı, ayağa kalktı. İbni Zübeyr, İbni Ömer'in elbisesinden tutarak:

"Ey Ebu Abdurrahman! O sadece, sana biat etmemiz karşılığında servet vermeni teklif ediyor" dedi. İbni Ömer haşın ve gazaplı bir eda ile:

"Yazıklar olsun sana Ey Amr!" dedi. Amr;

"Ben sadece seni denemek için böyle bir laf ettim" dedi. İbni Ömer;

"Hayır! Allah'a yemin ederim ki, hilâfet için kimseye bir şey bağışlayacak değilim. Tüm müslümanların rızası olmadıkça da hilâfeti alamam, idareciliği kabul edemem!" dedi.

İbni Ömer (r.a)'ın Cömertliği Dünyaya Yüz Vermeyişi

İbni Mes'ud diyor ki:

Kureyş gençleri içinde kendini dünyaya karşı en iyi muhafaza

eden ve ona zerre kadar meyletmeyen genç **Abdullah b. Ömer**'dir.

Câbir de şöyle der:

Bildiğim kişilerin hepsi dünyaya meyletti. Ancak **Ömer**'in oğlu **Abdullah** hariç.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer, kendine ait bir şeyi çok sevdiğinde, onu hemen Allah rızası için bağışlar, elinden çıkarırdı. Köleleri onun bu huyunu bildikleri için, içlerinden bazıları gayretkeş tavırlarla caminin yolunu tutardı. **İbni Ömer** de onları bu halde görünce dayanamaz, hürriyetine kavuştururdu. Bir gün arkadaşları **İbni Ömer**'e:

"Ey Abdurrahman'ın babası! Allah'a yemin olsun ki, bu köleler seni kandırıyorlar!" dediler. **İbni Ömer**:

"Kim bizi Allah hususunda kandırırsa, ona kanarız" dedi.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer bir gün bana; *"Ey Nâfi! Devenin üzerindeki yükleri indir"* dedi. Ben, **İbni Ömer**'in özel bir sebepten ötürü böyle bir emir verdiğini düşünüyordum. Hayvanın yükünü indirdim. Bana; *"Bak bakalım, böylesine güçlü bir hayvan görebiliyor musun?"* dedi. Ben:

"İsterseniz onu yüksek bir fiyata satabilirsiniz" dedim. **İbni Ömer** deveyi çözdü ve dişilerinin arasına bıraktı. Deve artık serbestti. O, hoşuna giden her şeyi salardı.

Ebu Osman anlatıyor:

İbni Ömer, **Ramle** isimli câriyesini âzat ederken; *"sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe (hakiki) iyiliğe ulaşamazsınız"* âyetini okudu ve şöyle dedi: *"Seni dünyada çok seviyordum. Artık git. Allah rızası için seni salıveriyorum"*.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer, sevdiği şeylerin elinden çıkmasını isterdi. Bir ay içinde bir defa bile ağzına et koymaz, ancak yolculukta ya da Ramazan ayında et yiyebilirdi. Bir defada otuzbin (dinar) dağıtan ve fakirleri mutlu eden adam, bir ay içinde bir lokma bile et yemezdi.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer (r.a), ölünceye kadar bin küsur köleyi âzad etti (**Nâfi'** de onlardan biridir).

Âsım, babasından naklediyor:

İbni Ömer, **Nâfi'**ye karşılık onbin dinar verdi. Ben; *"bu alışverişten ne bekliyorsun?"* diye sordum. Şöyle cevap verdi: *"Kastettiğinden daha hayırlı bir şey bekliyorum. Nâfi' Allah rızası için hürdür".*

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer, kendisine ait büyük bir araziye satarak iki yüz deve aldı. Yüz tanesini Allah yolunda harcadı ve sahiplerine şu şartı getirdi:

"Köylerin vadileri doluncaya kadar bunları satmayın".

Nâfi' anlatıyor:

Muaviye, **İbni Ömer**'e yüzbin dinar gönderdi. Aradan bir sene geçtiği halde **Abdullah** paranın hepsini sarfetmemiş, bir miktar bırakmıştı.

Eyyub b. Vâil er-Râsibî anlatıyor:

Medine'ye geldim. **İbni Ömer**'in komşusunun bana bildirdiğine göre, **İbni Ömer**'e **Muâviye** tarafından dörtbin dirhem, başka biri tarafından yine dörtbin dirhem, diğer biri aracılığıyla ikibin dirhem ve bir miktar kadife gönderilmişti.

Oysa ben **İbn Ömer**'i, pazarda binek hayvanı için bir dirhemlik yulaf isterken gördüm. Bu durumu merak ettim ve cariyesine gidip sordum:

"Sana bir şey soracağım, ama mutlaka doğru söylemeni istiyorum: İbni Ömer'e onbin dirhem ve bir miktar kadife gelmedi mi?" dedim. Cariye:

"Evet... Geldi" dedi.

"Ama ben onu, bir dirhemlik yulaf almak için pazarda dolaşırken gördüm" dedim. Cariye;

"Daha geceyi geçirmeden tüm dinarları dağıttı. Kadifeyi de birilerine bağışladı" dedi.

Ben şaşkınlığımdan bağırmaya başlamıştım:

"Ey ticaret ehli! Siz dünya için neler yapıyorsunuz, İbni

Ömer

ne yapıyor?".

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer hastaydı, canı üzüm çekmişti. Ona bir salkım üzüm aldım, getirdim ve eline verdim. O sırada bir dilenci geldi. İbni Ömer bana, üzümü dilenciye vermemi söyledi. Ben de verdim. Sonra ona bir dirhem vererek üzümü ondan geri aldım. İbni Ömer'e getirdim. Dilenci bir süre sonra yine geldi. İbni Ömer üzümü ona verdi. Dilenci bu şekilde üç dört defa gelip giderek üzümü aldı. Ben çok kızmıştım. Dilenciye;

"Utanmıyorsunuz sen? Yazık sana yazık" dedim, ve üzümü yine (gizli olarak) bir dirhem vererek dilenciden satın aldım. İbni Ömer'e getirdim. Böylece en sonunda üzümü yiyebildi.

İbni Ebî Hilal anlatıyor:

İbni Ömer Cuhfe'ye geldi. Hastaydı. Bahk istedi. Aradılar, sadece bir tek bahk bulabildiler. Hanımı balığı temizledi ve pişirdi. Tam kocasına ikram ederken, o sırada bir fakir geldi ve Abdullah'ın başucunda durdu. İbni Ömer;

"Balığı ona verin" dedi. Bunun üzerine ailesi;

"Balığı bulmak için çok aradık, fakire yanımızdaki başka bir azığı verebiliriz" dedi. İbni Ömer;

"(Ne yapalım) Allah'ın kulu bunu istiyor" dedi.

Başka bir rivayette hanımı İbni Ömer'e; *"fakire daha faydalı bir şey verebiliriz. Sen arzuna nail ol, balığını ye"* deyince İbni Ömer; *"ne istediğim benim bileceğim iştir!"* cevabını verdi.

Âsım anlatıyor:

Babamla oturuyordum. Bir adam yanıma geldi ve şunları anlattı :

İbni Ömer'e dedim ki; *"bedenin zayıflamış, etin pelte pelte olmuş, ihtiyarlamışsın. Sohbet arkadaşların senin kıymetini bilmi-*

yorlar. Ailene emretsen de sana baksalar, böylece, arkadaşlarının taltif ettiği, alımlı biri haline gelsen". Abdullah bana döndü ve;

"Yazık sana! Ben ki, ondört onbeş seneden beri bir kere bile doymuş değilim (Bunu benden nasıl istersin?). Zaten iğne ucu kadar ömrüm kaldı" dedi.

Ebu Bekr b. Hafs anlatıyor:

İbni Ömer ne zaman yemek yese etrafında fakirler eksik olmazdı.

Eflah b. Kesir anlatıyor:

İbni Ömer, yaralı ve cüzamlı hastalarla bile aynı sahandan yemek yiyebilirdi.

Ubeydullah b. Adiyy Irak'tan gelip, Abdullah b. Ömer'e selam vererek; "sana bir hediye getirdim" dedi. İbni Ömer; "nedir bu hediye?" diye sordu. Ubeydullah; "cevâriştir" dedi. İbni Ömer; "cevâriş nedir?" diye sordu. Ubeydullah; "yemeği hazmettiren bir ilaçtır" dedi. Bunun üzerine İbni Ömer; "ben kırk seneden beri karnımı yemekle doldurmuş değilim. Bu ilacı ne yapayım ki?" dedi.

Meymun b. Mihran anlatıyor:

Necdet el-Harûrî'nin dostları ⁽¹⁾, Abdullah b. Ömer'in develerini sağdılar ve götürdüler. Az sonra devenin çobanı İbni Ömer'in yanına gelerek; "Ey Ebu Abdurrahman! Develerden haberin var mı?" dedi.

İbni Ömer;

"Ne olmuş develere?" diye sordu. Çoban;

"Necdet'in arkadaşları develeri götürdüler" dedi. Abdullah;

"Develeri nasıl götürdüler? Seni bir kögede bırakarak mı?" dedi. Çoban;

"Beni de yanlarına almışlardı, ama ben onlardan ayrıldım" dedi. İbni Ömer;

"Niçin? Seni onlardan ayrılmaya ve buraya gelmeye sevkeden sebep neydi?" dedi. Çoban;

(1) Harûriyye adlı Hâricî fırkanın taraftarları. (Çev.)

"Ben seni onlara tercih ederim" dedi. İbni Ömer;

"Allah için söyle, demek ben sana onlardan daha yakınım ve sevgiye daha çok layığım ha?" dedi. Çoban böyle olduğuna yemin etti. Bunun üzerine İbni Ömer:

"Seni salveriyorum" dedi ve çobanı âzad etti.

Meymun b. Mihran anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) bir kölesiyle anlaştı. Köle bir miktar para biriktirerek bedelini ödeyecek ve özgürlüğüne kavuşacaktı. Biriktirdiği bir miktar parayı **İbni Ömer'e** teslim ederken, **İbni Ömer** köleye;

"Bunları nereden kazandın? Nasıl biriktirdin bu parayı?" diye sordu.

"Çalıştım ve dilendim" dedi. İbni Ömer (r.a);

"Bana insanların kirini mi getiriyorsun? Benden insanların kirini mi yememi bekliyorsun? Artık özgürsün! Getirdiğin şeyler de iade olundu! Hepsi senindir!" dedi.

Yemek ve Giysi

H. Âişe (r.a) anlatıyor:

"Muhammed (s.a)'in ashabına, değersiz kumaşlarla kefenlenip defnedilen İbni Ömer (r.a)'den daha çok benzeyen birini görmedim".

Mâlik b. Enes (r.a) anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) Cuhfe'ye geldi. **İbni Amr b. Küreyz** aşçısına emrederek:

"Yemeği al, İbni Ömer'in yanına götür" dedi. Aşçı yemek tabağını aldı, İbni Ömer'in yanına geldi. İbni Ömer (r.a) aşçıdan, yemeği bırakmasını istedi. Aşçı biraz sonra ikinci bir tabak daha getirdi ve ilk tabağı kaldırmak istedi. İbni Ömer;

"Ne oluyor sana?" deyince aşçı;

"Birinci tabağı kaldırmak istiyordum da..." dedi. İbni Ömer;

"Bırak kalsın. İkinciye birincinin üstüne boşalt" dedi. Böylece

aşçı, getirdiği birkaç tabak yemeği üstüste boşalttı. Sonra İbni Âmir'in yanına gelerek;

"Bu adam kuphuru bir Bedevî! Tam bir köylü" dedi. Bunun üzerine İbni Âmir sert bir ifadeyle;

"Bu adam senin efendin! O, İbni Ömer'dir" dedi.

Hilal b. Habbab, Kar'a'dan naklediyor:

İbni Ömer'in üzerinde sert ve kötü bir kumaştan yapılmış bir giysi gördüm. Ona: *"Sana Horasan mamûlü bir giysi getirdim! Eğer giyersen çok, ama çok sevineceğim. Hem üzerindeki elbise ne kötü bir kumaştan yapılmış öyle!?"* dedim. İbni Ömer (r.a);

"Göster şunu da bir bakayım" dedi. Giysiyi ona gösterdim. Eliyle kumaşa dokundu ve;

"Bu ipek mi acaba?" dedi. Ben;

"Hayır. Yünden yapılmıştır" dedim. İbni Ömer;

"Ben bunu giymeye korkarım! Ben kibirden, sükseden, gururlu olmaktan korkarım. Allah gururlu olanları sevmez" dedi.

Vakdân anlatıyor:

Bir adam İbni Ömer'e, nasıl bir elbise giymesi gerektiğini sordu. İbni Ömer (s.a) adama;

"Sefih ve dilencilerin alay etmediği, halim ve olgun insanların ayıplamadığı türden bir elbise giymelisin" dedi.

Adam:

"Bu elbise nasıl bir şeydir?" deyince İbni Ömer;

"Bu tür giysilerin fiyatları beş dirhem ile yirmi dirhem arasında değişir" dedi.

Abdullah b. Hubeyş anlatıyor:

İbni Ömer'in üstünde Yemen kumaşından yapılmış iki tane giysi gördüm. Birinin boyu ancak diz kapaklarına kadar geliyordu.

Namaz ve İbni Ömer

Sâlim, İbni Ömer'den naklediyor: Gençliğimde sık sık mes-

cidde uyurdum. O sıralarda herkes rüyasını Peygamber (s.a)'e anlatırdı. Bir gece garip bir rüya gördüm. Öntümde ateşten bir kuyu vardı. Melekler beni kuyunun yanı başına bırakmışlardı. İçinde yanan insanların sesleri duyuluyordu. Ben; *"Euzubillah minennar (ateşten Allah'a sığınırım)"* diyordum. Yananları tanıyordum sanki. Sonra başka bir melek çıkageldi. Bana; *"sen hiç korkma!"* dedi.

Bu rüyayı Hafsa (r.a) validemize anlattım. Hafsa validemiz de Peygamber (s.a)'e aktarmış. Peygamber (s.a):

"Abdullah b. Ömer ne iyi bir insandır. Bir de gece namazını kılsa" dedi.

Bundan sonra geceleri az uyumaya ve ibadet etmeye başladım.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) yatsı namazını cemaatle kılamazsa, gecenin tümünü ibadetle ihyâ ederdi.

Ebu Gâlib anlatıyor:

İbni Ömer Mekke'ye geldiğinde bizde kahrıldı. Geceleyin teheccüd namazı kılmayı ihmal etmezdi. Bir gece, sabaha az bir zaman kala bana;

"Ey Ebu Galib! Kalkıp namaz kılсан ve Kur'an'ın üçte birini okusan ya" dedi. Ben şaşırarak;

"Ama neredeyse sabah oldu olacak. Kur'an'ın üçte birini nasıl okuyabilirim?" dedim. İbni Ömer;

"İhlas sûresini oku! O, üçte bire denktir" dedi.

Tâvus anlatıyor:

Abdullah b. Ömer gibi dikkatli namaz kılan ve ayakları ve elleriyle dosdoğru Kâbe'ye yönelen birini görmedim.

Ebu Bürde anlatıyor:

İbni Ömer'in yanında namaz kıldım. Secdeye varırken şöyle duâ ediyordu:

"Allah'ım! Bana senden daha sevgili bir şey yoktur. En çok da senden korkarım". Secdedeyken ise şöyle derdi:

"Ya Rab! Bana ikrâm ettiğin bunca nimete karşılık mücrim-

lerden olmayacağım". Daha sonra İbni Ömer şöyle derdi; "müslüman olduğumdan beri kıldığım tüm namazların, günahlarıma keffâret olmasını umarım".

Abdullah b. Sebûra anlatıyor:

İbni Ömer sabah olunca şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Sabah vakti taksim ettiğin tüm hayırlarda, hidâyete erdirdiğin nurda, yaydığın rahmetle dağıttığın rızıkta, kaldırdığın her belâda, yönünü çevirip zararından uzak kıldığın her fitnede beni, nezdinden en çok sevap alan kullarından eyle".

Said b. el-Müseyyeb anlatıyor:

İbni Ömer vefat etti. Yaptığı güzel amellerden ötürü hiçbir kul, Allah (c.c) ile buluşmaya onun kadar lâyık değildi.

Kâsım b. Ebî Büzze anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) Mutaaffîn sûresini okuyordu. "O gün tüm insanlar, âlemlerin rabbi için kalkıp dikilirler"⁽¹⁾ âyetine gelince sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Secdeye vardı. Ondan sonra okumaya devam edemedi.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer ne zaman Bakara sûresindeki şu âyeti okusa ağlar ve; "ne çetin bir sorgulama bu!" derdi: "İçinizdekileri ister açıkça belirtin, ister gizleyin, Allah sizi onların hepsinden de sorgulayacaktır"⁽²⁾.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer namazda kıraattayken, azap âyetlerine gelince durur, cehennemden âzad olmak için Allah'a yalvarırdı.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer; "iman edenlerin, Allah'ın zikriyle kalplerinin huşu içinde yumuşaması zamanı gelmedi mi?"⁽³⁾ âyetine geldiği zaman hüngür hüngür ağlardı.

(1) Mutaaffîn, 6.

(2) Bakara, 283.

(3) Hadid, 16.

İlim, Dirhem, Dil ve İyilere Dâir

Hasan, İbni Ömer'den naklediyor:

"Kim bir yola girmek istiyorsa, şimdi ölmüş bulunan Muhammed ahabının yoluna girsin. Onlar bu ümmetin en iyileridirler. İlimde en fazla derinleşenler, ve en temiz kalpliler onlardır. Düşünün! Allah (c.c) onları Peygamber (s.a)'e arkadaş yaparak, diğer insanlara tercih etti. İslâm'ı onlar taşıdı. Siz onların ahlâkıyla ahlâklanmalı, onların yolunu tutmalısınız.

Ey âdemoğlu! Bedenin dünyaya bağlı olsa da kalbin ve derdin âhiretle ilgili olsun. Sen yaptığın işlere göre yargılanacaksın. Şimdiden ölüm anı için çalış ki, hayır yağmuruna tutulasın".

Süddî anlatıyor:

İbni Ömer'i, Ebu Said'i, Ebu Hureyre'yi ve diğerlerini tanıdım. Onlar bile, içlerinde, Peygamber (s.a)'in bıraktığı gibi kalanın sadece İbni Ömer olduğuna inanıyorlardı.

Leys anlatıyor:

İbni Ömer der ki: *"İnsanın ilimde hatırı sayılır bir mertebeye gelebilmesi için, kendinden yüksekte olana haset etmemesi, alta bulunanı hor görmemesi ve ilmin peşinde para ve menfaat için koşmaması gerekir".*

Meymun anlatıyor:

İbni Ömer'e; *"Zeyd b. Hârise vefât etti"* denildi. İbni Ömer; *"Allah rahmet eylesin"* dedi. *"Geriye yüzbin dirhem bıraktı"* denildi. O zaman İbni Ömer;

"Fakat dirhemler onu(n yakasını) bırakmadı" cevabını verdi.

Âsım anlatıyor:

Bir adam İbni Ömer'e;

"Dünyayı hiçe sayıp âhiretin peşinde koşanlar nerede?" diye sorunca, İbni Ömer eliyle Rasûlullah (s.a)'ın, Ebu Bekir (r.a)'ın ve Ömer (r.a)'ın kabirlerini göstererek;

"Bunları mı soruyorsun?" dedi.

Yusuf b. Mihran, İbni Ömer'den naklediyor:

"Ateş gibi kaynamış, sınısıcak bir diken çorbası içmek, şarap içmekten daha iyidir".

Nâfi', İbni Ömer'den naklediyor:

"Kulun en temiz tutması (en iyi muhafaza etmesi) gereken uzvu dilidir".

İbni Ömer (r.a.)'in Tevâzusu ve Duası

Nâfi' anlatıyor:

Bir adam İbni Ömer'e; *"Ey halkın en hayırlısı!"* (ya da *"ey hayrın oğlu"*) dedi. İbni Ömer hemen buna müdahale ederek;

"Ben ne halkın en hayırlısıyım, ne de en hayırlının oğluyum. Sadece Allah'ın kullarından biriyim, Allah'tan korkarım. Vallahi siz, insanı tehlikeye atmaktan hiç geri durmuyorsunuz" dedi.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) hacda, Safâ üzerinde şöyle duâ ederdi: *"Allah'ım! Beni dininle koru. Sana ve Rasûlüne olan itaatimle beni koru! Allah'ım, beni senin çizdiğin (haram) sınırlardan uzak kıl! Seni, meleklerini, peygamberlerini ve salih kullarını sevenlerden eyle beni! Allah'ım! Beni kolayla yanıştır, zordan uzak tut! Dünya ve âhirette günahlarımı ört. Muttakillerin önderlerinden eyle beni. Allah'ım! Sen; 'İsteyin, yalvarın, vereyim' diyorsun. Sen sözüne sadıksın, söylediğinden dönmezsin. Allah'ım! Beni İslâm'a ulaştır-dın. Beni ondan uzaklaştırma, imânı benden çıkartma".*

İbni Ömer, Safâ'da, Merve'de, Arafat'ta, tavafta ve iki taş atımı arasında böyle dua ederdi.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer Hacerü'l-Esved köşesine giderken; *"Bismillahi Allahü Ekber"* diyerek selâm verir, izdihamdan dolayı burnu kanar, gelir ve burnunu yıkardı.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) Medine'ye gelince Peygamber (s.a)'in Ebu Bekir (r.a)'in ve Ömer (r.a)'in kabirleri başında namaz kılar, duâ ederdi. Babası olan Hz. Ömer (r.a)'in kabri başında duâ ettikten sonra; *"ah babacığım, ah babacığım, ah babacığım!"* derdi.

Her Şeyin Bir Yeri Var !

Urve b. Zübeyr anlatıyor:

Tavaf esnasında Abdullah b. Ömer (r.a)'in kızına talip oldum. Ama Abdullah sustu ve bu konuda tek kelime söylemedi. İçimden; *"razı olsaydı, herhalde benimle konuşurdu. Artık ona bu konuda tek laf etmeyeceğim"* dedim. Sonra onun, benden önce Medine'ye geldiğini gördüm. Ben de Rasûlullah (s.a)'a selâm verdim. Bana; *"merhaba!"* dedi ve; *"ne zaman geldin?"* diye ekledi. Ben; *"yeni geldim"* dedim.

"Sen bize tavaf esnasında, Abdullah'ın kızı Sevd'e'den bahsetmiştin değil mi? Biz orada Allah (c.c)'i anıyorduk. Bunu başka bir yerde de söyleyebilirdin" dedi. Ben; *"takdir öyle imiş, orada söylemişim"* dedim. Peygamber (s.a);

"Peki şimdi ne düşünüyorsun?" dedi. Ben de;

"Bu konuda bugün daha istekliyim" dedim.

Rasûlullah (s.a) Sâlim'i ve İbni Ömer'i çağırdı. Ve bizi Sevd'e'yle evlendirdi.

Ebu'z-Zinâd anlatıyor:

Abdullah b. Ömer'le Zübeyr'in oğulları olan Mus'ab, Urve ve Abdullah Hicr mevkiinde biraraya geldiler ve; *"herkes dileğini söylesin"* dediler.

Urve; *"ben, ilmin benden alınmamasını istiyorum"* dedi. Abdullah b. Zübeyr; *"ben idarecilik istiyorum"* dedi. Mus'ab; *"bense Talha'nın kızı Ayşe ile Hüseyin'in kızı Sektne'yi nikâhım altına almak, ayrıca Irak valisi olmak istiyorum"* dedi.

İbni Ömer ise;

"Ben Allah'tan mağfiret istiyorum" dedi. Herkes dileğine kavuştu. Allah (c.c) İbni Ömer'i affetmişti.

Fitne

Nâfi' anlatıyor:

İbni Zübeyr'in idareci olduğu, Hâriciler'in ve Hâşebîler'in or-

taya çıktığı zamanlarda İbni Ömer'e; "bu adamlarla birlikte namaz kılar mısın? Onlar birbirlerini kılıçtan geçiriyorlar?" diye soruldu. İbni Ömer;

"Kim, 'Hayye ala's-Salah, Hayye ala'l-Felâh' (namaza, kurtuluşa gelin) derse ona icâbet ederim. Ama kim de, 'Hayye ala Katli Ahike'l-Müslim' (müslüman kardeşini öldürmeye koş), malını yağmalasın derse, elbetteki onun yanına varmam".

Abdullah b. Ubeyd anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) şöyle derdi: "Biz bu fitneler esnasında, bilinen bir yolda yürüyen bir topluluğu andırıyoruz. Birden ışıklar sönmüyor ve yola bir karanlık çöküyor. Topluluğun bir kısmı sağa bir kısmı da sola sapıyor. Yoldan çıkıyorlar. Durumu farkettiğimiz anda duruyoruz. Allah (c.c) ortalığı aydınlatıyor ve daha önce yürüttüğümüz, bildik, tanıdık yolu görüyoruz.

İşte bu topluluk, dünya ve saltanat için kıran kırana savaşan Kureys gençleridir. Oysa dünyaya, şu bir çift eskimiş çarığım kadar bile önem vermem".

İbni Ömer (r.a)'ın Diğer Güzel Halleri ve Öğütleri

Zeyd b. Eslem babasından naklediyor:

İbni Ömer'in, babası Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın izini takip etmede gösterdiği istek ve titizliği, çölde kaybolan yavrusunun izini arayan deve dahi gösteremez.

Tufeyl anlatıyor:

İbni Ömer'le çarşıya çıktığımızda fakirlere, sakatlara, esnafa, müşterilere, kısaca herkese selâm verirdi. Bir defasında ona; "sen hiç alışveriş yapmıyorsun, satılanlara, fiyatlara bakmıyorsun. Arkadaşlarınla sohbet meclisine oturmuyorsun! Gel şuraya oturalım, iki çift laf edelim" dedim. İbni Ömer bana;

"Ne için çarşıya çıktığımızı sanıyorsun? Selâm vermek, selâm dağıtmak için dolaşıyoruz. O halde karşılaştığın insanlara selâm vermelisin!" dedi.

İbni Sa'dan anlatıyor:

İbni Ömer bana; *"Ey savaşçı! Nuh (a.s) kavmi içinde ne kadar kaldı dersin?"* diye sordu. Ben; *"dokuz yüz elli sene"* dedim. **İbni Ömer**; *"bak! İnsanlar yaşça ve bedence hiç büyümediler. Tersine eksildiler, küçüldüler"* dedi.

Katâde anlatıyor: **İbni Ömer'e**; *"Peygamber ashabı hiç güler miydi?"* diye soruldu. **İbni Ömer** *"evet, hem de iman kalplerinde dağlar gibi güçlü ve azametliken"* diye cevap verdi.

Âdem b. Ali, İbni Ömer'den naklediyor:

İbni Ömer (r.a) bir defasında; *"bazı insanlar kıyâmet gününde 'eksiltelenler' diye çağrılır"* dedi. Oradakilerden biri; *"kimdir bu eksiltelenler?"* diye sordu. **İbni Ömer** şöyle cevap verdi: *"Namazda sağa sola bakanlar ya da abdesti eksik olarak ibadet edenler"* dedi.

Muabbed el-Cüheyri anlatıyor:

İbni Ömer'e; *"hayır işlerinin her türlüünü yapmış, ama Allah (c.c) hususunda kuşkudan arınamamış insan için ne diyorsun?"* diye sorduk. **İbni Ömer**; *"O, elbette ki mahvolmuştur"* dedi. Sonra ben; *"peki her türlü şerre bulaştığı ve işlemediği günah bırakmadığı halde, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de onun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet eden adam hakkında ne diyorsun?"* diye sordum. **İbni Ömer** biraz durakladı ve şu cevabı verdi: *"Kurtulur. Ama sakın ha ona aldanma!"*.

Nâfi' anlatıyor:

İbni Ömer (r.a) ile bir cenazeye rastlamıştık. Defin işi bittikten sonra cemaattan biri; *"haydi, Allah'ın ismi üzerine kaldırın ellerinizi"* dedi. Bu sözü duyan **İbni Ömer** hemen müdahale etti: *"Allah'ın ismi her şeyden yücedir. Ellerinizi Allah'ın ismi üzerine değil, Allah'ın adıyla kaldırın"* dedi.

Mücahid anlatıyor:

İbni Ömer'le bir harabenin yanından geçiyorduk. Bana: *"Sor bakalım şu köhne eve; sahipleri geriye neler bırakmış?"* dedi. Ben de: *"Sahiplerin ne durumda ey harabe?"* dedim. **İbni Ömer** bu sorunun cevabını kendisi verdi: *"Onlar gittiler, amelleri kaldı"*.

İbni Ömer (r.a)'den Gelen Bazı Hadisler

Mücahid, İbni Ömer'den, o da Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Allah için sev! Allah için buğzet! Allah için kayır ve dost ol! Allah için düşman ol! Sen ancak bunlarla Allah'ın dostluğuna kavuşabilirsin. Namazı ve orucu ne kadar çok olursa olsun, bunları yapmadıkça kul imanını tadına varamaz.

Ey İbni Ömer! Sabahın işini akşama bırakma. Akşamın işini de sabaha bırakma. Sağlıklıyken hastalık için hazırlık yap! Yaşarken ölümün için çalış. Çünkü ey Abdullah yarın isminin dahi ne olduğunu bilemezsin!..."

Sonra beni tutarak sözlerine şöyle devam etti:

"Dünyada bir gurbetçi ya da yolcu ol! Kendini kabir ehli içinde say!"

Atâ b. Ebî Rabah (r.a), İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Bir genç, Peygamber (s.a) efendimize gelerek: *"En akıllı mümin kimdir?"* diye sordu. Efendimiz; *"ölümü en çok anan, ve ölüm ansızın gelmeden önce hazırlığını en iyi yapan kişi. İşte böyle müminler en akıllı ve uyanık olanlardır"* dedi.

İbni Dinar, İbni Ömer (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor: *"Kendini Allah'a bağlamış nice akıllı insanlar vardır ki, halk nezdinde hor, hakir ve kınanmışken, yarın kıyâmette en kârlı çıkacak olanlar onlardır. İnsanlara hoş gözüken, gösterişli ve güzel konuşan nice insan da vardır ki, kıyâmette helâk olacaklardır".*

Atâ, İbni Ömer (r.a)'den naklediyor:

Öyle bir zamana geldik ki, kişi kendi dirhemi ve dinarına mümin kardeşinden daha lâıyk değildir. Peygamber (s.a)'den şöyle duymuştum:

"İnsanlar altın ve gümüşe çokça değer verip Allah yolunda cihadı terkettiklerinde, Rab Teâlâ onları zillet ve perişanlığın içine atar. Sonra da, dinlerine sarılıncaya kadar onları bu durumdan kurtarmaz".

İbni Ömer, Hicri 74 yılında, 85 yaşında vefat etmiştir⁽¹⁾. Allah (c.c) ondan razı olsun.

İBNİ ABBAS (R.A)

Künyesi Ebu'l-Abbas'tır. Hicretten üç sene önce dünyaya gelmiştir. O, henüz 13 yaşındayken Peygamberimiz vefat etti. İbni Abbas'a bilgisinden ötürü "Derya" diyorlardı. İbni Abbas daha küçücükken Peygamberimizin duâsını almış bir zattır⁽²⁾.

Kur'ân-ı Kerim'in müfessiri olan Abdullah b. Abbas (r.a), insanlara çok iyi davranan, duyarlı, anlayışlı, fakirleri doyuran, zeki bir zat idi. Sohbet arkadaşlarına ikrâm etmeyi seven, ilimle uğraşan, övgüye lâyık biriydi⁽³⁾.

Tasavvuf, güzel ahlâk sahibi olmada yarışmak ve nefsi dünya ziynetlerinden kurtarmaktır.

Rasûlullah (s.a)'ın İbni Abbas (r.a)'a Verdiği Öğütler

İbni Abbas (r.a)'dan rivayet olunuyor:

Rasûlullah (s.a) bana şöyle buyurmuştu:

"Ey çocuk! Sana, fayda verecek birkaç söz öğreteyim mi? Allah'ın dinini koru ki, Allah (c.c) da seni korusun. Sen bolluk ve refah zamanında Allah'ı hatırlar ve anarsan, Allah (c.c) da sıkıntı anında seni hatırlar ve yardım eder. İsteyince Allah'tan iste. Tüm kâinat biraraya gelse ve Allah (c.c)'in senin hakkında yazmadığı bir şeyi gerçekleştirmeye çalışsalar başaramazlar. Kaderde olmayan (bir nimeti) sana vermeye çalışsalar, buna da güçleri yetmez. Gönlül hoşluğuyla Allah için çalış! Bil ki, sana hoş görünmeyen bir şeye sabretmende hayır vardır. Zafer, sabırladır. Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır".

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 296.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 379.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 314.

İbni Abbas (r.a) ve İlim

Küreyb, İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor:

"Gecenin sonuydu. Rasûlullah (s.a)'ın arkasında namaz kılıyordum. Beni kendi hizasına çekti. Ona;

'Sen Allah'ın risâlet bahşettiği elçisin! Bir kulun senin arkanda namaz kılması gerekir' dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a) benim zekâmın ve ilmimin artması için Allah'a dua etti".

Mücahid (r.a) anlatıyor:

Derin ilminden dolayı İbni Abbas (r.a) "umman" diye de çağrılırdı.

Meymun b. Mihran, İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) elini İbni Abbas'ın başına koyarak; *"Allah'ım, ona hikmet ver ve ona Kur'an'ın tefsirini öğret"* dedi. Sonra elini onun göğsüne koydu ve şöyle dua etti: *"Allah'ım, bu çocuğun göğsünü hikmet ve ilimle doldur"*. İbni Abbas böylece kendisine sorulan hiçbir soruya yabancı kalmadı, hepsine cevap verdi ve ruhu alınıncaya kadar ümmetin bilgini oldu.

Mücahid, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) benim için hayır duâ etti ve şöyle dedi: *"Sen ne güzel bir Kur'an müfessirisin"*.

İbnu'l-Hanefiyye diyor ki:

"İbni Abbas (r.a) bu ümmetin en hayırlılarından".

Said b. Cübeyr, İbni Abbas'tan naklediyor: Hz. Ömer (r.a) beni, Bedir Savaşı'na katılmış ihtiyarların bulunduğu bir yere götürdü. Onlar şaşırarak;

"Niçin bu çocuğu yanıma getiriyorsun? Bizim de böyle oğullarımız var (ama bu meclise getirmiyoruz)" dediler. Hz. Ömer (r.a) onlara; *"bu çocuk sizin bildiğiniz gibi bir çocuk değil"* dedi.

Bir başka gün Hz. Ömer (r.a) beni ve ihtiyarları yanına çağırdı. Onlara; *"Nasr sûresinin anlamını biliyor musunuz?"* diye sordu. İhtiyarlardan bazıları;

"Biz yardım bize ulaşıp da fetih nasip olunca Allah'a"

hamdetmek ve istiğfar etmekle emrolunduk..." dediler. Bazısı "bil-miyoruz" dedi. Bir kısmı ise hiç konuşmadı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) bana;

"Sen ne diyorsun?" diye sordu. Ben âyeti şöyle açıkladım:

"Bu sûre Peygamber (s.a)'in eceline alâmettir. Allah Teâlâ ona böyle bildiriyor. Fetih, Mekke'nin fethidir. Âyet; 'Bu senin ecelinin alametidir. O halde Rabbini tenzih ve tesbih et. O, tevbeleri kabul eder' şeklinde açıklanabilir". Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) şöyle dedi:

"Ben de ancak senin bildiğini biliyorum!".

İbni Abbas'tan naklediliyor:

Hız. Ömer (r.a) Muhacirler'le beraber sohbet ediyordu. Herkes bildiğini söyledi. Sonra Hız. Ömer (r.a) bana dönerek;

"Sana ne oluyor ey İbni Abbas? Niçin suskunsun? Konuş, hiçbir şey seni konuşmaktan alıkoymasın" dedi. Ben de şöyle dedim:

"Ey müminlerin emiri! Allah tektir. Tek olanları sever. O, dünyanın günlerini yedi adet yaptı. İnsanı yedi şeyden yarattı. Rızıklarımızı yedi türden yarattı. Üzerimizde yedi gök, altımızda yedi yer yarattı. Yedi âyetlik Fâtiha'yı gönderdi. Yakınlardan yedi kişiyle evlenmeyi haram kıldı. Mirası yediye ayırdı. Secde ederken yedi azanın yere değmesini istedi. Peygamber (s.a) Kâbe'yi yedi defa tavâf etti. Safa ile Merve arasında yedi kere gidip geldi. Taşlamayı yedi kere yaptı ve Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son yedi günü içine yerleştirdi. Allah (c.c) en doğrusunu bilir". Hız. Ömer (r.a) hayret ve hayranlıkla beni dinledi ve şöyle dedi:

"Neler olduğunu görüyorsunuz... Soruma cevap verebilen tek kişi, sizin boyunuzda olmayan şu çocuktur. Rasûlullah (s.a)'dan duyduğum şeyi o doğruladı. Peygamber (s.a);

'Kadir Gecesi'ni son on günde arayın' diye buyurmuştu. Şimdi söyleyin bakalım, hanginiz İbni Abbas'ın yaptığını yapabilir?"

Hasan şöyle der:

İbni Abbas Kur'ân hususunda bir otorite idi. Ömer (r.a) şöyle derdi: "Şu zeki çocuk var ya... O, soran bir dile, çalışan, basiretli

bir kalbe sahiptir. Şu minbere oturup bize Bakara ve Âl-i İmrân'ın tamamını okudu ve tefsir etti. Sözleri, inci taneleri gibi süzülen gözyaşlarını andırıyordu".

İbni Abbas anlatıyor:

Babam bana şu öğütleri verdi: "Oğlum! Emirü'l-Müminin seni yanına çağırıyor, sana yakın davranıyor. Senin Rasûlullah ahabî ile istişare etmeni sağlıyor. Üç şeyden sakın! Allah'tan kork, Ömer (r.a) senin yalanına şahit olmasın, sırları açma ve onun yanında kimseyi çekistirme". Râvi İbni Abbas'a; "bu öğütlerin her biri bin dinardan daha değerli" dedi. İbni Abbas da; "bunların her biri onbin dinardan da hayırlıdır" dedi.

İbni Abbas İle Bir Hâricî Arasında Geçen Diyalog

Ebu Zemil el-Hanefî, İbni Abbas'tan naklediyor:

Harûriye tâifesi⁽¹⁾ cemaatten ayrılınca Hz. Ali (r.a)'ye:

"Onların yanına gidip konuşayım ey emirü'l-müminin" dedim. Hz. Ali (r.a) bana;

"Onların sana bir zararı vermesinden korkuyorum" dedi.

"Allah'ın izniyle korkma!" dedim. Sonra en güzel elbisemi giydim. O tâifenin yanına çıktım. Nahrî Zâhire mevkiinde toplanmışlardı. Onlar ibadete düşkün bir cemaatti. Yüzlerinde secde izleri vardı. Bana;

"Merhaba ey Abbas'ın oğlu! Seni buraya getiren nedir?" dediler.

"Sizinle, Peygamber (s.a) ahabına dair konuşmak istiyorum. Peygamber (s.a)'e inen vahyi en iyi bilen onlardı" dedim. Bu sözlerim üzerine bir kısmı;

"Onunla konuşmayın" dediler. Bazıları da;

"Hayır, onunla konuşmalıyız" dediler. Ben;

"Söyleyin bana! Peygamber (s.a)'in amcasının oğlu olan ve ahabî ile beraber ona ilk iman eden Hz. Ali'den niçin intikam al-

(1) Harûriye, Hâricilerden bir gruptur. (Çev.)

mak istiyorsunuz?" diye sordum. Onlar;

"Üç şeyden dolayı" dediler. Ben;

"Nedir o üç şey?" dedim.

"Afi, Allah'ın dini hakkında hüküm versin diye bir adam tayin etti. Oysa hüküm sadece Allah'ındır" dediler. Ben;

"Başka?" dedim.

"Savaşta ama, ne esir aldı ne de ganimet dağıttı. Eğer savaş-tıkları kâfirse, malları helâl değil midir? Yok müminse, zaten on-ların kanını akıtmak haram değil midir?" dediler. Ben;

"Diğer sebep nedir?" dedim.

"Kendini emiru'l-müminin olmaktan azletti. Eğer o, müminle-rin emiri değilse, kâfirlerin emiri olmalı değil mi?" dediler. Ben sustum ve sonra şöyle dedim:

"Size Allah'ın Kitabı'ndan âyetler okursam, Peygamber (s.a)'in sünnetinden inkâr edilemez deliller getirirsem geri dönecek misiniz". Onlar;

"Evet" dediler. Ben;

"Siz diyorsunuz ki; 'O, Allah'ın dini konusunda insanları ha-kem tayin ediyor'. Peki, Allah (c.c)'ın şu âyeti hakkında ne diyorsu-nuz?: 'Onların arasında bir ayrılıktan korkuyorsanız, erkeğin aile-sinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin'⁽¹⁾. De-mek ki, herhangi bir anlaşmazlıkta en iyi çözüm, hakem tayinidir. Şimdi onların arasının bulunması için Allah'ın hükmüne uygun olarak hakem tayin edilmesi mi daha güzel, yoksa başka bir şey mi yapmalıydı?" dedim. Onlar;

"Elbette aralarının düzeltilmesi daha iyi!" dediler.

"Şimdi bu soruya cevap verdim mi?" dedim.

"Evet" dediler.

"Gelelim, 'savaşta ama ne esir aldı ne de ganimet dağıttı' sözü-nüze! Siz annenizi esir edip, başka kadınlara yaptığınızı ona da yapar mısınız?! Bunu yaparsanız elbet kâfir olursunuz! Onların analarınız olmadığını söylüyorsanız, yine kâfir olur ve İslâm'dan

(1) Nisâ, 35.

çıkarsınız. Zirâ Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

'Müminlerin, Peygamber'i kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir. Onun eşleri onların anneleridir'⁽¹⁾.

'Şimdi siz, iki sapkınlık arasında sallantıdasınız. Hangisini dilerseniz seçiniz. Bu soruyu da cevapladım mı?' dedim.

"Evet" dediler.

"Gelelim Ali'nin kendini emirlikten azletmesine... Peygamber (s.a) Hudeybiye Günü'nde bir anlaşma imzalamak için Kureys'i çağırdı. Ali'ye 'Allah elçisi Muhammed'in verdiği hükmü yaz' dediğinde Kureysliler; 'senin Allah elçisi olduğuna inansak, ne halkı Beytullah'tan menederiz, ne de seninle savaşırız. Öyle yazacağına Abdullah oğlu Muhammed yaz' dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a); 'Allah'a andolsun ki, siz beni yalanlasanız da ben Rabbin elçisiyim' dedi ve Hz. Ali'ye; 'Ya Ali! Abdullah oğlu Muhammed diye yaz' emrini verdi. Oysa Rasûlullah (s.a) Hz. Ali'den daha üstündü, fakat ünvanını yazdırmadı! Bu sorunuza da cevap verdim mi?' dedim. "Evet" dediler... Böylece Harûriye tâifesinden yirmi bin kişi geri döndü.

İbni Abbas'ın Yaptığı Güzel Tefsir

İbni Ömer (r.a) anlatıyor:

Bir adam İbni Ömer'e; *"Yerle gök birbirlerine bitişik bir haldeydiler, biz onları ayırdık"*⁽²⁾ âyetinin anlamını sordu. İbni Ömer; *"git şu ihtiyara sor, sonra da gel bana bildir"* diyerek adamı İbni Abbas'a gönderdi. Adam İbni Abbas'a gitti ve soruyu sordu. İbni Abbas;

"Gökler ve yer birbirine yapışıklılar. Yağmur yağmazdı. Yer göğe yapışık olduğu için bitki bitmezdi. Gök yağmurla ayrıldı, yer de bitkiyle gökten koptu" dedi. Adam bu cevabı İbni Ömer'e nakletti. İbni Ömer; "İbni Abbas doğru söyledi. Bazen İbni Abbas'ın tefsir konusundaki cüreti garibime giderdi. Ama şimdi anlıyorum ki, ona derin bir ilim verilmiştir" dedi.

(1) Ahzâb, 6.

(2) Enbiya, 30.

İbni Abbas'ın İlim Meclisi

Ebu Salih anlatıyor:

İbni Abbas'ın bir meclisine şahit oldum. Kureyş onunla ne kadar iftihar etse yeridir. Herkes onun kapısına toplanmıştı. İzdiham oldu. Kimse ne ileri ne geri gidebiliyordu. İbni Abbas'ın yanına geldim ve durumu haber verdim. Abdest aldı, oturdu, ve bana;

"Haydi çık, kalabalığa söyle, Kur'an hakkında soru sormak isteyen gelsin" dedi. Dediklerini yaptım. İbni Abbas'a soru sormak isteyenler içeri girdiler, evi doldurdular. Sordukları her sorunun cevabını fazlasıyla aldılar. Sonra İbni Abbas (r.a) onlara;

"Diğer kardeşleriniz gelecek" dedi. Oradakiler dışarı çıktılar. İbni Abbas bana döndü ve;

"Söyle, Kur'an'ın yorumunu soranlar gelsin" dedi. Bu kez başka bir grup geldi ve sorularını sordular. Onlar da sorularının cevaplarını alarak çıktılar. İbni Abbas bu kez;

"Haydi, haber ver. Helâl ve haram bilgisini öğrenmek isteyenler gelsin" dedi. Dışarıdakilere söyledim. Onlar da içeri girdiler. Sordular, öğrendiler ve çıktılar. İbni Abbas, tekrar;

"Söyle onlara, feraiz (miras) ilmini öğrenmek isteyenler gelsin" dedi. Dışarıdakilere söyledim. Onlar da geldiler, sorularını sordular ve cevaplarını aldılar. Sonra çıktılar. İbni Abbas;

"Söyle onlara, Arapça, şiir konusunda sorusu olanlar ve az işitilen (garip) kelimelerin anlamını öğrenmek isteyenler gelsinler" dedi. Bunu da duyurdum. Soru sormak isteyenler geldi. Sorularını sordular. İbni Abbas hepsine cevap verdi. Kureyş onunla ne kadar övünse yeridir. Ben böyle birini daha görmedim.

Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Huseyn diyor ki; *"yenilenler, içilenler ve ilim bakımından Abdullah b. Abbas'ın evinden daha kalabalık bir ev görmedim"*.

İbni Abbas (r.a)'dan Öğütler ve Bazı Âyet Yorumları

İbni Abbas diyor ki:

"Bir kavim içinde, başıbozukluk ve anarşi çıkarsa, orada büyük katliamlar olur".

Said b. Cübeyr, İbni Abbas'tan naklediyor:

İnsanlara korku veren, dehşetli bir sultanın karşısına çıkar-san şöyle de:

"Allah en büyüktür. Allah tüm yaratıklarından güçlüdür, benim korkuya kapıldığım kuldan da güçlüdür. Gökleri tutan ve tek olan Allah'a sığınırım, falanca adamın şerrinden, ins ve cin ordularının şerrinden Allah'a sığınırım. Allah'ım sen yücesin, senden başka ilâh yoktur".

Dahhak, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Bismillah diyen, Allah'ı zikretmiştir. Elhamdülillah diyen, O'na şükretmiştir. Allahu Ekber diyen, Rabbi yüceltmıştır. La ilahe illallah diyen, Allah'ı tek kabul etmiştir. La havle ve la kuvvete illa billah diyen, kurtuluşa ermiş, rahatlamıştır. Onun cennette bir hazinesi vardır".

Ebu'l-Cevzâ, İbni Abbas'tan naklediyor:

İbni Abbas; *"ancak salim bir kalple gelen hariç; o kurtulur"*⁽¹⁾ âyetini, Allah'tan başka ilâh olmadığına inanan kalb diye açıkladı.

Ebu Zıbyan, İbni Abbas (r.a)'tan naklediyor:

İbni Abbas der ki; *"Ey iman edenler! Adâleti ayakta tutan ve Allah için şahitlik yapanlardan olunuz"* âyetinde sözkonusu edilen olay şudur: Allah (c.c) bu âyetle, karşısına iki kişi çıktığında, birine yumuşak davranan, diğerine ise yüz çeviren hakimi uyarmaktadır.

Ebu Nadra, İbni Abbas (r.a)'tan naklediyor:

Kıyâmet kopmadan önce bir münâdi; *"kıyâmet kopacak, kıyâmet kopacak"* diye seslenir, tüm diriler ve tüm ölümler bu sesi duyarlar. Sonra yine bir ses duyulur: *"Bugün mülkün sahibi kim? Mülk, Ahad (tek) ve Kahhar olan Allah'ındır!"*.

Şakik anlatıyor:

İbni Abbas hac mevsiminde bize bir hutbe verdi. Bakara

(1) Şuarâ, 89.

süresini okudu ve tefsir etti: Onun gibi birini ne duydum ne de gördüm. Rumlar ve İranlılar o hutbeyi dinleseydi, belki de müslüman olurlardı.

Vehb b. Münebbih anlatıyor:

Beni Sehm kapısının önünde oturup, kader hakkında ileri geri konuşan bir grup vardı. İbni Abbas onları gördü. Kalktı, İkrime ve Tâvus'la birlikte onların yanına geldi. Oradakiler İbni Abbas'a hürmetle yer verdiler. İbni Abbas (r.a) şöyle dedi:

"Allah'ın öyle kulları vardır ki, sağır ve dilsiz olmadıkları halde haşyetullah onları suskun eylemiştir. Onlar Allah'ı anınca coşarlar. Kalpleri titrer, dilleri tutulur. Bu halden sıyrılır sıyrılmaz da güzel amelleri işlemeye koyulurlar. Tertemiz ve sürekli iştiğfar eden kullar olmalarına rağmen kendilerini günahkâr sayarlar. Olur olmaz yerde konuşmazlar, geveze değillerdir. Onlarla nerede karşılaşsanız karşılaşın, dinlerine çok önem verdiklerini, ince halpli ve duyarlı olduklarını görürsünüz".

Ebu Gâlib el-Haleci, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Farzları yerine getir. Allah'ın sana vazife olarak verdiği şeyleri yap. Allah'tan yardım iste. Çünkü bir kul samimi olur ve Rab nezdinde sevap olan amelleri işlemeye özen gösterirse, Allah (c.c) o kula hoşlanmayacağı şeyleri vermez, ya da hep geriye atar, erteler. Allah dilediğini gerçekleştiren bir Melik'tir".

Said b. Cübeyr, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Mümin olsun fâcir olsun, Allah (c.c) tüm kulların rızkını tayin etmiştir, hem de helâlinden. Eğer kul günaha sabrederse, Allah (c.c) o kuluna hakkı olan helâl rızkını verecektir. Kul usanır da haram şeylerden alırsa, Allah Teâlâ da o kulun helâl olan rızkını ek-siltecektir".

İkrime (r.a) İbni Abbas (r.a)'ın tefsirini naklediyor:

"Elif Lâmi Mim. İnsanlar, sınanmadan, sadece inandık demeleriyle bırakılacaklarını mı sanıyorlar?"⁽¹⁾

Allah (c.c) bir millete peygamber gönderir. Bu peygamber, vefat edinceye kadar Allah'ın dinini insanlara anlatır. O âhirete

(1) Ankebut, 1

göçtükten sonra insanlardan bazıları:

"Biz Peygamber'in yolundayız" derler. Allah (c.c) onlara çeşitli belâlar indirerek imtihan eder. Sıkıntılara dayanıp, Peygamber'in dini üzerinde kalmayı başaranlar sadıktırlar. Dine aykırı olanlar ise yalancılardır.

Abdullah b. Müleyke anlatıyor:

İbni Abbas'la Mekke'den Medine'ye bir yolculuk yaptık. **İbni Abbas** konakladığımız bir yerde gece yarısı kalktı, namaza durdu.

"Ve ölüm sarhoşluğu geldi. İşte öteden beri kaçıp korktuğum an..."⁽¹⁾ âyetini okumaya başladı. Çok düzgün ve dokunaklı okuyordu.

Said el-Cezîrî bir başkasından naklediyor:

İbni Abbas (r.a)'ı, dilinin ucundan tutmuş bir halde gördüm.

"Yazıklar olsun sana! Hayır söylesene! O zaman kârlı çıkar-sın. Şer konuşma ki, kurtulabilesin" diyordu. Adam İbni Abbas'a; "bakıyorum, dilini tutmuş bir şeyler söyleniyorsun?" dedi. İbni Abbas da;

"Duyduğuma göre, kul kıyâmette en çok dilinden çekermiş" dedi.

İkrime, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Müslüman bir aileye bir ay, bir hafta ya da Allah'ın dilediği bir zaman bakmak ve geçimini temin etmek, hac üstüne hac yap-maktan daha faziletli, daha güzeldir".

Dahhak'tan gelen bir rivayette **İbni Abbas** (r.a) şöyle dedi: Altın ve gümüş ortaya çıkınca, İblis onları gülerek eline almış, he-yecanla bakmış ve şöyle demiş:

"Siz var ya siz! Kalbimin meyvesi, gözümün nurusunuz. İnsanları sizinle saptırırım, sizinle inkâr ettiririm. Onları sizinle ateşe sokarım. Âdemoğlunu size kul yaparak, onlara dünya sevgi-sini aşlarım".

İbni Ebî Müleyke, İbni Abbas'tan naklediyor: **İbni Abbas** bir defasında şöyle dedi;

(1) Kaf, 19.

(2) Nesnas, bir maymun türüdür.

"İnsanlar gitti. Geriye nesnas kaldı". Kendisine;

"Nenas da neyin nesi?" diye soruldu. İbni Abbas;

"İnsana benzeyip de insan olmayanlar" cevabını verdi (2).

Mücahid, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Öyle bir zaman gelecek ki, insanların akılları uçup gidecek. Hatta bir tane bile akıllı insan bulamayacaksınız".

Tâvus, İbni Abbas'tan naklediyor:

Muaviye ile karşılaştım. Bana;

"Sen benim yolum üzerinde misin?" diye sordu. Ben;

"Hayır! Osman'ın yolu üzerinde de değilim. Ben Rasûlullah (s.a)'ın yolu üzerindeyim" dedim.

Tâvus diyor ki:

Allah'ın insanlara haram kıldıkları konusunda İbni Abbas'tan daha titiz birini görmedim.

İbni Abbas Hicret'in 68. yılında, 70 yaşlarındayken Tâifte vefat etti. O ölünce dönemin tüm âbid ve âlim insanları İslâm ümetinin paha biçilmez bir evladını kaybettiği hususunda hemfikir-diler⁽¹⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. ZÜBEYR (R.A)

Künyesi Ebu Bekir'dir. Annesi Hz. Ebu Bekir'in kızı Es-mâ'dır. O, Medine'de Muhacirler'den doğan ilk çocuktur⁽²⁾.

Kur'ân'ı ezbere okuyan, keskin bir zekâyâ ve kılıca sahip, şerefli bir ana babanın evladı olan Abdullah b. Zübeyr (r.a), doğru sözlü bir insandı. Peygamber (s.a)'in halası Safiyye'nin soyundan, Peygamber (s.a)'in eşi Sıddıka'nın kızkardeşinin oğludur⁽³⁾.

Tasavvuf; çokluğa bakmadan, çoklukla övünmeden hakka arka çıkmak, hakla zafere ulaşmaktır.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 384.

(2) İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, c. 1, s. 387.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 329.

Âmir, babası olan **Abdullah b. Zübeyr**'den naklediyor:

Peygamber (s.a) efendimize geldim. Hacamat olmuştu. Bana;

"Ya Abdullah! Bu kanı götür, insanların görmediği bir yere dök" dedi. İçinde kan bulunan kabı aldım. Ama onu dökmedim, içtim. Peygamber (s.a)'in yanına döndüğümde;

"Ne yaptın?" dedi.

"Bir kögede hallettim" dedim. Peygamber (s.a)'in yaptığımdan haberi olmadığını sanıyordum.

"İçtin mi yoksa?" dedi.

"Evet" dedim.

"Bunu yapmanı sana kim söyledi?" diyerek beni azarladı.

İbni Zübeyr (r.a)'ın Siyasi Tavrı

Hişam b. Urve babasından naklediyor:

Muaviye yeni ölmüş, **Yezid b. Muaviye** tahta geçmişti. **Abdullah b. Zübeyr** ise **Yezid**'e karşı mesafeli davranıyor, ona boyun eğdiğini bildirmiyor, bazen de kızgınlığını açıkça belli ediyordu. **İbni Zübeyr**'in hoşnutsuzluğu **Yezid**'in kulağına geldi. **Yezid**, **İbni Zübeyr**'i boynuna tasma takarak ayağına getireceğine dair yemin etti.

Bazıları **İbni Zübeyr**'e şöyle bir teklif yaptılar: *"Sana gümüş bir tasma yapalım. Üzerine elbise giyersin, hem böylece Yezid'in yemini de boğa çıkmamış olur. Sen de Yezid'le barırsın"*. Bunları duyan **İbni Zübeyr**; *"hayır! Allah'a yemin ederim ki, Yezid'in yeminini temize çıkarmayacağım"* dedi ve şu beyti okudu:

*"Hakkın dışında hiçbir şeyi hoş görmem.
Sert taşlar, çiğneyen köpeğin dişlerinde
unufak olmadıkça"⁽¹⁾.*

Sonra da şöyle dedi: *"Allah'a andiçerim ki, şeref ve haysiyetimi koruyarak bir kılıç darbesi yemeyi, zillet içinde sırtımda şakla-*

(1) Sert taşlar, zulme boyun eğmeyenler, köpek ise, salim yöneticilerdir. (Çev.)

yan kamçıya tercih ederim". İbni Zübeyr daha sonra Yezid'e muhalif olduğunu ilân etti. Yezid de onun üzerine Husayn b. Nümeyr el-Kindî'yi gönderdi. Ve şu emirleri verdi:

"Ey İbni Berzeal! Kureyş'in ileri gelenlerini korkut! Onlara bütün hünerini göster. Sonra da kılıcını çıkar. Önce gül, sonra öldür!",

Husayn Mekke'ye geldi. İbni Zübeyr onunla savaştı. Husayn, Kâbe'yi yaktığı sırada Yezid'in ölüm haberini aldı. Korktu ve kaçtı.

Yezid'in ölmesiyle Mervan b. Hakem, herkesi kendisine biat etmeye çağırdı. Mervan ölünce Abdulmelik tahta çıktı. Halkı kendisine biat etmeye çağırdı. Haccac'ı bir orduyla birlikte Mekke'ye gönderdi. Haccac Mekke'ye geldi ve Ebu Kubeys Dağı'nda kamp kurdu. Mancınıklarını kullanarak, İbni Zübeyr'le beraber mescide sığınanları gülle yağmuruna tuttu. İbni Zübeyr öleceği günün sabahında, anası Esmâ bt. Ebi Bekir'in yanına geldi. Esmâ o zamanlar yaklaşık 100 yaşlarındaydı. Yıllar onu ihtiyarlatmamış, gözlerinin ferî hâlâ sönmemişti. İbni Zübeyr'e;

"Ya Abdullah! Savaşta ne yaptın?" diye sordu. İbni Zübeyr;

"Düşmanlar tâ buraya kadar geldiler..." dedi. Sonra güldü ve tebessümle;

"Ölümde rahatlık vardır" dedi. Hz. Esmâ:

"Ey oğlum! Keşke ölümü benim için temenni etseydin. İki şeyden birini görmeden ölmek istemem. Ya sen kazanacaksın, gözlerim aydınlanacak, ya da kahramanca öleceksin, yasını tutacağım".

İbni Zübeyr anasına vedâ etti. Esmâ;

"Güzel oğlum! Ölüm korkusuyla sakın ha dininden taviz verme!" dedi.

İbni Zübeyr evden çıktı. Bazıları İbni Zübeyr'e barış teklifi yaptılar. Haccac'la konuşsan, bu işi güzellikle halletsen...' dediler. İbni Zübeyr;

"O barışacak hal! Vallahi sizi Kâbe'nin ortasında ele geçirir"

dilim dilim doğrar" dedi ve şu beyitleri okudu:

*"Hayatımı ucuza satacak değilim
Çıkmaz ölümün pençesinden sağ salım! "*
Sonra arkasındakilere döndü:

"Herbirinizin kılıcı, yüzü gibi olsun!" dedi. Daha sonra da saldırıya geçti. Karşısına Esved çıkmıştı. Esved Zübeyr'e;

"Ey zâni kadının oğlu!" dedi. Zübeyr:

"Rezil ol ey İbni Ham!" dedi. Sonra düşmanlarını mescidden çıkardı. Mescidin üzerinde toplanan bir grup Zübeyr'in muhaliflerine tuğla parçaları atmaya başladılar. Tuğlalardan birisi Zübeyr'in başına isabet etti. Kafası yarıldı. Ayakta dondu kaldı:

*"Tabanları yağlayıp kaçarken
kanamaz yaralarımız
Ama kan
Dimdik ayaktayken
Damlar her yanımızdan".*

beyitlerini okudu. Sonra yere düştü. İki âzatl köle üzerine eğildiler ve ağlaştılar: *"Rabbını himâye eden kul, korunur elbet..."* diyorlardı.

İbni Zübeyr (r.a)'i Övenler ve Yerenler

Hişam b. Urve anlatıyor:

Esmâ bt. Ebî Bekir (r.a) Peygamber (s.a) efendimize gel-mek için yola çıktı. O sırada **Abdullah b. Zübeyr'e** hamileydi ve yolda doğum yaptı. Emzirmeye vakit bulamadan Peygamber (s.a) onun yanına geldi. İbni Zübeyr'in karnına ilk giren şey, Rasû-lullah (s.a)'ın mübarek ağız suyu idi: Hz. Âişe (r.a) hurma getirdi. Peygamber (s.a) onu ağızda çiğnedi, yumuşattı ve İbni Zübeyr'in ağzına bıraktı.

Yahya b. Ya'lâ et-Teymî babasından naklediyor:

İbni Zübeyr'in ölümünden üç gün sonra Mekke'ye gittim.

İhtiyar anasını ziyaret ettim. Kadın Haccac'ı kastederek;

"Şu atlinın atından inme zamanı gelmedi mi?" dedi. Haccac; "oğlun olacak o adam münafıktır" diye sert bir tepki gösterdi. İbni Zübeyr'in annesi;

"Vallahi o münafık değildi. Oruç tutan, gece namazı kılan iyi bir adamdı!" dedi. Haccac:

"Git işine ihtiyar kadın! Sen iyice bunadın" dedi. Kadın;

"Hayır! Rasûlullah (s.a)'ın; 'Sakıf'den bir yalancı, bir de helâk edici çıkacak' sözünü duyduğumdan bu yana hiç bunamadım! Yalancı peygamberi gördük, onu biliyoruz. Helâk edici canavar da sensin!" dedi.

Mücâhid anlatıyor:

İbni Ömer'le beraber, İbni Zübeyr'e uğramıştık. İbni Ömer İbni Zübeyr'e;

"Allah sana mağfîret etsin. Sen oruç tutan, gece namazı kılan ve akraba ziyareti yapan birisin. Ben, Allah'ın sana azap etmeyeceğini umarım" dedi. Sonra bana yöneldi ve Hz. Ebu Bekir'den duyduğum şu hadisi söyledi:

"Kim bir kötülük yaparsa, karşılığını bulur".

İbni Ebî Müleyke anlatıyor:

İbni Abbas'la, İbni Zübeyr'den bahsediyorduk. İbni Abbas şöyle dedi:

"İbni Zübeyr, İslâm'a duyarlı, Kur'an okumayı seven biriydi. Babası Zübeyr, annesi Esmâ, dedesi Ebu Bekir, halası Hatice ve ninesi Safiyye'dir. Teyzesi de Âîşe'dir".

İbni Zübeyr Nasıl Namaz Kılar, Nasıl Oruç Tutardı

Amr b. Dinar'dan naklediliyor:

İbni Zübeyr'den daha güzel namaz kılan birini görmedim.

İbnu'l-Münkedir şöyle der: Vallahi, İbni Zübeyr'i namaz kılarken görmeliydiniz. Huşûdan, rüzgârın salladığı yaprak gibi olurdu. Ölüm günü, mancınık gülleleri sağından solundan geçiyor-

du da, o hiç aldırış bile etmeden namazını kılıyordu.

Esmâ bt. Ebf Bekir'den naklediliyor:

İbni Zübeyr'e mescit güvercini demişlerdi.

İbni Ebî Mûleyke anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bana; "kalbinde İbni Zübeyr'in sevgisi var değil mi?" dedi. Ben; "onun gibi namaz kılan ve yalvaran başka birini görmedim" dedim.

İbni Ebî Mûleyke'den naklediliyor:

İbni Zübeyr yedi gün ardarda oruç tutardı, hem de hepimizden daha güçlüydü.

Muhammed b. Abdullah es-Sakafi anlatıyor:

Hac mevsiminde İbni Zübeyr'in bir hutbesini dinledim. Şöyle diyordu:

"Uzaklardan buraya bölük bölük, grup grup gelen sizlere Allah (c.c) elbet ikram edecektir. Kim Allah (c.c) indinden bir şey istiyorsa, geri çevrilmeyecektir. Sözlerinizi amellerinizle doğrultunuz. Zirâ sözün direği ameldir. Allah (c.c)'a yapışın. Niyetiniz sahih olmalıdır. Bu günler, günahların döküldüğü mağfiret günleridir.. Siz buraya ticaret ve dünyalık için gelmediniz. Buradaki rıza, sevgi ve mağfireti umarak geldiniz". İbni Zübeyr sonra telbiye getirdi. İnsanların, o günden daha fazla duyulanıp ağladığı başka bir gün görmedim.

Vehb b. Keysan, Abdullah b. Zübeyr'in kendisine yazdığı öğütleri naklediyor:

"Takvâ ehlinin alâmetleri vardır. Onlarla tanınırlar. Kendilerini de onlarla tanırırlar. Bunlar; belâyâ sabretmek, kadere razı olmak, nimetlere şükretmek ve Kur'an'ın hükmüne boyun eğmektir".

Vehb b. Keysan anlatıyor:

İbni Zübeyr'i iyi bilirim. O hiç kimseye, şöhret olsun diye ya da sultanlardan korktuğu için ilim öğretmedi.

İbni Zübeyr'in Rasûlullah (s.a)'dan Aldığı Bazı Yorumlar ve Öğütler

İbni Zübeyr anlatıyor:

"Sonra kıyâmet gününde Rabbiniz katında birbirinizle çekileceksiniz"⁽¹⁾ Ayeti nâzil olunca Rasûlullah (s.a)'a;

"Dünyada iken aramızda çıkan tartışmalar ve anlaşmazlıklar âhirette de karşımıza çıkacak mı?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Evet. Sonunda da haklı kimse galip gelecek ve hak, hak sahibine verilecek" dedi.

İbni Zübeyr anlatıyor:

"Sonra, size verilen nimetlerden hesaba çekileceksiniz"⁽¹⁾ Ayeti nâzil olunca Rasûlullah (s.a)'a;

"İki siyahtan, yani hurma ve sudan da mı hesaba çekileceğiz?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Evet. Onlardan da hesap sorulacak" dedi.

Abbas b. Sehl anlatıyor:

İbni Zübeyr hutbe okudu ve Rasûlullah (s.a)'ın şu sözünü bize nakletti: *"İnsana bir vadi dolusu altın verilse, ikinci bir vadiyi ister. İki vadi dolusu altın verilse, üçüncü vadiyi ister. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Ve Allah (c.c) tevbe edenlerin tevbesini kabul eder"*.

Abdullah b. Zübeyr, Haccac tarafından kuşatmaya alındı ve Hicrî 73 yılında, 72 yaşında öldürüldü⁽²⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Tekastır, 4.

(2) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Safoe, c. 1, s. 386.

